
THE LIBRARY OF CONGRESS
1800

RAAD VAN STATE.

AFDEELING

VOOR DE

GESCHILLEN VAN BESTUUR.

ZEVENDE DEEL.

1867.

'S GRAVENHAGE,
GEBROEDERS BELINFANTE.
1868.

Snelpersdruk van Gebroeders Belinfante,
's Gravenhage.

ALPHABETISCH REGISTER.

KONINKLIJKE BESLUITEN.

VERGADERINGEN IN 1867.

Eerste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 2 *Januarij* 1867.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 14 December 1866, n°. 54, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeente Steenwijkerwold en Winsum* (*gemeente Baarderadeel*) *over het domicilie van onderstand van Wopke Jans Pen* (zie het verslag over deze zaak in het *Zesde Deel*, blz. 415—417).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het geschil tusschen de gemeente Steenwijkerwold en Winsum, gemeente Baarderadeel, over het onderstands-domicilie van Wopke Jans Pen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 28 November 1866, n°. 83;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 12 December 1866, n°. 176, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat deze behoeftige, die den 4 Mei 1865 naar het gesticht te Ommerschans is

overgebragt, den 21 Maart 1840 te Winsum, gemeente Baarderadeel, is geboren, doch dat in de geboorte-acte wordt vermeld, dat Jan Jacobs Pen, de vader van den behoeftige, destijds woonplaats had te Steenwijkerwold;

dat het Gemeentebestuur van Baarderadeel op grond dezer vermelding weigert het onderstands-domicilie van den behoeftige te erkennen; en dat het Gemeentebestuur van Steenwijkerwold de inwoning van den vader van den behoeftige in die gemeente tijdens de geboorte van den behoeftige betwist, bewerende, dat hij na zijn in 1838 gesloten huwelijk die gemeente met ter woon heeft verlaten, en zich met zijn schip te Franeker en te Winsum heeft gevestigd;

dat uit een ingesteld onderzoek is gebleken, dat de vader Jan Jacobs Pen in de acte van zijn op 22 Maart 1838 gesloten huwelijk met Hinke Vlieger voorkomt als wonende te Steenwijkerwold; dat hij deze zelfde plaats als zijne woonplaats heeft opgegeven bij de aangifte der geboorte van zijnen zoon Jakob te Franeker den 6 Januarij 1839; dat door de moeder van den behoeftige Hinke Vlieger is verklaard, en door haren broeder Anne Vlieger is bevestigd, dat de ouders van den behoeftige na hun huwelijk tot twee jaren later geen huis te Steenwijkerwold bewoonden, maar in hun schip gevestigd waren; dat zij als schippers turf vervoerden van het einde van het Steenwijkerdiep, welke in den regel naar Friesland werd gebragt; dat de geboorte hunner beide zonen te Franeker en te Winsum toevallig heeft plaats gehad, omdat zij zich met het schip aldaar bevonden; dat zij echter steeds voornemens waren naar Steenwijkerwold terug te keeren, en dan ook na de geboorte van den behoeftige reeds tegen het einde van Maart weder derwaarts zijn vertrokken; dat zij in 1840 een huis aldaar hebben verkregen, en tot in het jaar 1853 voortdurend aldaar zijn blijven wonen;

dat door deze omstandigheden voldoende wordt bevestigd, dat de ouders van den behoeftige, ook tijdens diens geboorte te Winsum, woonplaats hadden te Steenwijkerwold;

dat de vader, wel is waar, niet vóór 1850 op de bevolkingsregisters dezer gemeente voorkomt, doch dat het niet ten gevolge van verhuizing van elders, maar naar aanleiding van de in 1849 gehoudene volkstelling is, dat hij in 1850 daarop is gebragt, en dat dus hierdoor zijne vroegere inwoning te Steenwijkerwold geenszins wordt weêrlegd, maar integendeel bevestigd;

Gezien art. 28, 1ste lid, der wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de gemeente Steenwijkerwold aan te wijzen als het onderstands-domicilie van Wopke Jans Pen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 14 December 1866.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE KOCK.

2°. van den 14 December 1866, n°. 59, houdende beslissing van *het geschil tusschen Zuidwolde en Deventer over het domicilie van onderstand van Koert Muis* (zie het verslag over deze zaak in het *Zesde Deel*, blz. 413—415).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken van het aan Onze beslissing onderworpen geschil over het domicilie van onderstand van Koert Muis;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 28 November 1866, n°. 75;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 11 December 1866, n°. 315, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat te Hasselt op 20 October 1865 geneeskundige hulp is verstrekt aan den behoeftige Koert Muis, ten behoeve zijner vrouw, en zulks voor rekening van zijne geboorteplaats Zuidwolde;

dat de behoeftige op 19 Augustus 1841 wel onder die gemeente werd geboren, doch dat Zuidwolde de armlastigheid heeft ontkend, omdat die geboorte slechts toevallig dáár heeft plaats gehad, terwijl de vader, een turfschipper, met zijn vaartuig lag in het Lageveen, behoorende tot de gemeente Zuidwolde, doch woonplaats had te Deventer;

dat, bij de ontkentenis van dit laatste feit door het Gemeentebestuur van Deventer, de vraag is, of de opgave van Hermanus Muis, den vader van den behoeftige, in de geboorte-acte van dezen laatstgenoemde voorkomende, „dat hij en zijne vrouw woonden te Deventer," voldoende wordt bevestigd, haar voor waar aan te nemen;

dat de beide nog in leven zijnde ouders van den behoeftige voor den Kantonregter van het 4de kanton te Amsterdam, waar zij zich in Maart ll. ophielden, onder eede verklaard hebben, „dat hun zoon Koert geboren is te Zuidwolde tijdens hun kortstondig verblijf aldaar met hun schip, doch dat toenmaals hunne woonplaats en hun hoofdverblijf was te Deventer, waar ook het lastgeld betaald en het patent genomen werd;"

dat deze stellige verklaring nog wordt bevestigd, vooreerst, door de opgaven van Jan Egberts de Jonge, de weduwe Dijkman en E. H. ten Kate, die allen gezegd hebben wel te weten, dat Hermanus Muis vóór en omstreeks 1841 te Deventer plag te overwinteren, en, ten andere, vooral door het bevolkingsregister van Deventer, aangelegd in 1839, waar Hermanus Muis, schipper, geboren te Hoogeveen, toen weduwnaar van Anna Jans, opgeteekend is, als zijnde met zijne drie kinderen op 20 Mei 1838 te Deventer komen wonen; terwijl zijn naam, ofschoon in de bevolkingsregisters dier gemeente van 1849 niet meer voorkomende, in eerstgenoemde registers niet vermeld staat als afgeschreven;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de gemeente Deventer aan te wijzen als domicilie van onderstand van Koert Muis.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit,

waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 14 December 1866.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE KOCK.

3o. van den 15 December 1866, no. 51, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente 's Gravenhage van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland*, *waarbij de goedkeuring is onthouden aan een raadsbesluit tot het op beleening of prolongatie uitzetten van gemeentegelden* (zie het verslag over deze zaak in het *Zesde Deel*, blz. 346 en 347).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door den Gemeenteraad van 's Gravenhage ingesteld beroep tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 29 Mei 1866, no. 13, waarbij goedkeuring is onthouden aan een besluit van dien Raad tot het op beleening of prolongatie uitzetten van gemeentegelden;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 17 October 1866, no. 67;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 13 December 1866, no. 209, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat de Gemeenteraad van 's Gravenhage den 13 Februarij 1866 heeft besloten de in de gemeentekas berustende gelden, voor zoover zulks niet hinderlijk is aan den behoorlijken gang der administratie, op beleening of prolongatie uit te zetten tegen soliede onderpand en onder de waarborgen en op den voet en wijze als zulks in den regel aan de beurs te Amsterdam plaats vindt, tot een maximum van ƒ100,000, en daartoe aan de begrooting voor 1866 toe te voegen *a.* in uitgaaf een artikel: het op beleening of prolongatie uitzetten van gelden ƒ 100,000; *b.* in ontvang een artikel: aflossing van gelden, op beleening of prolongatie uitgezet, ƒ 100,000;

dat alleen in den vorm, welken de Gemeenteraad van 's Gravenhage bij dit besluit heeft gevolgd, namelijk door het brengen van posten op de begrooting, gelden uit de gemeentekas kunnen worden geligt, en volgens art. 114 der gemeentewet door den Gemeente-Ontvanger kunnen worden afgegeven, en dat dus, volgens het voorschrift van artt. 207 en 213 dier wet, de goedkeuring van Gedeputeerde Staten een vereischte is om het raadsbesluit te kunnen doen werken;

dat, al moge de gemeentewet het uitzetten van gelden op beleening of prolongatie niet bepaaldelijk verbieden, die maatregel echter, uit het oogpunt van een behoorlijk beheer der gemeente-finantiën, niet kan worden goedgekeurd;

dat toch de gelden, door de belastingschuldigen opgebragt, eene bepaalde bestem-

ming hebben, bij de begrooting aangewezen, en dus, zelfs niet tijdelijk, tot iets anders behooren te worden gebezigd;

dat dan ook de wet niet bepaalt, wie de tot onderpand gegevene effecten zou moeten bewaren, voor het steeds aanwezig zijn van een behoorlijk surplus zou moeten zorg dragen en voor de schade, uit mogelijke nalatigheid voortvloeijende, aansprakelijk zou zijn; dat dit van den Ontvanger niet kan worden gevorderd, daar toch de in onderpand te geven effecten geen eigendom noch inkomst der gemeente zijn; en evenmin van Burgemeester en Wethouders, die daarenboven geenen borgtogt stellen, en wier verantwoordelijkheid door geene wetsbepaling zou geregeld zijn;

dat de wet van 14 Januarij 1815 (*Staatsblad* no. 4) niet vergunt, dat de gemeenten certificaten nationale schuld bezitten, maar de inschrijving daarvan op het grootboek beveelt; dat de wet van 31 Mei 1824 (*Staatsblad* no. 36) haar bovendien verbiedt buitenlandsche fondsen aan te koopen, en dat het met den geest dezer wetsbepalingen weinig zou strooken, indien de gemeenten dezelfde waarden als onderpand van uitgezette gelden aannamen en in haar bezit hielden;

dat voorts tegenover de door het uitzetten van gelden op beleening of prolongatie te verkrijgen voordeelen moeten worden gesteld de altijd mogelijke gevaren en misbruiken, daaruit kunnende voortvloeijen; en dat het dus de voorkeur verdient, de termijnen van betaling der gemeente-inkomsten aldus te regelen, dat ophooping van geld in de gemeentekas zoo min mogelijk plaats hebbe;

Gezien artt. 203 en 209 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85)

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 29 Mei 1866, het daartegen door den Raad der gemeente 's Gravenhage ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 15 December 1866.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,
DE KOCK.

4°. van den 16 December 1866, n°. 18, houdende beslissing van *het geschil over het domicilie van onderstand van Frederik Kommer* (zie het verslag over deze zaak in het *Zesde Deel*, blz. 426—428).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil over het domicilie van onderstand van Frederik Kommer of Kummer;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 5 December 1866, n°. 90;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 14 December 1866, n°. 219, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat genoemde behoeftige, die den 18 September 1865 te Assen in onderstand is opgenomen, is een hier te lande gevestigde vreemdeling, geboren te Radhen, Westphalen, Koningrijk Pruissen, en gehuwd met eene Nederlandsche vrouw, waarbij hij verschillende, hier te lande geboren, kinderen heeft verwekt, zoodat hij, krachtens de bepalingen van art. 19 der wet van 13 Augustus 1849 (*Staatsblad* n°. 39), niet in de termen verkeert om over de grenzen te worden uitgeleid; dat het ingesteld onderzoek heeft aangetoond, dat hij in 1804 hier te lande is aangekomen, toen afwisselend in verschillende gemeenten van Zuidholland zich heeft opgehouden, en als plaatsvervanger in militaire dienst is geweest, en daarna zich heeft gevestigd te Schiedam, in welke gemeente hij ongeveer tien jaren heeft gewoond, zonder genot van onderstand uit fondsen, tot ondersteuning van armen bestemd, en eindelijk van 7 October 1830 tot 13 Julij 1864 met zijn gezin als arbeiders-huisgezin is verbleven in de gestichten der koloniën van weldadigheid te Veenhuizen, waar hij geplaatst was ten gevolge van een contract, tusschen de voormalige Permanente Commissie der Maatschappij van Weldadigheid en hare Sub-Commissie te Schiedam aangegaan;

dat door het Gemeentebestuur van Schiedam wordt beweerd, dat dit geschil zijne oplossing zou moeten vinden in de artt. 36 en 37 der armenwet, en dat Kommer niet kan gezegd worden in den loop der vijftien maanden, laatst voorafgegaan aan het in werking treden der wet, onderstand te hebben genoten uit de in art. 36 genoemde fondsen;

dat dit beweren niet ter zake afdoende is, omdat, volgens de duidelijke bepaling van art. 30, een vreemdeling, die bij het ontstaan der behoefte in de termen verkeert om over de grenzen te worden uitgeleid, domicilie van onderstand heeft in de gemeente, waarin hij op dat tijdstip het laatst zes achtereenvolgende jaren heeft gewoond, zonder genot van onderstand uit fondsen, tot ondersteuning van armen bestemd;

dat voor het gezin van Kommer gedurende zijn verblijf in de gestichten te Veenhuizen is bijgedragen door de genoemde Sub-Commissie van Weldadigheid, zoodat hij van 1830 tot 1864 niet is geweest zonder ondersteuning te genieten uit de in art. 30 genoemde fondsen, terwijl nà zijn vertrek uit die gestichten tot aan zijne opname in bedeeling te Assen slechts bijna twee jaren zijn verloopen; dat dus, hetzij men de ondersteuning in de koloniën van weldadigheid aanmerke als onderstand uit fondsen, in art. 36 bedoeld, of niet, altijd Schiedam de gemeente is, waar de behoeftige armlastig is gebleven;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* no. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de gemeente Schiedam aan te wijzen als het domicilie van onderstand van Frederik Kommer of Kummer.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

'sGravenhage, den 16 December 1866.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,
DE KOCK.

5°. van den 18 December 1866, n°. 69, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Naaldwijk van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, weigerende de goedkeuring van de regeling der jaarwedden van de hulp-onderwijzers en van de toelagen der kweekelingen aan de openbare lagere scholen in die gemeente* (zie het verslag over deze zaak in het *Zesde Deel*, blz. 444 en 445).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het bij Ons ingesteld beroep van den Gemeenteraad van Naaldwijk tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 14 Augustus 1866, waarbij goedkeuring is onthouden aan de regeling van de jaarwedden der hulp-onderwijzers en van de toelagen der kweekelingen aan de openbare lagere scholen in die gemeente;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 12 December 1866, n°. 98;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 17 December 1866, n°. 307, 5de Afdeeling;

Overwegende, dat bij het besluit van den Gemeenteraad van Naaldwijk van 16 Mei 1866, waaraan door Gedeputeerde Staten goedkeuring is onthouden, onder anderen is bepaald, dat de jaarwedde der hulp-onderwijzers aan de openbare scholen dier gemeente zal bedragen *f* 300 als minimum en *f* 400 als maximum, en dat voor elken Kweekeling aan den Hoofd-Onderwijzer zal worden toegelegd *f* 50 als minimum en *f* 75 als maximum;

Overwegende, dat deze bepalingen van het evengemeld raadsbesluit niet kunnen geacht worden te voldoen aan het voorschrift van art. 19 der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103), volgens hetwelk de jaarwedden, aan de hulp-onderwijzers toe te leggen, en de toelagen voor de kweekelingen door den Gemeenteraad onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten moeten worden bepaald;

Overwegende, dat toch dit wettelijk voorschrift medebrengt, dat de jaarwedden en toelagen, met inachtneming van het bij de laatste zinsnede van het aangehaalde artikel gestelde minimum, op een vast, en niet op een van het goedvinden van den Gemeenteraad afhankelijk, tusschen een minimum en maximum zich bewegend bedrag moeten worden vastgesteld;

Gezien art. 19, 5de, 6de en 7de lid, der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 14 Augustus 1866, het door den Gemeenteraad van Naaldwijk daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 18 December 1866.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,
DE KOCK.

6°. van den 19 December 1866, n°. 64, houdende beslissing van *het geschil over het domicilie van onderstand van Marianne Catharina Wilhelmina Thonhauser* (zie het verslag over deze zaak in het *Zesde Deel*, blz. 429).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil over het domicilie van onderstand van Marianne Catharina Wilhelmina Thonhauser;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 5 December 1866, n°. 92;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 17 December 1866, n°. 319, 7de Afdeeling;

Overwegende, dat de behoeftige den 21 Junij jl. te Assen in onderstand is opgenomen ten laste van de gemeente Norg, alwaar zij is geboren op den 10 October 1840 uit de echtelieden Johannes Thonhauser, destijds Kapitein-Kommandant van de te Veenhuizen, gemeente Norg, gevestigde kompagnie veteranen, en Henriette Theodora Odelia Bos;

dat het Gemeentebestuur van Norg de armlastigheid heeft ontkend, op grond, dat gemelde ouders beschouwd moeten worden als kolonisten, en de behoeftige mitsdien valt in de toepassing van het 4de lid van art. 28 der armenwet;

dat uit de overgelegde stukken blijkt, dat de vader in zijne gemelde betrekking van de Maatschappij van Weldadigheid eene jaarwedde genoot van ƒ 500, met vrije woning; dat, na zijn overlijden, zijne minderjarige kinderen een rijks-pensioen hebben genoten van ƒ 250 's jaars; dat de behoeftige, zijnde het jongste kind, de koloniën heeft verlaten op den 4 November 1860 en na dien tijd op onderscheidene plaatsen verblijf heeft gehouden, zonder ergens te zijn bedeeld, totdat zij in onderstand is opgenomen in de gemeente Assen;

Overwegende, dat de vader van de behoeftige, als Kapitein-Kommandant, was ambtenaar der Maatschappij van Weldadigheid, en dus geen kolonist; — dat toch in art. 19 van het op den 30 Junij 1826 tusschen den Commissaris-generaal van Oorlog en de Permanente Commissie der Maatschappij van Weldadigheid aangegane contract wegens de overneming van militaire huisgezinnen of ongehuwde militairen in de koloniën en etablissementen der Maatschappij, goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 1 Julij 1826, n°. 150, uitdrukkelijk wordt bepaald, dat een Kapitein-Kommandant der veteranen, bij ieder etablissement gevestigd, zal worden aangesteld als koloniaal geëmployeerde;

dat alzoo het domicilie van de behoeftige is gevestigd in de gemeente Norg, alwaar op het tijdstip harer geboorte hare ouders woonplaats hadden;

Gezien de wet van den 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat het domicilie van onderstand van de behoeftige Marianne Catharina Wilhelmina Thonhauser is gevestigd in de gemeente Norg.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit

waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

'sGravenhage, den 19 December 1866.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,
DE KOCK.

7°. van den 20 December 1866, n°. 78, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeenten Vierlingsbeek en Maashees over het domicilie van onderstand van Jacobus Janssen* (zie het verslag over deze zaak in het *Zesde Deel*, blz. 429).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil betreffende het domicilie van onderstand van den behoeftige Jacobus Janssen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 5 December 1866, n°. 95;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 18 December 1866, n°. 225, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat deze behoeftige, van wiens geboorte geene acte bestaat, den 19 November 1801 te Vierlingsbeek is gedoopt, blijkens het daarvan overgelegde extract uit de doopregisters dier gemeente;

dat het Gemeentebestuur van Vierlingsbeek beweert, dat hij zou zijn geboren te Holthees, kerkelijk onder Vierlingsbeek, maar burgerlijk onder de gemeente Maashees behoorende; dat toch zijne ouders wel te Vierlingsbeek in het schoolhuis hebben gewoond, maar dat zij dit in 1798, en dus vóór de geboorte van den behoeftige, ten gevolge van de benoeming van den Onderwijzer de Visser, hebben moeten verlaten en toen naar Holthees zijn verhuisd;

dat het Gemeentebestuur van Maashees deze beweringen niet voldoende bewezen acht, en derhalve eveneens weigert het domicilie van onderstand van dezen behoeftige te erkennen;

dat door het ingestelde onderzoek het feit, dat de ouders van den behoeftige in 1798, ten gevolge van de benoeming van den nieuwen Onderwijzer, het schoolhuis met ter woon zouden hebben verlaten, niet voldoende is bevestigd;

dat integendeel, op grond van de beëedigde verklaringen van eenen broeder en eene zuster van den behoeftige, Johannes en Wilhelmina Janssen, mag worden aangenomen, dat hunne ouders nog het schoolhuis bewoonden tijdens eenen storm, welke de Roomsch-Katholijke kerk te Vierlingsbeek aanmerkelijk heeft beschadigd; welke storm wordt opgegeven te hebben plaats gehad den 9 November 1799, doch

waarmede hoogst waarschijnlijk wordt bedoeld die, welke op 9 November 1800 heeft gewoed;

dat ook de waarheid van het beweren, dat de ouders van den behoeftige te Vierlingsbeek, nadat zij het schoolhuis aldaar ontruimd hadden, in geen ander huis hebben gewoond, niet tot zekerheid is gebragt;

dat voorts wel, volgens de acte van overlijden van eene oudere zuster van den behoeftige, Henrica Janssen, deze in 1797 te Holthees zou zijn geboren, waaruit, in strijd met het bovenstaande, zou volgen, dat de ouders van den behoeftige reeds in 1797 te Holthees zouden hebben gewoond, doch dat deze opgave, welke in die acte als een bloot te kennen geven voorkomt, nu ze van elders niet voldoende wordt bevestigd, niet als bewijs kan worden aangenomen;

dat, daar derhalve het bewijs niet is geleverd, dat de ouders van den behoeftige tijdens zijne geboorte elders gevestigd waren, de plaats, waar hij is gedoopt, voor zijne geboorteplaats moet worden gehouden;

Gezien art. 28, 7de lid, der wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de gemeente Vierlingsbeek aan te wijzen als het onderstands-domicilie van den behoeftige Jacobus Janssen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 20 December 1866.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,

DE KOCK.

8°. van den 21 December 1866, n°. 63, houdende beslissing van *het geschil over het domicilie van onderstand van Tjitske Jacobs van der Heide en hare minderjarige onechte kinderen* (zie het verslag over deze zaak in het *Zesde Deel*, blz. 438—442).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil over het onderstands-domicilie van Tjitske Jacobs van der Heide en hare minderjarige onechte kinderen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 12 December 1866, n°. 76;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 19 December 1866, n°. 191, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat genoemde behoeftige, onder de werking der wet van 28 November 1818 (*Staatsblad* n°. 41), onderstand heeft genoten voor rekening van het Rijk, omdat niet was bewezen, dat hare ouders, tijdens hare geboorte, ergens vaste woonplaats hadden, noch ook dat zij, gelijk beweerd werd, werkelijk te Leeuwarden zou geboren zijn; dat zij in 1859, na alvorens meer dan vijftien maanden zonder onderstand te zijn geweest, weder is bedeeld in Menaldumadeel en Idaarderadeel, provincie Friesland;

dat de aanwijzing van haar domicilie van onderstand alsnu afhankelijk is van de vraag, of hare geboorte te Leeuwarden voldoende is bewezen, om die gemeente, krachtens het 6de lid van art. 28 der thans vigerende armenwet, te kunnen belasten; dat de armlastige zelve heeft opgegeven, geboren te zijn in een schip, liggende te Leeuwarden, en dat deze hare opgave is bevestigd geworden door eenen ouderen broeder en eene oudere zuster, die met hunne ouders in het schip hebben gewoond;

dat echter door Leeuwarden wordt ontkend, dat er de geboorte zou hebben plaats gehad, en er in de doop- en geboorteregisters aldaar geene opgaven ten aanzien dezer armlastige zijn gevonden;

dat de verklaring der behoeftige omtrent hare eigene geboorte niet als voldoende te beschouwen is om als bewijs te worden aangenomen, en dat aan de verklaringen der beide getuigen, die de opgave der behoeftige hebben bevestigd, geen groot gewigt kan worden gehecht;

dat toch die verklaringen betreffen eene omstandigheid, die moet zijn voorgevallen zeer vele jaren geleden, toen de getuigen nog op jeugdigen leeftijd waren, en in een schip, dat ieder oogenblik van ligplaats kon veranderen;

dat die verklaringen daarenboven verschillen met de opgave der behoeftige omtrent het tijdstip, waarop de geboorte zou hebben plaats gehad, en onderling uiteenloopen, zoowel wat dat punt betreft, als wat aangaat de juiste plaats, wáár het schip zou gelegen hebben;

dat het ingesteld onderzoek overigens niets heeft aan het licht gebragt, waaruit zou zijn af te leiden, dat de gezegde verklaringen waarheid behelzen;

dat het dus wel waarschijnlijk is, dat de behoeftige te Leeuwarden is geboren, maar niet genoegzaam bewezen om die gemeente als onderstands-domicilie te kunnen aanwijzen;

Gezien art. 33 der wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te beslissen, dat de kosten van den onderstand van Tjitske Jacobs van der Heide en hare onechte minderjarige kinderen zullen worden voldaan van Rijkswege uit de fondsen, voor dergelijke uitgaven bestemd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 21 December 1866.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE KOCK.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het geschil tusschen de gemeenten Groningen en Leeuwarden over het domicilie van onderstand van Wilhelmina Andela.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Wilhelmina Andela is in November 1865 in onderstand opgenomen te Bolsward. Zij bleek geboren te zijn den 15 December 1841 te Groningen. Volgens hare geboorte-acte was hare geboorte te Groningen toevallig, en had hare moeder, met name Jacomina Alberts Sarkema, destijds woonplaats te Leeuwarden.

Op grond dezer laatste omstandigheid ontkende Groningen het domicilie van onderstand der armlastige te zijn, bewerende, dat dit Leeuwarden zou zijn.

Leeuwarden heeft dit echter tegengesproken, te kennen gevende, dat de moeder der armlastige aldaar geheel onbekend was.

Intusschen is die moeder in 1857 gehuwd met Doede Rinzes Andela, en is toen Wilhelmina door Andela erkend als zijn kind.

Daardoor rees de vraag: Waar had Andela, de vader, in 1841 (op 15 December) woonplaats? — Het bleek, dat hij destijds soldaat was bij een der regementen infanterie en daardoor art. 28, 2de lid, der armenwet toepasselijk was.

Echter is de plaats van zijn garnizoen niet kunnen opgespoord worden. Tot tweemalen toe heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken daarover zijnen ambtgenoot van Oorlog geraadpleegd; maar tweemalen heeft de Minister van Oorlog ontkennend geantwoord, onder te-kennen-geving, dat de bescheiden, die deze vraag zouden moeten doen oplossen, wat betreft het jaar 1841, niet meer bestaan.

Andela, de vader, is niet meer in leven.

De moeder der armlastige heeft verklaard, dat zij niet wist, waar in 1841 de garnizoensplaats van Andela was. Zij voegde er bij, dat zij hem toen nog niet kende, dat hij ook niet de vader was van Wilhelmina, dat deze haar bij zijn huwelijk slechts erkend had om de beschuldiging te voorkomen, als zoude zijne vrouw een onecht voorkind hebben.

Gedeputeerde Staten van Friesland hebben te kennen gegeven, dat er in deze niets anders overschoot dan art. 33 der armenwet toe te passen en het Rijk met de kosten van den onderstand van deze arme te belasten.

Het Gemeentebestuur van Groningen gaf te kennen, dat de erkenning door Andela in 1857 was geweest in strijd met de waarheid. Dit bleek toch uit de opgave, door de moeder zelve thans gedaan, zoodat die erkenning moet geacht worden te zijn opgeheven, als onwettig zijnde, en de armlastige alsnog als onecht kind moet worden beschouwd. Hier moet dus, meent het Gemeentebestuur, art. 28, eerste lid, der armenwet tot rigtsnoer strekken, waardoor Leeuwarden, als, volgens de geboorte-acte in 1841, de woonplaats der moeder geweest zijnde, voor het domicilie van onderstand moest worden gehouden.

Met dit laatste hebben Gedeputeerde Staten van Groningen zich niet kunnen vereenigen. Daargelaten de vraag — zeggen Gedeputeerde Staten — of de gemeente Groningen, in den zin van art. 341 van het Burgerlijk Wetboek, de erkenning zoude kunnen betwisten, zoo moet die erkenning, gelijk zij ligt, door het administratief gezag worden geëerbiedigd. En aangezien het Departement van Oorlog niet kan aanwijzen, waar in 1841 het garnizoen van Andela was, moet art. 28, 6de lid, der armenwet werken, en is de geboorteplaats der armlastige, dat is Groningen, als het onderstands-domicilie in deze te beschouwen.

Memoriën zijn er in deze zaak niet ingediend; en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. *het beroep van Mr. W. H. Hofstede, gewezen Griffier der Staten van Drenthe, ten aanzien van het hem toegekende pensioensbedrag.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Mr. W. H. Hofstede werd bij Koninklijk besluit van 29 April 1829 benoemd tot Griffier der Staten van Drenthe op eene wedde van *f* 2800. Bij besluit van 9 September 1831 is echter door Zijne Majesteit het tractement, aan genoemde betrekking verbonden, voor het vervolg vastgesteld op *f* 2500, doch tevens bepaald, dat de in functie zijnde Griffier in het genot zoude blijven van het toen genoten tractement. Hij heeft dan ook tot ult°. December 1848 die *f* 2800 genoten. Toen is hem, bij kabinets-missive van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 10 Januarij 1849, n°. 1703, te kennen gegeven, dat hem van 1 Januarij 1849 af voortaan niet meer dan *f* 2500 zou worden uitbetaald.

Nadat de provinciale wet van 1850 was ingevoerd en Mr. Hofstede krachtens art. 175 dier wet door de Provinciale Staten tot Griffier was herbenoemd op eene bezoldiging van *f* 2500, werd, bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 13 April 1851, n°. 1, nader de som bepaald der zuivere belooning, die tot grondslag zou strekken van de kortingen, verschuldigd voor het te verkrijgen pensioen, en die som op *f* 2500 bepaald.

Hiertegen kwam de heer Hofstede bij adres van 5 Maart 1852 op, bewerende, dat de grondslag moest zijn *f* 2800, en tevens zich bereid verklarende om alsnog bij te betalen hetgeen na 1 Januarij 1846 wegens korting naar den grondslag van *f* 2800 door hem nog mogt verschuldigd zijn.

Daarop volgde eene beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 26 April 1852, n°. 171, aldus luidende:

„Gezien het request van den heer W. H. Hofstede Jr., Griffier der Staten van de provincie Drenthe, houdende verzoek, dat de som der belooning, die, overeenkomstig art. 17 der wet van 9 Mei 1846 (*Staatsblad* n°. 24), tot grondslag moet strekken der door hem verschuldigde kortingen, bij beschikking van 13 April 1851, n°. 1, bepaald op *f* 2500 's jaars, nader worde vastgesteld op *f* 2800;

„In aanmerking nemende, dat de requestrant, in genoemde betrekking, tot ult°. December 1845, heeft genoten eene belooning van *f* 2800 's jaars, waarvan *f* 2500 vaste jaarwedde en *f* 300 personele toelage, en dat destijds werkelijk van een bedrag van *f* 2800 werd ingehouden de korting van 2 pct., bepaald bij art. 18, § *b*, van het reglement op het beheer van het algemeen burgerlijk pensioenfonds, goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 21 Januarij 1836;

„dat echter bij de staatsbegrootingen voor het jaar 1846 en volgende jaren, tot voldoening dier toelage, geene gelden meer zijn uitgetrokken, en die toelage dien ten gevolge, van den 1 Januarij 1846 af, is vervallen;

„dat het niet blijkt, dat de requestrant, alstoen gebruik makende van de bevoegdheid, hem gelaten bij art. 23, in verband met art. 22, van voorschreven reglement, admissie heeft gevraagd en bekomen om, behoudens de daaraan verbonden korting,

naar den maatstaf zijner vroegere hoogere belooning, aandeel in het fonds te behouden;

„dat, uit dien hoofde, de korting, door den requestrant verschuldigd, van den 1 Januarij 1846 moest worden berekend van eene inkomst van *f* 2500;

„dat dit inkomen, na dat tijdstip, geene verandering onderging, en derhalve, bij de invoering der wet van 9 Mei 1846 (*Staatsblad* n°. 24), op grond van haar art. 46, tot grondslag bleef strekken voor de toepassing der verschuldigde korting;

„en eindelijk dat deze grondslag bij de beschikking van 13 April 1851, n°. 1, na de herbenoeming van den requestrant tot Griffier der Staten moest worden bevestigd, omdat het tractement ook toen onveranderd bleef;

„Geeft den requestrant te kennen, dat aan zijn verzoek, als in strijd met de wet, niet kan worden voldaan.”

Nadat daartegen door den appellant op nieuw was opgekomen, nam de Minister van Binnenlandsche Zaken eene nadere resolutie van 30 Junij 1852, n°. 135, waarbij de Minister overwoog: 1°. dat, zoo al, blijkens de door den requestrant overgelegde stukken, door de toenmalige Regering de middelen zijn gevonden om hem wegens de vermindering, welke zijn tractement met den 1 Januarij 1846 had ondergaan, schadeloos te stellen, hierin voor het Departement van Binnenlandsche Zaken geene vrijheid lag om de kortingen op een hooger tractement dan *f* 2500 toe te passen; 2°. dat de requestrant moet geacht worden hierin te hebben berust, daar hij geen gebruik heeft gemaakt van de bevoegdheid, gelaten bij art. 23, in verband met art. 22, van het reglement voor het algemeen burgerlijk pensioenfonds, goedgekeurd bij Koninklijk besluit van den 21 Januarij 1836, n°. 97; 3°. dat bovendien de omstandigheid, dat de grondslag der verschuldigde korting was verminderd, hem niet onbekend kon zijn, daar hiervan bij elke tractementsbetaling na 1 Januarij 1846 bleek; en 4°. dat niet blijkt, dat de requestrant, toen hij over 1846 de vergoeding van *f* 300 erlangde, zich heeft aangemeld, om ook daarvan de kortingen aan te zuiveren; — geeft den requestrant te kennen, dat bij de afwijzende beschikking van den 26 April ll., n°. 171, wordt volhard.

Nadat in Februarij 1865 Mr. Hofstede op zijne reclame andermaal was teruggekomen en deze op nieuw, bij beschikking van 29 Maart 1865, n°. 53, door den Minister van Binnenlandsche Zaken was afgewezen, — werd de heer Hofstede met 1 September 1866 eervol, op verzoek, als Griffier ontslagen; en bij Koninklijk besluit van 5 September 1866, n°. 50, overeenkomstig het advies van den Raad van bestuur over het pensioenfonds voor burgerlijke ambtenaren, het pensioen bepaald op *f* 1666, naar den maatstaf van eene jaarwedde van *f* 2500.

Reeds vroeger, ter gelegenheid van de reclame van Februarij 1865, had de Raad van bestuur van evengemeld pensioenfonds, bij schrijven van 16 Maart 1865, n°. 19, aan den Minister van Binnenlandsche Zaken te kennen gegeven: dat de Raad, na inzage te hebben genomen van de in afschrift overgelegde vroegere reclames van den belanghebbende en van de daarop door den Minister genomen beschikkingen, zich met deze laatsten geheel heeft kunnen vereenigen, als berustende op de voorschriften van het reglement voor het voormalig algemeen burgerlijk pensioenfonds van 1836, onder de werking waarvan de uitbetaling der bewuste *f* 300 als tractement is gestaakt. De Raad van bestuur is hierin versterkt na het onderzoek van de schrifturen, welke te dien aanzien bij hem bekend zijn. Het is den Raad namelijk gebleken, dat het gedeelte der belooning van den adressant, en van andere griffiers der Provinciale Staten, aanvankelijk is verantwoord onder de afloopende betalingen ten laste van het IXde hoofdstuk der staatsbegrooting (*Finantiën*), totdat hetzelve niet meer als tractement op de betaalsrol van het eerste kwartaal 1846 is begrepen, maar de belooning daarin slechts is opgenomen tegen een jaarlijksch bedrag van *f* 2500, ten gevolge waarvan de Griffier der Staten van Gelderland, de heer Mr. W. J. Vitringa,

zich, behoudens zijne reclame tegen deze vermindering, bij den toenmaligen Pensioenraad heeft aangemeld, tot bekoming van admissie voor de vroegere hoogere belooning ad ƒ 2800, welke admissie hem is verleend bij 's Raads resolutie van den 28 Mei 1846, n°. 16. Hoezeer de redenen, welke de heer Mr. Hofstede tot het vragen eener gelijke admissie verhinderd hebben, door hem worden toegeschreven aan onbekendheid van de veranderde wijze van uitbetaling, zoo was die admissie evenwel het eenige bij het reglement van 1836 aangewezen middel om de bijdrage naar het vroeger tractement ad ƒ 2800 te kunnen behouden; want de toelage of vergoeding, die, van 1 Januarij 1846 af, uit het XIIde hoofdstuk der staatsbegrooting (*Onvoorziene uitgaven*) is gekweten, was geene vaste inkomst en dus volgens art. 21 van het genoemde reglement van de korting uitgesloten. Bij de invoering der thans bestaande pensioenwet met 1 Julij 1846, mogt, volgens de bepalingen van art. 46 dier wet, geen andere grondslag der bijdrage worden toegewezen dan de wedde of belooning, waarvan aan het vorige fonds werd bijgedragen. Op dien grond — zegt de Raad van bestuur — is de belanghebbende alstoen aan de bijdrage naar het tractement van ƒ 2500 onderworpen gebleven. Hoezeer de Raad erkent, dat de loop der zaken zeer ongunstig voor requestrant heeft gewerkt, kan hierop niet worden teruggekomen op den ten requeste bedoelden voet, omdat de wet, zoomin als dat vroegere fonds, dergelijke toelagen of vergoedingen, die uit haren aard tijdelijk zijn, als wedde of belooning in de korting opneemt, zoodat de Raad van oordeel is, dat de grondslag van korting, die aan requestrant is toegewezen, voor geene wijziging vatbaar is, maar op den tegenwoordigen voet behoort in stand te blijven.

Het is nu tegen deze pensioensregeling ten bedrage van ƒ 1666, dat de appellant bij Zijne Majesteit in beroep is gekomen bij een request, gedagteekend 20 November 1866. In dat request wordt in de eerste plaats bestreden de ministeriële beschikking van 10 Januarij 1849, voor zooverre daarin de som van ƒ 300, die de adressant voortaan minder zou ontvangen, genoemd wordt eene *toelage*. Die benaming — zegt appellant — was in den gewonen zin des woords onjuist. Appellant moet zich veroorloven daarop reeds dadelijk te wijzen, omdat welligt de dwaling, waarin men later is vervallen, aan dat onjuiste woord is te wijten. Toelage was het niet; de ƒ 300 maakten een deel uit van het tractement. Het besluit van 1831 had verklaard, dat appellant zou blijven in het genot van zijn *tractement* van ƒ 2800; en dat besluit van 1831 kan van zijne kracht en werking niet beroofd worden dan door een nader Koninklijk besluit, als hoedanig aan adressant geen ander is ter kennis gekomen dan dat van 30 December 1848 voormeld. Waarschijnlijk bestaat er ook geen ander; doch gesteld, dat er een ander bestond, dan kon zulk een aan den adressant geheel onbekend gebleven besluit toch nimmer het gevolg hebben, dat tegen hem een termijn begon te loopen op grond van zoodanig hem ten eenemale vreemd gebleven stuk. Appellant is dan ook overtuigd, dat hij tot ultimo December 1848 wettelijk en feitelijk als Griffier een tractement van ƒ 2800 genoot. De enkele benaming toch van toelage in de ministeriële missive van 10 Januarij 1849 kon daarin geene verandering brengen en in allen gevalle niet terugwerken, en dus ook niet te weeg brengen, dat hij reeds vroeger eene andere positie had verkregen. Dit aan te nemen zou ongerijmd zijn. Om evenwel te betoogen, dat reeds met 1 Januarij 1846 het tractement van adressant van ƒ 2800 tot ƒ 2500 werd verminderd, is er in de ministeriële beschikkingen beroep gedaan — zegt appellant — op exceptiën, die echter alle moeten afstuiten op de vraag, die adressant zich verpligt vindt te doen: is men bij magte hem aan te wijzen een ter zijner kennis gebragt Koninklijk besluit, waarbij die vermindering met dat tijdstip werd bepaald? Die aanwijzing is niet mogelijk; en daarom ook, even waar als het is, dat een Koninklijk besluit niet dan door een later Koninklijk besluit of door eene wet kan worden veranderd, even waar is het, dat tegenover adressant niet anders kan en mag worden aangenomen,

dan dat zijn tractement van *f* 2800 heeft voortgeduurd tot 31 December 1848. En nu zegge men niet, dat die som van *f* 300 reeds eene toelage was van 1831 af. Dit toch zou in strijd zijn met de letter van het Koninklijk besluit, evenzeer als met de bedoeling, gelijk uit de toepassing is gebleken. Immers, adressant heeft de korting tot 1 Januarij 1846 betaald naar *f* 2800. Dat dit ook niet na dien tijd plaats vond, is hem eerst veel later gebleken. Ware de *f* 300 eene personele toelage geweest, dan zou hij niet van *f* 2800, maar van *f* 2500 de korting hebben moeten betalen. Immers art. 21 sub *a* van het reglement voor het pensioenfonds van 1836 bepaalt met zoovele woorden „dat voor de korting of inhouding niet admissibel zijn de personele toelagen." Van de *f* 300 is de korting tot 1846 ingehouden; derhalve was die som niet voor eene personele toelage gehouden en bevestigt de toepassing alzoo wat de letter van het Koninklijk besluit reeds uitsprak. En waarom werd zij dan eene toelage met 1846? Men geeft aan, dat dit daarvan het gevolg was, dat met 1 Januarij 1846 de *f* 300 uit andere fondsen of uit een anderen begrootingspost werd gekweten. De adressant veroorlooft zich op dit punt de vraag: brengt de wijze, waarop de administratie voor hare comptabiliteit eene uitgaaf verevent, verandering in den aard der vordering van den ambtenaar op het Rijk? Adressant heeft zich nooit er om bekommerd, gelijk waarschijnlijk ook geen ander ambtenaar pleegt te doen, waaruit, uit welk fonds, op wat wijze door het Rijk in zijne betaling werd voorzien. Hij had, zelfs al mogt hij de verandering hebben opgemerkt of geweten, daaraan nooit het gevolg kunnen toeschrijven, dat daardoor een wettig Koninklijk besluit te zijnen aanzien van zelf buiten werking gesteld werd, ook in weêrwil dat hem daarvan geenerlei kennisgeving werd gedaan. Ging de bewering van den Minister op, dan was geen ambtenaar veilig voor latere te zijnen aanzien ongunstige gevolgtrekkingen uit feiten, waarvan hij onkundig bleef. — Eene tweede reden, waarom de *f* 300 met 1 Januarij 1846 eene toelage zou zijn geworden, zou zijn, dat van dat tijdstip af daarvan geene korting meer is ingehouden. Dus de redenering is deze: omdat men goedvond met genoemd tijdstip niet meer te korten, daarom werd het eene toelage. Dat deze redenering is onjuist, behoeft volgens appellant naauwelijks opmerking. Er zal toch wel niemand gevonden worden, zegt hij, die niet reeds als van zelf gevoelt, dat juist het omgekeerde waarheid is. Daarenboven, ging de redenering door, de autoriteit, die het bedrag bepaalt, waarvan de korting verschuldigd is, zou bij magte zijn om wettige Koninklijke besluiten te niet te doen. Doch gesteld het ware zoo, dan nog zou dit voor adressant niets afdoen, tenzij hem daarvan kennis was gegeven, en dat is niet geschied; het bleef voor den adressant verborgen, dat eene verandering was gemaakt. Wel beweert men, dat het zijdelings hem niet onbekend kon zijn, daar bij elke tractementsbetaling na 1 Januarij 1846 er van bleek. Adressant betuigt evenwel, dat het hem onbekend gebleven is; en dit kan niet bevreemden, wanneer men bedenkt, dat hetgeen hij elk kwartaal dien ten gevolge meer ontving, slechts ongeveer *f* 1.50 bedroeg. Dit geringe verschil heeft hij niet opgemerkt, en indien hij het opgemerkt had, had hij waarschijnlijk veeleer gedacht aan eene verandering van zegelregt of leges-heffing dan aan pensioenskorting, omdat, was dit laatste het geval, daarvan bepaalde kennisgeving had moeten geschieden. In het burgerlijk leven wordt niemand in gebreke gesteld dan door eenigerlei acte; en nu zou hier, zonder eenige kennisgeving hoegenaamd, hem onbewust, in strijd met de stukken, die hem waren medegedeeld, een fatale termijn, die van art. 22 van het reglement van 1836, begonnen zijn te loopen. Eene zoodanige onregtvaardigheid kan volgens appellant onmogelijk toelaatbaar zijn; en dit te minder nog, omdat art. 22 voormeld hier blijkbaar niet toepasselijk kan zijn, vermits naar de 2de al. de termijn van zes maanden begint te loopen van den tijd, dat de vermindering heeft plaats gehad. En nu wil men die vermindering bewijzen door de betaling, die adressant ontving; doch de betaling van het eerste kwartaal 1846 geschiedde niet met 1 Januarij; hoe

kan die termijn, vraagt appellant, dan van 1 Januarij af tegen hem begonnen zijn te loopen? Blijkbaar ziet art. 22 niet op een geval als het hier bedoelde. Nu tegen den adressant de wet wordt ingeroepen, heeft hij ook het regt te vragen, waar in wetten of reglementen staat vermeld, dat de wijze van vereveniug of wel dat wijziging in de korting den ambtenaar de verpligting oplegt ook zelfs, wanneer hij er onbekend mede gelaten wordt, daartegen op straffe van verlies van zijn regt dadelijk op te komen. Dit staat nergens geschreven. Integendeel, art. 23 van het reglement zegt uitdrukkelijk: „in dat opzigt zullen echter geene andere verminderingen van belooning worden toegelaten dan de zoodanige, die voortvloeijen uit de verordeningen, waarbij het bedrag der belooningen regtstreeks wordt geregeld.” Adressant ontleent daaruit het regt om te vragen: bestaat er eene verordening en welke, waarbij het bedrag zijner belooning met 1 Januarij 1846, tijdstip, waarop men beweert dat de verandering heeft plaats gehad, regtstreeks is geregeld, zoodanig, dat de vermindering met *f* 300 daaruit met dien datum voortvloeide? — Er is in de ministeriële beschikkingen, op des adressants requesten genomen, steeds beweerd, dat art. 46 der wet van 1846 ten aanzien van adressant juist was toegepast. De adressant ontkent dit niet, wanneer men de zaak neemt, zoo als zij was op 1 Julij 1846; doch hij beweert, dat de veranderde wijze van korting op 1 Januarij 1846 onregtmatig was, en, bij herstel van dat onregt, zal, ook met toepassing van art. 46, zijn bezwaar van zelf zijn opgeheven. Na deze uitweiding meent adressant als vaststaande te kunnen stellen, dat hij zijn tractement van *f* 2800 heeft behouden tot ult°. December 1848 en dat alzoo ook tot dat tijdstip, en evenzeer daarna, de korting naar dat bedrag had moeten zijn toegepast. Na 31 December 1848 bleef adressant in het vertrouwen, dat hij naar *f* 2800 in het pensioenfonds bleef ingeschreven; hij ontving toch geen berigt van een verlaagden grondslag en, met het oog op het boven ontwikkelde, wettigt, naar hij meent, art. 17 der wet van 1846/1851 dat vertrouwen volkomen. Hij bleef in dat vertrouwen tot April 1851. De beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 13 April 1851, n°. 1, was het eerste legaal stuk, niet alleen, maar zelfs het eerste stuk, van welken aard dan ook, waaruit den adressant van de vermindering bleek. Ten gevolge van dat stuk heeft hij zich dan ook tot den Minister gewend. Daarop volgde eene afwijzende beschikking onder dagteekening van 26 April 1852, uitgaande van eene onjuiste feitelijke beschouwing, zoo als adressant in een nader request poogde aan te toonen. Ook daarop volgde eene afwijzende beschikking onder dagteekening van 30 Junij 1852. Deze beschikking gewaagt van eene vermindering van tractement, die adressant den 1 Januarij 1846 had ondergaan. Daarin wordt dus erkend, dat vóór dien tijd zijn tractement *f* 2800 bedroeg, en dit teregt. De Minister gewaagt ook van berusting door adressant in de vermindering. Hoe kan echter in redelijkheid worden beweerd, dat men berust in een feit, waarmede men niet bekend is, omdat het niet ter zijner kennis is gebragt? En in de resolutie van 1865 wordt herhaald het reeds besproken feit der vermindering ten gevolge der veranderde wijze van betaling uit de staatsbegrooting; — eene handeling, geheel buiten den adressant om, en, in elk geval, geene verordening, als gevorderd is bij art. 23 van het reglement van 1836. — Appellant verzoekt ten slotte van zijn request, dat het Zijner Majesteit behage te verstaan: dat ten onregte met 1 Januarij 1846 de grondslag der korting voor adressants pensioen is verminderd van *f* 2800 op *f* 2500, en dat in allen geval die vermindering niet het gevolg kan hebben, dat tegen den adressant, als daarvan onkundig gelaten, zou kunnen werken de fatale termijn van art. 22/23 van het reglement; dat, vermits op 1 Januarij 1846 moest behouden zijn, of thans als grondslag op dat tijdstip moet hersteld worden de som van *f* 2800, die som op 1 Julij 1846 de grondslag had moeten blijven, naar art. 46 der wet van 1846, en ook later tot aan adressants eervol ontslag toe naar art. 17 der wet; dat de door adressant sedert

1 Januarij 1846 te weinig betaalde doorloopende kortingen door hem nog moeten worden aangezuiverd; — een en ander met het gevolg: dat, met herziening van Zijner Majesteits besluit van 5 September 1866, n°. 50, aan adressant van 1 September ll. af, naar den grondslag van *f* 2800, alsnog worde verleend een pensioen van *f* 1866.

Nadere memoriën zijn er niet ingekomen; en ik meen dus ook hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen alzoo geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Tweede vergadering.

Vergadering van Woensdag, 9 *Januarij* 1867.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 30 December 1866, n°. 20, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Gasselte van de besluiten van Gedeputeerde Staten van Drenthe, weigerende de goedkeuring van de regeling van het schoolwezen in die gemeente* (zie het verslag over deze zaak in het *Zesde Deel*, blz. 442—444).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons door den Gemeenteraad te Gasselte, provincie Drenthe, ingediend adres, daarbij verzoekende, dat, met vernietiging van een besluit van Gedeputeerde Staten dier provincie in dato 23 Mei jl., door Ons zal worden goedgekeurd de nieuwe schoolregeling, door den gemelden Gemeenteraad vastgesteld op den 24 Maart jl.;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 19 December 1866, n°. 91;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 29 December 1866, n°. 230, 5de Afdeeling;

Overwegende:

dat de Gemeenteraad te Gasselte op den 24 Maart jl. eene nieuwe schoolregeling, ter vervanging van de bestaande, heeft vastgesteld, waarin onder anderen wordt bepaald: 1°. dat de jaarwedde van den Hoofd-Onderwijzer in de school te

Gasselte zal bedragen *f* 400, waarvan hem *f* 360 uit de gemeentekas zal worden uitbetaald en *f* 40 uit de inkomsten der kosterijgoederen, gewaarborgd door de gemeente; 2°. dat de wedde van den Hoofd-Onderwijzer in de school te Gasselternijeveen insgelijks bedragen zal *f* 400; 3°. dat, bij ongesteldheid van een Onderwijzer, gedurende langer dan eene maand, de bekostiging der tijdelijke waarneming voor $^3/_4$ gedeelten komt ten laste van den Onderwijzer, en dat de onderwijzers verpligt zijn deel te nemen, ten hunnen koste, in het bestaande fonds voor weduwen en weezen van onderwijzers in de provincie Drenthe; dat Gedeputeerde Staten bij hun besluit van 23 Mei jl. hebben geweigerd deze schoolregeling goed te keuren, op grond, dat de jaarwedde van den Onderwijzer te Gasselte minstens moet bedragen *f* 400, door de gemeente te voldoen, en dat die van den Onderwijzer te Gasselternijeveen behoorde verhoogd te worden tot de som van *f* 500;

Overwegende, dat, volgens het bepaalde bij art. 19 der wet op het lager onderwijs, de jaarwedde van een Hoofd-Onderwijzer minstens moet bedragen *f* 400; dat daarop niet in mindering mogen gebragt worden inkomsten, die de Onderwijzer geniet in zijne hoedanigheid van Koster; dat niet is gebleken, dat te Gasselte het minimum der jaarwedde van den Onderwijzer geheel of gedeeltelijk kan worden gebragt ten laste van anderen of op andere wijze dan uit de gemeentekas kan worden gevonden; dat de jaarwedde ook niet mag worden ingekort door het opleggen van verpligtingen, die voor den Onderwijzer het doen van uitgaven ten gevolge hebben; dat de school te Gasselternijeveen door een veel grooter aantal leerlingen wordt bezocht dan die te Gasselte en de derde gemeenteschool, gevestigd te Gasselternijeveenschemond, en dat het dus billijk is aan den Hoofd-Onderwijzer aldaar eene hoogere wedde toe te leggen dan aan de hoofd-onderwijzers op de beide genoemde plaatsen;

Gezien de artt. 13 en 19 der wet op het lager onderwijs van den 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met bevestiging der uitspraak van Gedeputeerde Staten der provincie Drenthe van den 23 Mei jl., den adressant te verklaren ongegrond in zijne daartegen bij Ons ingebragte bezwaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 30 December 1866.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE KOCK.

2°. van den 30 December 1866, n°. 21, houdende beslissing van *het geschil over het domicilie van onderstand van Eelkjen Annes Joustra* (zie het verslag over deze zaak in het *Zesde Deel*, blz. 398—400).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons door het Armbestuur van het dorp Oosterlittens, gemeente Baarderadeel, ingediend adres, daarbij verzoekende, dat, met vernietiging eener uitspraak van Gedeputeerde Staten der provincie Friesland in dato 6 Februarij 1866, door Ons zal worden beslist, dat niet gezegd dorp, maar wel het dorp Baard is het domicilie van onderstand van de behoeftige minderjarige Eelkjen Annes Joustra;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 14 November 1866, no. 85;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 29 December 1866, n°. 245, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat de genoemde behoeftige te Edens, gemeente Hennaarderadeel, in onderstand is opgenomen ten laste van het dorp Oosterlittens, alwaar zij is geboren op 7 Augustus 1857 uit Anna Douwe Joustra en zijne huisvrouw Aukje Biers Polderboer, volgens de acte van geboorte destijds als echtelieden aldaar wonende;

dat het Armbestuur van Oosterlittens de armlastigheid heeft ontkend, op grond, dat de vader van de behoeftige bij zijn leven onderstand genoot uit de burgerlijke armenfondsen van het dorp Baard; dat dit ook het geval was met de behoeftige; dat zij aldaar nog armlastig is gebleven na den dood harer ouders, omdat zij nimmer gedurende vijftien achtereenvolgende maanden buiten genot van onderstand is geweest; dat eindelijk Oosterlittens niet de plaats kan zijn, waar het domicilie van onderstand gevestigd is, omdat de ouders tijdens de geboorte van de behoeftige niet te Oosterlittens, maar wel te Baard woonden; dat Gedeputeerde Staten, na een ingesteld onderzoek, als bewezen hebben aangenomen, dat de behoeftige gedurende vijftien maanden geen onderstand heeft genoten uit de fondsen, bij art. 36 der armenwet bedoeld, en dat hare ouders tijdens hare geboorte woonachtig waren te Oosterlittens, en dien ten gevolge hebben uitgemaakt, dat gezegd dorp het domicilie van onderstand is van de behoeftige;

Overwegende, dat de beslissing der vraag, of de behoeftige minderjarige, wier ouders zijn overleden, gedurende de bedoelde vijftien maanden al dan niet onderstand heeft genoten uit de fondsen, omschreven in art. 36 der armenwet, van geen invloed kan zijn op de aanwijzing van haar domicilie van onderstand, omdat zij geboren is na de invoering van gezegde wet; zoodat het overgangs-artikel 36 dier wet op haar niet van toepassing kan zijn, maar art. 32, 2de lid, in verband met de artt. 27 en 28, bepalende, dat minderjarige kinderen na het overlijden hunner ouders domicilie van onderstand hebben in hunne eigene geboorteplaats, onverschillig of zij op het tijdstip van dat overlijden al dan niet onderstand genoten, in aanmerking komen moet;

Overwegende, dat uit het ingesteld onderzoek is gebleken, dat, volgens het berigt van het Gemeentebestuur van Baarderadeel, in zooverre niet betwist door het Armbestuur van Oosterlittens, de vader van de behoeftige in het jaar 1849 aldaar een huis heeft betrokken, voor hem gehuurd door Kerk- en Armvoogden van Baard; dat hij later in de plaats van die woning, met medehulp van die Voogden, te Oosterlittens een schip heeft gekregen tot het uitoefenen van het schippersberoep; dat, blijkens de overgelegde acten van geboorte en overlijden, zijn geboren uit zijn huwelijk met Aukje Biers Polderboer, onder anderen op den 9 Augustus 1849, te Oosterlittens; eene dochter Eelkjen, op den 15 Junij 1851 een zoon, genaamd Pier, op den 4 Junij 1853 een zoon, genaamd Douwe, en op den 7 Augustus 1857 de behoeftige; dat gemelde Eelkjen op den 2 December 1856 is overleden in een schip te Dragten, en dat in alle die acten staat vermeld, dat de vader toen woonde te Oosterlittens;

Overwegende, dat door de vermelding in de overgelegde acten van geboorte en overlijden, gevoegd bij de omstandigheid, dat de ouders eenige jaren in een huis te Oosterlittens hebben gewoond en aldaar later het beroep van schipper hebben uitgeoefend, alles met geldelijke ondersteuning van het Armbestuur van het dorp Baard, dat hen te Oosterlittens had gevestigd, genoegzaam wordt aangetoond, dat zij vóór en op het tijdstip der geboorte van de behoeftige aldaar hunne woonplaats hadden; dat de ondersteuning, van wege het Armbestuur van Baard verstrekt, dit feit niet kan wegnemen of van aard kan doen veranderen; dat in ieder geval, al mogt ook die inwoning als twijfelachtig kunnen beschouwd worden, gezegd dorp, als de geboorteplaats, altijd is het domicilie van onderstand van de behoeftige, vermits niet is gebleken, dat de ouders tijdens hare geboorte elders woonplaats hadden;

Gezien de wet van den 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met bevestiging der uitspraak van Gedeputeerde Staten der provincie Friesland in dato 6 Februarij 1866, den adressant te verklaren ongegrond in zijne daartegen bij Ons ingebragte bezwaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 30 December 1866.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,
DE KOCK.

3°. van den 2 dezer, n°. 42, houdende beschikking op *het beroep van het Bestuur van het waterschap Oudheusden, Elshout en Hulten, provincie Noordbrabant, van een besluit van Gedeputeerde Staten dier provincie betreffende het beheer der openbare wegen in de gemeente Oudheusden* (zie het verslag over deze zaak in het *Zesde Deel*, blz. 328 en 329).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door het Bestuur van het waterschap Oudheusden, Elshout en Hulten bij Ons ingesteld beroep tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 12 Januarij 1866 betreffende het beheer van openbare wegen in de gemeente Oudheusden en Elshout;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 5 December 1866, n°. 57;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 31 December 1866, no. 287, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat door het Waterschapsbestuur van Oudheusden, Elshout en Hulten sedert onheugelijke jaren schouw werd gevoerd over alle rij- en voetwegen binnen zijn gebied, bepaaldelijk in de gemeente Oudheusden en Elshout; dat echter de Raad dezer gemeente heeft besloten sommige dier wegen onder het beheer van het Gemeentebestuur te stellen en de herstelling en het onderhoud daarvan voortaan ten koste der gemeente te doen plaats hebben en in het openbaar aan te besteden; dat het Waterschapsbestuur daarop aan Gedeputeerde Staten heeft verzocht om in het beheer der bedoelde wegen gehandhaafd te worden; en dat Gedeputeerde Staten, bij besluit van 12 Januarij 1866, als hun gevoelen hebben te kennen gegeven, dat het Gemeentebestuur op het beheer van meergemelde wegen teregt aanspraak maakt, en daartoe zelfs op grond van art. 179*h* der gemeentewet verpligt is;

dat hier dus aanwezig is een geschil van bestuur tusschen een Gemeente- en een Waterschapsbestuur;

dat echter bij geenerlei wettelijke bepaling de beslissing van dergelijke geschillen aan Ons is opgedragen;

dat Gedeputeerde Staten evenmin tot zoodanige beslissing bevoegd zijn, en dat zij zich dus teregt daarvan hebben onthouden en zich tot het te kennen geven van hun gevoelen over het punt in geschil hebben bepaald;

dat van zoodanig besluit, hetwelk voor partijen geenerlei verbindende kracht heeft, uit den aard der zaak geen beroep op Ons openstaat;

Gezien art. 23 der wet van 21 December 1861 (*Staatsblad* no. 129), houdende regeling der zamenstelling en bevoegdheid van den Raad van State;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Het Bestuur van het waterschap Oudheusden, Elshout en Hulten niet-ontvankelijk te verklaren in zijn bij Ons ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

'sGravenhage, den 2 Januarij 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,

DE KOCK.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het geschil tusschen de gemeentebesturen van Hedikhuizen en Heusden over het domicilie van onderstand van Martinus de Gouw.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! Op den 10 November 1865 is de behoeftige Martinus de Gouw te 's Hertogenbosch in geneeskundige verpleging opgenomen, ten laste der gemeente Hedikhuizen, zijne geboorteplaats. Het Gemeentebestuur aldaar heeft, hoezeer vroegere verplegingskosten voor den behoeftige door de gemeente waren betaald, nu de armlastigheid ontkend, op grond, dat verkeerdelijk in de geboorte-acte van den behoeftige is vermeld, dat zijn vader tijdens die geboorte woonachtig was te Hedikhuizen, want dat hij destijds woonde als dienstknecht of werkman bij Jan de Bruin, te Heusden.

Het Gemeentebestuur van Heusden heeft dit feit ontkend.

Dien ten gevolge is er een onderzoek ingesteld en zijn overgelegd: 1o. de geboorte-acte van den behoeftige, waarin vermeld staat, dat zijn vader Petrus de Gouw, van beroep arbeider, wonende te Hedikhuizen, op den 17 Maart 1827 aan den ambtenaar van den burgerlijken stand aldaar heeft verklaard, dat zijne vrouw, Adriana van Ingen, mede wonende te Hedikhuizen, daags te voren was bevallen van een zoon, aan wien hij den naam wenschte te geven van Martinus. In die acte staat niet vermeld, waar de geboorte is voorgevallen. 2°. eene huwelijks-acte van het huwelijk, gesloten door genoemden Petrus de Gouw met Adriana van Ingen op den 18 Januarij 1827 te Hedikhuizen. In die acte wordt gezegd, dat Petrus de Gouw woonachtig was te Heusden en Adriana van Ingen te Hedikhuizen, en dat de huwelijks-afkondigingen hadden plaats gehad in die twee gemeenten.

Op den 14 Februarij 1866 en op den 27 April daaraanvolgende zijn door den Kantonregter van Waalwijk onder eede gehoord: 1°. Jan van Ingen, tuinier, onder Vlijmen, oud 61 jaren, en 2°. Johanna van den Brand, weduwe Adriaan van Ingen, mede wonende onder Vlijmen, oud 73 jaren. De eerste verklaarde op den 14 Februarij: dat, toen Martinus de Gouw te Haarsteeg, onder Hedikhuizen, geboren werd, Petrus de Gouw en zijne vrouw Adriana van Ingen te Hedikhuizen woonden; dat Petrus de Gouw echter te Heusden ging werken, en dikwerf des avonds te huis kwam, hoewel niet geregeld elken avond; dat hij toen diende bij J. de Bruin, te Heusden, alwaar hij is blijven dienen, totdat hij met zijne huishouding naar den Elshout is vertrokken, hetgeen korten tijd na de geboorte van den behoeftige plaats vond, zoo hij meent in Mei 1827; dat hij niet beter weet, dan dat Petrus de Gouw wettelijke woonplaats had te Hedikhuizen, toen zijn zoon Martinus werd geboren. De tweede getuige verklaarde bij die gelegenheid, dat Adriana van Ingen met haren man bij haren vader onder Hedikhuizen woonde tijdens de geboorte van den behoeftige; dat Petrus de Gouw diende bij Jan de Bruin, te Heusden, en dat hij 's avonds meestal te huis kwam; dat zij niet wist, hoe lang die ouders nog na de geboorte van Martinus te Hedikhuizen hebben gewoond, maar dat zij zeker weet, dat Petrus de Gouw nog bij Jan de Bruin te Heusden diende, toen Martinus geboren werd, die wat te vroeg ter wereld kwam.

Bij het tweede verhoor verklaarde de eerste getuige stellig te weten, dat Petrus de Gouw, tijdens de geboorte van zijn zoon Martinus, nog bij Jan de Bruin te Heusden ging werken; dat hij, hoewel niet geregeld, 's avonds nu en dan naar huis kwam, en dan overnachtte in de woning, waar zijne vrouw verblijf hield; dat hij vermoedt, zonder het zeker te weten, dat hij bij Jan de Bruin in den kost was en in diens huis overnachtte, wanneer hij niet bij zijne vrouw te huis kwam. De tweede getuige zeide: Petrus de Gouw was werkzaam bij Jan de Bruin te Heusden, toen Martinus werd geboren; ik weet niet, hoe dikwijls hij overnachtte in het huis, waar zijne vrouw te Hedikhuizen verblijf hield, — meestal had dit plaats des Zaturdags. Petrus de Gouw was des daags in den kost bij Jan de Bruin.

Door den Kantonregter te Heusden is tweemaal, namelijk op den 7 Februarij 1866 en vervolgens op den 20 April daaraanvolgende, onder eede gehoord meergenoemde Jan de Bruin, die verklaarde, bij de eerste gelegenheid, dat Petrus de Gouw, die destijds als knecht bij hem werkzaam was en te Heusden woonde, in Januarij 1827

gehuwd is met Adriana van Ingen; dat hij nog eenigen tijd daarna, misschien acht dagen, misschien een of twee maanden, bij hem getuige is werkzaam gebleven, en dat hij, zoolang de werkzaamheden duurden, te Heusden woonachtig was; dat hij daarna die stad heeft verlaten, zonder dat hij getuige weet, waarheen hij zich had begeven. Bij zijn tweede verhoor, op den 20 April, verklaarde hij niet met zekerheid te kunnen zeggen, of Petrus de Gouw tijdens de geboorte van Martinus Heusden met der woon verlaten had of aldaar nog werkte; dat hij toen bij hem niet meer werkzaam was; dat Petrus de Gouw na zijn huwelijk nog enkele dagen bij hem getuige in huis gewerkt, geslapen en gegeten heeft, terwijl zijne vrouw zich te Hedikhuizen ten huize harer ouders bevond; dat hij niet weet, hoeveel dagen dit heeft geduurd, maar dat het stellig zeer kort is geweest, misschien vijf à tien dagen; dat P. de Gouw daarna getuige's dienst heeft verlaten en, zoo hij meent, ook Heusden.

Johanna van den Brand, weduwe Adrianus van Ingen, hiervoor vermeld, heeft op den 28 Februarij 1866 aan Burgemeester en Wethouders van Hedikhuizen te kennen gegeven zeer goed te weten, dat Adriana van Ingen heeft gewoond bij haren vader, onder Hedikhuizen, na haar huwelijk met Petrus de Gouw, maar niet te weten, dat deze laatste ooit aldaar heeft gewoond, en dat zij dit ook nimmer heeft verklaard.

Gedeputeerde Staten van Noordbrabant zijn van meening, dat het domicilie van onderstand is gevestigd te Hedikhuizen, omdat uit de geboorte-acte blijkt, dat zijn vader destijds aldaar woonde; dat dit feit door de verklaringen der gehoorde getuigen niet wordt weêrsproken, maar veeleer bevestigd door de verklaring van Jan de Bruin en ook door die der overige getuigen, waaruit niet blijkt, dat hij tijdens de geboorte van Martinus inwoonde bij Jan de Bruin, maar wel dat hij Zaturdags en ook dikwijls in de week ten huize van zijne vrouw ging overnachten.

Door de zorg van deze Afdeeling is op den 11 December jl. door den Kantonregter te Dordrecht onder eede gehoord Hendrik Kramer, machinist, oud 64 jaren, wonende te Heusden, toen tijdelijk verblijvende te Zwijndrecht, die verklaarde zich wel te herinneren, dat hij bij Jan de Bruin is werkzaam geweest met Petrus de Gouw, doch dat hij den tijd, waarop dat plaats vond, niet kan bepalen; dat hij zich wel herinnert met Petrus de Gouw gedurende eenigen tijd, zonder dien eenigzins te kunnen bepalen, op ééne kamer te hebben geslapen ten huize van Jan de Bruin; dat hij niet weet, of de Gouw in de maanden Januarij, Februarij en Maart 1827 bij Jan de Bruin werkzaam was, of waar hij destijds woonde.

Uit de stukken blijkt, dat het Gemeentebestuur van Hedikhuizen beweert, dat de acten van den burgerlijken staud in 1827 aldaar zeer slordig ingeschreven werden; dat de Schoolmeester belast was, in den regel, met het ontvangen der aangiften en daarvan aanteekening hield; en dat dus de vermelding in de geboorte-acte zeer ligt verkeerdelijk kan zijn geschied.

Dit geschil van bestuur is krachtens magtiging des Konings op den 13 Augustus 1866 bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden in deze zaak opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. *het beroep van den Dorpspolder van Overasselt van besluiten van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij, met voorbijgang van een vroeger besluit, een paar duikers onder Overasselt ten laste van den dorpspolder zijn gebragt.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Vries. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES : Mijne Heeren ! Onder dagteekening van 2 December 1861 heeft het Polderbestuur van Overasselt aan het Bestuur der gemeente van dien naam een bezwaarschrift ingediend tegen de destijds ter inzage liggende leggers A en B van de gemeente-wegen, voetpaden enz.

Dat bezwaarschrift betrof eenige duikers in den weg 1, in legger A, en in de wegen 2 en 22, in legger B vermeld, terwijl daarin verder voorkwam het volgende: "In den weg n°. 10 wordt de wegduiker bij den Hoogen Hof eveneens onder toezigt van het Polderbestuur gesteld. Wij erkennen dit juist te zijn; immers het polderreglement legt ons daar de verpligting op. Het was daarom overbodig zulks te dezer plaatse te herhalen, in stede van duidelijk uit te drukken, wie met het onderhoud van denzelven is belast.

"In den weg n°. 13 worden onder toezigt van het Polderbestuur gesteld vijf duikers Bij het Polderbestuur zijn in dezen weg slechts drie stuks bekend. Overigens de opmerking als sub n°. 10.

"In den weg n°. 15 één, en in den weg n°. 16 mede één duiker, waaromtrent de opmerkingen, sub n°. 10 uitgedrukt, gelden.

"In den weg n°. 25 twee duikers, waaromtrent wij opmerken als sub n°. 10."

Na ontvangst van het berigt, dat Burgemeester en Wethouders hunnerzijds aan Gedeputeerde Staten beschouwingen hadden medegedeeld omtrent de bezwaren, tegen de leggers door het Polderbestuur ingebragt, heeft dat Bestuur, bij schrijven aan Gedeputeerde Staten van 4 Februarij 1862, die beschouwingen trachten te wederleggen. Ten aanzien van de vijf duikers in den weg n°. 13 wordt daarbij gezegd, dat, wanneer Burgemeester en Wethouders zulke kleine loopen, waar vroeger een holle boomstam het water doorliet, duikers noemden, deze nog allen niet genoemd waren. Het Bestuur besloot zijn schrijven met de opmerking, dat in het algemeen tegen de redenering van Burgemeester en Wethouders kon worden aangevoerd, dat het onhoudbaar is, dat belanghebbenden zelven voorzien zullen in het onderhoud der duikers, wijl het ontstaan van vele daarvan een noodzakelijk gevolg is geweest van de verhoogingen en verbeteringen der wegen, in latere jaren tot stand gebragt, te meer, daar de gemeente, met uitsluiting van anderen, in het genot is van de opbrengst van het grasgewas, dat op die wegen verpacht wordt en eene niet onbeduidende som jaarlijks rendeert; en ook omdat in vroeger tijd in beginsel dit onderhoud door de gemeente reeds is aangenomen, zoo als kan blijken uit de leggers zelve; dat het daarenboven eene ongerijmdheid is de duikers in tochtslooten ten laste der onmiddellijk belanghebbenden te laten en andere, die buiten de tochtslooten liggen, voor den polder te nemen; — om alle welke redenen het Polderbestuur verklaarde te meenen, dat het onderhoud van alle bruggen en duikers ten laste der gemeente moest worden gesteld.

Het Gemeentebestuur heeft vervolgens de leggers gewijzigd en daarbij onder anderen de duikers in de wegen n°. 10, 13, 15, 16 en 25 ten laste van het Polderbestuur gebragt.

Het Polderbestuur, daarvan kennis gekregen hebbende, heeft verklaard er zich volstrekt niet mede te kunnen vereenigen, voor zoover daarbij op den polder lasten werden gelegd, en zich ter bestrijding daarvan te refereren aan zijn bezwaarschrift van 2 December 1861 en aan zijn schrijven aan Gedeputeerde Staten van Gelderland van 4 Februarij 1862, n°. 20. Later mededeeling ontvangende van het berigt, dat door Burgemeester en Wethouders aan Gedeputeerde Staten was gezonden nopens zijn bezwaar tegen de gewijzigde leggers, heeft dat Bestuur aan Gedeputeerde Staten geschreven, dat, dewijl bedoeld berigt slechts eene gedeeltelijke herhaling was van wat door Burgemeester en Wethouders, bij missive van 15 Januarij 1862, n°. 4, aan Gedeputeerde Staten was medegedeeld en bij des polderbestuurs schrijven van 4 Februarij daaraanvolgende, n°. 20, was wederlegd, dat Bestuur zich ontslagen rekende die wederlegging te herhalen, maar de vrijheid nam Gedeputeerde Staten naar genoemden brief te verwijzen.

De zaak bleef nu in behandeling tot 7 Februarij 1865. Op dien dag hebben Gedeputeerde Staten een besluit genomen, waarbij zij, uitgaande van de stelling, dat, hoezeer in art. 230 der gemeentewet duikers niet met name worden genoemd, deze echter, even als alle andere tot openbare dienst bestemde werken, geacht moeten worden in dat artikel bedoeld te zijn, zoodat ook omtrent duikers de regel van art. 231 geldt: dat hun onderhoud een gemeentelast is, behoudens bestaande wettige verpligting van anderen; en overwegende, dat van zoodanige verpligting ten laste van den dorpspolder van Overasselt *in casu* niet gebleken is, — beslisten, dat het onderhoud der bedoelde duikers, gelegen in de erkende publieke wegen van Overasselt, een gemeentelast is, en besloten de leggers A en B dien-overeenkomstig te wijzigen.

Die beslissing gold, volgens de woorden van het besluit, alleen de duikers-gelegen in weg n°. 1 van den legger A, en in de wegen n°. 2 en n°. 22 van den legger B.

Van de duikers in de wegen n°. 10, 13, 15, 16 en 25 werd in dat besluit geene melding gemaakt, noch daaromtrent eene beslissing gegeven.

Bij dat besluit zijn tevens de leggers vastgesteld, met bepaling van den dag, waarop het reglement op de wegen, voor zoover den legger A betreft, in werking zou treden.

Kort daarop werd door Burgemeester en Wethouders aan Gedeputeerde Staten berigt, dat het Dorpspolderbestuur ongenegen was tot de zorg voor het behoorlijk onderhoud van twee duikers, gelegen in de wegen n°. 13 en 25 van den legger B.

Gedeputeerde Staten hebben daarop, bij besluit van 16 Mei 1865, den Dijkstoel van het polderdistrict Rijk van Nijmegen uitgenoodigd om maatregelen te nemen, dat door het Polderbestuur van Overasselt aan zijne verpligting betreffende de zorg voor het behoorlijk onderhoud van de bedoelde duikers werd voldaan.

Die uitnoodiging had ten gevolge een verzoek van den geërfden-dag van den Dorpspolder van Overasselt, dat Gedeputeerde Staten mogten terugkomen van hun besluit van 7 Februarij te voren tot vaststelling der leggers van de wegen enz. in de gemeente Overasselt, voor zoover daarbij het onderhoud van eenige duikers in die wegen ten laste van genoemden dorpspolder is gebragt, op welk verzoek Gedeputeerde Staten, bij besluit van 31 October 1865, hebben geantwoord, dat aan des polderbestuurs bezwaren tegen de leggers, voor zoover die uit de stukken bleken, was voldaan, en dat, wanneer het daarmede eene andere bedoeling had gehad dan die, welke in het besluit van 7 Februarij is uitgedrukt, het van die bedoeling in duidelijker termen had behooren te doen blijken. Gedeputeerde Staten volhardden alzoo bij hunne besluiten van 7 Februarij en 16 Mei 1865.

Daartegen heeft het Polderbestuur zich gewend tot Zijne Majesteit. In het adres worden in het breede uiteengezet de verschillen, die sedert eenigen tijd omtrent het onderhoud van eenige duikers in de wegen der gemeente hebben bestaan, en de redenen, waarom de geërfden volgehouden hadden, dat de dorpspolder, door welken nimmer eenige duiker was onderhouden, niet met dat onderhoud konde worden belast, waartoe veeleer verpligt geacht moesten worden de personen, door of ten wier behoeve die waren gelegd. Maar, zegt adressant, het geschil is eindelijk op deugdelijke regtsgronden beslist bij de resolutie van Gedeputeerde Staten van 7 Februarij 1865, n°. 78, waarbij in de meest ondubbelzinnige woorden is uitgesproken: 1°. dat het onderhoud der duikers, in de publieke wegen van Overasselt gelegen, een gemeentelast is en 2°. dat dien ten gevolge de leggers A en B dier gemeente dien-overeenkomstig behoorden te worden gewijzigd; door welke beslissingen de dorpspolder een verkregen regt meent te hebben op de vrijstelling van het onderhoud der duikers. Adressant verklaart, dat het, naar zijn oordeel, een vreemd verschijnsel is, dat Gedeputeerde Staten bij hun nader besluit van 16 Mei 1865, n°. 79, op dat verkregen regt inbreuk hebben gemaakt, door te verklaren, dat de duikers in de wegen n^is^. 13 en 25 ten laste van den dorpspolder zijn. Adressant verzoekt mitsdien, dat het Zijne Majesteit moge behagen, met vernietiging der besluiten van Gedeputeerde Staten van

Gelderland van 16 Mei 1865, no. 79. en van 31 October 1865, no. 80, hun besluit van 7 Februarij 1865, no. 78, te handhaven, in zooverre bij eerstgemelde besluiten van het laatstgemelde is afgeweken, met magtiging om, overeenkomstig het laatstgemeld besluit, de leggers A en B der wegen enz. in de gemeente Overasselt te doen wijzigen

Dit adres is gesteld in handen van Gedeputeerde Staten, die daarop hebben ingewonnen het berigt van het Gemeentebestuur. Burgemeester en Wethouders noemen het eene onwaarheid, dat het Polderbestuur nimmer een duiker op zijne kosten heeft doen repareren. Het Gemeentebestuur, schrijven zij, had eerst de duikers alleen onder toezigt van het Polderbestuur gebragt; maar aangezien Gedeputeerde Staten die opgaaf verlangden aangevuld te hebben met de vermelding, aan wien het onderhoud behoorde, werden die duikers, ingevolge zeker besluit van den geërfden-dag van 28 April 1859, ten laste van den polder gebragt. In zijn adres heeft adressant medegedeeld, dat dit besluit, strekkende om op de begrooting van den dorpspolder een post te brengen tot onderhoud van eenige der quaestieuse duikers, in der tijd, door weigering van de vereischte goedkeuring van het gecombineerd Collegie, buiten gevolg is gebleven.

Burgemeester en Wethouders voeren verder aan, dat van de stemgeregtigden in den dorpspolder de meest belanghebbenden, blijkens een adres dd. 28 Februarij 1866, aan Gedeputeerde Staten ingediend, zeer ingenomen zijn met de leggers, zoo als zij zijn vastgesteld. Burgemeester en Wethouders meenen, dat adressant niet noodig had, tot handhaving van het besluit van 7 Februarij 1865, Zijner Majesteits tusschenkomst in te roepen, dewijl bij dat besluit alle bezwaren, die door adressant tegen de leggers waren ingebragt, zijn opgeheven en de gemeente met het onderhoud der gereclameerde duikers is bezwaard. Mogt echter adressant bedoelen, dat de overige duikers (die ten laste des polders zijn gebleven en waartegen geene bezwaren zijn ingekomen) ook voor de gemeente zullen gebragt worden, dan meenen zij, dat daarmede in strijd gehandeld zou worden met art. 11, laatste lid, van het reglement op de wegen, luidende: „na het verstrijken van dien termijn (dat is van dertig dagen na de „ter-visie-legging) worden geene bezwaren meer aangenomen.”

Gedeputeerde Staten, dat berigt van Burgemeester en Wethouders opzendende verklaren, dat het eerste punt van hun besluit van 7 Februarij 1865 niet gold alle duikers in de publieke wegen van Overasselt, maar alleen die, in de eerste overweging van dat besluit genoemd, waaromtrent het Polderbestuur had gereclameerd; dat de overige dus bleven ten laste van den polder of van anderen, zoo als zulks op de door Burgemeester en Wethouders opgemaakte leggers was aangeteekend; dat in dien zin ook hunne besluiten van 16 Mei en 31 October 1865 zijn; dat de strekking van het adres eigenlijk is om te verkrijgen, dat de polder van den onderhoudslast van alle duikers worde ontslagen, doch dat daarvoor geene voldoende gronden schijnen te bestaan, waaromtrent zij verwijzen naar het berigt van Burgemeester en Wethouders en de door den adressant overgelegde stukken. Gedeputeerde Staten verklaren wijders, dat zij zonder twijfel hebben te letten op de naleving van art. 231 der gemeentewet, maar dat tot zoodanig toezigt aanleiding moet bestaan, die in deze bij de vaststelling der leggers van Overasselt niet bestond. Immers het Polderbestuur had, naar hun inzien, alleen tegen de aanwijzing van den polder als onderhoudpligtige van eenige bepaaldelijk opgenoemde duikers gereclameerd; er bestond geen reden om verder te gaan en ook het onderhoud van de overige duikers, waartegen geene bezwaren waren ingebragt, ten laste van de gemeente Overasselt te brengen. Beroep op den Koning om dit laatste te verkrijgen kon dus alleen dan door het Polderbestuur worden ingesteld, wanneer het zoodanige bedoeling eerst aan het Gemeentebestuur en aan Gedeputeerde Staten, ingevolge het provinciaal reglement, had kenbaar gemaakt.

Het Polderbestuur heeft nog aan den Raad van State een schrijven gerigt, voor-

namelijk om te kennen te geven, dat het verschil niet alleen betreft een paar duikers in de wegen n°. 13 en 25, over welker onderhoud de klagte van Burgemeester en Wethouders liep, die aanleiding heeft gegeven tot het besluit van Gedeputeerde Staten van 16 Mei 1865, n°. 79, maar dat het zich uitstrekt tot nog acht nadere, opvolgend voorkomende in weg no. 10, één; weg no. 13, nog vier andere; weg no. 15, één; weg n°. 16, één, en weg n°. 25 nog een andere; alle welke in dezelfde categorie als de twee eerstgenoemde verkeeren.

De Afdeeling is thans geroepen in deze zaak een ontwerp van besluit aan den Koning voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. *het geschil over het domicilie van onderstand van Zweitze Tjeerds de Wit.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! In April 1864 is Zweitze Tjeerds de Wit te Dragten, gemeente Smallingerland, in onderstand opgenomen ten laste van Oostermeer, gemeente Tietjerksteradeel, waar hij zou geboren zijn.

Armvoogden van Oostermeer hebben echter de armlastigheid van dien persoon ontkend, te kennen gevende: 1°. dat het hun niet bekend was, dat die persoon te Witveen onder Oostermeer zou geboren zijn, en dat zij zulks ook niet hebben kunnen opsporen, en 2°. dat zij ook daarom ongenegen waren hem als hunnen bedeelde aan te nemen, omdat het vreemd hun voorkwam, dat die persoon moest worden ondersteund, vermits hij onlangs zelf had verklaard nog onbezwaarde eigendommen te bezitten.

Nadat deze bedenkingen van Armvoogden van Oostermeer aan het Armbestuur te Dragten waren medegedeeld, gaf dit, bij schrijven van 25 Mei 1866, te kennen, dat, blijkens zijne huwelijks-acte, Zweitze Tjeerds de Wit op het Veen onder Oostermeer is geboren, en er alzoo, naar hun gevoelen, geen twijfel omtrent de geboorteplaats en het onderstandsdomicilie van genoemden behoeftige kon bestaan. Het Armbestuur te Dragten gaf verder te kennen, dat deze armlastige geene bewijzen van eigendom bezat.

Bij missive van 30 Mei daaraanvolgende ontving het Armbestuur van Smallingerland het nader antwoord van Armvoogden van Oostermeer, houdende in hoofdzaak: dat het bij het voltrokken huwelijk overgelegd bewijs nopens de geboorte van meergenoemden de Wit niet voldoende werd beschouwd en dat zij, zonder betere bewijzen, het onderstandsdomicilie dus niet konden erkennen.

Het Armbestuur van Dragten gaf, onder dagteekening van 14 Junij, nader aan Smallingerland te kennen, dat eene acte van bekendheid, opgemaakt voor het aangaan van een huwelijk, naar hun gevoelen, de geboorteplaats van den persoon doet kennen, voor wien deze acte werd gevorderd; dat zij geene pogingen hebben gedaan om nadere en betere bewijzen aangaande de geboorteplaats van Zweitze de Wit aan te voeren, daar, naar hun gevoelen, er niemand kan worden gevonden, die met de plaats en den tijd der geboorte van den ruim 78 jarigen grijsaard voldoende kan bekend zijn, verzoekende ten slotte, dat eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Friesland in deze zou worden gevraagd.

Naar aanleiding daarvan heeft het Gemeentebestuur van Smallingerland, op grond van art. 70 der armenwet, aan Gedeputeerde Staten voornoemd verzocht te beslissen,

waar het domicilie van onderstand van Zweitze Tjeerds de Wit geacht moest worden gevestigd te zijn.

De acte van bekendheid, waarvan ik zoo even gesproken heb, is opgemaakt den 18 Februarij 1815 ten overstaan van den Vrederegter van Beetsterzwaag. Daarbij compareerden Zweitze Tjeerds de Wit, arbeider, wonende te Dragten, verzoekende om voor hem op te maken eene acte van zijne geboorte, en daartoe producerende de volgende zeven getuigen: 1°. Antje Douwes, oud 58 jaren, arbeidster; 2°. Hendrik Berends de Boer, huisman, oud 76 jaren; 3°. Anne Jeens de Boer, huisman, oud 41 jaren; 4°. Egbert Roelofse Roelings, huisman, oud 39 jaren; 5°. Foppe Jans de Haan, huisman, oud 68 jaren; 6°. Hendrik Foppes de Haan, arbeider, oud 45 jaren, allen wonende te Dragten, en 7°. Jacobus Posthuma, herbergier, oud 79 jaren, wonende te Beetsterzwaag, allen vreemd en geene bloed- noch aangehuwde vrienden; — welke verklaarden, dat hun ten volle bekend was Zweitze Tjeerds de Wit, arbeider, wonende te Dragten, zoon van Taapke Tjeerds, wonende op het Witveen in de Rottevalle, zijnde zijn vader onbekend, vermits hij in onecht geboren is; dat het hun bekend was, dat genoemde Zweitze Tjeerds de Wit geboren is op het Witveen in de Rottevalle den 10 Mei 1784 en dus oud 39 jaren; dat hun zulks bekend was, vermits zij getuigen, voornamelijk de zes eersten, nabij de Rottevalle woonachtig waren, en de laatste getuige kennis droeg aan des verzoekers geboorteplaats en tijd, en hem sedert de geboorte gekend hadden, en veel omgang met zijne moeder gemaakt hebben; dat hij niet gedoopt was, vermits hij, als in onecht geboren, door zijne moeder niet ten doop was gehouden; dat er ook geene acte van geboorte is opgemaakt, vermits de wetten, toen in werking, zulks niet vereischten. Waarvan acte door den Vrederegter voornoemd werd opgemaakt en met de getuigen en den Griffier onderteekend.

Onder de leiding van Gedeputeerde Staten is daarop een wijdloopig onderzoek omtrent dit geschil ingesteld, hetwelk ten slotte geleid heeft tot de resolutie van Gedeputeerde Staten dd. 19 Maart 1866, waarbij deze, overwegende, dat Zweitze Tjeerds de Wit, volgens zijne opgave, is geboren op het Witveen den 10 Mei 1786, doch dat daarvan, als zijnde hij niet gedoopt, geene acte kan worden geproduceerd; dat onder de ter zake betrekkelijke stukken zich bevindt eene acte van bekendheid, van den 18 Februarij 1815, bestemd om te dienen bij de voltrekking van de Wit's huwelijk, volgens welke acte de arme is geboren op het Witveen in de Rottevalle den 10 Mei 1784, en dat alzoo tusschen zijne opgave en de acte van bekendheid een verschil aanwezig is van twee jaren, doch welke acte alleen niet de plaats der geboorte-acte kan aanvullen, vooral niet, omdat van de, tot het opmaken daarvan medegewerkt hebbende personen zes woonachtig waren te Dragten en één te Beetsterzwaag, en geen hunner tot de „bloedverwanten of aangehuwde vrienden” van den arme behoorde, terwijl, uit hoofde zij allen overleden zijn, geen verhoor onder eede kan plaats hebben; dat de armlastigheid te Oostermeer wordt ontkend, als zijnde het bewijs niet geleverd, dat de arme te Witveen onder Oostermeer is geboren; dat in dezen stand der zaak behoort te worden onderzocht, of ook feiten of bijzonderheden kunnen worden opgespoord, die kunnen leiden tot het vinden der plaats, alwaar het domicilie van onderstand gevestigd is; dat van de zijde van Oostermeer niet kan worden aangegeven, in welke plaats de arme geboren is, doch van dáár wordt beweerd, dat in een geschil over het domicilie van onderstand van eene zijner zusters, Sjoukje genaamd, het bewijs zou zijn geleverd, dat die is geboren te Rottevalle onder Achtkarspelen, alwaar de moeder destijds woonachtig was; dat daarentegen van den kant van Rottevalle onder Achtkarspelen, op grond van overgelegde verklaringen, wordt aangevoerd, dat die zuster is geboren te Witveen onder Oostermeer; dat evenwel de geboorteplaats van de bedoelde zuster in deze niets afdoet, aangezien die is geboren den 2 Julij 1790 en dus vier of zes jaren later dan de arme, en dat

buitendien dat geschil van geen invloed kan zijn op het tegenwoordige, dewijl de kosten van, aan haar verleenden, onderstand in den jare 1855 zijn genomen voor rekening der gemeente Leeuwarden op grond van art. 36 der wet; — dat, volgens onderscheidene, onder de stukken voorhanden zijnde, acten van den burgerlijken stand, de moeder den 8 Mei 1819 is overleden te Rottevalle onder Achtkarspelen, alwaar zij woonde, en dat zij was geboren te Oostermeer omstreeks het jaar 1754; — dat drie zijner zusters, die respectivelijk zijn overleden te Mildam, Dragten en Leeuwarden in 1853, 1857 en 1859, — waren geboren, de eerste te Witveen omstreeks 1774, de tweede te Oostermeer omstreeks 1783 en de derde te Rottevalle in 1790; en dat die acten alzoo geen grond kunnen opleveren tot het aanwijzen eener plaats, alwaar de moeder van den arme tijdens zijne geboorte woonachtig was of den zetel van haar verblijf had; dat, volgens bekomen informatiën, onder eede geene personen kunnen worden gehoord om aangaande de geboorteplaats van den arme bepaalde inlichtingen te verstrekken; — en is alzoo besloten: 1°. aan de in deze betrokken gemeentebesturen van Smallingerland, Tietjerksteradeel en Achtkarspelen te kennen te geven, dat deze vergadering geene plaats als het domicilie van onderstand van Zweitze Tjeerds de Wit kan aanwijzen, en hij mitsdien moet worden beschouwd te verkeeren in het geval, bedoeld bij het 1ste lid van art. 33 der aangehaalde wet; 2°. de stukken te zenden aan het Gemeentebestuur van Smallingerland, ten einde daarvan gebruik te maken bij het inroepen van genoemde wetsbepaling.

Het is naar aanleiding van deze beslissing van Gedeputeerde Staten, dat het Gemeentebestuur van Smallingerland zich gewend heeft tot den Minister van Binnenlandsche Zaken, met verzoek eene beslissing bij Zijne Majesteit uit te lokken, krachtens welke de kosten van onderstand van den onderwerpelijken armlastige worden genomen voor rekening van het Rijk.

Onder dagteekening van 25 September 1866 heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken aan Gedeputeerde Staten van Friesland een brief geschreven, daarbij te kennen gevende, dat, blijkens hunne resolutie van den 19 Maart, zoo even door mij medegedeeld, door Gedeputeerde Staten weinig gewigt is gehecht aan de, daarin vermelde, acte van bekendheid, volgens welke de armlastige den 10 Mei 1784 op het Witveen in de Rottevalle zou zijn geboren. Hoewel zulke acten — zegt de Minister — wanneer haar inhoud door geenerlei feiten of omstandigheden wordt bevestigd, niet kunnen worden beschouwd als een genoegzaam bewijs voor de aanwijzing eener geboorteplaats voor de toepassing der armenwet, komt het hem echter voor, dat de hier bedoelde acte niet geheel op zich zelve staat, en dat zij, in verband met de volgende feiten, meer overweging waardig is, dan vele andere acten van soortgelijken aard. Het blijkt toch — zegt de Minister — uit de overgelegde stukken genoegzaam, dat de moeder van de Wit, die zelve te Oostermeer is geboren, in of onder dat dorp, nog korten tijd vóór de geboorte van haren voorschreven zoon heeft gewoond. Immers volgens de acte van overlijden van hare dochter Geeske, is deze omstreeks 1783, en dus slechts één jaar vóór het in de acte van bekendheid opgegeven geboortejaar van haren broeder Zweitze, te Oostermeer geboren. De moeder woonde toen dáár reeds sedert vele jaren; dit blijkt, onder anderen, uit de acte van overlijden van hare dochter Janke, waarin wordt vermeld, dat deze te Witveen (onder Oostermeer) is geboren, welke geboorte, te rekenen naar den leeftijd, dien zij bij haar overlijden bereikt had, omstreeks 1774 moet zijn voorgevallen. Dat de geboorte van Zweitze onder Rottevalle zou hebben plaats gehad, zoo als van de zijde van Oostermeer wordt beweerd, hoofdzakelijk op grond, dat in de acte van bekendheid wordt vermeld, dat hij geboren is te Witveen onder Rottevalle, wordt van dien kant stellig wedersproken. Wel schijnt de moeder later te Rottevalle verblijf te hebben gehad, althans, volgens de acte van overlijden van hare dochter

Sjoukje, is deze omstreeks 1790 aldaar geboren; doch uit geen der overgelegde stukken blijkt, dat zij niet meer onder Oostermeer woonde, toen haar zoon Zweitze werd geboren.

Alvorens nu aan Zijner Majesteits uitspraak de vraag te onderwerpen, of de in de acte van bekendheid gedane opgaaf der geboorteplaats van den bedoelden persoon, in verband met de hiervoren gemelde feiten, genoegzamen grond oplevert om Witveen onder Oostermeer als het domicilie van onderstand in deze aan te wijzen, verzocht de Minister aan het Collegie van Gedeputeerde Staten het Gemeentebestuur van Tietjerksteradeel over het hiervóór opgemerkte te hooren, en hem het antwoord van dat Gemeentestuur daarop, vergezeld van de consideratiën en advies van Gedeputeerde Staten, te doen toekomen.

Onder dagteekening van 12 November ll. hebben Gedeputeerde Staten aan den op hen verstrekten last voldaan.

Gelijk uit het door hen overgelegd ambtsberigt van het Gemeentebestuur van Tietjerksteradeel blijkt, wordt door Armvoogden van Oostermeer aan de verklaring van de zeven personen, op den 18 Februarij 1815 voor den Vrederegter van Beetsterzwaag afgelegd, dat de arme is geboren op het Witveen onder Rottevalle, nog al eene belangrijke waarde gehecht, omdat 1°. zes van de getuigen verklaarden „hem van af de „geboorte gekend te hebben en nabij de Rottevalle woonachtig te zijn geweest;" 2°. „maar eenige huizen, die toenmaals en nog tot het gehucht Witveen behooren, gelegen „zijn onder het dorp Rottevalle, gemeente Achtkarspelen, en het dus van eene goede „plaatselijke bekendheid getuigt;" en 3°. „de moeder van den arme werkelijk, als „inwonende bij hare ouders, op het Witveen onder Rottevalle heeft gewoond *tijdens* „en *vóór* de geboorte van zijne zuster Sjoukje in 1790 op het perceel kadastrale „gemeente Drogeham, sectie E, n°. 84, hetwelk thans aan G. Reitsma in eigendom „toebehoort, welke bewering nog door Antje Roelofs Boonstra, zijnde nog in leven, „kan worden gestaafd;" terwijl geene genoegzame waarde zou worden gehecht aan de acten van overlijden van Geeske en Janke, die nog vroeger geboren zijn dan hun broeder Zweitze en hunne zuster Sjoukje.

Die beweringen hebben echter Gedeputeerde Staten, even weinig als de inhoud der missive van den Minister van Binnenlandsche Zaken, terug kunnen brengen van de in hun besluit van den 19 Maart 1866 vooropgezette meening, dat de onderscheidene overgelegde stukken geen grond kunnen opleveren tot het aanwijzen eener plaats, alwaar de moeder van den arme, tijdens zijne geboorte, woonachtig was, of den zetel van haar verblijf had. Aan de acte van bekendheid — zeggen Gedeputeerde Staten — die op den 18 Februarij 1815 is opgemaakt, hechten zij *in casu* geene waarde, vooral niet, omdat het hun voor het minst raadselachtig voorkomt, dat de zeven personen, waarvan nog wel één te Beetsterzwaag woonachtig was, en welke zeven personen aan Zweitze Tjeerds de Wit „vreemd en geene bloed- noch aangehuwde vrienden" waren, zich wisten te herinneren, dat hij op den 10 Mei 1784 geboren was. De algemeene uitdrukking, dat zij hem „sedert de geboorte gekend hadden en veel omgang met zijne „moeder gemaakt hebben," doet, naar het oordeel van Gedeputeerde Staten, in deze niets ter zake. Ook kan niet als bewijs worden aangenomen de omstandigheid, dat tijdens de geboorte van den arme slechts eenige huizen op het Witveen tot het dorp Rottevalle, in de gemeente Achtkarspelen, behoorden, vermits de scheiding tusschen de dorpen Rottevalle en Oostermeer slechts door den „Munnekegreppelerweg" wordt aangewezen. Dat de moeder van den arme, tijdens de geboorte van zijne zuster Sjoukje, omstreeks den jare 1790, en vroeger, op het Witveen onder Rottevalle, zou hebben gewoond, staat tot dit geval in geene betrekking, aangezien tusschen de geboorte van den arme en van Sjoukje een verschil bestaat van zes jaren, indien hij namelijk in 1784 geboren is. Op vorenstaande gronden achten Gedeputeerde Staten het niet bewezen, dat de moeder van Zweitze Tjeerds de Wit, tijdens zijne geboorte, op het Witveen onder Rottevalle in de

gemeente Achtkarspelen woonde. Ook is naar hun inzien het bewijs niet geleverd, dat zij destijds woonachtig was te Witveen onder Oostermeer. Wel is waar wordt Oostermeer in de acten van overlijden der moeder en van hare dochter Geeske als geboorteplaats vermeld; terwijl in de acte van overlijden van hare dochter Janke Witveen als geboorteplaatsen is opgegeven; doch volgens die acten was de moeder geboren omstreeks 1754, Janke omstreeks 1774 en Geeske omstreeks 1783. Aangenomen nu, dat de geboorteplaatsen in de acten van overlijden naar waarheid zijn vermeld (de echtheid waarvan evenwel in twijfel zou kunnen worden getrokken, wanneer men in aanmerking neemt, dat de aangevers op verre na niet den ouderdom hadden bereikt van de overledenen, en dus met hunne geboorteplaatsen niet dan bij overlevering bekend konden zijn), dan is daardoor nog niet uitgemaakt, dat Zweitze Tjeerds de Wit te Oostermeer geboren is. Ook meenen Gedeputeerde Staten het er voor te mogen houden, dat in de acte van bekendheid het geboortejaar niet juist is vermeld. Immers, volgens het besluit van den Burgemeester van Smallingerland van 16 April 1864 zou hij geboren zijn den 10 Mei 1786, en dus twee jaren later dan volgens de acte van bekendheid, en, blijkens eene, onder de stukken voorhanden, acte van overlijden van zijn broeder Tjalling, heeft Zweitze de Wit op den 9 April 1817 verklaard oud te zijn 31 jaren, en zou hij dienvolgens niet geboren zijn in 1784, maar wel in 1785 of 1786, en alsdan tusschen de geboorte van zijne zuster Geeske en van hem een verschil bestaan van twee à drie jaren, welk tijdvak meer dan genoeg was om het dorp Oostermeer (gesteld, dat de moeder omstreeks 1783 aldaar woonachtig was) met der woon te verlaten. — Gedeputeerde Staten meenen door het vorenstaande genoegzaam te hebben aangetoond, dat zij geene plaats hebben kunnen aanwijzen, alwaar de moeder van den arme tijdens zijne geboorte woonachtig was of den zetel van haar verblijf had; hetgeen trouwens — zeggen Gedeputeerde Staten — ook moeijelijk zal kunnen geschieden, wanneer men in aanmerking neemt, dat, volgens missive van de Armvoogden van Oostermeer dd. 30 April 1864, zij als bedelares van de eene plaats naar de andere zwierf.

Verdere stukken zijn omtrent deze zaak niet ingekomen, en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Derde vergadering.

Vergadering van Woensdag, 23 *Januarij* 1867.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten:

1°. van den 9 dezer, n°. 62, houdende beschikking op *het beroep van den Kerkeraad der Hervormde gemeente te Varsseveld van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij aan de Christelijke Afgescheiden gemeente is vergund eene kerk te bouwen in de onmiddellijke nabijheid van de kerk der Hervormde gemeente* (zie het verslag over deze zaak in het *Zesde Deel*, blz. 452—457).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons ingediend verzoekschrift van den Kerkeraad der Hervormde gemeente te Varsseveld (gemeente Wisch), daarbij in hooger beroep komende tegen eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 14 Augustus ll., n°. 80;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 19 December 1866, n°. 99;

Op de voordragt van Onzen Minister van Justitie van den 8 Januarij 1867, 3de Afdeeling, n°. 173;

Overwegende:

dat door leden der Afgescheidene gemeente te Varsseveld, optredende als Bestuurders eener vereeniging voor Christelijk nationaal schoolonderwijs in die gemeente, verzocht is om een lokaal, dat zij tot school willen inrigten, tevens voor godsdienstige zamenkomsten te mogen bezigen;

dat de plaats, waar dat gebouw staat, op 41½ ellen afstands van de Hervormde kerk ligt, zoodat een onderzoek vereischt wordt, of er gegronde vrees bestaat, dat door de verlangde inrigting de openbare orde zal worden bedreigd;

dat de gronden, waarop het Gemeentebestuur van Wisch dit bevestigend beantwoord en mitsdien het verzoek geweigerd had, door Gedeputeerde Staten teregt onvoldoende geoordeeld zijn, daar toch het openbaar gezag zich niet heeft in te laten met de vraag, of er voor de Afgescheidene gemeente, welke reeds eene eigen kerk te Varsseveld bezit, behoefte bestaat aan een tweede lokaal tot het houden van godsdienstoefeningen, maar geleid moet worden door de overtuiging, dat godsdienstoefeningen, in het schoollokaal te houden, hinder moeten te weeg brengen voor de bezoekers van — en hoorders in de dáár bestaande Hervormde kerk, of uit anderen hoofde aanleiding moeten geven tot stoornis der openbare orde;

dat die overtuiging niet aanwezig is, vermits het hier bedoeld lokaal der Afgescheidenen door zijne ligging schuins achter een ander huis zoodanig bedekt is, dat het zelfs van het plein, waarop de kerk der Hervormde gemeente staat, niet in het oog valt en, ten gevolge dier ligging, de godsdienstoefeningen, binnen de muren van dat lokaal te houden, en meer bepaald het aldaar aanheffen van kerkgezang, de godsdienstige aandacht van hen, die zich binnen het ander kerkgebouw bevinden, niet kan storen; terwijl de ligging der beide gebouwen, het een op een open plein, het ander aan den ingang eener straat, maakt, dat de geringe afstand tusschen die lokalen voor godsdienstoefening niet tot botsing of verstoring der orde behoeft aanleiding te geven, terwijl er geene gronden zijn aangevoerd, welke hier bijzonder gevaar daarvoor te duchten geven;

Gezien art. 7 der wet van 10 September 1853 (*Staatsblad* n°. 102);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het aan Ons gedaan verzoek van den Kerkeraad der Hervormde gemeente te Varsseveld te wijzen van de hand.

Onze Minister van Justitie is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 9 Januarij 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Justitie,

(*get.*) BORRET.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,

DE KOCK.

2°. van den 10 dezer, n°. 73, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Benschop van een besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht, houdende verklaring, dat het aantal scholen in die gemeente is onvoldoende, en is bevolen ver-*

meerdering daarvan door oprigting eener school in de nabijheid van den Polsbroekerdam (zie het verslag over deze zaak in het *Zesde Deel*, bl. 472—475).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van den Raad der gemeente Benschop, daarbij Onze voorziening inroepende tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht van 19 Julij 1866, no. 36, bevelende vermeerdering van het aantal scholen in die gemeente;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 2 Januarij 1867, no. 97;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 8 Januarij 1867, no. 227, 5de Afdeeling;

Overwegende:

dat Gedeputeerde Staten bij hun aangevallen besluit hebben verklaard, dat het aantal scholen in de gemeente Benschop was onvoldoende, en de oprigting hebben bevolen eener school voor openbaar lager onderwijs in dat gedeelte der gemeente, dat in de nabijheid van den Polsbroekerdam is gelegen;

dat de adressant zich door die beschikking bezwaard acht en beweert, vooreerst, dat Gedeputeerde Staten niet bevoegd zouden geweest zijn nog eene vermeerdering van het aantal scholen te bevelen, nadat de schoolregeling, vroeger door het Plaatselijk Bestuur voorgedragen, door hen was goedgekeurd, en in de tweede plaats, dat de oprigting eener tweede school zou zijn onnoodig en, met het oog op de plaatselijke gesteldheid, onraadzaam en schadelijk;

dat in de nabijheid van den Polsbroekerdam vroeger eener bijzondere school heeft bestaan, die gemiddeld door 33 kinderen uit de gemeente Benschop werd bezocht;

dat Gedeputeerde Staten, bij het bestaan dier bijzondere school, hebben kunnen berusten in het raadsbesluit van Benschop, bepalende, dat er slechts ééne openbare school zou zijn, maar dat zij ongetwijfeld bevoegd waren, na het ophouden dier bijzondere school, te onderzoeken, of het aantal scholen nog voldoende bleef;

dat, volgens de verklaring van het Schooltoezigt, de bestaande openbare school niet groot genoeg is om de kinderen van de geheele gemeente te kunnen bevatten, en dat die school, ingeval geen tweede werd opgerigt, toch zou moeten worden vergroot;

dat de bevolking aan den Polsbroekerdam vrij aanzienlijk is, en dat dáár 47 kinderen gevonden worden, die in de termen vallen om de school te bezoeken;

dat de afstand tusschen den Polsbroekerdam en de kom der gemeente Benschop, binnen welke de éénige, thans aldaar aanwezige openbare school zich bevindt, van dien aard is, dat het schoolbezoek voor de kinderen, aan den Polsbroekerdam en omstreken binnen de gemeente woonachtig, hoogst bezwarend is te achten;

dat dus Gedeputeerde Staten wel en teregt de oprigting eener tweede school voor openbaar lager onderwijs in die gemeente hebben bevolen;

Gezien de wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* no. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het verzoek van den Gemeenteraad van Benschop te wijzen van de hand.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 10 Januarij 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,
DE KOCK.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van het Gemeentebestuur van Wijmbritseradeel van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarin, bij uitspraak in het geschil tusschen de burgerlijke armbesturen van Sneek en IJsbrechtum, laatstgemeld dorp is aangewezen als domicilie van onderstand van de minderjarige kinderen van Jan Rintjes Boschma.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! Krachtens 's Konings magtiging is dit geschil van bestuur op den 5 December jl. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

In April 1866 was te Sneek woonachtig Jan Rintjes Boschma en genoot aldaar onderstand ten laste zijner geboorteplaats Ysbrechtum, gemeente Wijmbritseradeel. Deze Boschma heeft daarna Sneek verlaten, na te hebben te kennen gegeven, dat hij naar Noord-Amerika vertrok, zijne zes minderjarige kinderen, waarvan het oudste twaalf jaren heeft bereikt, aan hun lot overlatende.

De Voogden der stads-algemeene armen te Sneek hebben toen die kinderen in bedeeling opgenomen ten laste van Ysbrechtum, omdat zij, minderjarig zijnde, het domicilie van onderstand van hunnen vader volgden. Het Gemeentebestuur van Wijmbritseradeel, waaronder het dorp Ysbrechtum behoort, ontkende de armlastigheid, op grond, dat de bedoelde minderjarigen zouden zijn verlaten kinderen en alzoo in de toepassing moeten vallen van art. 28, 8ste lid, der armenwet, bepalende, dat zoodanige kinderen domicilie van onderstand hebben ter plaatse, waar zij aan de openbare liefdadigheid zijn overgelaten, zoolang niet blijkt, dat zij elders zijn geboren.

Armvoogden te Sneek bestreden deze bewering, op grond, dat hier geene quaestie kan zijn van onderlooze kinderen, maar van kinderen, wier vader in leven is, althans niet afwezig is verklaard; dat dus van toepassing moet zijn art. 32, 1ste lid, der armenwet, houdende, dat minderjarige kinderen volgen in de eerste plaats het domicilie van onderstand van hunnen vader, en dat, vermits de vader nog geacht moet worden in leven te zijn, daar er geene verklaring van vermoedelijk overlijden bestaat, de minderjarigen geen eigen domicilie van onderstand hebben, bedoeld in de 3de zinsnede van gemeld art. 32.

Dit geschil is toen onderworpen aan de beslissing van Gedeputeerde Staten der provincie Friesland door de Voogden der stads-algemeene armen te Sneek. Het Gemeentebestuur aldaar, over dit beroep gehoord zijnde, heeft, blijkens missive van den 28 Mei jl., zich vereenigd met de zienswijze van genoemde Voogden. Het Gemeentebestuur van Wijmbritseradeel heeft, bij missives van 11 en 19 Julij 1866, te kennen

gegeven, dat hier sprake is van verlaten kinderen; dat toch de moeder is overleden en de vader de kinderen geheel hulpeloos en behoeftig heeft achtergelaten, zich aan hunne verzorging geheel onttrekkende; dat de bewering der Armvoogden te Sneek onjuist is en niets ter zake doet, daar de wet alleen van verlaten en niet van ouderlooze kinderen spreekt, en van verlaten kinderen ook geen sprake zou kunnen zijn, wanneer hunne beide ouders waren overleden, omdat dan niemand meer aanwezig zijn zou, die in den geest der hier ingeroepen wetsbepaling hen kon verlaten; terwijl bovendien, zoo de leer van Armvoogden opging, de bepaling omtrent verlaten kinderen dan geheel nutteloos en overbodig zou zijn, hetwelk in eene wet niet mag worden verondersteld.

Gedeputeerde Staten hebben op den 24 Julij jl. Ysbrechtum als domicilie van onderstand aangewezen, op grond, wat het geschilpunt betreft, dat al. 8 van art. 28 der armenwet niet medebrengt, dat kinderen, wier vader bekend is en van wiens overlijden geene blijken bestaan, zoodat hij moet geacht worden nog in leven te zijn, zouden worden uitgesloten van de toepassing van het 1ste lid van art. 32; en dat de omstandigheid, dat de vader zich opzettelijk aan de verzorging zijner kinderen zou hebben onttrokken, daarin geene verandering kan brengen en niet kan verhinderen, dat, bij het bekend zijn van zijn domicilie van onderstand, het 1ste lid van gemeld art. 32 op zijne minderjarige kinderen moet worden toegepast.

Bij adres van den 22 October ll. is het Gemeentebestuur van Wijmbritseradeel van deze uitspraak in beroep gekomen bij den Koning.

Daarin wordt beweerd, dat het er niets toe zou afdoen, of het domicilie van onderstand van den vader bekend is, ja dan neen; evenmin of hij al dan niet overleden is; dat toch de vraag niet is, of die kinderen ouderloos zijn, en of de vader nog in leven is, maar wel of zijne kinderen door hem zijn verlaten; dat, wanneer dit laatste wordt erkend als te bestaan, al. 8 van art. 28 van toepassing is; dat toch de wet niet onderscheidt tusschen de omstandigheden, of de vader is overleden, dan of de kinderen ouderloos zijn; dat er dan ook geen sprake kon zijn, in dat geval, van verlaten kinderen; dat de wet, sprekende van zoodanige kinderen, op het oog heeft kinderen, die door hunne ouders zijn verlaten, zonder voor hunne verzorging iets te doen.

Bij deze Afdeeling is nog ingekomen eene memorie van het Gemeentebestuur van Sneek, waarin wordt gezegd, dat de bepaling van art. 32 is algemeen en van toepassing moet zijn, zoolang de vader of moeder leven; dat al. 8 van art. 28 van de veronderstelling uitgaat, dat de vader en moeder onbekend zijn, en dus ook de geboorteplaats, hetgeen veelal met vondelingen en verlaten kinderen het geval is; dat dan art. 27 niet kan worden toegepast, en bij fictie de plaats, waar de kinderen aan de openbare liefdadigheid worden overgelaten, beschouwd wordt als geboorteplaats; dat echter, wanneer de geboorteplaats bekend is of wordt ontdekt, de fictie vervalt en tot den algemeenen regel wordt teruggekeerd. In die memorie beroept men zich op de memorie van toelichting van het wets-ontwerp, in 1847 ingediend, waarin op art. 3 aangeteekend staat, dat, bedoelde kinderen elders zijnde geboren, zij in de toepassing vallen van de overige artikelen der wet. Ten slotte wordt in die memorie een beroep gedaan op een Koninklijk besluit van den 3 November 1855, n°. 72, waarbij, in een gelijk geval, in overeenstemming met deze zienswijze zou zijn beslist.

Ik meen hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn in deze zaak geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

Verder voor heden geene zaken aan de orde zijnde, sluit ik de vergadering.

Vierde vergadering.

Vergadering van Woensdag, 13 *Februarij* 1867.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden :*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,

Mr. K. A. Meeussen,

Mr. G. de Vries,

Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

1. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 19 Januarij ll., n°. 39, houdende beschikking op *het beroep van H. J. Kramer, te Amsterdam, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem de vergunning geweigerd is tot oprigting eener smederij in zeker perceel op het Prinseneiland* (zie het verslag over deze zaak in het *Zesde Deel*, blz. 412 en 413).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons ingediend adres van H. J. Kramer, te Amsterdam, daarbij Onze voorziening inroepende tegen de weigering van Burgemeester en Wethouders dier gemeente om aan hem de vereischte vergunning te verleenen tot het oprigten eener smederij in het perceel op het Prinseneiland, buurt VV, n°. 151;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 9 Januarij 1867, n°. 94;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 17 Januarij 1867, n°. 160, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat Burgemeester en Wethouders van Amsterdam bij hunne beschikking van den 4 April 1866 het verzoek van den adressant om eene smederij te mogen oprigten, hebben afgewezen, op grond, dat het Prinseneiland bij de vigerende verordening op het brandwezen mede aangewezen is als de plaats, waar teer, pik en andere ligt ontvlambare stoffen mogen bewaard worden;

dat de adressant zich door die beschikking bezwaard acht en beweert, dat in hetzelfde gebouw, waarin hij nu de smederij wil oprigten, vroeger eene kopergieterij is gedreven, dat in een nabijgelegen perceel een stoomtuig in werking is van 12 paardenkrachten, en dat van zijne smederij nooit brandgevaar kan te duchten zijn voor belendende gebouwen, vermits het perceel, waarin hij die wil oprigten, geheel op zich zelf staat aan den waterkant, op meer dan 20 ellen afstand van ieder ander gebouw;

dat, blijkens ingewonnen berigt van het Gemeentebestuur van Amsterdam, de kopergieterij, waarop de adressant zich beroept, is opgeheven in Mei 1863, dus vóórdat de verordening op het brandwezen, op grond waarvan hem de vergunning werd geweigerd, is vastgesteld en afgekondigd, en dat daarna eene gelijke vergunning, als door den adressant wordt verlangd voor hetzelfde perceel, èn door het Gemeentebestuur èn door Gedeputeerde Staten van Noordholland om dezelfde reden is geweigerd;

dat voor het in werking brengen der locomobile in het naburige perceel slechts tijdelijk vergunning door Gedeputeerde Staten van Noordholland is verleend om metselspecie te kunnen bereiden voor een naburig aangenomen werk;

dat, wel is waar, bij het plaats gehad hebbend onderzoek *de commodo et incommodo*, geen der daartoe opgeroepen eigenaars of bewoners der naburige perceelen is opgekomen, zoodat men zou kunnen aannemen, dat die geen bezwaar tegen het verleenen der vergunning hebben;

dat echter het gebouw, waarin de adressant zijne smederij zou verlangen op te rigten, juist gelegen is op de strook gronds tusschen het water en de lijn, door palen, met stadswapen voorzien, afgebakend, waar, krachtens de meergenoemde verordening, pik of teer in groote hoeveelheden mag opgeslagen en bewaard worden;

dat, ter voorkoming van brandgevaar, het zelfs verboden is dáár pik of teer of dergelijke stoffen te smelten of te warmen, behalve in eenen kleinen ketel, op speciale vergunning van het Gemeentebestuur en in tegenwoordigheid van eenen oppasser;

dat Burgemeester en Wethouders teregt hebben begrepen, dat het niet kon aangaan op *dat* terrein eene smederij toe te laten, waarin dag en nacht groote vuren zullen kunnen gestookt worden;

Gezien het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19) en art. 5 der verordening op het brandwezen, vastgesteld door den Gemeenteraad van Amsterdam den 1 September 1863;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat er geene termen zijn om het verzoek van den adressant in te willigen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 19 Januarij 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,

DE KOCK.

2o. van den 19 Januarij ll., no. 44, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Lisse van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, houdende handhaving der ongeschikt-verklaring van het schoollokaal der openbare lagere school in die gemeente* (zie het verslag over deze zaak in het *Zesde Deel*, blz. 351—355).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het bij Ons ingesteld beroep van den Raad der gemeente Lisse tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 9 Julij 1866, houdende handhaving van de door den Schoolopziener in het 3de district uitgesproken ongeschikt-verklaring der openbare school in die gemeente;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 2 Januarij 1867, no. 69;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 17 Januarij 1867, no. 193, 5de Afdeeling;

Overwegende:

dat de bedoelde school door den Opziener is verklaard te zijn van onvoldoende ruimte en, door gemis van behoorlijke ventilatie en andere gebreken, schadelijk voor de gezondheid van kinderen en onderwijzers, en dat deze verklaring in hooger beroep door Gedeputeerde Staten is bekrachtigd;

dat, wat het eerste punt, de onvoldoende ruimte, betreft, het uit het ingestelde onderzoek is gebleken, dat er thans in de gemeente Lisse eene bijzondere school in aanbouw is, welke ruimte zal bevatten voor 170 kinderen, waarvan de oplevering volgens het bestek moet plaats hebben op 1 Julij 1867; dat, wanneer die school zal zijn geopend, de openbare school vermoedelijk door niet meer dan 125 kinderen zal worden bezocht, voor welk getal het bestaande lokaal voldoende ruimte aanbiedt;

dat er derhalve, ook al moge de verklaring van den Schoolopziener, tijdens zij gegeven werd, gegrond zijn geweest, onder deze omstandigheden thans voor Ons geene termen aanwezig zijn om, door handhaving van de afkeuring op dezen grond, de gemeente te noodzaken tot eene vergrooting der school, waaraan, na de opening der gemelde bijzondere school, vermoedelijk geene behoefte meer zal bestaan

dat, wat de overige bezwaren betreft, het ingestelde onderzoek wel heeft bewezen, dat het lokaal der openbare school te Lisse in verschillende opzigten niet aan de vereischten eener goed ingerigte school beantwoordt, maar dat het niet is gebleken, dat deze gebreken zoodanig schadelijk voor de gezondheid zijn, dat de school daarom onmiddellijk zou behooren te worden gesloten;

dat de Gemeenteraad zich tot het aanbrengen der noodig gekeurde verbeteringen reeds vóór de afkeuring bereid had verklaard:

dat er derhalve onder deze omstandigheden voor Ons geene genoegzame aanleiding is om thans de uitgesprokene afkeuring der school te handhaven, blijvende het aan den betrokken Schoolopziener vrijstaan om, wanneer, na de opening der meergemelde bijzondere school, het schoollokaal alsnog mogt blijken van onvoldoende ruimte voor het aantal schoolgaande kinderen of voor de gezondheid schadelijk te zijn, op de door hem uitgesprokene ongeschikt-verklaring terug te komen;

Gezien art. 4 der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* no. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van

9 Julij 1866, tevens te vernietigen de daarbij gehandhaafde verklaring van den Schoolopziener in het 3de district dier provincie.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 19 Januarij 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,
DE KOCK.

3°. van den 2 dezer, n°. 60, houdende beschikking op *het beroep van B. Mijs, te Sommelsdijk, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij hij van zijn lidmaatschap van den Gemeenteraad aldaar is vervallen verklaard* (zie het verslag over deze zaak in het *Zesde Deel*, blz. 475—478).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door B. Mijs, te Sommelsdijk, bij Ons ingediend beroep tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 11 September 1866, waarbij hij is vervallen verklaard van zijn lidmaatschap van den Raad dier gemeente;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 9 Januarij 1867, n°. 100;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 31 Januarij 1867, n°. 197, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat de adressant in het jaar 1865 heeft geleverd 6 mudden graan ten behoeve van het Weeshuis te Sommelsdijk; en dat Gedeputeerde Staten van Zuidholland, deze levering in strijd achtende met art. 24 der gemeentewet, hem, na hem in zijn belang te hebben gehoord, van zijn lidmaatschap van den Gemeenteraad hebben vervallen verklaard;

dat het Weeshuis te Sommelsdijk op de lijst der, in de gemeente aanwezige instellingen van weldadigheid is gerangschikt onder de gemeente-instellingen, bedoeld in art. 2*a* der armenwet; dat het Bestuur daarvan door den Gemeenteraad wordt benoemd; dat het gesticht eene subsidie geniet uit de gemeentekas, en dat de begrooting en rekening der instelling aan de goedkeuring van den Gemeenteraad zijn onderworpen;

dat onder deze omstandigheden tusschen het beheer en de finantiën der gemeente

en die van het Weeshuis een zoo naauw verband bestaat, dat leveringen aan het laatste moeten geacht worden ten behoeve der gemeente te zijn geschied;

dat Gedeputeerde Staten derhalve teregt de levering van graan door een raadslid aan het bedoelde gesticht in strijd hebben geacht met het laatste lid van art. 24 der gemeentewet;

Gezien artt. 24 en 26 der gemeentewet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 11 September 1866, het daartegen door den adressant ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 2 Februarij 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,
DE KOCK.

4°. van den 3 dezer, n°. 16, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeenten Groningen en Leeuwarden over het domicilie van onderstand van Wilhelmina Andela* (zie het verslag over deze zaak op blz. 12, 13).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeentebesturen van Groningen en Leeuwarden over het onderstands-domicilie van Wilhelmina Andela;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 23 Januarij 1867, n°. 103;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 2 Februarij 1867, n°. 293, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat genoemde behoeftige, die in November 1865 in onderstand is opgenomen te Bolsward, den 15 December 1841 geboren is te Groningen uit Jacomina Alberts Sarkema, volgens de geboorte-registers ongehuwd en wonende te Leeuwarden;

dat die behoeftige in Julij 1857 is erkend en gewettigd door Doede Rinzes Andela ter gelegenheid van diens huwelijk met hare moeder;

dat zij dus als een door den vader erkend kind moet geacht worden geboren te zijn in de gemeente, wáár genoemde Doede Rinzes Andela, die in 1841 in militaire dienst was, tijdens hare geboorte garnizoen hield;

dat echter de bescheiden, waaruit zou moeten blijken, welke die gemeente is geweest, aan het Departement van Oorlog niet meer voorhanden zijn;

dat de man zelf is overleden; dat zijne weduwe, daaromtrent ondervraagd zijnde, heeft verklaard, in 1841 nog niet met hem bekend te zijn geweest, en niet te weten wáár hij toen garnizoen zou gehouden hebben;

dat dus die gemeente niet is te vinden en de behoeftige, krachtens het 6de lid van art. 28 der armenwet, armlastig is in de gemeente, wáár de geboorte voorviel;

dat wèl door het Gemeentebestuur van Groningen daartegen is beweerd, dat uit de evengemelde verklaring der moeder zou blijken, dat de erkenning, in 1857 door Andela gedaan, kennelijk is geweest in strijd met de waarheid, en dat daarom de behoeftige nog als een onecht kind zou moeten worden beschouwd, doch dat die beweren ter zake niets afdoende is, omdat de erkenning, zoolang de nietigheid niet door den regter is uitgesproken, behoort te worden geëerbiedigd;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te beslissen, dat Groningen is het onderstands-domicilie van Wilhelmina Andela.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

'sGravenhage, den 3 Februarij 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE KOCK.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van Burgemeester en Wethouders en van onderscheidene ingezetenen der gemeente Nuenen, Gerwen en Nederwetten van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, waarbij vastgesteld is de peilshoogte, waarop het water aan den Opwettenschen molen op de kleine Dommel mag worden geschut.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! In de maand Augustus 1865 is, onder anderen, in de gemeente Nuenen, Gerwen en Nederwetten, provincie Noordbrabant, ter inzage van belanghebbenden nedergelegd een ontwerp van besluit, door Gedeputeerde Staten den 1 Augustus van dat jaar opgemaakt, waarbij o. a. werd bepaald, dat de peilshoogte van den aan de rivier de Kleine Dommel gelegen Opwettenschen molen werd bepaald, wat betreft het zomerpeil op 2.13 el en het winterpeil op 1.62 el beneden het vaste en zigtbare verkenmerk.

Op den 7 September van dat jaar verschenen voor Burgemeester en Wethouders der genoemde gemeente Martinus van Duren en een aantal andere ingezetenen dier gemeente, allen eigenaars van hooi- en weilanden, gelegen aan de rivier de Kleine

Dommel, op het grondgebied der gemeente, tusschen den Opwettenschen en den bovenwaarts gelegen Kolschen watermolen. Zij verklaarden bezwaren te hebben tegen het ontwerp-besluit, waarbij de bestaande peilshoogte aan den molen van Opwetten werd verlaagd, omdat die nieuwe peilshoogte, zoowel in den zomer als des winters, zeer nadeelig werken zou op hunne landerijen, die alsdan van het noodige water zouden worden beroofd; en voorts omdat het zomerpeil, zoo als dat van ouds bestaan heeft en nog bestaat, nooit eenig nadeel aan hunne landerijen heeft toegebragt, maar integendeel daaraan steeds voordeel heeft veroorzaakt.

Burgemeester en Wethouders hebben van die bezwaren proces-verbaal opgemaakt en dat opgezonden aan Gedeputeerde Staten, daarbij te kennen gevende, dat zij zich met de bezwaren volkomen vereenigden, en dat zij niet konden nalaten Gedeputeerde Staten opmerkzaam te maken, dat de eigenaars van den molen te Opwetten door die peilsverlaging aanmerkelijk zouden worden benadeeld.

J. A. Sengers, voor zich en voor zijn broeder J. F. Sengers, eigenaars van den Opwettenschen molen, hebben als zoodanig en als eigenaars van landerijen bij een afzonderlijk bezwaarschrift, aan Gedeputeerde Staten ingeleverd, geprotesteerd tegen de verlaging van het zomerpeil, en tegen de invoering van een vroeger niet bestaand winterpeil. In hun bezwaarschrift zeggen zij o. a., dat de korte afstand tusschen hunnen molen en den Kolschen, meer bovenwaarts gelegen, geen peilsvermindering gedoogt; dat er tegen hen over het waterpeil nooit klagten zijn ingeleverd; ten bewijze waarvan zij zich beroepen op twee verklaringen, onder hen berustende, van den 7 en 14 October 1833, waaruit zou blijken, dat de eigenaars van grond te Nuenen en te Tongelre, gelegen tusschen den Kolschen en hunnen molen, nimmer over den waterstand zich hebben te beklagen gehad; alsmede op eene acte van den 12 November 1800, geteekend door den landmeter Koppens en anderen, waaruit zou blijken, dat de bestaande peilshoogte strooken zou met het belang der laagstgelegen landen boven hunnen molen, en dat die peilshoogte berust op eeuwenoud gebruik.

Dit bezwaarschrift van Sengers is door Gedeputeerde Staten ten fine van onderzoek en berigt gesteld in handen van den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in de provincie Noordbrabant. Die ambtenaar heeft, na ontvangst van het rapport van den betrokken Ingenieur, op den 10 October 1865 berigt: dat bij het bestaande zomerpeil, waaraan door de adressanten steeds zeer slecht de hand gehouden werd, hetgeen van de zijde van de grondeigenaars langs de Kleine Dommel voortdurend tot klagten aanleiding gaf, het verval van den Kolschen tot den Opwettenschen molen slechts was 0.95 el; dat dit verval zal worden 1.10 el, hetgeen op de goede afwatering der landerijen van gunstigen invloed zal zijn; dat de molenvloer van den Opwettenschen molen ligt op 13.26 el + A P, het zomerpeil van den benedenwaarts liggenden Hooidonkschen molen ligt op 12.17 + A P, zoodat er een verval tusschen bestaat van 0, en dat, vermits het zomerpeil ontworpen is voor den Opwettenschen molen op 1.23 boven den vloer, de adressanten niet behoeven te vreezen, dat zij bij dat peil niet zullen kunnen malen; dat de verlaging van 0.15 el, die het peil aan den Hooidonkschen molen in der tijd heeft ondergaan, in het voordeel is van de adressanten, daar het benedenwater bij hunnen molen daardoor beter afschot heeft verkregen; dat de peilsverlaging van den Opwettenschen en Kolschen molen is in het belang der lage landen; dat het winterpeil behoorlijk is gesteld, niet hooger mag zijn in het belang van den Kolschen molen en ter voorkoming van overstrooming der wegen; dat de peilsverlaging is in het belang niet enkel van het riviervak tusschen beide genoemde molens, maar ook van dat, gelegen bovenwaarts den Kolschen molen. Hij adviseerde mitsdien, dat Gedeputeerde Staten het ontwerp-besluit definitief zouden vaststellen. Dit is door Gedeputeerde Staten geschied den 26 Januarij 1866.

Daartegen zijn op den 31 Maart in beroep gekomen: 1°. Burgemeester en Wet-

houders van Nuenen c. a. — In hun bezwaarschrift zeggen zij, dat door de vaststelling van de peilen de landerijen tusschen den Kolschen en Opwettenschen molen zullen worden benadeeld; dat het vroeger zomerpeil, 't geen sinds onheugelijke jaren heeft bestaan, daaraan nimmer nadeel heeft berokkend, maar steeds voordeel aangebragt; dat die landerijen nu zullen verdroogen en weinig gras voortbrengen, te meer, omdat het bedoeld riviervak geen buitenwater ontvangt en, indien de sluizen aan den Opwettenschen molen openstonden, binnen den tijd van een uur geheel van water zou zijn ontbloot; dat de eigenaars van den molen te Opwetten meer grondlasten moeten betalen voor dien molen, dan dezelfde lasten bedragen van de meerbedoelde landerijen; dat door de peilsverandering de eigenaars van de beide molens hunne toestellen of kunstwerken zullen moeten veranderen, waardoor groote kosten zullen worden veroorzaakt, en dat die molens daardoor veel in waarde zullen verminderen;

2°. J. Rooyakkers en een aantal andere ingezetenen van de gemeente Nuenen, eigenaars van hooi- en weilanden, gelegen onder Nuenen, tusschen de Kolsche en Opwettensche molens. In hun adres, gedagteekend Maart 1866, zeggen zij, dat de vastgestelde peilshoogte, zoowel in den zomer als des winters, zeer nadeelig op de hoedanigheid hunner landerijen, langs de Kleine Dommel gelegen, werken zal, omdat zij voldoende bevochtiging zullen missen, hetgeen voor het grasgewas nadeelig is; dat het oude zomerpeil altijd goed heeft gewerkt; — 3°. J. Smits en andere ingezetenen der gemeenten Tongelre en Nuenen, eigenaars van gronden, gelegen onder Tongelre tusschen de beide molens. In hun adres van Maart 1866 worden gelijke bezwaren geopperd als in dat, onder n°. 2 vermeld; — 4°. J. A. Sengers en J. F. Sengers, eigenaars van den Opwettenschen molen, die bij hun adres van 29 Maart 1866 verklaren: dat het oude zomerpeil nimmer eenig nadeel aan de landerijen heeft toegebragt, zoo als voldoende blijkt uit de adressen van het Gemeentebestuur en van de eigenaar der nabij gelegen landerijen, alsmede uit de onder hen berustende verklaringen; dat de korte afstand tusschen den Kolschen en hunnen molen de peilsverlaging niet gedoogt; dat door die verlaging, bedragende meer dan 20 duim, en door het bepalen van een winterpeil, dat vroeger nooit bestaan heeft, in de toestellen van den molen, geplaatst in de rivier, en aan de kunstwerken groote en kostbare wijzigingen moeten worden gebragt, waarvoor meer dan *f* 2000 zal noodig zijn; dat bovendien de werkkracht vermoedelijk tot op de helft zal verminderen, waardoor hun pelmolen meestentijds buiten werking zal zijn en de graanmolen wegens gebrek aan water geen meel zal kunnen leveren aan hen, die den molen komen bezoeken om hun graan tot meel te laten vermalen.

Deze adressen zijn in handen gesteld van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, die daarover hebben gehoord den Hoofd-Ingenieur. In zijn berigt van 19 Mei 1866 deelde die ambtenaar mede, dat in 1827 bij den molen te Opwetten een pegelpaal bestond, zijnde een eiken paal met een zwaar ijzeren kruis en eene uitstekende bout of pen in het midden; dat het pegel of het kenmerk was het bovenvlak van het ijzeren kruis, liggende 1.33 el boven den schoftdorpel of 11 duim boven het thans vastgestelde zomerpeil; maar dat de molenaar ten onregte als pegel beschouwde het bovenvlak van de pen, liggende 14 duim hooger, en dat hij dien ten gevolge na 1827 het zomerpeil willekeurig met 14 duim verhoogd heeft, en de tegenwoordige verlaging dus werkelijk niet is 25 duim, maar 11 duim; — dat bij eene plaatselijke opneming, welke langs de Kleine Dommel door den Adspirant-Ingenieur Leemans geschied is, terwijl al de molens aan het thans vastgestelde zomerpeil maalden, is gebleken, dat de waterstand boven den Geldropschen molen en tusschen dezen en den benedenwaarts liggende, de Kolsche molen juist goed geregeld was in het belang der landerijen, doch ook niet meer zou kunnen verhoogd worden, zonder nadeel voor de wei- en hooilanden te veroorzaken; — dat in het riviervak tusschen den Kolschen en den Opwettenschen molen de waterstand zonder bezwaar voor de lan-

derijen hooger zou kunnen zijn, daar de meesten thans 40 duim boord hebben; — dat het zomerpeil aan den Kolschen molen is verlaagd met 10 duim; — dat dus, wanneer de molenaar van den Opwettenschen molen sedert 1827 het peil niet willekeurig had verlaagd, de nu vastgestelde verlaging voor de twee molens nagenoeg gelijk zou zijn, namelijk voor den Kolschen 10, en voor den anderen 11 duim zou bedragen; dat de peilsverlaging wel tot zekere mate in het nadeel is van den Opwettenschen molen, omdat het riviervak tusschen den Kolschen en dien molen slechts lang is 2.323 el, zoodat, wanneer de Kolsche molen niet aan het malen is en geen groote toevoer van opperwater plaats heeft, en het water te Kol dus niet moet worden doorgelaten om dáár aan het peil te blijven, het water uit dat vak zeer spoedig is afgemalen en de Opwettensche molen geen voldoende waterkracht meer voorhanden heeft; — dat, wanneer men slechts het oog moest vestigen op de landerijen, tusschen beide molens gelegen, men het zomerpeil met 15 duim zou kunnen verhoogen, indien dit namelijk in het belang dier landerijen noodzakelijk was; dat daardoor wèl zou worden benadeeld de Kolsche molen, omdat dan de afzet van water naar het beneden-riviervak, waarvan de waterspiegel met 15 duim zou worden verhoogd, niet zoo gemakkelijk zou kunnen plaats hebben; — dat men, om aan dit bezwaar te gemoet te komen, het peil aan den Kolschen molen niet evenredig kon verhoogen, wegens de laaggelegen landerijen in den omtrek; — dat het riviervak boven den Kolschen molen wel veel langer is dan dat boven den Opwettenschen, maar dat dit niet wegneemt, dat de Kolsche molen door de verhooging van het zomerpeil aan den Opwettenschen met 15 duim werkelijk zou worden benadeeld.

De Hoofd-Ingenieur was ten slotte van meening, dat het belang van dien molen zou moeten zwichten voor het belang der landerijen, indien werkelijk werd bewezen, dat die regtmatige aanspraak hadden op eene verhooging van het zomerpeil met 15 duim. Hij gaf in overweging, daarover het advies in te winnen van het Waterschapsbestuur der rivier de Dommel c. a.

Ten aanzien van het winterpeil zeide de Hoofd-Ingenieur, dat de molenaar van den Opwettenschen molen in den winter steeds willekeurig het water heeft opgehouden, waardoor de Kolsche molen benadeeld werd; — dat het winterpeil, zijnde 51 duim hooger dan het zomerpeil, gedurende den winter de landen genoegzaam onder water houdt en natuurlijk voldoende beweegkracht heeft.

Het Waterschapsbestuur heeft, daartoe uitgenoodigd, op den 31 Julij 1866 aan Gedeputeerde Staten berigt, dat het zich vereenigde met het rapport eener Commissie uit dat Bestuur, met het onderzoek der bovenbedoelde vraag belast. Die Commissie heeft te kennen gegeven, dat tegen het verhoogen van het zomerpeil te Opwetten in het belang der aangeduide hooi- en weilanden zoozeer geene bedenkingen kunnen bestaan; dat in het belang van den molen te Opwetten de verhooging met 15 duim wenschelijk was; — dat welligt verhooging van het winterpeil met 5 duim wenschelijk zou zijn, doch dat men in het vastgestelde wel kon berusten.

Dit rapport is in handen gesteld van den Hoofd-Ingenieur, die, bij missive van 6 September jl., — na te hebben opgemerkt, dat zijn rapport op onderscheidene punten door de Commissie niet goed was begrepen, — constateert, dat de Commissie eigenlijk geen gevoelen heeft geuit over de hoofdvraag, of de verhooging van het zomerpeil met 15 duim, in het belang der landerijen, als volstrekt wenschelijk te beschouwen is. Hij zegt verder, dat er dus geen grond was om het vastgestelde peil te wijzigen; dat hij echter voorstelde om het te verhoogen met 5 duim, in het belang van den molenaar; eene verhooging, die hem voordeelig en niemand nadeelig zou zijn.

In het rapport van de Commissie en in de laatste missive van den Hoofd-Ingenieur wordt nog gewag gemaakt van zekere laaggelegen landerijen, genaamd de Broeken, in wier belang voor de afwatering de verlaging van het zomerpeil wenschelijk is.

Deze Afdeeling heeft het noodig geacht, het Waterschapsbestuur van de rivier de

Dommel c. a. te doen uitnoodigen, bepaald te willen verklaren: of het belang der meerbedoelde landerijen de verhooging van het zomerpeil noodzakelijk maakt. Bij missive van 18 Januarij jl. heeft dat Bestuur daarop ontkennend geantwoord, op grond, dat die landerijen altijd zoo hoog boven den waterspiegel verheven zijn, dat eene verhooging van het peil met 15 duim hunne vruchtbaarheid niet kan bevorderen; dat bij die verhooging de landerijen in de gemeente Tongelre nog genoegzaam boord houden en daardoor niet benadeeld zouden worden, en dat die verhooging in het belang is van den molenaar. Twee leden van dat Bestuur, de heeren Knaapen en van Berenstein, verklaarden zich tegen de verhooging met 15 duim, als zijnde enkel in het belang van den molenaar en ten nadeele van den molenaar van Kol en de landerijen onder Tongelre, die zeer laag gelegen zijn.

Gedeputeerde Staten van Noordbrabant hebben, op grond van al deze berigten, vermeend, dat het ingesteld onderzoek voldoende heeft aangetoond, dat de waterpeilen goed zijn vastgesteld, doch dat het zomerpeil, in het belang van den molenaar van Opwetten, zonder iemand te benadeelen, met 5 duim kan worden verhoogd.

Bij deze Afdeeling zijn van de adressanten nog memoriën ingekomen, die geene nieuwe gezigtspunten of bijzonderheden bevatten.

Het zijn hoofdzakelijk deze daadzaken in dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens 's Konings beschikking op den 20 October ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt, waaromtrent alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit zal moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. *het beroep van den Raad der gemeente Assen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe, waarbij goedkeuring is geweigerd tot het brengen eener wijziging in de vastgestelde bepalingen tot verhuring van het gebouw van het gymnasium te Assen.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Jonge. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Jonge: Mijne Heeren! De Raad der gemeente Assen heeft bij besluit van den 24 November 1865 bepalingen vastgesteld betreffende de bezoldiging van den Rector van het gymnasium aldaar en verdere ter zake dier inrigting te nemen maatregelen. Daarbij is onder anderen bepaald, dat, voor zooverre het gebouw van het gymnasium niet bestemd is tot het openbaar onderwijs, het zoo mogelijk tot het houden eener kostschool zal worden verhuurd, en dat de leeraren van het gymnasium, des verkiezende, te beginnen met den Rector, in de eerste plaats voor die huur zullen in aanmerking komen.

In verband daarmede heeft de Raad later, en wel op 18 Mei 1866, vastgesteld de noodige voorwaarden van verhuring van het gymnasium-gebouw aan den Rector, die zich daartoe bereid had verklaard; en in art. 2 dier voorwaarden bepaald het navolgende: „De huur zal worden aangegaan voor den tijd van drie jaren, en zal „gerekend worden te zijn ingegaan met 1°. Mei 1866 en te eindigen op ult°. April „1869, met dien verstande, dat zonder dezer- of generzijds gedane opzage de huur „telkens voor drie jaren zal continueren, terwijl, bij vertrek uit de gemeente, of bij „overlijden van den huurder, deze met het ingetreden halfjaar zal zijn bevrijd.”

Die voorwaarden van verhuring zijn door Gedeputeerde Staten van Drenthe goedgekeurd bij resolutie van 6 Junij 1866, n°. 27. Maar toen dien-overeenkomstig het huur-contract aan den Rector ter onderteekening was voorgelegd, maakte deze

zwarigheid dat stuk van zijne handteekening te voorzien, daar hij meende regt te hebben op de huur van het gebouw, zoolang hij Rector of Leeraar aan het gymnasium zou zijn. Dit gaf aanleiding tot wijziging van art. 2 meergemeld, door bij raadsbesluit van 4 September 1866 de woorden *„dezer- of generzijds”* in art. 2 te vervangen door *„zijnerzijds”*, met dit gevolg derhalve, dat voor de gemeente het regt van opzegging, dat zij zich bij raadsbesluit van 24 November 1865 had voorbehouden, verviel, en aan den Rector daarentegen het regt van opzegging bleef gewaarborgd.

Hieraan weigerden echter Gedeputeerde Staten hunne goedkeuring te verleenen bij hun besluit van 26 September ll., n°. 31, op grond, dat uit het, op hun verzoek overgelegd, raadsbesluit van 24 November 1865 niet bleek van de *verpligting* der gemeente tot bedoelde wijziging, en die wijziging, waardoor de gemeente altijd zoude zijn gebonden, voor haar te bezwarend zoude zijn.

Naar aanleiding daarvan en ook met het oog op de omstandigheid, dat, bijaldien de redactie van art. 2 onveranderd bleef, naar de letter daarvan, de huurder, ook al was hij geen Rector of Leeraar meer, de huur toch zoude kunnen voortzetten, besloot de Raad den 6 October 1866 art. 2 in te trekken en te doen vervangen door een nieuw art. 2, volgens hetwelk: „overeenkomstig het bepaalde bij raadsbesluit „van 24 November 1865, n°. 138, de huur zou worden aangegaan voor den tijd, dat „de huurder Rector of Leeraar zal zijn aan 't gymnasium of daarmede gelijkstaande „of in de plaats tredende inrigting, en zoolang die zijnerzijds niet, zes maanden te „voren, zal worden opgezegd.”

Ook aan dit besluit werd echter de goedkeuring van Gedeputeerde Staten onthouden bij hunne resolutie van 5 November ll., n°. 30, waarbij zij in aanmerking namen, dat de noodzakelijkheid van voorschreven bepaling voor de gemeente niet was gebleken, en dat die bepaling voor haar te bezwarend zou zijn, daar de gemeente, als verhuurster, daardoor voor een onbepaalden tijd zou zijn verbonden, terwijl de huurder zijnerzijds bevoegd zou zijn tot opzegging der huur.

Het is tegen deze resolutie, dat de Raad, onder dagteekening van 30 November ll., bij Zijne Majesteit voorziening heeft gevraagd. Bij zijn adres geeft de Raad te kennen, dat het zijne bedoeling was het gebouw te verhuren voor zoodanigen tijd als mogt worden verlangd. De vorige Rector genoot vrije woning met eene lagere bezoldiging dan de tegenwoordige; doch men wilde den tegenwoordigen Rector, even als zijnen voorganger, in de gelegenheid stellen het gymnasium-gebouw te bewonen. Het gold hier, zegt de Raad, geene eigenlijke verhuring, maar het naleven eener voorwaarde, waarop de Rector zijne benoeming had aanvaard, die dan ook, ten bewijze daarvan, bij zijne komst, zonder eenige voorafgaande kennisgeving, het gebouw heeft betrokken. Het belang der gemeente brengt, naar het gevoelen van den appellant, mede, het gebouw aan den Rector te verhuren, zoolang hij het verlangt; en het zoude welligt schaden hem te dien opzigte aan onzekerheid bloot te stellen en hem een regt te ontnemen, dat hem bij zijne benoeming was toegekend. Het is daarom, dat de Raad Zijne Majesteit verzoekt het besluit van Gedeputeerde Staten van 5 November ll. te vernietigen.

Gedeputeerde Staten, over dat adres door den Minister van Binnenlandsche Zaken geraadpleegd, hebben, onder dagteekening van 28 December ll., aan voornoemden Minister hun ambtsberigt uitgebragt. Zij geven daarbij hoofdzakelijk te kennen, dat, als men het raadsbesluit van 24 November 1865, n°. 138, inziet, daaruit niet blijkt van de *verpligting* der gemeente om voor onbepaalden tijd het gymnasium-gebouw te verhuren. Gedeputeerde Staten hebben dan ook, omdat zoodanige bepaling voor de gemeente te bezwarend zou zijn, gemeend het raadsbesluit van 4 September 1866 niet te mogen goedkeuren. Wel geeft de Raad te kennen, dat het zijne bedoeling was en het belang der gemeente zoude medebrengen het gebouw te verhuren voor zoodanigen tijd als mogt worden verlangd. Maar Gedeputeerde Staten meenen daarop

te mogen antwoorden, dat die bedoeling uit het raadsbesluit van 24 November 1865 niet is af te leiden, en dat, wanneer het ook al des Raads bedoeling mogt geweest zijn dat gebouw voor zoodanigen tijd, als mogt worden verlangd, te verhuren, die verhuring, voor eenen onbepaalden tijd, niet in het belang van de gemeente kan worden geacht, daar de gemeente, zelfs wanneer haar belang mogt medebrengen aan het gebouw eene andere bestemming te geven of tot een ander doel in te rigten, gedurende dien onbepaalden tijd van verhuur de bevoegdheid zou missen over dat gebouw te beschikken en de huur op te zeggen, terwijl daarentegen de huurder wèl het regt heeft tot opzegging der huur zijnerzijds. Het is met het oog op die omstandigheden, dat Gedeputeerde Staten meenen te moeten adviseren tot handhaving van hun besluit.

Bij deze Afdeeling is ingekomen een schrijven van Dr. R. J. Lambrechts, Rector van het gymnasium te Assen, die daarbij te kennen geeft, dat, onder andere voorregten, die aan den nieuw te benoemen Rector zouden toegekend worden, ook dit werd bepaald, dat het gebouw van het gymnasium, voor zoover dit niet tot schoolgebruik moest dienen, des verkiezende aan den Rector ten gebruike zou worden afgestaan, tegen betaling eener jaarlijksche som van *f* 400, en zulks voor onbepaalden tijd en tot zoolang als mogt worden verlangd te verhuren. Het kwam hem voor, dat hij, door het onderteekenen van een contract, waarin hij aan den Raad het regt toekende om hem na verloop van ieder driejarig tijdvak het gebruik van het rectorium te ontzeggen, stilzwijgend afstand zou hebben gedaan van het evengenoemde voorregt, bij raadsbesluit van 24 November 1865 aan het rectoraat verbonden. Hij vertrouwt dan ook, dat Zijne Majesteit niet aarzelen zal, door vernietiging van de resolutie van Gedeputeerde Staten, hem in dat voorregt te handhaven.

Verdere memoriën zijn er omtrent deze zaak niet ingekomen; en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

Verder voor heden geene zaken aan de orde zijnde, sluit ik de vergadering.

Vijfde vergadering.

Vergadering van Woensdag, 27 *Februarij* 1867.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden :*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 9 dezer, n°. 51, houdende beslissing in *het geschil over het domicilie van onderstand van Pieter van Sticht* (zie het verslag over deze zaak in het *Zesde Deel*, blz. 486 en 487).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil omtrent het onderstands-domicilie van den minderjarigen Pieter van Sticht;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 23 Januarij 1867, n°. 86;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 7 Februarij 1867, n°. 239, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat Pieter van Sticht, den 3 Maart 1866 te Gorinchem in onderstand opgenomen, is een minderjarige zoon van Hendrik van Sticht, en dus het onderstands-domicilie van dezen volgt;

dat genoemde Hendrik van Sticht, blijkens zijne overgelegde geboorte-acte, is geboren in de gemeente Heumen (Gelderland) den 19 Februarij 1819, terwijl volgens die acte de vader, Peter van Sticht, destijds zou zijn geweest in Pruissische dienst, en de moeder, Charlotta Hendrits, te Coblentz zou hebben gewoond;

dat echter uit de overgelegde huwelijks-acte is gebleken, dat Peter van Sticht, geboren te Arkel, den 25 Mei 1811 te Gorinchem is gehuwd met genoemde Charlotta Hendrits, geboren te Nijmegen; — dat, blijkens een uittreksel uit het stamboek van het 2de regiment infanterie, hij den 25 Mei 1815 als milicien-plaatsvervanger in dienst is getreden bij het 18de bataillon nationale militie, en den 11 Januarij 1818 is gedeserteerd; dat voorts Hendrik van Sticht heeft verklaard, dat hij wel weet, dat zijn vader als plaatsvervanger voor Hollandsche dienst is uitgetrokken, doch dat hij er nimmer van heeft gehoord, dat zijn vader in Pruissische dienst heeft gestaan, noch dat zijne moeder te Coblentz zou hebben gewoond;

dat onder deze omstandigheden de juistheid der opgaven, in de geboorte-acte van Hendrik van Sticht voorkomende, aan gegronden twijfel onderhevig is, en dat in elk geval het gehouden onderzoek geenerlei bewijs heeft opgeleverd, dat zijn vader Peter van Sticht, tijdens zijne geboorte, ergens eene vaste woonplaats zou hebben gehad;

dat derhalve de plaats, waar de geboorte voorviel, als zijn onderstands-domicilie, en bij gevolg ook als dat van zijnen minderjarigen zoon, behoort te worden aangewezen;

Gezien artt. 28, 6de lid, en 32 der wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de gemeente Heumen aan te wijzen als het onderstands-domicilie van den minderjarigen Pieter van Sticht.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 9 Februarij 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE KOCK.

2°. van den 14 dezer, n°. 57, houdende beschikking op *het beroep van den Algemeenen Kerkeraad der Nederduitsch-Hervormde gemeente te Zwolle van een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel, weigerende de goedkeuring van het besluit van den Gemeenteraad van Zwolle betreffende de ontbinding van het Armbestuur der Hervormde gemeente aldaar en de scheiding en verdeeling der door dat Bestuur beheerde bezittingen* (zie het verslag over deze zaak in het *Zesde Deel*, blz. 457—461).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een aan Ons ingediend adres van den Algemeenen Kerkeraad der Nederduitsch-Hervormde gemeente te Zwolle, daarbij Onze voorziening inroepende tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel van den 18 April jl., waarbij de goedkeuring is onthouden aan een besluit van den Gemeenteraad van

Zwolle dd. 27 Februarij bevorens, strekkende tot ontbinding van het Armbestuur der Hervormde gemeente, en houdende beschikkingen ten aanzien der verdeeling van de fondsen der voormalige Eleëmosenieren en van de Diaconie der Hervormde gemeente;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 19 December 1866, nº. 80;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 12 Februarij 1867, nº. 220, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat in het jaar 1832, in de gemeente Zwolle, een gecombineerd Hervormd Armbestuur is opgerigt, waarbij zijn vereenigd de eigendommen, effecten en fondsen der Diaconie, en van de vroegere Stads-Armenkamer, meer bekend onder den naam van Eleëmoseniersfondsen, met het doel om daaruit ondersteuning te verleenen aan alle armen der Hervormde godsdienst onder de jurisdictie der stad Zwolle en de buurtschappen, onder dezelve behoorende;

dat, met het oog op de aanstaande ontbinding van dit Armbestuur, de Algemeene Kerkeraad voormeld, als vertegenwoordigende de Hervormde Diaconie te Zwolle, eenerzijds, en de Raad der gemeente voornoemd, als vertegenwoordigende de instelling der voormalige Eleëmosenieren anderzijds, eene dading wenschen te treffen over den eigendom, het bezit en beheer van de fondsen der voorzegde instelling, ten gevolge waarvan aan den Kerkeraad zal worden toebedeeld ¼ en aan meergemelde instelling of aan de instelling, die haar vervangen zal, behoudens zekere voorwaarde, ¾ der massale waarde;

dat Gedeputeerde Staten hebben geweigerd het besluit van den Gemeenteraad, waarbij de ontwerp-overeenkomst was vastgesteld, goed te keuren, op grond, dat, vooreerst, niet was gebleken de bevoegdheid van den Raad om de dading aan te gaan, en daarenboven omdat voldoende gronden ontbreken om ¼ der genoemde fondsen af te staan;

dat de Gemeenteraad in die beslissing heeft berust, maar dat de Kerkeraad daarvan de vernietiging vraagt, zich daartoe bevoegd rekenende, ingevolge art. 200, in verband met art. 143, al. 3, der gemeentewet;

dat de bevoegdheid, in laatstgenoemd wets-artikel, bij uitzondering op de aangenomen beginselen van het Nederlandsche Staatsregt, aan eenen ingezeten toegekend, om namens de gemeente eenen eisch in regten te doen, uit den aard der zaak niet bij analogie tot andere gevallen mag worden uitgebreid;

dat dan ook de Kerkeraad, als Bestuur eener kerkelijke gemeente, uit die wetsbepalingen de bevoegdheid niet kan ontleenen om in hooger beroep te komen, hetzij uit eigen hoofde, hetzij namens of voor de burgerlijke gemeente, wanneer deze in de uitspraak des eersten regters berust;

dat appellant, naar aanleiding van de omstandigheid, dat Gedeputeerde Staten hunne beslissing meer bepaaldelijk hebben gegrond op de wet, regelende het armbestuur, subsidiair heeft beweerd, dat hij ook krachtens die wet bevoegd zou zijn de vernietiging der beslissing te vragen;

dat echter de vraag omtrent de toepasselijkheid der armenwet ten deze niet behoeft te worden onderzocht, daar toch de adressant in ieder geval geene bevoegdheid zou hebben om bij Ons in beroep te komen van eene krachtens art. 16 dier wet genomene beslissing van Gedeputeerde Staten, eensdeels, omdat art. 16 uitsluitend handelt van burgerlijke en van gemengde instellingen van weldadigheid, waartoe de Kerkeraad niet behoort, anderdeels, omdat voormeld art. 16 het regt van hooger beroep alleen toekent aan de besturen, op wier verzoek de beschikking door Gedeputeerde Staten gegeven is;

Gezien artt. 143, al. 3, 194 en 200 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85) en artt. 2 en 16 der wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

den adressant niet-ontvankelijk te verklaren in zijn bij Ons ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 14 Februarij 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,

DE KOCK.

3°. van den 17 dezer, n°. 5, houdende beslissing in *het geschil over het domicilie van onderstand van Zweitse Tjeerds de Wit* (zie het verslag over deze zaak op blz. 29—33).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil over het onderstands-domicilie van Zweitse Tjeerds de Wit;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 5 Februarij 1867, n°. 108;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 14 Februarij 1867, n°. 229, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat genoemde behoeftige, die in April 1864 in onderstand is opgenomen te Dragten, gemeente Smallingerland, heeft opgegeven geboren te zijn den 10 Mei 1786, op het Witveen, onder Oostermeer, gemeente Tietjerksteradeel, doch dat Armvoogden van Oostermeer de geboorte aldaar ten stelligste hebben ontkend;

dat de behoeftige is geboren vóór de invoering der registers van den burgerlijken stand en niet is gedoopt, zoodat geen onderzoek in geboorte- of doopregisters heeft kunnen plaats hebben;

dat als bewijs, betreffende de plaats zijner geboorte, is overgelegd eene acte van bekendheid, bij gelegenheid van het huwelijk van den behoeftige, in 1815 opgemaakt voor den Vrederegter te Beetsterzwaag, op de verklaring van zeven getuigen;

dat de getuigen, die tot het opmaken dier acte hebben medegewerkt, echter geen bloedverwanten of aangehuwden der armlastige waren, maar vreemden, die als eenige reden van wetenschap hebben opgegeven hunne langdurige bekendheid met den behoeftige en zijne moeder; dat zij geen bepaald huis hebben aangeduid, waarin de geboorte zou hebben plaats gehad, en dat zij allen zijn overleden, zoodat men hen niet nader, met het oog op dit geschil, heeft kunnen hooren;

dat daarenboven de opgave in de acte van bekendheid niet overeenstemt met de verklaring van den behoeftige zelven, daar toch in die acte als geboortejaar is opgegeven 1784 en als plaats, wáár de geboorte zou zijn voorgevallen, niet het gedeelte van Witveen onder Oostermeer, maar dat, onder Rottevalle gelegen;

dat, onder die omstandigheden, de acte van bekendheid niet als voldoend bewijs kan worden aangenomen;

dat het ingesteld onderzoek overigens geene feiten of omstandigheden heeft aan het licht gebragt, waaruit men zou kunnen afleiden, wáár de arme geboren is;

dat, blijkens overgelegde acten van overlijden, eene daarin genoemde zuster der armlastige, wel is waar, in 1783 zou geboren zijn te Oostermeer, eene andere zuster echter in 1790 te Rottevalle, zoodat met geene mogelijkheid kan bepaald worden, binnen welke gemeente de geboorte der armlastige, hetzij dan in 1784, hetzij in 1786, heeft plaats gehad, en zulks te minder, daar zijne moeder steeds een zwervend leven blijkt geleid te hebben;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat de aan Zweitse Tjeerds de Wit verleende onderstand van Rijkswege zal worden voldaan uit de fondsen, voor dergelijke uitgaven bestemd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 17 Februarij 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE KOCK.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van het Bestuur der vier gecombineerde polders Willige Langerak, Zuid-Zevender, Cabauw en Vijfhoeven van een gemeenschappelijk besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland en Utrecht, waarbij geweigerd is vergunning te verleenen tot wegruiming der Havensluis te Haastrecht, ten einde van het onderhoud dier sluis te worden ontheven.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! In het begin van 1865 heeft het Bestuur der vier gecombineerde polders Willige Langerak, Zuid-Zevender, Cabauw en Vijfhoeven zich tot Gedeputeerde Staten van Zuidholland gewend, ten einde ontslagen te worden van den last van onderhoud der Havensluis te Haastrecht, gelegen in den IJsseldijk aldaar. Het gaf bij die gelegenheid te kennen, dat die sluis, vroeger gediend hebbende tot uitlozing van het polderwater van den Lagen Boezem dezer polders en daarom gedeeltelijk door hen, gedeeltelijk door den polder Vlist en Bonrepas onderhouden, opgehouden had voor hen van nut te zijn: 1°. door de daarstelling van den

Hoogen Boezem; 2°. door de afsluiting van den IJssel bij Gouda, waardoor het peil der rivier te hoog was, dan dat door genoemde sluis daarop kon worden geloosd; dat het Bestuur daarom gemeenschappelijk met het Polderbestuur van Vlist en Bonrepas aan het Bestuur des Hoogheemraadschaps van de Krimpenerwaard zijn verlangen had te kennen gegeven, dat die sluis mogt worden weggeruimd of afgesloten, of ten minste adressanten van haar onderhoud mogten worden ontslagen, daar zij niet genegen waren daaraan meer geld nutteloos te besteden; dat het Hoogheemraadschapsbestuur, op grond van berigten der polderbesturen van Lopik, Bergambacht en Achterpoort, geantwoord had, dat het verzoek voor geene gunstige beschikking vatbaar was. Adressant merkte echter op, dat laatstgenoemde polders niet als belanghebbenden konden worden beschouwd, daar zij hun water door die sluis niet konden lozen; maar, indien zij dit wèl deden, zelve in het onderhoud moesten voorzien, vermits de vier gecombineerde polders bovengenoemd door geene overeenkomst verpligt waren zulk een waterwerk ten dienste van anderen te onderhouden; dat het Bestuur Gedeputeerde Staten van Utrecht, in welke provincie de vier gecombineerde polders gelegen zijn, had verzocht in deze hunne tusschenkomst te verleenen, die zulks echter geweigerd hadden, op grond, dat die sluis, naar hunne meening, onmisbaar is ingeval van overstrooming, en bij droogte van nut is tot inlating van versch water, en de verpligting tot onderhoud sinds eeuwen bestaat en op de billijkheid rust, omdat het waterschap Lopik *c. a.* alleen belast is met het onderhoud van de Oostelijke Boezemsluis. — Adressant verklaarde daarentegen, dat de sluis niet dient tot inlating van versch water, waarvoor eene andere gelegenheid bestaat; dat, indien de sluis moet dienen voor het geval van overstrooming, de onderhoudskosten door het Hoogheemraadschap zouden moeten worden gedragen; dat toch noch eeuwenoud gebruik, noch billijkheid kon vorderen, dat de vier gecombineerde polders bleven onderhouden een werk, hetwelk voor hen onnoodig is geworden.

Gedeputeerde Staten gaven in antwoord op dat adres, bij besluit van 4/11 April 1865, te kennen, dat, ook blijkens berigt van den Hoofd-Ingenieur, ook andere, zoowel regt- als belanghebbende polders, de instandhouding der sluis wenschelijk keurden; dat zij, ook na het tot stand brengen van den Hoogen Boezem en na de afsluiting van den IJssel, niet zonder nut is voor de afwatering van de Vlist, omdat, terwijl het maalpeil van de Vlist ligt op 0.01 + A. P., de waterstand van het IJssel-kanaal bij de Waaijersluis in de maanden Februarij, Maart, October en December 1864 twaalf maal is waargenomen van A. P. tot 0.15 ÷ A. P.; dat er mitsdien geene termen waren om aan het verzoek te voldoen.

Deze beslissing heeft aanleiding gegeven tot een nader aanzoek van den adressant, die verklaarde besloten te hebben geene meerdere gelden aan dat thans nutteloos geworden waterwerk te besteden, zoolang hem niet zou zijn aangetoond, dat hij uit krachte eener overeenkomst daartoe verpligt is. Daar hij intusschen gevoelde, dat zijne weigering aanleiding zou geven tot botsing en welligt tot regtsgedingen, die het Bestuur in het belang zijner polders wenschte te voorkomen, riep het de tusschenkomst van Gedeputeerde Staten van Zuidholland in, ten einde aan zijn verlangen mogt worden voldaan.

Ten einde aan dit nader verzoek te voldoen, hebben Gedeputeerde Staten de medewerking ingeroepen van hunne ambtgenooten in Utrecht, om zoo mogelijk bij minnelijke schikking den adressant te ontheffen van den op de vier polders, alle in Utrecht gelegen, klevenden last van onderhoud der bedoelde in Zuidholland gelegen sluis. Die bemiddeling is echter vruchteloos geweest. Een na mondeling overleg met de belanghebbende polderbesturen geopperd denkbeeld om de bewuste sluis onder zekere voorwaarden in onderhoud over te brengen op het waterschap van den Hoogen Boezem achter Haastrecht is mede door den adressant verworpen. Van den uitslag dier vruchtelooze bemoeijing is door de beide collegiën van Gedeputeerde Staten bij

gemeenschappelijke resolutie dd. 16/28 Augustus 1866 aan de belanghebbenden mededeeling gedaan.

De beschikking dezer resolutie, blijkens de motieven, eenig en alleen gegrond op de niet-aanneming van het voorstel tot schikking, luidt aldus:

„Besluiten, dat het verlangen van de vier gecombineerde polders bovengenoemd „en van de polders Vlist westzijde, Vlist oostzijde en Bonrepas om de bedoelde „sluis weg te ruimen of af te sluiten, ten einde van het onderhoud daarvan te wor„den ontslagen, voor geene inwilliging vatbaar is, en dat die waterschappen alzoo „belast moeten blijven met het voortdurend onderhoud dier sluis."

Het Bestuur der vier gecombineerde polders heeft zich hierop tot Zijne Majesteit gewend. In zijn adres wijst het op de woorden der gemeenschappelijke resolutie van Gedeputeerde Staten der beide provinciën van 24/31 October en 9 November 1865, houdende het bovenvermelde voorstel tot schikking, waarin erkend is, dat de bedoelde sluis aan de polders Vlist westzijde, Vlist oostzijde en Bonrepas en aan de vier gecombineerde polders bovengenoemd in eigendom en onderhoud behoort, en dat die polders bij het behoud dier sluis weinig of geen belang hebben. Desniettemin hebben Gedeputeerde Staten, zegt adressant, vermeend, dat de Havensluis door die polders moet worden onderhouden, op grond, dat, naar het oordeel van andere betrokken besturen, hare instandhouding van belang is voor het waterschap van den Hoogen Boezem achter Haastrecht, van de gemeente Haastrecht enz., terwijl zij, bij eventuele inundatie van de Lopikerwaard en de Krimpenerwaard, van groot nut kan zijn. Hiertegen voert adressant aan, dat de eigenaars van een waterwerk niet verpligt kunnen worden dit, nadat het voor hen zelve nutteloos geworden is, te blijven onderhouden, alleen omdat anderen daardoor worden gebaat. Daarenboven bestaat volgens adressant tegen de gemeenschappelijke resolutie van Gedeputeerde Staten van 16/28 Augustus jl. nog dit bezwaar, dat, vermits de sluis ligt in Zuidholland, buiten de grenzen van het waterschap de Hooge Boezem achter Haastrecht, Gedeputeerde Staten van Utrecht geen gezag over die sluis hebben, en hier alzoo geene quaestie is van eene zaak, die twee of meer provinciën aangaat, en dat, al ware dit het geval, de Staten van meer dan ééne provincie, volgens art. 97 der provinciale wet, zoodanige zaak niet gemeenschappelijk mogen regelen, zonder daartoe door Zijne Majesteit gemagtigd te zijn.

Op dezen grond verzoekt adressant Zijne Majesteit 1°. te vernietigen het gemeenschappelijk besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland en Utrecht, en 2°. te verklaren, dat de polders, door adressant vertegenwoordigd, niet langer verpligt zullen zijn de Havensluis te Haastrecht voor hunne rekening te onderhouden.

Dit adres is gesteld in handen van de beide collegiën van Gedeputeerde Staten om berigt. Deze hebben ter wederlegging aangevoerd, dat adressant de opruiming van de sluis eerst gevraagd heeft aan Dijkgraaf en Hoogheemraden van de Krimpenerwaard en, toen hij van deze eene afwijzende beschikking had ontvangen, daarvan in beroep is gekomen bij Gedeputeerde Staten van Zuidholland; dat deze daarop alleen, buiten medewerking van Gedeputeerde Staten van Utrecht, bij resolutie van 4/11 April 1865, hebben beslist, dat de sluis moet blijven; dat de gemeenschappelijke resolutie van de twee collegiën van Gedeputeerde Staten, waartegen adressant opkomt, alleen diende om te kennen te geven, dat aan het verlangen van den adressant, om te worden ontheven van het onderhoud, niet is kunnen worden voldaan, daar de pogingen, door Gedeputeerde Staten van Zuidholland en Utrecht aangewend om hem daarvan te ontheffen, vruchteloos waren geweest.

Voorts merken Gedeputeerde Staten aan, dat art. 97 der provinciale wet hier niet van toepassing is, omdat bij de gemeenschappelijke resolutie van 16/28 Augustus 1866 niets nieuws is geregeld, noch eenige verandering in de bestaande orde van zaken is gebragt, maar bloot is te kennen gegeven, dat de verzochte bemiddeling

vruchteloos is geweest; dat daarenboven gemeld artikel wel ziet op de besluiten der Staten, maar niet op die van Gedeputeerde Staten.

Gedeputeerde Staten adviseren op die gronden, dat de adressant in zijn beroep zal verklaard worden niet-ontvankelijk.

Nadere memoriën zijn niet ingediend; en het zal nu aan de Afdeeling zijn om te dezer zake een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er is een gemagtigde tegenwoordig. Heeft de gemagtigde ook eenige nadere inlichtingen te geven of te vragen?

De heer Mr. H. M. VAN ANDEL, Advocaat te 's Gravenhage, licht hierop als gemagtigde van het Bestuur der vier gecombineerde polders het door hen ingestelde beroep nader toe. Hij geeft daarbij een overzigt van den loop dezer zaak, en toont aan, dat de adressanten nimmer de beslissing van Gedeputeerde Staten van Utrecht hebben ingeroepen, maar alleen hunne tusschenkomst bij Gedeputeerde Staten van Zuidholland verzocht. Hij betoogt wijders, dat de gemeenschappelijke dispositie van de beide collegiën behoort te worden vernietigd, als zijnde 1°. onbevoegdelijk genomen, daar Gedeputeerde Staten van Utrecht geen gezag over de sluis hadden en, al ware dit het geval geweest, dan nog niet eene gemeenschappelijke regeling met hunne ambtgenooten in Zuidholland hadden mogen treffen, dan na daartoe door den Koning te zijn gemagtigd; 2°. in strijd met het waterschapsregt, omdat zij strekt om de adressanten ten behoeve van anderen te verpligten tot het onderhoud van een werk, bij het behoud waarvan zij geen belang hebben.

De VOORZITTER: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het beroep van A. Teunissen c. s., te Didam, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij is vastgesteld de staat van wijziging, door Burgemeester en Wethouders van Didam gebragt in de leggers A en B van de wegen en voetpaden in die gemeente, voor zooveel het Angerlo'sche voetpad betreft.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad BOOT. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! Het beroep op den Koning, dat thans een onderwerp van overweging bij den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) moet uitmaken, is gerigt tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 11 September 1866, waarbij is vastgesteld de staat van wijzigingen, door Burgemeester en Wethouders van Didam gebragt in de leggers A en B der wegen binnen die gemeente, voor zooveel het Angerlo'sche voetpad betreft.

Om den stand van het geschil juist aan te geven, zal het noodig zijn kortelijk in herinnering te brengen, wat in deze zaak vroeger is voorgevallen en ook reeds stof heeft opgeleverd tot overwegingen bij deze Afdeeling.

Bij besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 12 December 1865 was vooreerst beslist, dat het Angerlo'sche voetpad, voor zooveel het loopt door de gemeente Angerlo, niet op de leggers der openbare wegen behoort voor te komen, en werden, ten andere, Burgemeester en Wethouders van Didam uitgenoodigd, dat voetpad, in hunne gemeente loopende tot op de grens van Angerlo, van legger A op legger B over te brengen.

Het pad werd dus verklaard slechts gemeenschap daar te stellen tusschen onder-

scheidene deelen van de gemeente Didam, doch niet tusschen die gemeente en de gemeente Angerlo. Het besluit was het gevolg van een plaatselijk onderzoek, waaruit werd afgeleid, dat dit pad, voor zoover het ook liep door de laatstgenoemde gemeente, alle kenmerken miste van tot publieke dienst bestemd te zijn.

Zoodra die beslissing bekend was, werden in de gemeente Angerlo de vondels over sloten, bij verschillende weilanden liggende, weggeruimd en het pad dus geheel en al onbruikbaar gemaakt, zeer tot ongerief voor de inwoners van de buurtschap Griffelkamp (gemeente Didam). Deze (A. Teunissen en consorten) kwamen in beroep bij den Koning, en gaven in hun request te kennen, dat zij en hunne voorgangers sedert onheugelijke jaren waren gewoon geweest dat pad te gebruiken, om zich over Angerlo naar de markt te Doesburg te begeven. Zij achtten zich dus door de beslissing van Gedeputeerde Staten benadeeld en vroegen de vernietiging van hun besluit van 12 December 1865 (1). Overeenkomstig de voordragt echter van deze Afdeeling van den Raad van State, werden de adressanten bij 's Konings besluit van 29 Augustus 1866 in dat beroep verklaard niet-ontvankeijk, op grond, dat de leggers A en B in de gemeente Angerlo waren vastgesteld bij besluiten van 16 October 1860 en 14 Maart 1865, en de adressanten tegen het weglaten van het bewust voetpad van die leggers niet *tempore utili* waren opgekomen, zoodat hun beroep daartegen te laat kwam; en dat, wat betreft de leggers in de gemeente Didam, welke ten gevolge van het besluit van Gedeputeerde Staten wijziging zouden moeten ondergaan door de wegneming van het Angerlo'sche voetpad van legger A en de bijvoeging daarvan op legger B, zij hunne bezwaren eerst konden doen gelden, nadat de alzoo gewijzigde leggers ter inzage van belanghebbenden zouden zijn nedergelegd; zoodat hun beroep, voor zooveel de leggers van de gemeente Didam betreft, was praematuur.

Die Koninklijke beslissing werd op 29 Augustus 1866 genomen (2), maar de zaak was inmiddels niet *in statu quo* gehouden. Ten gevolge van het besluit van Gedeputeerde Staten van 12 December 1865 had te Didam de overbrenging van het meergenoemd voetpad van legger A op legger B plaats gehad op 3 Maart 1866. Volgens publicatie van dien dag, zouden de in dier voege gewijzigde leggers ter visie leggen voor belanghebbenden van 20 Maart 1866 af, gedurende dertig dagen. Ofschoon de wenk, gegeven bij het Koninklijk besluit, dat vijf maanden later werd genomen, natuurlijk niet kon behartigd worden, is toch binnen die dertig dagen een bezwaarschrift door bewoners der buurt Griffelkamp tegen die wijziging in de leggers ingediend bij het Gemeentebestuur, en door dat Bestuur, bij missive van 7 Junij 1866, met de leggers zelve en den staat der daarin gebragte wijziging, opgezonden aan Gedeputeerde Staten.

Vermits dat bezwaarschrift, in den brief van Burgemeester en Wethouders van Didam van 7 Junij ll. vermeld, niet bij de stukken was, en ook niet bleek, welk gevolg daaraan èn door het Gemeentebestuur èn door Gedeputeerde Staten gegeven was, heeft deze Afdeeling gemeend door een' brief van haren Voorzitter aan het Collegie van Gedeputeerde Staten èn de gewijzigde leggers èn dat bezwaarschrift te moeten opvragen, met verzoek tevens om opgave der reden, waarom op laatstgemeld stuk geene beslissing was gegeven. Immers bij resolutie van 11 September 1866 was door Gedeputeerde Staten de *gewijzigde* staat op de leggers der wegen te Didam vastgesteld, en daarbij zelfs geen gewag gemaakt van eenige daartegen ingebragte reclame.

Op die aanvrage is aan de Afdeeling toegezonden een adres van een dertigtal ingezetenen van de buurtschap Griffelkamp, op 14 April 1866, dus *tempore utili*, ingediend bij het Gemeentebestuur van Didam, waarbij zij hunne bezwaren hebben

---

(1) Zie het verslag over deze zaak in het *Zesde Deel*, blz. 251 volg.

(2) Zie 's Konings besluit in het *Zesde Deel*, blz. 326.

ingebragt tegen de wijziging in de leggers, waardoor het bedoelde voetpad van legger A op B was overgebragt. Dat adres is door Burgemeester en Wethouders van Didam, te gelijk met de leggers en den staat van wijzigingen, bij brief van 7 Junij 1866, aan Gedeputeerde Staten opgezonden, met de mededeeling daarin, „dat zij, ten aanzien der reclame van de inwoners van de Griffelkamp, zich gedragen aan hunnen brief van 13 Februarij 1866, zijnde van de *daarin vervatte* opmerkingen mededeeling gedaan aan de belanghebbenden. Die brief van 13 Februarij hield eene ondersteuning in van de gegrondheid der bezwaren van A. Teunissen *c. s.* tegen de opheffing van het pad, van de Griffelkamp, door Angerlo, leidende naar Doesburg, welk pad ongeveer een half uur korter is dan de gewone weg van het dorp Didam over Angerlo naar Doesburg."

Gedeputeerde Staten geven in hunnen brief van 13 Februarij 1867 aan den Voorzitter dezer Afdeeling te kennen: „dat op het gezegd bezwaarschrift bij hun besluit van 11 September jl. *geene* beslissing is genomen, omdat het niet aan hun Collegie, maar aan het Gemeentebestuur van Didam was gerigt, en, wanneer geene nadere bezwaren bij Gedeputeerde Staten worden ingediend, het er steeds voor wordt gehouden, dat in de opmerkingen, aan de belanghebbenden door de gemeentebesturen medegedeeld op de aan hen gerigte reclames, door de reclamanten is berust."

Het zal de aandacht der Afdeeling niet zijn ontgaan, dat de opmerkingen, welke het Gemeentebestuur van Didam aan de reclamanten gedaan had, waren die, welke vervat zijn in den brief van dat Bestuur aan Gedeputeerde Staten van 13 Februarij 1866, opmerkingen alzoo, welke niet de strekking hadden om de reclamanten van ongelijk te overtuigen, maar integendeel om de gegrondheid hunner bezwaren te bevestigen.

De grond van het appel op den Koning is nu, dat de adressanten zich bij de tervisie-ligging der gewijzigde leggers binnen de gemeente Didam met hunne bezwaren hebben aangemeld ten behoorlijken tijde (zij zeggen onjuist, dat zij zich er mede hebben gewend *tot Gedeputeerde Staten;* de waarheid is, dat zij het deden bij adres *aan het Gemeentebestuur,* betwelk dit opzond aan Gedeputeerde Staten) — en dat Gedeputeerde Staten bij hunne resolutie van 11 September jl. daarop geen acht hebben geslagen; maar, zonder er over te beslissen, de gewijzigde leggers hebben vastgesteld.

Omtrent dit geschil zal de Afdeeling thans aan den Koning advies moeten uitbrengen, met voordragt van een ontwerp-besluit.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden in deze zaak opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Zesde vergadering.

Vergadering van Woensdag, 13 *Maart* 1867.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling is ingekomen een Koninklijk besluit van den 28 Februarij ll., n°. 92, houdende beslissing in *het geschil tusschen de gemeenten Hedikhuizen en Heusden over het domicilie van onderstand van Martinus de Gouw* (zie het verslag over deze zaak op blz. 24 en 25).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil over het domicilie van onderstand van den behoeftige Martinus de Gouw;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, in zijn advies van den 13 Februarij 1867, n°. 71;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 25 Februarij 1867, n°. 313, 7de Afdeeling;

Overwegende, dat de behoeftige op den 10 November 1865 te 's Hertogenbosch in geneeskundige verpleging is opgenomen ten laste der gemeente Hedikhuizen, alwaar hij, blijkens de vermelding, voorkomende in zijne acte van geboorte, op den 16 Maart

1827 geboren is, tijdens zijn vader Petrus de Gouw aldaar als arbeider woonachtig was; dat het Gemeentebestuur van Hedikhuizen de armlastigheid heeft ontkend, op grond, dat de bedoelde vermelding onjuist zijn zou, omdat de vader op dat tijdstip woonde te Heusden als werkman bij Jan de Bruin; dat het Gemeentebestuur van Heusden de juistheid van deze beweerde daadzaak heeft betwist;

Overwegende, dat uit een ingesteld onderzoek is gebleken, dat in de geboorte-acte, opgemaakt volgens de opgave van den vader, de bedoelde vermelding werkelijk wordt aangetroffen; dat die vader op den 18 Januarij 1827 met Adriana van Ingen, wonende te Hedikhuizen, aldaar in het huwelijk is getreden; dat in de huwelijks-acte vermeld staat, dat de bruidegom toen woonde te Heusden, en dat ook aldaar, evenzeer als te Hedikhuizen, de huwelijks-afkondigingen waren geschied; dat door Jan van Ingen, tuinier, en Johanna van den Brand, weduwe Adriaan van Ingen, beiden wonende onder Vlijmen, door den Kantonregter van Waalwijk op den 14 Februarij en den 27 April 1866 onder eede gehoord, hoofdzakelijk is verklaard: dat, toen de behoeftige werd geboren, de vader te Heusden ging werken bij Jan de Bruin, en somtijds 's avonds te huis kwam bij zijne vrouw, die bij haren vader te Hedikhuizen inwoonde; dat dit veelal plaats had des Zaturdags-avonds; dat hij bij Jan de Bruin is blijven werken tot in de maand Mei 1827, toen hij met zijne huishouding naar den Elshoudt is vertrokken; voorts dat gezegde Jan de Bruin, insgelijks onder eede door den Kantonregter te Heusden op den 7 Februarij en 20 April gehoord, heeft verklaard, bij zijn eerste verhoor, dat Petrus de Gouw na zijn huwelijk, voltrokken op 18 Januarij 1827, nog eenigen tijd bij hem werkzaam en te Heusden woonachtig is gebleven, misschien acht dagen, misschien een of twee maanden; dat hij echter bij zijn tweede verhoor uitdrukkelijk heeft opgegeven, dat de Gouw, toen de behoeftige geboren werd, bij hem niet meer in dienst was; dat hij na zijn huwelijk slechts hoogstens tien dagen nog bij hem getuige gewerkt en ten zijnen huize des nachts vertoefd heeft; dat hij niet weet, of de Gouw op den 16 Maart nog te Heusden woonde en bij een anderen meester werkzaam was;

Overwegende, dat uit de vermelding in de huwelijks-acte wel voldoende blijkt, dat de Gouw op den 18 Januarij 1827 te Heusden woonde, doch dat niet genoegzaam is bewezen, dat hij aldaar op den 16 Maart van dat jaar nog woonachtig was; dat hij wel, volgens de verklaringen der beide eerstgenoemde getuigen, destijds nog werkzaam zou zijn geweest, even als vroeger, bij Jan de Bruin te Heusden, doch dat deze laatste die daadzaak bepaald heeft ontkend; en dat aan zijne verklaring, als afkomstig van den meester of werkbaas, die omtrent den duur van de dienst het best kan zijn ingelicht, meer gewigt moet worden gehecht, dan aan de opgaven van personen, aan die dienst geheel vreemd en niet te Heusden wonende;

Overwegende, dat evenmin met zekerheid is uitgemaakt, dat de Gouw op 16 Maart woonachtig was te Hedikhuizen; dat toch zijne vrouw aldaar slechts haren intrek had bij haren vader; dat haar man bij uitzondering, en gemeenlijk slechts Zaturdags van iedere week, in het huis van zijnen schoonvader den nacht kwam doorbrengen; dat hij nimmer eene eigen woning te Hedikhuizen heeft gehad, of aldaar eenig beroep heeft uitgeoefend; en dat hij met zijne vrouw zich reeds in Mei daaraanvolgende met der woon heeft gevestigd op den Elshoudt; dat in deze omstandigheden Hedikhuizen, alwaar de geboorte voorviel, krachtens het 6de lid van art. 28 der armenwet, is het domicilie van onderstand;

Gezien de wet van den 28 Junij 1854 (*Staatsblad* nº. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de gemeente Hedikhuizen aan te wijzen als het domicilie van onderstand van den behoeftige Martinus de Gouw.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit,

waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 28 Februarij 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE KOCK.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het geschil over het domicilie van onderstand van Aaltje Wobbes de Vos.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad BOOT. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! Aan deze behoeftige, in December 1855 voor het eerst in onderstand opgenomen in hare woonplaats Dragten (gemeente Smallingerland) is door het Armbestuur dier plaats in lateren tijd telkens ondersteuning verleend, krachtens besluiten van den Burgemeester van Smallingerland dd. 12 Januarij 1861, 13 December 1862 en 30 September 1865. Altijd werd van die opneming in onderstand door dit Gemeentebestuur kennis gegeven aan de gemeente Opsterland, omdat de behoeftige verklaarde op den 19 November 1808 te zijn geboren te Langezwaag (gemeente Opsterland); maar telkens ook werd door deze laatstgenoemde gemeente de armlastigheid ontkend, omdat uit de doopboeken of uit andere omstandigheden niets bleek aangaande de waarheid dier opgave.

Gedeputeerde Staten van Friesland hebben er niet in kunnen slagen eenige zekerheid te bekomen omtrent de geboorteplaats van deze behoeftige en gaven bij dispositie van den 24 September 1866 aan het Gemeentebestuur van Smallingerland te kennen, dat Aaltje Wobbes de Vos hun voorkwam te moeten beschouwd worden als te verkeeren in het geval van art. 33 der armenwet. De toepassing dier bepaling werd dan ook door dat Gemeentebestuur aan den Minister van Binnenlandsche Zaken verzocht.

Deze Minister verlangt echter eene beslissing des Konings, op advies van den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur), omdat door het Armbestuur van Dragten is overgelegd een afschrift van eene nota, in 1824 door den vader der behoeftige opgemaakt, en thans in haar bezit zijnde, houdende opgave omtrent de plaatsen en tijden van geboorte zijner zeven kinderen. Op die nota komt o. a. voor:

1806. Den 21 September is geboren Fokjen Wobbes Vos op een Zondag-morgen om 2 ure, in de Wijngaard.

1808. Den 19 November is geboren Aaltje Wobbes Vos op een Zaturdag-morgen om 7 ure, in Kortezwagen. (Deze buurtschap grenst aan Langezwaag, en is ook een deel der gemeente Opsterland.)

Een dood kind is geboren in 1810, en de vier overigen werden geboren in 1813, 1815, 1818 en 1824 De opgaven aangaande de plaatsen en dagen der geboorte dezer

vier jongste kinderen komen geheel overeen met de betrekkelijke registers van den burgerlijken stand. De Minister meent, dat daardoor een groot vermoeden ontstaat van geloofwaardigheid dier nota ten opzigte der drie oudere kinderen, geboren vóór de invoering der registers van den burgerlijken stand, en welke, als niet gedoopt zijnde, op de toen bestaande doopboeken niet voorkomen.

Er is voorts gebleken, dat de oudste dochter, Fokjen, bij de voltrekking van haar huwelijk op den 10 Mei 1845, onder eede heeft verklaard, dat zij was geboren te Langezwaag op den 21 September 1806, dat zij niet was gedoopt en niet in de mogelijkheid was om eene acte van bekendheid aangaande hare geboorte te bekomen.

Over deze zaak wordt thans het oordeel dezer Afdeeling gevraagd en wordt zij dus geroepen een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn in deze zaak geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. *het geschil tusschen de gemeenten Rotterdam en Leeuwarderadeel over het domicilie van onderstand van G. Olijnsma, huisvrouw van H. H. Heyrmans.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! In Augustus 1866 werd Grietje Olijnsma, huisvrouw van Hendrik Hermanus Heyrmans, overgebragt naar de bedelaarsgestichten te Ommerschans, na bij vonnis der Arrondissements-Regtbank te Rotterdam dd. 20 Julij 1866 tot drie weken gevangenis-straf te zijn veroordeeld wegens bedelarij en die straf te hebben ondergaan.

Die vrouw is van 24 Augustus 1853 tot 9 Mei 1866, met korte tusschenpoozen, in de Ommerschans verpleegd, zonder dat zij immer gedurende den tijd van vijftien maanden of langer vóór of sedert de invoering der armenwet buiten onderstand zij geweest. Zij werd, van Augustus 1853 af, steeds verpleegd ten laste van het Algemeen Armbestuur van Jelsum, hare geboorteplaats, gemeente Leeuwarderadeel; en toen zij derhalve in Augustus 1866 weder in de Ommerschans werd overgebragt, is zij op nieuw ten laste dier gemeente gebragt ingevolge art. 36 der armenwet.

Leeuwarderadeel echter komt daartegen op.

Bij hare vroegere verplegingen in de Ommerschans was Grietje Olijnsma ongehuwd; maar toen zij in Augustus 1866 dáár terugkeerde, was zij inmiddels, den 9 Mei 1866, gehuwd met H. H. Heyrmans, geboortig van Rotterdam; en daardoor is, naar het inzien van Leeuwarderadeel, het domicilie van onderstand der vrouw overgegaan naar de geboorteplaats van haren man, Rotterdam.

Leeuwarderadeel beweerde daarbij, dat art. 31, lid 1, der armenwet hier toepasselijk was, en dat die wetsbepaling niet wordt beheerscht door art. 36. Dit laatste, zegt Leeuwarderadeel, *kan* de bedoeling des wetgevers niet geweest zijn, en dat blijkt ook uit het tweede lid van art. 31, houdende, dat, na ontbinding van het huwelijk, overeenkomstig de bepaling van art. 254 van het Burgerlijk Wetboek, of zoo de man vermoedelijk overleden is verklaard, de vrouw domicilie van onderstand heeft in hare geboorteplaats, *onverschillig of zij, op het tijdstip dier ontbinding of verklaring, al dan niet onderstand genoot.* Volgens Leeuwarderadeel moet art. 31, lid 1, in gelijken zin begrepen worden, en gelezen, alsof er stond: »het domicilie van onderstand eener

gehuwde vrouw is dat van haren man, *onverschillig of zij op den dag der voltrekking van het huwelijk al dan niet onderstand genoot.*" Neemt men het tegendeel aan, zegt Leeuwarderadeel, dan zal daarvan het gevolg kunnen zijn, dat man en vrouw verschillende, van elkander verwijderde, domiciliën van onderstand hebben, hetgeen zou strijden met de beginselen van artt. 78, 158, 162 van het Burgerlijk Wetboek. Iedere, na de invoering der armenwet plaats hebbende gebeurtenis (hier het huwelijk), zegt Leeuwarderadeel, brengt ten aanzien van het domicilie van onderstand alle gevolgen mede, welke door de wet, *in casu* art. 31, 1ste lid, aan die gebeurtenis zijn verbonden. Daartegen leveren geen bezwaar de artt. 36 en 38, welke artikelen nimmer de strekking kunnen hebben om het onderstands-domicilie van een arme onder alle omstandigheden steeds onveranderd te doen blijven, zoo als het was tijdens de invoering der wet.

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft omtrent deze zaak gewezen op de bestaande jurisprudentie, met name op het Koninklijk besluit van 20 Junij 1858, n°. 94, in zake de weduwe Dashorst, doch te vergeefs.

Het Gemeentebestuur van Rotterdam en Gedeputeerde Staten van Zuidholland, over dit geschil geraadpleegd, hebben zich beiden vereenigd met die jurisprudentie; daarop nederkomende, dat art. 36 alle de bepalingen der twee voorafgaande afdeelingen beheerscht, en dat, volgens art. 38, de bepalingen, in die afdeelingen vervat, alleen kunnen werken voor hen, die niet in de termen van art. 36 zijn vallende.

Nadere memoriën zijn er in deze zaak niet ingediend; en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. *het beroep van den Gemeenteraad van Wildervank van een besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen, waarbij de goedkeuring is onthouden aan het besluit van dien Raad, houdende bepaling eener weekmarkt van vee en veldproducten op elken Woensdag te Stadskanaal binnen die gemeente.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Meeussen. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Meeussen: Mijne Heeren! De Raad der gemeente Wildervank besloot op den 28 November 1866, op aanzoek van ingezetenen van Stadskanaal, onder die gemeente, tot het instellen aldaar eener weekmarkt voor den handel in vee en veldproducten, te houden op iederen Woensdag, nadat bij een door den Raad vast te stellen reglement, ter regeling van de markt, de noodige bepalingen zullen zijn gemaakt.

Door den Commissaris des Konings is dit besluit medegedeeld aan heeren Gedeputeerde Staten van Drenthe en aan de gemeentebesturen in de provincie Groningen, met verzoek om, zoo daartegen bezwaren bestonden, die aan Gedeputeerde Staten mede te deelen.

Dergelijke bezwaren zijn enkel ingeleverd door het Gemeentebestuur van Onstwedde. Zij kwamen hierop neder, dat Stadskanaal, hoewel gelegen onder de gemeenten Onstwedde en Wildervank, wegens zijne belangen en zamenwonende bevolking, te beschouwen is als één geheel; dat daarom door het Gemeentebestuur van Onstwe-

was verlangd, dat tot de opligting der bedoelde weekmarkt de besturen der beide gemeenten eene gemeensehappelijke regeling in den zin van art. 121 der gemeentewet zouden ontwerpen en vaststellen; dat op den tweeden Woensdag in de maand Mei van ieder jaar op het Stadskanaal, gemeente Onstwedde, eene veemarkt wordt gehouden, zoodat op dien dag te Stadskanaal twee veemarkten zouden zijn.

Gedeputeerde Staten hebben bij hun besluit van 21 December 1866, daarlatende de voormelde bezwaren van het Gemeentebestuur van Onstwedde, maar overwegende, dat de nuttigheid der gevraagde weekmarkt niet wordt ingezien, terwijl toch, in het belang van den veehandel binnen de grenzen der provincie, door de menigvuldig bestaande veemarkten genoegzaam in de omzetting van vee kan worden voorzien, en dat, met het oog op de runderpest in naburige provinciën, het zeer onraadzaam moet worden geacht om in grensgemeenten der provincie de oprigting van veemarkten toe te staan en daardoor het toezigt op den invoer van vee van buiten de provincie, zoo al niet onmogelijk, dan toch uiterst bezwarend te maken, — voor alsnog de inwilliging tot de goedkeuring van het raadsbesluit geweigerd.

Het Gemeentebestuur van Wildervank is bij adres, — zonder dagteekening, maar ingekomen den 11 Januarij jl., — van dit besluit bij den Koning gekomen in beroep. Daarin wordt gezegd, ten aanzien der bezwaren van het Gemeentebestuur van Onstwedde: dat de inwoners dier gemeente bij de veemarkt, wat gemak en voordeel betreft, evenveel belang hebben als die der omliggende gemeenten; dat hier geene sprake kan zijn van gemeenschappelijke regeling volgens art. 121 der gemeentewet, omdat iedere gemeente, ten aanzien van het oprigten van weekmarkten, zelfstandig kan en moet handelen; dat Stadskanaal, gemeente Wildervank, met het oog op de aldaar bestaande nijverheid en nering en de goede verbinding door een klinkerweg met de provincie Drenthe, uitnemend geschikt is tot het houden van eene weekmarkt; dat het Gemeentebestuur van Onstwedde ook zelfstandig eene veemarkt heeft opgerigt te Stadskanaal, onder die gemeente; dat men het geopperde bezwaar, dat die veemarkt wordt gehouden op den tweeden Woensdag in Mei, kan opheffen, door te bepalen, dat op dien dag geen weekmarkt zal worden gehouden te Stadskanaal onder Wildervank; en, wat aangaat het bezwaar, geput uit de runderpest, dat de Raad dit bezwaar wel niet gering acht, maar daarom juist, met het oog daarop, in het raadsbesluit heeft bepaald, dat er een reglement zou worden gemaakt, ter regeling van de weekmarkt, waarin men zou kunnen verbieden, dat paarden, runderen of schapen op de weekmarkt zouden worden toegelaten, zoolang de bepaalde lijnen niet zouden zijn vervallen en de runderpest zoude blijven woeden; dat er ook niet enkel sprake is van eene veemarkt, maar tevens van eene markt voor veldproducten.

Dit adres is gesteld in handen van Gedeputeerde Staten ten fine van consideratiën en advies. Zij hebben, bij missive van den 1 Februarij jl., berigt, dat de bezwaren, door het Gemeentebestuur van Onstwedde geopperd, niet de grond zijn geweest der afwijzing, maar de veepest, die al meer en meer de provincie Groningen bedreigt; dat Stadskanaal is gelegen in de lengte langs de grenzen der provincie Drenthe, waardoor het toezigt wordt bemoeijelijkt; dat het reglement, door den Raad bedoeld, daarin niet kan voorzien, daar de ondervinding leert, dat de bepaling van dergelijke reglementen dikwijls onuitgevoerd blijven of illusoir worden gemaakt; dat de weekmarkt wel moet dienen ook voor handel in veldproducten, maar toch ook tevens voor handel in vee; dat in een normalen toestand, wanneer de veepest was geweken, geen bezwaar tegen de oprigting zou bestaan; en dat daarom het besluit ook inhoudt, dat er voor alsnog geene termen zijn om het verzoek in te willigen.

Aan de Afdeeling is nog ingezonden door het Gemeentebestuur van Onstwedde

eene memorie, waarin in het breede wordt betoogd, dat de beide deelen van Stadskanaal een geheel vormen, zoodat gemeenschappelijke regeling, wat de weekmarkt aangaat, wenschelijk is; dat die regeling, enkel uitgaande van het Gemeentebestuur van Wildervank, te meer ongepast is, omdat Stadskanaal onder Onstwedde belangrijker is dan dat onder Wildervank; dat de weekmarkt bovendien geen effect kan hebben, omdat, wegens de veepest, de veemarkten in de provincie zijn geschorst; zoodat er, zoolang die pest duurt, geen behoefte bestaat aan het oprigten eener veemarkt, en dat, zoo zij mogt zijn geweken, het altijd wel blijken zal, dat, wegens de ontwikkeling van Stadskanaal onder Onstwedde, eene afzonderlijke veemarkt te Stadskanaal onder Wildervank geheel overbodig is.

Dit geschil van bestuur is krachten 's Konings magtiging op den 12 Februarij ll. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt en zal door het voordragen van een ontwerp-besluit aan Zijne Majesteit ter beslissing moeten worden gebragt.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Zevende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 27 *Maart* 1867.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 8 dezer, n°. 75, houdende beschikking op *het beroep van C. de Graaf, te Nieuwkoop, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem de vergunning geweigerd is tot oprigting eener huidenzouterij aldaar* (zie het verslag over deze zaak in het *Zesde Deel*, blz. 470 en 471).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons door C. de Graaf, te Nieuwkoop, ingediend adres, daarbij verzoekende, dat, met vernietiging der uitspraak van het Gemeentebestuur te Nieuwkoop in dato 27 Augustus 1866, door Ons aan hem vergunning zal worden verleend om in de schuur van zijn huis, wijk 5, n°. 118, aldaar, te mogen oprigten eene huidenzouterij;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 27 Februarij 1867, n°. 101;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 6 Maart 1867, n°. 221, 2de Afdeeling;

Overwegende, dat de adressant op den 22 Augustus 1866 aan het Gemeentebestuur van Nieuwkoop heeft verzocht vergunning om in eene schuur, staande achter het huis wijk 5, n°. 118, aldaar, te mogen oprigten eene huidenzouterij; dat tegen de inwilliging van dat verzoek door Johannes van der Weyden en drie andere ge-

buren als bezwaren zijn ingebragt: dat zoodanige zouterij een ondragelijken stank verwekt; dat de schuur, waarin die inrigting zou worden geplaatst, slechts door een slootje is afgescheiden van den stal van van der Weyden, waarin meer dan twintig stuks rundvee in den winter worden opgestald; dat de pomp, door middel waarvan dat vee wordt gedrenkt, zijn water verkrijgt uit bedoeld slootje; dat het zoute water, afkomstig uit de zouterij, in het slootje doorzijpelen en het water daarin bederven zou; eindelijk, dat bij de bestaande veeziekte ligtelijk huiden in de zouterij zouden worden aangevoerd, afkomstig van aan de ziekte gestorven runderen, waardoor het vee van van der Heyden aan groot gevaar zou worden blootgesteld; dat het Gemeentebestuur van Nieuwkoop, zich met die bezwaren vereenigende en bovendien van oordeel zijnde, dat de aangewezen plaats, als gelegen in het midden van de bebouwde kom der gemeente, voor eene huidenzouterij geacht moet worden ongeschikt te zijn, — bij besluit van 27 Augustus jl. het verzoek heeft afgewezen;

Overwegende, dat het oprigten eener huidenzouterij in de bedoelde schuur, staande in de onmiddellijke nabijheid der stalling van van der Weyden en der sloot, waaruit zijn vee wordt gedrenkt, voor hem inzonderheid hinderlijk zijn moet, en bij de heerschende vee-typhus zijn vee aan gevaar van besmetting zou kunnen blootstellen; dat de adressant, in beroep gekomen zijnde, wel heeft aangeboden de huidenzouterij te plaatsen op een ander daartoe aan te wijzen gedeelte van zijn erf, des noods tegen de ringsloot; dat echter dit aanbod, waarover het verhoor der buren niet heeft geloopen en dat geheel afwijkt van het oorspronkelijke verzoek, nu geen onderwerp van Onze beslissing kan uitmaken; en dat het verzoek, zoo als het is liggende, behoort te worden gewezen van de hand;

Gezien het Koninklijk besluit van den 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met bevestiging van het besluit van het Gemeentebestuur van Nieuwkoop in dato 27 Augustus 1866, het verzoek van den adressant, zoo als het is liggende, te wijzen van de hand.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

'sGravenhage, den 8 Maart 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,
DE KOCK.

2°. van den 9 dezer, n°. 64, houdende beschikking op *het beroep van Mr. W. H. Hofstede, gewezen Griffier der Staten van Drenthe, ten aanzien van het hem toegekend pensioensbedrag* (zie het verslag over deze zaak op blz. 13—18).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons door Mr. W. H. Hofstede, gewezen Griffier der

Staten van Drenthe, ingediend adres, daarbij verzoekende, dat, met wijziging van Ons besluit van 5 September 1866, n°. 50, het hem toegekend pensioen van *f* 1666 door Ons zal worden verhoogd tot *f* 1866;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 23 Januarij 1867, n°. 107;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 7 Maart 1867, n°. 188, 1ste Afdeeling;

Overwegende:

dat aan den adressant bij Ons besluit van 5 September 1866, n°. 50, is toegekend een pensioen van *f* 1666; gelijkstaande met $^{2}/_{3}$ der laatstelijk door hem genoten wedde van *f* 2500, doch dat hij zich met deze vaststelling van zijn pensioen bezwaard acht, op grond, dat de vroeger door hem genoten wedde van *f* 2800 tot maatstaf had behooren te strekken;

dat de adressant, bij Koninklijk besluit van 29 April 1829, is benoemd tot Griffier der Staten van Drenthe op eene jaarwedde van *f* 2800; dat, bij Koninklijk besluit van 9 September 1831, het tractement, aan die betrekking verbonden, voor het vervolg werd vastgesteld op *f* 2500, doch onder bepaling, dat de in functie zijnde griffiers in het genot zouden blijven van het toen nog aan die betrekking verbonden tractement; dat de adressant dien ten gevolge is gebleven in het genot eener wede van *f* 2800, en dat daarvan door hem tot 1 Januarij 1846 de verschuldigde korting is voldaan; dat over het jaar 1846, ingevolge Koninklijk besluit van 22 December 1847, litt. H 40, en zoo ook over de jaren 1847 en 1848, de som van *f* 300 boven de voor het vervolg vastgestelde wedde aan den adressant, onder den naam van toelage, is uitbetaald ten laste van het hoofdstuk XII der Staatsbegrooting voor onvoorziene uitgaven, doch zonder dat daarvan door hem de korting is voldaan; dat, bij Koninklijk besluit van 30 December 1848, is bepaald, dat de bedoelde toelage, te rekenen van het aanstaande jaar, niet verder zou worden genoten; en dat de adressant, na in 1850 door de Provinciale Staten als Griffier op eene wedde van *f* 2500 te zijn herbenoemd, met ingang van 1 September 1866 eervol uit die betrekking is ontslagen;

dat hieruit volgt, dat de jaarwedde van den adressant, onder welke benaming de uitbetaling van een gedeelte daarvan sedert het Koninklijk besluit van 9 September 1831, en over 1846 tot en met 1848 ook moge hebben plaats gehad, tot op 1 Januarij 1849 wettelijk heeft bedragen *f* 2800; dat zij toch bij het Koninklijk besluit van 9 September 1831 op dat bedrag was bepaald, en in dit eenmaal bepaalde bedrag niet dan bij nader Koninklijk besluit verandering kon worden gebragt, hoedanig besluit vóór 30 December 1848 niet is genomen; en dat derhalve ten onregte van de over de jaren 1846 tot en met 1848 door den adressant genoten som *f* 300, welke een deel van zijne jaarwedde uitmaakte, geene korting is gevorderd;

dat voorts in art. 23 van het reglement op het algemeen burgerlijk pensioenfonds van 21 Januarij 1836 (*Staatsblad* n°. 10) aan den belanghebbende voor de verklaring, dat hij naar den maatstaf zijner vroegere belooning wil blijven contribuëren, een termijn van zes maanden wordt toegestaan, nadat de vermindering heeft plaats gehad; dat die termijn niet anders kan ingaan dan van de dagteekening van een Koninklijk besluit, waarbij tot vermindering is besloten, en, daar zoodanig besluit onder de werking van genoemd reglement niet is genomen, aldus ook die termijn voor hem onder de werking van dat reglement niet is geopend, zoodat er van geen verzuim van dien termijn sprake kan zijn;

dat, daar alzoo de jaarwedde van den adressant onder de werking van het reglement op het algemeen burgerlijk pensioenfonds van 21 Januarij 1836 (*Staatsblad* n°. 10) geene vermindering heeft ondergaan, maar zij eerst van 1 Januarij 1849 af werkelijk tot op *f* 2500 werd verminderd, volgens art. 17 der toenmaals geldende

wet van 9 Mei 1846 (*Staatsblad* n°. 24), het tot dusverre genotene hoogere bedrag, ook zonder eenige aanvrage van den belanghebbende, als grondslag der verschuldigde korting had behooren te blijven strekken;

dat derhalve, daar de te lage berekening der korting niet aan adressant is te wijten, en aan hem geenerlei verzuim van door de wet gevorderde formaliteiten kan worden ten laste gelegd, hij alsnog in de gelegenheid behoort te worden gesteld, de te weinig betaalde korting aan te zuiveren, en hem daarna een pensioen naar den maatstaf van *f* 2800 behoort te worden toegekend;

Gezien artt. 3*a*, 13, 17, 43 en 46 der wet van 9 Mei 1846 (*Staatsblad* n°. 24), zoo als die is gewijzigd bij de wet van 3 Mei 1851 (*Staatsblad* n°. 49), art. 61 der Grondwet en art. 175 der provinciale wet;

Hebben goedgevonden en verstaan;

met wijziging van Ons besluit van 5 September 1866, n°. 50, aan den adressant een pensioen te verleenen ten laste van den Staat, ten bedrage van *f* 1866, met ingang van 1 September 1866; onder voorwaarde, dat door hem de sedert 1846 te weinig van hem gevorderde korting zal worden aangezuiverd in evenredigheid eener belooning van *f* 2800.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur), aan het Departement van Finantiën, aan den Raad van Bestuur voor het Pensioenfonds en aan de Algemeene Rekenkamer.

's Gravenhage, den 9 Maart 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,

DE KOCK.

3°, van den 9 dezer, n°. 67, houdende beschikking op ***het beroep van den Raad der gemeente Tegelen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg, bevelende vermeerdering van het getal openbare scholen in die gemeente*** (zie het verslag over deze zaak in het *Vijfde Deel*, blz. 374—377).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van den Raad der gemeente Tegelen, daarbij aan Ons de vernietiging verzoekende van een besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg van 9 Maart 1865, 1ste Afdeeling, A, litt. 123, n°. 1, waarbij deze vermeerdering van het getal scholen in die gemeente hebben bevolen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 8 November 1865, n°. 64;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 7 Maart 1867, n°. 205, 5de Afdeeling;

Overwegende:

dat in de gemeente Tegelen ééne school bestaat, gelegen in het dorp Tegelen, welke echter onvoldoende is, en te klein voor het geheele aantal schoolgaande kinderen;

dat sedert 1843, tot op de invoering van de nieuwe wet op het lager onderwijs, steeds eene bijzondere school in het gehucht Steyl van die gemeente heeft bestaan;

dat door den Gemeenteraad in 1859 werd besloten tot het oprigten eener tweede openbare school in het gehucht Steyl, waaraan behoefte erkend werd te bestaan; dat dit besluit den 24 December 1866 werd ingetrokken, en alstoen bepaald, dat ééne nieuwe school zou worden gebouwd, halfweg tusschen Tegelen en Steyl; dat echter ook dit besluit niet is uitgevoerd, niettegenstaande, zoowel het Schooltoezigt als Gedeputeerde Staten, zich daarmede geheel hadden vereenigd; en dat de Gemeenteraad eindelijk op 18 Mei 1864 heeft besloten zich te bepalen tot de vergrooting en verbouwing der bestaande school;

dat zoowel de Inspecteur van het Lager Onderwijs als de betrokken Schoolopziener van oordeel zijn, dat, nu de Gemeenteraad ongezind is gebleken om tot de vestiging der nieuwe school tusschen Tegelen en Steyl over te gaan, eene tweede school te Steyl noodig is;

dat door den Gemeenteraad zelfs niet is aangetoond, dat in het finantieel belang der gemeente de verbouwing der bestaande school de voorkeur zou verdienen boven het inrigten der nieuwe te Steyl, nu door de ingezetenen dier plaats uit vrijwillige bijdragen een schoolgebouw is opgetrokken, en door hen voor eene op te rigten openbare school beschikbaar gesteld;

dat uit het aangevoerde blijkt, dat de plaatselijke gesteldheid en het belang van het onderwijs in de gemeente Tegelen inderdaad vermeerdering van het getal der scholen en oprigting eener tweede school in het gehucht Steyl vorderen, en dat dus teregt door Gedeputeerde Staten het bevel daartoe is gegeven;

Gezien de wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het verzoek van den Raad der gemeente Tegelen van de hand te wijzen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 9 Maart 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE KOCK.

4°. van den 13 dezer, n°. 63, houdende beschikking op *het beroep van het Gemeentebestuur van Wijmbritseradeel van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarin, bij uitspraak in het geschil tusschen de burgerlijke armbesturen van Sneek en IJsbrechtum, laatstgemeld dorp is aangewezen als domicilie van onderstand van het minderjarig kind van Jan Rintjes Boschma* (zie het verslag over deze zaak op blz. 37 en 38).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons door het Gemeentebestuur van Wijmbritseradeel provincie Friesland, ingediend adres, daarbij verzoekende, dat door Ons zal worden vernietigd de uitspraak van Gedeputeerde Staten dier provincie van den 24 Julij 1866, waarbij het dorp IJsbrechtum, gemeente Wijnbritseradeel, is aangewezen als het domicilie van onderstand der zes minderjarige kinderen van Jan Rintjes Boschma;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 27 Februarij 1867, nº. 109;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 9 Maart 1867, nº. 252, 7de Afdeeling;

Overwegende, dat Jan Rintjes Boschma, wiens domicilie van onderstand is gevestigd in het dorp IJsbrechtum, gemeente Wijmbritseradeel, in het voorjaar van 1866 zijne woonplaats, de gemeente Sneek, heeft verlaten, met het oogmerk, gelijk hij opgaf, om naar Noord-Amerika te vertrekken, in hulpbehoevende omstandigheden achterlatende zijne zes minderjarige kinderen, waarvan het oudste den leeftijd van twaalf jaren heeft bereikt; dat die kinderen alstoen door de Voogden der Stads-Algemeene Armen aldaar in onderstand zijn opgenomen, krachtens art. 32, 1ste lid, der armenwet, ten laste van het dorp IJsbrechtum; dat het Gemeentebestuur van Wijmbritseradeel de armlastigheid heeft ontkend, op grond, dat de bedoelde minderjarigen moeten geacht worden te zijn verlaten kinderen, die, volgens het bepaalde bij al. 8 van art. 28 der gemelde wet, domicilie van onderstand hebben te Sneek, zijnde de plaats, waar zij aan de openbare liefdadigheid werden overgelaten; dat Gedeputeerde Staten der provincie Friesland, tot de beslissing van dit geschil van bestuur geroepen, art. 32, 1ste lid, van toepassing achtende, bij hun vermeld besluit het dorp IJsbrechtum als het domicilie van onderstand der minderjarige kinderen hebben aangewezen;

Overwegende, dat, volgens den algemeenen regel, bij gezegd art. 32 gesteld, minderjarige kinderen het domicilie van onderstand van hunnen vader volgen, zoolang die, gelijk hier, niet is overleden of vermoedelijk overleden is verklaard; dat bij de ingeroepen 8ste al. van art. 28 enkel wordt bepaald, dat vondelingen en verlaten kinderen geacht worden geboren te zijn ter plaatse, waar zij aan de openbare liefdadigheid worden overgelaten, zoolang niet blijkt, dat zij elders zijn geboren; dat dáár blijkbaar sprake is van zoodanige jeugdige kinderen, wier afstamming en geboorteplaats geheel zijn onbekend, zoodat er geene mogelijkheid bestaat om de algemeene bepalingen der armenwet ten aanzien van het domicilie van onderstand op hen toe te passen; dat uit de bewoordingen, waarin al. 8 is vervat, duidelijk voortvloeit, dat die bepalingen dadelijk moeten worden toegepast, zoodra later verkregen inlichtingen daartoe de mogelijkheid openstellen; dat art. 32 niet onderscheidt tusschen het geval, dat de vader tegenwoordig, dan wel afwezig of buiten'slands is; en dat, vermits de vader der minderjarigen, alsmede zijn domicilie van onderstand bekend zijn, en hij nog in leven is, althans geacht moet worden nog in leven te zijn, de mogelijkheid bestaat om het domicilie van onderstand der minderjarigen, volgens den bij art. 32 gestelden regel, reeds dadelijk aan te wijzen; zoodat geene toevlugt mag of behoort te worden genomen tot het aanwijzen daarvoor van de plaats, waar de minderjarigen door hunnen vader werden achtergelaten;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* nº. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met bevestiging der uitspraak van Gedeputeerde Staten der provincie Friesland in dato 24 Julij 1866, den adressant te verklaren ongegrond in zijne daartegen bij Ons ingebragte bezwaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 13 Maart 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,

DE KOCK.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het geschil over het regt van pensioen van Mr. A. P. J. de Schepper, voormalig Kantonregter te Enschedé.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! Pieter Jacob de Schepper, geboren te Deventer 18 Februarij 1799, is bij Zijner Majesteits besluit van 18 November 1825 benoemd tot Griffier van het Vredegeregt te Hardenberg. Vervolgens is hij als Vrederegter te Goor geplaatst, en in 1838 tot Kantonregter aldaar benoemd; en eindelijk bij Koninklijk besluit van 22 September 1839, n°. 53, benoemd tot Kantonregter te Enschedé, in welke betrekking hij, bij besluiten van 17 Julij 1844 en 11 September 1849, telkens overeenkomstig de wet voor vijf jaren is gecontinueerd. Bij het eindigen van zijnen diensttijd, krachtens laatstgemelde benoeming, is hij niet herbenoemd, maar eervol ontslagen, welk ontslag hem is verleend bij besluit van 24 Julij 1854, n°. 18. Hij had destijds den leeftijd van 55 jaren bereikt en eenen diensttijd van bijna 29 jaren vervuld. Het ontslag was door hem niet verzocht. Hij had integendeel eene nieuwe benoeming gewenscht.

De adressant heeft daarop aan Zijne Majesteit om pensioen verzocht. Namens Zijne Majesteit is hem door den Minister van Justitie, bij beschikking van 17 April 1855, te kennen gegeven, dat de bestaande wetsbepalingen de inwilliging van zijn verzoek niet veroorloofden. Eene poging, nog in datzelfde jaar aangewend om te verkrijgen, dat op die beschikking mogt worden teruggekomen, bleef vruchteloos. Bij beschikking des Ministers van Justitie van 17 Augustus 1855 werdt hem geantwoord, dat het gebleken was, dat hij de vereischten niet bezat, welke in artt. 3 en 5 der wet van 9 Mei 1846 (*Staatsblad* n°. 24) tot het erlangen van pensioen uitdrukkelijk worden gevorderd.

In het laatst van 1866 heeft adressant een nieuw verzoek om pensioen gedaan, op grond, dat hij nu den 65-jarigen leeftijd en het wettelijk tijdvak van veertig jaren dienst had vervuld. Doch ook op dat verzoek is ongunstig beschikt, en wel op grond, dat het beweren des verzoekers, dat hij, toen hij ten jare 1854 niet als Kanton-

regter werd herbenoemd, moest worden beschouwd als bij maatregel van bestuur eervol te zijn ontslagen, is onjuist, en dat art. 6 der wet van 9 Mei 1846 (*Staatsblad* n°. 24), zoo als dat is gewijzigd bij de wet van 3 Mei 1851 (*Staatsblad* n°. 49), in onmiddellijk verband staat met art. 18 der eerstgemelde wet, waar alleen wordt gesproken van tijdelijk ontslagen ambtenaren, onder welke de verzoeker in geen geval kan worden gerangschikt.

Thans heeft de adressant zich nader tot den Koning gewend, betoogende, dat 's Ministers beschikking berust op eene onjuiste waardering: *a.* van het feit; *b.* van de betrekkelijke wetsbepaling.

Uit het overgelegd afschrift van het Koninklijk besluit van 24 Julij 1854, n°. 18, blijkt, volgens hem, dat hij bij maatregel van bestuur eervol is ontslagen; en de 2de volzin van art. 6 der wet van 9 Mei 1846 (*Staatsblad* n°. 24) is, schrijft hij, bij de wet van 3 Mei 1851 (*Staatsblad* n°. 49) juist, door de opzettelijke weglating van het woord *tijdelijk*, in dien zin gewijzigd, dat de beperking dier bepaling tot de tijdelijk ontslagen ambtenaren is vervallen, en de bepaling zonder eenige beperking toepasselijk werd op alle ambtenaren, die buiten hun toedoen ontslagen zijn; zoodat art. 18 der eerstgenoemde wet op deze ambtenaren niet toepasselijk kan zijn, vermits door die toepassing de genoemde wettelijke wijziging volkomen illusoir zou gemaakt worden.

Adressant voegt er bij, dat de wetsbepalingen omtrent het regt op pensioen toch ook niet in dien zin kunnen worden opgevat, dat een ambtenaar, die in opvolgende ambtsbetrekkingen gedurende eene reeks van jaren (voor adressant 29 jaren) door de voorgeschreven kortingen op zijn tractement tot het pensioenfonds heeft gecontribueerd, en die dan buiten zijn toedoen op gevorderden leeftijd eervol wordt ontslagen, daardoor alle aanspraak op de verkrijging van pensioen, wanneer hij den daartoe bepaalden leeftijd heeft bereikt, zou hebben verloren, hetgeen voorzeker de grootste onbillijkheid zou zijn.

Adressant verzoekt op die gronden, dat het Zijne Majesteit behagen moge, hem alsnog een pensioen te verleenen ten laste van den Staat.

In deze zaak zal de Afdeeling alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten voordragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er is een gemagtigde tegenwoordig. Heeft de gemagtigde ook eenige inlichtingen te geven of te vragen?

De heer Mr. H. J. A. Raedt van Oldenbarnevelt, Substituut-Officier van Justitie bij de Arrondissements-Regtbank te 's Gravenhage, zegt als gemagtigde van den adressant hoofdzakelijk het volgende:

Hoog Edel Gestrenge Heeren, President en leden van deze Afdeeling van den Raad van State!

Het zal u welligt eenigzins verwonderen, dat *ik*, een regterlijk ambtenaar, wiens ambt voorzeker niet medebrengt om de belangen van anderen voor u te komen bepleiten, in deze zaak als gemagtigde optreed. Ik meen daaromtrent te moeten opmerken, dat de adressant wegens zijn gevorderden leeftijd zich moeijelijk zelf naar hier kon verplaatsen en, ik moet het tot mijn spijt zeggen, door de meêdoogenlooze handelwijze der Regering, die hem ruïneerde, en ten ondergang bragt, niet bij magte was zijne belangen aan een praktizijn op te dragen. Uit dien hoofde heb ik gemeend het dringend verzoek van den adressant, met wien ik zeer na verwant ben, niet te mogen afslaan, om voor uwe Afdeeling ter behartiging zijner belangen op te treden.

Ik heb daartoe de eer het volgende aan uwe aandacht te onderwerpen.

De heer de Schepper, in 1799 geboren, is bij Koninklijk besluit van 18 November 1825, n°. 162, benoemd tot Griffier bij het Vredegeregt van het kanton Hardenberg, arrondissement Deventer. Dezen post heeft hij bekleed tot 18 Junij 1831, als wanneer hij bij Koninklijk besluit van dien datum, n°. 69, tot Vrederegter in het kanton Goor, arrondissement Deventer, is benoemd.

Bij de invoering der nieuwe regterlijke organisatie in 1838, werd hij bij Koninklijk besluit van 16 September 1838, n°. 99, benoemd tot Kantonregter in hetzelfde kanton Goor, waarna hij bij Koninklijk besluit dd. 22 September 1839, n°. 33, is benoemd tot Kantonregter te Enschedé. Tot deze betrekking werd hij *twee* malen *her*benoemd, en wel bij Koninklijke besluiten van 17 Julij 1844, n°. 8, en 11 September 1849, n°. 66.

Bij Koninklijk besluit eindelijk van 24 Julij 1854 werd hij *buiten zijn toedoen* en *ongevraagd* EERVOL uit zijne betrekking ontslagen, dat ontslag in te gaan met het einde van zijnen toen nog loopenden diensttijd.

Adressant heeft alzoo in verschillende regterlijke betrekkingen, van 18 November 1825 tot 11 September 1854, zoolang hij in staatsdienst was, over een tijdvak van bijna 29 jaren, den Staat gediend.

Aan zijne wettelijke verpligtingen ten aanzien van het pensioenfonds heeft hij naar behooren voldaan.

Ofschoon den adressant nimmer eenige tekortkoming in zijne trouwe ambtsverrigting is kenbaar gemaakt, en hij in gemoede niet weet, dat daartoe eenige aanleiding of redelijke grond zijnerzijds kan hebben bestaan, werd hij echter plotseling, bij Koninklijk besluit van 24 Julij 1854, *eervol ontslagen*, en zulks *ongevraagd*, buiten eigen toedoen.

Hierbij zij opgemerkt, dat adressant zich in der tijd bij requeste tot den Minister heeft gewend, met verzoek om met de reden van zijn *ongevraagd eervol ontslag* te mogen worden bekend gemaakt en, zoo er tegen hem bezwaren of grieven mogten hebben bestaan, zich dienaangaande te mogen verantwoorden; maar dat de Minister daarop, bij beschikking van 29 September 1854, n°. 54/14, heeft geantwoord, dat „de door hem verlangde verantwoording als doelloos moest worden beschouwd, zoodat zijn verzoek voor geene inwilliging vatbaar was.”

Herinnering verdient, dat toenmaals Minister van Justitie was Mr. Dirk Donker Curtius, en Secretaris-generaal Mr. C. C. E. d'Engelbronner.

Welligt kan dit een en ander strekken om over het ongevraagd verleend eervol ontslag en de weigering om den ontslagene ter verantwoording toe te laten eenig licht te verspreiden.

Adressant werd dus *ongemotiveerd*, maar *eervol* aan den dijk gejaagd.

Hij wendde zich nu tot den Koning om *pensioen*. Men antwoordde *afwijzend*, op grond, „dat de bestaande wetsbepalingen de inwilliging van het verzoek niet veroorloofden.” Het verzoek werd *herhaald;* bij de weigering werd volhard.

Later vroeg adressant nog om wachtgeld, maar met hetzelfde ongunstig gevolg. Op advies zijner raadslieden heeft adressant zich bij request van 8 November 1866 andermaal tot den Minister van Justitie gewend om pensioen, maar even als vroeger zonder gunstig gevolg.

Wat tusschen den Minister van Justitie en den Raad van bestuur over het pensioenfonds in 1854 en 1855 over de aanvrage van den adressant om pensioen is voorgevallen, is uit de overgelegde stukken bekend. Intusschen verdienen twee omstandigheden, die uit de toenmaals gevoerde correspondentie zijn aan het licht gekomen, eene bijzondere vermelding.

Vooreerst het feit, dat de Minister aanvankelijk van meening was, dat, al had adressant *toenmaals* geen regt op pensioen, hij dit later, dat is *nàdat* de *veertig* jaren sedert zijne in-functie-treding als Rijks-ambtenaar zouden zijn verstreken, wel degelijk

zoude kunnen doen gelden. *Waarom* de Minister zijne meening later heeft opgeofferd, op *welke* gronden hij zich bij de beslissing van den Raad van bestuur van het pensioenfonds heeft neêrgelegd, blijkt uit de correspondentie niet.

Het ware voorzeker van belang geweest, dat men met de gronden dier *veranderde* meening des Ministers had mogen kennis maken.

Ten andere het feit, dat de Raad van bestuur van het pensioenfonds, die *aanvankelijk* ten opzigte van den eveneens eervol ontslagen Kantonregter Bruins dezelfde leer huldigde als ten aanzien van den adressant, *later* ten aanzien van den heer Bruins heeft *toegegeven*, maar ten aanzien van den adressant heeft volhard, en zelfs den Minister heeft weten over te halen zijne meening ten opzigte van den adressant prijs te geven.

De heer Bruins had *tijdens zijn ontslag* zijn 65-jarigen leeftijd niet bereikt.

Adressant toenmaals noch het een noch het ander.

Ten aanzien van Bruins geeft men op het punt van den leeftijd toe.

Ten aanzien van adressant houdt men zijn sustenu, ook *nà* vervulling der beide voorwaarden, hardnekkig vol.

De Minister beriep zich zelfs op het antecedent *van Doorn van Westcapelle.* De Raad van bestuur schijnt daarvoor te zijn gezwicht, toen het den heer Bruins goldt. Hij volhardt, in strijdt met het dubbel antecedent, ten aanzien van den adressant.

Waarom met twee maten gemeten? Wat voor den eenen *regt* is, waarom is het dat ook niet voor den ander? Hebben allen gelijk regt, of niet? Waarom op *dit* stuk privilegie gehuldigd?

Het is hier de plaats om de roeping van de Regering en van het Bestuur over het pensioenfonds duidelijk te marqueren.

De pensioenwet wordt helaas! al te zeer als eene fiskale wet geïnterpreteerd.

De ambtenaren, met de toepassing belast, verliezen wel eens uit het oog, dat het hier eigenlijk niets anders geldt dan eene administratie van *eigen* fondsen der contribuërende ambtenaren, waarvan de Staat bij de wet het beheer aan zich heeft getrokken.

Het is de bedoeling der wet, dat ieder zooveel mogelijk de voordeelen geniet, waarop zijne inlagen en stortingen hem een onvervreemdbaar regt hebben gegeven. De wet stelt daartoe een bepaalden leef- en diensttijd. Maar het is de geest der wet, hare onmiskenbare bedoeling, dat wie, *buiten zijn toedoen*, door den enkelen wil eener vrijmagtige Landsregering *eervol* uit zijn ambt wordt gezet, *regt* op pensioen behoudt.

Is dit het standpunt, waarop men zich bij de toepassing der wet plaatst (en ik zou meenen, dat dit het eenige denkbare standpunt is), dan zal men zich, bij de beoordeeling van iemands aanspraken, niet inlaten met spitsvondigheden en letterzifterijen als waarvan zoo menig geweigerd pensioen de treurige voorbeelden oplevert. Het moet niet de rigting zijn om zooveel mogelijk pensioenen te *onthouden,* maar om, zooveel de wet maar eenigzins toelaat, en met haren geest en kennelijke bedoeling vereenigbaar is, zooveel mogelijk pensioenen toe te kennen.

Men heeft er voor betaald, ingelegd, bijgedragen; menig huisvader heeft er bitter voor *gebloed.*

Slechts bij zeer stellige uitsluiting of verbod mag hem het *loon voor vroegere ontbering* worden onthouden.

Ik kom nu tot de gronden, waarop de laatste afwijzende beschikking dd. 15 Januarij ll. berust.

Ik merk in de eerste plaats op, dat de heer Minister van Justitie zich kennelijk in de voorstelling van de feiten vergist. Ik behoef daarover niet veel te zeggen, omdat uit de overgelegde stukken (zie afschrift van het Koninklijk besluit van eervol ontslag van den adressant dd. 24 Julij 1854, n°. 18) voldoende blijkt, dat adressant

NIET, zoo als de Minister zegt, *niet herbenoemd is*, maar bij een *expressen maatregel van bestuur*, een daartoe expresselijk genomen Koninklijk besluit, EERVOL *uit zijne betrekking is ontslagen.*

Dit verschil kan door den adressant niet genoeg in het licht gesteld worden, omdat zijn gansche regt op pensioen voortvloeit *juist uit het verleend eervol ontslag.*

Ware hij eenvoudig *niet herbenoemd*, hij geeft gaarne toe, dat hij de bepalingen der wet ten zijnen gunste niet zou kunnen inroepen.

Dan ware het hard, en het *summum jus, summa injuria* zou hier voorzeker eene plaats vinden, maar het *dura lex, sed ita scripta* zou hier onverbiddelijk gelden.

Nu, niet alzoo.

Eene regtvaardigheid heeft de toenmalige Minister van Justitie aan zijne handeling ten opzigte van den adressant verbonden, namelijk dat, toen hij den eerlijken ambtenaar, na bijna 29-jarige dienst, zonder reden, meêdogenloos aan den dijk joeg, en met één pennestreek de ruïne van een huisvader decreteerde, hij hem althans niet als een ontrouw dienaar, als een schelm wegjoeg, maar hem bij een speciaal Koninklijk besluit EERVOL ontslag verleende uit 's lands dienst.

Nu doen zich *twee* vragen voor, door den heer Minister van Justitie in ontkennenden zin beantwoord:

1°. was de adressant ontslagen bij *maatregel van bestuur?*

2°. was dat ontslag *een tijdelijk ontslag?*

Het zij mij al aanstonds vergund op te merken, dat de ontkennende beantwoording dezer vragen door Zijne Excellentie den heer Minister van Justitie eenig en alleen steunt op en noodwendig voortvloeit uit het *abusivelijk* vooruitgezette feit, dat adressant *niet eervol is ontslagen*, maar eenvoudig *niet is herbenoemd.*

Ik meen te mogen betwijfelen, indien de Minister dat *eervol ontslag* als *premisse* gesteld had, of Zijne Excellentie tot zijne latere gevolgtrekkingen ware gekomen.

Voorzeker, *als men niet ontslagen is*, kan er bezwaarlijk van eenigen maatregel van bestuur, veel minder van een *tijdelijk* ontslag sprake zijn.

Maar met het oog op het vroeger tusschen de Regering en het Bestuur van het pensioenfonds verhandelde, en de meening, door sommigen voorgestaan, dat een *eervol ontslag* niet geldt voor een *maatregel van bestuur*, als bij de wet is bedoeld, zoomede op het door den heer Minister ingeroepen verband tusschen art. 6 der wet van 9 Mei 1846 (*Staatsblad* n°. 24), gewijzigd bij de wet van 3 Mei 1851 (*Staatsblad* n°. 59) en art. 18 der eerstgemelde wet, meen ik op deze vragen te moeten terugkomen.

Is een *eervol* ONTSLAG, bij Koninklijk besluit *expresse* aan een regterlijk ambtenaar verleend, een *maatregel van bestuur?*

Met allen eerbied voor de meening van andersdenkenden, moet ik eerlijk bekennen, dat ik niet begrijp, hoe dit zelfs aan den minsten twijfel kan zijn onderworpen. Noch bij de behandeling der wet van 1846, noch bij die der aanvullingswet van 1851, is bij de Vertegenwoordiging daarover twijfel gerezen.

Kennelijk heeft de Regering zoowel als de wetgever daaronder verstaan, wat er eeniglijk onder te verstaan is, *eene regeringsdaad, onafhankelijk van eenige bemoeijing of toedoen van den geregeerde.*

Men geve mij eene andere beteekenis van de uitdrukking *maatregel van bestuur.* Ik stel mij niet voor, dat er, zonder de duidelijke woorden en de bedoeling der wet geweld aan te doen, een andere kan gevonden worden.

Maatregel van bestuur, kan men dit paraphraseren op velerlei wijze.

Men kan daarvoor in de plaats stellen: *regerings-maatregel, regeringsdaad, regerings-handeling* en soortgelijke uitdrukkingen.

Is nu eene *benoeming* eene regeringsdaad, en dit zal toch wel niet betwijfeld worden, een ontslag is het evenzeer.

Ik zou mij geene uitdrukking kunnen denken, die meer in zijne volheid en algemeenheid het denkbeeld teruggaf.

Daaronder is begrepen iedere vrijmagtige, van den geregeerde onafhankelijke, ik mag hier het woord gebruiken, willekeurige handeling van de Hooge Regering.

Zoowel een verleend ontslag aan een bepaald persoon als een ontslag aan gansche categoriën van ambtenaren is een maatregel van bestuur.

Iedere Regering moet het regt hebben, om (tenzij de wet de betrekking *voor het leven* heeft verleend) ambtenaren, die tot wederopzeggens toe of voor een bepaalden tijd benoemd zijn, te ontslaan en door anderen te vervangen.

Die regel, in een krachtig geregeerden Staat onaantastbaar (ik spreek nu niet van het helaas! te dikwerf van dit regt gemaakt misbruik en schromelijk onregt) stond den pensioen-wetgever levendig voor den geest, toen hij de bepaling van art. 6 in het leven riep.

Aan de eene zijde het volledig regt der Regering tot ontslag, maar aan de andere zijde geen al te groot onregt aan den ontslagene gepleegd.

Geen spoliatie, geen ruïne van den man, die jaren lang den Staat trouw en eerlijk heeft gediend, geen roof van de gelden en stortingen, die hij met zooveel opoffering aan het pensioenfonds heeft betaald. Dat was de stem der billijkheid, der moraliteit, der eerlijkheid.

Zietdaar, Mijne Heeren, de denkbeelden, waaraan de bepalingen ten aanzien der pensionering van door de Regering willekeurig ontslagen ambtenaren haar aanzijn hebben te danken. Verstaat *gij* nu onder de woorden: „maatregelen van bestuur" iets anders, ik zal dankbaar zijn het van u te mogen leeren.

Wat de Regering, wat de heer Minister van Justitie er *anders* onder wil verstaan hebben, hebben wij nog niet mogen vernemen.

Iedere regeringsdaad ten opzigte van *een* bepaald persoon is een maatregel van bestuur.

Zulke regeringsdaden, zulke maatregelen van bestuur, in velerlei vorm en gedaante worden dagelijks van wege den Koning aan uw oordeel en advies onderworpen.

Het tegenwoordig geschilpunt, eene beschikking, door den heer Minister op een request van een ontslagen ambtenaar ter bekoming van pensioen genomen (zeer zeker een maatregel van bestuur, eene regeringsdaad), de beschikking, door den Koning daarop nader te nemen, voorzeker niet minder eene regeringsdaad, een maatregel van bestuur, wordt u van wege de Hooge Regering zelve onderworpen.

Aan u, Mijne Heeren, die hier vormt de Afdeeling van den Raad van State voor *de geschillen van bestuur.*

Nu kan ik onder *geschillen van bestuur* niet wel wat anders verstaan dan *geschillen* over *maatregelen van bestuur*, geschillen tusschen de Regering en den geregeerde gerezen over eenig maatregel van bestuur, de wettigheid daarvan of de wettelijke bevoegdheid der Regering daartoe.

Volgens hen, die onder maatregelen van bestuur wat *anders* verstaan dan eenige op zich zelf staande regingsdaad, rakende eenig bepaald persoon, zouden zoodanige regeringsdaden, beschikkingen enz. niet tot uwe competentie behooren; en toch, Mijne Heeren, het is uw dagelijksch werk (terwijl uw werkkring bij de wet is omschreven) om kennis te nemen van geschillen van bestuur, d. i. *geschillen over maatregelen van bestuur*, uw advies over *regerings-beschikkingen ten opzigte van bepaalde individu's* uit te brengen.

Het staat dus naar mijne meening vast, dat een bij speciaal daartoe strekkend Koninklijk besluit verleend eervol ontslag aan een bepaald persoon is een maatregel van bestuur. En de Regering zelve vat dit dagelijks zoo op in hare toepassing van de wet, regelende de zamenstelling en de bevoegdheid van den Raad van State.

Ik behoef u niet te zeggen, welk *essentieel* grondwettelijk verschil er bestaat tus-

schen maatregelen van bestuur en „algemeene maatregelen van inwendig bestuur.” Zij, die ten aanzien der eerste met mij van meening verschillen, hebben welligt meer uitsluitend op de laatste het oog gerigt gehad.

Ik ga nu over tot de tweede vraag: was het ontslag een *tijdelijk* ontslag?

Wie kan die vraag beantwoorden buiten de Regeering, die het verleende?

Het Koninklijk besluit, waarbij het verleend is, moet voorzeker niet in *tijdelijken* zin worden opgevat.

Volgens zijne bewoordingen was het ontslag *definitief.* Of echter de Regering niettemin zoo bepaald voornemens was den adressant nimmermeer in eenige landsbetrekking te plaatsen, zou ik niet durven verzekeren.

Mij dunkt, aan ieder ontslag van een ambtenaar, die niet om eene bepaald aangewezen reden, of om eenig ligchaams- of zielsgebrek, wordt ontslagen, ligt ten opzigte der pensioenwet een karakter van *tijdelijkheid* ten grondslag. En waarom, Mijne Heeren? Eenvoudig omdat de *wet* het zoo schijnt te willen.

De 6de zinsnede van art. 6 der gewijzigde pensioenwet luidt: „als diensttijd wordt ook beschouwd de tijd tusschen het ontslag en de *herplaatsing* van hem, die, ten gevolge van maatregelen van bestuur, buiten zijn toedoen ontslagen is geweest” enz. De wet *veronderstelt* dus altijd de mogelijkheid van *herplaatsing* van hem, die buiten zijn toedoen is ontslagen geweest. Wel staat het aan de Regering volkomen vrij zoodanig iemand *niet* te herplaatsen, maar hij *kan*, hij *mag* herplaatst worden; zijn vroeger ontslag had nimmer de strekking, dat hij voortaan van iedere betrekking was uitgesloten.

In den zin der wet was hij *tijdelijk* ontslagen.

Is hij evenwel niet weêr geplaatst, dan treedt voor hem de bepaling der 7de al. van art. 6 in het leven.

In zooverre dus de heer Minister van Justitie voor de toekenning van het pensioen als voorwaarde stelt, dat het ontslag *tijdelijk* zij gegeven, is, naar mijne meening, door de kennelijke bedoeling des wetgevers aan dat bezwaar te gemoet gekomen. Want ieder zoodanig ontslag moet *praesumptione legis* geacht worden *tijdelijk* te zijn verleend.

Maar is nu werkelijk *bij de wet* aan de toekenning van pensioen de voorwaarde verbonden, dat het ontslag *tijdelijk* verleend was?

Ik veroorloof mij dienaangaande met den Minister te verschillen. De *zesde* zinsnede van art 6 stelt die voorwaarde *niet.*

Dáár wordt gesproken van hem, die, — buiten zijn toedoen is ontslagen geweest. Wij treffen het woord *tijdelijk* daarin *na de wijziging van* 1851 *niet meer aan.* In de oorspronkelijke redactie der wet van 1846 was dat woord *tijdelijk* opgenomen.

Bij de wijziging in 1851 werd de zinsnede van art. 6, waarin dat woord voorkwam, *woordelijk* overgenomen, met *uitlating* alleen van het woord *tijdelijk.*

Het was dus de gemanifesteerde wil des wetgevers, dat *ieder* ontslag, buiten eigen toedoen verkregen, hetzij tijdelijk, hetzij definitief, aansprak gaf op pensioen,

Neen, antwoordt de heer Minister, alleen den *tijdelijk* ontslagene is bij de wet die aanspraak toegekend, want art. 6, *zesde* zinsnede, staat in onmiddellijk verband met art. 18 (waar het woord *tijdelijk* is behouden).

Ik antwoord: Er is verband tusschen die artikelen, wat de bepalingen omtrent de *korting* betreft, maar ook *niet verder.*

Art. 6 wil de doorloopende korting ook nà het ontslag betaald hebben, door *ieder*, die, hetzij tijdelijk, hetzij definitief, is ontslagen.

Het artikel staat dus tot art. 18 eenig en alleen in verband, wat betreft de woorden: „doorloopende korting naar den grondslag, vóór zijne aftreding gevolgd.”

Het heeft met de verdere bewoordingen van art. 18 niets gemeens.

De *uitlating* toch van het woord *tijdelijk* bij de wijziging van art. 6 (waarover

tusschen de Regering en de Kamer geen gedachtenwisseling heeft plaats gevonden) moet eene beteekenis hebben; zij kan geene andere hebben, dan dat men de gunstige bepaling van art. 6 (*nu* 6de zinsnede) zoo algemeen, zoo ruim mogelijk wilde stellen.

Zij werd uitgestrekt ook tot hen, die *voor goed* uit 's lands dienst waren ontslagen. Maar niettemin bleven er *formeel*-tijdelijk ontslagen ambtenaren, en van *deze* spreekt art. 18.

De redenering echter: „*Omdat* art. 18 omtrent eene bepaalde categorie (van *tijdelijk* ontslagen ambtenaren) eene bepaling inhoudt, *dáárom* is art. 6 ook *alleen* op *die bepaalde categorie* toepasselijk, kan ik, *na* de *expresse uitlating* van het woord *tijdelijk* in art. 6, niet beämen.

Art. 6 heeft een *genus* van ontslagen ambtenaren, hetzij tijdelijk, hetzij definitief, op het oog.

Art. 18 de *species* der *tijdelijk* ontslagenen *alleen*.

Het eenige wat uit een en ander voor den adressant zou kunnen worden betoogd, is: gij hebt niet, zoo als art. 6 wil, uwe doorloopende korting betaald. Of die nu wel aangeboden, maar niet aangenomen is, durf ik niet verzekeren.

Intusschen geloof ik, dat dit bezwaar weinig weegt, daar de 8ste zinsnede van art. 6 toch, ingeval van verleening van pensioen, de *teruggave* dier kortingen beveelt; zoodat, ingeval van pensionnering, de zaak op hetzelfde nederkomt.

Ik vermeen dus, Mijne Heeren! dat de heer Minister ook ten aanzien van het tweede punt onjuist heeft geoordeeld, en dat werkelijk ten onregte aan den adressant zijne aanspraak op pensioen over zijn werkelijken diensttijd wordt ontzegd.

Mogt gij, Mijne Heeren, mijne zienswijze kunnen deelen, ik vlei mij, dat de Regering op uw advies op hare afwijzende beschikking zal terugkomen:

In het tegenovergestelde geval onderwerp ik aan uw wijs en meer verlicht oordeel, in hoeverre er termen zouden kunnen worden gevonden, om de Regering te adviseren tot teruggave van de door den adressant gedurende 29 jaren gedane inlagen en contributiën aan het pensioenfonds met de renten en de renten van renten.

De Voorzitter: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het geschil tusschen de gemeenten Kampen, Hoogeveen, Smilde en Avereest over het domicilie van onderstand van de minderjarige weezen Jantje en Nicolaas Mandemaker.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Meeussen. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Meeussen: Mijne Heeren! Op den 7 October 1865 zijn te Kampen in onderstand opgenomen, ten laste hunner geboorteplaats, Nicolaas en Jantje of Johanna Mandemaker, zoon en dochter van wijlen Harm Mandemaker, schipper, en wijlen zijne huisvrouw Johanna Mande. Nicolaas is geboren te Smilde op den 13 Maart 1851, en Jantje te Avereest op den 20 December 1853. De besturen dier beide gemeenten hebben de armlastigheid ontkend, op grond, dat, volgens de verklaring, door den vader bij de aangifte der kinderen gedaan en in hunne acten van geboorte vermeld, die vader op het tijdstip hunner geboorte woonachtig was in de gemeente Hoogeveen. Het Bestuur van laatstgemelde gemeente heeft de juistheid dier opgave betwist en beweerd, dat de ouders nimmer te Hoogeveen en althans nooit aan den wal aldaar hebben gewoond.

Er heeft toen eene breedvoerige briefwisseling plaats gehad en er zijn onderscheidene stukken overgelegd. Daaruit is gebleken: dat in de bedoelde geboorte-acten werkelijk de voorschreven vermelding wordt aangetroffen; dat in het bevolkings-

register der gemeente Zwartsluis over het jaar 1852 staat vermeld, dat de moeder Johanna Mande zich aldaar heeft komen vestigen uit de gemeente Hoogeveen, alwaar zij gehuwd is met Harm Mandemaker den 16 Augustus 1852; dat haar man en zij de gemeente Zwartsluis hebben verlaten op den 27 Januarij 1853, zich op nieuw begevende naar Hoogeveen, en dat zij te Zwartsluis woonden aan scheepsboord; dat de moeder Johanna Mande is geboren te Hoogeveen en aldaar in 1862 nog woonde; dat de vader is geboren te Zwartsluis, en dat in eene missive van het Gemeentebestuur dier plaats, in dato 22 Mei 1866, wordt gezegd, dat het aan het Gemeentebestuur niet bekend is, wanneer Harm Mandemaker, de vader, die gemeente als zijne woonplaats heeft gekozen, omdat hij, blijkens het bevolkingsregister van 1850, bij het opmaken van dat register, ofschoon aan boord van zijn vaartuig verblijf houdende, als in die gemeente domicilie hebbende voorkomt; dat het Gemeentebestuur van Hoogeveen heeft erkend, dat in het bevolkingsregister dier gemeente staat vermeld, dat de ouders in de maand Januarij 1853 zich aldaar met der woon hebben gevestigd.

Op den 16 Junij 1866 heeft zekere Klaas Kuijer, landbouwer, wonende te Avereest, aan den Burgemeester dier gemeente verklaard: dat hij zeer goed bekend is geweest met de ouders van de behoeftigen; dat zij, de Dedemsvaart bezoekende, gewoonlijk met hun vaartuig in de nabijheid zijner woning lagen; dat zij nooit te Avereest hebben gewoond of aldaar domicilie hebben gehad; dat het hem, zoowel uit bekendheid met die personen als uit hunne eigen verklaringen, bekend is, dat hun domicilie of hoofdverblijf zoowel vóór, tijdens als na de geboorte hunner dochter Jantje steeds te Hoogeveen gevestigd was; en dat zij alleen om turf te halen zich naar de Dedemsvaart begaven.

Op den 20 Junij daaraanvolgende verklaarde Jan van Haeringen, veenman te Avereest, aan den Burgemeester, dat de ouders altijd aan boord van hun schip woonden, dat gebouwd was te Hoogeveen, en dat zij hun hoofdverblijf hielden te Hoogeveen.

Op denzelfden dag verklaarde Jan Veenenberg, arbeider te Avereest, aan den Burgemeester in substantie hetzelfde als door Klaas Kuijer was opgegeven.

Op den 8 October 1866 verklaarde Roelof Mande, arbeider onder Hoogeveen, broeder van de moeder Johanna Mande, aan den Burgemeester aldaar: dat de echtgenooten Mandemaker, noch te zamen, noch de vrouw alleen, te Hoogeveen woonplaats hebben gehad; dat zij nimmer aldaar eene woning hebben betrokken en met hun vaartuig nooit langer in die gemeente vertoefden, dan noodig was om hunne lading in te nemen of hun schip te doen herstellen; dat zij steeds in hun schip woonden, zelden Hoogeveen bezochten en veelal met turf voeren naar Smilde en Avereest.

Op den 10 daaraanvolgende verklaarde Christina Eshuis, arbeidster onder Hoogeveen, weduwe van Harm Mandemaker, aan den Burgemeester: dat zij, na haar huwelijk, steeds met haren man aan scheepsboord heeft geleefd; dat haar man, zoolang zij zijn gehuwd geweest, slechts enkele keeren te Hoogeveen kwam om turf te laden, maar meesttijds met deze producten afvoer uit de gemeenten Smilde en Avereest, aan welke plaatsen hij, boven Hoogeveen, voor zijn bedrijf de voorkeur gaf, wegens het minder oponthoud en tijdverlies; dat het haar bekend is, dat haar man, gedurende zijn eerste huwelijk met Johanna Mande, steeds aan scheepsboord heeft gewoond; dat hij te Hoogeveen nimmer verblijf aan den wal heeft gehad of aldaar eene woning heeft betrokken; dat hij toen veel verkeerde te Avereest en te Smilde.

Op den 19 Januarij jl. verklaarde Gerrit Mandemaker, broeder van Harm, aan den Burgemeester van Kampen: dat Harm zijn gewoon of hoofdverblijf had te Hoogeveen; dat hij, wel is waar, niet aan den wal woonde, maar dat zulks bij schippers, die

geen eigen huis bezitten, zelden het geval is; dat hij echter vóór zijn huwelijk, des winters, van Kerstijd tot Lichtmis, steeds bij zijnen oom en lateren schoonvader Harm Mande in huis en in den kost was; dat hij ook de gewoonte had te Hoogeveen patent te nemen en de gemeentelasten te betalen; dat hij te Hoogeveen, nu zes jaren geleden, nog eene nieuwe praam had laten maken.

Klaas Kuijer, Jan Veenenberg en J. van Haeringen, nog nader gehoord, verklaarden, niet te kunnen zeggen, dat de ouders te Hoogeveen *aan den wal* zouden hebben gewoond.

Behalve de geboorte-acten van de behoeftigen zijn onder de stukken voorhanden: de acte van overlijden van Johanna Mande, waarin gezegd wordt, dat zij is geboren te Hoogeveen; eene acte van geboorte van Harm Mandemaker, tweede zoon van dien naam, waarin wordt gezegd, dat hij is geboren op den 7 Julij 1856 en dat de vader toen woonde te Zwolle; eene gelijke acte, waarin wordt gezegd, dat dezelfde moeder op den 24 Julij 1852 te Zwolle is bevallen van een zoon, genaamd Herm, en dat de vader toen woonde te Hoogeveen.

Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe zijn van meening, dat de gemeente Smilde, als de geboorteplaats, is het domicilie van Nicolaas, omdat niet is gebleken, dat de ouders tijdens zijne geboorte ergens vaste woonplaats hadden; maar dat de gemeente Hoogeveen moet worden aangewezen als het domicilie van onderstand van Jantje, omdat, volgens hen, de verklaringen der te Avereest en Kampen gehoorde getuigen, in verband met de erkenning, door Hoogeveen gedaan, dat de ouders, als aldaar wonende in Januarij 1853, in het bevolkingsregister zijn ingeschreven, voldoende wordt bewezen, dat zij aldaar woonplaats hadden.

Deze zaak is krachtens magtiging des Konings bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt den 22 Februarij ll.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Achtste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 10 *April* 1867.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 20 Maart ll., n°. 56, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Assen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe, waarbij de goedkeuring is geweigerd tot het brengen eener wijziging in de vastgestelde bepalingen tot het verhuren van het gebouw van het Gymnasium aldaar* (zie het verslag over deze zaak op blz. 48—50).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van den Raad der gemeente Assen, waarbij Onze voorziening wordt ingeroepen tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe van den 5 November 1866, n°. 30, daarbij weigerende de vereischte goedkeuring te verleenen aan een raadsbesluit tot wijziging der voorwaarden van verhuring van het gymnasium-gebouw;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 13 Maart 1867, n°. 2;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 19 Maart 1867, n°. 232, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat bij art. 200 der wet, regelende de zamenstelling, inrigting en bevoegdheid der gemeentebesturen, de termijn van beroep van eene weigering van Gedeputeerde Staten bepaald is op dertig dagen, te rekenen van de dagteekening der beslissing;

dat het adres, waarbij de Gemeenteraad van Assen Onze voorziening inroept tegen de beslissing van Gedeputeerde Staten van den 5 November 1866, eerst bij Ons is ingekomen den 11 December daaraanvolgende en dus na verloop van den bedoelden termijn;

Gezien de wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

den adressant niet-ontvankelijk te verklaren in zijn hiervoren omschreven bij Ons ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 20 Maart 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE KOCK.

2°. van den 21 Maart ll., n°. 59, houdende beschikking op *het beroep van J. Meybergen, te Stad Almelo, van besluiten van den Raad dier gemeente en van Gedeputeerde Staten van Overijssel, waarbij zijn verzoek tot oprigting van een magazijn van huiden is afgewezen* (zie het verslag over deze zaak in het *Zesde Deel*, blz. 409—412).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons door J. Meybergen, huidenzouter te Stad Almelo, ingediend adres, daarbij verzoekende, dat, met vernietiging der besluiten van het Gemeentebestuur van Stad Almelo en van Gedeputeerde Staten der provincie Overijssel in dato 14 November 1865 en 20 Junij 1866, aan hem door Ons vergunning zal worden verleend tot het oprigten eener huidenzouterij in den voorkelder van zijn woonhuis, staande in de Grootestraat, wijk E, n°. 47, te Almelo;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 13 Maart 1867, n°. 82;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 19 Maart 1867, n°. 233, 2de Afdeeling;

Overwegende, dat de adressant, nadat hij gedurende eenige jaren, zonder daartoe vergunning te hebben gevraagd of verkregen, eene huidenzouterij had opgerigt in den voorkelder van zijn woonhuis, staande in de Grootestraat, wijk E, n°. 47, te Almelo, na deswege te zijn bekeurd, op den 18 October 1865 aan het Gemeentebestuur de

daarvoor vereischte magtiging heeft verzocht; dat door G. Waleijen Schimmelpenninck en zeven andere geburen tegen de inwilliging van het verzoek als bezwaren waren ingebragt de ondragelijke stank en de groote onreinheid, die dergelijke inrigting veroorzaakt, waardoor de dampkring in den omtrek onzuiver en voor de gezondheid schadelijk wordt gemaakt; dat het Gemeentebestuur, zich met die bezwaren vereenigende, bij besluit van 14 November 1865 het gedaan verzoek heeft gewezen van de hand; en dat Gedeputeerde Staten in beroep, nadat een onderzoek *in loco* door den Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezigt in de provinciën Overijssel en Drenthe had plaats gegrepen, bij hunne resolutie van 20 Junij 1866 dat besluit hebben bevestigd;

Overwegende, dat het woonhuis van den adressant staat in het aanzienlijkste gedeelte van de gemeente Stad Almelo, in eene straat, die dáár ter plaatse zeer naauw is; dat, blijkens de ondervinding, opgedaan sedert de huidenzouterij in den voorkelder van het huis is opgerigt, de dampkring in den omtrek door den daaruit afkomstigen stank wordt bedorven, zoodat de bewoners der omliggende perceelen daardoor meermalen genoodzaakt worden de ramen gesloten te houden; dat uit het bovenbedoeld onderzoek enkel met zekerheid blijkt, dat dit niet altijd en onafgebroken voorvalt; maar dat dit niet wegneemt, dat de aard der inrigting in het algemeen medebrengt, dat zij doorgaans voor de buren hinderlijk is;

Overwegende, dat de adressant, bij Ons in beroep gekomen zijnde, zich wel bereid heeft verklaard tot het geven van al zoodanige waarborgen als noodig mogten worden bevonden; dat hij echter geene maatregelen, daartoe in dit geval dienstig, heeft opgegeven of aangeduid, en dat deze bij het ingestelde onderzoek evenmin van elders zijn aangegeven; en dat in dezen stand der zaak het verzoek, zoo als het is liggende, behoort te worden afgewezen, behoudens des adressants bevoegdheid om, des verkiezende, eene geheel nieuwe en, voor zooverre dit mogelijk is, van de noodige waarborgen voorziene aanvrage te doen en aan het oordeel van de geburen en de beslissing van het Gemeentebestuur te onderwerpen;

Gezien het Koninklijk besluit van den 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met bevestiging der besluiten van het Gemeentebestuur te Stad Almelo en van Gedeputeerde Staten der provincie Overijssel in dato 14 November 1865 en 20 Junij 1866, het verzoek van den adressant, zoo als het is liggende, af te wijzen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

'sGravenhage, den 21 Maart 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE KOCK.

3°. van den 21 Maart ll., n°. 81, houdende beschikking op *het beroep van G. Barger Lz., te Utrecht, van eene beslissing van Burgemeester en Wethouders van Utrecht en van Gedeputeerde Staten van Utrecht, waarbij afwijzend is beschikt op het verzoek om het beroep van vleeschhouwer met dat van kaarsenmaker te vereenigen* (zie het verslag over deze zaak in het *Zesde Deel*, blz. 483—486).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van G. Barger Lz., kaarsenmaker te Utrecht, tegen het besluit van het Gemeentebestuur van Utrecht van 7 Augustus 1866, waarbij hem vergunning is geweigerd om bij zijne kaarsenfabriek eene vleeschhouwerij op te rigten, en tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht van 6 September daaraanvolgende, waarbij deze aan hem hebben te kennen gegeven, dat er geene termen waren om in deze tusschen beide te komen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 5 Maart 1867, n°. 102;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 27 Maart 1867, n°. 198, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat door den adressant vergunning is gevraagd om nevens zijne kaarsenmakerij het beroep van vleeschhouwer uit te oefenen, en daartoe de kaarsenmakerij uit den kelder aan de werf over te brengen naar het pakhuis achter zijne woning, en den kelder tot slagtplaats te gebruiken;

dat Burgemeester en Wethouders van Utrecht de vergunning tot verplaatsing der kaarsenmakerij hebben verleend onder zekere voorwaarden; doch de oprigting der slagterij hebben geweigerd, op grond, dat, door de vereenigde uitoefening van beide beroepen in hetzelfde perceel, het in het belang der openbare gezondheid ingestelde toezigt op den verkoop van vleesch zou kunnen worden verijdeld of met groote bezwaren gepaard zou gaan; en dat Gedeputeerde Staten, bij wie adressant tegen laatstgenoemde weigering in beroep is gekomen, hem te kennen hebben gegeven, dat er voor hen geene termen bestonden om tusschen beide te komen;

dat, ten gevolge van een nader ingesteld onderzoek door de Commissie van toezigt op het vee en vleesch te Utrecht, eenige voorwaarden zijn opgegeven, waaraan de adressant bereid is zich te onderwerpen, en waardoor aan de geopperde bezwaren, voor zooverre die de oprigting der vleeschhouwerij betreffen, op voldoende wijze wordt te gemoet gekomen; dat dit berigt der bedoelde Commissie door Burgemeester en Wethouders van Utrecht zonder bedenking is opgezonden; en dat derhalve onder die voorwaarden de gevraagde vergunning kan worden verleend;

Gezien artt. 6 en 11 van het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van de door Burgemeester en Wethouders van Utrecht, bij besluit van 7/14 Augustus 1866, aan den adressant verleende vergunning tot het verplaatsen der kaarsenmakerij, onder de daarbij opgelegde voorwaarden, doch met vernietiging van hetzelfde besluit, voor zoover daarbij op zijn verder verzoek afwijzend is beschikt, hem alsnog vergunning te verleenen om in het perceel wijk E, n°. 98, eene slagterij op te rigten, onder de voorwaarde:

1°. dat voor de smeersmelterij en kaarsenmakerij een afzonderlijke uitgang zal worden gemaakt, en daardoor alles, wat tot dat bedrijf betrekking heeft, zal uit- en ingaan, maar niets daarvan door het overige perceel, waarin de vleeschhouwerij wordt uitgeoefend;

2°. dat in de slagterij alleen runderen, kalveren en schapen, doch geene varkens zullen worden geslagt, en dat aldaar geene worst, hoofdkaas of rolpens zal worden gemaakt of verkocht;

3°. dat de adressant zijne smeersmelterij en kaarsenmakerij ten allen tijde toegankelijk zal stellen voor en aan de visitatie en inspectie onderwerpen van keurmeesters, inspecteur en leden van de Commissie van toezigt op het vee en vleesch;

4°. dat adressant de verdere verpligtingen ten aanzien van het slagten van vee en het verkoopen van vleesch, bij de verordeningen der gemeente of andere wettelijke bepalingen voorgeschreven, zal vervullen, en voorts gehouden zal zijn zich aan zoodanige verpligtingen te onderwerpen als later blijken mogten in het belang eener goede politie noodig te zijn; en wijders te bepalen, dat deze vergunning zal geacht worden vervallen te zijn, bijaldien niet binnen den tijd van één jaar, na de dagteekening van dit besluit, de slagterij zal zijn opgerigt.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 29 Maart 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,

DE WEERT, *L. D.*

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van J. Baning, Hoofd-Onderwijzer te Dalen, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe, waarbij de regeling der jaarwedde van den Hoofd-Onderwijzer is vastgesteld.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! De adressant, die reeds vóór de invoering der schoolwet aan het hoofd stond der school te Dalen, en later, onder de werking dier wet, eene jaarwedde genoot van *f* 450, werd bij de regeling der schoolinrigting voor de gemeente Dalen, vastgesteld bij raadsbesluit van 27 December 1865, voor een vijfjarig tijdvak in het genot van die jaarwedde gelaten, onverminderd zijn genot der opkomsten der zoogenaamde kosterijgoederen, en onder verpligting om deel te nemen in het bestaande fonds voor weduwen en weezen van onderwijzers in de provincie Drenthe. Aan hem werd toegevoegd een Hulp-Onderwijzer op eene wedde van *f* 250, terwijl de jaarwedde van den Kweekeling werd bepaald op *f* 25.

Tot tweemaal toe verzocht de adressant aan den Gemeenteraad verhooging der jaarwedde met *f* 50, op grond, dat, sedert de invoering der nieuwe wet op het onderwijs, hem alle emolumenten waren ontnomen, inzonderheid omdat hij de winst moest derven, vroeger aan het leveren van schoolbehoeften verbonden, en dat zijn inkomen daardoor met een vierde, of misschien met een derde, was verminderd.

Tot staving van zijn beweren had hij eerst overgelegd eene nota, waarin hij opgaf, dat hij na de invoering der nieuwe wet heeft verloren aan schoolgeld *f* 84, aan pen- en inktgeld *f* 72, aan winst op de levering van schoolbehoeften *f* 95, door het loslaten der avondschool *f* 10, door het wegvallen van het subsidie van het

Armbestuur *f* 15, te zamen *f* 276; waarvan moet worden afgetrokken *f* 125, die hij vroeger betalen moest voor kost, inwoning en salaris van den Hulp-Onderwijzer, *f* 27.50 wegens vrijstelling van het uitbetalen van een gedeelte der schoolpenningen aan den Onderwijzer op de Loo, en *f* 15 wegens verhooging van tractement, zoodat zijn jaarlijksch verlies zou bedragen *f* 108.50. Bij eene nadere nota van den 12 December 1865 reduceerde hij zijn verlies wegens gemis der winst op de levering van schoolbehoeften tot *f* 60, het subsidie van het Armbestuur tot *f* 10, spreekt niet meer van de inkomsten der avondschool, en begroot de uitbetaling aan den Onderwijzer te de Loo op *f* 30; hij trekt daarbij de kosten van den Hulp-Onderwijzer niet meer af, en komt op die wijze tot de slotsom, dat zijn verlies bedraagt *f* 181.

De Raad heeft zijne verzoeken afgewezen, op grond, dat het leveren der schoolbehoeften niet kan gerekend worden tot de bezoldiging van den Onderwijzer te hebben behoord; dat zijn tractement niet is verminderd, maar hij is gebaat door de toevoeging van een Hulp-Onderwijzer en van een Kweekeling, en bovendien, dat hij als Koster een goed inkomen heeft.

Gedeputeerde Staten der provincie Drenthe hebben, bij besluit van den 24 Januarij 1866, het door den Raad vastgestelde plan van schoolregeling goedgekeurd. De adressant heeft daarna zich tot Gedeputeerde Staten gewend met hetzelfde verzoek, dat hij aan den Raad had gedaan. Gedeputeerde Staten hebben tot tweemaal toe den Raad uitgenoodigd, doch vruchteloos, om het tractement met *f* 50 te verhoogen, niet omdat zij de bewering van den adressant beaamden, maar omdat zij eene wedde van *f* 500, met het oog op den omvang der school te Dalen, niet te hoog achtten.

Bij besluit van den 14 Julij 1866 hebben zij het verzoek van den adressant afgewezen, op grond, dat zijne klagt over vermindering van inkomsten is ongegrond, daar zijne wedde, met inachtneming van het bepaalde bij art. 69 der wet op het onderwijs, in verband tot de voorschriften van het Koninklijk besluit van 24 Maart 1858 (*Staatsblad* n°. 14), is geregeld; dat het abonnement voor het leveren van schoolbehoeften niet ten doel had voordeelen aan te brengen, en het wegvallen daarvan dus niet als schade kan worden aangerekend; dat eene verhooging van *f* 50 billijk zou zijn, maar dat, nu het plan van schoolregeling reeds goedgekeurd was, er geene vrijheid scheen te bestaan om vóór het einde van het vijfjarig tijdvak, waarvoor die regeling was vastgesteld, daarop terug te komen.

De adressant heeft zich nu met hetzelfde verzoek gerigt tot den Koning; doch hij geeft nu ook als tweeden grond op, dat, daargelaten het door hem beweerd verlies, de billijkheid medebrengt om, zoo als dit ook Gedeputeerde Staten en het Schooltoezigt wenschen, de jaarwedde te brengen op *f* 500, hetgeen voorzeker niet te hoog is voor den Hoofd-Onderwijzer eener school, die gemiddeld door 200 leerlingen wordt bezocht.

Hij heeft aan deze Afdeeling eene memorie ingezonden, waarin echter geene nieuwe gronden voorkomen.

De Afdeeling heeft het noodig geoordeeld, door tusschenkomst van Gedeputeerde Staten, de meening te vernemen van den Gemeenteraad, van den betrokken Schoolopziener en den Inspecteur van het Lager Onderwijs over de beweerde winstderving, in de nota, door den adressant overgelegd, omschreven, en heeft van hen opgave verzocht, voor zoover dit mogelijk was, van het juiste bedrag van het gemiddeld jaarlijksch inkomen, door den adressant genoten gedurende het vijfjarig tijdvak, aan de invoering der schoolwet voorafgegaan.

De Raad heeft geantwoord, dat de adressant heeft verzuimd van de winstderving af te trekken de kosten voor een Hulp-Onderwijzer, die hem in gemeld tijdvak gemiddeld zal hebben gekost *f* 200, zoodat hij dan niets heeft verloren.

De Schoolopziener vereenigt zich met deze meening. Hij zegt niet te kunnen opgeven, welk het gemiddeld inkomen is geweest. Hij verklaart echter van meening

te zijn, dat de omvang van de school aan den adressant de billijkste aanspraak geeft op de gevraagde verhooging van *f* 50.

De Inspecteur is van meening, dat de kosten voor den Hulp-Onderwijzer destijds slechts bedroegen *f* 110 à *f* 120. Hij verklaart zich voor eene verhooging der jaarwedde met *f* 50.

Gedeputeerde Staten merken op, dat de opgaven van den adressant verschillen met die, door hem gedaan, toen de wedde voor het eerst moest worden vastgesteld; dat tot grondslag van zijn pensioen slechts strekt een zuiver inkomen van *f* 370.20; dat winst op schoolbehoeften in Drenthe nooit in aanmerking is genomen.

Ter beslissing van dit geschil van bestuur, hetwelk, krachtens magtiging des Konings, onder dagteekening van den 21 November ll., bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt, zal alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn in deze zaak geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. *het geschil over het domicilie van onderstand van Fina Samuels de Hoop of Tenbrink.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Vries. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Vries: Mijne Heeren! Krachtens besluit van den Burgemeester van Bolsward is op 7 Mei 1865 aldaar in onderstand opgenomen Fina Samuels de Hoop, volgens opgave geboren te Heerlen omstreeks het jaar 1812.

Na eenige vergeefsche briefwisseling met de gemeentebesturen van Heerlen in Limburg, Wouw, waartoe het gehucht Heerle in Noordbrabant behoort, en Maastricht, waar de ouders der behoeftige almede gevestigd zouden zijn geweest, zijn nadere inlichtingen omtrent haar verkregen door haren te 's Hertogenbosch woonachtigen broeder Jacob de Hoop.

Deze heeft namelijk verklaard, dat in vroegeren tijd te Bolsward in een zeer gegoeden stand gewoond heeft Philip Tenbrink, welke de grootvader geweest is van Fina Samuels de Hoop; dat een zoon van dezen, genaamd Samuel Tenbrink, uit Bolsward naar Heerlen, bij Maastricht, is vertrokken, aldaar gehuwd is met Sara Canter, geboren te Heerlen, bij welke hij vier kinderen heeft, allen te Heerle geboren, als: hij Jacob zelf, geboren in 1809, — Bloempje, geboren in 1810 of 1811, gehuwd met Hoornstra en wonende te Bolsward, — Roosje, geboren in 1811 of 1812, gehuwd met Bierschenk, wonende te Leeuwarden, en Fina Samuels, ongehuwd, geboren in 1812 of 1813; — dat in den Franschen tijd, toen de Israëlieten hunne namen veranderden, deze familie den naam van de Hoop heeft aangenomen; dat hij zelf bij zijn huwelijk had ontdekt, dat hij onder den naam van Tenbrink te Heerlen geboekt was; dat Philip Tenbrink zijne te Heerlen woonachtige kinderen verzocht had hunne goederen aldaar te verkoopen en weder naar Bolsward te komen wonen, waaraan zij gevolg hebben gegeven; eindelijk dat hij meent, dat alle kinderen circa één jaar in ouderdom verschillen.

Naar aanleiding dezer inlichtingen zijn in de registers van Heerlen (Limburg) gevonden: de huwelijks-acte van Samuel Tenbrink, horologiemaker, meerderjarigen zoon van Philip Jakobs en van Sophia Abrahams, en Rosa Canter, dochter van Michiel Canter en van Flora Marck, gehuwd 24 Januarij 1809, beiden wonende te Heerlen; — en de geboorte-acten van vijf kinderen dezer echtelieden, te weten: Jacob Samuel, geboren 15 September 1809, Flora, geboren 12 April 1811, Judith, geboren

18 Januarij 1813, Eleasar, geboren 21 Julij 1814, en Sara Rosa, geboren 20 October 1815. In alle deze geboorte-acten is opgegeven, dat de ouders woonden te Heerlen.

Jacob Samuel en zijne beide zusters zijn hierop onder eede voor de bevoegde Kantonregters gehoord.

Jacob Samuel heeft toen, behalve het vroeger door hem verklaarde, nog opgegeven: dat men hem tijdens zijn in 1846 gesloten huwelijk bezorgd heeft een extract uit het register der familienamen van de Israëlitische gemeente te Bolsward, waaruit bleek, dat zijn grootvader van vaderszijde in der tijd den geslachtsnaam van de Hoop heeft aangenomen; dat hij steeds heeft gehoord, dat zijne ouders vijf kinderen hebben gehad, waarvan Eleasar sedert lang is overleden; dat hij bij zijne vroegere verklaring alleen de levende heeft opgegeven; dat Fina steeds bij hare ouders te Bolsward is blijven wonen tot het overlijden van den langstlevenden vader, overleden in 1865; dat, volgens zijne meening, Fina de jongste was, maar dat het ook kan zijn, dat zij ouder is dan Roosje; dat hij zich herinnert, dat zijne ouders met hunne kinderen, toen hij nog een aankomende jongen was, hunne woonplaats van Heerlen naar Bolsward hebben overgebragt; eindelijk dat, vermits er, zoover hem bekend is, slechts vijf kinderen zijn geweest, hij meent te mogen besluiten, dat Judith en Fina dezelfde persoon is.

Rosa de Hoop, vrouw van Koopman Jacob Bierschenk, te Leeuwarden, heeft verklaard: dat hare ouders waren Samuel de Hoop, zoon van Philip Jacobs, en Saartje Canter; dat de namen van hare broeder en zusters zijn: Jacob, Bloempje en Fina, welke laatste bij haar aan huis woont; dat zij haren ouderdom niet precies weet, denkelijk 50 à 52 jaar (het verhoor is afgenomen September 1866), evenmin haren geboortedag, en meent, dat Fina een drietal jaren, Bloempje circa vier en Jacob circa zes jaren ouder is. Zij heeft heel jong het ouderlijk huis verlaten om den kost te verdienen, kwam zelden te huis en weet daardoor niet, of hare ouders te Heerlen hebben gewoond en of er ook nog eenige broeder of zuster ouder dan zij heeft bestaan; dat haar grootvader te Bolsward ook den naam droeg van de Hoop, even als haar vader.

Bloempje de Hoop, volgens hare opgave ook wel Flora genoemd, oud naar gissing ruim 50 jaren, echtgenoote van J. M. Hoornstra, wonende te Bolsward, heeft verklaard ten opzigte van den familienaam van haren vader niets te weten, maar wel eens gehoord te hebben, dat haar vader ook wel genoemd werd Tenbrink, en hier niet anders bekend was dan onder den naam van: de Hoop; ten opzigte van den ouderdom en de voornamen harer zusters kon zij alleen zeggen twee zusters te hebben te Leeuwarden, waarvan de eene is genaamd Roosje, de andere Fina, die de oudste is, doch hoe oud, is haar onbekend; den naam van Judith heeft zij nooit gehoord.

Het Gemeentebestuur van Heerlen is de identiteit der behoeftige met de in Januarij 1813 geborene Judith Tenbrink blijven betwisten. Gedeputeerde Staten van Limburg daarentegen zijn van oordeel, dat er genoegzame grond is om die aan te nemen, welk gevoelen ook dat van Gedeputeerde Staten van Friesland is.

Het Gemeentebestuur heeft de gronden, waarop zijne ontkentenis steunt, opgegeven in eene memorie, aan dezen Raad ingediend; zij zijn de volgende:

1°. dat de namen der bedoelde behoeftige niet overeenstemmen met die, in de geboorte-acte voorkomende, en dat er geene bewijzen overgelegd zijn, dat Samuel Tenbrink, gehuwd met Rosa Canter, na zijn vertrek van Heerlen zijnen naam met dien van de Hoop heeft verwisseld;

2°. dat de onder eede afgelegde verklaringen van den broeder en de zusters elkander wederspreken omtrent de identiteit van Fina Samuels de Hoop, daar door de eene de oudste, door de andere de jongste als zoodanig wordt aangewezen, terwijl door de verpleegde het er voor wordt gehouden, dat zij de tweede dochter uit het huwelijk

harer ouders is. Zelfs de beide verklaringen van Jacob wederspreken elkander, daar hij eerst beweerde, dat bij zijne ouders slechts vier kinderen zijn geweest, en later opgegeven heeft buiten zijne drie zusters nog een broeder te hebben gehad.

Op verzoek van den Raad zijn nog overgelegd:

1°. huwelijks-acte dd. 30 April 1856 van Koopman Jacobs Bierschenk met Sara Rosa Tenbrink, oud 40 jaren, geboren te Heerlen, dochter van Samuel Tenbrink en Sara Canter;

2°. huwelijks-acte dd. 20 Maart 1836 van J. M. Hoornstra met Flora Samuel de Hoop, geboren te Heerlen;

3°. afschrift der acte van bekendheid, bij gelegenheid van dat huwelijk opgemaakt, waarbij Samuel Philips de Hoop, horologiemaker te Bolsward, Sara Michiels Canter, zijne vrouw, en vijf andere getuigen verklaren, dat Flora Samuels de Hoop dochter is der beide eerstgenoemden, geboren te Heerlen (Limburg) 6 Junij 1813;

4°. acte van overlijden van Samuel Philips de Hoop, weduwnaar van Sara Michiels Canter, zoon van Philip, Jacobs en Fina Abrahams;

5°. twee extracten uit de registers der te Bolsward in 1829 en 1839 gehouden volkstellingen, voor zooveel daarin voorkomt betreffende het gezin van Samuel Philip de Hoop.

In het eerste staan, behalve zijne vrouw Sara Michiel Canter, vermeld zijne dochters: Flora, oud 17 jaren, Roosje, 14 jaren, en Sophia, 14 jaren, terwijl als geboorteplaats, zoowel der vrouw als der drie dochters, vermeld staat Heerenveen. In het andere staan vermeld: de vrouw Sara Michiel Canter, de zoon Jacob, oud 29 jaren, en Fina, oud 24 jaren, alle drie als geboren te Heerlen.

Bij de inzending dier stukken hebben Gedeputeerde Staten in Friesland gemeld, dat, volgens mededeeling van het Gemeentebestuur van Bolsward, ter Secretarie aldaar geen register van familienamen van de Israëlitische gemeente voorhanden is, en dat Philip Jacobs Tenbrink of de Hoop niet in het algemeen register der familienamen voorkomt.

In deze zaak zal door de Afdeeling een ontwerp van besluit aan den Koning moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. *het beroep van Johannes Hupperets, de weduwe Huynen, Peter Alleleyn, L. George en de weduwe Badenberg, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Limburg, waarbij de op* 16 *Februarij* 1867 *voor de gemeente Gulpen plaats gehad hebbende loting voor de ligting der nationale militie van dat jaar is vernietigd.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Boot. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Boot: Mijne Heeren! In Januarij 1867 werd den Militie-Commissaris in het 1ste district van Limburg (den heer de Bieberstein Rogalla Zawadsky) door den Commissaris des Konings in Limburg eene lijst van 24 lotelingen, ingeschreven voor de gemeente Gulpen, toegezonden met de 24 daarbij behoorende lotingbilletten. Kort daarna kreeg de Militie-Commissaris berigt, dat, door de verkeerde inschrijving van zekeren J. H. Klinkenberg, het getal lotelingen op 23 moest gebragt worden. De naam van dien persoon werd op de lijst geschrapt; maar op den dag der loting, 16 Februarij, deed de Militie-Commissaris abusief alle de 24 billetten in de glazen bus, vergetende het nummer 24 er uit te houden. De trekking begon en ging voort

tot en met den 21sten loteling. Toen deze trok, bemerkte de Militie-Commissaris, dat er nog slechts twee namen op de lijst overbleven van jongelingen, die nog loten moesten, terwijl er nog drie billetten in de bus lagen. Hij nam er nu één briefje uit; 't bleek te zijn n°. 12, en liet de twee overblijvende briefjes door de twee lotelingen, die overbleven, trekken: het waren de n°s. 17 en 21.

Door de vaders der lotelingen, Alberts, Didden en Hustings, die respectivelijk de lage nummers 4, 2 en 11 hadden getrokken, werd gereclameerd bij adressen aan Gedeputeerde Staten, en verzocht de vernietiging der plaats gehad hebbende loting wegens de gezegde onregelmatigheid. Gedeputeerde Staten vernietigden die loting bij besluit van 1 Maart ll., uit overweging, „dat de van de zijde van den Militie-Commissaris begane vergissing eene onregelmatigheid daarstelt, welke op den uitslag dier loting van invloed heeft kunnen zijn, vermits door het in de bus aanwezig zijn van een lotingsbillet meer dan personen aan de loting moesten deelnemen, eene geheele verplaatsing van nummers te weeg gebragt kan zijn geworden; terwijl daarenboven, door het door den Militie-Commissaris uit de bus nemen van het billet n°. 12, aan de personen, die *daarna* moesten loten, ten nadeele welligt van eenigen dergenen, die reeds geloot hadden, de gelegenheid is benomen om *dat* nummer te trekken.”

Tegen deze uitspraak zijn nu bij adressen aan den Koning opgekomen de ouders der lotelingen J. H. Hupperets, J. H. Alleleyn, F. George, J. H. Huynen en J. A. Badenberg, die respectivelijk hadden getrokken n°. 23, 18, 16, 19 en 24, hooge nummers, welligt *allen* buiten oproeping en inlijving houdende. Zij verzoeken vernietiging der uitspraak van Gedeputeerde Staten, en dus handhaving der plaats gehad hebbende loting.

De gronden, in die adressen aangevoerd, komen kortelijk hierop neder: „dat, vermits het door den Militie-Commissaris weggenomen nummer was 12, een nummer dat stellig nog dienstpligtig zou maken, niemand reden tot klagen heeft. Ware het een *hoog* nummer geweest, dan zoude men met grond kunnen aanvoeren, dat er lotelingen verstoken waren geweest van de kans om dat *vrij*-makend nummer te krijgen. Noch toen de 3de ter loting opkomende n°. 24 had getrokken, noch later, is door een der lotelingen eenige bedenking gemaakt, zelfs niet door hen, die hoogere nummers dan 12, en toch nog tot de dienst verpligtende, hadden bekomen. De adressanten Hupperets en de weduwe Huynen voegen er bij: dat Gedeputeerde Staten in allen gevalle te ver zijn gegaan, door de *geheele* loting te vernietigen, dewijl de 3de ingeschrevene (Badenberg) n°. 24 uit de bus haalde, en dus de twee eerstlotenden, Alberts en Alleleyn, die respectivelijk n°. 4 en 18 hadden getrokken, niet alleen geen nadeel door de gepleegde onregelmatigheid hebben kunnen ondervinden, maar zelfs de kans hebben gehad om het overtollig nummer 24 te bekomen. De vier eerstgenoemde appellanten vragen *subsidiair*, dat, bijaldien het besluit van Gedeputeerde Staten onverhoopt mogt gehandhaafd worden, en er dus herloting moet gehouden worden, aan den Militie-Commissaris de verpligting worde opgelegd om aan die lotelingen, die dan een dienstpligtig nummer mogten trekken, en bij de eerste loting een vrijstellend nummer verwierven, voor zooverre zij dat mogten verlangen, de kosten van remplacering te vergoeden.

Door den heer de Bieberstein is eene eigenhandige nota overgelegd, de gronden opgevende, waarop, naar zijne meening, de loting zou kunnen worden gehandhaafd.

„De drie reclamanten Didden, Alberts en Hustings (zoo luidt de nota) hebben in het wezen der zaak door het gebeurde eene kans meer gehad op een hoog nummer. Toen zij trokken, waren respectivelijk nog n°. 16, 24 en 12 in de bus. Het n°. 12 toch is eerst uit de bus genomen, toen de drie reclamanten en nog achttien andere lotelingen geloot hadden. Hadden de reclamanten nummers getrokken, die op n°. 12 volgden, of hadden zij geloot, nadat reeds n°. 12 uit de bus genomen was, dan konden

zij door dat uit de bus nemen verkort zijn geworden in de kans op een vermoedelijk niet dienstpligtig nummer, maar nu was dit voor hen onmogelijk.

Art. 35 der militiewet spreekt van belanghebbende lotelingen. Ik geloof niet, zegt de heer de Bieberstein, dat het woord *belanghebbende* in dien zin kan worden toegepast en uitgelegd, dat de eerste de beste, die deelneemt aan eene loting, waarbij gebeurd is wat hier gebeurde, de vernietiging der loting, waarin door de overige lotelingen wordt berust, zou kunnen vragen, niet omdat het gebeurde op den uitslag der loting te zijnen aanzien van invloed heeft kunnen zijn, maar blijkbaar enkel en alleen om ten nadeele welligt van een ander loteling eene vernieuwde kans te hebben op een niet-dienstpligtig nummer. De reclamanten, die dienstpligtige nummers trokken, kunnen toch bij de vernietiging der loting geen ander belang hebben dan evenbedoelde kans; en het zou onbillijk zijn, dat hun die kans gegeven werd met ingevaar-stelling van den uitslag der loting voor andere mede-lotelingen, iets dat toch het gevolg er van zou wezen. Genoemde heer zou meenen, dat de drie reclamanten niet kunnen gezegd worden belanghebbende lotelingen te zijn in den zin van art. 35 der militiewet, en hij gelooft, dat hunne reclame als niet-ontvankelijk had kunnen beschouwd worden. Mij dunkt, zegt die heer verder, dat *belanghebbende* wil zeggen *belanghebbende bij de ingeslopen onregelmatigheid* en niet *ieder loteling;* en is dit juist, dan zou de loting gehandhaafd kunnen worden, en ziet hij niet in de wet, dat *ambtshalve* vernietiging eener loting kan plaats hebben, wanneer daarin wordt berust door lotelingen, op wier lot het gebeurde van invloed zou hebben kunnen zijn, namelijk zij, die de n°s. 13 tot 24 trokken.

Door twee der appellanten *tegen* de beslissing van Gedeputeerde Staten zijn nog nadere adressen aan den Voorzitter dezer Afdeeling ingezonden, t. w. door de weduwe Badenberg (wier zoon n°. 24 trok), die beweert, dat haar zoon zich niet aan eene tweede loting behoeft te onderwerpen, en de reeds bekende argumenten voor die stelling nader aandringt; en door den vader van den loteling Hupperets, die n°. 23 trok, waarbij hij aanvoert, dat *alle* de lotelingen tot en met 21 dezelfde kans hebben gehad, totdat n°. 12 door den Militie-Commissaris uit de bus werd gehaald, en er dus enkel sprake zou kunnen zijn van eene herloting ten opzigte der twee laatste lotelingen, die op nieuw zouden moeten trekken uit de nummers 12, 17 en 21; zoodat er slechts termen zouden zijn om, als men de loting wilde te niet doen, dat te doen ten opzigte der twee laatste lotelingen van de alphabetische lijst.

Op gisteren is ingekomen een brief van den Secretaris van Wijlre, van 8 April jl., namens de weduwe Huynen te kennen gevende, dat *deze* appellante haar adres intrekt en van haar beroep afziet.

Dit geschil is bij den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) aangebragt namens den Koning, bij missive van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 13 Maart 1867, 4de Afdeeling, n°. 184.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Negende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 24 *April* 1867.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Aan de orde is:

I. *het beroep van D. Jensema c. s., te Stedum en Loppersum, van eene beschikking van Gedeputeerde Staten van Groningen, houdende afwijzing van het verzoek, dat eene pomp bij den molen te Stedum voor de afstrooming hunner landerijen op het Stedumer-Maar door het waterschap Hunsingo worde vernieuwd, vergroot en verdiept.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! Krachtens 's Konings magtiging is dit geschil van bestuur op den 14 Maart jl. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

De adressanten zijn te zamen eigenaars van 98 bunders, 7 roeden, 50 ellen lands, gelegen in het waterschap Hunsingo, tiende onderdeel Stedum. Het overtollige water van dat land wordt door eene pomp, gelegen onder den weg nabij den molen te Stedum, geloosd naar het Stedumer-Maar.

Die pomp zou, volgens hun beweren, sedert November 1865 geheel in verval zijn geraakt en ongeschikt zijn geworden om het bedoelde overtollige water tijdig genoeg in het Maar te kunnen loozen. Zij beweren, dat, al ware die pomp in voldoenden staat van onderhoud, de uitlozing toch niet behoorlijk zou kunnen plaats hebben, omdat die pomp te klein is en 4½ palm te hoog ligt om het water op het voor het waterschap Hunsingo bepaalde peil te kunnen doen afstroomen; hetgeen zij kunnen eischen ingevolge het bepaalde bij art. 115 van het reglement op het waterschap Hunsingo, van 14 November 1855.

De adressanten beweren, dat zij zich meer dan eens mondeling tot het Bestuur van het tiende onderdeel Stedum hebben gewend, met het verzoek om de pomp te doen

vernieuwen en lager te doen leggen; dat het Bestuur daarop zou hebben geantwoord, insgelijks mondeling, daartoe op kosten van het waterschap bereid te zijn, indien zij zich schriftelijk verbonden later de kosten van onderhoud te zullen dragen. De adressanten hebben vermeend aan deze voorwaarde niet te moeten voldoen, omdat, naar hunne meening, alle buitengewone herstellingen van schouwbare voorwerpen, volgens het bepaalde bij art. 7 der politie-verordening op het onderhoud en de schouwing van alle aan het toezigt der besturen van het waterschap Hunsingo onderworpen werken en voorwerpen, goedgekeurd door de Gedeputeerde Staten der provincie Groningen, bij besluit van den 26 Februarij 1857, moeten geschieden ten koste van het waterschap en ten zijnen koste later moeten worden onderhouden.

Den 22 Mei 1866 werden adressanten van wege het Bestuur van het onderdeel Stedum gelast om de pomp te vernieuwen en op de vroeger bestaande ruimte te brengen vóór 2 Junij daaraanvolgende. Toen zij daaraan niet voldeden, is tegen hen proces-verbaal van in-gebreke-stelling opgemaakt.

Zij hebben toen aan Gedeputeerde Staten verzocht te willen zorgen, dat de pomp zou worden vernieuwd en voor het vervolg zou worden onderhouden ten koste van het waterschap, alles in dier voege, dat hunne landen zóó zouden kunnen afwateren, als bij art. 115 van het reglement op het waterschap Hunsingo is omschreven. Hangende dit verzoek, is aan hen op den 24 September eene nieuwe waarschuwing gedaan om de bedoelde pomp vóór den 29 September daaraanvolgende te vernieuwen op de bestaande hoogte en wijdte, en te leggen op de bij het reglement bepaalde diepte. Toen zij daaraan niet voldeden, is op den 5 October andermaal een proces-verbaal van in-gebreke-stelling opgemaakt.

Den 26 October 1866 hebben Gedeputeerde Staten het verzoek der adressanten afgewezen, op grond: dat bij onderzoek is gebleken, dat de bedoelde pomp, volgens den legger der schouwbare objecten in het onderdeel Stedum, in het onderhoud behoort der adressanten, hetgeen door hen niet wordt ontkend; dat hun beroep op het gemelde art. 7 is onjuist, dewijl dáár gesproken wordt van buitengewone herstellingen en hier, volgens het adres der adressanten zelven, slechts sprake is van eene gewone vernieuwing van eene oude bouwvallige pomp; dat zij derhalve, volgens art. 5 der politie-verordening, gehouden zijn die pomp in een voldoenden staat te brengen en te onderhouden; en dat het Bestuur, door aan te bieden de kosten van de vernieuwing, voor den eersten keer te dragen, meer heeft aangeboden, dan waartoe het regtens verpligt is.

De adressanten zijn op den 9 November daaraanvolgende van deze beschikking in beroep gekomen bij den Koning. In hun adres, waarin de feiten en beweringen, hiervóór vermeld, opgenomen zijn, zeggen zij nog, dat de pomp reeds in November 1865 was ingestort, dus een jaar, vóórdat de legger van het onderdeel Stedum is afgekondigd; dat er dus geen sprake kan zijn van verpligting om die pomp in schouwbaren staat te moeten houden, al kon gezegd art. 5 van toepassing zijn; dat toch die legger vóór zijne afkondiging niet kon werken. Zij vragen in het adres, dat de resolutie van Gedeputeerde Staten zal worden vernietigd, de pomp zal worden vernieuwd ten koste van het waterschap, en verlangen, hoezeer dit in de conclusie niet duidelijk wordt uitgedrukt, maar blijkbaar is uit de motieven van het adres, dat ook het onderhoud voor het vervolg zal komen ten laste van het waterschap.

Gedeputeerde Staten, in wier handen dit adres is gesteld, hebben daarover gehoord gecommitteerden van het Hoofdbestuur van het waterschap. Deze hebben den 11 Januarij jl. daarop berigt, dat de quaestie over het vernieuwen en vergrooten van pompen zich dikwijls heeft voorgedaan, en bij het maken van de keur, waarop adressanten zich beroepen, een punt van naauwgezette overweging heeft uitgemaakt, omdat de ondervinding had geleerd, dat de landbouwers alles beproeven om het onderhoud hunner pompen ten laste van het waterschap te brengen; dat daarom in art. 5 wordt

gesproken van gewoon, en in art. 7 van buitengewoon onderhoud; dat hier slechts quaestie is van gewoon onderhoud, dat is: van vernieuwing op de bestaande hoogte en wijdte, en het laten zakken der pomp op de diepte, bij het reglement bepaald; dat die verlaging noodig is om de landen afwatering te bezorgen op het Hunsingo's-peil, dat lager is dan vroeger; dat het Bestuur van het waterschap, wanneer er quaestie is van het vernieuwen en tevens van het laten zakken van oude pompen, hoezeer onverpligt, als regel heeft aangenomen om de daarvoor vereischte kosten te dragen, mits de eigenaars en onderhoudspligtigen zich schriftelijk verbinden om voor het vervolg de kosten van onderhoud van de verlegde en vernieuwde pompen te dragen.

Gedeputeerde Staten geven ten aanzien van het adres te kennen, hoofdzakelijk: dat de adressanten de vordering, omschreven in het door hen aangehaalde art. 115, niet vormelijk hebben gedaan; dat de kosten van de werken, in dat artikel bedoeld, naar mate van de omstandigheden, kunnen komen ten laste van het waterschap of van Ingelanden; dat adressanten tot het onderhoud zijn verpligt, volgens art. 5, en dat het er niets toe afdoet, dat de legger eerst later is afgekondigd, omdat zij altijd onderhoudspligtigen zijn geweest, hetgeen zij niet ontkennen; dat art. 7 hier niet van toepassing kan zijn, omdat hier slechts quaestie is van eene gewone herstelling of verbetering; en zij wijzen er op, dat de adressanten volkomen tevreden moesten zijn met het aanbod van het Waterschapsbestuur om de vernieuwing en het laten zakken der pomp ten koste van het waterschap te doen plaats hebben, mits de adressanten zich schriftelijk verbinden, de kosten van onderhoud voor het vervolg zelven te dragen.

In deze zaak zal alsnu de Afdeeling een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit behooren voor te dragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

II. *het geschil tusschen de gemeenten Groningen en Grave over het domicilie van onderstand van Derk Mast.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Jonge. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Jonge: Mijne Heeren! Derk Mast is op 10 Januarij 1866 overgebragt naar de kolonie Veenhuizen, voor rekening van de gemeente Groningen, die zijne geboorteplaats is. Uit de geboorte-registers van Groningen blijkt, dat Derk Mast aldaar geboren is op 9 Februarij 1836, en dat hij tot vader had Derk Nieborg Mast, destijds fuselier bij de 8ste afdeeling infanterie, toen in garnizoen te Grave. Het Gemeentebestuur van Groningen intusschen beweert, dat Derk Mast niet aldaar armlastig is, aangezien, volgens de geboorte-acte, zijn vader te Grave in garnizoen was. Burgemeester en Wethouders van Grave, daarover geraadpleegd, hebben medegedeeld, dat zij bereid zijn het onderstandsdomicilie van D. Mast vermeld, als in die gemeente gevestigd, te erkennen, zoodra het zal bewezen zijn, dat de vader van dien persoon, tijdens de geboorte te Groningen op 9 Februarij 1836, te Grave in garnizoen was, wat hun voor alsnog niet bleek dan uit de verklaring, in de geboorte-acte vermeld.

Daarover werd het Departement van Oorlog geraadpleegd, en dit heeft, bij missive van 4 October 1866, aan den Minister van Binnenlandsche Zaken te kennen gegeven, dat, vermits het niet meer kan worden nagegaan, tot welk onderdeel der

voormalige 8ste afdeeling infanterie de persoon van D. N. Mast op 9 Februarij 1836 behoorde, het buiten de mogelijkheid was op te geven, of hij op dien datum al dan niet te Grave in garnizoen lag.

Gedeputeerde Staten van de provincie Groningen hebben, bij ambtsberigt van 28 December 1866, daarop aan den Minister van Binnenlandsche Zaken te kennen gegeven, dat, wanneer zij in aanmerking nemen, dat het onderzoek, bij het Departement van Oorlog ingesteld, ten aanzien van de plaats, waar D. N. Mast op 9 Februarij 1836 garnizoen hield, om de hierboven opgegeven reden, geen resultaat heeft opgeleverd, en het overigens niet kan worden nagegaan, waar die persoon zich op dat tijdstip in militaire dienst bevond, het huns inziens dan blijkt, dat de quaestieuse vermelding in de geboorte-acte van den bedelaars-kolonist geheel op zich zelve staat, en uit dien hoofde niet het 2de lid van art. 28, maar het 6de lid van die wetsbepaling toepasselijk wordt, ten gevolge waarvan Groningen als het domicilie van onderstand behoort te worden beschouwd.

Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, over deze zaak geraadpleegd, hebben zich, blijkens missive van 6 Maart 1867, met die zienswijze van Gedeputeerde Staten van Groningen vereenigd.

Nadere berigten of memoriën zijn van wege belanghebbenden niet ingezonden. Ik vermeen alzoo met het voorgaande te kunnen volstaan.

Thans wordt uw advies over deze zaak gevraagd.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Tiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 8 *Mei* 1867.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron Mackay van Ophemert en Zennewijnen.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De Voorzitter: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 22 April ll., n°. 47, houdende beschikking op *het beroep van Jan Dorbeck, te Schagen, van besluiten van het Gemeentebestuur aldaar en Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij hem de vergunning is geweigerd om eene grof- en hoefsmederij op het Noord in die gemeente op te rigten* (zie het verslag over deze zaak in het *Zesde Deel*, blz. 461—463).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het door J. Dorbeck, te Schagen, bij Ons ingesteld beroep tegen de besluiten van het Gemeentebestuur van Schagen van 24 Maart 1866, en van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 2 Mei 1866, waarbij hem vergunning is geweigerd om in het perceel, staande aldaar op het Noord, kadastraal sectie A n°. 379, eene grof- en hoefsmederij op te rigten;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 10 April 1867, n°. 84;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 18 April 1867, n°. 180, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat bij het gehouden onderzoek *de commodo et incommodo* door drie geburen bezwaren zijn ingebragt op grond van het gevaar voor brand, waaraan hunne erven door

het oprigten der smederij zouden worden blootgesteld; dat een hunner, het beroep van verwer uitoefenende, vreesde daarenboven door den rook en het roet der smederij hinder in de uitoefening van zijn bedrijf te zullen ondervinden; terwijl een ander er op wees, dat er gevaar bestond, dat de voorbijkomende paarden voor de smederij zouden schrikken, een gevaar, daarom te grooter, omdat het bedoelde perceel in de helling eener brug gelegen is en de straat dáár ter plaatse zeer smal is; dat het Gemeentebestuur op die gronden de vergunning heeft geweigerd, en dat Gedeputeerde Staten, tot welke adressant zich in beroep wendde, de overige bezwaren van minder gewigt achtende, echter in het belang der openbare veiligheid het verzoek van de hand hebben gewezen;

dat het gevaar voor brand en de overlast van rook en roet, uit de oprigting dezer smederij te wachten, niet grooter zijn dan van zoovele andere bedrijven, welke allerwege in de bebouwde kommen der gemeenten worden aangetroffen, en dat daarin dus geene voldoende aanleiding is gelegen om de gevraagde vergunning te weigeren; dat er inderdaad gevaar voor het schrikken der paarden en daaruit voortspruitende ongelukken zou kunnen bestaan, indien de flikkering van het vuur der smidse van de straat kon worden waargenomen; doch dat aan dit bezwaar door gepaste voorzorgsmaatregelen kan worden te gemoet gekomen;

dat, de adressant, hangende het beroep, overleden zijnde, door zijne erfgenamen i verzocht, dat met de behandeling der zaak ten hunnen name mogt worden voortgegaan;

Gezien artt. 3, 6 en 11 van het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging der besluiten van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 2 Mei 1866 en van het Gemeentebestuur van Schagen van 24 Maart bevorens, aan de erfgenamen van den adressant vergunning te verleenen om in het perceel, staande op het Noord te Schagen, kadastraal sectie A, n°. 379, eene grof- en hoefsmederij op te rigten, onder de navolgende voorwaarden:

1°. dat de ramen der smederij, aan de straat uitkomende, zullen worden voorzien van koekoeken, zoodanig ingerigt, dat het vuur in de smederij van den weg af volstrekt onzigtbaar worde;

2°. dat aan de straatzijde der smederij geen ingang aangebragt worde;

3°. dat deze vergunning zal zijn vervallen, bijaldien niet, binnen den tijd van een jaar na de dagteekening van dit besluit, de smederij, ingevolge de gegeven voorschriften, zal zijn ingerigt;

4°. dat de concessionarissen zullen gehouden zijn zich aan zoodanige voorschriften te onderwerpen, als later blijken mogten, in het belang eener goede politie noodig te zijn.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 22 April 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,
DE KOCK.

2°. van den 22 April ll., n°. 53, houdende beschikking op *het beroep van den Gemeenteraad van Wildervank van een besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen, waarbij de goedkeuring is onthouden aan het besluit van dien Raad, houdende bepaling eener weekmarkt van vee en veldproducten op elken Woensdag te Stadskanaal binnen die gemeente* (zie het verslag over deze zaak op blz. 65—67).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons door den Gemeenteraad van Wildervank, provincie Groningen, ingediend adres, daarbij verzoekende, dat, met vernietiging van een besluit van Gedeputeerde Staten dier provincie van den 21 December 1866, door Ons goedkeuring zal worden verleend aan het besluit van dien Raad van den 28 November 1866, waarbij is besloten tot het houden eener weekmarkt voor den handel in vee en veldproducten te Stadskanaal, onder Wildervank;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 10 April 1866, n°. 5;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 20 April 1867, n°. 305, 2de Afdeeling;

Overwegende, dat de Raad der gemeente Wildervank, provincie Groningen, op den 28 November 1866 heeft besloten in te stellen te Stadskanaal, onder die gemeente, eene weekmarkt voor den handel in vee en veldproducten, te houden op iederen Woensdag, nadat bij een door den Raad vast te stellen reglement, ter regeling van die markt, de noodige bepalingen zouden zijn gemaakt; dat, toen dit besluit aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten werd onderworpen, het Gemeentebestuur van Onstwedde, daarover gehoord, als bezwaren daartegen heeft ingebragt: dat Stadskanaal, onder die gemeente gelegen, moet worden beschouwd als een geheel uit te maken met Stadskanaal onder Wildervank, en dat dus de oprigting dezer weekmarkt, als eene zaak van gemeenschappelijk belang, een onderwerp moest zijn van gemeenschappelijke regeling, in den zin van art. 121 der gemeentewet; dat bovendien op den tweeden Woensdag der maand Mei van ieder jaar veemarkt wordt gehouden te Stadskanaal, onder Onstwedde, zoodat, bij goedkeuring van het raadsbesluit van 28 November, op dien dag twee veemarkten zouden gehouden worden te Stadskanaal; dat Gedeputeerde Staten, daarlatende de voormelde bezwaren, bij hun besluit van 21 December 1866 de gevraagde goedkeuring hebben geweigerd, op grond, dat er geen behoefte bestaat tot de oprigting der veemarkt, omdat, in het belang van den veehandel in de provincie, door de menigvuldig bestaande veemarkten genoegzaam in den omzet van vee kan worden voorzien, en het zeer onraadzaam moet worden geacht om bij het heerschen der veepest in grensgemeenten der provincie nieuwe veemarkten op te rigten, waardoor het toezigt op den invoer van vee buiten de provincie, zoo al niet onmogelijk, dan toch uiterst bezwarend zou worden gemaakt;

Overwegende, dat de Raad eener gemeente zelfstandig bevoegd is tot het instellen eener veemarkt binnen de gemeente, behoudens de noodige goedkeuring, en dat daartoe de zamenwerking, bedoeld in art. 121 der gemeentewet, met den Raad eener andere gemeente, niet wordt vereischt; dat echter op dit oogenblik, nu tot afwering en beteugeling der veeziekte van Regeringswege de krachtigste maatregelen worden genomen, het onraadzaam is te achten om nieuwe veemarkten, die aanleiding tot

overplanting en uitbreiding der ziekte zouden kunnen geven, in de provinsie Groningen op te rigten; dat die oprigting, nu het houden van zoodanige markten aldaar is geschorst, ter oorzake van den typhus, thans doelloos zoude zijn, en dat Gedeputeerde Staten alzoo teregt hunne goedkeuring voor alsnog hebben geweigerd;

Gezien art. 200 der wet van den 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met bevestiging van het besluit van Gedeputeerde Staten der provincie Groningen van den 21 December 1866, den adressant in zijne daartegen bij Ons ingebragte bezwaren te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

'sGravenhage, den 22 April 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE KOCK.

3°. van den 26 April ll., n°. 64, houdende beslissing in *het geschil tusschen de gemeenten Rotterdam en Leeuwarderadeel over het domicilie van onderstand van G. Olijnsma*, *huisvrouw van H. H. Heyrmans* (zie het verslag over deze zaak op blz. 64 en 65).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeentebesturen van Rotterdam en Leeuwarderadeel over het onderstandsdomicilie van Grietje Olijnsma, huisvrouw van H. H. Heyrmans;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 10 April 1867, n°. 6;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 24 April 1867, n°. 274, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat genoemde vrouw als bedelaars-koloniste voor rekening van het Algemeen Armbestuur van Jelsum, gemeente Leeuwarderadeel, is verpleegd geweest in de Ommerschans van 24 Augustus 1853 tot 9 Mei 1866, zonder dat zij gedurende vijftien achtereenvolgende maanden buiten onderstand zij geweest;

dat de kosten van verzorging in de bedelaarsgestichten, naar den duidelijken geest en de geheele strekking der wet, voor hare toepassing gelijkstaan met die, bij haar 36ste artikel omschreven;

dat de behoeftige in Augustus 1866 op nieuw in de genoemde gestichten in verpleging is opgenomen, en dat toen door Leeuwarderadeel is beweerd, dat zij niet meer zou vallen in de toepassing van art. 36, maar wel in die van het 1ste lid van art. 31 dier wet, op grond, dat zij sedert den 9 Mei 1866 was gehuwd met H. H. Heyrmans, geboortig uit Rotterdam, ten gevolge waarvan zij thans zou moeten geacht worden domicilie van onderstand te hebben dáár, waar haar man dit heeft;

dat dit beweren echter is onjuist, daar art. 36, blijkens het opschrift der afdeeling, waartoe het behoort, al de bepalingen der beide voorafgaande afdeelingen beheerscht, zoodat die bepalingen ook volgens art. 38 alléén kunnen werken voor hen, die niet vallen in de termen van art. 36;

dat dan ook eene weduwe, die in den loop der vijftien maanden, laatst voorafgegaan aan het in werking treden der voorschreven wet, is ondersteund, ook dan, wanneer zij daarna op nieuw een huwelijk aangaat, vóórdat zij gedurende vijftien maanden of langer buiten onderstand zij geweest, het domicilie van onderstand behoudt, dat zij op 1 September 1854 had;

dat uit een en ander volgt, dat Grietje Olijnsma, bij hare wederopneming in de bedelaars-gestichten in Augustus 1866, nog niet verkeerde in de termen van het laatste gedeelte van art. 36 der wet, en alsnog haar domicilie heeft in de gemeente Leeuwarderadeel;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat Jelsum, gemeente Leeuwarderadeel, alsnog is het domicilie van onderstand van Grietje Olijnsma, thans huisvrouw van Hendrik Hermanus Heyrmans.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Amsterdam, den 26 April 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,
DE KOCK.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van F. Wessels, leerlooijer en huidenzouter te Utrecht, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht, waarbij gehandhaafd wordt een besluit van Burgemeester en Wethouders van Utrecht tot opruiming zijner huidenzouterij in de Stroosteeg aldaar.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Onder dagteekening van 1 Mei 1866 wendden zich L. Amelung en zes anderen tot Burgemeester en Wethouders van Utrecht. Zij deden dit als bewoners der huizen, gelegen om en in de onmiddellijke nabijheid

van het perceel n_o. 206 in de Stroosteeg, wijk E, waarin eene vellenbereiderij is, en zulks ten einde Burgemeester en Wethouders opmerkzaam te maken op den buitengewonen, ondragelijken stank, uit die huidenzouterij ontstaande, inzonderheid op de plaats, alwaar eene belangrijke ophooping is van dierlijk afval, als versche vellen, horens, bloedige beenderen en meer, welke dáár ter verrotting liggen, alsmede ten gevolge van het laten wegloopen van het vocht, voor die vellenbereiding gebruikt wordende, in het riool. Adressanten geven als hun gevoelen te kennen, dat het niet anders kon, dan dat die voorwerpen in de lucht zelfstandigheden voortbragten, zeer nadeelig voor de bewaring eener goede gezondheid. Zij dringen er dan ook ten sterkste op aan, dat maatregelen mogen worden genomen tot wering dier verontreiniging der lucht, om voor te komen, dat ter plaatse de kiem ontsta voor eene epidemische ziekte, welker gevolgen zeer treurig konden zijn. Zij wendden zich ook daarom tot het Gemeentebestuur, opdat zij zich geen verwijt zouden hebben te doen het Dagelijksch Bestuur op het bovenstaande niet opmerkzaam te hebben gemaakt.

De bovenvermelde inrigting van E. Wessels is tot stand gekomen ingevolge eene vergunning van Burgemeester en Wethouders van Utrecht van 11 December 1852. Burgemeester en Wethouders gaven toen aan den adressant de vergunning om in de huizinge in de Stroosteeg, wijk E, nº. 206, „huiden op te leggen en te zouten, „onder voorwaarde, dat deze vergunning verstaan worde tot wederopzeggens toe te „zijn verleend, zoodanig, dat, wanneer er gegronde klagten worden ingebragt over „stank, veroorzaakt door de hier bedoelde oplegging en zouting, genoemde huizinge „onmiddellijk zal moeten worden ontruimd, tot welke te doene ontruiming het Ste„delijk Bestuur zich de bevoegdheid voorbehoudt.”

Naar aanleiding nu van op 1 Mei 1866 ingeleverde klagten namen Burgemeester en Wethouders, onder dagteekening van 15/17 Mei 1866, een besluit, waarbij zij, „gehoord het rapport van den Stedelijken Kameraar; gehoord het rapport der Gezond„heids-Commissie; gehoord het rapport van den Hoofd-Commissaris van politie; en „overwegende, dat daaruit blijkt, dat eene menigte dierlijke stoffen, afval, hoornen, „bloederige beenderen op eene open plaats lagen te verrotten; dat de verrottings„producten, die daarbij ontstaan, voor de gezondheid zeer schadelijk, zoo niet ver„giftig te noemen zijn, *en dat het niet anders kan, of de omringende bewoners moeten „daarvan op den duur nadeel ondervinden*, en door het afloopende water het drink„water bedorven kan worden, terwijl ook uit die rapporten verder blijkt, dat, al zijn „de zoo even genoemde rottende voorwerpen geamoveerd, het uitoefenen van eene „zoodanige huidenzouterij, waaraan in het daarvoor bestemde vertrek een put ver„bonden is, waarin de, van die huiden afdruipende, pekel wordt opgevangen, die „dan weder over de huiden wordt geworpen, in eene zoo digt bewoonde buurt bij „voortduring niet kan worden toegelaten, — hebben goedgevonden en verstaan, met „intrekking der resolutie van 11 December 1852, aan E. Wessels, eigenaar der meer„gemelde huidenzouterij, te kennen te geven, dat deze door hem vóór den 1 Junij „1866 zal moeten worden weggeruimd, zoodat daaruit voor de omringende bewoners „geene schadelijke of onaangename uitwasemingen meer kunnen ontstaan, terwijl deze „wegruiming, wanneer die door E. Wessels binnen den voorschreven termijn niet tot „stand werd gebragt, volgens art. 180 der gemeentewet door Burgemeester en Wet„houders ten zijnen koste zoude moeten geschieden.”

De heer Wessels heeft zich daarop, onder dagteekening van 26 Mei 1866, gewend tot Burgemeester en Wethouders. Hij geeft daarbij te kennen, dat hij door het besluit van Burgemeester en Wethouders zeer is bezwaard, op grond, dat het daarstellen van eene dergelijke inrigting eene hoogst kostbare zaak is, waarbij, boven en behalve zijn eigen welzijn, ook dat van een aantal andere huisgezinnen betrokken is, te weten

van vele zijner werklieden, eene inrigting alzoo, waarmede, zijns inziens, zoo maar niet ligtvaardig mag worden omgesprongen; dat bij hem, gedurende een aantal jaren, dat de bewuste huidenzouterij bestaat, nimmer ééoige klagte deswege is ingekomen; dat hij door getuigenissen van, mede om bewust perceel woonachtige, knappe, ingezetenen, het tegendeel van hetgeen ten nadeele zijner inrigting is aangevoerd, zou kunnen bewijzen; dat hij daarom dan ook nog op een onpartijdig en deugdelijk onderzoek in die zaak mag aandringen, opdat alsdan onmiddellijk blijke, wat er van aan zij; dat hij echter moet opmerken, dat de billijkheid zou hebben gevorderd, dat men daarmede ware aangevangen en hem vervolgens mede persoonlijk daarover had gehoord, en uitgenoodigd om des noodig alle redenen tot klagten aan die klagende bewoners te benemen, iets waartoe men hem ten allen tijde bereid en in staat zou hebben bevonden, al hetwelk nu niet is geschied. Adressant stelt daarbij op den voorgrond, dat hij zelf niet wil, dat iemand der ingezetenen van de stad door zijne schuld of zijn toedoen eenige schade of nadeel aan persoon of goederen zal lijden, maar dat het tegendeel van dien ook spoedig bij onpartijdig onderzoek zal kunnen blijken; dat, welk het rapport van den Stedelijken Kameraar hieromtrent ook moge geweest zijn, dit zeker is, dat de Commissaris van politie, na genomen inspectie *in loco*, hem deswege heeft gerustgesteld, terwijl de Gezondheids-Commissie zich nimmer aldaar heeft vertoond; dat hij wijders moet opmerken, dat er onder die klagende bewoners namen voorkomen van personen, die niet om en in de onmiddellijke nabijheid van het bewuste perceel wonen; dat hij echter in allen gevalle, zoodra hij vernomen heeft, dat bij Burgemeester en Wethouders klagten waren ingekomen, zich beijverd heeft alle mogelijke aanleiding en grond daarvoor weg te nemen, door onmiddellijk de dáár voorhanden dierlijke stoffen, afval, hoornen en beenderen te doen wegruimen, om die nimmer dáár meer te doen vinden, weshalve alle mogelijke vrees voor benadeeling aan gezondheid ook daardoor — des gegrond — voortaan komt te vervallen; — dat hier volstrekt van geen bederf van drinkwater sprake kan zijn, omdat de wegloopende pekel daarmede in hoegenaamd geene aanraking komt, noch kan komen, zoo als bij onderzoek nader kan blijken; dat overigens ook geen put *in loco* aanwezig is, zoo als in het besluit van Burgemeester en Wethouders vermeld staat, maar wel op eene andere plaats een regenwaterput, slechts bij adressant in gebruik, en dus aan niemand eenig nadeel kunnende berokkenen; dat hij verder moet opmerken, dat juist het bedrijf van huidenzouterij met pekel dient om alle bederf en verrotting aan huiden te weren; dat hij alzoo vermeent alle bezwaren te hebben opgelost, die tegen zijne inrigting mogten zijn aangevoerd, en aanleiding tot het nemen van het meergemeld besluit door Burgemeester en Wethouders mogen hebben gegeven, weshalve hij zich met intrekking of herziening van dat besluit mag vleijen, althans op een onpartijdig onderzoek nopens de al of niet gegrondheid van die bezwaren mag hopen.

Ingevolge eene uitnoodiging van het Dagelijksch Bestuur aan de Gezondheids-Commissie, heeft deze, onder dagteekening van 14 Junij 1866, over deze zaak nader aan Burgemeester en Wethouders gerapporteerd. De Commissie geeft daarbij te kennen, dat de gronden, door den requestrant voor zijn verzoek aangevoerd, in de hoofdzaak hierop nederkomen, dat: 1°. zijne reeds vele jaren bestaande werkplaats nimmer eenige aanleiding tot klagten van de zijde der in hare nabijheid wonende ingezetenen zou hebben gegeven; 2°. de gegrondheid der onlangs bij Burgemeester en Wethouders ingekomen klagten niet voldoende zou zijn gebleken; 3°. in elk geval de aanleiding of grond, die voor zoodanige klagten mogt bestaan hebben, ten gevolge van de maatregelen, door adressant genomen, thans zou zijn opgeheven. — Ten aanzien van de eerstgemelde bewering merkt de Commissie op, dat reeds vóór verscheidene jaren bij herhaling door bewoners van omliggende perceelen is geklaagd over den geweldi-

gen stank, die zich dikwijls uit de huidenzouterij verspreidde, en dat die klagten bij de Commissie meermalen een punt van beraadslaging hebben uitgemaakt en bij onderzoek gegrond zijn gebleken, zoo als de Commissie reeds bij haar vroeger rapport heeft te kennen gegeven. Ten einde, met betrekking tot de overige, door den requestrant bijgebragte, gronden, tot eene bepaalde uitkomst te geraken, hebben de leden der Gezondheids-Commissie zich gezamenlijk begeven naar de huidenzouterij in de Stroosteeg. De slotsom van haar alstoen ingesteld onderzoek komt daarop neder, dat, naar haar gevoelen, de huidenzouterij in de Stroosteeg, zoo als zij thans is ingerigt, niet langer mag worden geduld in eene zoo volkrijke en digt bebouwde buurt, maar ten spoedigste behoort te worden opgeruimd. De vraag, of het mogelijk is eene huidenzouterij door eene doelmatige inrigting onschadelijk te doen worden voor de omgeving, gelijk Wessels schijnt te willen beweren, waagt de Gezondheids-Commissie niet bevestigend te beantwoorden. Er zou kunnen gezorgd worden, dat alle afval der versche huiden steeds onmiddellijk werd opgeruimd, desgelijks, dat de vuile pekel niet in den bodem kon dringen, maar steeds behoorlijke afvoering vinden. Moeijelijker echter zou het zijn, de verspreiding van stank en schadelijke uitwasemingen langs de straat en in de nabij gelegen huizen te beletten. Hiertoe zou vereischt worden, dat de deuren en vensters aan alle zijden van het gebouw, zoolang de huiden dáár opgestapeld blijven, of weder worden opgenomen, naauwkeurig gesloten werden gehouden, en dus de bedorven lucht langs daartoe in te rigten schoorsteenen of kokers uit de werkplaats tot eene zekere hoogte boven de omliggende huizen in den dampkring werd weggevoerd. De uitvoerbaarheid van dit laatste komt echter der Gezondheids-Commissie minstens twijfelachtig voor.

Na ontvangst van dit berigt hebben Burgemeester en Wethouders, onder dagteekening van 19/21 Junij 1866, overwegende, dat de wegruiming van deze huidenzouterij in het belang van den openbaren gezondheidstoestand dringend gevorderd wordt, aan E. Wessels te kennen gegeven, dat die huidenzouterij door hem met den 1 Julij 1866 opgeruimd zal moeten wezen, terwijl dit, bij gebreke zijnerzijds om daaraan te voldoen, ingevolge art. 180 der gemeentewet, ten zijnen koste door Burgemeester en Wethouders zal moeten geschieden.

Daarop heeft zich adressant gewend tot den Gemeenteraad; maar, blijkens kennisgeving van Burgemeester en Wethouders dd. 31 Julij 1866, heeft de Raad zich verklaard onbevoegd om van het verzoek des adressants kennis te nemen, en hem verwezen dáár, waar het behoort.

Onder dagteekening van 25 Augustus 1866, kwam er intusschen een nader ambtsberigt in van de Gezondheids-Commissie naar aanleiding van een schrijven van Burgemeester en Wethouders van 19 Junij te voren, waarbij de Gezondheids-Commissie was uitgenoodigd omtrent deze huidenzouterij en nog twee andere inrigtingen van gelijken aard nader haar advies uit te brengen. Omtrent de huidenzouterij van Wessels geeft de Commissie te kennen, dat de verbeteringen, door Wessels bedoeld, haar, bij herhaald onderzoek, gebleken zijn alleen te bestaan: 1°. in het plaatsen van een houten beschot, hetwelk zijne werkplaats verdeelt in eene soort van voorhuis, waarin de versche huiden in ontvang worden genomen en gewogen, en in een achtervertrek of lokaal, waarin de eigenlijke zouterij plaats heeft; 2°. in het openbreken van een schoorsteen in de zoldering van laatstgenoemd lokaal. Het behoeft geen uitvoerig betoog, zegt de Commissie, dat door deze veranderingen op verre na niet wordt te gemoet gekomen aan de bij een vorig rapport door haar tegen de inrigting der huidenzouterij aan Burgemeester en Wethouders kenbaar gemaakte bezwaren. Het eenige wat er door wordt verkregen, is, dat de stank, die op den duur, maar vooral bij het opnemen der huiden zich ontwikkelt, zoolang de deur in het houten beschot gesloten blijft, zich niet meer, zoo als vroeger, onmiddellijk op de straat zal versprei-

den, zoo dikwijls de voordeur of de beneden-vensters openstaan. Niets echter belet, volgens de Commissie, de verspreiding naar buiten, deels door de in zeer slechten staat verkeerende deur en vensters van de achterzijde van het gebouw, deels door de groote opening in den zolder naar de bovenverdiepingen, wier vensters, zoo voor als achter, zich in slechten staat bevinden en (in de laatste weken althans) voortdurend open schenen te staan. De in den schoorsteen aangebragte opening kan — naar de Commissie vermeent — geenszins beantwoorden aan het doel, door Wessels er mede beoogd, namelijk, afvoering der bedorven lucht in den dampkring boven het dak uit. In den schoorsteen toch zal waarschijnlijk nooit gestookt worden, en de lucht in het vertrek zal er dus niet door worden opgetrokken. De Gezondheids-Commissie is dan ook van oordeel, dat de door Wessels aangebragte verbeteringen volstrekt ontoereikend zijn om eene wijziging te brengen in hare overtuiging, dat de huidenzouterij, voor een deel ook ten gevolge harer hoogst gebrekkige inrigting, schadelijk is te achten voor de gezondheid der bewoners van de nabij gelegen huizen; terwijl de Commissie het voor hoogst onzeker blijft houden, of daarin wel ooit, zelfs door meer omvangrijke verbeteringen, op afdoende wijze zal zijn te voorzien.

Nadat nu de Gemeenteraad zich (gelijk ik de eer had daar straks te vermelden) onbevoegd had verklaard van deze zaak kennis te nemen, wendde adressant zich in September bij adres tot Gedeputeerde Staten van Utrecht. In dat adres worden weder dezelfde bezwaren uiteengezet als in de vorige stukken. Adressant komt o. a. terug op zijne vroegere bewering, te weten, dat eene huidenzouterij volstrekt geen nadeeligen, neen, maar veeleer een weldadigen invloed uitoefent op de gezondheid der daaraan grenzende inwoners, hetwelk volgens hem van algemeene bekendheid is bij hen, die met zoodanige inrigtingen bekend zijn en dit, door langdurige ondervinding bevestigd hebbende gezien, dan ook met alle zekerheid kunnen staven; dat zulks dan ook tijdens het hevig heerschen der cholera te Utrecht wederom op het duidelijkst gebleken is, toen er juist in adressants zoo zeer bevolkte en behoeftige wijk E bijna geene sterfgevallen van aanbelang hebben plaats gehad, eene omstandigheid, waardoor aan de contra-bewering der Gezondheids-Commissie geheel de bodem wordt ingeslagen. Adressant merkt verder op, dat in de grootste en volkrijkste steden van het buitenland niet alleen, maar zelfs van ons land, bij voorbeeld Amsterdam en Rotterdam (alwaar mede, zegt hij, kundige geneesheeren gevonden worden), die beschouwing van adressant geheel wordt gedeeld. Tot nader bewijs zijner opmerking legt hij twee concessiën over, afgegeven door Burgemeester en Wethouders van Amsterdam, de ééne op den 17 October 1855, en de andere, men lette wel, op den 12 Mei 1866, geheel en al in overeenstemming met hetgeen vroeger in zake P. Berlin ook te Utrecht door eene vorige Gezondheids-Commissie is gerapporteerd geworden.

Gedeputeerde Staten van Utrecht hebben, na ontvangst van dit adres, over deze zaak geraadpleegd den Adjunct-Inspecteur voor het Geneeskundig Staatstoezigt in de provinciën Gelderland en Utrecht, en deze heeft, onder dagteekening van 9 November 1866, rapport uitgebragt. Deze geeft daarbij te kennen, dat huidenzouterijen, naar zijne meening, niet mogen bestaan in de onmiddellijke nabijheid van eene groep bewoonde huizen: 1°. omdat zij aan de dampkringslucht, vooral des zomers bij groote hitte, producten der verrotting van de huiden en van het daaraan klevende bloed enz. mededeelen, welke die lucht zeer verontreinigen en de bewoners van den omtrek daardoor beletten eene zuivere lucht in te ademen en hunne woningen van versche en zuivere lucht te voorzien; 2°. omdat de van de gezouten huiden afvloeijende, rijkelijk met organische stoffen bedeelde, pekel den onder- en omliggenden bodem zeer verontreinigt, en daardoor aanleiding kan geven tot de ontwikkeling van nadee-

lige uitdampingen en tot bederf van het drinkwater. In het algemeen acht hij het dus uit een hygiënisch oogpunt niet raadzaam, dat huidenzouterijen binnen de bebouwde kom eener gemeente toegelaten worden; maar in het bijzonder meent hij het dulden eener zoodanige werkplaats te moeten afraden, waar het eene zoo digt bebouwde en bevolkte buurt geldt als de Stroosteeg te Utrecht. Even als Burgemeester en Wethouders van Amelung *c. s.* klagten hadden ontvangen, zoo ontving de Adjunct-Inspecteur op 22 Mei 1866 eene dergelijke klagt van den mede in die buurt wonenden boekhandelaar van der Post. De Inspecteur heeft zich toen onmiddellijk van de gegrondheid dier klagt trachten te overtuigen. Volgens toenmalige bevinding van den Inspecteur verspreidde de werkplaats, waarin die huiden gezouten en bewaard worden, een zeer hinderlijken stank, zoo hinderlijk zelfs, dat de ramen der katoenspinnerij van den heer Amelung, welke in de Stroosteeg grenst aan de meergenoemde huidenzouterij, en waarin een 25 tal personen, meerendeels kinderen, werkten, ter wering van dien stank, gesloten gehouden werden; de in die spinnerij zoo noodzakelijke ventilatie liet dien ten gevolge zeer veel te wenschen over. In de werkplaats van den heer Wessels was de steenen vloer bedekt met eene aanzienlijke hoeveelheid huiden, en met eene zeer stinkende bloederige pekel, terwijl het afdruipende vocht deels in een zinkput naar den onderliggenden bodem, deels in het, voor de deur der zouterij aanwezige, vervalgat van het stadsriool, deels eindelijk langs een gemetseld kanaal, achter de katoenspinnerij heen, naar een openen, veel stank verspreidende, zinkput, en van dáár onder den vloer der spinnerij door, mede naar het stads-riool in de Stroosteeg afvloeide. In die spinnerij vond de Inspecteur eene pomp, die, volgens de verklaring van den eigenaar, L. Amelung, vroeger uitmuntend water leverde, doch, reeds een half jaar na het inrigten der aangrenzende huidenzouterij, zulk ziltig water gaf, dat de werklieden van dit vocht niet meer wilden drinken. Inspecteur bevond het, persoonlijk door hem opgepompte, water sterk met zout bedeeld, en daardoor volkomen ondrinkbaar. Ter aanvulling van dit laatste vermeldt hij nog, dat eene onlangs in de naburige, echter een tamelijk groot aantal ellen van de huidenzouterij verwijderde, *Holle Bilt,* nieuw aangelegde stads-pomp water levert, dat mede, ofschoon in mindere mate, ziltig smaakt; wel een bewijs, zegt hij, hoe zeer de onder- en omliggende bodem door de van de huiden afvloeijende pekel gedrenkt wordt. Op den 23 Mei 1866 deelde Inspecteur dan ook aan den Secretaris der gemeente Utrecht officieel, doch mondeling, mede, dat hij het voornemen had het Gemeentebestuur in overweging te geven, de vroeger aan den heer Wessels verleende vergunning tot het zouten van huiden in het hem toebehoorend gebouw in de Stroosteeg in te trekken. Doch hij zag van dit voornemen af, omdat hij van gemelden Secretaris vernam, dat de bedoelde vergunning naar aanleiding van een voorstel der Stedelijke Gezondheids-Commissie reeds ingetrokken was, en de huidenzouterij dus weldra geamoveerd zoude worden. De Inspecteur vereenigt zich dan ook volkomen met de adviesen der Gezondheids-Commissie in de onderwerpelijke zaak. Hij acht het overbodig, de door den heer Wessels aangevoerde gronden voor zijn bezwaarschrift hier verder te wederleggen, doch meent alleen nog te moeten opmerken: 1°. dat de in het aan Gedeputeerde Staten gerigt request van den heer Wessels voorkomende bewering, als zouden, tijdens het heerschen der cholera, in den afgeloopen zomer in de zoo bevolkte en behoeftige wijk E bijna geene sterfgevallen van aanbelang plaats gehad hebben, bepaaldelijk met betrekking tot den omtrek zijner huidenzouterij (Stroosteeg, Reet van den muur, Holle Bilt, Visschersteeg enz.), niet strookt met de waarheid, hoezeer hij aan de andere zijde niet geneigd is die sterfgevallen regtstreeks aan de nabijheid der huidenzouterij te wijten; 2°. dat het uit de bij het request door den adressant overgelegde copiën van vergunningen tot het uitoefenen van huidenzouterijen, verleend door het Gemeentebestuur van Amsterdam,

niet blijkt, dat vóór het verleenen dier vergunningen het advies van deskundigen is ingewonnen, eindelijk dat het feit van het dulden van huidenzouterijen binnen de bebouwde kom van andere gemeenten niets bewijst ten aanzien der vraag, of daardoor aan de bewoners in den omtrek al dan niet overlast en nadeel berokkend worden.

Na ontvangst van dit ambtsberigt hebben Gedeputeerde Staten, bij resolutie van 6 December 1866, n°. 27, aan den adressant te kennen gegeven, dat er geene termen zijn bevonden om van het besluit van Burgemeester en Wethouders van Utrecht af te wijken; en dat mitsdien zijn verzoek werd gewezen van de hand.

Daarop heeft zich de adressant bij Zijne Majesteit den Koning in beroep voorzien bij adres van 8 Februarij 1867. Daarin worden hoofdzakelijk herhaald de klagten en bezwaren, hiervoren reeds medegedeeld. Hij voegt er bij, dat hij in den tegenwoordigen stand der zaak, en na de herhaalde weigering van zijn verzoek tot mitigatie van de strenge en harde resolutie van Burgemeester en Wethouders, met bescheidenheid meent te moeten opmerken, dat noch in het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19), noch in eenige andere wettelijke bepaling, aan Burgemeester en Wethouders de bevoegdheid is verleend om, al ware eene inrigting, als waarvan hier de rede is, voor de openbare gezondheid nadeelig, op dien grond hare opruiming te bevelen. Hij verzoekt dan ook, dat het Zijner Majesteit behage te vernietigen het besluit van Gedeputeerde Staten van 6 December 1866, en daarmede de besluiten van Burgemeester en Wethouders van 17 Mei en 21 Junij 1866, en zoo noodig alsnog te bevelen een onderzoek door deskundigen naar de vraag, of het belang der openbare gezondheid ook medebrengt, dat in de inrigting van den verzoeker deze of gene veranderingen worden gemaakt en, zoo ja, waarin die wenschelijke veranderingen zouden bestaan.

Over dit adres heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken gehoord het Collegie van Gedeputeerde Staten. Deze hebben, onder dagteekening van 18 Maart ll., hun ambtsberigt uitgebragt. Zij geven daarbij te kennen, dat zij tot hunne resolutie van 6 December niet zijn gekomen dan na kennis te hebben genomen van het advies, door de Gezondheids-Commissie te dezer zake uitgebragt, en van het later uitgebragt rapport van den Adjunct-Inspecteur voor het Geneeskundig Staatstoezigt in Gelderland en Utrecht. Wat betreft de bewering van den adressant, als zoude noch in het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19) noch bij eenige wettelijke bepaling aan Burgemeester en Wethouders de bevoegdheid zijn verleend om, al ware eene inrigting, als waarvan hier sprake is, voor de openbare gezondheid nadeelig, op dien grond hare opruiming te bevelen,— die bewering, merken Gedeputeerde Staten op, wordt geheel weêrsproken door de voorwaardelijke vergunning zelve van 1852, waarin Burgemeester en Wethouders zich uitdrukkelijk de bevoegdheid tot het doen ontruimen van het bedoeld huis hebben voorbehouden. Zij geven dan ook als hunne meening te kennen, dat het verzoek van den adressant zal moeten worden gewezen van de hand.

Memoriën zijn er in deze zaak niet ingekomen. Door de belanghebbenden, die opgeroepen zijn, is echter schriftelijk te kennen gegeven, dat de stank, door de huidenzouterij te weeg gebragt, nog altijd dezelfde is en nog geheel bestaat.

Door een der belanghebbenden, C. F. Plasberg, is overgelegd eene verklaring van den Adjunct-Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezigt van 8 April ll., waarbij hij te kennen geeft, dat hij den 17 December 1866 voor de laatste maal de huidenzouterij van den heer Wessels bezocht heeft en dat toen daarin door hem geene veranderingen aangetroffen zijn, welke den nadeeligen invloed dier huidenzouterij op de gezondheid der in den omtrek wonende personen zouden kunnen opheffen of althans verminderen.

En hiermede meen ik in deze zaak voor verslag te kunnen volstaan.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. De belanghebbende en een gemagtigde zijn tegenwoordig. Heeft de belanghebbende of de gemagtigde ook eenige inlichtingen te geven of te vragen?

Belanghebbende Wessels wenscht zich voorloopig te gedragen aan hetgeen zijn gemagtigde zal hebben mede te deelen.

De heer Mr. B. M. Vlielander Hein: Mijnheer de Voorzitter! Ik kom als gemagtigde ook van de twee overige adressanten in de beide zaken van gelijken aard.

De Voorzitter: Dan zal ik den heer Staatsraad de Jonge verzoeken vooraf omtrent die beide zaken verslag uit te brengen. Aan de orde is:

III. *het beroep van P. M. Verkerk, te Utrecht, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht, waarbij gehandhaafd wordt een besluit van Burgemeester en Wethouders van Utrecht tot opruiming zijner huidenzouterij in de Laauwerstraat aldaar, wijk H, n°.* 108;

en

IV. *het beroep van A. Ficq en Zoon, te Rotterdam, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht, waarbij gehandhaafd wordt een besluit van Burgemeester en Wethouders van Utrecht tot opruiming hunner huidenzouterij in de Lange Laauwerstraat aldaar, wijk H, n°.* 117.

Staatsraad de Jonge: Mijne Heeren! Over deze twee huidenzouterijen, welke beide sedert een twintigtal jaren werkzaam zijn, en waarvoor de vergunning almede tot wederopzeggens toe werd verleend, wendde zich de Adjunct-Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezigt in Gelderland en Utrecht, onder dagteekening van 22 Junij 1866, tot Burgemeester en Wethouders van Utrecht. Hij berigtte daarbij, dat de huidenzouterij van den heer E. M. Verkerk en die van den heer A. Ficq, beide in de Laauwerstraat, H, n°. 117 en 108, gelegen, even nadeelig voor de bewoners der omliggende huizen te achten zijn als die van den heer Wessels in de Stroosteeg, en dus even als deze naar den buiten-omtrek der stad behooren verplaatst te worden. In het pakhuis van den heer Verkerk trof de Inspecteur op gemelden dag een hoop afval en koehoorns aan, wier onmiddellijke desinfectie en verwijdering hij zeer raadzaam achtte. Hij nam dus de vrijheid de spoedige behandeling dezer zaak aan Burgemeester en Wethouders zeer aan te bevelen.

De Gezondheids-Commissie, over deze twee inrigtingen gehoord, bragt in het reeds vermeld rapport van 25 Augustus 1866 daarover ook haar advies uit. De beide huidenzouterijen in de Lange Laauwerstraat, zegt de Commissie, die op geringer schaal schijnen ingerigt te zijn dan die in de Stroosteeg, verschillen daarenboven van deze laatste, voor zooveel gebleken is, hierin, dat er geene zolders boven zijn, waar hoornen en haren worden bewaard en gedroogd, en schapenhuiden te droogen hangen; voorts is bij geen van beide eene opene plaats. Zij bestaan uit een voorhuis, uitkomende in de Laauwerstraat, waarin de versche huiden worden ontvangen en gewogen, en uit een daarachter gelegen lokaal, bestemd voor het huiden zouten. Deze lokalen komen beide met deuren en vensters onmiddellijk uit in eene blinde steeg, die achter de huizen der van Wijkskade loopt. De bovenvertrekken in de zouterij van Verkerk schijnen verhuurd te zijn aan lieden, die zelve de kamers boven het voorhuis bewonen, terwijl in het groote achtervertrek boven de eigenlijke zouterij eenige mannen en vrouwen (bestedelingen?) zijn gehuisvest. De walgelijke lucht uit de zouterij drong

hier zeer merkbaar door den slechten vloer; het was echter vroeger erger, toen nog de hoornen en ander afval der huiden in of bij de werkplaats bewaard werden. — De verdieping boven de zouterij van Ficq wordt, naar het schijnt, bewoond door een deelgenoot in de zaak, die, door gewoonte, den stank zijner werkplaats niet meer gewaar wordt. Voor het overige komt de inrigting van beide werkplaatsen geheel overeen met die in de Stroosteeg. De grond is echter in beide nog gebrekkiger bevloerd dan in die van laatstgenoemde, en voor een deel slechts met klinkers bestraat. Het noodwendig gevolg hiervan moet zijn, dat de grond meer en meer doortrokken wordt met de pekel, die steeds van de huiden afdruipt, en den bodem bedekt, waardoor het welwater van de nabij gelegene pompen allengs brak en bedorven *moet* worden, hetgeen hier en daar in de Stroosteeg ook reeds schijnt plaats gehad te hebben, even als bij eene pomp in de zouterij van Fick. Uit alles is blijkbaar, zegt de Commissie, dat de gebouwen der drie zouterijen oorspronkelijk eene andere bestemming gehad hebben, en eerst in lateren tijd op de goedkoopste manier zijn ingerigt om als huidenzouterijen te kunnen dienen, zonder dat daarbij eenige voorzorg werd genomen, om den last en het nadeel, voor anderen uit de nabijheid van dergelijke inrigting voortspruitende, zooveel mogelijk te verminderen. Hierom bekommerde men zich bij de uitoefening van het bedrijf ook niet in het allerminst, maar men maakte het soms nog erger, door onnoodige verzamelingen van rottende dierlijke zelfstandigheden aan te leggen. Eerst in de laatste weken, sedert de aandacht er op gevestigd is geworden, is men voorzigtiger geworden, — voor zoolang het duren zal! Op grond van al het bovenstaande meent de Gezondheids-Commissie, even als omtrent de huidenzouterij van Wessels, ook omtrent die in de Laauwerstraat te moeten verklaren, dat zij, zoo als ze thans zijn ingerigt, stellig ongerief en last veroorzaken voor de bewoners van nabijgelegen huizen, en bovendien, bepaaldelijk door de bedorven lucht, die zich er uit verspreidt, en door het bederven van het drinkwater, als schadelijk voor de gezondheid moeten beschouwd worden.

Hierop is gevolgd een besluit van Burgemeester en Wethouders van Utrecht van 28 Augustus 1866, waarbij aan P. M. Verkerk en A. Ficq wordt te kennen gegeven, dat vóór 1 November 1866 hunne inrigtingen moeten zijn weggeruimd, zullende anders eene vervolging tegen hen worden ingesteld.

Beiden hebben zich alstoen tot den Gemeenteraad gewend, die ook nu zich onbevoegd heeft verklaard om van de zaak kennis te nemen.

Vervolgens hebben ook deze adressanten zich gewend tot Gedeputeerde Staten, welke, alvorens op dat hooger beroep te beschikken, het advies inwonnen van Burgemeester en Wethouders, hetwelk, onder dagteekening van 15 November 1866, onder de stukken voorkomt. Burgemeester en Wethouders geven daarbij te kennen, dat, al moge vroeger in de straat, waar deze huidenzouterijen thans bestaan, vergunning tot het uitoefenen van dat beroep gegeven zijn, zulks door het Dagelijksch Bestuur alleen werd verleend tot wederopzeggens toe, ten einde, wanneer in vervolg van tijd door de eene of andere omstandigheid ongerief of klagten uit deze fabrieken mogten ontstaan, het middel in de hand te hebben om aan de ontstane bezwaren een einde te maken. Die omstandigheid heeft zich volgens Burgemeester en Wethouders in den afgeloopen zomer voorgedaan, toen de Adjunct-Inspecteur voor het Geneeskundig Staatstoezigt, bij de vele cholera-gevallen, welke in de straat, waar die huidenzouterijen zich bevinden, voorkwamen, zich genoopt heeft gezien de wegruiming dier bedrijven van dáár aan te raden. Een onderzoek van de Gezondheids-Commissie is daarop gevolgd, naar aanleiding waarvan Burgemeester en Wethouders gemeend hebben de opruiming te moeten bevelen, „daar wij," zeggen Burgemeester „en Wethouders, „wanneer een Collegie, zamengesteld uit verschillende deskundigen, „ons de verklaring geeft, dat deze huidenzouterijen, zoo als zij thans zijn ingerigt,

„stellig ongerief en last veroorzaken voor de bewoners van nabijgelegen huizen, en „bovendien bepaaldelijk door de bedorven lucht, die er zich uit verspreidt, en door „het bederven van het drinkwater, als schadelijk voor de gezondheid moeten be„schouwd worden, geen vrijheid konden vinden om dien toestand langer te laten „voortduren.”

Gedeputeerde Staten hebben daarop, bij besluit van 6 December 1866, de verzoeken der requestranten van de hand gewezen.

Alstoen hebben ook deze adressanten zich gewend tot Zijne Majesteit den Koning. Verkerk legt bij zijn verzoekschrift over eene verklaring van sommige buren, ter zijner gunste, eene verklaring, welke nader bij de Afdeeling schriftelijk herhaald is, dat zij geen last of hinder van Verkerk's huidenzouterij hebben ondervonden. Ook over de huidenzouterij van Ficq heeft geen nabuur geklaagd.

Gedeputeerde Staten, gehoord zijnde, gaven aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, onder dagteekening van 29 Maart ll., te kennen, dat zij ook in deze tot eene afwijzende beschikking niet zijn gekomen dan na behoorlijk ingesteld onderzoek; en dat, wat betreft de bewering, alsof de genomen beschikking in strijd zoude zijn met de verleende concessie, omdat door niemand der nabijgelegen bewoners eenige klagt hoegenaamd zoude zijn ingebragt, — die bewering huns inziens weêrsproken wordt door het schrijven van den Adjunct-Inspecteur van 22 Junij 1866, die daarbij verklaart, dat hij zich persoonlijk heeft overtuigd van de gegrondheid der *bij hem ingekomen klagten.*

Memoriën zijn er niet ingekomen. Alleen moet ik nog vermelden, dat, op verzoek van den gemagtigde der belanghebbenden, er een onderzoek *in loco* heeft plaats gehad van de zijde van Dr. J. T. Mouton te 's Gravenhage, die de huidenzouterijen heeft onderzocht en omtrent zijne bevinding en beschouwingen een rapport heeft uitgebragt. Dat rapport, als van technischen aard, is minder vatbaar om bij extract hier te worden medegedeeld. Daar het zich bij de stukken bevindt, meen ik mij aan deszelfs inhoud te mogen gedragen.

En hiermede kan ik ook omtrent deze beide beroepen voor verslag volstaan.

De Voorzitter geeft thans het woord aan den heer Mr. M. B. Vlielander Hein, Advokaat te 's Gravenhage, gemagtigde der adressanten.

De gemagtigde merkt op, dat het geen vreemd verschijnsel is, dat een tak van bestuur als de hygiëne, lang verwaarloosd als zij is, thans, nu men eenmaal aan haar begint te denken en hare eischen in acht begint te nemen, in vele gevallen, juist door de groote sympathie, die zij bij hare beoefenaars vindt, tot schromelijke overdrijving aanleiding geeft.

Een tal van inrigtingen, die jaren lang zijn geëxploiteerd, zonder dat men er aan dacht, dat zij misschien schadelijk voor de gezondheid zouden kunnen zijn, worden op eens gevaarlijk en verderfelijk.

Zoo ook *in casu.* Twintig jaren lang hadden de appellanten hunne affaire in Utrecht uitgeoefend, toen op eens in het vorige jaar de Gezondheids-Commissie en de Adjunct-Inspecteur decreteerden: die huidenzouterijen zijn gevaarlijk en moeten aan de buitencingels gebouwd worden.

En zoo kregen de appellanten, toen zij op een zekeren dag in het vorige jaar rustig aan het zouten waren, op eens een bevelschrift te huis van Burgemeester en Wethouders, dat hunne inrigting binnen vier of zes weken moest zijn *opgeruimd.*

Dat bevel geeft aanleiding tot tweeërlei vraag:

A. is het wettig, wat den vorm aangaat?

B. is het, daargelaten zijne wettigheid, *in facto* gegrond?

Ad I^{um}. Is de beschikking, waartegen de belanghebbenden in deze zijn opgekomen, in den vorm, waarin zij gegeven is, wettig?

Ter beantwoording dier vraag toonde gemagtigde uit art. 5 van het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19) aan, dat de vergunningen, in het besluit bedoeld, zijn òf algemeene òf bijzondere; terwijl volgens art. 6 die vergunningen zijn voorwaardelijk of onvoorwaardelijk. Wanneer er alzoo geene onoverkomelijke hinderpalen voor eene of andere oprigting bestaan, zullen de voorwaarden daarvoor worden opgelegd.

De in het besluit bedreigde sluiting van de fabriek en dergelijken is dus eene straf voor de nalatigheid van den concessionaris om te voldoen aan de gestelde voorwaarden. Maar dan mag er ook ingevolge dat art. 6 geen bevel tot opruiming worden gegeven, vóór en aleer men in de gelegenheid gesteld zij aan die voorwaarden te voldoen.

En nu is de onderwerpelijke concessie aan den heer Wessels gegeven tot wederopzeggens toe, zoodat, wanneer er klagten mogten oprijzen over ongerief, door zijn bedrijf te ontstaan, zijne huidenzouterij onmiddellijk zou moeten worden opgeruimd, waartoe Burgemeester en Wethouders zich de bevoegdheid hadden voorbehouden.

Gemagtigde beweert, dat het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 geene concessie kent *tot wederopzeggens toe.* Bestaan er onoverkomelijke bezwaren, dan moeten de inrigtingen, waarvan sprake, worden geweigerd. Bestaan die niet, dan *moet* men ze toestaan. Maar het is niet vergund aan Burgemeester en Wethouders eene concessie toe te staan tot wederopzeggens toe.

Het gaat, meent hij, niet op te zeggen: als wij bevoegd zijn tot weigeren, hebben wij ook de bevoegdheid tot intrekking der vergunning. Het Gemeentebestuur mag ja eene gevraagde vergunning weigeren; maar in een bepaald omschreven geval, dat is bij onoverkomelijke hinderpalen. Anders moet het de vergunning toestaan.

De bepaling: *tot wederopzeggens toe* kan niet anders beschouwd worden dan als eene gewone voorwaardelijke vergunning.

En wat nu het voorbehoud betreft, dat Burgemeester en Wethouders gemaakt hebben, men kan zich slechts voorbehouden een *regt*, dat men heeft. Het kan niet geschieden ten aanzien van iets, waartoe men niet bevoegd, waartoe men ongeregtigd is.

Het betreft hier alzoo eene gewone voorwaardelijke vergunning, daarop nederkomende, dat de adressant moet zorgen, dat er geene klagten ontstaan door zijne inrigting. Komen er nu klagten in, dan moeten Burgemeester en Wethouders een fatalen termijn stellen om er aan te gemoet te komen. En wanneer dit laatste niet geschiedt, wordt aan de klagten niet voldaan, worden de bezwaren niet opgeheven, — dan eerst is het Dagelijksch Bestuur bevoegd tot eene sluiting over te gaan, ofschoon dan nog het regt van appel voor den adressant overblijft.

Men heeft hier echter een' anderen weg ingeslagen en, zonder aan den adressant gelegenheid te geven de klagten op te heffen, eenvoudig het bevel gegeven tot opruiming zijner zouterij.

Dit nu acht gemagtigde geheel onwettig.

Hij merkt verder op, dat de zaak van den heer Verkerk bijna gelijksoortig is als die van den heer Wessels. Bij den heer Ficq bestond van den beginne af aan geene schriftelijke concessie; maar is hem twintig jaren eene mondelinge concessie gegeven door middel van den Commissaris van politie. Strikt genomen, bestond dus hier geene voorwaardelijke concessie; maar gemagtigde wil omtrent dit punt niet chicaneren.

Maar in ieder geval had aan alle drie belanghebbenden gelegenheid moeten wor-

den gegeven om aan de gerezen bezwaren te gemoet te komen, maar had men niet raauwelijks moeten bevelen die inrigtingen op te heffen.

Naar aanleiding van hetgeen dus het Stedelijk Bestuur verzuimd heeft te doen, komt gemagtigde vragen, dat zijn besluit alsnog worde vernietigd, en de belanghebbenden in de gelegenheid worden gesteld om aan de opgekomen bezwaren te voldoen; en, als daaraan dan niet mogt worden te gemoet gekomen, als belanghebbenden zich hierin onwillig mogten bestaan, eerst dan tot dien strengen maatregel over te gaan als waarover zij zich thans beklagen.

Ad II^{um}. Het tweede punt, hetwelk gemagtigde wenscht te bespreken, is de quaestie van bezwaren. Die quaestie is tweeledig. Zij betreft in de eerste plaats den last der buren, *de commodo*, geheel afgescheiden van de quaestie van openbare gezondheid, en, in de tweede plaats, het werkelijk nadeel voor de publieke gezondheid.

Hij moet vooraf een woord spreken over de inrigting zelve, waarvan ten deze quaestie is. Het procédé bestaat in niets anders, dan dat de huiden, zoo als zij van den slager komen naar de huidenzouterij, van de hoornen enz. worden ontdaan, en zoo spoedig mogelijk worden gezouten, ten einde ze voor bederf te bewaren. Zij worden dan rustig bewaard en later, na van het zout te zijn afgescheiden, afgeleverd.

Even eenvoudig is de inrigting van het huis, waar zich de huidenzouterij bevindt. Het bestaat: 1°. uit het voorhuis, waar de huiden een korten tijd worden neêrgelegd; 2°. uit het werklokaal, waar zij gezouten worden, en 3°. uit het lokaal, waar zij worden uitgeschud in eene goot, waardoor de onreinheden zich begeven naar het stads-riool.

Nu wenscht gemagtigde voor dat procédé te vergelijken de rapporten van de Gezondheids-Commissie en van den Adjunct-Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezigt. Hij wil daarvan niet alles ontleden, maar zal zich tot hoofdpunten bepalen. Hij komt dan hoofdzakelijk tot het rapport van de Gezondheids-Commissie van 14 Junij 1866. Wanneer men op dat rapport afging, zou men zich voorstellen, dat, wanneer men in de zouterij kwam, men door de pekel overstroomd wierd. Een ieder kan zich echter van het overdrevene daarvan overtuigen. De afval van die pekel is in de meeste gevallen zeer gering.

En wat nu de bezwaren van den Adjunct-Inspecteur betreft, in zijn rapport van 29 Augustus ontwikkeld, zoo zegt hij in zijne beschrijving van de localiteit, dat de pekel door middel eener afvoerbuis loopt in een zinkput in den onderliggenden bodem; en in het rapport van de Gezondheids-Commissie spreekt zij zelve van een kleinen put, die slechts 1½ emmer water kan bevatten en die oogenblikkelijk in het riool uitloopt.

De Inspecteur zegt, en dat is van meer belang, dat de pekel loopt door een gemetseld kanaal onder de spinnerij van den heer Amelung. Dit blijkt intusschen eene bepaalde vergissing te zijn. Immers de spinnerij van den heer Amelung heeft met de afvoerbuis van de pekel niets te maken; — eene vergissing, te meer waarschijnlijk, doch geenszins te verschoonen, daar het rapport des Inspecteurs den datum draagt van 29 November, en zijne korte inspectie plaats had in medio Mei.

Wat nu verder de Gezondheids-Commissie zegt nopens de inrigting van den heer Wessels, als te zijn een oud vervallen gebouw, gemagtigde wil dit gaarne toegeven; maar men moet niet vergeten, dat door den heer Wessels vergunning is gevraagd om zijne inrigting te verbeteren, maar dat hij dit alleen heeft nagelaten met het oog op deze procedure.

Het bezwaar van de geburen betreffende den afval enz., dat erkennen de appellanten, maar dat is al lang opgeruimd.

Voorts merkt de Gezondheids-Commissie nog aan, dat men bij de heeren Verkerk

en Fick voorzigtiger is geworden met dien afval. Dit schijnt onjuist. Men heeft gemagtigde immers verzekerd, dat beide heeren steeds gewoon zijn geweest den afval hunner huiden dadelijk te verkoopen. Hoe dus de Commissie kon zeggen, dat dit eerst in den laatsten tijd is gebeurd, is voor gemagtigde onbegrijpelijk en zonderling, als de door de Gezondheids-Commissie gefingeerde en opgevijzelde last der buren bij die twee inrigtingen is, waar nota bene niemand klaagt, behalve alleen de Gezondheids-Commissie, die fijner neus heeft dan de buren.

Wel bestond er eene klagt over de inrigting van den heer Wessels, wat den stank betreft, en over het laten wegloopen van den afval der huiden in het riool tot schade van het drinkwater, maar niet over de beide andere inrigtingen.

Wat nu den stank aangaat, zoo was de klagt over het bewaren van den afval zeker volkomen gegrond, en had dit aan Burgemeester en Wethonders aanleiding kunnen geven om een fatalen termijn te stellen tot opruiming. Dat is echter niet geschied; maar de heer Wessels is hun zelf voor geweest en is aan dat bezwaar te gemoet gekomen. Maar wat den stank betreft over de affaire zelve, daarover wordt eigenlijk niet geklaagd. Daarover klagen alleen de Gezondheids-Commissie en de Inspecteur. De buren zelve hebben te langen tijd dáár gewoond, dan dat de lucht hen nu nog zou kunnen treffen. Maar zij zijn in het vorige jaar bevreesd geweest of bevreesd gemaakt. Men heeft hun gezegd: gij zult er de cholera van krijgen, en daarom hebben zij geklaagd.

Dus over de lucht als *incommodum*, als ongerief, afgescheiden van de gezondheidsquaestie, beklagen zij zich niet. Maar ook wanneer die klagt had bestaan, kon door het Gemeentebestuur een termijn zijn gesteld om er aan te gemoet te komen. Maar de opruiming kon er niet al dadelijk het gevolg van zijn.

Het bederf van het drinkwater is voor deze procedure van meer schijnbaar belang dan in werkelijkheid.

Gemagtigde erkent, dat, waar de vloer in de huidenzouterij slecht is (zoo als bij den heer Ficq), daardoor het drinkwater *kan* onsmakelijk worden. Maar als hij dat erkent, kan hij het niet toegeven ten aanzien van den heer Wessels. Dáár blijkt, dat de vloer vrij voldoende is; en het aangevoerde door den Inspecteur staat zeker in verband met zijne vergissing betrekkelijk het afvoer-kanaal, even als wegens de pomp. Deze geeft stellig goed water. Geeft de pomp vlak bij de zouterij *goed* water en de stads-pomp slecht water, dan ligt de schuld niet aan de zouterij, maar aan het stads-riool. Dit is klaar en duidelijk. Maar men kan den belanghebbenden opleggen het maken van een goeden vloer van tras of béton; zij zijn daartoe bereid, doch dan heeft de gemeente voor het overige te zorgen. Zij moet zorgen voor een goed riool.

Eindelijk de schadelijke uitwasemingen — de *cardo quaestionis*. De Gezondheids-Commissie heeft de eerste maal die huidenzouterijen schadelijk voor de gezondheid verklaard zonder een behoorlijk onderzoek. Dat onderzoek heeft eerst plaats gehad in Junij, nadat reeds die ongezond-verklaring was voorafgegaan in Mei, zoo als die over het besluit tot opheffing dateert van medio Mei.

Ook de Inspecteur heeft hetzelfde gedaan; en het Gemeentebestuur schijnt zich daardoor genoodzaakt gezien te hebben het bevel tot opruiming te geven raauwelijks, zonder vorm van proces, van eene inrigting, die aan zoovele handen werk geeft, en die zoovele jaren bestaan heeft.

Gemagtigde gelooft, dat het niet te veel gevergd was, èn van de Gezondheids-Commissie èn van den Adjunct-Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezigt argumenten te zien en te lezen, waaruit *bleek*, dat er werkelijk gevaar voor de gezondheid bestaat; maar dat zal men te vergeefs in hunne rapporten zoeken. Het is bepaald waar, dat in al die stukken geen ander argument hoegenaamd van de beweerde

verderfelijkheid dier inrigtingen voorkomt dan dit: "dat zij niet smakelijk ruiken."

Van den beginne af aan zijn de appellanten bevreesd geweest, dat de choleraphobie eene groote rol tegen hunne huidenzouterij speelde. Te meer vreemd kwam hun dit voor, daar zij de ervaring hadden, dat juist in den omtrek hunner inrigtingen die sterfte minder was. Men had mogen verwachten, dat dit beweren, als men werkelijk bevordering van epidemie vreesde, van wege de geneeskundige autoriteiten bv. met statistische opgaven kon zijn ontzenuwd. Doch neen. In zijn rapport van 29 November zegt de Adjunct-Inspecteur eenvoudig, dat die bewering der adressanten *onwaar* is. Hij voegt er evenwel bij, en dat is het hoofdpunt, "dat hij niet geneigd is de "sterfte dáár aan de zouterij te wijten." Alzoo berust de brief van Burgemeester en Wethouders op een misverstand.

Zoo hebben appellanten er zich ook gestadig op beroepen, dat men in de meeste groote steden dergelijke inrigtingen duldt en nog het vorige jaar vergunning voor eene gegeven heeft. Die twee opmerkingen zijn zonderling genoeg door den Adjunct-Inspecteur beantwoord. Vooreerst, zegt hij, bewijst dat niet, dat men in die steden daarvan geen ongerief ondervindt. Dat is zoo, doch kent men in Utrecht dan alléén het besluit van 1824? Daarop zal deze zaak zeker geen toestemmend antwoord geven. In de tweede plaats, zegt de Inspecteur, blijkt het niet, dat men te Amsterdam deskundigen raadpleegt. Gemagtigde legt over de in Amsterdam in 1866 verleende concessie en meent, dat het uit de daarbij opgelegde practische en oordeelkundige voorwaarden blijkt, dat men in Amsterdam juist raadpleegt deskundigen, die verder kijken dan hun neus en die dus anders handelen dan de Utrechtsche, die alléén op den reuk af oordeelen.

Het totaal gemis van argumenten in al die stukken heeft gemagtigde geleid om aan een bekwaam deskundige eenige vragen te stellen, hem te verzoeken in verband daarmede een onderzoek *in loco* te willen doen en deswege rapport uit te brengen. Men kan die vragen vinden in het dossier van stukken. Zij zijn in het rapport van dien deskundige flink en met onpartijdigheid behandeld en beantwoord (1). In dat

---

(1) Die vragen waren van den volgenden inhoud:

a. Is het procédé van bearbeiding, dat in de drie genoemde werkplaatsen wordt gevolgd, — gevoegd bij de *feitelijke inrigting* van die werkplaatsen, — oorzaak, dat zich aldaar stank ontwikkelt, schadelijk voor de gezondheid?

b. Zoo ja, is dan dat schadelijke van dergelijken aard, dat zulke inrigtingen, indien er geen middel bestond om dien stank weg te nemen of af te leiden, in digt bevolkte steden niet zouden mogen worden geduld?

c. Welke zijn de middelen om den schadelijken stank, zoo die aanwezig is, genoegzaam af te leiden?

d. Bestaat er, bij een goed stedelijk rioolstelsel, gevaar, dat door het doorzakken in den bodem van de pekel, vóórdat deze het stedelijk riool bereikt, het drinkwater in den omtrek bedorven wordt?

e. Zoo ja, kan dit dan voorkomen worden, door de huidenzouterij met een solieden vloer van cement of van béton te voorzien, en door te zorgen voor eene behoorlijke afvoergoot?

Het daarop uitgebragt rapport van den heer Dr. J. T. Mouton luidt aldus:

1°. In elke van de drie huidenzouterijen nam ik een onaangenamen reuk waar. Deze reuk was op de straat buiten de gebouwen, toen deze gesloten waren, niet te bespeuren. Dit is mij op zeer overtuigende wijze gebleken bij de zouterij van den heer Wessels, die ik in het eerst niet heb kunnen uitvinden, omdat mij geen naam of nummer

rapport zal men voor het eerst aantreffen wat in de rapporten der Gezondheids-Commissie en des Inspecteurs niet had mogen worden gemist, namelijk: *wat* de oorzaak is van die min of meer onaangename lucht, hoe die ontstaat, hoe er aan

---

van het huis bekend was, niettegenstaande ik juist om het doel, waarmede ik kwam, getracht heb het huis op den reuk afgaande te vinden.

Het is mij gebleken, dat de reuk, die zich in de huidenzouterij ontwikkelt, aan twee oorzaken — althans hoofd-oorzaken — moet worden toegeschreven, beiden inhaerent aan de inrigting der fabriek. Deze hoofd-oorzaken zijn:

De aanwezigheid van versche huiden en de aanwezigheid van zout, ingeslagen onder genot van vrijdom, en daarvoor vermengd met dierlijke olie of kreosoot.

2°. De vraag, of de reuk van dergelijke zouterij schadelijk is voor de gezondheid, moet dus tweeledig beantwoord worden.

a. Het lijdt geen twijfel, dat de uitwaseming van in bederf verkeerende dierlijke zelfstandigheden is schadelijk voor de gezondheid. In zooverre is elke dierlijke zelfstandigheid, die niet deel uitmaakt van een levend ligehaam en onder de gewone omstandigheden der atmosfeer voor verrotting vatbaar is, schadelijk te noemen. Immers het oogenblik, waarop de verrotting begint zigtbaar te worden, wordt voorafgaan door eene periode van ontbinding, waarvan het begin onmogelijk juist is aan te geven.

Uit dit oogpunt beschouwd, moet elke slagterij en huidenzouterij — deze laatste althans voor zoover zich dáár ongezouten huiden bevinden, als ongezond worden aangemerkt — en het lijdt mijns inziens geen twijfel, of de slagterij, waar zich de ingewanden en massa bloed der dieren verzamelen, moet in dit opzigt voor schadelijker worden gehouden dan de zouterij, waar de huiden, en alleen de huiden slechts hoogstens één dag ongezouten vertoeven, naar men mij verzekerde.

Uit een practisch oogpunt daarentegen beschouwd, zou ik meenen, dat eene goed ingerigte slagterij, waar minstens eens of tweemaal daags het voor verrotting vatbare wordt opgeruimd en buiten de stad gebragt, en zoo ook eene huidenzouterij, waar de huiden hoogstens één dag ongezouten blijven liggen, en waar zich *geene* rottende dierlijke zelfstandigheden ophoopen, geenszins *uit dien hoofde* als ongezond kunnen worden aangemerkt.

b. De reuk van het zout, of liever van de bijmengselen van het zout, komt in de tweede plaats in aanmerking.

Het heeft mij getroffen, dat in eene der drie zouterijen de reuk minder onaangenaam was dan in de beide anderen, en het bleek mij bij onderzoek, dat in de eerstgenoemde het zout met krijt en kreosoot en in de beide laatsten met dierlijke olie was vermengd.

Dierlijke olie is een product van de ontleding van dierlijke zelfstandigheden; en eene atmosfeer, met dampen van dierlijke olie bezwangerd, kan op den duur schadelijk werken op de gezondheid.

Kreosoot daarentegen verdient boven dierlijke olie de voorkeur, omdat kreosoot eene *besmettingwerende* stof is, die, wel is waar, niet aangenaam riekt, maar waarvan de aanwezigheid in de lucht eer heilzaam dan schadelijk zal mogen heeten — getuige het gebruik, dat men van kreosoot maakt — tegen de veepest.

3°. Over de *gezouten huiden* heb ik tot nog toe niet gesproken, omdat mij gebleken is, dat deze niet de oorzaak zijn van den waargenomen reuk; althans heb ik, na hand en armen door de huidenlaag heen gebragt te hebben, niets anders dan den reuk der bijmengselen van het zout bespeurd. Bovendien heeft de geheele bewerking ten doel om de huiden voor bederf te vrijwaren; het is genoegzaam door de ondervinding bewezen, dat de methode proefhoudend is, en dat dus de gezouten huiden niet door bederf de oorzaak kunnen worden van verpestenden reuk.

4°. Als middelen om den reuk onschadelijk te maken, moet ik in de eerste plaats wijzen op het sub 2*b* aangevoerde en aanraden het zout uitsluitend met kreosoot vermengd te

kan te gemoet gekomen worden, in hoeverre zij schadelijk te achten is enz., enz.

Wanneer de Raad van State in dat rapport voldoende grond voor zijn oordeel mogt vinden, dan waren misschien de dáár behandelde voorbehoedmiddelen als voorwaarden in den zin van het Koninklijk besluit van 1824 op te leggen aan de adressanten, die, het kan niet genoeg herhaald worden, van den beginne af nooit onwillig zijn geweest om verpligt of onverpligt die verbeteringen daar te stellen, die een onpartijdig en oordeelkundig onderzoek als wenschelijk mogt aangeven.

Vindt de Raad in het rapport nog geen genoegzame voorlichting, welnu, dan kunnen nieuwe deskundigen benoemd worden. Voor dat geval vraagt de gemagtigde slechts ééne concessie, namelijk, dat men noch benoeme den Adjunct-Inspecteur, noch één lid der in deze geadviseerd hebbende Gezondheids-Commissie; want, zoo als in vele gevallen, is ook hier weêr gebleken, hoe moeijelijke taak het zelfs voor geleerden is om regters te zijn in hunne eigen zaak.

De Voorzitter: Hebben de belanghebbenden nog eenige nadere inlichtingen te geven of te vragen?

De belanghebbende C. F. Plasberg dringt nader zijne bezwaren aan, door hem en andere buren van de onderwerpelijke huidenzouterijen in schrift ontwikkeld. Het doet hem leed, dat die bezwaren door de adressanten en ook nu door hunnen gemagtigde zoo weinig geteld worden. Hij acht het dan ook eene bespotting om bezwaren weg te cijferen, die met de gezondheid en eene eerste levensbehoefte in

---

gebruiken. In de tweede plaats zouden de huiden geenen enkelen nacht of niet langer dan twaalf uren ongezouten mogen blijven.

In de derde plaats zou er geenerlei afval, hoornen als anderzins, tenzij in volmaakten droogen staat, aanwezig mogen zijn, althans niet langer dan strikt noodig is om de huiden daarvan te bevrijden.

In de vierde plaats zou men, indien al de bestaande reuk voor de omliggende bewoners, zoo niet schadelijk, dan toch hinderlijk mogt worden geacht, door het aanbrengen van twee enkele of eenen dubbelen luchtkoker in dit gebrek waarschijnlijk grootendeels te gemoet komen, wanneer althans die kokers hoog genoeg en doelmatig ingerigt zijn.

5°. Omtrent de vraag, of het drinkwater al of niet bedorven kan worden door het vocht, dat uit eene zouterij wordt afgelaten, moet ik opmerken, dat ik het woord *bedorven* hier opvat in den ruimsten zin, en daaronder dan ook versta: door onaangenamen, hoezeer misschien niet voor de gezondheid nadeeligen bijsmaak ondrinkbaar.

Zoo beschouwd, moet ik antwoorden, dat het drinkwater, *waarin* dergelijk vocht gemengd is, bepaald ondrinkbaar moet worden, en dat mij gebleken is, dat althans in eene der genoemde zouterijen, die van den heer Ficq, de slechte toestand van den vloer alle gelegenheid aanbiedt tot het doorzakken van dit vocht, terwijl dan ook de grond onder den vloer werkelijk met den reuk der dierlijke olie als doortrokken was (en bovendien nog van den reuk van eenen beerput, dáár aanwezig), terwijl in de beide andere de vloer slechts gedeeltelijk daarvoor gelegenheid gaf. Het spreekt echter van zelf, dat met eenen goeden hellenden getrasten vloer, met doelmatigen goot en afloop, waardoor het vocht onmiddellijk in het riool zou gebragt worden, dit bezwaar geheel zou worden opgeheven en het vocht daardoor zou komen in dezelfde verhouding tot het drinkwater als waarin de inhoud van het riool verkeert.

Ik merk hierbij nog op, dat eene pomp, die, wel is waar, tamelijk ver van de zouterij van den heer Wessels verwijderd was, circa 8 Ned. ellen, op den reuk en den smaak tamelijk goed drinkwater opleverde, dat althans volstrekt niet *zout* smaakte.

verband staan. Hij wijst op het gezag van den Hoogleeraar Mulder, een man, die op het gebied van scheikunde een zoo grooten naam verworven heeft, en die zich dan ook in Europa beroemd heeft gemaakt. Het is de overtuiging van dien geleerde, dat de huidenzouterijen niet anders dan schadelijk zijn voor de gezondheid. Het riool, waarvan hier sprake is, is reeds, sedert dat de concessie verleend is, bedorven. De buren hebben bovendien allen last van den afval, die in hunne riolen uitloopt. Hij hoopt, dat het advies der Afdeeling zal strekken om de in deze gevallen beschikkingen te handhaven.

De adressant Wessels bestrijdt het bezwaar, ontleend aan den grooten voorraad van pekel, waardoor het welwater zou bedorven worden. Hij verzekert, dat hij tegenwoordig zooveel zout niet meer noodig heeft. Vroeger waren de stads-riolen open gooten; en toen liep het water er over heen; maar nadat die gooten veranderd zijn, zijn het riolen geworden onder de straten. En nu is het opmerkelijk, dat de pomp vlak bij zijn pand altijd goed water heeft, zoodat die van den heer Plasberg door zijne huidenzouterij geen last kan hebben.

De heer Plasberg merkt nader op, dat die last wel degelijk bestaat, bij de omstandigheid, dat zijn kelder loopt onder de huidenzouterij van den heer Wessels.

De heer Ficq zegt, dat ook hij den Hoogleeraar Mulder gesproken heeft, en dat deze juist meende, dat, wat het bezwaar van schade aan het drinkwater betreft, dit, zoo als die heer het met zoovele woorden uitdrukte, „maar larie was”. Belanghebbende zegt dit maar, om aan te toonen, dat zouterijen geen water kunnen bederven. Daarvan is zelden of nooit sprake, of er moet een lek in den regenput zijn. Wel had de heer Mulder hem gezegd, dat, met het oog op de heerschende ziekte, het wenschelijk was, dat dergelijke inrigtingen zich buiten de stad bevonden; maar hij heeft niet gezegd, dat zij *per se* moesten opgeruimd worden. Er zijn vele andere fabrieken, zoo als b. v. verwerijen, waarvan de fijnste vergiften ook in de riolen wegspoelen. Die zouden dan ook alle moeten weggeruimd worden. — Adressant geeft voorts te kennen, dat hij in deze zaak werkzaam is als opvolger van zijn vader, en dat hunne inrigting wel vijftig jaren heeft bestaan, zonder dat een enkel persoon, daarbij werkzaam, of in de nabijheid, door de cholera werd aangetast, zelfs toen deze op het ergst was, als ten jare 1833. Toen, even als bij alle epidemiën, deed zich het verschijnsel voor, dat geen enkel leerlooijer werd aangetast. Hij heeft in Rotterdam in dat vak eene uitgebreide zaak, waarvan zich op verschillende plaatsen, en zoo ook te Utrecht, succursalen bevinden. En nu is nergens eenig ongerief door die zouterijen ontstaan. Hij heeft te Utrecht slechts een klein pandje, waarvan zich aan de ééne zijde eene houten schutting bevindt, terwijl de andere kant door een stads-gang wordt begrensd. Hij wil zich overigens gaarne onderwerpen aan zoodanige voorwaarden en bepalingen, als waardoor alle wezenlijke bezwaren kunnen worden vermeden, zoo als het leggen van een nieuwen, ondoordringbaren vloer, en het maken van een bekwamen luchtkoker. Hij gelooft, dat de Gezondheids-Commissie zeer overdreven is te werk gegaan, door juist de ondernemingen der adressanten bij het hoofd te nemen. Hunne ondernemingen schijnen juist feitelijk een preservatief tegen besmetting op te leveren; want in de geheele omgeving was geen geval van aanranding der gezondheid.

Op de vraag van den Voorzitter, hoe het stads-riool aan de woning van Plasberg nadeel kan toebrengen, wordt door dezen door plaatselijke aanwijzing in de overgelegde teekening dat beweren nader gestaafd.

De VOORZITTER: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

V. *het beroep van J. de Graaf Wz., te de Weert, gemeente Sleeuwijk, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, waarbij zijn zoon Jan de Graaf tot de dienst voor de nationale militie is aangewezen.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! Jan de Graaf, geboren den 3 November 1838 in de gemeente de Werken en Sleeuwijk, is, toen hij den leeftijd had bereikt, waarin hij militiepligtig kon worden, niet aangegeven om deel te nemen aan de loting. Hij is dien ten gevolge, bij besluit van Gedeputeerde Staten der provincie Noordbrabant van den 15 Maart ll., krachtens art. 161 der militiewet van den 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72), voor de dienst aangewezen. Van dit besluit is de adressant *tempore utili* bij den Koning in beroep gekomen. In het ingediend adres zegt hij, dat zijn zoon Jan de Graaf, blijkens eene door hem overgelegde verklaring van den Burgemeester der gemeente Sleeuwijk *c. a.*, in de maand April 1856 van het bevolkingsregister is geroyeerd wegens vertrek naar de Staten van Noord-Amerika; dat hij van dáár, na een verblijf van ruim acht jaren, in de maand Augustus 1864 te Sleeuwijk is teruggekeerd; dat hij in die gemeente sedert onafgebroken heeft verblijf gehouden, zonder dat hij als Nederlander noch als inwoner is ingeschreven, of door iemand daartoe is uitgenoodigd; dat niemand op het denkbeeld kwam om hem als militiepligtig te beschouwen; dat het dus zeer bevreemdend is, dat men hem nu onverwacht voor de militie oproept; dat hij adressant drie zonen heeft, waarvan de oudste een vrij nummer heeft getrokken; dat zijn jongste zoon een dienstpligtig nummer heeft getrokken, maar een ander voor zich heeft in dienst gesteld; en dat hij vermeent daardoor aan den eisch der wet te hebben voldaan.

In de overgelegde verklaring wordt gezegd, dan Jan de Graaf door vertrek naar Amerika in April 1856 van het bevolkingsregister is geroyeerd.

In het ambtsberigt van den Commissaris des Konings in Noordbrabant wordt gezegd, dat, volgens de overgelegde verklaring van den Burgemeester van Sleeuwijk, Jan de Graaf in 1856 naar Noord-Amerika is vertrokken, zonder dat hij heeft doen blijken het stellig voornemen te hebben gehad aldaar zijn hoofdverblijf te vestigen.

In het besluit van Gedeputeerde Staten wordt dan ook overwogen op dien grond en op de omstandigheid, dat hij sedert drie jaren weder woonachtig is te Sleeuwijk, dat hij zijne hoedanigheid van Nederlander niet heeft verloren.

Uit het berigt van den Burgemeester van Sleeuwijk blijkt, dat de dienst voor den jongsten broeder van Jan de Graaf is verrigt door een nummerverwisselaar.

In eene memorie, aan de Afdeeling ingezonden door den adressant, geeft hij te kennen, dat hij onbekend is met de wetten op het stuk der nationale militie; en dat hij in de volle overtuiging was, dat zijn zoon, die destijds van het bevolkingsregister geroyeerd en in Amerika was, niet aan de loting behoefde deel te nemen; dat die zoon aanvankelijk dan ook maar is overgekomen om zijn vader te bezoeken, en dat zijn terugkeer naar Amerika slechts is vertraagd om hem adressant, bij zijne hooge jaren, tijdelijk behulpzaam te kunnen zijn; dat zijn zoon dus niet als Nederlander kan worden aangemerkt.

Dit zijn hoofdzakelijk de gronden, waarop het onderwerpelijk beroep berust, hetwelk krachtens magtiging des Konings den 8 April jl. bij deze Afdeeling is aanhangig

gemaakt en waaromtrent alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit zal moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er is een belanghebbende tegenwoordig. Heeft de belanghebbende ook eenige inlichtingen te geven of te vragen?

De belanghebbende J. de Graaf Wz. geeft hoofdzakelijk te kennen, dat ten jare 1856 zijn zoon aan den Burgemeester zijn voornemen had medegedeeld om zich naar Noord-Amerika te begeven. Hij weet niet beter, of de Burgemeester heeft zijn zoon toen van het bevolkingsregister afgeschreven. Belanghebbende was stellig voornemens zijn zoon te volgen; doch zijne overige kinderen hadden tegen dat vertrek een tegenzin, zoodat hij daarvan heeft afgezien. Bij het klimmen zijner jaren had hij echter zijnen zoon, die reeds gedurende acht jaren in Noord-Amerika was verbleven, verzocht weder over te komen, daar hij zijn steun noodig heeft. Hij herhaalt intusschen, dat het vertrek van zijnen zoon den Burgemeester geenszins onbekend was, integendeel, dat deze hem verzekerd had, dat hij niet meer als Nederlander te beschouwen was. En nu is het wel te bevreemden, dat men zijn zoon twee jaren lang met rust heeft gelaten, en men hem nu behandelt, alsof het feit pas ontdekt was. En toch hij is in geenen deele ter sluiks vertrokken.

De Voorzitter: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, is deze zaak afgedaan.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Elfde vergadering.

Vergadering van Dingsdag, 28 *Mei* 1867.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron Mackay van Ophemert en Zennewijnen.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De Voorzitter: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 30 April ll., n°. 61, houdende beschikking op *het beroep van den Dorpspolder van Overasselt van besluiten van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij, met voorbijgang van een vroeger besluit, een paar duikers onder Overasselt ten laste van den dorpspolder zijn gebragt* (zie het verslag over deze zaak op blz. 26—29).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het bij Ons door het Bestuur van den dorpspolder van Overasselt ingesteld beroep tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 7 Februarij 1865, no. 78, waarbij door de vaststelling van de leggers der wegen in de gemeente Overasselt het onderhoud van sommige duikers in die wegen ten laste van den dorpspolder is gebragt;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 27 Februarij 1867, n°. 105;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 27 April 1867, n°. 251, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat bij het bovengenoemde besluit van 7 Februarij 1865, waarbij de leggers A en B der wegen in de gemeente Overasselt zijn vastgesteld, op de reclame van het Polderbestuur van Overasselt is beslist, dat het onderhoud der duikers, gelegen in de wegen n°. 1 van legger A en n°s. 2 en 22 van legger B, op grond der bepalingen van artt. 230 en 231 der gemeentewet, is ten laste der gemeente, maar omtrent de duikers, gelegen in de wegen n°s. 10, 13, 15, 16 en 25, geene bepaalde beslissing is gegeven;

dat het Polderbestuur van Overasselt zich door dat besluit bezwaard acht, op grond, dat ook het onderhoud der duikers in de laatstgenoemde wegen, hetwelk, volgens den vastgestelden legger B, ten koste van den dorpspolder komt, ten laste van het Gemeentebestuur had moeten zijn gebragt;

dat uit de overgelegde stukken is gebleken, dat, toen in 1861 de bedoelde legger B is opgemaakt en ter visie gelegd, daartegen door het Polderbestuur bij het Gemeentebestuur is gereclameerd, onder meer, op grond, dat de duikers in de wegen n°s. 10, 13, 15, 16 en 25 daarbij onder toezigt van het Polderbestuur werden gesteld, doch zonder dat duidelijk werd uitgedrukt, wie met het onderhoud daarvan was belast;

dat in 1863 gewijzigde leggers zijn ter visie gelegd, waarop het onderhoud der bedoelde duikers ten laste van den polder was gebragt, en dat het Polderbestuur toen op nieuw, onder verwijzing naar zijne vroegere bezwaarschriften, heeft gereclameerd tegen de wijzigingen, waardoor lasten op den polder zouden worden gelegd;

dat het Polderbestuur van Burgemeester en Wethouders, mededeeling ontvangen hebbende van het berigt, dat door deze betreffende de bezwaren, tegen de gewijzigde leggers ingediend, aan Gedeputeerde Staten was gedaan, een nader schrijven aan laatstgemeld Collegie heeft gerigt, houdende, dat, vermits gemeld berigt slechts eene herhaling was van hetgeen door Burgemeester en Wethouders in hun schrijven van 15 Januarij 1862, n°. 4, aan Gedeputeerde Staten was medegedeeld, het Polderbestuur de vrijheid nam, ter wederlegging daarvan, naar zijn schrijven van 4 Februarij 1862, n°. 20, te verwijzen;

dat in laatstgemeld schrijven, na eenige opmerkingen ten aanzien van enkele duikers, in het algemeen tegen de redenering van Burgemeester en Wethouders was aangevoerd, dat het onhoudbaar was, dat de belanghebbenden zelven voorzien zouden in het onderhoud der duikers, en de gronden waren opgegeven, waarom het Polderbestuur meende, dat het onderhoud van *alle* duikers ten laste der gemeente moest worden gesteld; dat dus de verwijzing naar dat schrijven duidelijk de bedoeling te kennen gaf, dat de reclame alle de in het oorspronkelijk bezwaarschrift genoemde, bij de wijzigingen ten laste des polders gebragte duikers betrof, waaronder bepaaldelijk die in de wegen n°. 10, 13, 15, 16 en 25 behoorden;

dat dus Gedeputeerde Staten, alvorens tot de vaststelling van den legger B over te gaan, op het ingediend bezwaarschrift, ook voor zooveel de duikers in de zoo evengenoemde wegen betreft, hadden moeten beslissen, en dat mitsdien hun besluit van 7 Februarij 1865, waarbij, zonder omtrent die bezwaren uitspraak te doen, de legger B is vastgesteld, niet in overeenstemming is met het reglement op de wegen in de provincie Gelderland;

Gezien art. 14 van genoemd reglement (*Provinciaal Blad* 1857, n°. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 7 Februarij 1865, n°. 78, voor zoover daarbij de legger B der wegen in de gemeente Overasselt is vastgesteld, te vernietigen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit,

waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

'sGravenhage, den 30 April 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) Heemskerk.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,
de Kock.

2°. van den 30 April ll., n°. 62, houdende beschikking op *het beroep van Johannes Hupperets, de weduwe Huynen, Peter Alleleyn, L. George en de weduwe Badenberg, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Limburg, waarbij de op* 16 *Februarij* 1867 *voor de gemeente Gulpen plaats gehad hebbende loting voor de ligting der nationale militie van dat jaar is vernietigd* (zie het verslag over deze zaak op blz. 92—94).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op de adressen van Johannes Hupperets, vader van den loteling Josephus Hubertus Hupperets; Peter Alleleyn, vader van den loteling Johannes Hubertus Alleleyn; Lodewijk George, vader van den loteling François George, en de weduwe Badenberg, moeder van den loteling Josephus Alphonsus Badenberg, wonende allen te Gulpen (provincie Limburg), daarbij Onze voorziening inroepende tegen eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Limburg van 1 Maart 1867, waarbij de op 16 Februarij bevorens voor de gemeente Gulpen plaats gehad hebbende loting voor de ligting der nationale militie van dit jaar is vernietigd;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 23 April 1867, n°. 9;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 27 April 1867, n°. 257, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat bij de bovengemelde loting voor de gemeente Gulpen het getal der ingeschrevenen heeft bedragen 23, maar dat door eene vergissing van den Militie-Commissaris 24 nummers of loten in de bus zijn gedaan;

dat de trekking, waarbij het overtollige nummer 24 is te beurt gevallen aan den derden opgeroepen loteling, is voortgezet tot en met den 21sten loteling, en dat toen door den Militie-Commissaris, die zijne vergissing opgemerkt had, een nummer uit de bus is genomen, zijnde n°. 12, waarna door de twee laatst-overgeblevenen zijn getrokken de n°s. 17 en 21;

dat tegen de wijze, waarop die loting is geschied, bezwaren zijn ingebragt door de vaders van drie lotelingen, die lage nummers hadden getrokken; en dat Gedeputeerde Staten, daarop uitspraak doende, die loting hebben vernietigd, op grond, dat de van de zijde van den Militie-Commissaris begane vergissing eene onregelmatigheid daarstelde, welke op den uitslag der loting van invloed heeft kunnen zijn, vermits

door het in de bus aanwezig zijn van een lotingsbiljet meer dan personen, die aan de loting moesten deelnemen, eene geheele verplaatsing van nummers te weeg gebragt kan zijn geworden, terwijl daarenboven door het uit de bus nemen van het biljet n°. 12 aan de personen, die daarna moesten loten, ten nadeele welligt van eenigen dergenen, die reeds geloot hadden, de gelegenheid is benomen om dat nummer te trekken;

dat de adressanten van die uitspraak in beroep zijn gekomen, bewerende, dat, vermits het door den Militie-Commissaris weggenomen nummer een nummer was, dat stellig nog dienstpligtig zou maken, niemand reden tot klagen heeft gehad, en dat in allen gevalle Gedeputeerde Staten te ver zijn gegaan, door de geheele loting te vernietigen, dewijl de twee eerstlotenden, niet alleen geen nadeel door de gepleegde onregelmatigheid hebben kunnen ondervinden, maar zelfs de kans hebben gehad om het overtollige n°. 24 te bekomen;

dat Gedeputeerde Staten, krachtens art. 36 der wet betrekkelijk de nationale militie, de bevoegdheid hebben eene plaats gehad hebbende loting, waartegen bezwaren zijn ingebragt, te vernietigen, wanneer het hun blijkt, dat de gepleegde onregelmatigheid op den uitslag der loting van invloed heeft kunnen zijn;

dat eene onregelmatigheid ongetwijfeld kan gezegd worden invloed te hebben kunnen uitoefenen op den uitslag der loting, wanneer zij van dien aard is geweest, dat daardoor is verbroken de volkomen gelijkheid van kans voor alle lotelingen, wanneer een of meer lotelingen daardoor kunnen zijn bevoordeeld of verstoken van eene kans om een voordeelig nummer te trekken;

dat bij de loting te Gulpen eene zoodanige onregelmatigheid is gepleegd;

dat toch door het, in strijd met het stellige voorschrift van art. 32 der wet, in de bus zijn van een overtollig nummer, de drie eerste lotelingen eene kans te veel hebben gehad om vrij te loten; terwijl de twintig laatsten eene kans hebben gemist, dat door de eersten een laag nummer uit de bus zou worden genomen;

dat voorts door het wegnemen van een laag nummer, vóórdat de twee laatste lotelingen hadden getrokken, die twee laatsten in gunstiger toestand zijn gebragt, daar zij geplaatst waren voor eene bus, waarin een laag nummer minder was, dan toen de 21 eersten daaruit hebben getrokken;

dat eindelijk het wegnemen van dat nummer van nadeeligen invloed zou zijn voor den laatsten, die voor de dienst zou worden aangewezen, daar deze vrij zou zijn geweest, indien alles zich volgens de wettelijke voorschriften had toegedragen;

dat Gedeputeerde Staten dus hebben gehandeld volgens de letter der wet, en in overeenstemming met de bedoeling des wetgevers, door deze loting te vernietigen;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der uitspraak van Gedeputeerde Staten van Limburg van den 1 Maart 1867, het daartegen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

'sGravenhage, den 30 April 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,
DE KOCK.

3°. van den 1 Mei ll., n°. 68, houdende beschikking op *het beroep van het Bestuur der vier gecombineerde polders Willige Langerak, Zuid-Zevender, Cabauw en Vijfhoeven van een gemeenschappelijk besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland en Utrecht, waarbij geweigerd is vergunning te verleenen tot wegruiming der Havensluis te Haastrecht, ten einde van het onderhoud dier sluis te worden ontheven* (zie het verslag over deze zaak op blz. 55—58).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een aan Ons ingediend adres van de besturen der vier gecombineerde polders Willige Langerak, Zuid-Zevender, Cabauw en Vijfhoeven, daarbij in beroep komende van een gemeenschappelijk besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland en Utrecht van 28/16 Augustus 1866, betreffende het onderhoud der Havensluis te Haastrecht, en verzoekende, dat door Ons moge worden verklaard, dat de polders, door de adressanten vertegenwoordigd, niet langer verpligt zullen zijn, de bedoelde sluis voor hunne rekening te onderhouden;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 13 Maart 1867, n°. 3;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 27 April 1867, n°. 252, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat de adressanten tot dusver gemeenschappelijk met den polder Vlist en Bonrepas hebben onderhouden de Havensluis te Haastrecht, welke vroeger diende tot uitlozing van het polderwater uit den lagen boezem dier polders, doch dat zij vermeenen die sluis niet langer te behoeven te onderhouden, omdat die voor hen nutteloos geworden zou zijn;

dat zij zich daarover gewend hebben tot Dijkgraaf en Hoogheemraden van den Krimpenerwaard, in wier dijk de sluis ligt;

dat deze van oordeel zijn, dat de sluis voortdurend door de adressanten moet worden onderhouden;

dat dit geschil, volgens art. 173 van het reglement voor het Hoogheemraadschap van den Krimpenerwaard, als een geschil over het onderhoud van een rivierwaterkeerend werk tusschen Dijkgraaf en Hoogheemraden en derden, die met het onderhoud belast zijn, moet worden beslist door Gedeputeerde Staten;

dat de adressanten, als zij die beslissing hadden willen inroepen, eerst volgens art. 95, 2de lid, van dat reglement hadden moeten vragen eene beschikking der Vereenigde Vergadering omtrent hunne bezwaren, daarna de zaak aan de beslissing van Gedeputeerde Staten hadden kunnen onderwerpen en van de beslissing van deze bij Ons in beroep hadden kunnen komen;

dat zij dien weg niet hebben gevolgd, maar na het antwoord van Dijkgraaf en Hoogheemraden de tusschenkomst van Gedeputeerde Staten, eerst van Utrecht, daarna van Zuidholland hebben ingeroepen, welke beide collegiën achtereenvolgens te kennen hebben gegeven, geene termen te hebben gevonden om aan hun verzoek te voldoen;

dat de adressanten zich daarop op nieuw tot Gedeputeerde Staten van Zuidholland hebben gewend, verklarende het besluit te hebben genomen om geene meerdere gelden aan dat thans nutteloos geworden waterwerk te besteden, en alsnog de tusschenkomst van dat Collegie verzoekende, ten einde botsingen en regtsgedingen, waartoe hunne weigering aanleiding zou kunnen geven, te voorkomen;

dat Gedeputeerde Staten van Zuidholland daarop met hunne ambtgenooten van Utrecht gezamenlijk pogingen hebben aangewend om de zaak in der minne op eenen nieuwen voet te regelen;

dat, toen deze pogingen mislukt waren, zij daarvan, bij gemeenschappelijk besluit van 28/16 Augustus 1866, aan de adressanten hebben kennis gegeven, van welk besluit de adressanten nu in hooger beroep de vernietiging van Ons vragen;

dat echter, vermits door de adressanten de beslissing van Gedeputeerde Staten niet was ingeroepen, en beide collegiën van Gedeputeerde Staten hebben verklaard hun besluit van 28/16 Augustus 1866 ook niet als eene beslissing te beschouwen, maar alleen als de mededeeling van het mislukken hunner ingeroepen tusschenkomst tot schikking, tegen zoodanig besluit, uit den aard der zaak, geen hooger beroep openstaat;

dat evenmin voor alsnog door Ons overeenkomstig het tweede deel van het verzoek kan worden verklaard, dat de polders, door de adressanten vertegenwoordigd, niet langer verpligt zullen zijn de meergemelde sluis te onderhouden, zoolang niet in de zaak, op de wijze, bij de boven aangehaalde artikelen van het reglement van het Hoogheemraadschap van den Krimpenerwaard, eene formele beslissing door Gedeputeerde Staten van Zuidholland is gegeven, en daarvan bij Ons, binnen den tijd, in art. 176, 2de lid, bepaald, is in beroep gekomen;

Gezien de aangehaalde artikelen van het reglement voor het Hoogheemraadschap van den Krimpenerwaard van 21 Augustus 1855 (*Provinciaal Blad van Zuidholland* nº. 99);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de adressanten niet-ontvankelijk te verklaren in hun bij Ons ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 1 Mei 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,

DE KOCK.

4º. van den 3 Mei ll., nº. 60, houdende beschikking op *het beroep van A. Teunissen c. s., te Didam, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij is vastgesteld de staat van wijziging, door Burgemeester en Wethouders van Didam gebragt in de leggers A en B van de wegen en voetpaden in die gemeente, voor zooveel het Angerlo'sche voetpad betreft* (zie het verslag over deze zaak op blz. 58—60).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een adres van A. Teunissen *c. s.*, inwoners der gemeente Didam; daarbij Onze voorziening inroepende tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van

Gelderland van 11 September 1866, n°. 86, houdende vaststelling der gewijzigde leggers van de wegen en voetpaden in die gemeente;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 27 Maart 1867, n°. 106;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 1 Mei 1867, n°. 234, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat Gedeputeerde Staten van Gelderland, bij besluit van 12 December 1865, n°. 69, hebben uitgemaakt, dat het Angerlo'sche voetpad, voor zooveel het loopt door de gemeente Angerlo, niet op de leggers der openbare wegen behoort voor te komen, en voorts Burgemeester en Wethouders van Didam hebben uitgenoodigd dat voetpad in hunne gemeente, loopende tot de grens van Angerlo, over te brengen van legger A op legger B;

dat de tegenwoordige adressanten van die beschikking bij Ons in hooger beroep zijn gekomen, maar bij Koninklijk besluit van 29 Augustus 1866, n°. 53, daarin niet-ontvankelijk zijn verklaard;

dat intusschen het Gemeentebestuur van Didam niet, zoo als het had behooren te doen, Onze uitspraak op het ingesteld beroep heeft afgewacht, maar reeds dadelijk aan het gemeld besluit van Gedeputeerde Staten heeft uitvoering gegeven, door het Angerlo'sche voetpad over te brengen van legger A op legger B en de aldus gewijzigde leggers ter visie te leggen voor de belanghebbenden van af 20 Maart 1866 gedurende 30 dagen;

dat de adressanten den 14 April tegen de aldus gewijzigde leggers een bezwaarschrift hebben ingediend, hetwelk den 7 Junij daaraanvolgende door het Gemeentebestuur van Didam, met de leggers en den staat van wijzigingen, is opgezonden aan Gedeputeerde Staten;

dat Gedeputeerde Staten bij hun nu aangevallen besluit van 11 September 1866 de gewijzigde leggers hebben goedgekeurd, zonder gewag te maken van eenige daartegen ingebragte reclame;

dat deze handelwijze is in bepaalden strijd met de voorschriften van het reglement op de wegen, voetpaden, straten en stegen in de provincie Gelderland, volgens welke Gedeputeerde Staten in eerste instantie uitspraak moeten doen over alle door belanghebbenden tegen de leggers ingediende bezwaren;

dat wel door Gedeputeerde Staten is beweerd: „dat zij tot het ter zijde stellen van het bezwaarschrift bevoegd zouden geweest zijn, omdat het niet aan hen, maar aan het Gemeentebestuur van Didam was ingediend, en omdat geen nader bezwaarschrift aan hen was ingezonden, waaruit zij meenden te mogen opmaken, dat in de opmerkingen, aan de belanghebbenden door het Gemeentebestuur medegedeeld, was berust;"

dat echter dit beweren is ongegrond, omdat bezwaren tegen de leggers, uit den aard der zaak, niet kunnen gerigt worden tot het Gemeentebestuur, hetwelk niet daarover beslissen kan;

dat wel, volgens art. 11 van gezegd reglement, de bezwaren schriftelijk aan het Gemeentebestuur moeten worden ingediend, maar dat deze bepaling klaarblijkelijk alleen ten doel heeft om de gemeentebesturen in staat te stellen de gemaakte bedenkingen te wederleggen, zoo als duidelijk volgt uit het voorschrift van art. 12, dat de gemeentebesturen ten spoedigste de ingediende bezwaarschriften moeten opzenden aan Gedeputeerde Staten, onder bijvoeging van hunne opmerkingen ten aanzien van elk bezwaarschrift in het bijzonder;

dat dit beweren des te minder aannemelijk is in deze, omdat Burgemeester en Wethouders van Didam, bij het opzenden van het bezwaarschrift, bij brief van 7 Junij 1866, aan Gedeputeerde Staten hebben verklaard, dat zij ten aanzien dier reclame

zich gedroegen aan hunnen brief van 13 Februarij 1866, zijnde van de daarin vervatte opmerkingen mededeeling gedaan aan de belanghebbenden, en dat er, vermits die brief van 13 Februarij eene ondersteuning van de gegrondheid der bezwaren van A. Teunissen *c. s.* inhield, derhalve voor deze reclamanten geenerlei aanleiding bestond om gebruik te maken van de bevoegdheid, hun bij art. 13 van het Geldersch reglement op de wegen enz. toegekend, om nog een nader bezwaarschrift aan Gedeputeerde Staten in te dienen;

Gezien het reglement op de wegen, voetpaden, straten en stegen in de provincie Gelderland, vastgesteld bij besluit van 16 December 1857, n°. 55 (*Provinciaal Blad van Gelderland* 1857, n°. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het in hoofde dezes vermelde besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland te vernietigen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 3 Mei 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,

DE KOCK.

5°. van den 8 Mei ll., n°. 52, houdende beslissing van *het geschil over het domicilie van onderstand van Aaltje Wobbes de Vos* (zie het verslag over deze zaak op blz. 63 en 64).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het geschil over het onderstands-domicilie van Aaltje Wobbes de Vos;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 24 April 1867, n°. 4;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 6 Mei 1867, n°. 327, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat deze behoeftige herhaaldelijk en laatstelijk den 30 December 1865 te Dragten (gemeente Smallingerland) in onderstand is opgenomen ten laste der gemeente Opsterland, alwaar zij vermoed werd te zijn geboren; doch dat het Bestuur dezer laatste gemeente heeft geweigerd het domicilie van onderstand te erkennen, op grond, dat hare geboorte aldaar niet voldoende is bewezen;

dat, ten gevolge van het ingestelde onderzoek, is overgelegd een stuk, door den vader der behoeftige in 1824 opgemaakt en onderteekend, en waarin het uur, de dag en de plaats der geboorte van elk zijner zeven kinderen wordt opgegeven; dat volgens

dat stuk de behoeftige den 19 November 1808, des morgens ten 7 ure, te Kortezwagen (gemeente Opsterland) zou zijn geboren; dat echter haar naam in de doopregisters dier plaats niet voorkomt, zijnde zij, volgens opgave, dan ook niet gedoopt; dat geene personen hebben kunnen worden opgespoord, welke omtrent hare geboorteplaats inlichting hebben kunnen geven, en dat daaromtrent ook van elders niets is gebleken;

dat, hoewel de geloofwaardigheid van het bedoelde door den vader der behoeftige onderteekende stuk in het algemeen wel aannemelijk wordt gemaakt door de omstandigheid, dat, hetgeen daarin omtrent de geboorte der broeders en zusters van de behoeftige wordt vermeld, in overeenstemming is met de omtrent deze overgelegde uittreksels uit de registers van den burgerlijken stand; doch dat desniettegenstaande eene opgave in zoodanig onderhandsch geschrift, zoolang die niet door eene regtstreeksche aanwijzing wordt bevestigd, geene genoegzame waarborgen oplevert om als voldoend bewijs te worden aangenomen;

dat derhalve het domicilie van onderstand van deze behoeftige niet is te vinden, en de kosten van hare verpleging behooren te komen ten laste van het Rijk;

Gezien art. 33 der wet van den 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te bepalen, dat de kosten der verpleging van Aaltje Wobbes de Vos van Rijkswege zullen worden voldaan uit de fondsen, voor dergelijke uitgaven bestemd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden medegedeeld aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) en aan de Algemeene Rekenkamer.

's Gravenhage, den 8 Mei 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE WEERT, *L. D.*

6°. van den 9 Mei ll., n°. 59, houdende beslissing van *het geschil over het regt van pensioen van Mr. A. P. J. de Schepper, voormalig Kantonregter te Enschedé* (zie het verslag over deze zaak op blz. 74—81).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een adres van Mr. A. P. J. de Schepper, te Borculo, daarbij verzoekende, dat hem alsnog, met terzijdestelling eener afwijzende beschikking van den Minister van Justitie van 15 Januarij 1867, n°. 147, 5de Afdeeling, een pensioen moge worden verleend;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 24 April 1867, n°. 8;

Op de voordragt van Onzen Minister van Justitie van den 8 Mei 1867, 5de Afdeeling, n°. 137;

Overwegende:

dat de adressant, den 18 November 1825 benoemd tot Griffier bij het Vredegeregt van het kanton Hardenberg, vervolgens de betrekking van Vrederegter van het kanton Goor en van Kantonregter in hetzelfde kanton heeft bekleed, en den 22 September 1839 tot Kantonregter te Enschedé is benoemd; dat hij tot de laatstgenoemde betrekking twee malen, in 1844 en in 1849, telkens voor den tijd van vijf jaren is herbenoemd, en dat hem bij Ons besluit van 24 Julij 1854, met het eind van zijnen vijfjarigen diensttijd, een eervol ontslag uit zijne betrekking is verleend, terwijl hij sedert dien tijd niet is herplaatst;

dat de adressant thans, den leeftijd van 65 jaren bereikt hebbende, aanspraak maakt op pensioen, op grond van art. 6, 3de lid, der wet van 9 Mei 1846 (*Staatsblad* n°. 24), gewijzigd bij de wet van 3 Mei 1851 (*Staatsblad* n°. 49), daar hij, met inbegrip der jaren, sedert het ontslag verloopen, eenen diensttijd van veertig jaren zou hebben vervuld;

dat echter het aangehaalde artikel alleen dan toelaat, den tijd, na het ontslag verloopen, als diensttijd in aanmerking te nemen, wanneer de ambtenaar, ten gevolge van eenen maatregel van bestuur, buiten zijn toedoen ontslagen is geweest;

dat de adressant in 1854 ophield Kantonregter te zijn, ten gevolge van het verstrijken van den tijd, waarvoor hij was benoemd, maar geenszins ten gevolge van een aan hem verleend ontslag; dat niet-herbenoeming van eenen Kantonregter, wiens diensttijd is geëindigd, niet kan geacht worden een maatregel van bestuur te zijn, als bedoeld bij het aangehaalde artikel der pensioenwet;

dat evenmin Ons besluit van 24 Julij 1854, waarbij hem met het einde van zijnen diensttijd een eervol ontslag is verleend, kan worden beschouwd als een maatregel van bestuur, waarbij de adressant zou zijn ontslagen, daar toch het ophouden zijner dienstbetrekking geenszins het gevolg was van dat besluit, maar alleen van het verstrijken van den tijd, waarvoor hij was benoemd, waarin door evengenoemd ontslag geene verandering is gebragt;

Gezien de wet op de burgerlijke pensioenen van 9 Mei 1846 (*Staatsblad* n°. 24) / 3 Mei 1851 (*Staatsblad* n°. 49);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het door den adressant aan Ons gedaan verzoek te wijzen van de hand.

Onze Minister van Justitie is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 9 Mei 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Justitie,
(*get.*) BORRET.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,
DE WEERT, *L. D.*

7°. van den 19 Mei ll., n°. 68, houdende beschikking op *het beroep van J. A. Elsen c. s., te Wamel, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, betreffende het gebruik van de glooijingen op den verlegden dijk te Wamel* (zie het verslag over deze zaak in het *Zesde Deel*, blz. 310—312).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons door J. A. Elsen *c. s.*, te Wamel, ingediend adres, daarbij verzoekende, dat, met vernietiging van de besluiten van Gedeputeerde Staten van Gelderland van den 28 November 1865 en van den Dijkstoel van het polderdistrict van Maas en Waal, in dato 1 Maart bevorens, door Ons aan hen vergunning zal worden verleend om in den staat, waarin die zijn, de door hen op den om de kom van het dorp Wamel gelegden dijk geplante boomen en heggen en geplaatste rasters te mogen behouden, en afwegen op den dijk te maken;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies dd. 10 April 1867, n°. 54;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 16 Mei 1867, n°. 226, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat de adressanten bepotingen hebben geplant en heiningen en rasteringen hebben gesteld op den nieuwen dijk, gelegd om de kom van het dorp Wamel, naar aanleiding van een besluit van den Dijkstoel van het polderdistrict van Maas en Waal in dato 3 November 1862, in art. 3 waarvan werd bepaald, dat de eigenaren, die gronden hadden afgestaan om den dijk er over te leggen, het gebruik zouden hebben van zijne glooijingen, onder den last van afheining, ieder tegen zijn erf, alles zoo als, met inachtneming der betrekkelijke bepalingen van het reglement op het beheer der rivierpolders in Gelderland of eenige andere wettelijke verordening, door den Dijkstoel kan worden toegestaan, ingeval van verschil ter beslissing van het Collegie van Gedeputeerde Staten; — dat zij deswege strafregtelijk zijn vervolgd, en bij vonnis door den betrokken Kantonregter, die tevens Dijkgraaf van gemeld district en Voorzitter van den Dijkstoel is, op den 18 November 1864 gewezen, veroordeeld zijn tot geldboete, als zouden zij zich hebben schuldig gemaakt aan overtreding van het bepaalde bij art. 246 van het reglement op het beheer der rivierpolders in de provincie Gelderland van den 9 September 1856 (*Provinciaal Blad* n°. 180; — dat zij daarop den 22 December van hetzelfde jaar, zich grondende op de daadzaak, dat zij hunne gronden kosteloos voor het leggen van den dijk hebben afgestaan en alzoo uitvoering verzoekende van de toezegging, bij voormeld art. 3 gegeven, aan den Dijkstoel vergunning hebben gevraagd om de bestaande bepotingen te behouden; dat zij hunne erven zouden mogen scheiden door levendige heggen; dat zij vrucht- of andere boomen zouden mogen planten in de docering 4 ellen uit de kruin; dat zij de noodige op- en afgangen zouden mogen maken en rasters of andere heiningen zouden mogen plaatsen op de glooijingen en langs de kruin; — dat de Dijkstoel op den 1 Maart 1865, zich vereenigende met de overwegingen van het vonnis, door haren Voorzitter in zijne hoedanigheid van Kantonregter geveld, het verzoek heeft afgewezen;

dat de adressanten van dit besluit in beroep zijn gekomen bij Gedeputeerde Staten; dat die Staten bij hun besluit van den 28 November 1865 hebben verklaard, dat er in den stand der zaak van geene beslissing hunnerzijds sprake kon zijn, omdat de bepotingen door de adressanten zijn geplant en de heiningen gesteld, zonder aanvraag om vergunning daartoe te hebben gedaan, en dat eerst na wegruiming dier voorwerpen en bij weigering van vergunning door den Dijkstoel, op eene nieuwe daartoe te doene aanvrage, het geval zou bestaan, dat zij alsdan over de al- of niet-regtmatigheid dier weigering zouden kunnen beslissen;

dat het planten van boomen en van levendige heggen op de dijken bij art. 246

van het reglement onvoorwaardelijk is verboden; — dat alzoo het verzoek van de adressanten in zooverre niet kan worden toegestaan en door den Dijkstoel teregt is geweigerd;

dat de Dijkstoel, volgens de bepalingen van art. 246, 2de zinsnede, en art. 251, vergunning had kunnen geven en alsnog bij eene nieuwe aanvrage, met het oog op het bepaalde in art. 3 van het besluit van 3 November 1862, in billijkheid zou behooren te verleenen, om den dijk langs zijne glooijingen en kruin door rasters of andere schuttingen te heinen en door hekken af te sluiten, alsmede om daarop afwegen te leggen; — dat echter het weigeren van deze vergunning niet is eene daad van administratieve regtspraak, maar bloot is het uitvloeisel van het politietoezigt op de dijken, aan de dijkstoelen opgedragen; en dat noch in de artt. 5 en 12, noch in eenig ander artikel van het reglement, eene bepaling wordt aangetroffen, de bevoegdheid gevende om tegen zoodanige weigering, hetzij bij Gedeputeerde Staten, hetzij bij Ons, voorziening te vragen;

Gezien het reglement op het beheer der rivierpolders in de provincie Gelderland van den 9 September 1856 (*Provinciaal Blad* n°. 180);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de adressanten niet-ontvankelijk te verklaren in het door hen ingestelde beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

'sGravenhage, den 19 Mei 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE WEERT, *L. D.*

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van A. Versteegh, Ingeland van het waterschap Groot- en Klein-Oudaa, provincie Utrecht, van besluiten van Gedeputeerde Staten van Utrecht, waarbij zijne reclames tegen de leggers van onderhoudspligtigen van Molenvliet en Buitenwaterskade zijn afgewezen.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! A. Versteegh, Ingeland van het waterschap Groot- en Klein-Oudaa, provincie Utrecht, heeft bij het Bestuur van dat waterschap onderscheidene reclames ingezonden tegen de leggers van onderhoudspligtigen van Molenvliet en Buitenwaterskade. Zijne klagten betroffen bepaaldelijk de onbillijke wijze, waarop de last van het onderhoud bij die leggers is verdeeld, waarin hij door eene nieuwe verdeeling of wel door overneming van het onderhoud ten laste van de polderkas wenschte te hebben voorzien.

Door het Polderbestuur werd hem reeds in December 1864 geantwoord: dat aan zijn verlangen niet kon worden voldaan; dat de leggers naar de bestaande hoefslagcedullen gevolgd waren, en dat het onuitvoerlijk was den een te ontheffen om den last aan anderen op te leggen, die niet verpligt waren dien te dragen.

Te vergeefs wendde hij zich tot Gedeputeerde Staten van Utrecht. Bij resolutie van 2 Februarij 1865 gaven deze hem te kennen, dat het Polderbestuur niet bevoegd is om eigener autoriteit de verhoefslaging op te heffen, en het onderhoud te brengen ten laste van de kas van het waterschap, of wel de hoefslagen, die op eenige eigenaren drukken, ten laste van allen te brengen; dat afkoop de eenige wijs is om de hoefslagpligtigheid ten laste van de kas van het waterschap over te brengen; dat dus, hoe wenschelijk het zijn mogt, dat werken, die van algemeen belang zijn, ten koste van het waterschap worden onderhouden, aan zijne bezwaren geen gevolg kon worden gegeven.

Bij een nieuw beroep wees adressant op art. 105, n°. 3, al. 2, van het algemeen reglement voor de waterschappen in Utrecht, volgens hetwelk het bloote niet aangeslagen geweest zijn in de lasten gedurende eene reeks van jaren voor geen bewijs van verkregen vrijdom wordt gehouden, en op art. 132, al. 2, van hetzelfde reglement, dat naar zijn gevoelen medebrengt, dat Gedeputeerde Staten niet mogen toelaten, dat een gedeelte der ingelanden ten behoeve van een ander gedeelte benadeeld wordt. Hij verzocht onderzoek, eene billijke, regtvaardige verhoefslaging, en dat alle waterschapswerk uit de kas van het waterschap zou worden gemaakt. Ook dit verzoek baatte niet. Bij resolutie van 9 Maart 1865 werd hem door Gedeputeerde Staten geantwoord, dat een onderzoek alleen zou kunnen loopen over de vraag, of de hoefslagpligtigheid door de bestaande leggers al dan niet bewezen wordt, en dat het opleggen van den last aan degenen, die niet daarmede bezwaard zijn, niet schijnt te strooken met art. 115, al. 3, en buiten de bevoegdheid van Gedeputeerde Staten ligt; — dat art. 117, al. 2, van het algemeen reglement het beginsel huldigt, dat verpligting tot onderhoud *in natura* niet anders aan het waterschap kan worden overgedragen dan tegen eene vergoeding volgens aangenomen maatstaf; dat het gebieden eener nieuwe verhoefslaging niet van Gedeputeerde Staten kan uitgaan, en dat Collegie evenmin, hoezeer de wenschelijkheid van onderhoud der werken uit ééne hand in het algemeen erkennende, bevoegd is die wijze van onderhoud aan de Ingelanden te gelasten.

Eene nadere reclame, door den adressant den 29 Junij 1866 tegen den legger van onderhoudspligtigheid van de noordelijke boezemkade ingediend, is door Gedeputeerde Staten bij hun besluit van 24 Januarij 1867, om de redenen, daarin vermeld, ongegrond verklaard. Nu heeft adressant zich tot Zijne Majesteit gewend, verklarende te vergeefs van Gedeputeerde Staten gevraagd te hebben eene billijke beschikking wegens de onjuiste verdeeling van onderhoud van het voornaamste deel van het waterschap, en wel over de noordelijke boezemkade en Molenvliet, welke thans verhoefslaagd is voor 70 bunders, in plaats van 774, die alle even groot belang daarbij hebben; voorts wijzende op bovenvermeld art. 132 van het algemeen reglement, en mitsdien verzoekende, dat het Zijne Majesteit behage, om ten aanzien dat er vele onjuistheden en tevens onbillijkheden in de leggers bestaan, te gebieden, dat alle buitenwaterskaden en tevens de Molenvliet van het waterschap Oudaa uit de kas van het waterschap gemaakt worden.

In hun nader berigt herhalen Gedeputeerde Staten hun gevoelen, dat de nieuwe leggers, opgemaakt ingevolge de bepalingen van art. 116 van het algemeen reglement, gegrond zijn op de oude bestaande hoefslagboeken, en dat noch hun Collegie, noch het Waterschapsbestuur, bevoegd is daarin veranderingen te maken.

Het Waterschapsbestuur heeft aan den Raad een schrijven gerigt, waarin het des adressants verlangen onbereikbaar noemt, als in strijd, zoowel met den aard der hier ingeroepene administratieve regtspraak, als met de erkende autonomie der waterschappen en met de belangen en regten van sommigen der Ingelanden, die door de bedoelde verandering willekeurig zouden bezwaard worden. Het Bestuur legt daarbij over: 1_o. afschrift van zijn schrijven aan Gedeputeerde Staten van 27 Februarij 1865,

no. 48, betreffende de opmaking der leggers, en 2o. afschrift van het vonnis van den Kantonregter te Loenen, dd. 8 November 1865, waarbij adressant tot boete is veroordeeld wegens het niet-digten van een lek of wel in zijn slag in de noordelijke boezemkade (een der buitenwaterskaden van het waterschap), in welk vonnis door den veroordeelde is berust.

Adressant heeft nog ingezonden eenige zijner reclames betreffende de leggers met enkele nota's en de beschikkingen van Gedeputeerde Staten bovenbedoeld; eindelijk eene keur van het waterschap van 1865.

In deze zaak zal de Afdeeling alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit behooren voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn in deze zaak belanghebbenden opgekomen. Hebben de belanghebbenden ook eenige nadere inlichtingen te geven of te vragen?

Zoowel de belanghebbende Versteegh als de Voorzitter van het Waterschapsbestuur, de heer Bastert, hebben hierop nog eenige nadere inlichtingen gegeven.

De VOORZITTER: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het beroep van M. P. Dijkema, te Spijk, gemeente Bierum, en A. N. Sterrenberg c. s., te Losdorp, gemeente Bierum, van eene beschikking van Gedeputeerde Staten van Groningen, houdende afwijzing van de reclames tegen het kohier van de wegen en voetpaden in de gemeente Bierum.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Tot den Koning hebben zich gewend Melle Pieters Dijkema, landbouwer te Spijk (gemeente Bierum), provincie Groningen, en Aart Nicolaas Sterrenberg *c. s.*, te Losdorp en Spijk (gemeente Bierum), provincie Groningen.

Alle deze appellanten komen in bezwaar tegen het kohier van de wegen en voetpaden in de gemeente Bierum, ingevolge art. 25 van het provinciaal reglement op het toezigt der wegen in de provincie Groningen van 10 Julij 1854 (*Bijvoegsel tot het Staatsblad* van 1854, no. 200), in 1866 door den Gemeenteraad op nieuw opgemaakt en door Gedeputeerde Staten goedgekeurd.

Bij dat aldus herzien kohier is gehandhaafd de onderhoudspligtigheid van eerstgenoemden appellant, Melle Pieters Dijkema, ten aanzien van een gedeelte van den Ouden Dijkweg, en van Aart Nicolaas Sterrenberg *c. s.*, met opzigt tot een deel van den Dijksterweg, beide onder de gemeente Bierum gelegen.

Reeds op den legger, die, ter uitvoering van het bovengemelde provinciaal reglement van 1854, door den Gemeenteraad in 1855 werd vastgesteld en door Gedeputeerde Staten goedgekeurd, komen deze perceelen, over welke thans geschil bestaat, onder no. 6 en no. 20 als schouwbare wegen voor, onder bepaling, dat met het onderhoud belast zijn: „de gebruikers van den Ouden Dijk” en, ten aanzien van den Dijksterweg, „de eigenaars der daaraan belendende landerijen”. En het is in verband daarmede, dat appellanten almede in 1855, ingevolge art. 21 van het provinciaal reglement van 1854, op het bij art. 22 van dat reglement bedoeld primitief kohier, met name gebragt werden als onderhoudspligtigen.

Appellanten hebben destijds noch tegen den legger, noch tegen het kohier bezwaren ingediend, voor welke passieve houding, gelijk het in een der requesten aan Zijne

Majesteit heet, appellanten thans als reden aanvoeren hunne toenmalige onbekendheid met het in 1854 vastgestelde reglement.

Langs eenen anderen weg intusschen trachtten zij zich van hunne op den legger en het kohier gebragte onderhoudspligtigheid te ontdoen, door namelijk eene vervolging bij den strafregter uit te lokken ter zake van hunne weigering om de bewuste perceelen te onderhouden.

Deze strafvervolging, aanvankelijk ingesteld bij den Kantonregter te Appingadam, eindigde met het bekend arrest van den Hoogen Raad van 5 October 1859 (*Ned. Regtspraak*, vol. 63, blz. 35 en 42), waarbij de regterlijke magt werd verklaard onbevoegd om te beslissen over de door de toenmalige beklaagden ontkende onderhoudspligtigheid, en de beklaagden voormeld werden veroordeeld tot betaling eener geldboete met de kosten.

Appellanten moesten zich toen wel onderwerpen aan de hun bij het primitief kohier opgelegde onderhoudspligtigheid.

Toen echter, ingevolge art. 25 van het provinciaal reglement, de tienjarige herziening van voorzegd kohier plaats had, kwamen zij op de zaak terug en verzochten alsnu van het kohier als onderhoudspligtigen te worden afgevoerd.

Eene afwijzende beschikking, zoowel van den Gemeenteraad op 30 Junij 1866, als van Gedeputeerde Staten op 24 Augustus van dat jaar, was van die reclame het gevolg, en het is aldus, dat appellanten alsnu, op grond van art. 65 van het provinciaal reglement van 1854, zich hebben voorzien bij Zijne Majesteit.

De beweringen van appellanten laten zich brengen tot twee hoofdpunten, als:

1°. dat de wegen, waarover geschil, niet schouwbaar zouden zijn, noch ten algemeenen gebruike zouden openstaan, en

2°. dat zij appellanten ten onregte op het kohier als onderhoudspligtigen voorkomen.

Ad 1um. Reeds ter gelegenheid van de bovenvermelde strafvervolging hadden appellanten aan den Kantonregter overgelegd eene verklaring van het dijkregt der vier buren, dd. 24 September 1857, houdende, dat de Oude Dijkweg en de Dijksterweg niet voorkomen op de registers van schouwbare wegen onder het dijkregt, en dat derhalve het dijkregt over de wegen voormaals *geen* schouw heeft uitgeoefend.

Ook nu beroepen appellanten zich op die verklaring, bewerende, dat eerst *na* de invoering van het reglement van 1854 de bewuste wegen onder de schouwbare objecten op den legger gebragt zijn, en dat vóór dien tijd nooit eenige schouw of eenig toezigt daarover zou zijn uitgeoefend.

Trouwens, zeggen appellanten, de schouwbaarheid der bewuste wegen vóór 1854 kon alleen haren grond hebben in art. 9 van het vroeger provinciaal reglement op de wegen van 1823 (*Bijvoegsel tot het Staatsblad* 1824, blz. 1133), luidende: „De „schouwing van voetpaden .... gelijk mede van alle, voor het algemeen gebruik open„staande, passages.... zal behooren aan het plaatselijk bestuur". Maar (en dit is met name het beweren van den eersten appellant, Melle Pieters Dijkema) de weg is noch was ooit eene voor het algemeen gebruik openstaande passage, maar integendeel op onderscheidene plaatsen met hekken afgesloten, om tot beweiding voor het vee te kunnen dienen.

De weg was, zeggen appellanten, in vroegeren tijd niet schouwbaar; maar hoe kan er dan sprake zijn — aldus vragen zij — van onderhoudspligtigheid, waar geen voor het algemeen openstaande passage aanwezig is, waar geene schouwbaarheid van die passage bestaat?

Ad 2um. Men heeft, zeggen appellanten, de bewuste wegen in 1854 voor het eerst onder schouw gebragt, maar daaruit volgt ook, dat *wij* in geen geval onderhoudspligtigen kunnen zijn.

Wel bepaalt art. 12 van het reglement van 1823, dat „een ieder verpligt is van „*zijne* panden, weg en voetpad (voor zooveel het onderhoud van het laatste niet aan

"gemeenten incumbeert) in schouwbaren staat te hebben", — maar dit artikel houdt noodzakelijk verband met art. 2 van hetzelfde reglement, luidende: "Tot het onder-"houd van alle schouwbare objecten blijven verpligt diegenen, welke daarmede tot "hiertoe zijn belast."

En wanneer nu het 1ste lid van art. 21 van het reglement van 1854 bepaalt, dat "de verpligting tot onderhoud der wegen rust op degenen, die, bij de invoering van "dit reglement, daarmede belast zijn", — dan zou daarvan voor appellanten slechts, en eerst dan, eene onderhoudspligtigheid kunnen ontleend worden, wanneer bleek, dat vóór 1854, en onder de werking van het reglement van 1823, ja vóór de invoering van laatstgenoemde verordening, de bewuste perceelen schouwbaar, en zij zelven onderhoudspligtigen waren geweest, hetgeen echter in geenen deele blijkt.

Bij dit alles voegen appellanten de opmerking, eerstens, dat aan Melle Pieters Dijkema het, ten zijnen name gebragte, deel van den Ouden Dijkweg in 1823 niet eenmaal toebehoorde, daar hij het perceel slechts als huurder bezat en eerst *na* 1854 een regt van beklemming daarop heeft verkregen; — ten andere, dat er ten aanzien van den Dijksterweg sommigen zijn ten kohiere gebragt, welke althans bij de opmaking van het primitief kohier geen eigenaars waren, terwijl anderen, niettegenstaande hunne landen zijn gelegen aan dien weg, van het onderhoud zijn vrijgelaten.

Appellanten erkennen overigens, dat zij tot dusverre, en in hun eigen belang, de bewuste wegen hebben onderhouden, doch daaruit — zeggen zij — kan voor hen geene verpligting in regten geboren worden.

Zij komen eindelijk tot de slotsom, dat de gemeente Bierum zelve tot zoodanig onderhoud verpligt is, eensdeels uit den aard der zaak, omdat er geene andere corporatiën of bijzondere personen als onderhoudspligtigen zijn aan te wijzen, anderdeels op grond van voormeld art. 12 van het reglement van 1823, en van het 2de lid van art. 21 van het reglement van 1854, luidende: "Voor zooverre geen zoodanige onder-"houdspligtigen bestaan, behoort het onderhoud aan de gemeente."

Tegenover alle deze gronden, door appellanten voor hunne vrijstelling van onderhoudspligtigheid aangevoerd, komt in aanmerking, vooreerst, hetgeen door het Gemeentebestuur en Gedeputeerde Staten werd overwogen en beschikt op de reclames, door belanghebbenden bij hen tegen het nieuw kohier van art. 25 ingebragt.

De Gemeenteraad, in zijne bovenvermelde afwijzende beschikkingen van 30 Junij 1866, overwoog dienaangaande: dat reeds bij het reglement van 1823 in art. 9 bepaald was, dat de schouwing van alle voor het algemeen gebruik openstaande passagiën, die aan geene bijzondere zijlvesten-, dijk-, zijl- of boer-regters-schouw onderworpen waren, aan het Plaatselijk Bestuur behoorde, zoodat het beweren van adressanten, als zouden genoemde wegen nimmer aan eenige schouwing of toezigt onderworpen zijn geweest, ten eenemale ongegrond en bezijden de waarheid te achten is; — dat art. 12 van genoemd reglement uitdrukkelijk beveelt, dat een ieder *zijne* panden weg in schouwbaren staat moet hebben; — dat onbetwistbaar de gedeelten van den Ouden Dijk, waarop adressant, M. P. Dijkema, doelt, *zijn* pand is; — dat èn de Oude Dijkweg èn de Dijksterweg ten allen tijde openstonden voor de algemeene passage; — dat daarom teregt zijlieden, ieder voor hun gedeelte, als onderhoudspligtigen zijn aangeslagen, enz.

Bij de almede reeds vermelde resolutiën van Gedeputeerde Staten van 24 Augustus 1866 werd o. a. overwogen, dat uit de ingekomene berigten bleek, dat de bedoelde wegen ten allen tijde voor de publieke passage zijn opengesteld, doch nimmer door de gemeente of andere particulieren, maar altijd door adressanten of hunne voorgangers zijn onderhouden, zeker oorspronkelijk op grond, dat zij daarlangs de producten van hunne, daaraan of daarachter gelegene, landen vervoeren; dat door adressanten overigens geene gronden waren bijgebragt, die aanleiding tot ontheffing van den onderhoudslast zouden kunnen geven, enz.

Wijders komen in aanmerking de nadere ambtsberigten, in de eerste plaats dat van het Gemeentebestuur, onder dagteekening van 28 Januarij jl., aan Gedeputeerde Staten uitgebragt, waarbij het, onder verwijzing naar de reeds gewisselde stukken, alsnog enkele beweringen tracht te wederleggen, die door appellanten in hunne verzoekschriften aan Zijne Majesteit gevoerd zijn, en wel het beweren:

1_o. van Melle Pieters Dijkema, dat de Oude Dijkweg noch is, noch was eene voor het publiek openstaande passage, waaromtrent het Gemeentebestuur te kennen geeft, dat het tegendeel waar is; sedert onheugelijke tijden is die weg publiek, zonder dat het aanwezen van hekken, die op vele andere openbare wegen der 3de klasse voorkomen, daartegen iets kan afdoen;

2°. dat de wegen in geschil nimmer zouden zijn geschouwd, is een bloot, door niets gestaafd, beweren, hetwelk, ware het gegrond, alleen zou bewijzen, dat het Gemeentebestuur indertijd zijn pligt zou hebben verzuimd, — niet dat de bewuste wegen niet publiek noch schouwbaar zouden zijn, en

3°. als zoude Melle Pieters Dijkema aanvankelijk slechts huurder zijn geweest, hetgeen, volgens Burgemeester en Wethouders, slechts eene spitsvondigheid is; — de waarheid is — zeggen zij — dat hij vroeger het perceel wel in beklemming bezat, echter toen nog niet, zoo als thans, in *altoosdurende* beklemming, hetgeen echter geen grond geeft om zich zelven slechts als *huurder* voor te doen; als *meijer* behoorde *hij*, en niet de *eigenaar*, op het kohier te worden gebragt.

Omtrent Sterrenberg *c. s.* deelen Burgemeester en Wethouders alsnog mede, dat sommige leden van den Raad der gemeente Bierum inzage hebben gehad van eene indertijd door adressanten of hunne voorgangers schriftelijk aangegane onderlinge overeenkomst tot onderhoud van den Dijksterweg, een stuk, waarmede A. N. Sterrenberg zelf zeer goed bekend, doch hetwelk verduisterd en aan de kennisneming van het Bestuur onttrokken zoude zijn; welke omstandigheid Burgemeester en Wethouders ten bewijze aanvoeren, dat zij niet — gelijk bij requeste beweerd is — op losse gronden appellanten als onderhoudpligtigen ten kohiere hebben gebragt.

Gedeputeerde Staten, in hun berigt aan den Minister van Binnenlandsche Zaken van den 1 Maart 1867, merken op, dat niet in behandeling kan komen het punt 1 van appellanten, dat namelijk de wegen in geschil niet schouwbaar zouden zijn, noch ten algemeenen gebruike zouden openstaan, aangezien daaromtrent bij den in 1855 vastgestelden legger reeds is beslist. Het reglement van 1854 op het toezigt der wegen — zeggen Gedeputeerde Staten — onderscheidt zeer duidelijk tusschen den legger en het kohier. Op den legger (art. 11—20) worden alléén de wegen gebragt, de onderhoudspligtigen worden daarbij niet uitgewezen. Alleen behelst de legger, volgens art. 11, sub *f*, de onderhoudspligtigen in het algemeen, namelijk, of de onderhoudslast rust op de aanbelendende gronden, particulieren, corporatiën enz.; het kohier duidt echter volgens art. 22 de namen der onderhoudspligtigen aan.

Wat punt 2 betreft, dat namelijk appellanten niet als onderhoudspligtigen ten kohiere hadden moeten gebragt zijn, merken Gedeputeerde Staten aan, dat, volgens het reglement, de eigenaar of de beklemde meijer met het onderhoud belast is. Het kan waar zijn — zeggen Gedeputeerde Staten — dat de kohieren of tabellen van onderhoudspligtigen vroeger de appellanten niet vermeldden, maar dit is geen bewijs, dat zij niet onderhoudspligtig zijn. Zou het Gemeentebestuur mogen besluiten tot het royeren van de namen van appellanten als onderhoudspligtigen, nadat zij reeds zoo lange jaren het onderhoud hebben gehad, dan moesten er bondige redenen zijn bijgebragt en kunnen appellanten niet volstaan met eene bloote ontkenning. Op deze wijze zou ieder onderhoudspligtige beginnen te ontkennen, dat eenige last van onderhoud op hem rust, en zou het beheer over de wegen in eenen zonderlingen toestand geraken. Gedeputeerde Staten zijn van oordeel, dat appellanten niet hebben aangetoond, dat in het primitief kohier gebreken bestonden. Het nieuw kohier, volgens

art. 25, wordt uit de primitieve en suppletoire kohieren opgemaakt; bevonden gebreken worden verbeterd; gebreken zijn in deze niet aangetoond, en Gedeputeerde Staten zijn mitsdien van oordeel, dat de gegevene beslissingen moeten worden gehandhaafd.

Eindelijk dient nog te worden vermeld, dat Gedeputeerde Staten, op eene daartoe van wege deze Afdeeling gedane vraag, bij schrijven van 3 Mei jl., den Raad hebben medegedeeld, dat, volgens berigt van Burgemeester en Wethouders der gemeente Bierum, vóór 1854 in die gemeente geene leggers bestonden, waarop de bedoelde wegen voorkwamen, doch dat het toen reeds en verre vóór dien tijd van algemeene bekendheid was, dat de bewuste objecten door de genoemde personen, of hunne voorgangers in het bezit, werden onderhouden.

Nadere memoriën of stukken zijn niet ingekomen, zoodat ik meen hiermede te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. *het geschil tusschen de gemeentebesturen van Zuidbroek en Sappemeer over het domicilie van onderstand van Albert Aten.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad BOOT. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! Bij besluit van den Burgemeester van Muntendam van 11 Junij 1866, werd aldaar onderstand verstrekt aan Albert Aten, volgens zijne opgave geboren te Zuidbroek.

Blijkens extract uit het doopregister der Hervormde gemeente van Zuidbroek is op 25 Februarij 1806 geboren en op 16 Julij 1809 gedoopt Albert Alberts, zoon van Jantje Hendriks. Bij zijn huwelijk, op 17 October 1829 te Sappemeer voltrokken met Grietje Oomkes, komt hij voor als Albert Alberts Aten, oud 23 jaren, geboren te Zuidbroek.

Vermits de doopacte van 1809 niet bepaald vermeldt, dat de geboorte, drie jaren te voren, ook te Zuidbroek had plaats gehad, is door het Plaatselijk Bestuur aldaar deswege een nader onderzoek ingesteld, en heeft deze behoeftige zelf aan twee leden van het Burgerlijk Armbestuur aldaar opgegeven, dat hij was geboren te Spitsbergen, een gehucht in de gemeente Sappemeer, bij de grens van Zuidbroek, in een huis, thans bewoond door Andries Blaauw.

Terwijl Sappemeer, tot restitutie der verpleegkosten aangesproken, verklaart zich te houden aan de doop- en trouw-acte, volgens welke de behoeftige armlastig zou zijn te Zuidbroek, zijn door het Bestuur dezer laatstgenoemde gemeente drie personen opgegeven, die aangaande de juiste geboorteplaats van dezen behoeftige verklaring zouden kunnen afleggen.

Die personen zijn op 9 Januarij 1867 onder eede gehoord door den Kantonregter van Hoogezand, en hebben hoofdzakelijk het volgende verklaard:

1°. Jantje Alberts Gernaats, weduwe Bouman, oud 85 jaren, „dat zij Jantje Hendriks, de moeder van den behoeftige, gekend heeft; dat die vrouw nooit is gehuwd geweest en twee onechte kinderen heeft gehad; dat zij, toen zij beviel van haren zoon Albert, woonde in het, toen 2de, thans 3de huis van haar getuige's woning af (aan de Jagerswijk, onder Sappemeer); zij voegde er voorts bij, dat haar geene bijzonderheden bekend waren, of dat zij die vergeten zal hebben, daar zij al zoo oud is en het zoo lang geleden is.”

2o. Jantje Jacobs Wever, huisvrouw van Roelf Andries Blaauw, oud 64 jaren: „dat Jantje Hendriks eene zuster was van hare moeder; dat die vrouw ongetrouwd is gebleven en twee onechte kinderen heeft gehad; dat die vrouw bij hare zuster, de moeder van haar getuige, inwoonde in het 2de, nu 3de huis van hier (Achterdiep), staande aan de Jagerswijk onder Sappemeer. Zij verklaarde geene verdere bijzonderheden te weten, dan dat Albert gedoopt is te Zuidbroek, en dat diens moeder ten huize van hare zuster (getuige's moeder) overleden is."

3°. Hillichien Gerrits ten Cate, huisvrouw van Springelkamp, oud 69 jaren, wonende aan de Jagerswijk: „dat zij Jantje Hendriks niet gekend heeft; doch dat zij weet, dat de behoeftige geboren is ten huize van de zuster zijner moeder, waar deze laatste toen inwoonde, en waar zij vervolgens ook overleden is; welk huis was het 2de, nu 3de van hier, aan de Jagerswijk."

Burgemeester en Wethouders van Sappemeer, met die verklaringen bekend gemaakt, hebben, op de vraag, of zij dien ten gevolge de armlastigheid van den behoeftige in hunne gemeente erkenden, bij brief van 22 Maart jl. aan Gedeputeerde Staten van Groningen geschreven: „dat die beëedigde verklaringen, volgens welke de behoeftige aan de Jagerswijk (gemeente Sappemeer) geboren is, slechts op gissingen en veronderstellingen steunen; dat de 1ste getuige reeds 85 jaren oud is en zelve zegt, dat zij wel wat kan vergeten hebben; dat de 2de getuige slechts twee jaren oud was, toen de behoeftige werd geboren, en dat de 3de getuige verklaard heeft, de moeder van den behoeftige niet te hebben gekend; dat zij dus al dadelijk het vermoeden hadden, dat die getuigenissen niet afdoende waren, weshalve de Burgemeester hen zelf nog eens gehoord heeft. Volgens de door hem daarvan opgemaakte relazen, hebben de 2de en 3de dier bovengenoemde getuigen aan hem verklaard, niet te weten, waar Albert Alberts Aten was geboren, maar wèl, dat hij, naar het zeggen van zijne moei, bij deze aan huis was grootgebragt, waaruit zij hadden afgeleid, dat hij aldaar geboren was, en op dien grond hadden zij het getuigenis afgelegd. De 1ste getuige, bij welke de Burgemeester van Sappemeer zich begeven had, had verklaard, dat zij wel geloofde, dat de beide onechte kinderen van Jantje Hendriks, die zij wèl had gekend, hier (onder Sappemeer) geboren waren, omdat zij hier waren opgevoed, maar dat zij zulks niet zeker konde zeggen.

Gedeputeerde Staten van Groningen geven, bij de opzending der stukken aan den Minister, als hun gevoelen te kennen, dat de beëedigde verklaringen met voldoende redenen van wetenschap zijn afgelegd, en niet worden wedersproken door wat zij later aan den Burgemeester van Sappemeer hebben opgegeven; dat, huns oordeels, de geboorte van Albert Aten niet plaats had te Zuidbroek, waar hij drie jaren later is gedoopt, maar te Jagerswijk, gemeente Sappemeer.

De Afdeeling zal alsnu in deze zaak een ontwerp van besluit met advies aan Zijne Majesteit behooren voor te dragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

V. *het beroep van J. C. Rahder, te Hoogeveen, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe nopens een geschil over de dienst van een zijner zonen bij de nationale militie.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Meeussen. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Meeussen: Mijne Heeren! De zoon van den adressant Johannes Wygardus Rahder is de vijfde van negen zonen, waarvan de oudste is vrijgeloot, de

tweede de militiedienst, ten deele bij plaatsvervanging en verder in persoon, heeft volbragt, de derde is vrijgeloot, de vierde, na het voleindigen van zijn 16de levensjaar, gedurende vijf jaren als vrijwilliger beneden den rang van officier bij het leger hier te lande heeft gediend, de vijfde is genoemde zoon Johannes Wygardus en de zesde, zevende, achtste en negende nog zijn beneden den leeftijd om militiepligtig te kunnen zijn.

Bedoelde zoon heeft bij de loting voor de nationale militie, die te Hoogeveen plaats heeft gehad in dit jaar, een laag of dienstpligtig nummer getrokken. Op de door of voor hem ingestelde reclame tot vrijstelling wegens broederdienst, vervuld door zijne tweede en vierde broeders, heeft de Militieraad te Assen hem den 14 Maart jl. vrijgesteld van de dienst. Tegen die uitspraak is op den 23 Maart daaraanvolgende in beroep gekomen Roelof Boumeester, wonende te Hoogeveen, vader van den loteling Albert Boumeester. Als grond voor dit beroep werd enkel opgegeven, dat tot heden slechts twee van de negen zonen, waarvan de vrijgestelde de vijfde is, hebben gediend en nog wel een hunner in den rang van officier.

Gedeputeerde Staten van Drenthe hebben over dit beroep het gevoelen ingewonnen van den Voorzitter van den Militieraad te Assen en van den Militie-Commissaris aldaar, die beiden hebben berigt, dat men bij de uitspraak in de meening verkeerde, dat hier van toepassing was het 6de geval, voor eene familie van vijf zonen, voorkomende op de tabel, bij de militiewet gevoegd; dat de vierde broeder vijf jaren heeft gediend beneden den rang van officier en eerst later tot officier is bevorderd; dat, bij nader inzien, zij het er voor houden, dat men bij die uitspraak uit het oog heeft verloren, dat het gezin van Rahder bestaat uit negen zonen, en dat, zoolang de helft van het getal zonen niet reeds dient of gediend heeft, elke verleende vrijstelling in rekening behoort te komen, tegenover eene aanwijzing voor de dienst.

De Militie-Commissaris voegt er bij, dat, naar zijne zienswijze, de vrijstelling door den Militieraad ten onregte is verleend. Hij beroept zich op eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, te vinden in de *Verzameling van wetten en besluiten betreffende de nationale militie*, door C. J. van Maanen, n°. 246.

Gedeputeerde Staten hebben bij hunne uitspraak van den 27 Maart jl. de uitspraak van den Militieraad te niet gedaan, en den loteling Johannes Wygardus Rahder voor de dienst aangewezen, op grond, dat de Militieraad voor de vrijstelling heeft gevolgd de aanwijzing, te vinden in het 6de geval der tabel, bij de militiewet gevoegd, voor eene familie van vijf zonen, zonder in aanmerking te nemen, dat die tabel, welke *in het bijzonder* betrekking heeft op familiën, die in het geheel uit vier of vijf zonen bestaan, *in het algemeen* strekt om ook voor familiën van meer zonen te verduidelijken het beginsel der wet om, zoolang de helft van het getal zonen niet reeds dient of gediend heeft, *elke verleende vrijstelling in rekening te brengeu tegenover eene aanwijzing voor de dienst;* en dat, bij het beoordeelen van reclames wegens broederdienst, ingevolge de 1ste zinsnede van art. 49 en de 2de zinsnede van art. 53 der militiewet, moet worden gelet op het volledige broedertal, en dat, vermits ten deze van de vier oudste slechts twee hebben gediend, de vijfde ten onregte is vrijgesteld.

Tegen deze uitspraak is de adressant bij Zijne Majesteit in beroep gekomen. Hij zegt in het adres, dat het doel des wetgevers niet kan geweest zijn om kinderen, die den leeftijd nog niet hebben bereikt, waarin zij militiepligtig kunnen zijn, in aanmerking te nemen bij de berekening van het getal zonen.

Ter beslissing van dit geschil van bestuur, hetwelk, krachtens magtiging des Konings, den 29 April ll. bij deze Afdeeling aanhangig is gemaakt, zal alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag.

Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

VI. *het beroep van R. van Dijkhuizen van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij hij, met afwijking van de uitspraak van den Militieraad, tot de dienst der nationale militie is aangewezen.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! Rijk van Dijkhuizen is de jongste van de twee zoons, geboren uit het huwelijk van Rijk van Dijkhuizen en Teunisje Bakker, welke beide ouders zijn overleden.

De oudste heeft in 1861 voor de ligting der nationale militie een plaatsvervanger gesteld, die den 30 April van dat jaar is ingelijfd, in 1862 is overgegaan bij de West-Indische troepen, op den 14 Februarij 1863 naar Suriname is vertrokken, en op den 12 Augustus 1864, ingevolge resolutie van den Gouverneur van West-Indië, is gepasporteerd, zoo als uit een certificaat, afgegeven van wege het Ministerie van Koloniën den 26 Februarij 1867, blijkt.

Bij uitspraak van den Militieraad van 28 Maart jl. is de jongste broeder vrijgesteld op grond van broederdienst. Gedeputeerde Staten van Gelderland hebben, bij resolutie van 2 April daaraanvolgende, die uitspraak vernietigd en den loteling Rijk van Dijkhuizen tot de dienst aangewezen, op grond, dat de wet op de nationale militie die vrijstelling aan den broeder van hem, die een plaatsvervanger gesteld heeft, slechts dan toekent, wanneer door dien plaatsvervanger des broeders vijfjarige diensttijd is volbragt of aangevuld, of de plaatsvervanger in een van de gevallen verkeert, omschreven sub 1°., 4°., 5°. en 6°. van art. 50 der wet, terwijl uit het overgelegd certificaat niet bleek, dat de plaatsvervanger van den broeder in die termen viel.

Van deze beslissing is de voogd van den aangewezen loteling in beroep gekomen bij Zijne Majesteit, met overlegging van een nieuw certificaat, van wege het Ministerie van Koloniën afgegeven, waaruit blijkt, dat de bedoelde plaatsvervanger bij het ontvangen van een binnenlandsch paspoort, ingevolge gouvernements-resolutie van 12 Augustus 1864, definitief is overgeplaatst bij het korps maréchaussée. Adressant beweert, dat zijn pupil regt op vrijstelling wegens broederdienst heeft, vermits de plaatsvervanger van zijn broeder gediend heeft hier te lande bijna twee jaren en in Suriname 1½ jaar, berekend naar Indischen diensttijd op drie jaar, en alzoo wel vijf jaar, ongerekend zijn diensttijd als maréchaussée.

Naar aanleiding van een verzoek om inlichting, door het Departement van Binnenlandsche Zaken gedaan, is door den Minister van Koloniën berigt, dat de bedoelde plaatsvervanger door het definitief overgaan bij het korps maréchaussée in Suriname de militaire dienst werkelijk heeft verlaten, vermits dat politiekorps is zamengesteld uit civiele beambten, die in alle opzigten vallen in de bepalingen, vastgesteld voor burgerlijke ambtenaren.

De Afdeeling is thans geroepen omtrent deze zaak een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

VII. *het beroep van C. van Es, te Houten, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Utrecht, waarbij is gehandhaafd de aanwijzing voor de dienst der nationale militie van zijn zoon Hendrik.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Boot. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Boot: Mijne Heeren! Cornelis van Es, landbouwer te Houten, heeft zes zonen, waarvan de oudste, Dirk, in de ligting van 1863 dienstpligtig geworden, een plaatsvervanger heeft gesteld, die nog in dienst is. Voor de loting van dit jaar hebben zich aangemeld de op Dirk volgende tweelingen, Hendrik en Jan, geboren op 16 Augustus 1847; de drie overige zonen zijn nog onder den dienstpligtigen leeftijd.

De eerstgenoemde der tweelingen trok n°. 1, de ander het niet-dienstpligtig n°. 10. De vader heeft dadelijk bij den Militieraad vrijstelling verzocht voor zijnen zoon Hendrik wegens broederdienst (door den plaatsvervanger van Dirk).

Blijkens missive van den Voorzitter van den Militieraad heeft die Raad gemeend geene vrijstelling te kunnen verleenen, op de volgende gronden: „dat tusschen de tweelingbroeders niet wel verschil in leeftijd is aan te nemen en zij even goed in omgekeerde orde op het getuigschrift hadden kunnen vermeld zijn; dat er hier dus niet regtstreeks sprake kan zijn van een ouderen en jongeren broeder, zoodat kwalijk de regel gevolgd kan worden, dat de dienst des oudsten van een zeker getal zonen den tweeden bevrijdt en de derde dienstpligtig wordt; dat dus noch aan Hendrik, noch aan Jan, vrijstelling kon worden toegekend wegens de dienst van hunnen oudsten broeder, maar dat beiden gebragt moesten worden onder de toepassing van art. 52 der militiewet, en aan Jan, die het hoogste nummer getrokken had, vrijstelling verleend tegen aanwijzing tot de dienst van den, het laagste nummer getrokken hebbende Hendrik.” — Men had vooraf aan den vader gevraagd, of hij, ingevolge art. 49, laatste lid, der wet op de nationale militie, dengeen, die het laagste nummer had getrokken, wilde hebben vrijgesteld tegen aanwijzing van den ander, die het hoogste nummer trok. Dit echter begeerde de vader niet, verklarende hij, dat, bijaldien één der tweelingbroeders tot de dienst wettelijk verpligt was, de door het lot aangewezen uitkomst behoorde te worden opgevolgd. De vader kwam tegen die uitspraak op bij een adres aan Gedeputeerde Staten van Utrecht, die bij besluit van 4 April jl. de gevallene uitspraak handhaafden, op de volgende gronden: „dat in dit geval, waar op den oudsten, die dient, tweelingbroeders volgen, de regel niet kan toegepast worden, dat de dienst van den oudsten den tweeden bevrijdt, terwijl de derde dienstpligtig wordt, en er dus geen sprake kan wezen om, met achterstelling van Jan, aan diens tweelingbroeder Hendrik bij voorkeur vrijstelling van de dienst toe te kennen op grond van broederdienst; dat integendeel, waar het, als hier, uitspraak geldt omtrent twee in hetzelfde jaar geboren broeders, van welke één dienstpligtig is, en bij gevolg ook één van hen (hetzij hij, die het laagste nummer trok, of, als zij onderling anders overeenkwamen, hij, die het hoogste nummer trok) moet worden ingelijfd, ten ware de door hen getrokken nummers beide buiten oproeping bleven, teregt door den Militieraad de slotbepaling van art. 49 der militiewet is toegepast.”

Tegen die uitspraak van Gedeputeerde Staten is nu Cornelis van Es in beroep gekomen bij den Koning, bij een adres van 23 April ll., dat van 's Koningswege door den Minister van Binnenlandsche Zaken, bij missive van 14 Mei jl., bij den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) is aangebragt. In dat adres wordt beweerd: „dat de lotelingen Hendrik en Jan wettige reden van vrijstelling hebben, de een door broederdienst, de ander door zijn hoog nummer, 't welk hem buiten oproeping laat. Beide redenen van bevrijding zijn zoo duidelijk in de wet bepaald, dat er geene aanleiding was voor de overeenkomst, bedoeld bij al. 3 van art. 49 der militiewet. Van geene dier redenen van bevrijding sluit de wet tweelingen uit, noch bepaalt zij iets ten hunnen aanzien. Wat zij dus voor iedereen voorschreef,

geldt ook voor tweelingen. De wet onderscheidt niet, dus mag haar uitlegger dat ook niet doen. De opvatting van Gedeputeerde Staten is buitendien op zich zelve onaannemelijk. De vrijstelling wegens broederdienst is blijkbaar eene compensatie voor den tol, dien eene familie met het bloed van een der haren aan de nationale militie gebragt heeft. Had nu de wetgever gewild, dat tweelingen nimmer terzelfder tijd vrijstelling erlangen zouden, dan had hij dat bepaald. Dat hij het niet deed, is een afdoend bewijs, dat hij het niet heeft gewild, en dus afdoende grond voor zijn verzoek, dat niet eene bij de wet onbekende exceptie ten zijnen nadeele aan de wet worde ondergeschoven." De adressant voegt er bij, dat, wel is waar, in een brief van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 4 Januarij 1863 het door hem bestreden gevoelen wordt voorgestaan en gegrond wordt daarop, dat, in een geval als dit, beide vrijstellingen ten nadeele van andere lotelingen komen zouden; doch dat dit argument te veel en derhalve niets bewijst, dewijl elke vrijstelling van eenen loteling ten nadeele van andere dienstpligtigen plaats heeft.

Nadere memoriën zijn er niet ingediend. Deze Afdeeling zal alzoo omtrent dit geschil een ontwerp-besluit aan Zijne Majesteit, met advies, hebben voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Twaalfde vergadering.

Vergadering van Woensdag, 5 *Junij* 1867.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling is ingekomen een Koninklijk besluit van 21 Mei ll., n°. 56, houdende beschikking op *het beroep van J. Baning, Hoofd-Onderwijzer te Dalen, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe, waarbij de regeling der jaarwedde van den Hoofd-Onderwijzer is vastgesteld* (zie het verslag over deze zaak op blz. 88—90).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons door J. Baning, Hoofd-Onderwijzer te Dalen, provincie Drenthe, ingediend adres, daarbij verzoekende, dat, met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten dier provincie, in dato 24 Januarij 1866, door Ons zijne jaarwedde zal worden verhoogd tot *f* 500;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 8 Mei 1867, n°. 104;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 18 Mei 1867, n°. 261, 5de Afdeeling;

Overwegende, dat de Raad der gemeente Dalen, bij besluit van 27 December 1865,

heeft vastgesteld eene regeling der schoolinrigting voor die gemeente voor een vijfjarig tijdvak, in te gaan met 1 Januarij 1866; dat daarbij de jaarwedde van den adressant is bepaald op de som van *f* 450, gelijkstaande met hetgeen hij vroeger als zoodanig genoot, en aan hem is ontnomen de levering van schoolbehoeften aan de leerlingen; dat de adressant tegen die regeling herhaaldelijk bezwaren ingediend en verzocht heeft, dat zijne jaarwedde zou worden verhoogd met *f* 50, op grond, dat hem alle emolumenten waren ontnomen, ook die, voortspruitende uit de levering van schoolbehoeften; dat zijn inkomen daardoor was gedaald beneden het bedrag, door hem gemiddeld jaarlijks genoten vóór de invoering der wet op het lager onderwijs; dat door hem tot staving van die bewering zijn overgelegd twee nota's, in de eerste waarvan het verlies wordt berekend op *f* 108.50 en in de tweede op *f* 181; dat de Raad het verzoek heeft afgewezen, omdat, naar zijne meening, levering van schoolbehoeften niet kan gerekend worden tot de bezoldiging van den Onderwijzer te hebben behoord, en het door hem opgegeven verlies in ieder geval wordt opgewogen door het voordeel, voor hem ontstaan uit de omstandigheid, dat de Hulp-Onderwijzer thans uit de gemeentekas wordt bezoldigd en de kosten van zijn onderhoud, door den Raad op *f* 200 begroot, na de invoering der wet op het lager onderwijs, niet meer ten laste van den adressant komen; dat Gedeputeerde Staten, die met de gemelde bezwaren door den Raad niet waren bekend gemaakt, op den 24 Januarij 1866 hunne goedkeuring aan het bedoelde raadsbesluit hebben geschonken, en, toen de adressant zich eerst later met een verzoek tot verhooging zijner jaarwedde tot hen had gewend, bij besluit van 14 Julij ll. dit verzoek hebben afgewezen; dat in gemeld besluit uitdrukkelijk wordt erkend, dat eene verhooging der wedde billijk zoude zijn, maar dat, nu de regeling reeds was goedgekeurd, er geene vrijheid scheen te bestaan om vóór het einde van het vijfjarig tijdperk daarop terug te komen; dat de adressant, bij Ons in beroep gekomen zijnde, als nieuwen grond voor zijn verzoek heeft aangevoerd, dat de omvang der school, aan het hoofd waarvan hij is geplaatst, van dien aard is, dat zijne tegenwoordige wedde geacht moet worden te laag te zijn;

Overwegende, dat een ingesteld onderzoek niet heeft doen blijken, dat de inkomsten van den adressant minder zouden bedragen, dan die hij gemiddeld genoot vóór de invoering der wet op het lager onderwijs; dat dit ook niet volgt uit de beide strijdige berekeningen, door hem overgelegd, omdat, al mogt men die als grondslag kunnen aannemen, het daarin berekend verlies kan zijn opgewogen door het voordeel, verkregen uit de omstandigheid, dat hij in het onderhoud van den Hulp-Onderwijzer niet meer behoeft te voorzien; dat echter door het ophouden van de levering van schoolbehoeften bij de jongste regeling de inkomsten van den adressant eene vermindering hebben ondergaan; dat de school te Dalen gemiddeld door 200 leerlingen wordt bezocht, en van dien omvang is, dat, volgens het overeenstemmend gevoelen van het Schooltoezigt en Gedeputeerde Staten, eene verhooging der wedde billijk is; dat alzoo de jaarwedde van *f* 450 geacht moet worden te laag te zijn, en er voldoende grond bestaat om uit dien hoofde het besluit der Gedeputeerde Staten van 24 Januarij 1866 in zooverre te vernietigen, waardoor de vaststelling der jaarwedde op nieuw een onderwerp van behandeling bij den Raad en Gedeputeerde Staten uitmaken kan;

Gezien art. 13 der wet van den 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te vernietigen het besluit van Gedeputeerde Staten der provincie Drenthe van den 24 Januarij 1866, voor zoover daarbij goedkeuring is verleend aan de bepaling van het besluit van den Raad der gemeente Dalen in dato 27 December 1865, waarbij de jaarwedde van den adressant is vastgesteld op *f* 450.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit,

waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 21 Mei 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE WEERT, *L. D.*

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van het Polderbestuur van Rietveld van eene gemeenschappelijke beschikking van Gedeputeerde Staten van Zuidholland en Utrecht op bezwaren over ongelijke verdeeling van het banwerk in den boezem van het grootwaterschap van Woerden.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad BOOT. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! De besturen der polders Rietveld en de Bree hebben zich bij een gemeenschappelijk adres van 11 November 1865 gewend tot het Collegie van Dijkgraaf en Hoogheemraden van het grootwaterschap van Woerden, waarbij zij te kennen gaven: dat het schoonhouden van den boezem van dat waterschap tot nu toe is verrigt geworden door of van wege de polders, onder dat waterschap ressorterende; dat dit geschiedt, omdat het Hoogheemraadschap van oordeel is, dat nog steeds van kracht is eene lijst, in 1651 opgemaakt, aanwijzende, welke gedeelten of slagen van den boezem door iederen polder moeten worden schoongemaakt; dat die lijst echter bij of nà de invoering van het nieuwe reglement op het waterschap niet is herzien. Zij voeren aan: 1°. dat, mogt al in 1651 het Bestuur van het grootwaterschap van Woerden bevoegd zijn geweest bij lijst of keur den last tot het schoonhouden van den boezem op de polders te leggen, de tegenwoordige wetgeving zulk eene magt niet meer toekent, en niet toelaat een werk, dat in het *algemeen* belang van het waterschap is, op de polders te doen rusten; 2°. dat, moet genoemde lijst beschouwd worden als *keur*, zij dan, als niet herzien, heden geene kracht meer heeft, terwijl, als zij *geen keur* is, het waterschap in 1651 zich zelf ten koste der polders een privilegie heeft verschaft, 't welk niet meer bestaanbaar schijnt te zijn; 3°. in eene keur van het grootwaterschap van 1861 is de diepte des boezems bepaald; nu is de diepte der kleine Wierikke niet dien-overeenkomstig, en zijn de polders Rietveld en de Bree gedwongen tot meer uitgaven, daar ondiep water meer vuil doet groeijen; zij vragen, of die meerdere kosten niet moeten komen ten laste van hen, die het water op de bepaalde diepte moesten houden; 4°. verzoeken zij, dat, mogten de polders verpligt blijven tot het schoonhouden des boezems, alsdan gelijkmatiger verdeeling der slagen plaats hebbe, daar het slag dezer polders moeijelijker is dan van sommige polders van meer bundertallen.

Bij dispositie van 18 Januarij 1866 is dat verzoek door Dijkgraaf en Hoogheemraden afgewezen, op grond, dat de in 1651 op last van het Grootwaterschapsbestuur door beëedigde landmeters op wettige wijze opgemaakte lijst, waarbij in gelijkmatige verdeeling het hoefslag is aangewezen, dat ieder der polders in den boezem zou hebben te onderhouden, nog van kracht is; dat er polders in het grootwaterschap

van Woerden zijn gelegen, die krachtens vroegere overeenkomsten van het maken van het banwerk zijn vrijgesteld; dat derhalve het banwerk niet voor rekening van het grootwaterschap kan worden gemaakt; terwijl, in antwoord op de derde bedenking, in het adres wordt gezegd, dat het dáár bedoeld gedeelte van den boezem, geen vaarwater zijnde, voor de behoefte genoegzame diepte heeft.

De polderbesturen van Rietveld en de Bree besloten op 28 Februarij daaraanvolgende, op grond van art. 93 van het algemeen polderreglement in Zuidholland, de beslissing van Gedeputeerde Staten in te roepen, welke echter verklaarden, bij resolutie van 13 Maart 1866, dat door hen, met het oog op art. 98, al. 2, van het reglement voor het grootwaterschap van Woerden, niet kon worden beslist, vóórdat er eene beschikking van de *Vereenigde Vergadering* daaromtrent gevraagd was. — Het Polderbestuur van Rietveld rigtte zich derhalve tot de Vereenigde Vergadering en, blijkens extract uit het verhandelde op 18 October 1866, heeft deze zich vereenigd met de gronden, welke Dijkgraaf en Hoogheemraden geleid hadden tot hunne afwijzende beschikking van 18 Januarij. Het Heemraadschapsbestuur van Woerden zond daarop de stukken op nieuw aan Gedeputeerde Staten en voegde er een afschrift bij van de reeds genoemde lijst van 1651 (welk stuk later ook gevoegd is bij het berigt van Gedeputeerde Staten aan den Minister van Binnenlandsche Zaken en thans ook is overgelegd (1).

Op dat beroep van het Polderbestuur van Rietveld volgde eene gemeenschappelijke beschikking van Gedeputeerde Staten van Utrecht en Zuidholland van 8/15 en 24 Januarij 1867, waarbij die collegiën zich onbevoegd verklaarden om van die zaak kennis te nemen. Deze resolutie is hoofdzakelijk volgenderwijze gemotiveerd: „dat het besluit van 1651 geene bepalingen van politie of straf bevat en dus niet behoort tot die verordeningen, waarvan wordt gesproken in art. 189 van het reglement voor het grootwaterschap van Woerden; dat daarbij is opgelegd de verpligting tot schoonhouding van den Rijn en andere boezemwateren aan eenige in dat grootwaterschap gelegene polders, waartoe de bevoegdheid gegrond is op de oude heemregten, krachtens de placaten en ordonnantiën, om te voorzien in het onderhoud der werken, behoorende tot het bestuur van dat grootwaterschap; dat dus de vraag moet zijn, of die verdeeling wettig is en nog verbindend voor de betrokken polders, met andere woorden, of die polders verpligt zijn die werken te maken; dat het al of niet bestaan der schuldpligtigheid een onderwerp is, dat, nà de beslissing van de *Vereenigde* Vergadering van het grootwaterschap van Woerden, voor geen verder onderzoek bij het administratief gezag meer vatbaar is, doch overeenkomstig art. 15 der wet van 9 October 1841 (*Staatsblad* n°. 42) tot de kennisneming van den burgerlijken regter behoort.”

Tegen deze gemeenschappelijke beslissing der beide collegiën van Gedeputeerde Staten komt nu het Polderbestuur van Rietveld in beroep bij den Koning, bij adres van 18 Februarij jl., waarin wordt beweerd, dat, alzoo er van het Polderbestuur geen *verzet* heeft plaats gehad, als waarvan sprake is in art. 15 der wet van 1841, Gedeputeerde Staten, volgens art. 93 van het algemeen polderreglement van Zuidholland, over de verpligting der polders tot die werken hadden behooren uitspraak te doen. Het beroep op den Koning steunt dus op art. 95 van gezegd polderreglement.

Gedeputeerde Staten van Zuidholland en Utrecht, op dat adres nader gehoord, berigten in dato 12/19 Maart jl., dat, huns inziens, genoemd art. 93 op dit geval niet van toepassing is; dat het al of niet wettig bestaan der van 1651 tot nu toe

(1) Op die lijst komen de polders Rietveld en de Bree onder n°. 16 voor, als met hunne gezamenlijke 800 morgen tot hoefslag hebbende eene lengte van 650 roeden in de kleine Wierikke.

gehandhaafde verhoefslaging door den regter, niet door het administratief gezag, moet worden beslist; dat, als het Polderbestuur zich niet verpligt acht tot die hoefslagen en het uit dien hoofde nalaat, het grootwaterschap die werken voor zijne (des polders) rekening moet doen uitvoeren en de kosten daarvan op hetzelve verhalen moet volgens de wet van 9 October 1841; dat dus het beroep op den Koning is niet-ontvankelijk.

Door het Polderbestuur van Rietveld is nader nog eene memorie, op 8 Mei jl., ingezonden aan den Voorzitter dezer Afdeeling, Vice-President van den Raad van State, waarin hetzelve te kennen geeft, niet alleen bezwaren te hebben geopperd tegen de ongelijke verdeeling, maar in de allereerste plaats tegen het werk zelf en het regt, waarmede dit gevorderd kan worden. Het Bestuur blijft van gevoelen, dat Gedeputeerde Staten uitspraak hadden behooren te doen ingevolge artt. 93 en 95 van het algemeen reglement op de polders in de provincie Zuidholland, op grond, dat de wet van 9 October 1841 (*Staatsblad* n°. 42) in art. 15 een geheel ander geval bedoelt. Art. 15 evengenoemd spreekt van *verzet*, in verband met art. 13, art. 3, litt. *b*, en art. 2, n°. 1, waaruit blijkt, dat door verzet wordt bedoeld weigering of nalatigheid tot het uitvoeren van werken enz. der daartoe verpligten. Maar dit bestaat hier niet; integendeel, het Bestuur des polders laat de werken doen, maar tracht intusschen van de administratieve magt uitspraak te verkrijgen over het regt, waarmede dat werk gevorderd wordt, of ten minste te verkrijgen, dat deze polder niet boven anderen belast blijft in het geval, dat het werk regtens kan gevorderd worden. Juist heeft het Polderbestuur verzet vermeden, omdat eene regterlijke uitspraak de waardigheid van een der beide besturen kon doen lijden; en daarom stond geen andere weg open dan die in artt. 93 en 95 wordt aangewezen.

Nog meent het Bestuur des polders het volgende te moeten aanvoeren tegen de opvatting van het Bestuur van het grootwaterschap, geuit in zijn antwoord op het adres, als zou de lijst van 6 Mei 1651, houdende verdeeling der slagen op den boezem, nog van kracht zijn en zelfs nimmer hare kracht verliezen. Het Bestuur des polders meent, dat een uitvloeisel of aanhangsel (meer — zegt het — is die lijst toch niet, daar dezelve door geen lid van het Bestuur is geteekend) van een maatregel van inwendig bestuur, door het Bestuur van het grootwaterschap van Woerden in 1651 welligt billijk en regtens genomen, geen *regt* kan vestigen, dat een *voorregt* is voor het Bestuur, dat den maatregel neemt; geen regt kan vestigen, dat als eeuwigdurende last op de polders rust ten bate van het grootwaterschap (wie — vraagt het — is toch uit den aard der zaak gehouden tot het schoonhouden van den boezem anders dan het grootwaterschap zelf?).

Nog meent het Bestuur des polders, dat een tijdsverloop van twee eeuwen ook verandering brengt in toestanden op boezemwateren; zoodat wat in 1651 billijke verdeeling mag geweest zijn, thans eene onregtvaardige kan genoemd worden. B. v. op het gedeelte van den boezem, de Rijn tusschen Woerden en Bodegraven vaart eene stoomboot, die den vuilgroei dáár spoedig geheel zal doen ophouden. Dus de polders, die dáár een slag hebben, behoeven bijna niets meer te doen, terwijl deze polder met anderen een slag hebben op een gedeelte des boezems, waar bijna niet gevaren wordt. Al kon zelfs de wettigheid der lijst enz. volgehouden en bewezen worden, die onregtvaardigheid — zegt appellant — springt toch te veel in het oog, en mag, op welk besluit, hoe wettig ook, rustende, niet blijven bestaan, vooral, daar deze toestand zijnen oorsprong niet is verschuldigd aan tusschen de besturen geslotene overeenkomsten.

Het Polderbestuur blijft van de meening, in zijn adres geuit, nl.: 1°. dat het schoonhouden des boezems is eene zaak, die behoort uitgevoerd te worden door het grootwaterschap zelf; 2°. dat de polder Rietveld in elk geval bij de tegenwoordige verdeeling der slagen te zwaar is belast, en 3°. dat een gedeelte van het boezem-

water in den slag van dezen polder niet de diepte heeft, bij wettige keur voorgeschreven.

Over dit geschil, van 's Koningswege door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij deze Afdeeling van den Raad van State aangebragt, zal een ontwerp-besluit, met advies, alsnu aan Zijne Majesteit moeten worden aangeboden.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er is een belanghebbende tegenwoordig. Heeft de belanghebbende ook eenige nadere inlichtingen te geven of te vragen?

De belanghebbende, de heer A. Knijff Hz., Voorzitter van het appellerend Polderbestuur, licht hierop nog kortelijk het beroep toe.

De Voorzitter: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het geschil tusschen de gemeentebesturen van Amersfoort en Doesburg over het domicilie van onderstand van Karel Anthonie Waanders.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Vries. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Vries: Mijne Heeren! Bij Koninklijk besluit van 11 Augustus 1854, nº. 68, en dus onder de werking der wet van 28 November 1818 (*Staatsblad* nº. 40), is beslist in het geschil, ontstaan over het domicilie van onderstand van de nagelaten minderjarige kinderen van M. M. Waanders en Christina van der Ven, beide overleden, en is, op grond, dat de moeder, weduwe zijnde, door haar tweede huwelijk met zekeren te Doesburg armlastigen Brinkhuizen haar domicilie van onderstand aldaar had verkregen en tot haren dood behouden, als domicilie van onderstand van hare nagelaten minderjarige kinderen aangewezen de gemeente Doesburg.

Na het in werking treden der wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* nº. 100), heeft het Armbestuur te Leeuwarden in het onderhoud dier kinderen voorzien tot in 1856, toen de stiefvader twee hunner tot zich heeft genomen en de overige in het Katholijke Weeshuis te Leeuwarden zijn geplaatst. Doesburg heeft echter geweigerd de kosten dier ondersteuning terug te geven, bewerende, dat die kinderen door de nieuwe armenwet, in het bijzonder door haar art. 32, armlastig waren geworden in hunne geboorteplaats. Toen dus de Gemeenteraad van Leeuwarden in 1859 besloot de van 1854 tot 1856 voorgeschoten kosten in regten van Doesburg terug te vorderen, was eene nieuwe Koninklijke beslissing noodig, die gegeven is bij Zijner Majesteits besluit van 14 September 1860, nº. 46, waarbij is uitgemaakt, dat de bedoelde kinderen ook onder de nieuwe armenwet het domicilie van onderstand behouden hebben, dat zij bij het in werking treden dier wet hadden, en dat dus hun domicilie van onderstand ook na 1 September 1854 is verbleven te Doesburg, tot zoolang zij mogten verkeeren in het geval, in het slot van art. 36 der wet op het armbestuur omschreven.

Ondertusschen had één dier kinderen, genaamd Karel Anthonie Waanders, geboren te Amersfoort 23 Mei 1839, uit hoofde van het bereiken van den twintigjarigen leeftijd, in Julij 1859 het Weeshuis moeten verlaten, en was hij, die wegens zijne verstandelijke vermogens niet in zijne behoeften kon voorzien, reeds den 20 Julij van datzelfde jaar in onderstand opgenomen door den Burgemeester van Leeuwarden. Deze heeft zijn besluit tot het verstrekken van onderstand medegedeeld aan het Gemeentebestuur van Amersfoort, daarbij uitgaande van de veronderstelling, dat, vermits de

behoeftige bijna drie jaar verpleegd was in het Roomsch-Katholijk Weeshuis, hetwelk eene instelling was, gerangschikt onder letter *c* van art. 2 der armenwet, en hij alzoo al dien tijd geen onderstand genoten had uit fondsen, bedoeld bij art. 36 dier wet, hij dien ten gevolge armlastig geworden was ter zijner geboorteplaats. Toen daarop het Gemeentebestuur van Amersfoort die stelling betwistte, en, daarlatende de juistheid van de rangschikking van het gemelde Weeshuis, beweerde, dat de dáár genotene verpleging juist een zoodanige onderstand is, dien de behoeftige gedurende vijftien maanden had moeten kunnen missen om armlastig te worden ter zijner geboorteplaats, hebben Burgemeester en Wethouders Zijner Majesteits beslissing ingeroepen, bepaaldelijk op de vraag, of de verpleging van dezen behoeftige in het Roomsch-Katholijk Weeshuis te Leeuwarden al dan niet moet worden beschouwd als aan hem verleenden onderstand volgens de bedoeling van art. 36 der armenwet, en of alzoo zijn domicilie van onderstand te Amersfoort of wel te Leeuwarden is gevestigd.

De briefwisseling, over dit adres gedurende het jaar 1859 gevoerd, gaf aanleiding, dat, bij schrijven van 19 December 1859, aan Gedeputeerde Staten van Friesland inlichting gevraagd werd omtrent de gronden, waarop het gevoelen rustte, dat het Roomsch-Katholijk Weeshuis zou zijn eene instelling, onder letter *c* van art. 2 der wet vermeld, en niet, hoewel het uitsluitend voor Roomsch-Katholijken is bestemd, eene instelling, onder letter *b* van dat artikel bedoeld.

Het antwoord op dat schrijven bleef tot September 1866 achterwege. Het Gemeentebestuur van Leeuwarden had intusschen de rangschikking van het bedoelde Weeshuis in nadere overweging genomen, en die, bij resolutie van Burgemeester en Wethouders van 15 Februarij 1862, in dier voege veranderd, dat die inrigting sinds dien tijd op de lijst voorkomt onder de instellingen, bedoeld bij letter *b* van art. 2 der wet.

In de motieven dier resolutie leest men, dat de vroegere lijst reeds onder dagteekening van 1 Februarij 1855 aan Gedeputeerde Staten van Friesland is ingezonden; dat, blijkens een schrijven van Roomsch-Katholijke Armmeesters aan Burgemeester en Wethouders, Monseigneur J. Zwijsen, Aartsbisschop van Utrecht, den 9 Julij 1855 de verpleging der Roomsch-Katholijke weezen had opgedragen aan het Collegie van Roomsch-Katholijke Armmeesters, daartoe aan dat collegie toevoegende de heeren Metz, Rooswinkel en Langemeijer, onder bepaling, dat de administratie zou geschieden zonder vermenging der middelen van Roomsch-Katholijke armen en weezen; dat genoemde heeren tot aan deze regeling door het Kerkbestuur, in qualiteit als Weesvoogden, uitmaakten het Collegie van bijzondere personen, belast met de regeling en het bestuur van het gesticht, en, bij schrijven van 6 Augustus 1855, zich qualificerende als de Commissie, belast met de administratie der weezen, aan Burgemeester en Wethouders hebben kennis gegeven, uit hoofde der plaats gehad hebbende verandering nog niet bij magte te zijn de reglementaire bepalingen, hun gesticht betreffende, in te zenden, en voorts den 10 September daarna, na reeds feitelijk als Commissie uit het Collegie van Roomsch-Katholijke Armmeesters, ingevolge beschikking van Monseigneur J. Zwijsen, Aartsbisschop van Utrecht, de zorg voor de verpleging der Roomsch-Katholijke weezen in het gesticht te hebben aanvaard, van Burgemeester en Wethouders verzocht hebben hen van hunne betrekking als Roomsch-Katholijke Weesvoogden te willen ontslaan; dat Burgemeester en Wethouders dat verzoek hadden aangehouden, in afwachting van nadere inlichting, doch dat Weesvoogden niettemin op eigen gezag het beheer der instelling hadden overgedragen op het daartoe door het Kerkelijk Bestuur aangewezen Collegie; eindelijk dat Burgemeester en Wethouders, nu de bijzondere personen, wien vroeger het beheer was toevertrouwd, aan de wijziging, in dat beheer gemaakt, blijkbaar hunne goedkeuring hadden gehecht, geene termen gevonden hebben zich tegen die verandering te verzetten.

Bij de kennisgeving van deze veranderde rangschikking schrijven Burgemeester en Wethouders van Leeuwarden in hunnen brief van 20 Augustus 1866, dat nu, met het Gemeentebestuur van Amersfoort, moet worden aangenomen, dat de behoeftige, die, bij de invoering der armenwet bedeeld wordende, door de daarna voortgezette bedeeling, eerst door het Roomsch-Katholijk Armbestuur, later tot in September 1856 door het Burgerlijk Armbestuur, vervolgens tot 20 Julij 1859 door het Roomsch-Katholijk Weeshuis, en eindelijk van dien dag af tot nu toe weder door het Burgerlijk Armbestuur, steeds en ten allen tijde onderstand heeft genoten uit fondsen van burgerlijke en kerkelijke armbesturen, — volgens art. 36 der armenwet, domicilie van onderstand heeft behouden ter plaatse, waar hij dat bij de invoering der wet had. Zij verzoeken mitsdien, dat Zijne Majesteit gelieve te beslissen, dat het domicilie van onderstand van K. A. Waanders is gevestigd te Doesburg. Met hun gevoelen vereenigen zich Gedeputeerde Staten van Friesland.

Burgemeester en Wethouders van Doesburg, hierop gehoord, zijn van oordeel, dat het tegenwoordig domicilie van onderstand van den behoeftige is zijne geboorteplaats, Amersfoort: 1°. op grond, dat er gedurende meer dan vijftien achtereenvolgende maanden door Doesburg geen onderstand is betaald en ook aan Burgemeester en Wethouders niet bekend was, dat die persoon in bedeeling was opgenomen voor rekening hunner gemeente; en 2°. omdat uit overgelegde stukken blijkt, dat hij ondersteuning heeft genoten uit fondsen van een gesticht, destijds wettelijk gerangschikt onder lett. *c* van art. 2 der armenwet, zoodat eene gewijzigde regeling van latere dagteekening van dat gesticht, waarbij het wordt gebragt onder lett. *b*, geene terugwerkende kracht kan uitoefenen ten nadeele van Doesburg.

Gedeputeerde Staten van Gelderland achten het beweren van Doesburg voor het onderwerpelijk geval niet afdoende, omdat bij 's Konings besluit van 14 September 1860, n°. 45, de gemeente Doesburg als het domicilie van onderstand van de minderjarige kinderen van H. Waanders en C. van der Ven, waaronder de behoeftige destijds behoorde, is aangewezen. Op dat tijdstip was dus Doesburg nog zijn domicilie van onderstand. De eenige vraag is thans deze: heeft hij nà dat Koninklijk besluit gedurende vijftien achtereenvolgende maanden of langer geen onderstand gevraagd of gekregen? en deze vraag schijnt, blijkens opgaaf van Burgemeester en Wethouders van Leeuwarden, ontkennend te moeten worden beantwoord, vermits daarin wordt verklaard, dat hij van 20 Julij 1859 af steeds door het Burgerlijk Armbestuur is bedeeld. Gedeputeerde Staten meenen dus, dat de behoeftige het domicilie van onderstand, hetwelk hij krachtens genoemd besluit van 1860 had, alsnog heeft.

Door Burgemeester en Wethouders van Amersfoort zijn aan den Raad van State ingezonden de briefwisseling, over deze zaak in 1859 gevoerd; een brief van Burgemeester en Wethouders van Leeuwarden van 24 April 1867, meldende, dat de behoeftige sedert 1860 onafgebroken is en nog wordt bedeeld door het Algemeen Burgerlijk Armbestuur aldaar, en een begeleidend schrijven, waarin zij opmerken, dat alzoo de stand der quaestie dezelfde is gebleven als in 1859, toen daarover werd gecorrespondeerd, waarom zij naar die briefwisseling verwijzen.

De Afdeeling is thans geroepen een ontwerp van besluit in deze zaak aan Zijne Majesteit voor te dragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. *het geschil tusschen de gemeentebesturen van Zwartsluis en Hoogeveen over het domicilie van onderstand van Harmen Wierbosch en zijne vooroverleden vrouw en minderjarige kinderen.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Meeussen. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Meeussen: Mijne Heeren ! Op den 16 Junij 1866 zijn door het Gemeentebestuur van Lemsterland, provincie Friesland, in onderstand opgenomen nu wijlen Harmen Wierbosch, schipper, zijne huisvrouw en twee minderjarige kinderen, die vóór hem zijn overleden en dus zijn domicilie van onderstand volgen.

Die opname geschiedde ten laste van de gemeente Zwartsluis, provincie Overijssel, de geboorteplaats van den behoeftige. Het Gemeentebestuur van Zwartsluis heeft erkend, dat de behoeftige aldaar op den 2 Julij 1829 is geboren uit het huwelijk van Hendrik Wierbosch en Trijntje Vaas; doch het ontkende de armlastigheid, op grond, dat in de geboorte-acte, opgemaakt volgens de opgave van den vader, staat vermeld, dat die vader destijds woonachtig was te Hoogeveen. Het Gemeentebestuur van Hoogeveen beweert, dat die vader destijds niet woonachtig was aldaar; dat hij steeds aan boord vertoefde, geen woonhuis had te Hoogeveen, aldaar niet in de gemeentelasten was aangeslagen en er slechts tijdelijk vertoefde in de uitoefening van zijn beroep als schipper.

Er heeft toen eene breedvoerige briefwisseling plaats gehad, en er is een onderzoek ingesteld.

Het Gemeentebestuur van Zwartsluis beweerde: dat Hendrik Wierbosch, de vader, een behoeftige schipper was, die steeds verblijf hield aan boord van zijn vaartuig, waarmede hij uit de veenderijen te Hoogeveen, Smilde en andere gemeenten in Drenthe turf vervoerde om die op de turfmarkt, genaamd de Hoogeveensche of Smildensche, te Zwartsluis te verkoopen; dat hij daarom van tijd tot tijd gedurende eenige dagen te Zwartsluis verbleef, zonder evenwel immer aan den wal eene woning te hebben gehad, gemeente-lasten te hebben gedragen, of in het bevolkingsregister ingeschreven te zijn geweest; dat hij altijd is gebleven ingezeten van Hoogeveen; dat hij toch bij de geboorte van zijn zoon Harmen op 2 Julij 1829, bij die zijner zoons Roelof en Egbert, op 12 September 1837 en 29 Julij 1841, aan den ambtenaar van den burgerlijken stand te Zwartsluis heeft verklaard woonachtig te zijn te Hoogeveen, en zich bij de aangifte der geboorten van de twee eerstvermelde zonen heeft doen bijstaan, niet door getuigen, te Zwartsluis woonachtig, maar door schippers, te Hoogeveen en Smilde wonende, tijdelijk te Zwartsluis verblijvende; dat hij in de gemeente Hoogeveen, voor zooverre daarvan, volgens verklaring van het Gemeentebestuur aldaar, nog registers voorhanden zijn, in de jaren 1824 tot en met 1828, 1846 tot en met 1852 en 1855 tot en met 1857, patent heeft genomen; dat zijne zonen in de gemeente Hoogeveen voor de nationale militie zijn ingeschreven en hebben geloot; dat hij met zijn gezin in het bevolkingsregister der gemeente Hoogeveen is opgenomen geweest.

Het Gemeentebestuur van Hoogeveen heeft bij missive van 17 Januarij 1867 erkend, dat Harmen Wierbosch aldaar aan de loting heeft deelgenomen in 1848 en zijne broeders Roelof en Egbert achtervolgens in 1856 en 1863; dat de vader, Hendrik Wierbosch, benevens zijne drie zonen Roelof, Jan en Egbert, in de bevolkingsregisters te Hoogeveen zijn ingeschreven geweest; dat de vader daarin voorkomt als schipper aan boord; dat die registers echter eerst zijn aangelegd in 1849; en dat het niet blijkt, dat de vader vóór of bij de geboorte van den behoeftige in 1829 te Hoogeveen in eenig wettig register van bevolking of van ingezetenen was ingeschreven en te Hoogeveen woonachtig was.

Het Bestuur merkte verder op, dat Wierbosch nimmer eene eigen woning had gehad te Hoogeveen, of aldaar gemeentelasten had betaald; erkende, dat de uitgifte van patenten had plaats gehad, zoo als die hiervoor is vermeld; deed uitkomen, dat juist in het geboortejaar van den behoeftige door zijn vader geen patent te Hooge-

veen genomen was. Door het Gemeentebestuur is nog overgelegd eene verklaring, gedaan door Simon Faas, beurtschipper te Hoogeveen, aan den Burgemeester aldaar op den 10 Augustus 1866, hierop nederkomende, dat genoemde Faas, zwager van Hendrik Wierbosch, en met zijne omstandigheden volkomen bekend, met volkomen zekerheid weet, dat Hendrik Wierbosch en zijne vrouw nimmer hunne werkelijke woonplaats te Hoogeveen hebben gehad, maar altijd hebben behoord tot de ambulante schippers, die wel van tijd tot tijd, zoo hier als elders, tijdelijk vertoefden om hun vaartuig te laden, maar nergens eene vaste woonplaats hadden.

Onder de stukken zijn overgelegd, behalve de geboorte-acte van den behoeftige, die zijner beide broeders Roelof en Egbert, alle opgemaakt naar de opgaven, door den vader gedaan. In iedere dier acten wordt gezegd, dat de vader opgaf woonachtig te zijn te Hoogeveen.

Ook zijn nog overgelegd de acten van overlijden van Trijntje Vaas, moeder van den behoeftige, overleden den 25 December 1857, te Oldenbroek; daarin wordt gezegd, dat zij geboren is en woonachtig was te Hoogeveen; alsmede de acte van overlijden van den vader des behoeftigen, gestorven te Zwolle, op den 20 September 1862; daarin wordt insgelijks gezegd, dat hij geboren was te Hoogeveen en aldaar woonachtig.

Men heeft nog getracht de personen te hooren, die als getuigen hebben gediend bij de aangifte der geboorten van de twee oudste kinderen van Hendrik Wierbosch; doch het is gebleken, dat zij allen waren overleden, met uitzondering van Berend Taken Kleine, landbouwer te Hoogeveen, die aldaar op den 4 April jl., door den Burgemeester gehoord, heeft te kennen gegeven: dat Hendrik Wierbosch grootgebragt is te Hoogeveen bij zijne familie, die woonde in de streek, genaamd de Sloot, in de buurt van hem getuige, en dat hij aldaar is verbleven tot aan zijne jongelingsjaren; dat hij later is getrouwd met Trijntje Vaas, zoo hij meent te Hoogeveen, en dat hij van toen af steeds het beroep van schipper heeft uitgeoefend; dat hij steeds aan scheepsboord heeft verkeerd, zonder te Hoogeveen ooit aan den wal in eene eigen of gehuurde woning te hebben gewoond; dat hij veelal te Hoogeveen kwam om turf te laden en dan niet langer vertoefde, dan noodig was voor zijn bedrijf; dat hij niet uitsluitend voer op Hoogeveen, maar ook op vele andere plaatsen; dat hij zich niet meer bepaald herinnerde, als getuige te hebben gediend bij de aangifte der geboorte van den behoeftige; en dat hij dus niets kan zeggen van de omstandigheden, waarin de vader destijds verkeerde ten aanzien van het hebben eener woonplaats.

Gedeputeerde Staten der provincie Drenthe verklaren, dat in de lotingsregisters van de gemeente Hoogeveen over de jaren 1848 en 1856, in de provinciale bureaux voorhanden, zuiver en eenvoudig staat aangeteekend, dat de ouders destijds woonden te Hoogeveen; dat uit een onderzoek, ingesteld ter griffie van de Arrondissements-Regtbank te Assen, blijkt, dat de ouders van den behoeftige zijn gehuwd te Hoogeveen den 16 November 1828 en dat zij aldaar destijds woonachtig waren.

De Gedeputeerde Staten zijn van oordeel, dat uit al de bovenvermelde feiten genoegzaam voortvloeit, dat de ouders van den behoeftige, die geboren zijn te Hoogeveen en aldaar in het huwelijk zijn getreden, hun oorspronkelijk domicilie, dat gevestigd was te Hoogeveen, niet hebben overgebragt naar eene andere gemeente; maar dat uit hunne handelingen voldoende voortvloeit, dat zij, hoezeer aan boord verblijvende, Hoogeveen hebben beschouwd als hun domicilie of woonplaats.

Dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens magtiging des Konings den 2 Mei ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt, zal alsnu, door het voordragen van een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit, ter beslissing moeten worden gebragt.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

V. *het beroep van Dr. G. A. Venema, te Groningen, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen, waarbij gehandhaafd is de aanwijzing voor de dienst der nationale militie van zijnen zoon Jan, loteling van de gemeente Winschoten voor het jaar* 1867.

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Vries. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Vries: Mijne Heeren! Jan Venema, loteling voor de gemeente Winschoten, is de vierde van de acht zoons van dezen adressant.

De oudste dier zoons heeft in 1854 een dienstpligtig nommer getrokken en een plaatsvervanger gesteld, die na volbragten vijfjarigen diensttijd is gepasporteerd. Intusschen had hij zelf in December 1858 zich voor de dienst vrijwillig geëngageerd en was hij in Mei 1859 in dienst getreden bij de Oost-Indische troepen, waarbij hij nog dient.

De tweede en derde zoons zijn beiden vrijgesteld uit hoofde van de dienst huns broeders.

De vierde, loteling van dit jaar, is voor de dienst aangewezen, zoowel door den Militieraad als door Gedeputeerde Staten van Groningen.

De uitspraak van Gedeputeerde Staten steunt op dezen grond: dat, hoezeer de bij art. 49 der wet gevoegde tabel zich slechts tot het voorbeeld eener familie van vijf zoons uitstrekt, evenwel uit den geest, die het bij die tabel aangenomen beginsel beheerscht, dat namelijk het Rijk verzekerd behoort te zijn van het hem toekomend aandeel van de zoons eener familie, o. a., uit het tweede geval, in die tabel voorgesteld, al dadelijk blijkt, dat, wanneer A dient of gediend heeft en B en C vrijgesteld zijn, alsdan D dienstpligtig is; dat, daargelaten of des adressants derde zoon in 1865 teregt is vrijgesteld, het in allen geval onbillijk en, met het oog op het tweede geval der aangehaalde tabel, met den geest der wet niet overeen te brengen zou zijn, nu ook nog zijn vierden zoon vrij te stellen.

Adressant beweert in zijn adres aan Zijne Majesteit: dat, vermits zijn oudste zoon zelf beneden den rang van officier dient, en dat voor hem een plaatsvervanger is dienende geweest, er dus twee zijn dienende of dienende geweest; dat de vrijwillige dienst van dien oudsten zoon en de volbragte dienst van een plaatsvervanger voor hem twee diensten of dienenden zijn; dat dus, vermits volgens de wet van vier broeders niet meer dan twee dienende kunnen worden gevorderd, zijn vierde zoon van de dienst had moeten zijn vrijgesteld.

Uit een berigt van den Militieraad blijkt, dat deze van oordeel is, dat de derde zoon ten onregte wegens broederdienst is vrijgesteld; maar dat het volstrekt onaanneembaar is, dat de dienst, door den oudsten zoon en zijnen plaatsvervanger gepraesteerd, twee, veelmin drie broeders zou kunnen vrijmaken. „Immers," schrijft de Militieraad, „indien die oudste zoon te zamen met zijn plaatsvervanger 35 jaren diende (hetgeen ligt zou kunnen plaats hebben, aangezien nog heden verscheiden militairen, hetzij in werkelijke dienst of wel oude gegageerden, in deze gemeente (Groningen) aanwezig zijn, die meer dan 30 jaren gediend hebben), zoude van de acht zoons des adressants slechts één dienstpligtig zijn? dit is onmogelijk de bedoeling des wetgevers in art. 50 der wet, als zijnde een onhoudbaar beginsel voor 's Rijks militaire belangen."

De Commissaris des Konings in de provincie Groningen vereenigt zich met dit gevoelen van den Militieraad en met de uitspraak van Gedeputeerde Staten.

In deze zaak zal alsnu een ontwerp van besluit aan den Koning moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

VI. *het beroep van P. Stuart, te Amsterdam, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij zijn zoon Abraham voor de dienst bij de nationale militie is aangewezen.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Jonge. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Jonge: Mijne Heeren! Des appellants zoon Abraham, loteling voor het tegenwoordig jaar, is zoowel door den Militieraad als door Gedeputeerde Staten voor de dienst aangewezen, niettegenstaande hij vrijstelling voor zijnen zoon beweerde wegens broederdienst.

Deze familie bestaat uit vier zoons, waarvan Abraham is de tweede. De oudste, Christiaan, geboren in Mei 1845, nam in Augustus 1863 als vrijwilliger dienst voor zes jaren bij het 7de regiment infanterie; hij werd evenwel reeds in Julij 1866, op verzoek van den vader, daar hij, Christiaan, voortdurend ziek en lijdende was, door den Minister van Oorlog van de dienst ontheven. Dit geschiedde echter onder voorwaarde, dat op kosten van den appellant een plaatsvervanger zou worden gesteld. Daaraan werd voldaan. Als vrijwilliger is destijds opgetreden J. Timmer, die zich destijds voor zes jaren verbond, en volgens appellant alsnog op dit oogenblik staat bij het 3de bataillon van het 7de regement infanterie.

Het is op grond van deze omstandigheden, dat de appellant beweert, dat zijn zoon Abraham van de dienst behoort te worden vrijgesteld. Christiaan, zegt hij, heeft, na bijna drie jaren te hebben gediend, door eenen nog dienenden plaatsvervanger het ontbrekende doen aanvullen. Abraham verkeert dus, volgens appellant, in het 1ste geval van de bij de wet op de nationale militie gevoegde tabel voor eene familie van vier zoons.

Gedeputeerde Staten hebben echter niet kunnen deelen in de zienswijze van den appellant, en bij beschikking van 3 April ll. zijn verzoek afgewezen op deze éénige overweging, dat de wet niet vergunt wegens eene nagenoeg driejarige dienst vrijstelling van de militie te verleenen aan eenen opvolgenden broeder.

Het is van deze beschikking, dat, onder dagteekening van 9 April ll., de appellant in hooger beroep is gekomen bij den Koning. In zijn adres aan Zijne Majesteit gedraagt hij zich aan den inhoud der gewisselde stukken. Hij voegt er alleen nog bij, dat Gedeputeerde Staten in hunne beschikking wel acht gegeven hebben op de bijna driejarige dienst, die door Christiaan is verrigt, maar niet op de dienst, welke door den in 1866 gestelden plaatsvervanger is en wordt verrigt.

De Commissaris des Konings, door den Minister van Binnenlandsche Zaken geraadpleegd, is van oordeel, dat de dienst, door den plaatsvervanger van Christiaan verrigt, ten deze niet in aanmerking kan komen om des adressants tweeden zoon van de dienst vrij te stellen.

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft ook geraadpleegd zijnen ambtgenoot voor Oorlog, en met name gevraagd, op welke voorwaarde des appellants zoon Chris-

tiaan van zijn vrijwillig engagement ontheven is geworden, of hij eenen anderen vrijwilliger heeft geleverd, die nog in dienst is, en als zijn plaatsvervanger bekend staat.

De Minister van Oorlog heeft in de eerste plaats de daadzaken bevestigd, die ik de eer had zoo even te vermelden. Verder deelt hij het volgende mede: „Of nu de „door appellants bemiddeling in 1866 aangeworven vrijwilliger zich thans nog in „dienst bevindt, kan in de stamboeken niet worden nagegaan, vermits daarin van „die bemiddeling niets blijkt. Doch dit doet ook hier niets ter zake, „zegt de Minister, „want van het stellen van eenen plaatsvervanger, in den zin der militie- „wet, kan in dit geval geen sprake zijn. Zoomin in den staat van dienst van „Stuart als in dien van den door hem, blijkens zijne opgave, geleverden vrijwilliger, „komt dan ook eenige vermelding voor, waaruit ware aan te toonen, dat laatstbedoelde „voor den eerstgemelde zou zijn opgetreden."

Nadere memoriën zijn er in deze zaak niet ingekomen; en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Dertiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 19 *Junij* 1867.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron Mackay van Ophemert en Zennewijnen.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De Voorzitter: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling is ingekomen een Koninklijk besluit van den 7 dezer, n°. 44, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeenten Groningen en Grave over het domicilie van onderstand van Derk Mast* (zie het verslag over deze zaak op blz. 97 en 98).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Gezien de stukken, betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeentebesturen van Groningen en Grave over het onderstands-domicilie van Derk Mast;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 28 Mei 1867, n°. 12;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 5 Junij 1867, n°. 222, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat genoemde behoeftige, die in Januarij 1866 als bedelaars-kolonist is opgenomen in de kolonie Veenhuizen, is geboren den 9 Februarij 1836 te Groningen;

dat het Gemeentebestuur aldaar de armlastigheid heeft ontkend op grond eener vermelding in de geboorte-acte des armlastige, dat diens vader was fuselier bij de

8ste afdeeling infanterie en, tijdens de geboorte van zijnen zoon Derk, garnizoen hield te Grave; dat het ingesteld onderzoek geene enkele omstandigheid heeft aan het licht gebragt, waardoor de juistheid dier opgave wordt bevestigd, en dat met name het Departement van Oorlog geene inlichting heeft kunnen verstrekken aangaande de plaats, wáár de vader in Februarij 1836 in garnizoen is geweest, om reden niet meer kan worden nagegaan, tot welk onderdeel der voormalige 8ste afdeeling infanterie bij behoorde;

dat dus bedoelde vermelding in des armlastigen geboorte-acte geheel op zich zelve staat, en er geen voldoend bewijs is geleverd, dat de vader werkelijk op het bedoeld tijdstip te Grave garnizoen heeft gehouden;

Gezien art. 28, 6de lid, der wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat Groningen is het onderstands-domicilie van den bedelaars-kolonist Derk Mast.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 7 Junij 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,
DE KOCK.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van Josephus Verhaaren*, *te Rotterdam*, *van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland*, *waarbij hij niet-ontvankelijk is verklaard in zijn verzoek om herkeuring van zijnen zoon Cornelis Adrianus*, *loteling voor* 1867 *voor de nationale militie.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad BOOT. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! Door den Minister van Binnenlandsche Zaken is, van 's Koningswege, bij den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur), bij missive van 1 Junij jl., aangebragt het beroep van Josephus Verhaaren, te Rotterdam, tegen eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland dd. 1 Mei jl.

Uit de overgelegde stukken blijkt: dat de Militieraad te Rotterdam, bij uitspraak van 12 Maart jl., des adressants zoon, Cornelis Adrianus Verhaaren, die wegens ziekte niet was verschenen en dadelijk door twee deskundigen bezocht was geworden, heeft aangewezen tot de dienst bij de nationale militie; dat de vader bij bezwaarschrift op 15 April daartegen opgekomen is bij Gedeputeerde Staten, en daarin beweerd heeft, dat zijn zoon aanspraak had op vrijstelling wegens doofheid; doch dat Gedeputeerde Staten, bij dispositie van 1 Mei jl., hem verklaard hebben niet-ontvan-

kelijk, op grond van art. 97 der militiewet, hetwelk voor de indiening van bezwaren tegen de uitspraak van den Militieraad eenen termijn van slechts tien dagen toekent, te rekenen van den dag dier uitspraak.

Hiertegen nu is de adressant opgekomen bij een request aan den Koning, waarin hij het volgende aanvoert: dat zijn zoon, bij gelegenheid der loting voor de nationale militie in Februarij jl., heeft opgegeven te lijden aan doofheid; dat zijn zoon bij de zittingen van den Militieraad op 12 Maart en 10 April ll. niet is kunnen verschijnen, om zich aan eene keuring te onderwerpen, omdat hij toen erg ziek was (wat gestaafd wordt door attesten van Dr. Schmitt van 9 Maart en 8 April); dat, toen de adressant zelf bij den Militieraad die reden van afwezigheid zijns zoons had opgegeven, twee geneeskundigen zijnen zoon wèl bezocht, doch het opgegeven ligchaamsgebrek van doofheid niet onderzocht hebben, hetgeen ook zijne toenmalige ziekte (acute rheumatische koorts) niet toeliet; maar dat desniettegenstaande zijn zoon door den Militieraad tot de dienst is aangewezen; dat hij daarop zich heeft gewend tot Gedeputeerde Staten, met verzoek, niet tot eene herkeuring, maar tot de keuring, welke nog niet had plaats gehad, van het opgegeven ligchaamsgebrek; dat Gedeputeerde Staten echter, bij uitspraak van 1 Mei (bij hem ontvangen op 9 Mei), hem in zijn verzoek tot herkeuring hebben niet-ontvankelijk verklaard, op grond, dat de termijn van tien dagen, bij art. 97 der militiewet voorgeschreven, niet was in acht genomen.

Daartegen beweert de adressant, dat hem geen nalatigheid kan geweten worden, daar toch het bezoek der twee deskundigen was een bezoek bij zijnen ziek liggenden zoon, waarbij geen onderzoek hoegenaamd is gedaan naar het bij de loting opgegeven gebrek, doofheid; dat hij adressant dan ook niet is gaan vernemen naar de uitspraak van den Militieraad, daar hij niet kon denken, dat reeds toen eene uitspraak ten aanzien van zijnen zoon mogelijk was; dat die zoon dan ook is gedesigneerd zonder voorafgaande keuring, terwijl hij door zijn gebrek in het gehoor, volgens eene door hem overgelegde verklaring van den heer A. Symons, dd. 14 April 1867, ten eenemale voor den militairen stand ongeschikt is. Hij beweert alzoo, dat art. 89 der militiewet ten deze niet is nageleefd; dat hij daardoor zich bezwaard acht, dat Gedeputeerde Staten hem slechts hebben niet-ontvankelijk verklaard, en het dus hier niet geldt eene uitspraak van dat Collegie betreffende het al of niet verleenen van vrijstelling wegens ziekelijke gesteldheid of gebreken, en derhalve, volgens art. 103 der militiewet, hooger beroep hier is toegelaten. Hij vraagt dus, dat alsnog de gevraagde keuring moge plaats hebben.

De Commissaris des Konings in Zuidholland, op dat request gehoord, geeft in zijn berigt van 23 Mei aan den Minister van Binnenlandsche Zaken te kennen: dat, toen des adressants zoon op 12 Maart jl. door ziekte verhinderd werd om voor den Militieraad te verschijnen, de vader als reden tot vrijstelling voor hem opgaf ziekelijke gesteldheid, zonder te gewagen van doofheid; dat de Militieraad den loteling daarop nog dienzelfden dag in zijne woning heeft doen onderzoeken door twee deskundigen, die rapporteerden, dat zijne ziekte niet tot vrijstelling kon leiden, waarna hij door den Militieraad nog op dienzelfden dag tot de dienst is aangewezen; dat de loteling, volgens art. 87 der militiewet kennisgeving ontvangende van het houden der 2de zitting op 10 April, en denkende, dat dit eene nadere oproeping was om zich te doen keuren, op 10 April zich naar den Militieraad begaf, doch onverrigter zake moest terugkeeren, omdat op 12 Maart te zijnen aanzien reeds uitspraak gedaan was. Ter inlijving opgeroepen tegen 4 Mei, bleef C. A. Verhaaren, wegens ziekte, achterwege.

De Commissaris des Konings, het adres van J. Verhaaren in strijd met de wet achtende, geeft ten slotte te kennen, dat, als de dienstpligtige zal hersteld zijn,

artt. 172 en 173 der militiewet op hem toepasselijk zullen zijn, d. i., dat hij, is hij voor de dienst geschikt, voor vijf jaren moet ingelijfd worden, doch dat, wordt hij bij geneeskundig onderzoek ongeschikt er toe bevonden, hij zal worden vrijgesteld.

Onlangs is nog door den requestrant aan onzen Voorzitter eene geneeskundige verklaring ingezonden, ter bevestiging, dat zijn zoon op 12 Maart jl. ernstig ziek lag en dat zijne doofheid toen niet *is* noch ook *kon* worden onderzocht.

Het is omtrent deze zaak, Mijne Heeren, dat de Afdeeling thans geroepen is een ontwerp van besluit met advies aan Zijne Majesteit voor te dragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er is een gemagtigde tegenwoordig. Heeft de gemagtigde ook eenige nadere inlichtingen te geven of te vragen?

De heer Mr. A. M. de Cock, Advokaat te Rotterdam, geeft, als gemagtigde van den appellant, hoofdzakelijk te kennen, dat de opgave, door dezen aan den Militieraad gedaan, wel betrekking had op de ongesteldheid, waaraan zijn zoon destijds leed, maar dat hij geen ander doel had dan diens vrijstelling in te roepen op grond van verregaanden staat van doofheid; dat er dan ook allezins aanleiding voor de deskundigen had moeten bestaan om zich bij het bezoek van den lijder zich juist omtrent zijnen staat van doofheid te vergewissen; dat alzoo de geheele zaak berust op een misverstand; — waarom gemagtigde dan ook vertrouwt, dat het advies van de Afdeeling zal strekken om eene voor des appellants zoon gunstige beschikking van den Koning te verwerven.

De Voorzitter: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het geschil tusschen de gemeenten Scherpenzeel en Woudenberg over het domicilie van onderstand van Barend van Elst.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Jonge. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Jonge: Mijne Heeren! Barend van Elst werd den 14 Julij 1854 en alzoo onder de werking der wet van 28 November 1818 (*Staatsblad* n°. 40) in de bedelaarsgestichten te Ommerschans opgenomen. Hij werd toen gezegd geboren te zijn in 1827 te Scherpenzeel en gebragt ten laste dier gemeente, daar men meende, dat hij meerderjarig was en hij nergens vier jaren achtereenvolgens, sedert zijne vermeende meerderjarigheid, had gewoond.

Den 10 Januarij 1857 werd Barend van Elst aan den regter overgeleverd wegens het schrijven van brandbrieven, ter zake waarvan hij later door het Provinciaal Geregtshof in Overijssel tot tuchthuis-straf van acht jaren veroordeeld werd. Hij heeft die tuchthuis-straf te Leeuwarden ondergaan en is vervolgens den 29 Januarij 1866 weder naar Ommerschans teruggebragt.

De gemeente Scherpenzeel heeft toen bezwaar gemaakt het domicilie van onderstand van dezen armlastige te erkennen en verder medegedeeld, dat van Elst den 24 September 1833 buiten echt te Woudenberg was geboren en alzoo domicilie zou hebben in zijne werkelijke geboorteplaats.

Woudenberg heeft de geboorte aldaar niet weêrsproken en zou ook, met het oog op zeker Koninklijk besluit van 6 September 1865, n°. 54, te vinden in de verza-

meling *Raad van State*, *Afdeeling voor de geschillen van bestuur*, deel V, blz. 338, het domicilie van onderstand niet ontkend hebben, ware het niet, dat Barend van Elst, die in 1833 buiten echt was geboren, blijkens zijne geboorte-acte in 1836, bij het sluiten van het huwelijk zijner ouders te Scherpenzeel, door beide als hun kind is erkend. Met een beroep op art. 332 van het Burgerlijk Wetboek beweert nu Woudenberg, dat bij wetduiding Scherpenzeel, waar des armlastigen vader Hendrik van Elst altijd woonplaats had, als het domicilie van onderstand in deze moest worden aangemerkt.

In de gewisselde stukken wordt ook gewezen op een Koninklijk besluit van 22 December 1859, nº. 65, waarbij dat stelsel is aangenomen.

Scherpenzeel heeft deze beweringen tegengesproken en uit art. 32 der tegenwoordige armenwet trachten aan te toonen, dat alleen minderjarigen het domicilie hunner ouders volgen, terwijl Barend van Elst is meerderjarig; dat voorzegd artikel niet doelt op eene latere erkenning of wettiging, maar alleen op erkenning bij de geboorte-acte; — dat art. 27 der armenwet hier toepasselijk was; dat bovendien zijne moeder tijdens de geboorte domicilie had te Woudenberg; dat in ieder geval art. 332 van het Burgerlijk Wetboek niet van toepassing was.

Gedeputeerde Staten van Gelderland en Utrecht zijn van oordeel, dat Woudenberg in deze is het domicilie van onderstand; en de Commissaris des Konings is van oordeel, dat het aangehaald Koninklijk besluit van 1859 hier niet kan geacht worden toepasselijk te zijn, als betrekking hebbende op minderjarigen, terwijl hier sprake is van een meerderjarige.

Verdere memoriën zijn er omtrent deze zaak niet ingediend; en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. *het beroep van Harmen Hendriks Bakker, te Tjalleberd, gemeente Aengwirden, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarbij gehandhaafd is de aanwijzing van zijnen zoon Harmen Harmens Bakker voor de dienst der nationale militie.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! De adressant is vader van vier zonen, waarvan de oudste buiten oproeping bleef, de tweede vijf jaren als milicien heeft gediend en de derde in 1861 is ingelijfd ter vervanging van een milicien van de ligting 1857, die aan het corps ontbrak en, krachtens art. 2 der wet van 27 April 1820 (*Staatsblad* no. 11), reeds in 1862 is ontslagen na eene dienst van slechts één jaar. De vierde zoon, Harmen Harmens Bakker, heeft dit jaar deel genomen aan de loting voor de nationale militie in de gemeente Aengwirden, provincie Friesland. Hij heeft, op grond van de gemelde dienst van twee zijner oudere broeders, bij den Militieraad te Heerenveen gevraagd vrijstelling van de dienst. De Militieraad heeft het verzoek afgewezen. De adressant is van die beslissing in beroep gekomen, binnen den termijn, bij Gedeputeerde Staten. Deze hebben bij hun besluit van 4 April jl. de uitspraak van den Militieraad bevestigd, op grond, dat de dienst van den derden broeder geen regt op vrijstelling aan den bedoelden loteling geeft, volgens art. 50 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* nº. 62).

Bij adres van den 18 April jl. is de adressant, onder te kennen geven, dat het

besluit van Gedeputeerde Staten hem op den 11 April jl. is medegedeeld, gekomen in beroep bij den Koning.

In eene memorie, toegezonden aan Gedeputeerde Staten, ten betooge van de onjuistheid der uitspraak van den Militieraad, en in het adres aan den Koning, alsmede in eene memorie, aan deze Afdeeling ingediend, ten betooge der onjuistheid van de uitspraak van Gedeputeerde Staten, wordt door den adressant hoofdzakelijk aangevoerd:

dat de aanwijzing tot de dienst berust op artt. 49 en 50 der wet van 19 Augustus 1861; dat Gedeputeerde Staten het oog hebben gevestigd op de bepalingen bij al. 6 van art. 50 dier wet, en bijzonder hebben gelet op de daarin voorkomende woorden: „na drie jaren bij de militie te hebben gediend;" en dat zij de aanwijzing voor de dienst hebben gedaan, omdat zijn derde zoon slechts één jaar heeft gediend; dat die bepaling van de 6de alinea is van beperkte strekking, en enkel van toepassing op hen, die uit de dienst ontslagen worden ten gevolge eener uitspraak van den Militieraad of van Gedeputeerde Staten, krachtens de bepalingen der tegenwoordige wet gedaan, in de gevallen van naloting, volgens de 2de alinea van art. 46, van uitsluiting van de dienst, volgens de 3de alinea van art. 58, van ontheffing van de werkelijke dienst, volgens de 4de alinea van art. 127, van verzuimde inschrijving, volgens de 5de alinea van art. 173, van plaatsvervanging, volgens de 2de alinea van art. 177, en eindelijk van vrijstelling van dienst, door overlegging van een valsch of vervalscht attest of bewijsstuk, volgens art. 178 der wet; dat van dezelfde strekking is de bepaling, voorkomende onder n°. 5 van art. 50, namelijk om te gemoet te komen aan hetgeen door toevallige omstandigheden aan den vijfjarigen diensttijd mogt ontbreken; dat het door Gedeputeerde Staten ingeroepen artikel op zijn derden zoon niet van toepassing is, want dat die zoon, opgeroepen voor het buitengewoon contingent, is ontslagen, zoo als Gedeputeerde Staten zelve erkennen, uit krachte van art. 2 der wet van 27 April 1820; dat zijne dienst, onder die wet gepraesteerd, een verkregen regt van vrijstelling voor den vierden zoon heeft doen geboren worden, zoo als dit algemeen onder de werking der wet is erkend; dat uit geene enkele bepaling der tegenwoordige wet blijkt, dat men dit verkregen regt heeft willen ontnemen; dat, in het systeem van Gedeputeerde Staten, eene vierjarige dienst, onder de vorige wet vervuld, zelfs geen regt op vrijstelling geven kan; dat volgens de wet slechts de helft van de zonen van een gezin tot de dienst kan worden verpligt; en dat, bijaldien zijn beroep wordt verworpen, drie van de vier zonen zullen hebben gediend of moeten dienen.

De adressant erkent, dat zijn stelsel wordt gewraakt door eene Koninklijke beslissing van 28 September 1863, n°. 59 (1); maar hij vermeent, dat de door hem opgegeven gronden zullen moeten leiden om op het daarbij gehuldigd beginsel terug te komen.

Dit geschil van bestuur is krachtens magtiging des Konings den 22 Mei ll. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt en zal door het voordragen van een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit ter beslissing moeten worden gebragt.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

V. *het beroep van Pieter Dirks, te Gorinchem, van een besluit van Gedeputeerde*

---

(1) Te vinden in Deel III, blz. 195.

Staten van Zuidholland, waarbij de aanwijzing van zijnen zoon Pieter Johannes voor de dienst der nationale militie is gehandhaafd.

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Vries. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Vries : Mijne Heeren ! Des adressants zoon Pieter Johannes Dirks, loteling van 1867 voor de gemeente Gorinchem, was, toen hij zich in 1866 voor de nationale militie aangaf, eenige wettige zoon. Daarna is echter de echtgenoot van den adressant van een tweeden zoon bevallen. De loteling is dien ten gevolge door den Militieraad, in diens eerste zitting op 23 Maart jl., voor de dienst aangewezen.

Op den 24 Maart daaraanvolgende is de jonggeboren zoon overleden.

De aangewezene heeft zich daarop tot den Militieraad gewend, bij gelegenheid van diens tweede zitting, ten einde alsnog vrijstelling van de dienst te erlangen, als zijnde nu weder éénige zoon. De Militieraad verklaarde zich echter onbevoegd om alsnog over die vrijstelling te oordeelen.

Adressant kwam hiertegen in beroep bij Gedeputeerde Staten, welk Collegie, bij besluit van 1 Mei jl., de uitspraak van den Militieraad tot aanwijzing van des adressants zoon voor de dienst heeft gehandhaafd.

De gronden dezer resolutie zijn:

„dat, volgens art. 54 der militiewet, elke reden van vrijstelling moet bestaan op het tijdstip, dat zij wordt aangevraagd, dat is, in verband met artt. 86 en 91 der militiewet en met art. 21 van Zijner Majesteits besluit dd. 8 Mei 1862 (*Staatsblad* n°. 46), in het begin of de helft der maand Maart, vóór of bij de eerste zitting des Militieraads;

„dat in de militiewet geene bepalingen voorkomen, volgens welke de Militieraad in zijne tweede zitting mag terugkomen op eene in de eerste zitting gedane wettige uitspraak, ingeval tusschen de 1ste en 2de zitting, hetzij door het overlijden, hetzij door het in dienst treden van broeders, verandering is gekomen in de positie van den betrokken loteling ten aanzien der militie;

„dat de onderwerpelijke loteling op den 23 Maart ll. niet was éénige wettige zoon en alzoo op dien dag teregt tot de dienst is aangewezen;

„en eindelijk dat de Militieraad in zijne tweede zitting alzoo mede teregt heeft geweigerd om terug te komen op zijne eerste wettige uitspraak.”

Adressant vraagt nu vernietiging van die uitspraak van Gedeputeerde Staten en dat Zijne Majesteit gelieve te verklaren, dat zijn zoon niet dienstpligtig is. Hij voert daartoe het volgende aan:

„dat art. 47 der wet op de nationale militie vrijstelling van de dienst bij de militie verleent aan den loteling, die éénige wettige zoon is;

„dat dus het beginsel van de wet is geen loteling tot de dienst in te lijven, die éénige zoon is, zoodat volgens dat beginsel alleen bij de inlijving de vraag moet gedaan worden: is hij, die ingelijfd moet worden, éénige zoon of niet?

„dat Gedeputeerde Staten in hunne beschikking beweren, dat uit art. 54 der militiewet, in verband met artt. 86 en 91 dier wet, volgt: dat de reden van vrijstelling moet bestaan bij de eerste zitting van den Militieraad, welke bewering echter niet op de wet steunt;

„dat art. 54 der militiewet bepaalt, dat elke reden van vrijstelling moet bestaan op het tijdstip, dat zij aangevraagd wordt, aan welk voorschrift door requestrant volkomen voldaan is, nademaal bij gelegenheid der tweede zitting van den Militieraad de aanvraag geschied is, en requestrants zoon toen éénige wettige zoon was;

„dat in de wet op de militie nergens bepaald is, wanneer de vrijstelling gevraagd moet worden, en men *analogice* uit de bepaling van art. 91 niet kan afleiden, dat die aanvraag bepaald uitsluitend bij de eerste zitting moet geschieden;

„dat, wel is waar, art. 91 voorschrijft, dat in de eerste zitting uitspraak wordt gedaan omtrent de lotelingen, die redenen van vrijstelling hebben ingediend, doch daarmede nimmer kunnen bedoeld zijn de lotelingen, wier reden van vrijstelling toen nog niet bestond, naardien volgens art. 54 elke reden van vrijstelling moet bestaan op het tijdstip, waarop zij wordt aangevraagd;

„dat dus bij art. 91 alleen sprake kan zijn van die lotelingen, die hunne reden van vrijstelling ingediend hebben bij de eerste zitting, maar daaruit geenszins volgt, dat na dien tijd het zijn van éénigen wettigen zoon geen vrijstelling meer zoude zijn;

„dat alleen de vraag is: bestaat de vrijstelling op het oogenblik van het in dienst treden? want art. 47 spreekt van vrijstelling van de *dienst.*"

Mogt onverhoopt de beschikking van Gedeputeerde Staten worden gehandhaafd; dan smeekt adressant Zijne Majesteit aan zijnen zoon ingevolge art. 127, al. 2, der wet ontheffing van de werkelijke dienst toe te kennen.

Het is in deze zaak, dat de Afdeeling alsnu een ontwerp van besluit aan den Koning zal behooren voor te dragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

Verder voor heden geene zaken aan de orde zijnde, sluit ik de vergadering.

Veertiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 10 *Julij* 1867.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Commies van Staat, Mr. W. A. Baron van Verschuer.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 15 Junij ll., n°. 58, houdende beschikking op *het beroep van J. de Graaf Wz., te de Werken, gemeente Sleeuwijk, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, waarbij zijn zoon Jan de Graaf tot de dienst voor de nationale militie is aangewezen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 120 en 121).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door J. de Graaf, te de Werken (gemeente Sleeuwijk), ingesteld beroep tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 8/15 Maart 1867, waarbij zijn zoon Jan de Graaf tot de dienst bij de nationale militie is aangewezen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 5 Junij 1867, n°. 17;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 13 Junij 1867, n°. 264, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat Jan de Graaf, geboren te Sleeuwijk den 3 November 1838, in den loop van het jaar 1856 naar Noord-Amerika is vertrokken; dat hij zich aldaar nog bevond, toen hij den leeftijd had bereikt, waarop hij militiepligtig kon worden; dat hij destijds niet voor de nationale militie is ingeschreven; dat hij thans te Sleeuwijk is teruggekeerd en, bij besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 8/15 Maart 1867, op grond van art. 161 der militiewet, voor de dienst is aangewezen;

dat Jan de Graaf, toen hij den militiepligtigen leeftijd bereikte, als minderjarige woonplaats had bij zijnen vader te Sleeuwijk, al hield hij zich persoonlijk in Noord-Amerika op; dat hij derhalve ingezetene bleef en als zoodanig, volgens art. 49 der wet van 9 Januarij 1817 (*Staatsblad* n°. 1), voor de loting had moeten worden ingeschreven;

dat hij behoort tot een gezin van drie zonen, waarvan de oudste bij de loting een nummer heeft getrokken, dat buiten oproeping is gebleven, en de jongste eenen nummerverwisselaar heeft gesteld; dat hij derhalve op geene vrijstelling wegens broederdienst aanspraak kan maken, en er evenmin andere redenen van vrijstelling bestaan, zoodat zijne aanwijzing tot de dienst is overeenkomstig de wet;

Gezien art. 49 der wet van 9 Januarij 1817 (*Staatsblad* n°. 1) en artt. 161, 163 en 164 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met bevestiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van 8/15 Maart 1867, het door den adressant ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 15 Junij 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) Heemskerk.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,
de Kock.

2°. van den 15 Junij ll., n°. 59, houdende beschikking op *het beroep van J. C. Rahder, te Hoogeveen, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe nopens een geschil over de dienst van een zijner zonen bij de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op blz. 140 en 141).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het aan Ons door J. C. Rahder, wonende te Hoogeveen, provincie Drenthe, vader van den loteling Johannes Wijgardus Rahder, ingediend adres, daarbij verzoekende, dat, met vernietiging der uitspraak van Gedeputeerde Staten der provincie Drenthe, in dato 27 Maart 1867, waarbij die loteling voor de dienst bij de nationale militie aangewezen is, door Ons aan hem vrijstelling van de dienst zal worden verleend;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 5 Junij 1867, n°. 27;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 13 Junij 1867, n°. 265, 4de Afdeeling;

Overwegende, dat genoemde loteling is de vijfde van negen zonen, waarvan de oudste is vrijgeloot, de tweede heeft gediend, de derde is vrijgeloot, de vierde heeft gediend gedurende meer dan vijf jaren als vrijwilliger, en de zesde, zevende, achtste en negende nog beneden den ouderdom zijn om voor de militie in aanmerking te kun-

nen komen; dat die loteling dit jaar heeft deelgenomen aan de loting in de gemeente Hoogeveen en, een laag nommer getrokken hebbende, bij den Militieraad te Assen vrijstelling van dienst heeft verzocht, op grond van de dienst van twee zijner oudere broeders; dat die Militieraad dat verzoek op den 14 Maart 1867 heeft ingewilligd; doch dat Roelof Boumeester, vader van den loteling Albert Boumeester, insgelijks wonende te Hoogeveen, van dit besluit is gekomen in beroep bij Gedeputeerde Staten der provincie Drenthe, omdat, naar zijne meening, in eene familie van vijf zonen, de dienst van twee broeders, zoo als die hier plaats had, den vijfden zoon niet kan vrijstellen; dat Gedeputeerde Staten, zich met die meening vereenigende, bij hun besluit van 27 Maart 1867, het besluit van den Militieraad vernietigd en den loteling voor de dienst hebben aangewezen; dat de adressant, van dat besluit bij Ons in beroep gekomen, heeft beweerd, dat zijne vier jongste zonen, alsnog beneden de jaren zijnde van militiepligtigheid, bij de berekening van het getal zonen buiten aanmerking hadden moeten blijven;

Overwegende, dat bij de wet op de nationale militie geen onderscheid wordt gemaakt tusschen zonen, die boven of beneden den leeftijd zijn van militiepligtigheid; dat, blijkens de duidelijke bewoordingen van de 2de alinea's der artt. 49 en 52 dier wet, al de zonen in aanmerking komen, die tot het gezin behooren; dat dien ten gevolge Gedeputeerde Staten teregt hebben overwogen, dat de aanwijzing, te vinden in het 6de geval der 2de tabel, bij de militiewet gevoegd, hier niet van toepassing is, daar de familie van den adressant uit meer dan vijf zonen bestaat; dat echter uit die tabel blijkt, dat, bij vrijstelling wegens broederdienst, als beginsel moet worden aangenomen, dat, zoolang de helft van het getal zonen niet reeds dient of gediend heeft, elke verleende vrijstelling in rekening moet worden gebragt tegenover eene aanwijzing voor de dienst;

Overwegende, dat alzoo in dit geval door de vrijstelling van den eersten en den derden zoon dienstpligtig werden de tweede en vierde, en de loteling Johannes Wijgardus, de oudste zijnde eener serie van vijf andere zonen, een dienstpligtig nommer trekkende, zich niet op broederdienst beroepen kan, maar door zijne dienst daartoe wel later de gelegenheid aan een zijner jongere broeders openen kan;

Gelet op art. 103 der wet van den 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met bevestiging der uitspraak van Gedeputeerde Staten der provincie Drenthe van den 27 Maart 1867, den adressant te verklaren ongegrond in zijne daartegen bij Ons ingebragte bezwaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

'sGravenhage, den 15 Junij 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,
DE KOCK.

3°. van den 15 Junij ll., n°. 60, houdende beschikking op *het beroep van Cornelis van Es, te Houten, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Utrecht, waarbij is gehandhaafd de aanwijzing voor de dienst der nationale militie van zijnen zoon Hendrik* (zie het verslag over deze zaak op blz. 143 en 144).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van Cornelis van Es, landbouwer te Houten, tegen eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Utrecht van 4 April 1867, n°. 42, waarbij is gehandhaafd de aanwijzing voor de dienst der nationale militie van zijnen zoon Hendrik;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 5 Junij 1867, n°. 29;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 13 Junij 1867, n°. 266, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat in het huisgezin van den adressant zijn zes zonen, van welke de drie jongsten nog beneden den militiepligtigen leeftijd zijn, de oudste in 1863 aan de loting voor de nationale militie deelgenomen en eenen plaatsvervanger gesteld heeft, die nog werkelijk dient, en de tweede en derde, met name Hendrik en Jan, zijn tweelingbroeders, geboren in 1847;

dat, bij de loting voor de nationale militie van dit jaar, door den loteling Hendrik is getrokken een laag en door den loteling Jan een hoog nummer, waarop eerstgenoemde door den Militieraad voor de dienst is aangewezen;

dat de adressant die aanwijzing in strijd acht met de wet, bewerende, dat beide lotelingen reden van vrijstelling hadden, Hendrik wegens broederdienst en Jan wegens zijn hoog nummer;

dat de wet betrekkelijk de nationale militie geene bijzondere bepaling ten aanzien van tweelingbroeders inhoudt, en dat deze dus moeten geacht worden aan den algemeenen regel onderworpen te zijn;

dat, volgens dien algemeenen regel, van de beide lotelingen Hendrik en Jan één moest vrijgesteld worden en één dienstpligtig was;

dat, naar het duidelijk voorschrift van art. 49, al. 3, der wet, in dat geval, bij broeders, die in hetzelfde jaar geboren zijn, hij, die het laagste nummer heeft getrokken, voor de dienst moet worden aangewezen, tenzij anders mogt zijn overeengekomen; van welke bevoegdheid echter in dit geval geen gebruik is gemaakt;

dat dus de uitspraak van den Militieraad is geweest geheel overeenkomstig de wet, en dat Gedeputeerde Staten teregt die uitspraak hebben bevestigd;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het door den adressant ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 15 Junij 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,
DE KOCK.

4°. van den 20 Junij ll., n°. 59, houdende beschikking op *het beroep van Dr. G. A. Venema, te Groningen, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen, waarbij gehandhaafd is de aanwijzing voor de dienst bij de nationale militie van zijnen zoon Jan, loteling van de gemeente Winschoten voor het jaar* 1867 (zie het verslag over deze zaak op blz. 155 en 156).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door Dr. G. A. Venema, te Groningen, bij Ons ingesteld beroep tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen van 5 April 1867, waarbij zijn zoon Jan tot de dienst bij de nationale militie is aangewezen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 11 Junij 1867, n°. 31;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 17 Junij 1867, n°. 260, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat Jan Venema is de vierde van acht zonen, waarvan de oudste, Fennardus Venema, in 1854 een dienstpligtig nummer getrokken hebbende, eenen plaatsvervanger heeft gesteld, die na volbragten vijfjarigen diensttijd is ontslagen, terwijl hij, Fennardus, zelf later vrijwillig in dienst is getreden en nog bij het Oost-Indisch leger in dienst is, en waarvan de tweede en derde in 1864 en 1865 wegens broederdienst zijn vrijgesteld;

dat de adressant thans ook voor zijnen vierden zoon aanspraak maakt op vrijstelling wegens broederdienst, op grond, dat van de vier zonen, welke tot dusver den militiepligtigen leeftijd bereikt hebben, slechts twee behoeven te dienen, aan welken eisch der wet door de tweeërlei dienst van den oudsten zoon zou zijn voldaan; dat echter de wet op de nationale militie geene aanleiding geeft om de tweeërlei dienst van den oudsten zoon als de dienst van twee zonen te beschouwen; dat, volgens de stellige bepaling van art. 49 dier wet, de vrijstelling wegens broederdienst zóó moet worden verleend, dat van een even getal broeders de helft diene; dat dus van de vier zonen van den adressant, die tot dusver den militiepligtigen leeftijd hebben bereikt, twee moeten dienen, en dat derhalve de aanwijzing tot de dienst van Jan Venema is overeenkomstig de wet;

Gezien artt. 49 en 103 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met bevestiging der uitspraak van Gedeputeerde Staten van Groningen van 5 April 1867, n°. 29, het door den adressant daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 20 Junij 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,
DE KOCK.

5°. van den 22 Junij ll., n°. 64, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeentebesturen van Zuidbroek en Sappemeer over het domicilie van onderstand van Albert Alberts Aten* (zie het verslag over deze zaak op blz. 139 en 140).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeentebesturen van Zuidbroek en Sappemeer (provincie Groningen) over het onderstandsdomicilie van Albert Alberts Aten;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 11 Junij 1867, n°. 23;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 20 Junij 1867, n°. 234, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat genoemde behoeftige, die in Junij 1866 te Muntendam in onderstand is opgenomen, aanvankelijk zelf heeft opgegeven geboren te zijn te Zuidbroek, en dat ook is overgelegd een extract uit het doopregister der Hervormde gemeente van Zuidbroek, houdende, dat „in het jaar 1806 den 25 Februarij is geboren (zonder vermelding van de plaats wáár) en den 16 Julij 1809 gedoopt een zoon van Jantje Hendriks, genaamd Albert Alberts;" alsmede een uittreksel uit het register der huwelijks-acten van de gemeente Sappemeer, houdende, dat „aldáár is gehuwd Albert Alberts Aten, jongman, oud 23 jaren, geboren te Zuidbroek;"

dat de behoeftige echter voor twee leden van het Burgerlijk Armbestuur te Zuidbroek de verklaring heeft afgelegd, dat hij was geboren te Spitsbergen, een gehucht op de grenzen van Zuidbroek, maar onder de gemeente Sappemeer;

dat deze opgave is bevestigd geworden door drie getuigen, die den 9 Januarij 1867 onder eede voor den Kantonregter van Hoogezand, met mededeeling van voldoende redenen van wetenschap, hebben verklaard, dat de behoeftige is geboren aan de Jagerswijk onder Sappemeer, in het huis, bewoond door de zuster zijner moeder;

dat Burgemeester en Wethouders van Sappemeer wèl de geloofwaardigheid dezer verklaringen hebben betwist, bewerende, dat die alléén zouden hebben berust op veronderstellingen, en dat de getuigen, bij een nader verhoor voor het Gemeentebestuur, hunne opgaven zelfs gedeeltelijk zouden hebben herroepen; doch dat dit laatste beweren niet geheel juist is, terwijl daarenboven de onder eede gegeven inlichtingen zijn verstrekt onder anderen door eene vrouw, die tijdens de geboorte van den behoeftige nagenoeg van gelijken leeftijd was als zijne moeder, en eene nicht van den behoeftige, die met hem is opgegroeid, die dus uit eigen ervaring met de opgegeven omstandigheden bekend waren, en, daar die verklaringen zijn geweest pertinent, geheel overeenstemmende, en zeker niet weêrsproken, wat betreft de plaats, wáár de geboorte is voorgevallen;

dat de doop te Zuidbroek in dit bijzonder geval geen vermoeden kan wettigen, dat de behoeftige ook aldáár zou zijn geboren, omdat de doop heeft plaats gehad meer dan drie jaren nà de geboorte, en nadat de moeder reeds was overleden;

dat dus voor de toepassing der armenwet voldoende zekerheid bestaat, dat de geboorte in de gemeente Sappemeer heeft plaats gehad;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de gemeente Sappemeer aan te wijzen als het domicilie van onderstand van Albert Alberts Aten.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 22 Junij 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE KOCK.

6°. van den 22 Junij ll., n°. 69, houdende beslissing van *het geschil over het domicilie van onderstand van Fina Samuels de Hoop of Tenbrink* (zie het verslag over deze zaak op blz. 90—92).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil over het domicilie van onderstand van Fina Samuels de Hoop of Tenbrink;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 5 Junij 1867, n°. 1;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 18 Junij 1867, n°. 258, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat deze behoeftige, den 7 Mei 1865 te Bolsward in onderstand opgenomen, opgaf genaamd te zijn Fina Samuels de Hoop, geboren te Heerlen omstreeks 1812; dat echter het Bestuur dezer gemeente weigerde het onderstands-domicilie te erkennen, op grond, dat de behoeftige in de geboorte-registers aldaar niet voorkwam; dat er bij het nader ingestelde onderzoek reden is ontstaan om te vermoeden, dat de behoeftige dezelfde persoon zou zijn, die in de registers van den burgerlijken stand der gemeente Heerlen (provincie Limburg) voorkomt als Judith Tenbrink, geboren den 18 Januarij 1813; doch dat het Gemeentebestuur de identiteit dezer beide personen is blijven betwisten;

dat uit de beëedigde verklaring van den broeder der behoeftige, met name Jacob Samuels de Hoop, is gebleken, dat zijn vader Samuel Tenbrink zich heeft gevestigd te Heerlen en aldaar is gehuwd met Sara Canter; dat uit dit huwelijk zijn geboren vijf kinderen, zijnde de behoeftige, de nog in leven zijnde broeder en zusters en een broeder, die jong was overleden; dat de behoeftige is geboren omtrent 1812 of 1813; dat het hem niet bekend is, dat er meer kinderen zouden zijn geweest, en dat de naam Judith hem geheel onbekend is; eindelijk, dat hunne familie indertijd van naam is veranderd, en in plaats van Tenbrink heeft aangenomen den naam van de Hoop;

dat in de registers van den burgerlijken stand der gemeente Heerlen zijn aangeteekend als geboren uit het huwelijk van Samuel Tenbrink en Rosa Canter, Jacob

Samuel den 15 September 1809; Flora, 12 April 1811; Judith, 18 Januarij 1813; Eleazar, 21 Julij 1814, en Sara Rosa, 20 October 1815;

dat de opgave omtrent de verandering van den naam Tenbrink in de Hoop wordt bevestigd, vooreerst, door eene vergelijking der huwelijks-acten van de zusters Flora, huisvrouw van J. M. Hoornstra, en Sara Rosa, huisvrouw van K. J. Bierschenk, waarvan de eene onder den naam van de Hoop, de andere onder dien van Tenbrink is getrouwd; en ten andere uit eene vergelijking van de huwelijks-acte van Samuel Tenbrink, waarin hij voorkomt als zoon van Philip Jacobs en Sophie Abrahams met zijne overlijdens-acte, waarin hij is opgegeven als Samuel de Hoop, zoon van Philip Jacobs en Fina Abrahams;

dat er voorts, zoowel door de vermelding der geboorteplaatsen in de huwelijks-acten der genoemde zusters, als door de opgaven van Jacob Samuel de Hoop en verdere aanwijzingen, geen twijfel kan bestaan, of de in deze zaak gehoorde broeder en zusters der behoeftige zijn de te Heerlen geboren kinderen van Samuel Tenbrink en Rosa Canter, welke gehad hebben eene zuster Judith, geboren te Heerlen den 18 Januarij 1813;

dat èn de opgave, door den vader der behoeftige, blijkens een daarvan overgelegd extract, gedaan bij de volkstelling van 1839, dat zijne dochter Fina was geboren te Heerlen, èn hare eigene opgave daaromtrent, èn de verklaringen van haren broeder en zusters, de beide laatsten mede onder eede gehoord, in onderling verband beschouwd, voldoende bewijzen, dat de behoeftige dezelfde persoon moet zijn, die in de registers van den burgerlijken stand voorkomt onder den naam van Judith en te Heerlen geboren is;

Gezien art. 27 der wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de gemeente Heerlen (provincie Limburg) aan te wijzen als het onderstands-domicilie van Fina Samuels de Hoop of Tenbrink.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 22 Junij 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,

DE KOCK.

7°. van den 24 Junij ll., n°. 59, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeentebesturen van Zwartsluis en Hoogeveen over het domicilie van onderstand van Harmen Wierbos en zijne vooroverleden vrouw en minderjarige kinderen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 153 en 154).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil over het

domicilie van onderstand van Harmen Wierbos, zijne vooroverledene vrouw en zijne twee minderjarige kinderen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 11 Junij 1867, nº. 30;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 21 Junij 1867, nº. 238, 7de Afdeeling;

Overwegende, dat nu wijlen genoemde behoeftige, benevens zijne huisvrouw en twee minderjarige kinderen, die, als vóór hem overleden zijnde, zijn domicilie van onderstand volgen, op den 16 Junij 1866 te Lemsterland in onderstand zijn opgenomen ten laste der gemeente Zwartsluis, alwaar hij is geboren den 2 Julij 1829 uit het huwelijk van Hendrik Wierbosch, schipper, en Trijntje Vaas; — dat het Gemeentebestuur te Zwartsluis de armlastigheid heeft ontkend, op grond, dat, zoo als in de acte van geboorte van den behoeftige, opgemaakt volgens de opgave van den vader, staat vermeld, deze destijds woonachtig was te Hoogeveen; — dat het Gemeentebestuur van Hoogeveen heeft beweerd, dat die vader steeds vertoefde aan boord van zijn schip, geen woonplaats had te Hoogeveen, en aldaar slechts van tijd tot tijd verbleef in de uitoefening van zijn beroep als schipper;

Overwegende, dat uit een toen ingesteld onderzoek is gebleken, dat de vader van den behoeftige niet alleen bij diens geboorte, maar ook bij de geboorte zijner twee zonen, Roelof en Egbert, voorgevallen allen te Zwartsluis, op 2 Julij 1829, 12 September 1837 en 29 Julij 1841, heeft verklaard woonachtig te zijn te Hoogeveen; — dat hij te Hoogeveen patent heeft genomen als schipper in de jaren 1824 tot en met 1828, 1846 tot en met 1852 en 1855 tot en met 1857; — dat de behoeftige aldaar heeft geloot in 1848 en zijne beide genoemde broeders in 1856 en in 1863; — dat in de lotingregisters staat vermeld, dat in 1848 en 1856 de ouders aldaar woonden; — dat de vader, als aldaar woonachtig, voorkomt in het bevolkingsregister van 1849; — dat de ouders te Hoogeveen zijn geboren en aldaar op den 16 November 1828 in het huwelijk zijn getreden; — dat in hunne acten van overlijden van 25 December 1857 en 20 September 1862, te Oldebroek en te Voorst opgemaakt, wordt gezegd, dat zij toen woonden te Hoogeveen; — dat een gehoorde getuige heeft verklaard, dat de vader is grootgebragt te Hoogeveen en aldaar is verbleven tot op zijne jongelingsjaren; — dat hij later, getrouwd zijnde, steeds als schipper aan boord heeft gewoond, zonder te Hoogeveen eene woning te hebben gehad, of aldaar gedurende langer tijd dan voor zijn beroep noodig was te hebben vertoefd; — dat een andere getuige bepaald heeft verklaard, dat de vader behoorde tot de zoogenaamde ambulante schippers, en dat hij nimmer na zijn huwelijk zijne werkelijke woonplaats te Hoogeveen heeft gehad;

Overwegende, dat uit deze feiten en omstandigheden niet met voldoende zekerheid volgt, dat de ouders tijdens de geboorte van den behoeftige werkelijk woonden te Hoogeveen; — dat toch de opgaven, door den vader bij de aangifte der geboorten zijner drie kinderen gedaan, daaraan kan zijn toe te schrijven, dat hij, zoo als met rondzwervende schippers veelal het geval is, de geboorteplaats met woonplaats verwarde; — dat de plaats, waar patent genomen wordt, niet altijd de woonplaats is, en de vader dan ook dikwijls dat patent elders heeft aangevraagd en wel bepaald in het jaar 1829; — dat de deelneming aan de loting vele jaren na de geboorte van den behoeftige heeft plaats gehad, zoomede de inschrijving in het bevolkingsregister; dat die inschrijving is overgenomen uit de registers van de volkstelling in 1849, en vermeldde, dat de vader verbleef aan scheepsboord; — dat het wel aannemelijk is te achten, dat de vader bij het aangaan van zijn huwelijk in 1828 woonachtig was te Hoogeveen, doch dat juist uit de verklaringen der getuigen volkomen blijkt, dat hij toen met zijne vrouw aan boord van zijn schip is gaan wonen, waarmede hij her- en derwaarts voer, zonder ergens eene vaste ligplaats of woning aan den wal te hebben; —

dat alzoo de woonplaats der ouders tijdens de geboorte van den behoeftige is onbekend, en zijn domicilie van onderstand dus gevestigd is in zijne geboorteplaats;

Gezien art. 28, 6de lid, der wet van den 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat het domicilie van onderstand van den behoeftige Harmen Wierbos en dat van zijne vooroverledene vrouw en twee minderjarige kinderen, insgelijks vooroverleden, is gevestigd in zijne geboorteplaats Zwartsluis.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 24 Junij 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,

DE KOCK.

8°. van den 25 Junij ll., n°. 68, houdende beslissing van *het geschil over het domicilie van onderstand van Nicolaas en Jantje of Johanna Mandemaker* (zie het verslag over deze zaak op blz. 81—83).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil over het domicilie van onderstand van Nicolaas en Jantje of Johanna Mandemaker;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 11 Junij 1867, n°. 7;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 22 Junij 1867, n°. 247, 4de Afdeeling;

Overwegende, dat de behoeftige Nicolaas en Jantje of Johanna Mandemaker, zoon en dochter van wijlen Harm Mandemaker, schipper, en zijne huisvrouw Johanna Mande op den 7 October 1865 te Kampen in onderstand zijn opgenomen, de eerste ten laste der gemeente Smilde en de tweede ten laste der gemeente Avereest, alwaar zij respectivelijk zijn geboren den 13 Maart 1851 en den 20 December 1853; — dat de besturen dier gemeenten de armlastigheid hebben ontkend, op grond, dat, volgens de verklaringen, bij de aangifte der geboorten zijner kinderen door den vader gedaan, hij alstoen woonachtig was te Hoogeveen; — dat het Gemeentebestuur van Hoogeveen de juistheid daarvan heeft betwist, bewerende, dat de ouders nimmer te Hoogeveen hebben gewoond;

Overwegende, dat een toen ingesteld onderzoek de juistheid der door den vader gedane opgaven niet voldoende heeft bevestigd; — dat wel door drie getuigen, te Avereest gehoord, is verklaard, dat de ouders hun domicilie hadden te Hoogeveen; doch dat geene gronden van wetenschap door hen zijn opgegeven en zij later hebben erkend niet eens te weten, of zij aldaar eene woning aan den wal hadden; — dat

twee andere getuigen, te Hoogeveen gehoord, uitdrukkelijk hebben verklaard, dat de ouders aldaar nimmer hebben gewoond; — dat uit het onderzoek duidelijk is gebleken, dat de ouders steeds aan boord leefden, nergens eene vaste ligplaats of woning aan den wal hadden en overal vertoefden, naar mate hun beroep dit medebragt; — dat in deze omstandigheden het erkende feit, dat de vader in Januarij 1853 te Hoogeveen in het bevolkingsregister is ingeschreven, het bewijs niet kan leveren, dat hij aldaar werkelijk heeft gewoond, en dat in ieder geval de geboorte van Nicolaas, vóór dat tijdstip, en die van Johanna bijna een jaar later is voorgevallen; — dat alzoo de woonplaats der ouders, tijdens die geboorte, niet is bekend en het domicilie van onderstand der behoeftigen is gevestigd in hunne geboorteplaats;

Gezien art. 28, 6de lid, der wet van den 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat het domicilie van onderstand van Nicolaas Mandemaker is gevestigd in de gemeente Smilde, en dat van Jantje of Johanna Mandemaker in de gemeente Avereest.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 25 Junij 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE KOCK.

9°. van den 29 Junij ll., n°. 71, houdende beschikking op *het beroep van Harmen Hendriks Bakker, te Tjalleberd, gemeente Aengwirden, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarbij gehandhaafd is de aanwijzing van zijnen zoon Harmen Harmens Bakker voor de dienst der nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op blz. 162 en 163).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van Harmen Hendriks Bakker, te Tjalleberd, gemeente Aengwirden, bij Ons in beroep komende van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Friesland van 4 April 1867, n°. 56, waarbij is gehandhaafd de aanwijzing van zijnen zoon Harmen Harmens Bakker, loteling van het jaar 1867 voor de dienst der nationale militie;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 21 Junij 1867, n°. 38;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 26 Junij 1867, n°. 213, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat de loteling Harmen Harmens Bakker is de jongste zoon van vier zonen, waarvan

de oudste buiten oproeping bleef, de tweede vijf jaren als milicien heeft gediend, en de derde in 1861 is ingelijfd ter vervanging van eenen milicien van de ligting 1857, die aan het korps ontbrak en, overeenkomstig art. 2 der wet van 27 April 1820 (*Staatsblad* n°. 11), reeds in 1862, alzoo nà een diensttijd van slechts één jaar, is ontslagen;

dat deze eenjarige dienst, volgens art. 50 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72), die enkel hier toepasselijk is, geen regt op vrijstelling aan eenen broeder geeft;

dat derhalve de aanwijzing voor de dienst van den loteling Harmen Harmens Bakker is in overeenstemming met de wet;

Gelet op art. 104 der militiewet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

het bij Ons ingesteld beroep te verklaren ongegrond, en de aanwijzing voor de dienst, door Gedeputeerde Staten van Friesland, bij besluit van 4 April 1867, n°. 56, gedaan, te handhaven.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 29 Junij 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,

DE KOCK.

10°. van den 29 Junij ll., n°. 72, houdende beschikking op *het beroep van Josephus Verhaaren, te Rotterdam, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij hij niet-ontvankelijk is verklaard in zijn verzoek om herkeuring van zijnen zoon Cornelis Adrianus, loteling voor* 1867 *voor de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op blz. 159—161).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door Josephus Verhaaren, te Rotterdam, ingesteld beroep tegen eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 1 Mei jl., n°. 62, waarbij hij verklaard is niet-ontvankelijk in zijne ingebragte bezwaren tegen de uitspraak van den Militieraad te Rotterdam van 12 Maart jl., houdende aanwijzing tot de dienst van zijnen zoon Cornelis Adrianus Verhaaren;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 21 Junij jl., n°. 41;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 26 Junij 1867, n°. 214, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat de uitspraak van den Militieraad, waarbij des adressants zoon tot de dienst werd aangewezen, heeft plaats gehad op 12 Maart jl.;

dat het daartegen ingediend bezwaarschrift was gedagteekend 15 April 1867 en den volgenden dag bij Gedeputeerde Staten is ingekomen;

dat art. 97 der militiewet eenen termijn van uiterlijk tien dagen geeft voor het inbrengen van bezwaren, te rekenen van den dag, waarop de Militieraad uitspraak deed; en de adressant dus in zijne reclame, welke ruim drie weken te laat werd ingediend, teregt niet-ontvankelijk is verklaard;

Gezien genoemd artikel der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 1 Mei jl., n°. 62, het daartegen door den adressant ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 29 Junij 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,
DE KOCK.

11°. van den 1 dezer, n°. 65, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeentebesturen van Amersfoort en Doesburg over het domicilie van onderstand van Karel Anthonie Waanders* (zie het verslag over deze zaak op blz. 150—152).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeenten Amersfoort en Doesburg over het domicilie van onderstand van Karel Anthonie Waanders;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 19 Junij 1867, n°. 20;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 28 Junij 1867, n°. 236, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat deze behoeftige is geboren te Amersfoort den 23 Mei 1839, doch dat bij Ons besluit van 11 Aug. 1854, n°. 68, is beslist, dat het onderstands-domicilie van de minderjarige nagelatene kinderen van H. M. Waanders en Christina van der Ven, waartoe de behoeftige behoorde, gevestigd was te Doesburg, op grond, dat de moeder, door haar tweede huwelijk met A. C. J. L. Brinkhuizen, die te Doesburg armlastig was, domicilie van onderstand aldaar had verkregen, en dit tot haren dood had behouden;

dat de behoeftige, tijdens de invoering der armenwet, bedeeld werd, en dat deze

bedeeling daarna is voortgezet, eerst door het Roomsch-Katholijk Armbestuur te Leeuwarden, later tot in September 1856 door het Burgerlijk Armbestuur aldaar; dat hij vervolgens tot 20 Julij 1859 in het Roomsch-Katholijk Weeshuis te Leeuwarden is verpleegd, en dat hij van dat tijdstip af en vervolgens weder door het Algemeen Armbestuur aldaar is bedeeld;

dat het Gemeentebestuur van Amersfoort beweert, dat het onderstands-domicilie van dezen behoeftige, die niet gedurende vijftien achtereenvolgende maanden buiten genot van onderstand is geweest, alsnog, volgens art. 36 der armenwet, gevestigd is ter plaatse, waar hij dit tijdens de invoering dier wet had, namelijk te Doesburg; doch dat het Bestuur dezer laatste gemeente betwist, dat de verpleging in het Roomsch-Katholijk Weeshuis te Leeuwarden zou zijn te beschouwen als onderstand uit de armenfondsen, bedoeld bij het aangehaalde art. 36, en van oordeel is, dat de armlastigheid is overgebragt op de geboorteplaats;

dat uit het ingesteld onderzoek is gebleken, dat het bedoelde Roomsch-Katholijk Weeshuis te Leeuwarden aanvankelijk op de lijst, bedoeld in art. 3 der armenwet, was gerangschikt onder de bijzondere instellingen, bedoeld in letter *c* van art. 2 dier wet; dat, ten gevolge eener verordening van het kerkelijk gezag, deze instelling in het jaar 1855 is gebragt onder het beheer van het Roomsch-Katholijk Armbestuur; dat de bestaande Weesvoogden dien ten gevolge in datzelfde jaar hun beheer aan dat Collegie hebben overgedragen en daarvan aan het Gemeentebestuur hebben kennis gegeven, en dat Burgemeester en Wethouders van Leeuwarden, naar aanleiding dezer verandering, met wijziging der bovenbedoelde lijst, die instelling hebben overgebragt naar die, bedoeld onder letter *b*; dat, wel is waar, deze veranderde rangschikking eerst in het jaar 1862 heeft plaats gehad; doch dat desniettemin het bedoelde gesticht ook in het tijdsverloop tusschen 1855 en 1862 als eene kerkelijke instelling was te beschouwen, daar toch het feit, hetwelk tot de veranderde rangschikking aanleiding gaf, in 1855 heeft plaats gegrepen, en die veranderde rangschikking, hoewel eenige jaren later geschied, als de erkenning van het in 1855 gebeurde feit moet moet worden beschouwd;

dat derhalve de verpleging, door den behoeftige in dat Weeshuis genoten, is aan te nemen als onderstand uit de fondsen van een Kerkelijk Armbestuur; dat dus niet is gebleken, dat de behoeftige gedurende vijftien achtereenvolgende maanden is geweest buiten genot van onderstand, als bedoeld in art. 36 der armenwet, en dat hij alzoo het domicilie van onderstand heeft behouden, hetwelk hij bij de invoering dier wet had;

Gezien art. 36 der wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat Doesburg was het onderstands-domicilie van Karel Anthonie Waanders, toen hij den 20 Julij 1859 te Leeuwarden in onderstand werd opgenomen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 1 Julij 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,

DE KOCK.

12°. van den 1 dezer, n°. 66, houdende beschikking op *het beroep van Pieter Dirks, te Gorinchem, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij de aanwijzing van zijnen zoon Pieter Johannes vóór de dienst der nationale militie is gehandhaafd* (zie het verslag over deze zaak op blz. 164 en 165).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een adres van P. Dirks, te Gorinchem, daarbij in beroep komende tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 1 Mei 1867, n°. 60, aarbij de aanwijzing van zijnen zoon Pieter Johannes voor de dienst bij de nationale ilitie is gehandhaafd;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies an den 21 Junij 1867, n°. 36;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 28 Junij 1867, n°. 213, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat Pieter Johannes Dirks, loteling voor de ligting der nationale militie van 1867, toen hij aan de loting deelnam en door den Militieraad in diens eerste zitting, gehouden den 23 Maart jl., voor de dienst werd aangewezen, nog eenen jongeren broeder in leven had; dat die jongere broeder op den 24 Maart daaraanvolgende is overleden; en dat de aangewezene zich daarop tot den Militieraad heeft gewend bij gelegenheid van diens tweede zitting, met verzoek om van de dienst te worden vrijgesteld, als zijnde door dit overlijden nu geworden eenige wettige zoon;

dat de Militieraad heeft geweigerd, in zijne tweede zitting op de in de eerste zitting gedane aanwijzing tot de dienst terug te komen, en dat deze beslissing in beroep door Gedeputeerde Staten is bevestigd;

dat volgens de wet de in te roepen gronden van vrijstelling moeten bestaan op het oogenblik, dat de Militieraad over de gegrondheid der aangevraagde vrijstellingen uitspraak moet doen, en eene later opgekomen reden van vrijstelling geene verandering meer kan brengen in den toestand van den loteling, die vroeger wettig voor de dienst is aangewezen;

dat in geen geval de Militieraad bevoegd was om op eene eens gegeven uitspraak tot aanwijzing voor de dienst van eenen loteling terug te komen;

Gezien artt. 54, 91, 92 en 104 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 1 Mei jl., het daartegen door den adressant ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 1 Julij 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,
DE KOCK.

13°. van den 2 dezer, n°. 59, houdende beschikking op *het beroep van Burgemeester en Wethouders en van onderscheidene ingezetenen der gemeente Nuenen, Gerwen en Nederwetten van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, waarbij vastgesteld is de peilshoogte, waarop het water aan den Opwettenschen molen op de Kleine Dommel mag worden geschut* (zie het verslag over deze zaak op blz. 44—48).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op de aan Ons ingediende adressen door: 1°. J. A. Sengers en J. F. Sengers, eigenaars van den Opwettenschen molen, gelegen aan de rivier de Kleine Dommel, onder de gemeente Nuenen, Gerwen en Nederwetten; 2°. J. Rooijakkers en consorten, eigenaars van hooi- en weilanden, gelegen langs de rivier de Kleine Dommel, onder Nuenen; 3°. J. Smits en consorten, eigenaars van landerijen langs de bedoelde rivier onder de gemeente Tongelre, en 4°. Burgemeester en Wethouders van de gemeente Nuenen, allen daarin verzoekende, dat door Ons zal worden vernietigd het besluit van Gedeputeerde Staten van den 26 Januarij 1866, waarbij zijn vastgesteld het zomer- en het winterpeil voor den Opwettenschen molen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 8 Mei 1867, n°. 96;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 28 Junij 1867, n°. 212, 3de Afdeeling;

Overwegende, dat in de maand Augustus 1865 onder anderen in de gemeente Nuenen c. a. ter inzage van belanghebbenden is gelegd een ontwerp van besluit, door Gedeputeerde Staten der provincie Noordbrabant op den 1 Augustus van dat jaar opgemaakt, waarbij o. a. werd bepaald, dat de peilshoogten voor den Opwettenschen molen, wat betreft het zomerpeil zou zijn 2.13 el, en het winterpeil 1.62 el beneden het vaste en zigtbare verkenmerk; dat daartegen door de adressanten bezwaren zijn ingebragt, hoofdzakelijk hierop nederkomende, dat door de aanmerkelijke verlaging van het zomerpeil de werkkracht van den molen tot op de helft zou verminderen; dat daardoor en door het invoeren van een winterpeil aanzienlijke en kostbare veranderingen aan de toestellen van den molen zouden moeten worden gemaakt; dat de verlaging van het zomerpeil zeer nadeelig zou werken op het grasgewas der weilanden, langs de rivier gelegen, omdat het voldoende bevochtiging zou missen; dat Gedeputeerde Staten, nadat die bezwaren door den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in de provincie Noordbrabant waren onderzocht, het bedoelde zomer- en winterpeil definitief hebben vastgesteld bij hun besluit van den 26 Januarij 1866; dat de adressanten van dat besluit bij Ons in beroep gekomen zijnde, over de door hen ingebragte bezwaren bij herhaling zijn gehoord het Waterschapsbestuur van de rivier de Dommel c. a. en de gemelde Hoofd-Ingenieur; dat, blijkens hunne rapporten, de verlangde verhooging van het zomerpeil met 15 duim niet noodig is voor de landerijen onder Nuenen, omdat die zoo hoog gelegen zijn, dat zij dan nog niet door het water zouden worden bevochtigd; dat het winterpeil, zijnde 51 duim hooger dan het zomerpeil, aan die bevochtiging niet in den weg staat en voor de werkkracht van den molen hoegenaamd niet hinderlijk is; dat het zomerpeil de werkkracht wel eenigzins vermindert, maar toch het behoorlijk gebruik maken van den molen hoegenaamd niet belet; dat eene verhooging met 15 duim hoogst nadeelig zijn zou voor den bovenwaarts gelegen Kolschen molen, waarvan evenzeer het zomerpeil bij de nieuwe regeling der peilen

op de Kleine Dommel is verlaagd; dat echter tevens uit die rapporten is gebleken, dat aan de bezwaren van de eigenaars van den Opwettenschen molen en van die der landerijen onder Tongelre eenigermate kan worden te gemoet gekomen, door het zomerpeil met 8 duim te verhoogen, omdat dit kan geschieden zonder merkelijk bezwaar voor den Kolschen molen;

Gezien het reglement van den 11 November 1856 (*Provinciaal Blad* n°. 26), vastgesteld door de Staten der provincie Noordbrabant, bevattende voorzieningen ter voorkoming van overstroomingen op de rivieren de Dommel en Aa, alsmede het besluit der Gedeputeerde Staten dier provincie van 26 Januarij 1866, bepalende de peilshoogten aan de watermolens op de rivier de Kleine Dommel;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te bepalen, met wijziging van dat besluit, dat het daarbij vastgestelde zomerpeil voor den Opwettenschen molen wordt verhoogd met 8 duim en alzoo gesteld op 2.05 el beneden het vaste en zigtbare verkenmerk.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

'sGravenhage, den 2 Julij 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,

DE KOCK.

14°. van den 3 dezer, n°. 60, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeentebesturen van Scherpenzeel en Woudenberg over het domicilie van onderstand van Barend van Elst* (zie het verslag over deze zaak op blz. 161 en 162).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeentebesturen van Scherpenzeel (provincie Gelderland) en Woudenberg (provincie Utrecht) over het onderstands-domicilie van Barend van Elst;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 21 Junij 1867, n°. 22;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 1 Julij 1867, n°. 296, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat genoemde behoeftige in September 1833 buiten huwelijk is geboren in de gemeente Woudenberg, doch dat hij bij het in Augustus 1836 tusschen zijne ouders, te Scherpenzeel gesloten, huwelijk wettig is erkend;

dat hij in Julij 1854, dus onder de werking der wet van 28 November 1818

(*Staatsblad* n°. 40), in de bedelaarsgestichten aan de Ommerschans is opgenomen voor rekening der gemeente Scherpenzeel;

dat hij dáár is gebleven tot 10 Januarij 1857, toen hij aan den regter werd overgeleverd wegens het schrijven van brandbrieven, ter zake waarvan hij vervolgens door het Provinciaal Geregtshof in Overijssel is veroordeeld tot acht jaren tuchthuis-straf;

dat hij nà het verstrijken dier straf in Januarij 1866 weder in de voormelde gestichten is opgenomen, doch dat toen door Scherpénzeel de armlastigheid ontkend en beweerd is, dat de behoeftige domicilie van onderstand zou hebben te Woudenberg, zijne geboorteplaats;

dat Barend van Elst, wel is waar, gedurende zijn achtjarig verblijf in het tuchthuis te Leeuwarden, niet kan gezegd worden onderstand te hebben genoten uit fondsen, bij art. 36 der thans vigerende armenwet bedoeld, en derhalve Scherpenzeel niet op grond van voormeld art. 36 kan worden aangewezen als het domicilie van onderstand in deze;

dat echter Barend van Elst, als een door den vader erkend kind, overeenkomstig het eerste lid van art. 28 der wet op het armbestuur, moet geacht worden geboren te zijn in de gemeente, waar Hendrik van Elst, tijdens de geboorte des armlastigen, woonplaats had, en dat niet is ontkend, dat dit is geweest de gemeente Scherpenzeel;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te beslissen, dat Scherpenzeel is het onderstands-domicilie van Barend van Elst.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 3 Julij 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,

DE KOCK.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van den Schoolopziener in het* 6*de district van Noordholland van een besluit van Gedeputeerde Staten dier provincie, houdende goedkeuring van het besluit van de raden der gemeenten Bergen en Egmond-binnen, waarbij de gemeenschappelijke school in 't Woud is opgeheven.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad BOOT. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! In 't Woud, een gehucht onder de gemeente Bergen, in Noordholland, ten zuiden grenzende aan Wimmenum, eene buurt onder de gemeente Egmond-binnen, bestond sedert onheugelijke jaren eene lagere school, welke nu laatstelijk door een 40 à 50 tal kinderen werd bezocht. Na de invoering der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103) werd zij, om het belang, dat beide die gemeenten er bij hadden, volgens art. 16, lid 2, dier wet, tot eene gemeenschappelijke school gemaakt, en nà dien tijd is het getal scholieren er allengs van circa 20, die er vroeger gingen, tot circa 50 geklommen. In Januarij 1865 is die school met de

onderwijzerswoning afgebrand; en door medewerking van den Schoolopziener is toen het onderwijs in een hulplokaal voortgezet. Het gebouw was voor ƒ 800 tegen brandschade verzekerd. Toen een jaar later nog geene aanstalte werd gemaakt tot herbouw, en een zestiental bewoners dier buurtschap bij adres aan den Schoolopziener op dien herbouw hadden aangedrongen, heeft de Inspecteur van het Lager Onderwijs in Noord-holland zich de zaak aangetrokken en de tusschenkomst van Gedeputeerde Staten bij de beide betrokken gemeentebesturen verzocht.

Op 7 Maart 1866 werd het Gemeentebestuur van Bergen door Gedeputeerde Staten uitgenoodigd om, in overleg met hunne ambtgenooten van Egmond-binnen, op dien brief van den Inspecteur te dienen van berigt; waarop Burgemeester en Wethouders op 23 Mei ten antwoord gaven, „dat de beide gemeenteraden tot de opheffing der school in 't Woud hadden besloten." Zij voerden als redenen daarvoor in hoofdzaak aan, dat de kosten voor den bouw van eene nieuwe school en onderwijzerswoning, door hen geraamd op ƒ 5000 à ƒ 6000, gepaard aan de verdere hooge kosten van het onderwijs, de finantiële krachten der gemeenten te boven zouden gaan, en voorts dat de moeijelijkheden, die uit de opheffing der school voor enkele kinderen geboren zouden worden, niet van dien aard waren, dat daardoor de stichting van eene nieuwe school dringend gevorderd werd.

Burgemeester en Wethouders gaven eindelijk te kennen, dat zij de betrekkelijke besluiten tot opheffing voorloopig zouden terughouden, totdat zij omtrent deze aangelegenheid het gevoelen van heeren Gedeputeerde Staten zouden hebben vernomen, en dat het hun aangenaam zou zijn, ingeval Gedeputeerde Staten zich met de voorgenomen opheffing der school, tegen een nader te bepalen tijdstip, mogten kunnen vereenigen.

Onder bijvoeging van dit schrijven van Burgemeester en Wethouders van Bergen, werd de Inspecteur, bij missive van Gedeputeerde Staten van 30 Mei 1866, n°. 35, verzocht, omtrent het daarin aangevoerde zijn gevoelen te doen kennen.

In het daarop gevolgd schrijven van den Inspecteur van 7 Junij 1866, n°. 86, gaf deze te kennen, dat hij de opheffing der school in 't Woud allezins schadelijk achtte, terwijl hij bleef aandringen op een spoedigen herbouw.

In de boven aangehaalde missive van Burgemeester en Wethouders van Bergen werd onder anderen ook aangevoerd, dat de leerlingen, die de school in 't Woud bezoeken, weinig of geen schade zouden lijden bij de opheffing, en de hoofdscholen te Bergen en te Egmond-binnen konden bezoeken. Nogtans werd tevens door hen vermeld, dat de zuidelijke grens van Bergen, van waar de kinderen de school in 't Woud bezoeken, op een uur afstand van de hoofdschool verwijderd is, en dat de kinderen van Wimmenum ongeveer 25 minuten afstand naar de school te Egmond aan den Hoef zouden moeten afleggen.

De Inspecteur merkte hieromtrent op, dat deze afstanden op zich zelve reeds aanmerkelijk zijn voor zeer jonge kinderen, als verreweg het grooter getal is der bezoekers van de school in 't Woud; doch hij voegde daarbij, dat die afstand moet worden afgelegd over een moeijelijken duinweg, waarvoor dubbele inspanning en tijd vereischt worden.

Dat sommige kinderen, aan de Bergermeer en in de Egmondermeer woonachtig, volgens de opmerking van Burgemeester en Wethouders, ook een grooten afstand moeten afleggen om de scholen te Bergen en Egmond te bezoeken, achtte de Inspecteur zeker niet wenschelijk, doch hij vond dit geen reden om anderen, die eene school meer in de nabijheid bezitten, daarvan te berooven.

In gemeenten ten platten lande, wier bevolking over eene groote uitgestrektheid verspreid is, kunnen, volgens des Inspecteurs meening, niet wel scholen voor allen, die op grooteren afstand wonen, gebouwd worden; doch het is naar zijn inzien eene andere vraag, geheel nieuwe scholen te stichten of wel bestaande te sloopen. Tegen

dit laatste meende hij, dat er ten deze afdoende redenen bestonden om zich te verzetten.

De Inspecteur gaf al verder te kennen, dat, volgens berigt van den Districts-Schoolopziener, de school in 't Woud sedert onheugelijke jaren heeft bestaan. Dat ze voor de ingezetenen nuttig en noodig was, bleek, volgens hem, uit de handelingen der beide betrokken gemeentebesturen, die ze, in den driejarigen termijn van overgang bij de invoering der nieuwe schoolwet, tot eene gemeenschappelijke school hadden aangenomen.

Onder mededeeling, dat zij zich in hoofdzaak met deze beschouwingen van den Inspecteur wel konden vereenigen, stelden Gedeputeerde Staten, bij missive van 21 Junij 1866, n°. 4, het Gemeentebestuur van Bergen daarmede in kennis, terwijl zij er tevens op aandrongen het daarheen te leiden, dat het gemeenschappelijk raadsbesluit tot opheffing der meerbedoelde school wierd ingetrokken en alsnog ten spoedigste tot den herbouw er van wierd overgegaan.

Burgemeester en Wethouders van Bergen gaven daarop bij hunne missive van 31 Julij 1866, n°. 114, te kennen, dat zij omtrent het schrijven van Gedeputeerde Staten van 21 Junij bevorens, n°. 4, het gevoelen gevraagd hadden van het Gemeentebestuur van Egmond-binnen, en dat het hun was gebleken, dat die gemeente bleef volharden bij het besluit tot opheffing der school in 't Woud.

Naar aanleiding van de daartoe door den Raad van Bergen op hen verstrekte magtiging, deelden Burgemeester en Wethouders voorts mede, dat hij (de Raad), bij de bestaande gezindheid der gemeente Egmond-binnen, geen vrijheid vond tot intrekking van het besluit, uit hoofde van de belangrijke kosten, die op de gemeente gelegd zouden worden door den herbouw van school en onderwijzerswoning, welke kosten, zoo als reeds vroeger door hen was aangeduid, niet in verhouding zouden staan tot het daardoor te weeg te brengen nut.

Uit de in den Raad gevoerde deliberatiën was intusschen, volgens den verderen inhoud van het schrijven van Burgemeester en Wethouders, gebleken, dat de Raad niet geheel ongeneigd zou zijn om tot intrekking van het besluit over te gaan, indien het vooraf ware uitgemaakt, dat de gemeente Egmond-binnen, ingevolge de letter en den geest van zeker gemeenschappelijk besluit van 1859 tot instandhouding der school, verpligt zou zijn en bereid werd gevonden de helft te dragen in de kosten van opbouw der lokalen en dit besluit, ook wat de jaarlijksche gemeenschappelijk te dragen kosten van onderhoud betreft, in stand werd gehouden.

Bij missive van 30 Julij 1866, n°. 111, deelden Burgemeester en Wethouders van Egmond-binnen ook hun gevoelen mede omtrent de opheffing der school, zonder, voor zooveel Bergen aanging, te treden in eenige beoordeeling omtrent het aldus niet noodzakelijke van den herbouw, omdat de belangen dier gemeente met die van hunne gemeente niet gelijkstaan, maar alleen deze laatste in aanmerking nemende, en van dat standpunt uitgaande, meenden zij, dat de gronden van den Inspecteur aangaande de noodzakelijkheid van het blijven bestaan der school, voor zooveel hunne gemeente betrof, zeer onbeduidend waren en, wat den afstand betrof, op een verkeerden grondslag berustten. Naar hun gevoelen waren die gronden dan ook op verre na niet voldoende om die noodzakelijkheid te wettigen en de gemeente zonder noodzaak te bezwaren met eene schuld van misschien *f* 2000.

Zij deelden mede, dat de verste afstand van Wimmenum naar de school te Egmond aan den Hoef 25 minuten is, en dat deze slechts voor vier huisgezinnen bestaat, waarvan een geen kinderen naar school zond, terwijl zij eene schetsteekening en daarbij behoorende nota van ophelderingen overlegden om aan te toonen, dat al de overige huizen van het Woud verwijderd, eenige zelfs veel nader bij de school aan den Hoef staan.

Omtrent de opmerking van den Schoolopziener, dat de school sedert onheugelijke

jaren had bestaan en dat de nuttigheid en noodzakelijkheid voldoende gebleken was uit de handelingen der beide belanghebbende besturen, die, in den driejarigen termijn van overgang bij de invoering van de schoolwet, de school tot eene gemeenschappelijke hebben aangenomen, — voerden Burgemeester en Wethouders van Egmond-binnen aan, dat de noodzakelijkheid tot het voortdurend in stand houden der school voor hunne gemeente uit de voorschreven omstandigheid in geenen deele is af te leiden, omdat de toestand toen geheel anders was dan nu. De gemeente Wimmenum was op dat tijdstip nog kort geleden met Egmond-binnen vereenigd; de ingezetenen van Wimmenum waren daarover toen nog hoogst ontevreden, en men wilde alzoo de bestaande gewoonte om de kinderen op de school in 't Woud te doen onderwijzen, niet veranderen. Bovendien waren schoolgebouw en onderwijzerswoning aanwezig en de kosten gering, omdat de Onderwijzer gedeeltelijk uit 's Rijks kas werd bezoldigd.

Tegenwoordig bestond er, volgens Burgemeester en Wethouders, tusschen de ingezetenen van beide afdeelingen der gemeente meer overeenstemming en waren dien ten gevolge de behoeften gewijzigd. Daar voorts de school en onderwijzerswoning niet meer bestaan, zou de zaak als 't ware geheel nieuw moeten worden opgezet.

Zij geloofden, dat nu het juiste tijdstip was aangebroken om hunne gemeente los te maken van de in 1859 aangegane overeenkomst tot het gezamenlijk onderhoud der schoolinrigting, en verzochten dien ten gevolge, dat de zaak aangaande de opheffing, voor zooveel hunne gemeente betrof, op nieuw in overweging genomen en voor zooveel noodig verklaard mogt worden, dat hunne gemeente bij de instandhouding van de school geen overwegend belang had, en dat de opheffing van het besluit van 1859, omtrent het gezamenlijk dragen der kosten, zonder bezwaar kon plaats hebben, waardoor de toestand, welke in 1859 vóór het aangaan dier overeenkomst bestond, zou worden hersteld en hunne gemeente vrijgelaten om de kinderen uit Wimmenum van de gemeenteschool aan den Hoef te doen gebruik maken.

De Inspecteur gaf daarop, bij missive van 17 Augustus, n°. 31, te kennen, dat hij door de bedoelde antwoorden in geenerlei opzigt overtuigd was van de onjuistheid of ongegrondheid der vroeger bij missive van 7 Junij door hem ontwikkelde redenen. Uit de situatie-teekening en de nota van ophelderingen, door Egmond-binnen overgelegd, bleek, volgens den Inspecteur, niet anders, dan dat de afstand van de verst afgelegen huizen van de school te Egmond a/d Hoef 25 minuten is, n. l. met een passer op de schetsteekening afgemeten, hetwelk door hem niet bepaaldelijk was weêrsproken. Intusschen achtte hij het mogelijk en zelfs waarschijnlijk, dat de krommingen van den weg dien afstand aanmerkelijk vergrooten, zeer zeker althans de gesteldheid van dien weg.

Was het getal kinderen, dat dien verderen afstand aflegt, voor 't oogenblik niet groot, in vervolg van tijd zou dit, volgens den Inspecteur, aanmerkelijk kunnen vermeerderen. Hij geloofde, dat in aangelegenheden als de tegenwoordige, niet slechts de actuele toestand, maar ook eene mogelijke toekomst behoorde in het oog gehouden te worden. Voorts gaf hij te kennen, dat het hem voorkwam, dat Egmonds ingezetenen, bepaaldelijk die van de voormalige gemeente Wimmenum, een onwedersprekelijk regt hebben op het behoud van de school in 't Woud, en dat het hoogst billijk te achten was, dat die gemeente, althans voor een gedeelte, de kosten drage van den herbouw der afgebrande lokalen; en, wat Bergen betreft, de noodzakelijkheid van den wederopbouw, in het belang der ver van de hoofdschool dezer gemeente verwijderde bewoners, werd volgens den Inspecteur door het Gemeentebestuur zelf al te wel gevoeld.

Die herbouw binnen den kortst mogelijken tijd kwam den Inspecteur nog altijd even nuttig en noodzakelijk voor, ook uit hoofde van den ongeschikten en bouwvalligen toestand van het tegenwoordige hulp-lokaal, hetwelk bezwaarlijk bij wintertijd tot school gebezigd kan worden.

Na de ontvangst van de zoo even omschreven missive van den Inspecteur, werden, bij beschikking van heeren Gedeputeerde Staten van 29 Augustus 1866, nᵉ. 67, de heeren Westerwoudt en Heydanus gecommitteerd om een onderzoek in te stellen omtrent de zaak der opheffing van de school in 't Woud en zich tot dat einde naar de gemeente Bergen te begeven.

Uit hun ter zake ontvangen rapport van 12 September 1866 bleek, dat uit de gemeente Bergen 28 kinderen uit 13 huisgezinnen in 't Woud ter school gaan, doch dat 5 dier kinderen even goed de school te Bergen kunnen bezoeken, terwijl de 23 overigen op aanmerkelijken afstand daarvan verwijderd zijn, zoodat sommigen zelfs 1 ½ uur zouden moeten gaan om die school te bereiken; voorts dat het Bestuur van Bergen, hoewel de wenschelijkheid van het behoud der school erkennende, echter ongenegen bleek te zijn om tot den herbouw over te gaan, indien niet door de gemeente Egmond-binnen daartoe naar evenredigheid werd bijgedragen. Men beriep zich op het tusschen Bergen en Egmond-binnen bestaande contract van 1859 omtrent de school in 't Woud en, al werd dáár in het onderhavige geval niet voorzien, zoo werd daarbij toch bepaald, dat, bij vergrooting of uitbreiding der school, door Bergen en Egmond-binnen op nieuw zou worden overeengekomen, en leidde men hieruit af, dat het niet opging zich nu, in een analoog geval, geheel aan medewerking te onttrekken.

Uit het rapport bleek al verder, dat door de beide gecommitteerden hierop in het midden is gebragt, dat de vraag, of Egmond-binnen aan de school zou bijdragen, eigenlijk deze zaak niet kon beheerschen, dat men de vraag moest stellen, of Bergen behoefte had aan het behoud der school en, zoo ja, dan tot den herbouw moest overgaan en de middelen om dien bouw te bekostigen dan moest trachten te vinden, hetzij door bijdragen, van Egmond-binnen te erlangen, hetzij door, bij te zwaren druk op de gemeente, de hulp van het Rijk en de provincie in te roepen; voorts dat als middel van schikking door de Commissie werd aangegeven, dat Bergen, de school in 't Woud herbouwende, Egmond-binnen dan het vroeger gesloten contract zou blijven gestand doen en, als blijk van belangstelling, des noodig, eenige bijdrage tot den bouw der school zoude geven; eindelijk, dat daarop was besloten, dat de Burgemeester van Bergen, als zijnde ook Burgemeester van Egmond-binnen, aan de Raden der beide gemeenten mededeeling zou doen van de gehouden conferentie en trachten om het aangegeven middel van schikking bij beide besturen ingang te doen vinden en alsdan van den uitslag aan Gedeputeerde Staten mededeeling zou doen.

Daarop werd ontvangen: 1º. eene missive van den Burgemeester van Egmond-binnen van 27 October 1866, nº. 42, daarbij mededeelende, dat de Raad dier gemeente ongezind was om zijn besluit tot opheffing van de school in 't Woud in te trekken, alsmede dat hij niet is getreden in het voorstel om, ingeval de school buiten bezwaar van de gemeente wordt opgebouwd, alsdan de bestaande overeenkomst met de gemeente Bergen, tot gemeenschappelijk onderhoud der school, in stand te houden; 2º. eene missive van den Burgemeester van Bergen van 27 October 1866, nº. 155, daarbij mededeelende, dat ook de Raad van die gemeente niet op zijn besluit tot opheffing kan terugkomen, tenzij de gemeente Egmond-binnen, ingevolge de overeenkomst van 1859, tot instandhouding der school wilde medewerken; en 3º. eene missive van dezelfde van 30 November 1866, nº. 170, houdende, naar aanleiding van een schrijven van den Voorzitter van Gedeputeerde Staten, mededeeling, dat het getal kinderen, die toen waren ingeschreven voor het ontvangen van onderwijs in de hoofdschool aldaar, 143 bedroeg, en dat daarvan gemiddeld 120 kinderen de school bezoeken. De Burgemeester legde tevens over eene schetsteekening van de school.

Naar aanleiding dezer drie missives werd door heeren Gedeputeerde Staten, bij schrijven van 27 December 1866, nº. 45, aan de beide gemeentebesturen te kennen gegeven, dat zij (Gedeputeerde Staten) besloten hadden te berusten in het voornemen

van de beide Raden om niet langer eene gemeenschappelijke school in 't Woud te onderhouden, en dat derhalve het daartoe strekkend besluit zou worden ingewacht ter goedkeuring.

Bij eene missive van Burgemeester en Wethouders van Bergen van 25 Januarij 1867, n°. 25, werd daarop ingezonden het besluit van de Raden der beide gemeenten tot opheffing der meerbedoelde school en voorts strekkende om het besluit van de beide Raden van 21 April en 4 Mei 1859, tot instelling van de bedoelde school, in te trekken en buiten werking te stellen. Het besluit werd goedgekeurd bij beschikking van heeren Gedeputeerde Staten van 6 Februarij 1867, no. 16.

Tegen die beschikking nu is de Schoolopziener in het 6de district van Noordholland in beroep bij den Koning gekomen, bij adres van 12 Maart jl. Hij voert daarin aan: dat de school in 't Woud sedert onheugelijken tijd heeft bestaan; dat, na de schikking tusschen Bergen en Egmond-binnen in 1859, de bloei der school steeds is toegenomen, zoodat het jaarverslag over 1866 èn het dáár gegeven onderwijs èn het trouw schoolgaan der kinderen roemde; dat het besluit tot opheffing, zoo noodlottig voor velen, die nu in onkunde voortaan voor een toekomstigen last voor de armenkassen zullen opgroeijen, met de meerderheid van ééne stem is genomen, en te meer afkeuring verdient, omdat juist deze twee gemeenten door de wijziging van het belastingstelsel bijzonder zijn bevoordeeld. — Hij voegt bij zijn adres eene petitie van 17 inwoners van Bergen, en zond nog nader eene petitie in van 18 ingezetenen van Wimmenum, aandringende op het behoud der school in 't Woud.

Gedeputeerde Staten, wien het adres des Schoolopzieners tot consideratiën en berigt werd in handen gesteld, gaven in hunnen brief van 26 April jl. aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, omtrent de redenen, die hen tot goedkeuring van de gemeenteraads-besluiten tot opheffing der school hadden geleid, hoofdzakelijk te kennen, dat, bij het gering belang, dat Egmond-binnen bij die school had, en bij de volhardende weigering dier gemeente om de schikking van 1859 te constitueren, alleen de vraag kon zijn, of het herstel der school aan Bergen alléén moest worden opgelegd? en dat, schoon enkele gezinnen op 1½ uur afstands van de dorpsschool verwijderd zijn, in andere rigtingen andere kinderen bijna even ver er van daan zijn, en dat zij geene termen gevonden hebben om, tot meer gemak voor slechts 23 kinderen, Bergen te dwingen eene school te bouwen aan de uiterste grens van haar gebied.

Nog moet worden vermeld, dat de Inspecteur van het Lager Onderwijs in Noordholland er op gewezen heeft, dat in deze geheele zaak gehandeld is, alsof er geen art. 36 in de wet op het lager onderwijs geschreven stond; terwijl het bekend is, met welke loffelijke vrijgevigheid, zoowel de Hooge Regering als het Provinciaal Bestuur in Noordholland, behoeftige gemeenten in de kosten voor het schoolwezen plegen te ondersteunen.

Na oproeping van belanghebbenden zijn er memoriën ingezonden aan den Vice-President van den Raad van State: 1°. door den Schoolopziener, 2°. door den Inspecteur van het Lager Onderwijs in Noordholland, 3°. door Burgemeester en Wethouders van Bergen, en 4°. door den Burgemeester en het Gemeentebestuur van Egmond-binnen. De inhoud dezer stukken is aan de leden dezer Afdeeling bekend. Er komen in de drie laatste stukken geene nieuwe gezigtspunten voor; en ik behoef dus slechts te vermelden, dat door den Schoolopziener nog wordt aangevoerd, dat hij door den Provincialen Inspecteur van den Waterstaat eene begrooting van kosten heeft doen opmaken voor den bouw van eene school met onderwijzerswoning, welke, met inbegrip van *alle* kosten voor besteding en opzigt, niet meer bedraagt dan *f* 4000, zoodat, wanneer daarop in mindering worden gebragt de assurantie-penningen à *f* 800, de kosten der school in 't Woud niet bezwarend te achten zijn, vooral als art. 36 der wet op het lager onderwijs mogt worden toegepast.

In deze zaak is de Afdeeling alsnu geroepen een ontwerp van besluit, vergezeld met haar advies, aan den Koning voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn belanghebbenden tegenwoordig. Hebben de belanghebbenden ook eenige inlichtingen te geven of te vragen?

Door sommige belanghebbenden worden hierop nog kortelijk eenige inlichtingen verstrekt.

De VOORZITTER: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het beroep van Algemeene Armvoogden van Jubbega-Schurega, gemeente Schoterland, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarin, bij uitspraak in hun geschil met de armbesturen van Lippenhuizen en Hemrik, gemeente Opsterland, het dorp Jubbega-Schurega is aangewezen als domicilie van onderstand van Wobbe Sietzes de Vos.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! Op den 25 Maart 1865 is te Appelscha, gemeente Ooststellingwerf, provincie Friesland, in onderstand opgenomen de minderjarige zoon van Wobbe Sietzes de Vos, ten laste van het dorp Jubbega-Schurega, gemeente Schoterland, alwaar de vader zou zijn geboren in het jaar 1808. Het Armbestuur te Jubbega-Schurega ontkende de armlastigheid, op grond, dat de bedoelde geboorte aldaar niet had plaats gehad, maar, volgens te kennen geven van twee oudere zusters, in het dorp Hemrik, of wel in het dorp Lippenhuizen, gemeente Opsterland; — doch ook aldaar werd de armlastigheid ontkend.

Er heeft toen eene breedvoerige briefwisseling plaats gehad, en er is een onderzoek ingesteld, waardoor de navolgende feiten aan het licht gekomen zijn.

In het jaar 1839 is op den 28 April in de gemeente Schoterland Wobbe Sietzes de Vos, toen oud 30 jaren, in het huwelijk getreden met Sietske Johannes de Vries. Daar hij geene geboorte-acte of doop-acte kon overleggen, is er destijds, namelijk op den 16 Maart 1839, voor den Kantonregter te Heerenveen opgemaakt eene acte van bekendheid. Voor dien Kantonregter verschenen Oebbe Jannes Blaauw, arbeider, oud 42 jaren, Wietse Teddes Jonker, arbeider, oud 55 jaren, Antje Freerks de Haan, arbeidster, oud 58 jaren, en Grietje Lijkeles Zondervan, arbeidster, oud 51 jaren, allen wonende te Jubbega-Schurega, — die verklaarden wel te kennen Wobbe Sietzes de Vos, zoon van Sietze Wobbes de Vos en van Trijntje Ruurds, en te weten, dat hij geboren is te Jubbega-Schurega op 19 December 1808; dat hun dit bekend was, omdat zij tijdens zijne geboorte een dagelijkschen omgang met zijne ouders gehad hadden.

De Vos heeft deelgenomen aan de loting voor de nationale militie, in de toenmalige grietenij Schoterland, in den jare 1827, en in het betrekkelijk register staat vermeld, dat hij is geboren te Jubbega-Schurega op den 19 December 1808.

Volgens mededeeling van het Burgerlijk Armbestuur te Appelscha, zou Jubbega-Schurega ook als de geboorteplaats vermeld zijn in het paspoort, aan de Vos op den 20 October 1830 afgegeven.

De beide zusters van de Vos, Aaltje Sietzes de Vos en Sietske Sietzes de Vos, beiden wonende te Hoornsterzwaag, hebben op den 4 Julij 1865 aan Wilke Wiebes Hospes, veldwachter der gemeente Schoterland, verklaard, dat zij geen geheugenis

hadden, waar haar broeder Wobbe geboren was, omdat zij toen nog kleine kinderen waren; maar toch wel meenden te weten, dat zij met hare ouders destijds woonden in eene woning in het dorp Hemrik, thans bewoond door Antje Pieters Bergsma. Deze persoon, door de Algemeene Armvoogden te Hemrik gehoord, heeft verklaard, dat het bedoelde huis door hare ouders was gesticht en nooit door iemand buiten de familie was bewoond.

Op den 6 Junij 1866 heeft Aaltje Sietzes de Vos schriftelijk verklaard, dat haar broeder Ruurd Sietzes de Vos in het dorp Hoornsterzwaag is geboren, en dat, daar haar broeder Wobbe ouder is dan Ruurd, hij geboren moet zijn te Hemrik of te Lippenhuizen, omdat hare ouders, vóór de geboorte van haren broeder Ruurd, te Hemrik en te Lippenhuizen gewoond, en eerst geruimen tijd na diens geboorte naar Jubbega-Schurega zijn vertrokken, waar zij vroeger niet hebben gewoond.

Er is niet gebleken, dat de Vos ergens is gedoopt.

Uit twee extracten uit de registers van den burgerlijken stand der gemeente Schoterland blijkt, dat bedoelde Ruurd is geboren te Hoornsterzwaag op den 22 Februarij 1812, en dat Aaltje Sietzes de Vos is gehuwd op den 7 Augustus 1825; en dat in de acte wordt vermeld, dat zij toen oud was 22 jaren en geboren was te Lippenhuizen.

Gedeputeerde Staten van Friesland, geroepen door de armbesturen van Jubbega-Schurega en van Hemrik om dit geschil te beslissen, hebben, bij besluit van den 16 October 1866, het dorp Jubbega-Schurega aangewezen als het domicilie van onderstand, op grond van de acte van bekendheid en de vermelding in het lotingsregister. In dat besluit wordt aan de schriftelijke verklaring van Aaltje Sietzes de Vos weinig waarde gehecht, omdat zij, voor den betrokken Kantonregter opgeroepen om eene beëedigde verklaring af te leggen, kennelijk zonder wettige reden niet was verschenen.

Van dit besluit zijn Armvoogden van Jubbega-Schurega in beroep gekomen bij den Koning. Zij hebben overgelegd een proces-verbaal, opgemaakt den 29 December 1866 door den Kantonregter te Heerenveen. Daaruit blijkt, dat Aaltje Sietzes de Vos, toen onder eede gehoord, heeft verklaard, bepaald te weten, dat haar broeder Ruurd geboren is te Hoornsterzwaag; — dat haar broeder Wobbe niet kan geboren zijn te Jubbega-Schurega, omdat hare ouders eerst na de geboorte van Ruurd te Jubbega-Schurega zijn komen wonen en Wobbe ouder is dan Ruurd; — dat zij meent te mogen veronderstellen, dat haar broeder Wobbe geboren is te Lippenhuizen of te Hemrik, waar hare ouders vroeger hebben gewoond, ofschoon zij zulks niet met zekerheid kan bevestigen.

Bedoelde Armvoogden hebben aan deze Afdeeling nog overgelegd eene verklaring van Sierd P. Weidema, oud 62 jaren, houdende, dat de Vos niet te Jubbega-Schurega is geboren, omdat hij een jongen was van 6 of 7 jaren, toen zijne ouders zich aldaar kwamen vestigen; en dat zij vóór dien tijd te Hoornsterzwaag en te Hemrik hebben gewoond. Deze persoon is, op uitnoodiging der Afdeeling, op den 1 Junij jl. door den Kantonregter te Heerenveen onder eede gehoord. Hij heeft toen de bovenvermelde verklaring herhaald, en er bijgevoegd, dat de ouders van de Vos toen 6 jaren naast den comparant hebben gewoond en hij van die ouders dikwijls heeft vernomen, dat hij te Hemrik was geboren; dat hij niet met zekerheid kan verklaren, dat de ouders van de Vos in December 1808 niet te Jubbega-Schurega woonden, omdat hij zelf eerst in 1805 is geboren, maar dat hij wel meent te weten, dat de ouders niet vóór 1816 te Jubbega-Schurega zijn komen wonen.

In dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens magtiging des Konings door den Minister van Binnenlandsche Zaken den 5 April jl. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt, zal alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten worden voorgedragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. *het geschil tusschen de gemeentebesturen van Wedde, Bellingwolde en Beerta over het domicilie van onderstand van Bareld Dirks Stubbe.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad BOOT. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! Toen Bareld Dirks Stubbe, bij besluit van den Burgemeester van Wedde in Augustus 1865, in onderstand werd opgenomen ten laste van Bellingwolde, waar hij opgaf te zijn geboren, werd de armlastigheid aldaar niet betwist. Toen hem echter in Januarij 1866 andermaal geneeskundige hulp werd verleend, en dit aan het Bestuur van Bellingwolde werd medegedeeld, volgde eene weigering, op grond, dat, volgens zijne nadere ondervraging, de behoeftige geboren was te Oldenzijl onder Nieuwe Schans.

Uit het register der gedoopten van het kerspel Bellingwolde blijkt, dat hij als Bareld, zoon van Dirk Hendriks en Niefke Barels, op 4 Januarij 1795 gedoopt is; waarachter deze bijvoeging: „geboren den 22sten X Februarij des vorigen jaars. NB. in de Nieuwe Schans gedoopt.”

Burgemeester en Wethouders in de Nieuwe Schans zeggen, dat, als het al bewezen ware, dat de behoeftige geboren was in den Oldenzijl, dan nog niet daaruit zou volgen, dat hij armlastig zou zijn te Nieuwe Schans, daar Oldenzijl voor een deel onder die gemeente, maar voor een deel onder de gemeente Beerta behoort. Zij voegen er bij, dat, als de behoeftige geboren moet zijn in den Ham (gemeente Bellingwolde), het, wegens de ligging dier streek, niet te verwonderen zou zijn, dat hij te Nieuwe Schans was gedoopt, dat niet veel verder ligt van den Ham dan het eigenlijke Bellingwolde.

Bij die bestaande onzekerheid heeft men getracht verklaringen van bekenden te bekomen. Om niet te gewagen van hetgeen de behoeftige en diens zoon van hooren zeggen hebben opgegeven, verdient vermelding, dat Pieter Poppens Nanning, oud 85 jaren, verklaart de ouders van den behoeftige zeer wel te hebben gekend en wel te weten, dat, toen hij nog jong was, die ouders woonden te Drieborg, benoorden de Nieuwe Schans.

Het Bestuur dezer laatstgenoemde gemeente, daarmede bekend gemaakt, antwoordde, dat, als hij te Drieborg was geboren, dan Beerta zijn onderstands-domicilie zou zijn.

Burgemeester en Wethouders van Beerta, er op wijzende, dat er weinig waarde kan worden gehecht aan de getuigenis van Nanning, die zoo hoog bejaard is (en die, nader onder eede gehoord zijnde, verklaard heeft wèl te weten, dat de ouders van den behoeftige èn te Oldenzijl èn te Drieborg hebben gewoond, doch niet weet, wáár zij woonden, toen hun zoon Bareld werd geboren), vermelden, dat, wel is waar, een gedeelte van wat gewoonlijk Oldenzijl wordt genoemd, tot Beerta behoort, maar dat de scheiding der deelen wordt gevormd door de Oude-A, welke nog gedeeltelijk bestaat en beoosten den kunstweg van Winschoten naar de Pruissische grenzen weder op de rivier de A uitloopt. „Dat gedeelte (zeggen zij), wat tusschen de Oude-A en de tegenwoordige rivier de A lag, behoorde vroeger onder het kerspel Bellingwolde;” en brengt men dit in verband met het feit, dat de behoeftige in het protocol van Bellingwolde is ingeschreven, maar te Nieuwe Schans gedoopt, dan blijkt voldoende, dat de geboorte voorviel te Oudezijl, onder de tegenwoordige gemeente Nieuwe Schans.

In een militair paspoort, hem in 1816 uitgereikt, komt Bareld Stubbe voor als geboren op 23 December 1793 te Oldenzeil.

Uit overgelegde volledige afschriften der doopregisters van de Hervormde gemeente te Bellingwolde over 1794 en 1795 blijkt, dat bij enkelen de bijvoeging staat: "NB. gedoopt in de N. Schans, — of: gedoopt in de Lange Akker Schans." In het register van gedoopten te Nieuwe Schans over die jaren komt hij echter niet voor.

Gedeputeerde Staten van Groningen zijn van oordeel, dat Bellingwolde, in welks doopregisters hij vermeld staat, als domicilie van onderstand moet worden aangewezen. Naar hun gevoelen behoort de aanteekening: "in de N. Schans gedoopt" niet tot het wezen of den tekst der acte, en is het eene bijvoeging, die gelijkstaat met eene bloote bewering.

Op verzoek dezer Afdeeling is de behoeftige zelf nog *onder eede* gehoord. Zijne verklaring komt in hoofdzaak bierop neder: dat hij altijd van zijne ouders had gehoord, dat hij was geboren te Oudezijl in een huis, dat toen toekwam aan een schuitenvoerder, genaamd Christiaan Hoven; dat die plaats destijds gemeentelijk behoorde onder Bellingwolde, en kerkelijk onder de Nieuwe Schans.

Ter beslissing van dit geschil zal thans een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten voorgedragen worden.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

V. *het geschil tusschen de gemeentebesturen van Amsterdam, Alkmaar en Beerta over het domicilie van onderstand van den minderjarige Barend Visser.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Boot. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Boot: Mijne Heeren! Op 4 Augustus 1866 is te Alkmaar in onderstand opgenomen Barend Visser, wiens moeder Hitje Visser eene maand vroeger, 10 Julij 1866, te Velsen was overleden. Dat kind was op 17 April 1862 te Beerta (provincie Groningen) geboren. Bij de geboorte-acte is vermeld, dat de moeder woonde te Alkmaar, doch tijdelijk verblijf hield te Beerta.

Reeds in 1862, toen de ambtenaar van den burgerlijken stand te Beerta aan zijnen ambtgenoot te Alkmaar mededeeling van de plaats gehad hebbende geboorte had gedaan, heeft de Burgemeester van Alkmaar hem geantwoord, dat de opgave, dat de moeder te Alkmaar woonplaats had, onjuist was, zijnde haar op 9 Julij 1861, op hare verklaring, dat zij zich met er woon naar Amsterdam wilde begeven, een bewijs van verhuizing naar die laatstgenoemde gemeente afgegeven, zoodat zij, die in 1836 te Alkmaar geboren en dus meerderjarig was, te Amsterdam wettige woonplaats moest hebben, tenzij zij na dien tijd die weder naar elders verlegd mogt hebben. Amsterdam, daarmede bekend gemaakt, antwoordde, dat Hitje Visser nooit aldaar in het bevolkingsregister was ingeschreven geworden en er in 't geheel niet bekend was, zoodat ook dáár de armlastigheid werd ontkend.

Bij onderzoek is gebleken, dat Hitje Visser op 18 Junij 1865 te Alkmaar getrouwd is met Pieter de Jonge (bij welke gelegenheid echter geene erkenning van haar in onecht geboren kind plaats had), en dat zij bij die gelegenheid gezegd werd te zijn geboren en wonende te Alkmaar. Deze omstandigheid versterkte het Bestuur van Beerta in zijn beweren, dat Alkmaar was gebleven de woonplaats van Hitje Visser, niettegenstaande de afschrijving in Julij 1861 wegens verklaring van voorgenomen verhuizing naar Amsterdam, waaraan geen gevolg was gegeven.

Op advies van Gedeputeerde Staten van Groningen zijn de te Alkmaar nog wonende ouders van Hitje Visser door den Kantonregter onder eede gehoord, en, blijkens het op 29 December jl. daarvan opgemaakt proces-verbaal, hebben die beiden verklaard: „dat, naar hunne herinnering, hunne dochter Hitje Visser, die te Alkmaar dienstbode was en niet bij hen inwoonde, op Woensdag na Pinkster in 1861, nadat zij gedurende achttien weken met een ziek been in het Gasthuis had gelegen, in stilte, zonder hun dit mede te deelen, uit Alkmaar naar Amsterdam is vertrokken, alwaar zij eenigen tijd heeft gewoond;

„dat zij niet weten, of hunne dochter een verhuisbiljet te Alkmaar heeft aangevraagd;

„dat de eerste comparant, omstreeks veertien dagen na het vertrek van zijne dochter, naar Amsterdam is gegaan om haar op te zoeken, en hij haar aldaar toen ook heeft gevonden en gesproken;

„dat, op verzoek van zijne dochter, haar goed, dat zich gedeeltelijk in het Gasthuis te Alkmaar bevond, door hem naar Amsterdam bij eene aldaar wonende nicht is gebragt;

„dat hij zijne dochter evenwel toen niet heeft gezien; dat het bedoelde goed eenige dagen daarna, volgens later aan hem gedane mededeeling, door zijne dochter van dáár is afgehaald;

„dat hunne dochter, naar gissing, omstreeks drie of vier maanden te Amsterdam met een zekeren Jan Rustenburg, polderwerker, thans evenwel overleden, heeft gewoond;

„dat zij daarna, gedurende langen tijd, weinig meer van hunne dochter hebben gehoord; dat zij later hebben bemerkt, dat hunne dochter naar Beerta was vertrokken, en wel door een brief, dien zij van haar hadden ontvangen, waarin zij hare bevalling van Barend mededeelde;

„dat hunne dochter in Augustus 1863 met haar kind Barend wederom te Alkmaar is gekomen, en aldaar als dienstbode heeft gewoond, totdat zij op den 18 Junij 1864 met Pieter de Jong, polderwerker aan den Staatsspoorweg, is gehuwd, en langzamerhand met haren man, al naar dat werk vorderde, naar Velzen is gegaan, alwaar zij in Julij jl. is overleden."

Gedeputeerde Staten van Noordholland, dat proces-verbaal inzendende, geven als hun gevoelen te kennen, dat, ofschoon Hitje Visser later naar Alkmaar moge zijn teruggekeerd, het echter thans blijkt, dat zij tijdens hare bevalling van Barend Alkmaar *niet* als hare woonplaats kon aanmerken, daar zij alle betrekking met die plaats had opgegeven en, te Beerta als zoogenaamde *keetemeid* bij de polderwerkers in dienst zijnde, ook moest geacht worden dáár te wonen.

Gedeputeerde Staten van Groningen zijn van hetzelfde gevoelen, dat zij breeder uiteen hebben gezet in eenen brief van 1 Maart jl. aan het Bestuur van Beerta; — doch zij hebben dat Bestuur niet tot erkenning van het domicilie van onderstand kunnen brengen.

Dus zal 's Konings beslissing noodig zijn, en zal deze Afdeeling het ontwerp daartoe hebben voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

VI. *het geschil tusschen de gemeentebesturen van Breda en Oudenbosch over het domicilie van onderstand van de twee minderjarige weezen Antonius en Paulus Hertog.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! In Februarij 1865 is in de kolonie Frederiksoord overleden de weduwe van Antonius Hertog, nalatende zeven kinderen, allen in de kolonie geboren, tijdens hunne ouders voor rekening van de Afdeeling der Maatschappij van Weldadigheid te Breda aldaar gevestigd waren.

De Directeur der Maatschappij te Frederiksoord heeft zich tot het Armbestuur te Breda gewend, te kennen gevende, dat, naar zijn oordeel, die kinderen armlastig waren te Breda en dus in onderstand behoorden opgenomen te worden voor rekening dier gemeente. Toen die armlastigheid echter aldaar werd ontkend en het na eenige briefwisseling bleek, dat eene Koninklijke beslissing noodig zou zijn, heeft men, om die beslissing te kunnen inroepen, twee dier kinderen naar Breda gezonden, waar zij door den Burgemeester in onderstand zijn opgenomen ten laste der gemeente Oudenbosch, welke door hem als hun domicilie van onderstand werd aangemerkt. Naar aanleiding van een adres van het Burgerlijk Armbestuur van Breda hebben nu Gedeputeerde Staten van Noordbrabant de zaak aan Zijner Majesteits beslissing onderworpen.

Door Breda wordt het domicilie van onderstand betwist op deze gronden: 1°. dat wel art. 28, al. 4, der armenwet bepaalt, dat kinderen van kolonisten, in de koloniën geboren, geacht worden geboren te zijn in de gemeente, waartoe het Bestuur behoort, voor welks rekening de vader of moeder tijdens de geboorte in de koloniën gevestigd was, maar dat de Afdeeling van de Maatschappij van Weldadigheid niet behoort tot de in die bepaling bedoelde *besturen*. Onder die besturen kunnen niet anders begrepen worden dan gemeentebesturen of instellingen van weldadigheid, zoo als die bij artt. 1 en 2 der wet worden omschreven. De Maatschappij van Weldadigheid behoort, volgens Breda, niet tot die instellingen, welke in den zin der wet armenverzorging voortdurend ten doel hebben, maar valt in de uitzondering van art. 1, al. 2, daar zij juist bestemd is tot het voorkomen van armoede. Hare statuten, goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 7 Julij 1859, n°. 79, betreffen niet de armenverzorging, maar bepalen uitdrukkelijk, dat het doel der Maatschappij is mede te werken tot verbetering van den toestand der lagere volksklasse, en dat naar dit doel gestreefd wordt niet door armenbedeeling, maar door het plaatsen van de haar toevertrouwde huisgezinnen en personen in hare koloniën onder behoorlijke tucht en door het aldaar verschaffen van arbeid en onderwijs.

Ter bestrijding van dit beweren heeft de Directeur der Maatschappij zich beroepen op het Koninklijk besluit van 10 April 1856, n°. 107, waarbij Nijmegen tot domicilie van onderstand is aangewezen van een behoeftige, in 1824 in de kolonie Frederiksoord geboren uit ouders, derwaarts opgezonden door tusschenkomst van de te Nijmegen gevestigde Sub-Commissie der Maatschappij. Het Armbestuur te Breda meent echter, dat destijds de regtsquaestie niet aan Zijne Majesteit is voorgelegd; dat daarvan ten minste uit de motieven van het besluit niet blijkt, en dat in allen geval de ouders van den behoeftige, wiens domicilie van onderstand bij dat besluit is aangewezen, toen zij naar de kolonie gezonden werden, te Nijmegen verblijf hielden en hoogstwaarschijnlijk dáár armlastig waren, terwijl de vader van A. en P. de Hertog niet te Breda, maar te Oudenbosch geboren was en verblijf hield;

2°. dat het Bestuur der Afdeeling in allen geval slechts een onderdeel is van het Hoofdbestuur, en, wanneer het zich de zorg voor kolonisten aantrekt, dit doet als lasthebber van het Hoofdbestuur, zoodat 's Gravenhage, waar het Hoofdbestuur zijn zetel heeft, zou wezen de gemeente, waartoe het Bestuur, bij art. 28, al. 4, bedoeld, behoort;

3°. dat wijders het Bestuur der Afdeeling Breda tot het geheele arrondissement Breda behoort, al is het ook te Breda gevestigd, weshalve in elk speciaal geval onderzocht dient te worden, voor welke gemeente van het arrondissement de Afdeeling bij de opzending van behoeftigen geacht moet worden gehandeld te hebben. De

omstandigheid toch, dat voor het arrondissement slechts ééne afdeeling bestaat, kan de gemeente, waar zij haren zetel heeft, niet verbinden om al de kinderen, in de koloniën geboren uit armen, aldaar voor rekening der Afdeeling gevestigd, te ondersteunen, ook wanneer die armen elders armlastig zijn, zoo als met Antonius Hertog (den vader) het geval was. De bepaling van art. 28, al. 4, bedoelt kennelijk te voorkomen, dat de toevallige geboorte het onderstands-domicilie regele, en wil, dat de vader of moeder geacht zal worden op de plaats van hun onderstands-domicilie te zijn blijven wonen, want geen Bestuur zal onverpligt voor een elders armlastige betalen. Ant. Hertog (de vader) was armlastig te Oudenbosch, en die omstandigheid doet het, volgens het oordeel van het Burgerlijk Armbestuur te Breda, redelijk schijnen, dat diezelfde gemeente, even als zij gebaat is door de vestiging van A. Hertog in de koloniën, ook de gevolgen ten haren laste krijgen, welke het huwelijk van A. Hertog gehad heeft.

Gedeputeerde Staten van Noordbrabant hebben als hun gevoelen te kennen gegeven, dat, ofschoon Breda wel bezwaard kan worden door de bepaling van art. 28, § 4, der armenwet, toch bezwaarlijk eene andere gemeente als domicilie van onderstand kon worden aangewezen: Oudenbosch, het onderstands-domicilie des vaders, niet, vermits de wet nergens de armlastigheid der kinderen regelt naar het domicilie der ouders; Vledder, waar de kolonie is gevestigd, niet, omdat de wet juist die gemeente heeft willen behoeden voor de nadeelen, welke uit het gemeene regt door het bestaan van koloniën zouden voortvloeijen.

Tegen de bewering, dat 's Gravenhage als de gemeente, waar het Hoofdbestuur gevestigd is, zou behooren te worden aangewezen, voeren Gedeputeerde Staten aan, dat dit nog veel onbillijker zou wezen dan de aanwijzing van Breda, omdat het Hoofdbestuur evenmin kan geacht worden tot de gemeente 's Gravenhage te behooren, in den zin, waarin dat woord te Breda wordt opgevat, als het Afdeelings-Bestuur tot Breda; de grondslag, bij de wet voor het domicilie van onderstand aangenomen, de geboorteplaats of woonplaats der ouders, zou dan geheel uit het oog worden verloren. De wet is van dien grondslag alleen afgeweken, wanneer, zoo als in de koloniën, die woonplaats op onnatuurlijke wijze is verkregen, en heeft voor die gevallen de plaats aangewezen, waar de natuurlijke woonplaats der ouders zou zijn geweest en de geboorte derhalve vermoedelijk zou hebben plaats gehad, indien de ouders niet naar de koloniën waren opgezonden. Indien de beweringen van Breda ingang vonden, zouden de kinderen van kolonisten nergens domicilie van onderstand hebben en mitsdien ten laste des Rijks komen.

Eindelijk verklaren Gedeputeerde Staten, dat het hun onaannemelijk voorkomt, dat de wetgever niet aan de Maatschappij van Weldadigheid zou gedacht hebben bij de regeling van het domicilie van onderstand der kinderen van kolonisten, geboren in koloniale inrigtingen.

Het Gemeentebestuur van Oudenbosch is van gevoelen, dat, volgens art. 28, al. 4, Breda behoort te worden aangewezen. Het heeft ten aanzien van Antonius Hertog (den vader) medegedeeld, dat deze den 13 April 1822 aldaar is geboren en in een bevolkingsregister, aldaar in 1822 opgemaakt, onder het huisgezin van zijn vader voorkomt als eenige maanden oud, op welk register echter geene aanteekening is gemaakt van het tijdstip van vertrek, evenmin als van de plaats der nadere inwoning dier familie. Het Gemeentebestuur geeft verder eenige omstandigheden op, welke volgens zijne meening doen vermoeden, dat het bedoelde gezin van Oudenbosch naar Breda en van dáár naar de koloniën is vertrokken.

Volgens de stamlijst, door de Sub-Commissie van Weldadigheid te Breda den 1 October 1823 opgemaakt, was de laatste woonplaats van Pieter Hertog, vader van Antonius, met wien deze naar de kolonie was gezonden, Oudenbosch.

Door het Burgerlijk Armbestuur van Breda is overgelegd een brief van genoemden

Pieter Hertog aan genoemde Sub-Commissie dd. 9 Augustus 1845, waarin hij schrijft, dat hij in 1822 met zijn gezin verzonden is van den Oudenbosch naar de kolonie van Weldadigheid. Dat Bestuur trekt uit een en ander het besluit, dat Pieter Hertog te Breda slechts korter of langer, misschien wel met zijn huisgezin, vertoefd heeft, om het noodige voor de reis te regelen en de vereischte zamensprekingen te houden nopens zijne opzending naar- en zijn verblijf in de koloniën; maar dat hij te Breda niet woonde, toen hij naar de koloniën werd opgezonden.

Gedeputeerde Staten, die nadere inlichtingen opzendende, merken op: dat het denkbaar is, dat het gezin van P. Hertog eenigen tijd vóór de opzending een zwervend leven geleid heeft, tot welke onderstelling de omstandigheden, door Oudenbosch opgegeven, aanleiding geven; dat de enkele vermelding in den brief van Hertog, zonder nader bewijs, niet voldoende is om aan te nemen, dat de gemeente Oudenbosch tijdens de opzending zijne woonplaats was; doch dat in allen gevalle zulks niet zou kunnen leiden om, in strijd met art. 28, al. 4, die gemeente als het domicilie van onderstand aan te wijzen van de kinderen, waarvan quaestie is. Zij volharden mitsdien bij hun advies, dat Breda als zoodanig behoort te worden aangewezen.

Het Gemeentebestuur van Vledder heeft aan den Raad van State afschrift gezonden van eenige brieven, die reeds bij de stukken aanwezig waren, en te kennen gegeven, dat, naar zijn gevoelen, de gemeente, waarin de koloniën gelegen zijn, in geen geval kan worden aangewezen als domicilie van onderstand van personen, die aldaar geboren zijn uit ouders, voor rekening van andere gemeenten of besturen dáár gevestigd, en dat de bepaling van art. 28, al. 4, niet kan worden krachteloos gemaakt door eene verandering van lateren datum in de statuten der Maatschappij van Weldadigheid.

In deze zaak zal alsnu een ontwerp van besluit aan den Koning moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

VII. *het geschil over het domicilie van onderstand van den minderjarige Adrianus Victor Steenbergen.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Boot. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Boot: Mijne Heeren! Op 's Konings magtiging is door den Minister van Binnenlandsche Zaken, bij brief van 24 Mei jl., 7de Afdeeling, bij deze Afdeeling ter overweging aangebragt een geschil over het onderstands-domicilie van Adrianus Victor Steenbergen, minderjarigen zoon van Elisabeth Santheuvel, weduwe van Johannes Steenbergen.

Aan dien jongeling, op 24 Julij 1850 te Rotterdam geboren, is in die stad op 1 December 1866 onderstand verleend ten laste van Dordrecht, vermits de nog in leven zijnde moeder op 23 Februarij 1809 te Dordrecht was geboren.

Burgemeester en Wethouders van Dordrecht ontkennen echter deze armlastigheid, op grond, dat de geboorte der moeder in hunne gemeente slechts toevallig was geweest. Zij leiden dit af uit de doop-acte, getrokken uit de registers der Roomsch-Katholijke gemeente, houdende, dat te Dordrecht op 24 Februarij 1809 gedoopt is Elisabeth, dochter van Fernandus Santheuvel en Milda Wiegman, terwijl achter den voornaam Elisabeth geschreven staat: *in transitu.*

De moeder zelve, daarover gehoord, heeft aan het Gemeentebestuur van Rotterdam

opgegeven, dat zij is geboren in eene schuit, waarop hare ouders woonden, en dat zij ter wereld kwam nabij Sliedrecht; dat zij te Dordrecht is gedoopt in de Roomsch-Katholijke kerk; en dat haar vader, Duitscher van geboorte, vele jaren te Dordrecht heeft gewoond, waar hij als zetschipper bij zekeren Bruiningen diende.

Op de hernieuwde weigering van Dordrecht, is aanvankelijk door Burgemeester en Wethouders van Rotterdam beweerd, dat de behoeftige dan komen moest ten laste van het Rijk; doch, daar de plaats, waar de moeder gedoopt is, bekend is, werd door den Minister van Binnenlandsche Zaken aangetoond, dat òf art. 27 òf art. 28, al. 7, maar geenszins art. 33 der armenwet hier van toepassing moest zijn.

Gedeputeerde Staten van Zuidholland achten het voldoende bewezen, dat, bij gebrek aan geboorte-acte, de doop-acte der moeder Dordrecht aanwijst als het domicilie van onderstand van dezen minderjarige.

Door Burgemeester en Wethouders van Dordrecht is nog eene memorie aan den Vice-President van den Raad van State ingezonden, waarin wordt gewezen op de verklaring in de doop-acte, dat die doop te Dordrecht plaats had *in transitu* (*en passant*) — op de eigen verklaring dier vrouw, dat zij ter wereld kwam in eene schuit, nabij Sliedrecht, en op de trouw-acte dier vrouw, volgens welke zij, op den 6 November 1808 (drie maanden vóór de geboorte van Adrianus Victor) te Delfshaven, waar zij toen woonde, is in het huwelijk getreden met J. F. Santheuvel, destijds wonende in zijn dáár liggend vaartuig.

De Afdeeling is thans geroepen in deze zaak een ontwerp van besluit met advies aan den Koning voor te dragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

VIII. *het beroep van den Gemeenteraad van Moergestel van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, waarbij goedkeuring is onthouden aan de afzonderlijke begrooting voor* 1867 *van de afdeeling Heyze, en de algemeene begrooting der gemeente over dat dienstjaar, krachtens art.* 212 *der gemeentewet, met een post is verhoogd.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Vries. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Vries: Mijne Heeren! Het gehucht Heyze maakt eene afdeeling uit der gemeente Moergestel en is van oudsher in het bezit van de gronden, bekend onder den naam van Heyzensche gemeente.

De inwoners van dat gehucht zijn, met uitsluiting van de overige ingezetenen van Moergestel, de eenigen, die van die gronden de vruchten trekken, de inkomsten genieten en de lasten dragen. Dien ten gevolge hebben Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, bij besluit van 7 Maart 1863, overeenkomstig art. 217 der gemeentewet, het verband dezer afzonderlijke huishouding met de algemeene huishouding der gemeente geregeld, aan welke regeling Zijne Majesteit de vereischte goedkeuring heeft verleend bij besluit van 19 Maart daaraanvolgende.

Volgens art. 6 wordt jaarlijks eene afzonderlijke begrooting van de inkomsten en uitgaven der afdeeling Heyze, naar de regelen, gesteld bij de gemeentewet ten aanzien der gemeentelijke begrooting, opgemaakt, vastgesteld en aan Gedeputeerde Staten ter goedkeuring ingezonden.

Reeds op de afzonderlijke begrooting voor 1866 had de Gemeenteraad in uitgaaf eene som uitgetrokken van *f* 200, grootendeels bestemd tot bestrijding der kosten

van herstelling eener brug in den Heyzenschen dijk, en was deze post de aanleiding geweest, dat Gedeputeerde Staten hunne goedkeuring aan die begrooting hebben geweigerd, van welke weigering de Raad in beroep was gekomen bij Zijne Majesteit. Naar aanleiding van dit beroep heeft een onderzoek plaats gehad, dat veel tijd heeft gevorderd, zoodat eindelijk in onderling overleg is goedgevonden den bewusten post van de begrooting voor 1866 af te nemen, ten einde de afdoening van deze niet langer op te houden, en de quaestie bij de behandeling der begrooting voor het nu loopende jaar tot eene beslissing te brengen.

Alzoo zijn nu op de afzonderlijke begrooting der afdeeling Heyze voor 1867 twee posten gebragt, als:

één in uitgaaf onder hoofdstuk III, art. 1*d*, voor onderhoud van bruggen enz., groot *f* 200;

en daartegenover één in ontvang, hoofdstuk III, art. 6, opbrengst van weigelden van gemeentegronden, groot *f* 200.

Ook aan deze begrooting hebben Gedeputeerde Staten hunne goedkeuring onthouden, bij besluit van 10 Mei dezes jaars. De gronden voor deze beslissing waren, dat: volgens ingewonnen berigt van den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat, de Heyzensche dijk, deel uitmakende van den weg van Moergestel over de Vinkenbergsche straat, de Heyzensche straat, en den Haaghortschen dijk naar Diessen, geacht moet worden te zijn een openbare gemeenteweg, die ten laste der gemeente Moergestel behoort te worden onderhouden en waarvan de kosten mitsdien op de algemeene begrooting dier gemeente behooren; dat toch deze onderhoudslast niet onder de lasten der afdeeling is opgenomen bij de regeling, in 1863 door Zijne Majesteit goedgekeurd; dat, door het wegvallen van den post voor onderhoud, de weigelden onnoodig worden, en buitendien tegen dien post bedenking bestaat, daar de gronden, waarvan die weigelden zouden geheven worden, tot dusver *in natura* door de geregtigden worden genoten en de Commissie voor de afdeeling Heyze de verpachting dier gronden niet heeft voorgesteld.

Gelijktijdig hebben Gedeputeerde Staten de gemeentebegrooting voor 1867 goedgekeurd, na daarop, krachtens art. 212 der gemeentewet, een post van *f* 200 te hebben gebragt voor de herstelling der brug in den Heyzenschen dijk en het opmaken van den weg, onder dien naam bekend, welke herstelling en opmaking erkend worden noodzakelijk te zijn.

Tegen beide besluiten is het beroep op Zijne Majesteit gerigt. De Raad verlangt goedkeuring van de afzonderlijke begrooting, vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten, zoo even vermeld, en goedkeuring van de gemeentebegrooting, zoo als die door den Raad is vastgesteld.

Ten aanzien van den Heyzenschen dijk is door den Gemeenteraad aangevoerd: dat die niet is een openbare weg, maar nooit anders geweest is dan een drijfweg van vee, waarover eenige menschen, die dáár turfvelden hebben liggen, wegen; dat nooit daarover door het Gemeentebestuur eenig gezag is uitgeoefend; dat hij ten allen tijde door de Gezworens of Regenten der afdeeling zoo voor als achter de brug is bepoot, beplant en beheerd; dat hij niet zoo kort is als de weg, die door den Molenakker, over den Houtakker of Biest naar Diessen leidt, welke laatste weg ten allen tijde bereden kan worden, terwijl de Heyzensche dijk in den winter of met hoog water dikwijls ter diepte van ½ el inundeert. De Raad wijst verder op het gebeurde in 1765, toen de Rentmeester-Generaal der domeinen in Brabant, op de klagten van eenige ingezetenen en voerlieden, aan Drossaart en Regenten van Moergestel eene aanschrijving had gedaan om den Heyzenschen dijk binnen veertien dagen op te maken. Drossaart en Regenten hadden toen geantwoord, dat dit een eigen weg was, die, zoover menschengeheugen strekte, nooit door hen of hunne voorgangers was geschouwd, en zij het onraadzaam achteden daar de hand aan te slaan, uit vrees van

door de Gezworens der Heyzensche gemeente in eene fatale procedure te worden betrokken. In 1766 is daarop in eene vergadering van Officier en Schepenen van Moergestel, door den Drossaart aan de Gezworenen der Heyze afgevraagd, of zij binnen acht dagen den weg geliefden op te maken, of de redenen hunner weigering op te geven, waarop door de Gezworenen is geantwoord, binnen acht dagen een of ander rapport te zullen doen. De Raad legt tot staving afschrift over van de aanteekeningen, van dit gebeurde bestaande, en voegt er bij, dat van hetgeen daarop gevolgd is, niets staat aangeteekend, maar dat de Gezworenen in het vervolg naar welgevallen over den weg beschikt hebben, en dien vóór ongeveer 50 jaren op eigen gezag circa 200 ellen hebben verlegd.

Ten gevolge van de publicatie van 1 April 1824, houdende eene ordonnantie omtrent het plaatsen van hekken en draaiboomen op de dijken en wegen in de provincie, zegt de Raad verder, moeten binnen drie weken alle draaiboomen en hekken zijn weggeruimd op de wegen, welke voor de openbare passage volstrekt noodzakelijk waren; doch de banhekken of slagboomen tot afsluiting der Heyzensche gemeente zijn toen niet weggeruimd, omdat, volgens verklaring van het Gemeentebestuur, indertijd door deze geene openbare passage was.

Op 3 September 1855 besloot de Raad een sloot te graven door een hoek aan de zuidwestzijde van den gemeenschappelijken eigendom der afdeeling ter afvoering van water, waarvan de Heyze overlast had, en voorts de daaruit komende aarde te gebruiken tot verhooging van den Heyzenschen dijk; doch toen het werk half voltrokken was door hand- en spandienst, sloten de Regenten der Heyze den draaiboom, die in den kant van den dijk was geplaatst. De Wethouder, met het werk belast en dat willende voortzetten, liet den draaiboom openbreken, waarop hij, op aanklagt van Regenten, door den regter tot straf is veroordeeld wegens het schenden van eens anders eigendom.

De Raad doet hierbij nog opmerken, dat in de afdeeling de Biest van Hilvarenbeek de gemeenschappelijke eigenaren der goederen de brug, die dáár over de rivier ligt, moeten onderhouden, hoewel die gelegen is in den openbaren weg van Hilvarenbeek en Diessen op Tilburg en Moergestel.

De Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat, door Gedeputeerde Staten geraadpleegd, heeft berigt, dat de weg, loopende van Moergestel over de Vinkebergsche straat, de Heyzensche straat, den Haaghortschen dijk naar Diessen, zonder eenigen twijfel, een openbare gemeenteweg is. Behalve dat hij op de provinciale kaart van L. van der Voort Pieck en op de kadastrale kaarten voorkomt, vindt men hem nagenoeg in dezelfde rigting, die hij thans nog heeft, aangeteekend op de kaart van Bataafsch Brabant van het jaar 1794, door den landmeter H. Verhees. Het is meerendeels een breede weg, waarvan het gedeelte tusschen Moergestel en het gehucht de Heyze door het Gemeentebestuur, als gemeenteweg, jaarlijks geschouwd wordt, het gedeelte, genaamd de Heyzensche dijk, tusschen Heyze en de grensscheiding der gemeenten Moergestel en Diessen niet onderhouden wordt, terwijl het verdere gedeelte tot Diessen door het Bestuur dezer laatste gemeente goed onderhouden wordt. Volgens denzelfden Hoofd-Ingenieur is de brug over de Reusel, wijd 7 el, geheel versleten; is de bedoelde weg de kortste verbinding tusschen Moergestel en Diessen; is wel die over den Molenakker en Houtakker iets korter, maar loopt deze laatste over particuliere eigendommen, en wordt hij niet als publieke weg erkend.

Door den Gemeenteraad wordt beweerd, dat de Heyzensche dijk voor $^9/_{10}$ is in het uitsluitend belang der afdeeling Heyze, en dat deze ten allen tijde de kosten van onderhoud van dien weg en van een vijftal beeren of kleine bruggen, daarin gelegen, heeft gedragen, schoon de daarin liggende brug door het riviertje de Reusel eene reeks van jaren vrijwillig door het Gemeentebestuur hersteld is. De Raad heeft voorts overgelegd eene verklaring van twee landbouwers, Jan Vriens en Lourens de Laat,

de laatste Wethouder van Diessen, wonende op Haaghorst, houdende, dat Jan Mol in 1823 met de naburen en Regenten der Heyze een contract heeft aangegaan over het maken van een weg over zijn perceel, waar gezegde buren met hunnen Heyzenschen dijk tegen aankwamen, en zonder welk perceel zij dien dijk nooit met den weg van de Haaghorst konden vereenigen, hetwelk men verlangde om de klagten over den slechten weg door het Broek te doen ophouden; de verklaring vermeldt tevens de voorwaarden, waarop dat contract indertijd is aangegaan, o. a. dat Jan Mol behield de voorpoting op den afgestanen grond. Ten aanzien van het weidegeld beweert de Raad, dat art. 2 der regeling van 1863 hem verpligt de goederen der afdeeling niet *in natura* te doen genieten, maar te zorgen, dat de voordeelen der afdeeling zoo evenredig mogelijk door de bewoners genoten worden, hetgeen niet doenlijk is, zoo zij, die vee hebben, dat vee dáár kosteloos kunnen laten weiden.

Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, omtrent het door den Gemeenteraad aangevoerde gehoord, hebben afschriften ingezonden van de regterlijke uitspraken, in de geschillen betrekkelijk den Heyzenschen dijk gewezen, en daarbij doen opmerken, dat de Wethouder van Moergestel indertijd is veroordeeld, ter zake van moedwillige verbreking en vernieling van een draaiboom, op last van Regenten der Heyze geplaatst, op zijde van den weg, den Heyzenschen dijk genaamd, tot afsluiting van den polder het Achtblokker Koolbroek, doch waardoor het gebruik van dien weg in geenen deele werd verhinderd of bemoeijelijkt; dat de vraag, wie eigenares van den Heyzenschen dijk was, de gemeente of de afdeeling de Heyze, door het Geregtshof van Gelderland destijds is in het midden gelaten, omdat, al mogt de gemeente later bewijzen eigenares te zijn, uit haar eigendomsregt nog geenszins de bevoegdheid zou voortvloeijen om eene door een ander gestelde sluiting te vernielen.

Naar het oordeel van Gedeputeerde Staten behoort de tegenwoordige bestemming van den weg uitsluitend tot rigtsnoer te worden genomen, en kan de gemeente zich dus niet op grond eener vroegere meer beperkte bestemming van den onderhoudslast ontheven achten. Dat de Heyzensche dijk ten allen tijde slechts een drijfweg van vee voor weinige menschen zou geweest zijn, achten Gedeputeerde Staten aan twijfel onderhevig, daar de klagte over de onbruikbaarheid van den weg ten jare 1765 van onderscheidene ingezetenen en voerlieden is uitgegaan. Het jaarlijks in oogenschouw nemen of begaan van den weg, het gedurende eene reeks van jaren door de gemeente repareren van de brug en de poging tot ophooging van den weg in 1855 zijn, naar het oordeel van Gedeputeerde Staten, zoovele kenteekenen, dat die weg inderdaad van algemeen gemeentebelang werd gerekend. Volgens art. 231 der gemeentewet komen, schrijven Gedeputeerde Staten, de kosten van herstelling ten laste der gemeente, behoudens bestaande wettige verpligtingen van anderen, waardoor, volgens het arrest van den Hoogen Raad van 29 November 1864, verstaan moet worden eene overeenkomst of andere burgerlijke regtstitel; het beweerde onderhoud en beheer van den weg door de afdeeling Heyze kan niet als zoodanig gelden, terwijl, wat de brug betreft, waarvoor het grootste gedeelte der *f* 200 strekken moet, het vroeger onderhoud ten koste der gemeente door het Gemeentebestuur is erkend.

Wat betreft den post van *f* 150, wegens weigelden, op de afzonderlijke begrooting der afdeeling gebragt, doen Gedeputeerde Staten opmerken, dat bij art. 2 der regeling van Maart 1863 het genot *in natura* van de gronden niet verboden, maar bepaald verondersteld is; dat uitkeering in geld aan de hoofden van huisgezinnen, welke geen genot *in natura* kunnen hebben, niet met die regeling noch met vroegere stukken zou zijn overeen te brengen, daar ook art. 1 van het door hen overgelegd reglement op het schutten van vee van 1835 uitdrukkelijk, op grond van de oude concessiën, transporten en bescheiden, het genot *in natura* toekende; dat overigens die weigelden ook alleen bestemd waren tot het vinden van de kosten der brug.

In een schrijven van 20 November 1866, tijdens de begrooting voor 1866 nog in

behandeling was, heeft de Gemeenteraad aan den Raad van State eenige inlichtingen gegeven omtrent den eigenaardigen toestand der gemeente en het verband tusschen haar en de afdeeling Heyze. Hij deelde daarin mede, dat de gemeente van ouds verdeeld is geweest in vier buurtschappen of haardgangen, die van Over het Water, Kerkeind, Heyze en Heuvel, die door de heeren der heerlijkheid in het bezit waren gesteld van de woeste gronden, waaraan de gehuchten grensden, voor eene nietsbeteekenende koopsom, te betalen door een jaarlijkschen grondcijns; dat die woeste gronden beheerd werden door lieden, door de bewoners der haardgangen uit hun midden gekozen, welke gekozenen, ten overstaan van Schepenen, in handen des Drossaards den eed afgelegd hebbende, Gezworenen werden genoemd; dat zij het beheer voerden ten voordeele van den haardgang, maar, zoodra het verkoop gold, de gelden aan het Gemeentebestuur moesten verantwoorden; dat aldus langzamerhand de woeste gronden ten algemeenen nutte waren verkocht, verhuurd of beplant, met uitzondering van die van de Heyze; dat men daarop, vermits vroegere pogingen tot verzet van de buurtschap van Over het Water zonder vrucht waren geweest, ook de goederen van de Heyze ten algemeenen nutte was beginnen te verkoopen, waartegen echter door de bewoners dier afdeeling verzet was gedaan, met dat gevolg, dat die haardgang als eene afzonderlijke afdeeling der gemeente, bedoeld bij art. 217 der gemeentewet, was erkend; uit welk een en ander de Raad afleidde, dat, vermits nu de bewoners dier afdeeling, gebaat door de opbrengst van den verkoop der gronden van de andere afdeelingen, hunne gemeene gronden uitsluitend voor zich zelve behielden, de billijkheid ten minste vordert, dat zij de kosten, aan hun eigendom verbonden, ook zelve dragen.

Omtrent de verklaring van de landbouwers Vriens en de Laat hebben Gedeputeerde Staten de drie leden der Commissie voor de zaken van de Heyze gehoord. Deze hebben het bestaan van een contract tusschen de Regenten der Heyze en Jan Mol over het maken van een weg tot verbinding van den Heyzenschen dijk met dien van de Haaghorst ontkend; te meer om het geheel noodelooze voorbehoud van het regt van voorpoting, daar het toch een algemeen erkend gebruik was, dat de aangelanden den weg moesten onderhouden, waarvoor zij het genot hadden van de voorpoting op den kant van den onderhouden weg, even als zulks in andere gemeenten van Noord-brabant en in andere deelen van het land gebruikelijk was. Zij verklaarden, dat het beertje of de duiker voor de waterlossing, uitmakende de scheiding tusschen de gemeenten Moergestel en Diessen, door de Heyze voor de helft is bekostigd en wordt onderhouden; dat zij dit echter in vroeger tijd hebben aangenomen ter voorkoming van onaangenaamheden, doch niet erkennen er toe verpligt te zijn; dat de wederhelft wordt onderhouden door de gemeente Diessen; — dat de Heyze den Heyzenschen dijk alleen heeft onderhouden, voor zoover de eigendommen van de afdeeling er langs waren gelegen, en even als andere aangelanden voor het genot der voorpoting; dat de Heyzensche dijk is een openbare weg, toebehoorende aan de gemeente Moergestel, waarop de buren van de Heyze hoegenaamd geene aanspraak maken of gemaakt hebben als eigen weg hunner afdeeling; dat de gemeente Moergestel ten jare 1855 den weg aanmerkelijk verhoogd heeft door middel van hand- en spandiensten, die in het algemeen van de ingezetenen van Moergestel zijn gevorderd; dat de grond daartoe ontleend werd uit den polder, toebehoorende aan de afdeeling Heyze; dat toen uit het ontleenen van dien grond en het verbreken van een hek een proces is gevolgd, waarin de Wethouder is veroordeeld; dat dit hek niet op den Heyzenschen dijk stond, maar op den polder, langs den dijk gelegen.

Tot wederlegging van deze opgaven der Commissie voor de zaken van de Heyze, heeft de Raad aan Gedeputeerde Staten eene memorie ingediend, waarbij hij herhaalt zijne verklaring, dat de Heyzensche dijk sedert onheugelijke tijden uitsluitend eigen-

dom der afdeeling Heyze geweest is; dat de Regenten dien ten allen tijde ten koste der afdeeling hebben onderhouden en ten haren voordeele hebben beplant; dat hij een deel van den gemeenschappelijken eigendom der afdeeling uitmaakt.

Ter bestrijding van de ontkenning van het contract, tusschen de Regenten der afdeeling en Jan Mol aangegaan, hierboven vermeld, legt de Raad bij die memorie eene nadere verklaring over: 1°. van Jan Vriens en de Laat, waarbij zij hunne vroegere verklaring nader bevestigen en tevens verklaren menigmaal te hebben gezien, dat de naburen van de Heyze den dijk van de Broekzijde af tot aan de scheiding of het beerken van Diessen en Moergestel hebben gemaakt volgens verpligting en gebruik; 2°. eene verklaring van twee oude landbouwers, wonende op het Broekeind Haaghorst, dat zij zich nog zeer wel herinneren de voorwaarden, waarop zij in persoon den weg hebben helpen maken over het perceel van Jan Mol, om den nieuwen Heyzenschen dijk te verbinden met den weg van de Haaghorst, ter vervanging van den slechten weg door het Broek.

Omtrent het onderhoud van den Heyzenschen dijk voegt de Raad mede eenige verklaringen bij zijne memorie, als:

éene van J. Schoonis, te Moergestel, dat hij in 1840, woonachtig zijnde op de Heyze, door de buren is gekozen tot Regent of Gezworen dier afdeeling voor den tijd van zes jaren; dat in dien tijd de menschen met hunne goederen, langs den dijk gelegen, nooit belast zijn geweest met het maken of verbeteren daarvan, om reden de buren der afdeeling hiertoe altijd verpligt zijn geweest en ook altijd werkelijk den weg hebben gemaakt tot aan de scheiding van Moergestel en Diessen bij Jan Mol; dat hij zelf als Regent in die jaren het hout, staande op den Heyzenschen dijk, als voorpoting publiek onder de buren der Heyze heeft verpacht;

eene andere van W. Peynenburg en A. van der Es, dat zij 35 jaren op de Heyze hebben gewoond, en gedurende die jaren den Heyzenschen dijk altijd hebben helpen maken op aanzegging of order van de Regenten of Gezworenen, met de gezamenlijke bezitters tot en met de scheiding van Moergestel en Diessen, en dat zij altijd hebben hooren zeggen, dat de dijk een uitsluitend eigendom der Heyze is; dat de voorpoting van dien dijk ook het eigendom der Heyze is, terwijl het schaarhout en de boomen op de geheele uitgestrektheid van den weg altijd door de Regenten der Heyze onder elkander publiek is verkocht, en dat nooit een aangelande iets met den weg heeft te maken gehad.

Voorts nog eene verklaring van B. en P. van der Wouw, dat zij twee perceelen weiland hebben liggen langs den Heyzenschen dijk, doch nooit belast zijn geweest met het maken van dien dijk, doch dat zulks altijd heeft behoord aan de gezamenlijke bezitters der Heyzensche gemeente, die dan ook altijd de boomen op den dijk langs de perceelen van declaranten hebben geplant, verkocht of gerooid, en dat hun declaranten de voorpoting nooit heeft toebehoord.

Van gelijke strekking is de verklaring, door den Wethouder van de Laak in den Raad afgelegd, mede schriftelijk bij 's Raads memorie gevoegd.

De Raad houdt vol, dat het brugje op de grensscheiding van de Heyze en de gemeente Diessen door de afdeeling wordt onderhouden uit verpligting, even als de vier andere kleine brugjes of beeren, in den dijk gelegen.

Wat de verhooging van den dijk in 1855 door de gemeente aangaat, herinnert de Raad, dat in dien tijd het eigendomsregt van de goederen door het Gemeentebestuur aan de afdeeling werd betwist, van welke gelegenheid het Gemeentebestuur had gebruik gemaakt tot verbetering van de waterleiding, en dat het den uitgespitten grond niet beter had weten te bergen dan op den lagen dijk, totdat Regenten zulks verhinderden door inroeping van de regterlijke magt.

Eindelijk betoogt nog de Raad in zijn adres aan den Koning, dat Gedeputeerde

Staten verkeerdelijk beweren, dat de Heyzensche dijk niet kan komen ten laste der afdeeling Heyze, omdat hij niet is opgenomen in de regeling van 7 Maart 1863; dat toch, volgens artt. 1 en 2 dier regeling, de gronden, bekend onder den naam van Heyzensche gemeente, uitsluitend komen ten bate van de inwoners van het gehucht Heyze, en de lasten, op die gronden klevende, even als de kosten van onderhoud, ten laste der afdeeling komen; de Heyzensche dijk nu maakt een deel van die gronden uit, en de Regenten der afdeeling hebben hem even als de andere goederen steeds beheerd.

De Raad volhardt bij zijn gevoelen, dat, volgens art. 2 der regeling, de vruchten, welke de eigendommen der Heyze afwerpen, niet door de inwoners *in natura* behooren te worden genoten, hetgeen ook billijk is tegenover de armen en minvermogenden, die, zoo als die goederen nu gebruikt worden, *in natura*, niets kunnen genieten.

De Afdeeling zal alsnu omtrent deze zaak een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten voordragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

Verder voor heden geene zaken aan de orde zijnde sluit ik de vergadering.

Vijftiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 17 *Julij* 1867.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron Mackay van Ophemert en Zennewijnen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Commies van Staat, Mr. W. A. Baron van Verschuer.

De Voorzitter: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Aan de orde is:

I. *het beroep van den Raad der gemeente Hellendoorn van een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel, weigerende de vaststelling der jaarwedde van den Hulp-Onderwijzer aan de openbare lagere school te Hellendoorn.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Vries. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Vries: Mijne Heeren! Bij besluit van 16 Januarij 1867 hebben Gedeputeerde Staten van Overijssel hunne goedkeuring onthouden aan een besluit van den Raad van Hellendoorn van 24 October 1866, waarbij het tractement van den Hulp-Onderwijzer aan de dorpschool aldaar was vastgesteld op *ƒ* 250 in plaats van *ƒ* 300, vroeger als jaarwedde aan die betrekking verbonden. Gedeputeerde Staten waren namelijk van oordeel, dat het niet gebleken was, dat geschikte hulp-onderwijzers in het algemeen zich tegenwoordig meer genegen toonen om de schooldienst waar te nemen voor *ƒ* 250, dan op het oogenblik, dat de Raad daarvoor *ƒ* 300 beschikbaar stelde, en dat veeleer grond bestaat voor het vermoeden, dat zelfs deze laatste som algemeen nog niet beschouwd wordt als eene voldoende bezoldiging.

De Gemeenteraad heeft nader aan Gedeputeerde Staten de redenen ontvouwd, die hem genoopt hebben tot die vermindering te besluiten. Toen de vroegere Hulp-Onderwijzer Schoemaker benoemd is, stond aan het hoofd der school de Onderwijzer Wesselink, die geen de minste geoefendheid of geschiktheid bezat, eenig voorbereidend of meer gevorderd onderwijs te geven in vreemde talen. Daarom was toen opgeroepen op eene jaarwedde van *ƒ* 300 een Hulp-Onderwijzer, den rang van Hoofd-Onderwijzer bezittende, en als zoodanig benoemd voormelde Schoemaker, en zulks, niettegenstaande, uit hoofde van het aantal kinderen, destijds geene verpligting tot

het aanstellen van een Hulp-Onderwijzer aan deze school bestond. Na het overlijden van Wesselink, was tot Hoofd-Onderwijzer op eene jaarwedde van ƒ 550 benoemd A. W. Westra, die de bevoegdheid en geschiktheid heeft tot het geven, niet alleen van meer uitgebreid onderwijs, maar tevens tot het geven van onderwijs in vreemde talen, zoodat sedert zijne benoeming de behoefte aan een Hulp-Onderwijzer in de dorpschool, die mede in vreemde talen onderwijs geeft, minder dringend is. Na het vertrek van Schoemaker is daarom eene oproeping gedaan van hulp-onderwijzers, bevoegd tot het geven van gewoon onderwijs, op eene jaarwedde van ƒ 250. Daarop hebben zich vijf sollicitanten aangemeld, waarvan zich twee uit hoofde van plaatsing elders hebben teruggetrokken. De keuze is toen gevallen op K. van der Veen, die benoemd is bij besluit van 1 December 1866. De jaarwedde van ƒ 250 is in overeenstemming met de belooning van den Hulp-Onderwijzer aan de openbare school in de buurtschap Noetsele, en van den Onderwijzer aan het hoofd der school, overeenkomstig art. 20 der wet, in de buurtschap Egedé gevestigd. — De Raad wees ten slotte op de zware kosten ter zake van het onderwijs, op de gemeente drukkende, bij het bestaan van niet minder dan zeven scholen. Hij drong daarom nader op goedkeuring van zijn besluit van 24 October aan, te meer, dewijl het Gemeentebestuur van Deventer bij de oproeping van sollicitanten voor de vervulling van openstaande hulp-onderwijzersplaatsen geen hooger jaarwedde uitlooft dan van ƒ 250.

Bij beschikking van 20 Maart 1867 verklaarden Gedeputeerde Staten geene termen te hebben gevonden om van hun besluit van 16 Januarij bevorens terug te komen. Tegen dat besluit is de Gemeenteraad van Hellendoorn thans in beroep gekomen bij Zijne Majesteit, met verwijzing tot de gronden, in zijn nader schrijven aan Gedeputeerde Staten ontvouwd.

Gedeputeerde Staten, door de Regering om berigt en raad omtrent 's Raads adres gevraagd, hebben bij hun antwoord een schrijven opgezonden van den Inspecteur van het Lager Onderwijs in de provincie Overijssel. Deze geeft in overleg met den Schoolopziener te kennen, dat de Hulp-Onderwijzer voor ƒ 250 's jaars geen behoorlijk kosthuis vinden en het allernoodzakelijkste voor kleeding overhouden kan; de toenemende duurte van levensmiddelen maakt nu onmogelijk, wat misschien vroeger mogelijk was. Dat jonge hulp-onderwijzers, die nog geene plaatsing hebben, voor eene geringe wedde, ja soms om niet, te vinden zijn, is niet tegen te spreken; maar door hen op zulke voorwaarden aan te nemen, vervalt men tot het kwaad, dat zij van het eerste oogenblik hunner plaatsing af naar eene betere plaats omzien, en meestal weêr vertrekken, als zij pas eenige ervaring en bekendheid met de school hebben opgedaan, tot groot nadeel voor het onderwijs. Van daar, dat men, om dit te voorkomen, op vele plaatsen de jaarwedden der hulp-onderwijzers heeft verhoogd. Te Deventer heeft men, om de veelvuldige afwisseling in het personeel tegen te gaan, eene trapsgewijze opklimming der jaarwedden ingevoerd, zoodat er van drie en dertig hulp-onderwijzers aan de openbare scholen aldaar drie zijn, die het minimum van ƒ 250 hebben; veertien eene wedde van ƒ 300; twee van ƒ 350; vier van ƒ 400; twee van ƒ 450; zes van ƒ 500 en één van ƒ 800. — Het argument, dat men nu te Hellendoorn van den Hulp-Onderwijzer geene toelating voor vreemde talen verlangt, verliest, volgens den Inspecteur, ook daardoor veel van zijne kracht, dat de Hulp-Onderwijzer vroeger daardoor, als de behoefte zoo groot was als de Gemeenteraad voorstelt, ook eene aanmerkelijke vermeerdering van inkomsten kon verkrijgen, die nu vervalt. De Inspecteur is daarom van oordeel, dat het raadsbesluit in quaestie niet behoort te worden goedgekeurd.

Gedeputeerde Staten, dit schrijven inzendende, verklaren zich met de beschouwingen van den Inspecteur te vereenigen. Zij voegen er bij, dat, terwijl te Hellendoorn de keuze zich tot die sollicitanten heeft moeten beperken, in het laatst des vorigen jaars, bij eene oproeping van sollicitanten voor de betrekking van Hulp-Onderwijzer te Bathmen, op eene wedde van ƒ 250, waaraan Gedeputeerde Staten ook hunne

goedkeuring hebben onthouden, slechts twee sollicitanten waren opgekomen, waaruit blijkt, dat zulk eene wedde over het algemeen niet aannemelijk genoeg wordt geacht.

De Afdeeling is thans geroepen in deze zaak een ontwerp van besluit aan den Koning voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

II. *het beroep van L. F. W. Hageman , te Amsterdam, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland in zake nationale militie.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! Aan de loting voor de nationale militie heeft dit jaar te Amsterdam deelgenomen Barthold Willem Frederik Hageman. Hij is de derde van een gezin van drie broeders, waarvan de oudste wegens ligchaamsgebreken van de dienst is vrijgesteld, de tweede, die geboren is den 4 September 1842, op den 10 September 1857, dus op vijftienjarigen leeftijd, vrijwillig is in dienst getreden en daaruit op den 20 Augustus 1863 wegens onverbeterlijk gedrag ontslagen is.

De adressant heeft bij den Militieraad en vervolgens in beroep bij Gedeputeerde Staten vrijstelling van dienst van zijn zoon, den loteling, gevraagd, wegens de dienst van den tweeden broeder. Die reclame is afgewezen, op grond, dat, volgens art. 51 der wet op de nationale militie, als broederdienst niet in aanmerking komt, die gepraesteerd is vóór het voleindigen van het zestiende levensjaar; dat de broeder van den loteling, na het voleindigen van zijn zestiende levensjaar, slechts een diensttijd heeft vervuld van vier jaren, elf maanden en zestien dagen, en alzoo niet den bij de wet geëischten diensttijd van vijf jaren.

Het besluit van Gedeputeerde Staten is genomen op den 1 Mei 1867.

Op den 14 Mei daaraanvolgende heeft de adressant bij request aan den Koning verzocht, dat, vermits zijn tweede zoon op slechts veertien dagen na den geëischten diensttijd heeft vervuld, wel te willen toestaan, dat zijn derde zoon van de dienst zou worden vrijgesteld. Daarop is namens den Koning afwijzend beschikt. Vervolgens heeft de adressant in een request aan den Koning, gedagteekend 11 Junij 1867, te kennen gegeven, dat hij bij zijn vorig request bedoeld had, in hooger beroep bij den Koning te komen van de uitspraak van Gedeputeerde Staten; en verzocht hij, dat zijne reclame zou worden behandeld bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, en verder volgens de wet worden afgedaan.

Het is dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens 's Konings magtiging op den 22 Junij jl. is aanhangig gemaakt en waarover de Afdeeling een ontwerp van besluit aan den Koning zal behooren voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. *een beroep van den Raad der gemeente Haaften van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij de door den Raad vastgestelde suppletoire begrooting voor* 1866 *volgens art.* 212 *der gemeentewet is aangevuld.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad BOOT. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Boot: Mijne Heeren! Op den 9 Junij 1866 is door den brand, waardoor de gemeente Haaften zwaar is geteisterd, ook het schoolgebouw aldaar in de asch gelegd.

De herbouw van dat perceel werd aangenomen voor *f* 6870, en, op voorstel van Gedeputeerde Staten, werd bij Koninklijk besluit van 7 October 1866 bepaald, dat, vermits door die buitengewone uitgaven de gemeente te zwaar zou worden gedrukt, één derde daarvan, of *f* 2290, ten laste dier gemeente zou blijven, en één derde als rijks-subsidie zou worden gegeven, terwijl de Provinciale Staten van Gelderland in hunne zomervergadering reeds tot uitkeering eener gelijke subsidie hadden besloten. Beide subsidiën, van Rijk en provincie, zijn aan het Gemeentebestuur uitbetaald. Het bleek echter later, dat het afgebrand schoolgebouw was geassureerd geweest tot een bedrag van *f* 2870, welke som ook door de gemeente is ontvangen.

De Raad van Haaften stelde alsnu vast eene suppletoire begrooting over 1866, waarop hij in *ontvang* bragt de subsidiën van het Rijk en de provincie, te zamen

ad . .	*f* 4580
de assurantiepenningen ad . .	„ 2870
	f 7450
en in *uitgaaf*, de kosten van herbouw à . .	„ 6870

zoodat niet slechts de herbouw der school indedaad *niets* aan de gemeente kostte, maar er zelfs nog . . . . *f* 580 als voordeelig saldo overbleef.

Nadat Gedeputeerde Staten het Gemeentebestuur herhaaldelijk hadden doen opmerken, dat de bedoeling geene andere geweest was, dan dat Rijk, provincie en gemeente ieder 1/3 in de kosten zouden dragen, en het dus van zelf sprak, dat van de ontvangen assurantie-penningen, ter somma van *f* 2870, één derde aan het Rijk en één derde aan de provincie, te zamen *f* 1913.34, behoorden te worden gerestitueerd, of, wat op hetzelfde nederkomt, dat door Rijk en provincie te zamen werd betaald *f* 4580.00

dat de herbouw, na aftrek der assurantiegelden, slechts heeft gekost *f* 4000, waarvan 2/3 gedeelte is. . . . . „ 2666.66

zoodat moet gerestitueerd worden . . . . *f* 1913.34

bleven Burgemeester en Wethouders echter beweren, dat de gemeente tot die teruggave onverpligt was. Bij brief van 29 Maart jl. aan Gedeputeerde Staten voerden zij aan: dat de betalingen eenmaal krachtens wettig genomen besluiten hadden plaats gehad; dat noch het Rijk, noch de provincie op een deel der assurantiegelden aanspraak hadden, vermits die gelden aan de gemeente verschuldigd waren en uitgekeerd zijn krachtens een contract tusschen de gemeente en eene assurantie-maatschappij, waarin noch de Staat, noch de provincie partij waren; dat het ook niet aangaat te beweren, dat de besluiten van den Koning en van de Provinciale Staten op dwaling zouden berusten, dewijl in de berigten van het Gemeentebestuur van het bestaan der verzekering tegen brandschade melding was gemaakt; eindelijk, dat Gedeputeerde Staten, in hun sustenu, dat de gemeente die *f* 1913.34 zou moeten restitueren, niet dien post in uitgaaf op de begrooting konden brengen, want dat het dan nog hier zou gelden niet eene uitgave, door de wet aan de gemeente opgelegd, maar eene betwistbare schuldvordering, waarover de beslissing krachtens art. 148 der Grondwet uitsluitend aan de regterlijke magt behoort.

Gedeputeerde Staten, na overleg en in overeenstemming met den Minister van Binnenlandsche Zaken, van oordeel blijvende, dat de kennelijke bedoeling is geweest om 1/3 der kosten, na aftrek der assurantie-penningen, ten laste der gemeente te brengen, daar het ongerijmd zou geweest zijn om te verklaren, dat eene gemeente, welke meer dan *f* 2800 van de assurantie-maatschappij terug verkreeg, slechts *f* 2290

voor wederopbouw der school zou kunnen bijdragen, en dat dus de sommen, door Rijk en provincie toegekend, op eene dwaling berustten, waarvan geen misbruik mag worden gemaakt, — hebben, op de overweging, dat het Gemeentebestuur van Haaften aan de vertoogen van Hooger Bestuur geen gevolg wilde geven; dat in deze bestaat eene opeischbare schuld, en dat de middelen tot dekking dier uitgave tot restitutie van *f* 1913.34 kunnen gevonden worden: *a.* uit het batig slot der suppletoire begrooting à *f* 580, *b.* door vermindering van den post: "kosten eener nieuwe school met meubelen en behoeften," uitgetrokken ten bedrage van *f* 6870 met eene som van *f* 1333.33 (waartegen geene bezwaren bestaan, daar de school nog niet is afgeleverd, en de uitbetaling van het laatste 1/3 deel der aannemings-som eerst behoort te geschieden drie maanden nà de geheele oplevering), — de suppletoire gemeentebegrooting van Haaften over 1866 gewijzigd, en, tegen de beide genoemde verminderingen onder hoofdstuk 10 der uitgaven, bevattende alle opeischbare schulden der gemeente, gebragt een post, luidende: art. 1, Teruggave aan het Rijk, wegens te veel uitbetaald subsidie voor den bouw der school, *f* 956.66[5], en art. 2, Teruggave aan de provincie, wegens als voren, *f* 956.66[5].

Tegen dat besluit van 24 April 1867 is nu de Gemeenteraad in beroep gekomen bij adres aan den Koning, gedagteekend 22 Mei 1867. — De appellant gedraagt zich daarin aan het aangevoerde in den brief van Burgemeester en Wethouders van 29 Maart; doet voorts opmerken, dat Gedeputeerde Staten, door in het bestreden besluit de kosten voor den herbouw der school met *f* 1333.33 te verminderen, den laatsten termijn der aannemings-som geheel ongedekt hebben gelaten, aangezien daarvoor niets op de begrooting voor 1867 voorkomt, — en grondt verder zijn beroep uitsluitend op de stelling, dat Gedeputeerde Staten ten eenemale onbevoegd waren om zoodanig besluit te nemen. Het betoog dier stelling is het volgende: "Art. 212 der gemeentewet bepaalt, dat Gedeputeerde Staten de uitgaven, welke de wet aan de gemeente oplegt en welke de Raad weigert op de begrooting van uitgaven te brengen, op die begrooting brengen.

"De eerste vraag moet dus zijn: is de bewuste som van *f* 1913.34 eene uitgaaf, welke de wet aan de gemeente oplegt?

"Om deze vraag te beantwoorden, kan eerst nader gevraagd worden: welke wet bedoelt art. 212?

"Wij vermeenen, dat hier niet anders bedoeld is dan de gemeentewet zelve, ofschoon de vraag, of ook andere wetten bedoeld zijn, in dit geval buiten onderzoek kan blijven, daar Gedeputeerde Staten zelve geene andere wet inroepen dan de gemeentewet zelve en wel art. 205, letter *s*.

"Deze bepaling nu houdt niet anders in, dan dat op de begrooting van uitgaven worden gebragt alle opeischbare schulden der gemeente.

"Maar nu beslissen Gedeputeerde Staten bij het bestreden besluit, dat de meergemelde som van *f* 1913.34 eene opeischbare schuld der gemeente is.

"En tot deze beslissing zijn Gedeputeerde Staten onbevoegd.

"De door Gedeputeerde Staten aangehaalde artt. 205 *s* en 212 spreken blijkbaar van schulden, welke schulden zijn, dat is: waarvan het vaststaat, dat het schulden der gemeente zijn, en dat het cijfer daarvan vaststaat, hetzij dan door regterlijke beslissing, hetzij door erkentenis, hetzij door uitdrukkelijke wetsbepaling.

"Maar wanneer, gelijk in dit geval, de gemeente ontkent, niet slechts het beweerde bedrag, maar iets hoegenaamd schuldig te zijn, en noch door eenige beslissing, noch door eenige wetsbepaling, die schuldpligtigheid is uitgemaakt en vastgesteld, kan er geen sprake zijn van eene bestaande opeischbare schuld en missen de aangehaalde artikelen alle toepassing.

"Dat geschil: of en wat de gemeente schuldig zou zijn? moet eerst en vóóraf beslist worden door de bevoegde magt, vóórdat Gedeputeerde Staten art. 212 kunnen toepassen.

„De beslissing nu van dat geschil is niet alleen niet aan de Gedeputeerde Staten, maar integendeel uitdrukkelijk aan de regterlijke magt opgedragen.

„Buitendien zou dat geschil vóóraf en tusschen de partijen zelve, dat is: den beweerden schuldeischer en schuldenaar, uitgemaakt moeten worden, maar nooit en in eenig geval zouden Gedeputeerde Staten zoodanig geschil kunnen beslissen in en te gelijk met het besluit, waarbij zij art. 212 toepassen en zonder vooraf de partijen te hebben gehoord; zonder dat op eenigerlei wijze blijkt, dat, hetzij de Staat, hetzij de provincie, eenige aanspraak maakt op de beweerde pretentie, maar integendeel dat beweren in strijd is met het door den verantwoordelijken Minister gecontrasigneerd besluit van Uwe Majesteit, en met het insgelijks bestaand en uitgevoerd besluit van de Provinciale Staten.

„Gedeputeerde Staten doen zich dus hier in éénen adem voor als de zaakwaarnemers van den Staat en de provincie en als regters tevens, het geschil beslissende, waarbij zij zelve als partij, als schuldeischers optreden!

„Maar wij behoeven daarover niet uit te weiden, want art. 148 der Grondwet is in deze beslissend.

„Het bepaalt uitdrukkelijk, dat alle twistgedwingen over schuldvordering behooren bij uitsluiting tot de kennis van de regterlijke magt.

„Hier wordt door Gedeputeerde Staten beweerd, dat aan den Staat en aan de provincie *jure privato* competeert eene pretentie ten laste van de gemeente Haaften, aan ieder van *f* 956.66[5].

„Beiden hebben ontegenzeggelijk het regt, zoo zij werkelijk aanspraak maken op die gelden (waarvan zelfs tot dusver niet gebleken is), de gemeente Haaften voor den bevoegden burgerlijken regter aan te spreken en die geschillen te doen uitmaken.

„Maar eerst dan, wanneer die twistgedingen ten nadeele der gemeente door de regterlijke magt mogten beslist zijn, kan er sprake zijn van eene opeischbare schuld ten laste der gemeente; eerst dan kan de vraag zijn, of de Raad weigert die schuld op de begrooting van uitgaven te brengen; eerst dan kan er sprake zijn van de toepassing van art. 212 der gemeentewet.

„Kon het stelsel van Gedeputeerde Staten opgaan, dan zou niet alleen art. 148 der Grondwet, ten aanzien van schuldvorderingen, voor den Staat en de provincie (en waarom niet ook voor ieder ander?) als niet geschreven te beschouwen zijn, maar, wat meer is, dan kon over zoodanige schuldvorderingen nooit eenig geschil of geding ontstaan; want Gedeputeerde Staten hebben dan slechts, zoo als zij gedaan hebben, hetzij uit eigen beweging, hetzij op last van den Minister of van de Provinciale Staten, in eene gemeente-begrooting te schrijven, dat zij aan die zedelijke ligchamen eene of andere som schuldig is.

„Indien het noodig of gepast kon zijn, ons gevoelen en het hiervoor betoogde door het gezag van anderen te staven, dan zouden wij de vrijheid nemen ons te beroepen op het uitstekend geschrift van Mr. W. A. C. de Jonge, getiteld: *Administratie en Justitie* (o. a. blz. 21 en 29).

„Wij nemen alzoo eerbiedig de vrijheid aan het oordeel van Uwe Majesteit te onderwerpen de vraag, niet: of de gemeente Haaften de som van *f* 1913.34 schuldig is, *maar* „of Gedeputeerde Staten bevoegd zijn, die vraag te beslissen."

„Art. 150 der Grondwet waarborgt ons, dat wij, tegen onzen wil, niet afgetrokken kunnen worden van den regter, welken de wet ons geeft en die geroepen mogt worden eerstgemelde vraag te beslissen; maar wij vleijen ons, dat het antwoord op laatstgemelde vraag niet anders dan ontkennend zal kunnen zijn, en nemen daarom, op grond van al het bovenstaande, met vorigen eerbied de vrijheid aan Uwe Majesteit te verzoeken, dat het Uwer Majesteit behagen moge, het aangehaald besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, dd. 24 April 1867, n°. 36, te vernietigen, en voorts de suppletoire, bijzondere begrooting der inkomsten en uitgaven van de ge-

meente Haaften, voor de dienst van 1866, zoo als die door den Raad dier gemeente laatstelijk voorloopig vastgesteld is, goed te keuren.

't Welk doende enz."

Gedeputeerde Staten, op dat adres gehoord, verdedigen in hunnen brief van 11 Junij aan den Minister van Binnenlandsche Zaken hun besluit op de meerendeels reeds vermelde gronden. Verder betoogen zij, dat het beroep op art. 148 der Grondwet verkeerd is, daar, blijkens het in de Eerste Kamer der Staten-Generaal verhandelde over art. 125 der gemeentewet, door de Regering destijds is verklaard, dat onder art. 148 der Grondwet alleen die geschillen zijn te begrijpen, welke over eene zaak van burgerlijk regt loopen, en dat daarvan *in casu* geene sprake is, waar Rijk en provincie terug eischen, wat zij abusief te veel aan Haaften betaalden. Zij opperen ten slotte, in den vorm van vragen, twee gronden van niet-ontvankelijkheid tegen het ingesteld beroep: 1°. dat geen beroep openstaat tegen een besluit, waarbij art. 212 der gemeentewet is toegepast, en waar dus eene begrooting slechts is gewijzigd, doch niet de goedkeuring er op is geweigerd; — 2°. dat, als art. 200, j°. 209, der gemeentewet toepasselijk is, het adres te laat is ingediend, zijnde het besluit van Gedeputeerde Staten van 24 April, en het adres aan Zijne Majesteit, gedateerd 22 Mei, eerst ingekomen (blijkens daarop gestelde aanteekening) op 25 Mei, dus nà den 30sten dag.

Door den Gemeenteraad van Haaften is nog aan deze Afdeeling ingezonden eene memorie, waarin de vroeger gebezigde argumenten worden ontwikkeld en nader aangedrongen, vooral het betoog, dat het hier wel degelijk geldt eene *condictio indebiti* van het Rijk en de provincie tegen de gemeente, en dus een vraagpunt van burgerlijk regt, en dat Gedeputeerde Staten in allen gevalle onbevoegd zijn art. 212 der gemeentewet daaromtrent toe te passen, daar die door de gemeente ontkende schuld niet is eene opeischbare schuld. Ten aanzien der twee gronden van niet-ontvankelijkheid, door Gedeputeerde Staten tegen het appel aangevoerd, wordt daarin geantwoord: ad 1, dat, daargelaten dat art. 166 der provinciale wet van alle besluiten van Gedeputeerde Staten beroep op den Koning openstelt, die exceptie op een woordenspel steunt; dat toch de door den Gemeenteraad vastgestelde begrooting niet is goedgekeurd, maar gewijzigd, dat is de sterkste afkeuring. Op de ingediende begrooting is dus de goedkeuring geweigerd, en alzoo art. 209 toepasselijk; — ad 2, dat het adres aan den Koning is opgezonden per post, op den avond van 22 Mei (wat gestaafd wordt door eene verklaring van den Secretaris, inzendende een extract uit het correspondentie-register en eene verklaring van den bode) en dat in allen gevalle de voorziening gevraagd is vóór 24 Mei, zoodat het er niet toe doet, of het adres, door welk onvoorzien oponthoud dan ook, eerst op 25 Mei bij 's Konings Kabinet is ingekomen.

Dit geschil is, op 's Konings magtiging, door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) aangebragt bij brief van 24 Junij jl., n°. 266, 2de Afdeeling.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. *het beroep van S. J. van Houcke, te Vlissingen, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland, waarbij de aanwijzing van zijnen aanbehuwden zoon Jacobus Gulielmus Bleiswijk voor de dienst der nationale militie is gehandhaafd.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! Jacobus Gulielmus Bleiswijk heeft dit jaar deelgenomen aan de loting voor de nationale militie te Vlissingen. Hij heeft twee volle broeders, die ouder zijn dan hij, Pieter Willem en Bernardus Gerrit. De eerste is als vrijwilliger in dienst bij de Nederlandsche zeemagt, als bootsmans-leerling 1ste klasse; de tweede is van de dienst vrijgesteld wegens de dienst van den eerste. Deze drie broeders zijn kinderen uit het huwelijk van Pieter Johannes Bleiswijk en Alida van Dort. De loteling heeft voorts nog een halven broeder, geboren in het jaar 1855, uit het huwelijk van genoemde Alida van Dort, die na het overlijden van haren gezegden man op nieuw in het huwelijk is getreden met Salomon Jacobus Houcke, zeeman, wonende te Vlissingen. De adressant, genoemde Houcke, behuwdvader van den loteling, heeft bij den Militieraad, en in beroep bij Gedeputeerde Staten, vrijstelling van de dienst voor hem gevraagd. Als grond voerde hij daarvoor aan, dat hij adressant is geboren op den 27 December 1831, te Ostende, België; — dat hij in 1845 zich te Vlissingen heeft gevestigd als leerling bij het Belgische loodswezen; dat hij die instelling in 1859 heeft verlaten, en thans particulier zeeman is; — dat hij alzoo is Belg door geboorte en dat is gebleven; — dat de vierde broeder, zijn zoon, dus ook Belg is en niet tot vervulling van militiedienst later hier te lande kan worden geroepen, omdat, wegens het bij de wet aangenomen stelsel van wederkeerigheid, zonen van Belgen, in Nederland gevestigd, vrij zijn van de dienst, even als dit het geval is met zonen van Nederlanders, in België gevestigd; — dat het getal zonen van het gezin, waartoe de loteling behoort, met betrekking tot de militiewet, geacht moet worden slechts drie te zijn, zoodat de dienst van den oudste den derden broeder bevrijdt.

De Militieraad, en in beroep Gedeputeerde Staten, hebben de reclame afgewezen, de laatste bij hunne uitspraak van 26 April 1867, op grond, dat, bij het toekennen van vrijstelling wegens broederdienst, slechts in aanmerking kan komen het getal zonen eener familie; en dat de omstandigheid, dat een hunner niet als Nederlander of ingezeten is te beschouwen, hierin geene verandering te weeg brengt.

De adressant is op den 7 Mei 1867 van deze uitspraak in beroep gekomen bij den Koning. In zijn adres blijft hij volharden bij den grond, hiervóór vermeld, aangevoerd tot regtvaardiging zijner reclame; — maar hij voegt daar nu bij een tweeden grond, hierop nederkomende, dat, toen hij met Alida van Dort in het huwelijk trad, hare voorkinderen, zoolang zij minderjarig zijn, den staat hunner moeder volgen, en dus Belgen zijn; en dat de loteling, die minderjarig is, dus zelfs niet voor de loting had moeten zijn ingeschreven.

De Commissaris des Konings, in wiens handen het adres om berigt en consideratie werd gesteld, vereenigt zich met de gronden der aangevallen uitspraken, en geeft ten aanzien van het nieuw aangevoerde middel te kennen, dat, vermits de kinderen uit het eerste huwelijk in Nederland zijn geboren uit Nederlandsche ouders, zij Nederlanders zijn, en dat zij die hoedanigheid niet hebben verloren door het tweede huwelijk, dat hunne moeder met een vreemdeling aangegaan heeft.

In dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens 's Konings magtiging op den 27 Junij ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt, zal thans een ontwerp van besluit aan den Koning moeten worden voorgedragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Zestiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 31 *Julij* 1867.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron Mackay van Ophemert en Zennewijnen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries.

Commies van Staat, Mr. W. A. Baron van Verschuer.

De Voorzitter: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Aan de orde is:

I. *het beroep van J. P. Engelbrecht c. s., te Amsterdam, van besluiten van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij aan E. Bispinck, te Amsterdam, vergunning is verleend tot daarstelling eener stoom-garenwinderij in perceel sectie HH, n°.* 95, *aldaar.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Vries. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Vries: Mijne Heeren! In het voorjaar van 1866 heeft E. Bispinck, te Amsterdam, zich tot Gedeputeerde Staten van Noordholland gewend tot bekoming van vergunning om het stoomwerktuig en den stoomketel, aanwezig in het perceel, staande aldaar in de Raamstraat, buurt HH, n°. 95, en vroeger gebezigd tot het drijven eener grutterij, te mogen gebruiken tot het in dat perceel in beweging brengen van een garenwinder.

De eigenaars en bewoners der belendende perceelen hebben zich tegen het verzoek verzet, klagende over de dreuning, die de stoomgrutterij veroorzaakte, die het verhuren hunner perceelen onmogelijk maakte.

Gedeputeerde Staten hebben, onder dagteekening van 6 Junij 1866, de gevraagde vergunning toegestaan. Op de later ingekomen klagten heeft dat Collegie, bij beschikking van 9 Januarij dezes jaars, met aanvulling zijner resolutie van 6 Junij, aan den fabrikant opgelegd de bestaande kamraderen in de stoomgarenwinderij door andere met ijzeren en houten tanden van betere constructie of door drijfriemen te doen vervangen. Doch, niettegenstaande aan deze verpligting door den fabrikant is voldaan, bleven de klagten aanhouden. Engelbrecht, meester kleedermaker, Meijer, gieter, en Roggeveen, zonder beroep, hebben zich toen bij adres aan Zijne Majesteit gewend,

verzoekende, dat aan E. Bispinck het uitoefenen eener stoomgarenwinderij, wasscherij en glanzerij in het perceel in de Raamstraat HH 95 mogt worden belet.

Adressanten geven daarbij op: dat de werktuigen, in de fabriek geplaatst, zulk een oorverdoovend geraas veroorzaken, dat de eerstgenoemde hunner zonder te schreeuwen door zijn huisgezin niet verstaan kan worden; dat alle voorwerpen, als vensters, tafels, serviezen enz., in hunne huizen aan hevige dreuning zijn blootgesteld; dat daardoor hunne perceelen noch te verhuren noch te verkoopen zijn, en voor hen zelve, vooral voor den eerstgenoemde hunner, die zwak van gezondheid is, onbewoonbaar wordt; dat het geraas en de dreuning niet minder zijn dan vóór 9 Januarij jl., maar opzettelijk schijnen verminderd te worden, zoo dikwijls de bouw-opzigters onderzoek in het werk komen stellen. Zij schrijven de oorzaak o. a. hieraan toe, dat de localiteit in het perceel van Bispinck te klein is voor het aanbrengen van zoovele werktuigen, en dat hij een nieuw en veel grooter stoomwerktuig in zijn perceel heeft gebragt, dan hetwelk vroeger voor de stoomgrutterij werd gebruikt, en waarvoor de concessie verleend is.

Bij een nader berigt van Burgemeester en Wethouders van Amsterdam, ingezonden door Gedeputeerde Staten, zijn twee berigten van de bouw-opzigters gevoegd dd. 15 en 25 Mei jl. Daarbij wordt door deze ambtenaren berigt, dat het geraas, aan drijfwerk eigen, en het gesnor der klosjes, waarop het garen gewonden wordt, in de perceelen der adressanten duidelijk hoorbaar is, doch dat dit moeijelijk als geldende grieve tegen het stoomwerktuig aangemerkt kan worden; dat het geraas in de fabriek van dien aard is, dat het spreken in de perceelen der adressanten daardoor niet of onbeduidend bemoeijelijkt wordt; dat de hevige dreuning, waarover zij klagen, slechts bij naauwkeurige waarneming merkbaar is; dat de aangebragte verbeteringen de gewenschte resultaten hebben opgeleverd; dat zij, ter voorkoming, dat het geraas der werktuigen opzettelijk tegen hunne komst verminderd mogt worden, bij de klagers zijn binnengegaan, zonder dat Bispinck van hunne komst vooraf verwittigd was; dat de ruimte in de fabriek hun voorkomt voldoende te zijn, en het stoomwerktuig hetzelfde is, dat reeds vroeger gebruikt werd en het, zoover hun bekend was, geene veranderingen heeft ondergaan; dat het laatste onderzoek, gedaan 24 Mei jl., op het uur van den dag, waarop de klagers zeiden, dat het geraas het hevigst was, hun geen meerder geraas dan bij vroegere gelegenheden heeft doen waarnemen.

Gedeputeerde Staten zijn op grond van een en ander van oordeel, dat er geene termen zijn om de verleende vergunning in te trekken.

Adressanten hebben bij een nader adres aan Zijne Majesteit hunne grieven nader aangedrongen.

Aan den Raad van State zijn ingediend:

1°. eene memorie van de adressanten, waarin wordt aangevoerd, dat van het gesnor van klosjes geen sprake is, maar van het geraas, door de ijzeren werktuigen veroorzaakt; dat de dreuning geweldig is, zoodat tafels, stoelen, serviezen in gedurige beweging zijn. Ten bewijze worden overgelegd: *a.* eene verklaring van vier personen, dat het huis van den adressant Engelbrecht door het geraas en de schudding ongeschikt is om daarin eenig bedrijf uit te oefenen; *b.* eene verklaring van den timmerman en makelaar Stark en den metselaar Rumkorf, dat de zijmuren van het perceel van genoemden adressant en van den heer Bispinck voor gemeenschappelijke rekening van de bouwing af gemaakt zijn en, niet ingerigt zijnde voor stoomfabriek, het huis van den heer Engelbrecht veel nadeel aanbrengt, enorm doet verminderen in waarde en geheel ongeschikt maakt tot bewoning, en *c.* eene verklaring van den geneesheer Merkus Doornik te Amsterdam, dat het geraas der garenwinderij, hetwelk in het huis van den heer Engelbrecht het zamenspreken bemoeijelijkt, het onophoudelijk drillen en schudden van de vloeren der kamers, der deuren, en van den gemeenschappelijken muur, onverdragelijk zijn en stellig op den duur nadeelig zullen werken

op het gestel van den heer Engelbrecht, die van nature een zeer zenuwachtig persoon is; dat, ingeval van ongesteldheid, het in zijn huis voor een zieke met geene mogelijkheid uit te houden is.

Adressanten volharden in die memorie bij hunne verzekering, dat, zoo dikwijls er een onderzoek in het werk gesteld werd, het geraas op eens in mindere mate gehoord werd, er bijvoegende, dat de eerst ondergeteekende tot twee malen toe de bouwopzigters verzocht heeft hunne woonplaatsen op te geven, ten einde hen terstond te kunnen afhalen, zoodra het geraas en de dreuning hevig waren, maar dat de bouwopzigters dit telkens hebben geweigerd. Volgens adressanten weten bouw-opzigters zeer wel, dat Bispinck aan den eerstondergeteekende Engelbrecht verzocht heeft een gat in den gemeenen achtergevel te breken, omdat de ruimte der localiteit niet voldoende was, ten einde de pomp en den gootsteen te verwijderen en binnen zijn perceel een drijfwiel aan te brengen, verbonden aan een stang, die de werktuigen, in het voorgebouw aanwezig, in beweging moest brengen, met de verklaring, dat de werktuigen alsdan niet zooveel geraas en dreuning zouden veroorzaken. Bij toestemming zou echter aan den adressant Engelbrecht alle licht in de keuken benomen zijn, zoodat deze daarom niet aan het verlangen van den heer Bispinck kon voldoen.

Adressanten doen opmerken, dat de overgelegde situatie-schets geheel en al onjuist is, daar van de aanwezigheid van werktuigen in het voorste gedeelte van het perceel van Bispinck op de schets, geteekend V, 95, naast dat van Engelbrecht gelegen, geen spoor te vinden is, terwijl toch die werktuigen voor alle voorbijgangers duidelijk zigtbaar zijn, hoe zij aan balken bevestigd zijn, die op de gemeene muren aan weêrszijden rusten.

Voorts houden adressanten vol, dat de tegenwoordige stoomketel niet is die der vroegere grutterij, maar eene veel grootere; terwijl zij ten slotte zeggen, dat het magazijn met de vroegere handgarenwinderij zich bevindt op het Rokin, naast het woonhuis van Bispinck, waar de localiteit veel ruimer is, en het mitsdien niet te begrijpen is, dat de heer Bispinck geene vergunning gevraagd heeft om dáár zijne stoomgarenwinderij in te rigten;

2°. een schrijven van E. Bispinck, dat de ijzeren kamwielen reeds lang door riemschijven en rad met houten tanden zijn vervangen; dat hij zoekt zijne buren zooveel mogelijk tegen overlast te vrijwaren en zich vleit, dat de werkzaamheden zijner inrigting, die aan 65 eerlijke meisjes het brood verschaffen, geene stoornis mogen ondervinden.

In deze zaak zal alsnu ter beslissing een ontwerp van besluit aan den Koning moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn belanghebbenden tegenwoordig. Hebben de belanghebbenden ook inlichtingen te geven of te vragen?

De adressanten doen hierop achtervolgens nog nader uitkomen de bezwaren, aan de onderwerpelijke inrigting voor hunne perceelen verbonden, hoofdzakelijk daarop gegrond, dat die inrigting met die perceelen door een gemeenen muur verbonden is, die slechts eene middelmatige dikte heeft, terwijl het geraas en gedreun niets verminderd zijn door de aangebragte veranderingen.

De heer Bispinck bestrijdt van zijne zijde nog nader die bezwaren, die hem overdreven voorkomen, onder bijvoeging, dat hij alles gedaan heeft wat mogelijk was om de adressanten voor hinder te vrijwaren.

De Voorzitter: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

II. *het geschil tusschen de gemeentebesturen van Wonseradeel en Bolsward over het onderhoud van de zoogenaamde Hiemerterlaan.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Meeussen. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Meeussen: Mijne Heeren! Onder de gemeente Wonseradeel, provincie Friesland, is gelegen een publieke kleiweg, genaamd de Hiemerterlaan. Tusschen de gemeentebesturen van Wonseradeel en Bolsward bestaat geschil over de vraag: wie van beiden tot het onderhoud van dien weg is verpligt. Het Gemeentebestuur van Wonseradeel is van oordeel, dat die verpligting rust op de gemeente Bolsward, op grond, dat die gemeente den weg altijd heeft onderhouden. Ten betooge van dit feit voert het aan eene verklaring: 1°. van Ruurd Feddes Wijdema, oud 78 jaren, woonachtig te Bolsward, houdende, dat het hem bekend is, dat zijn oom Hoite Oedses Beswerda, van 1807 tot 1823 te Hiemert woonachtig, gedurende dien tijd, tegen genot van het gras en *f* 15 belooning, het onderhoud heeft gehad van de Hiemerterlaan, en wel speciaal dat gedeelte, hetwelk loopt van af de zoogenaamde Pier- of Sibren-Wijtsestille tot het hek voor de Achtpondenmaten, voor en namens de stad Bolsward, en dat vervolgens, op gelijke voorwaarden, van 1823 tot 1845, dus 22 jaren, dat onderhoud aan hem Wijdema is opgedragen, altijd voor rekening van Bolsward; — dat van 1845 tot 1847 dat onderhoud heeft plaats gehad door Jentje de Jong; 2°. van Harmen Piso, woonachtig te Hiemert, houdende, dat hij van af 1847 tot nu toe den weg heeft onderhouden, zonder belooning, en wel tot 1860 op een schriftelijk bewijs van den heer Burgemeester van Bolsward, Hoeksma genaamd; — dat hij dit bewijs thans niet meer bezit, omdat de Architect te Bolsward het aan hem, ongeveer vier jaren geleden, had ontnomen; — dat hij ook na 1860 tot nu toe steeds den weg onderhouden heeft; 3°. van Maarten O. de Vries, Hijlken M. Hijlkema en Sjoerd Freerks, eigenaars en bruikers van landerijen, gelegen langs een gedeelte der Hiemerterlaan, houdende, dat de gemeente Bolsward niet alleen het gedeelte van den weg tot aan het hek van de zoogenaamde Achtpondenmaten, maar den geheelen weg heeft verhuurd en onderhouden, en dat tot nog toe het grasgewas op last van Bolsward door Harmen Piso wordt genoten; — dat Bolsward vroeger daarvoor bovendien jaarlijks betaalde *f* 15; — dat Harmen Piso, nu drie à vier jaren geleden, een bewijs had van den Burgemeester van Bolsward, waarbij hij tot het rispen der vrucht geregtigd werd verklaard; — dat dit bewijs echter, tijdens deze den weg inspecteerde, is medegenomen; dat ook in vroegere dagen de geheele laan door Ruurd Feddes Wijdema is gebruikt, en het geheele onderhoud gedurende meer dan vijftig jaren steeds door Bolsward is verrigt; — dat zij comparanten nooit eenig gedeelte van de laan hebben onderhouden of daartoe zijn opgeroepen. De verklaring van Harmen Piso is door hem beëedigd voor den Kantonregter te Bolsward op den 4 Februarij van dit jaar. Dit is niet geschied met de verklaring van Wijdema, omdat die persoon inmiddels is overleden.

Het Gemeentebestuur van Bolsward heeft aanvankelijk erkend, tot het onderhoud verpligt te zijn van het gedeelte wegs tusschen het hek bij de Achtpondenmaten tot den oprid naar Arum, maar ontkent die verpligting, wat aangaat het gedeelte tusschen de zoogenaamde Pier- of Sibren-Wijtsestille tot aan gemeld hek. Later heeft dat Bestuur beweerd, tot geen onderhoud hoegenaamd te zijn verpligt. Ter bestrijding van de verklaringen, waarop het Gemeentebestuur van Wonseradeel zich beroept, heeft het overgelegd verklaringen, onder eede afgelegd op den 12 November 1866 voor den Kantonregter te Bolsward: 1°. door Jentje Jacobs de Jong, oud 64 jaren, wonende te Bolsward, stads-werkman, in dienst der gemeente Bolsward sedert het jaar 1834 tot nu toe. Deze heeft te kennen gegeven, dat hij van 1834 van tijd tot

tijd kiezel gebragt heeft op- en gewerkt heeft (zoowel aan het aardewerk als aan de beschoeijing) aan dat gedeelte van de Hiemerterlaan, hetwelk strekt van af het zoogenaamde Achterhek tot den oprid naar het dorp Arum; — dat het andere gedeelte van den weg tot het bedoelde hek nimmer door hem op last of voor rekening van Bolsward is onderhouden; — dat hij daarop ééns, bij vergissing, een last kiezel heeft gebragt; — dat hij ook nimmer heeft gezien, dat in die jaren een ander, in dienst van Bolsward, aan het bedoelde gedeelte wegs heeft gewerkt; — dat het werd onderhouden door boeren van Hiemert, die het als polderdijk gebruikten, inzonderheid door of van wege Sibren Wijtzes de Boer, die, als landbouwer gewoond hebbende te Hiemert, het dikwijls heeft doen ophoogen, en die ook aan hem gedurende een jaar het vlakhouden van den weg heeft opgedragen, tegen genot van het grasgewas; 2°. door Gerrit van der Werf, oud 61 jaren, sedert 1832 Stads-Architect te Bolsward en als zoodanig belast met het toezigt op de wegen, die door de gemeente moeten onderhouden worden. Hij gaf te kennen, dat hij sedert 1832 nimmer voor het Bestuur der gemeente Bolsward heeft gewerkt of laten werken, of heeft gezien of ondervonden, dat door of voor rekening van de gemeente Bolsward werd gewerkt aan de instandhouding van het gedeelte wegs van de Tille tot het Achterhek, doch wel, dat dit is geschied op het gedeelte van den weg van het Achterhek tot den oprid naar het dorp Arum.

Het Gemeentebestuur van Bolsward heeft overgelegd afschrift van eene compromissoire uitspraak, gedaan den 17 Julij van het jaar 1524, waarbij Bolsward verklaard werd gehouden te zijn om voor eens den weg bij Kijlematerp in goeden staat te brengen, en dan voor het vervolg van het onderhoud zou zijn ontslagen. Het Gemeentebestuur dacht, dat die weg de Hiemerterlaan was. Later echter is het gebleken, dat die weg een andere is dan de Hiemerterlaan, maar op die laan uitkomt.

Het Gemeentebestuur van Wonseradeel vermeent, dat de omstandigheid, dat Bolsward gehouden is geweest tot het onderhoud van den weg bij Kijlematerp, die uitkomt op de bedoelde laan, er voor pleit om aan te nemen, dat die laan ook destijds was in onderhoud en onder het beheer van Bolsward.

Het Gemeentebestuur van Wonseradeel heeft, ingevolge het bepaalde bij art. 132 der Grondwet, de tusschenkomst van Gedeputeerde Staten ingeroepen, om, zoo mogelijk, dit tusschen de beide gemeentebesturen bestaande geschil in der minne bij te leggen. Dit laatste is aan Gedeputeerde Staten niet gelukt.

Op den 9 October jl. hebben zij, op grond van de afgelegde verklaringen en van de compromissoire uitspraak en het feit, dat het Gemeentebestuur van Bolsward nimmer de geheele onderhoudspligtigheid heeft ontkend, aan dat Bestuur te kennen gegeven, dat, volgens hunne meening, de gemeente Bolsward nog steeds met het onderhoud is belast, al is het, dat de weg gelegen is binnen het territoir van Wonseradeel; en dat art. 132 der Grondwet die verpligting niet heeft opgeheven.

Bij missive van den 9 Mei jl. hebben zij de beslissing van dit geschil aan den Koning voorgedragen.

Het Gemeentebestuur van Bolsward heeft in eene memorie, vroeger aan Gedeputeerde Staten ingediend, en in eene andere memorie, aan deze Afdeeling toegezonden, beweerd, dat de Koning niet de magt is, bevoegd om in deze zaak te beslissen. Tot staving van deze stelling worden aangevoerd, hoofdzakelijk, de navolgende gronden.

Gedeputeerde Staten ontleenen uit art. 132 der Grondwet, in verband met art. 147 der provinciale wet, de bevoegdheid om geschillen, tusschen gemeenten ontstaan, bij te leggen, zoo dit mogelijk is. Wanneer dit mislukt, kunnen zij de beslissing voordragen aan den Koning, mits het geschil is, gelijk art. 132 der tegenwoordige Grondwet zich duidelijk uitdrukt, een geschil van bestuur. Art. 146 der Grondwet van 1840 was minder duidelijk: daarin werd gezegd, dat, indien Gedeputeerde Staten het geschil niet konden bijleggen, zij het geval aan den Koning ter beslissing moesten

voordragen. Het staat dus vast, dat de Koning enkel kan beslissen, naar aanleiding van gezegd art. 132, in geschillen van bestuur. Hier is geen geschil van bestuur. Het karakter van een geschil hangt niet af van de qualiteit van partijen. Een geschil tusschen twee gemeentebesturen is daarom geen geschil van bestuur, wanneer zoodanig geschil ook zou kunnen bestaan tusschen een Gemeentebestuur en een bijzonder persoon. Alles komt aan op het onderwerp van het geschil; en in dit geval is het onderwerp de vraag: of Bolsward gehouden is om in het onderhoud te voorzien van een publiek werk, gelegen binnen het territoir van de gemeente Wonseradeel. Het Bestuur van Bolsward kan dáár niet handelen als overheid, volgens art. 179 der gemeentewet; het kan dáár slechts handelen als particulier persoon, ondergeschikt aan de overheid van Wonseradeel, als ondergeschikte, als gewoon onderhoudspligtige. Dit kan geen onderwerp zijn van een geschil van bestuur. Dit zou wèl het geval kunnen zijn, indien er geschil bestond over de vraag, welk der twee gemeentebesturen als overheid tot onderhoud is verpligt. Dit ligt ook in den geest van art. 148 der provinciale wet, waarin duidelijk genoeg wordt uitgemaakt, dat niet alle geschillen over onderhoud van publieke werken geschillen van bestuur zijn, maar enkel die, waarbij beslist moet worden, wie, als overheid, zich die moet aantrekken, in het geval van gezegd artikel de provincie b. v., of de gemeente. Eene wettelijke verpligting, *ex jure publico*, rust niet op Bolsward: volgens art. 3 der algemeene bepalingen van wetgeving geldt gewoonte niet als regt. (Zie arrest van den Hoogen Raad van 27 Maart 1863.) (1) Volgens art. 231 der gemeentewet rust die last op Wonseradeel. Dat artikel heeft afgeschaft ieder ander of oud publiek regt; en Bolsward kan niet gehouden zijn, dan krachtens het voorbehoud, bij dat artikel gemaakt, waarbij worden in stand gehouden contracten of verbindtenissen, waarbij de last om te onderhouden is aangegaan. Maar zoo men zich daarop beroept, dan is er blijkbaar sprake van eene privaatregtelijke verbindtenis.

De Grondwet van 1848, in navolging van die van 1815 en van de Staatsregeling van 1798, onderscheidt, op het voetspoor der Fransche Constitutie, tusschen wetgevende, uitvoerende en regterlijke magt. Regterlijke magt wordt uitgeoefend door iedere autoriteit, die bevoegd is om regt te spreken, hetzij die autoriteit is de gewone regter, of de Koning, of eene andere administratieve magt. De gewone regter is uitsluitend bevoegd regt te doen in de geschillen, omschreven in art. 148 der Grondwet. Geschillen, daarbuiten gelegen, kunnen bij de wet ter beslissing aan eene andere autoriteit opgedragen worden. Bestaat zoodanige wet niet, dan behoort die beslissing ook bij den gewonen regter volgens de artt. 1 en 2 van de wet op de regterlijke organisatie, zoodat de Koning geen regtsmagt heeft, of bevoegdheid om uitspraak te doen in geschillen, dan in de gevallen, waarin de wet die bevoegdheid geeft, en, bij twijfel, de beslissing behoort bij den gewonen regter. Bij contentieuse regtspraken geschiedt niets anders, dan dat de belanghebbende met zijne klagt kan opklimmen tot den Koning, die dan niet beslist als regter, maar handelt als Hoofd der besturende magt; — die geen vonnis velt, maar eene daad van bestuur pleegt; — zoodat het karakter van een geschil van bestuur is, dat het niet kan beëindigd worden door eene regterlijke uitspraak, maar enkel door eene daad van bestuur van het hooger gezag.

Om dit duidelijk te maken, haalt Bolsward aan het voorbeeld van de leggers der openbare wegen. De vaststelling dier leggers kan enkel geschieden door het Bestuur, niet door den regter. Maar wanneer een eigenaar, wiens erf als onderhoudspligtig op den legger voorkomt, beweert, dat de eigenaar van een ander erf daartoe is verpligt, dan moet de regter dit geschil beslissen, omdat het eene quaestie is van privaat regt. Voor het Bestuur is het genoeg, dat er een onderhoudspligtige zij, onverschillig of het A of B is. Zóó is het ook hier. Publiekregtelijk is Bolsward niet gehouden.

(1) Te vinden in het *Weekblad van het Regt* n°. 2471.

Het kan alleen gehouden zijn krachtens vroegere overeenkomst, of eenigen anderen regtsgrond: dus enkel krachtens privaatregtelijke oorzaak, waarvan de kennisneming enkel kan behooren aan den gewonen burgerlijken regter. (Zie arresten van den Hoogen Raad van 29 November en 23 December 1864 (1) en een vonnis der Arrondissements-Regtbank te Nijmegen van 26 Februarij 1867 (2).)

In de tweede plaats beweert Bolsward, aangenomen dat hier een geschil van bestuur bestaat, dat het bewijs van onderhoudspligt, als berustende op Bolsward, niet is geleverd. Die pligt kan enkel zijn de uitzondering, gemaakt bij art. 231 der gemeentewet. Er wordt door Wonseradeel geen beroep gedaan op eenig contract of verbindtenis. Geen enkele regtsgrond wordt aangehaald. De feiten, die men aanhaalt, berusten op eene schriftelijke verklaring van Heidema, door anderen opgemaakt en door hem enkel onderteekend; — op eene verklaring van Piso, voor den Kantonregter beëedigd, die daartoe niet is bevoegd. Dergelijke verklaringen hebben weinig waarde. Volgens de regelen van het burgerlijk regt, ook door den administratieven regter in het oog te houden, kan bewijs door getuigen niet gelden in zaken van onbepaalde waarde. Het bewijs, afgegeven door den Burgemeester Hoeksma, is niet voorhanden; en mogt het al hebben bestaan, dan is het bij dwaling afgegeven; — althans, de toenmalige Burgemeester ging daardoor zijne bevoegdheid te buiten, en kon op die wijze de gemeente niet verbinden. Harmen Piso getuigt alleen over feiten, opklimmende tot het jaar 1847, en dus weinig jaren ouder dan de gemeentewet. De handelingen van den Burgemeester van Bolsward, zoo zij hebben plaats gehad, kunnen worden verklaard op meer dan eene wijze. Uit de verhalen van Weidema en Piso, al mogt men ze onvoorwaardelijk aannemen, blijkt niet, dat er eene wettelijke verbindtenis bestaat ten laste van Bolsward.

Het is omtrent dit geschil, hetwelk krachtens magtiging des Konings den 29 Mei jl. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt, dat thans een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit zal moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

---

(1) Te vinden in het *Weekblad van het Regt* n°. 2655 en 2650.

(2) Te vinden in het *Weekblad van het Regt* n°. 2881.

Zeventiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 14 *Augustus* 1867.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 23 Julij ll., n°. 75, houdende beschikking op *het beroep van D. Jensema c. s., te Stedum en Loppersum, van eene beschikking van Gedeputeerde Staten van Groningen, houdende afwijzing van het verzoek, dat eene pomp bij den molen te Stedum voor de afstrooming hunner landerijen op het Stedumer-Maar door het waterschap Hunsingo worde vernieuwd, vergroot en verdiept* (zie het verslag over deze zaak op blz. 95—97).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door D. Jensema en andere landbouwers, te Stedum en te Loppersum, aan Ons ingediend adres, daarbij verzoekende, dat, met vernietiging van een besluit van Gedeputeerde Staten der provincie Groningen in dato 26 October 1866, door Ons zal worden bevolen, dat zekere pomp, dienende tot afwatering der landerijen van de adressanten, op kosten van het waterschap Hunsingo, zal worden vernieuwd, vergroot en op het vereischte peil gelegd;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 5 Junij 1867, n°. 11;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 20 Julij 1867, n°. 226, 3de Afdeeling;

Overwegende, dat de adressanten zijn eigenaars van landerijen, gelegen in het waterschap Hunsingo, tiende onderdeel Stedum, die door middel eener pomp, gelegen onder den weg nabij den molen te Stedum, afwateren op het Stedumer-Maar; dat de pomp, sedert November 1865 geheele herstelling behoevende, en 4½ palm te hoog gelegen zijnde om het water op het voor het waterschap Hunsingo bepaalde peil behoorlijk te doen afstroomen, de adressanten, volgens hun beweren, ingevolge het bepaalde bij art. 115 van het reglement voor gezegd waterschap van 14 November 1855 (*Provinciaal Blad* n°. 9), zich mondeling hebben gewend tot het Bestuur van het tiende onderdeel, met verzoek de pomp te doen vernieuwen en lager te leggen, op kosten van het waterschap; dat gemeld Bestuur zich daartoe bereid heeft verklaard, hoezeer niet erkennende daartoe te zijn verpligt, mits de adressanten zich schriftelijk verbonden om later de kosten van onderhoud te dragen; dat adressanten dit voorwaardelijk aanbod hebben afgewezen, omdat, naar hunne meening, hier sprake is van buitengewone herstellingen, die, krachtens het bepaalde bij art. 7 der politie-verordeningen voor het waterschap Hunsingo, goedgekeurd door Gedeputeerde Staten den 26 Februarij 1857, moeten geschieden ten koste van het waterschap en ten zijnen koste later moeten onderhouden worden; dat het Bestuur van het tiende onderdeel Stedum daarop den adressanten bij herhaling heeft doen aanzeggen om de bedoelde pomp te vernieuwen en te leggen op de bij het reglement bepaalde diepte en, toen daaraan niet werd voldaan, laatstelijk op den 5 October jl. proces-verbaal van in-gebreke-stelling heeft doen opmaken; dat adressanten aan Gedeputeerde Staten hebben verzocht te willen zorgen, dat de pomp zou worden vernieuwd en verlegd ten koste van het waterschap en later door dat waterschap zou worden onderhouden, alles in dier voege, dat hunne landen zullen kunnen afwateren, zoo als in gemeld art. 115 is omschreven; dat Gedeputeerde Staten bij hunne beschikking van 26 October 1866 dit verzoek hebben afgewezen, op grond, dat de pomp volgens den legger in onderhoud behoort bij de adressanten; dat hier slechts sprake is van gewone vernieuwing eener oude bouwvallige pomp, en bedoeld art. 7 ten deze alzoo niet van toepassing is; en dat het Bestuur, door aan te bieden de kosten van het vernieuwen en verleggen voor den eersten keer te dragen, meer heeft aangeboden dan waartoe het regtens verpligt is;

Overwegende, dat het geschil eigenlijk hierin bestaat, dat adressanten beweren, dat de vernieuwing, vergrooting en verplaatsing der pomp moet geschieden ten koste van het waterschap, en dat het Bestuur daarvan integendeel beweert, dat die kosten moeten worden gedragen door de adressanten; dat het voorwaardelijk aanbod, door het Bestuur gedaan, waardoor ten onregte de quaestie van onderhoud met die van den eersten aanleg is vermengd, dat geschil niet van aard heeft doen veranderen; dat, krachtens het bepaalde bij de artt. 7 en 115 van het algemeen reglement, de adressanten kunnen vorderen, dat hunne gronden behoorlijk op het vastgestelde peil kunnen afstroomen; dat die vordering moet worden ingediend bij Gecommitteerden, die eene voordragt doen aan het Hoofdbestuur, hetwelk beslist, en tevens uitmaakt, wie de kosten dragen moet, behoudens het regt van beroep op Gedeputeerde Staten en op Ons; dat het tegenwoordig geschil door de beide genoemde artikelen wordt beheerscht en geenszins door de politie-verordening, die, als enkel door het Waterschapsbestuur, onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten vastgesteld, geene wijziging brengen kan in het algemeen reglement, door de Staten der provincie uitgevaardigd; dat adressanten blijkbaar de bedoeling hebben gehad het verzoek te doen, bedoeld bij art. 115, maar geheel hebben verzuimd de daarop voorgeschreven vormen in acht te nemen; dat Gedeputeerde Staten, op grond daarvan, zich hadden moeten bepalen met den adressanten te kennen te geven, dat op hun verzoek, zoo als het was liggende, geene uitspraak kon volgen, en hen te verwijzen naar den inhoud van art. 115; dat het noodig is, de beschikking der Gedeputeerde Staten van 26 October 1866

te vernietigen, waardoor de adressanten de vrijheid herkrijgen om, zoo zij dit verlangen, een nieuw verzoek, volgens de voorschriften van art. 115, in te dienen;

Gelet op de artt. 7 en 115 van het reglement voor het waterschap Hunsingo van den 14 November 1855 (*Provinciaal Blad* n°. 9);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten der provincie Groningen in dato 26 October 1866, de adressanten te verklaren niet-ontvankelijk in hun verzoek, zoo als het is liggende, behoudens hunne bevoegdheid om, zoo zij dit verkiezen, een nieuw verzoek, overeenkomstig de voorschriften van art. 115 van het meergemeld reglement, in te dienen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 23 Julij 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,

DE KOCK.

2°. van den 28 Julij ll., n°. 20, houdende beschikking op *het beroep van P. Stuart, te Amsterdam, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij zijn zoon Abraham voor de dienst der nationale militie is aangewezen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 156 en 157).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van P. Stuart, te Amsterdam, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 3 April 1867, n°. 6, houdende aanwijzing van zijnen zoon Abraham voor de dienst bij de nationale militie;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 11 Junij 1867, n°. 32;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 15 Julij 1867, n°. 322, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat de loteling Abraham Stuart is de tweede van vier broeders, waarvan de oudste den 28 Augustus 1863 vrijwillig is in dienst getreden bij het 7de regement infanterie voor den tijd van zes jaren, doch den 12 Julij 1866, op zijn daartoe gedaan verzoek, weder is ontslagen, tegen het stellen van eenen anderen vrijwilliger, die zich mede voor zes jaren heeft verbonden;

dat gezegde loteling, bij de loting voor de nationale militie van dit jaar, door den Militieraad voor de dienst is aangewezen;

dat de adressant zich door die aanwijzing bezwaard acht, en beweert, dat zijn tweede zoon regt op vrijstelling had, vermits de oudste, nà bijna drie jaren te hebben gediend, door eenen nog dienenden plaatsvervanger het ontbrekende doet aanvullen;

dat de wet betrekkelijk de nationale militie slechts vrijstelling wegens broederdienst verleent, behalve in de gevallen, sub 1°., 4°., 5°. en 6°. van art. 50 voorzien, wanneer de broeder gedurende vijf jaren, hetzij bij de militie te land, hetzij als vrijwilliger bij de zeemagt, bij het leger hier te lande of bij het krijgsvolk in 's Rijks overzeesche bezittingen gediend heeft, of wel gedurende vier jaren bij de zeemilitie, of dat hij zijnen vijfjarigen diensttijd heeft doen volbrengen of aanvullen door plaatsvervanging of eenen plaatsvervanger heeft gesteld, die in een van de gevallen verkeert, sub 1°., 4°., 5°. en 6°. van art. 50 omschreven;

dat de oudste broeder Christiaan nog geen drie jaren bij het leger hier te lande heeft gediend, en dus niet heeft voldaan aan de voorwaarde, waarop art. 50 regt van vrijstelling aan eenen broeder geeft;

dat hij wel, toen hij in 1866 uit de dienst is ontslagen, eenen anderen vrijwilliger in zijne plaats heeft gesteld, die zich voor zes jaren heeft verbonden, maar dat de wet alléén vrijstelling verleent, wanneer een oudere broeder zijnen vijfjarigen diensttijd, waaronder alleen verstaan kan worden de diensttijd, krachtens de wet op de nationale militie van hem gevorderd, door plaatsvervanging heeft doen volbrengen of aanvullen;

dat daarenboven het in dienst treden van eenen nieuwen vrijwilliger bij het leger hier te lande, om eenen anderen van zijne verbindtenis te doen ontslaan, niet kan gezegd worden te zijn plaatsvervanging in den zin der wet op de nationale militie, en dat aan zoodanige vervanging, voor de toepassing dier wet, geene gevolgen kunnen worden toegekend;

Gelet op de artt. 48—50 en 104 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het beroep van den adressant te verklaren ongegrond, en de aanwijzing voor de dienst van den loteling Abraham Stuart te handhaven.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 28 Julij 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE KOCK.

3°. van den 28 Julij ll., n°. 21, ten gevolge van bovengemeld besluit genomen en aldus luidende:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordragt van Onze Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Oorlog, van den 15 Julij 1867, n°. 322, 4de Afdeeling, en van den 24 daaraanvolgende,

n°. 89 P., betreffende een verzoek van Pieter Stuart, te Amsterdam, daarbij in beroep komende van de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij zijn tweede zoon Abraham, loteling van de ligting der nationale militie van dit jaar, voor de dienst is aangewezen;

Gezien Ons besluit van heden, n°. 20, waarbij de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland, houdende aanwijzing voor de dienst van des adressants tweeden zoon, is gehandhaafd;

Overwegende:

dat de adressant vader is van vier zonen;

dat de oudste dier zonen den 28 Augustus 1863 vrijwillig in dienst is getreden, doch den 12 Julij 1866, op daartoe gedaan verzoek, van zijne vrijwillige verbindtenis is ontslagen, en de dienst heeft verlaten, onder voorwaarde, dat in zijne plaats een ander vrijwilliger wierd geleverd, die zich voor zes jaren tot de dienst verbond, en dat de adressant het handgeld, benevens de kosten van eerste uitrusting van dien vrijwilliger voor zijne rekening zou nemen;

dat aan die voorwaarde is voldaan, en een ander vrijwilliger voor des adressants eersten zoon opgetreden is;

dat het in dit bijzonder geval niet billijk zou zijn, ook des adressants tweeden zoon tot de dienst te roepen;

Gezien de tweede zinsnede van art. 127 der wet van den 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

1°. aan des adressants tweeden zoon Abraham, loteling van de ligting der nationale militie van dit jaar, ontheffing van de werkelijke dienst voor zijn geheelen diensttijd te verleenen;

2°. te bepalen, dat genoemde loteling niet in persoon aan de militaire autoriteit zal worden afgeleverd, maar dat zijne inlijving enkel op overgifte van den staat, model n°. 19, voorgeschreven bij art. 43 van Ons besluit van den 8 Mei 1862 (*Staatsblad* n°. 46), zal geschieden.

Onze Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Oorlog zijn belast met de uitvoering van dit besluit, dat in de *Staats-Courant* zal worden geplaatst en aan den Raad van State in afschrift zal worden medegedeeld.

Het Loo, den 28 Julij 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

De Minister van Oorlog,

(*get.*) VAN DEN BOSCH.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE KOCK.

4°. van den 1 dezer, n°. 70, houdende beschikking op *het beroep van den Gemeenteraad van Moergestel van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, waarbij goedkeuring is onthouden aan de afzonderlijke begrooting voor* 1867 *van de afdeeling*

Heyze, en de algemeene begrooting der gemeente over dat dienstjaar, krachtens art. 212 *der gemeentewet, met een post is verhoogd* (zie het verslag over deze zaak op blz. 197—203).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een adres van den Raad der gemeente Moergestel, daarbij bij Ons in beroep komende tegen de besluiten van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 10 Mei 1867, n°. 103, waarbij goedkeuring is onthouden aan de afzonderlijke begrooting der afdeeling Heyze voor 1867, en de algemeene begrooting der gemeente Moergestel voor hetzelfde dienstjaar, krachtens art. 212 der gemeentewet, met een post is verhoogd, en aldus gewijzigd goedgekeurd;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 17 Julij 1867, n°. 42;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 27 Julij 1867, n°. 195, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat de Gemeenteraad van Moergestel op de begrooting der afdeeling Heyze van die gemeente voor 1867 heeft uitgetrokken eene som van *f* 200, bestemd tot dekking der kosten van onderhoud en herstelling van den weg, genaamd de Heyzensche dijk, en van eene in dien dijk gelegene brug voor het riviertje de Reusel; en dat Gedeputeerde Staten, van oordeel zijnde, dat de bedoelde weg is een openbare weg, en dat de kosten van het onderhoud daarvan, volgens art. 231 der gemeentewet, ten laste moet komen van de gemeente en niet van de afdeeling, op dien grond hunne goedkeuring hebben onthouden aan de afzonderlijke begrooting der afdeeling en, krachtens art. 212 der gemeentewet, op de gemeentebegrooting hebben gebragt een post: „Kosten van herstelling der brug in den Heyzenschen dijk en van het opmaken van den weg, genaamd Heyzensche dijk, *f* 200”;

dat echter, aangenomen dat de Heyzensche dijk als deel van den weg tusschen Moergestel en Diessen is een openbare weg, daaruit nog niet volgt, dat de gemeente tot het onderhoud is verpligt; dat toch art. 231, in verband met art. 230, der gemeentewet, behoudens bestaande wettige verpligtingen van anderen, tot een gemeentelast verklaart het onderhoud alleen van die wegen, welke aan de gemeente behooren; en dat dus ten deze de vraag te beslissen valt, of de Heyzensche dijk is een weg, aan de gemeente Moergestel behoorende, waarop alzoo genoemd artikel van de gemeentewet kan worden toegepast;

dat daaromtrent uit de door het Gemeentebestuur overgelegde stukken is gebleken, dat reeds in 1765 door Drossaart en Regenten van Moergestel is verklaard, dat deze weg, zoover menschengeheugen strekte, nooit door hen of hunne voorgangers was geschouwd, en dat ook in 1824 het Gemeentebestuur den Heyzenschen dijk niet onder de gemeentewegen heeft opgegeven;

dat voorts uit de verklaringen van onderscheiden personen, die als Oud-Regenten der Heyze, als gedurende eene lange reeks van jaren in de afdeeling gewoond hebbende, of als aangelanden kunnen geacht worden met voldoende reden van wetenschap daaromtrent te kunnen verklaren, is gebleken, dat de bewoners der Heyze altijd verpligt zijn geweest den dijk te helpen maken op aanzegging van Regenten,

en zulks ook werkelijk hebben gedaan, en dat de Regenten altijd het schaarhout en de boomen op de geheele uitgestrektheid van den weg hebben verkocht; welke opgaven ook geheel in overeenstemming zijn met art. 10 van het reglement op het schutten van paarden enz. van 1835, waarin wordt geregeld de wijze, waarop de naburen der Heyzensche gemeente verpligt zullen zijn het onderhoud onder anderen der wegen in de afdeeling, op bevel van Regenten, bij wijze van handdiensten te verrigten;

dat wel in 1855 door het Gemeentebestuur van Moergestel een gedeelte van den weg is opgehoogd, doch dat deze handeling in verband stond met de destijds hangende geschillen over het regt om over de gronden der Heyzensche gemeente te beschikken, zoodat daaruit ten opzigte van de verpligting tot onderhoud geenerlei gevolgtrekking kan worden gemaakt, en dat overigens volstrekt van geene bemoeijing van het Gemeentebestuur met het onderhoud van den weg blijkt;

dat ook door de Commissie voor de zaken der Heyze wordt erkend, dat een beertje of brugje in den Heyzenschen dijk, gelegen op de grensscheiding tusschen de Heyze en de gemeente Diessen, onderhouden wordt door laatstgenoemde gemeente, gemeenschappelijk met de afdeeling Heyze, niet met de gemeente Moergestel, voor welke medewerking van de afdeeling Heyze wel geenerlei aanleiding zoude bestaan, indien de Heyzensche dijk, die bij dat brugje aansluit aan den openbaren gemeenteweg van Diessen, een gemeenteweg ware;

dat alzoo als bewezen moet worden aangenomen, dat de Heyzensche dijk is een weg, aan de afdeeling behoorende, waarop dus niet van toepassing is art. 231 der gemeentewet, maar waarvan het onderhoud steeds ten laste der afdeeling is geweest, en die alzoo ook in het vervolg door haar moet worden onderhouden;

dat, wat betreft de brug over de Reusel, in den Heyzenschen dijk gelegen, door het Gemeentebestuur is erkend, dat deze brug gedurende eene reeks van jaren door het Gemeentebestuur is onderhouden; dat niet is aangetoond, dat zij aan de afdeeling Heyze behoort, en dat mitsdien het Gemeentebestuur zich aan dat onderhoud, waarin het tot dusverre heeft voorzien, niet kan onttrekken, zoolang het niet bewijst, dat een ander tot het onderhoud dier brug verpligt is; dat dit bewijs door het Gemeentebestuur niet is geleverd; dat die brug in bouwvalligen toestand verkeert, en dat dus een post voor het herstel daarvan op de gemeentebegrooting behoort voor te komen;

dat derhalve de afzonderlijke begrooting der afdeeling door Ons niet kan worden goedgekeurd, omdat daarop gebragt is een post voor onderhoud van de brug;

dat het besluit van Gedeputeerde Staten, waarbij, krachtens art. 212 der gemeentewet, een post op de gemeentebegrooting is gebragt, behoort te worden vernietigd, omdat daarbij aan dien post mede de bestemming is gegeven tot het opmaken van den Heyzenschen dijk; doch dat die begrooting zelve door Ons niet kan worden goedgekeurd, op grond, dat daarop geene gelden zijn uitgetrokken voor het herstel van de brug over de Reusel;

Gezien artt. 209, 212 en 231 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85) en artt. 2 en 6 van het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 7 Maart 1863, goedgekeurd bij Ons besluit van 19 Maart 1863, n°. 64;

Hebben goedgevonden en verstaan:

1°. ongegrond te verklaren het beroep, door den Gemeenteraad van Moergestel ingesteld tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 10 Mei 1867, waarbij de goedkeuring aan de afzonderlijke begrooting der afdeeling Heyze van 1867, zoo als die door den Raad is opgemaakt, is onthouden;

2°. te vernietigen het besluit van Gedeputeerde Staten voornoemd van dezelfde dagteekening, waarbij de begrooting der gemeente Moergestel voor 1867, krachtens art.

212 der gemeentewet, met een post ook voor het opmaken van den Heyzenschen dijk is verhoogd en aldus gewijzigd is goedgekeurd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 1 Augustus 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE KOCK.

5°. van den 3 dezer, n°. 68, houdende beschikking op *het beroep van L. F. W. Hageman, te Amsterdam, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland in zake nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op blz. 206).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een door L. F. W. Hageman, te Amsterdam, bij Ons ingesteld beroep tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 1 Mei 1867, n°. 3, waarbij de aanwijzing van zijnen zoon Bartold Willem Frederik, loteling van de ligting 1867, uit de gemeente Amsterdam, voor de dienst bij de nationale militie is gehandhaafd;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 23 Julij 1867, n°. 48;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 31 Julij 1867, n°. 234, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat deze loteling is de jongste van een gezin van drie broeders, waarvan de oudste wegens ligchaamsgebreken van de militiedienst is vrijgesteld, en de tweede, geboren den 4 September 1842, den 10 September 1857, dus op 15-jarigen leeftijd, vrijwillig is in dienst getreden bij de marine en daaruit den 20 Augustus 1863 wegens onverbeterlijk gedrag is ontslagen;

dat, volgens art. 50 der militiewet, eene dienst van vijf jaren als vrijwilliger bij de zeemagt aanspraak geeft op vrijstelling van eenen broeder; dat echter, volgens art. 51, als broederdienst niet in aanmerking komt die vóór het voleindigen van het zestiende levensjaar; dat de tweede broeder na het voleindigen van zijn zestiende levensjaar slechts eenen diensttijd van vier jaren, elf maanden en zestien dagen heeft vervuld, en dat deze dienst geen regt op vrijstelling van een broeder geeft;

Gezien artt. 50, 2°., 51, 1°., en 103 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 1 Mei 1867, n°. 3, het daartegen door den adressant ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 3 Augustus 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,

DE KOCK.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het geschil tusschen de gemeentebesturen van Wanneperveen en Meppel over het domicilie van onderstand van de minderjarige wees Lammigje Hoorn en haar kind.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! Op den 26 September 1866 is de minderjarige Lammigje Hoorn voor haar kind te Meppel in onderstand opgenomen ten laste van de gemeente Wanneperveen, waar zij op den 7 November 1845 is geboren uit het huwelijk van Reinder Hoorn, schipper, en Aaltje Arends Pol, beiden overleden.

Het Gemeentebestuur te Wanneperveen heeft de armlastigheid ontkend, op grond, dat de ouders aldaar nooit hebben gewoond, en dat de vader, bij de aangifte van zijn kind, zelf heeft verklaard, dat hij woonachtig was, destijds, te Meppel.

Het Gemeentebestuur van Meppel heeft ontkend, dat die vader destijds te Meppel woonde.

Er is toen een onderzoek ingesteld, waaruit is gebleken, dat de vader niet enkel bij de aangifte der geboorte van zijne dochter Lammigje, te Wanneperveen, maar ook bij die van zijn zoon Geert, insgelijks gedaan op den 9 Maart 1839 te Wanneperveen, en bij die van zijn zoon Jan, gedaan in 1843 te Zwartsluis, heeft opgegeven woonachtig te zijn te Meppel; voorts dat hij, toen wonende te Meppel, op den 27 Augustus 1828 aldaar in het huwelijk is getreden met Aaltje Arends Pol; — dat hij minstens van dat tijdstip af steeds met zijne vrouw en daarna ook met zijne kinderen aan boord heeft gewoond, en met zijn schip her- en derwaarts voer; — dat bij de Hervormde gemeente te Meppel zijn gedoopt, op den 5 October 1828 hun zoon Rolof, op den 27 Augustus 1837 hun zoon Harm, op den 7 April 1839 de voormelde zoon Geert, en te gelijkertijd op den 12 Junij 1850 de bedoelde zoon Jan, de

behoeftige Lammigje, en eene nu overledene dochter Pietertje, geboren op den 13 Maart 1849; — dat die ouders in het jaar 1849, toen hun schip versleten was, te Meppel aan wal hebben gewoond en dáár zijn blijven wonen tot hun dood, voorgevallen, wat den man aangaat, op den 19 September 1849, en wat de vrouw betreft op den 2 Julij 1866; — dat de man geboren was te Meppel.

In een breedvoerig advies geven Gedeputeerde Staten van Drenthe te kennen, dat uit de bovenvermelde feiten voldoende voortvloeit, dat de ouders, hoezeer steeds aan boord vertoevende, blijkbaar het voornemen hebben gehad hun domicilie te Meppel te behouden, dat zij aldaar hadden tijdens het aangaan van hun huwelijk.

Gedeputeerde Staten van Overijssel, hoezeer niet instemmende met al de beweegredenen hunner ambtgenooten van Drenthe, zijn ook van meening, dat door de voormelde feiten voldoende bewezen is, dat, op het tijdstip van de geboorte der behoeftige, hare ouders woonplaats hadden te Meppel.

In dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens magtiging des Konings den 28 Mei ll. bij deze Afdeeling aanhangig is gemaakt, zal alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn in deze zaak geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

Verder voor heden geene zaken aan de orde zijnde, sluit ik de vergadering.

Achttiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 28 *Augustus* 1867.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden* :

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.
Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 2 dezer, n°. 42, houdende beschikking op *het beroep van J. van Koeverden, te Nijkerk, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij zijn pupil Rijk van Dijkhuizen, met afwijking van de uitspraak van den Militieraad, tot de dienst is aangewezen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 142).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door J. van Koeverden, te Nijkerk, bij Ons ingesteld beroep tegen eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 2 April jl., n°. 34, waarbij zijn pupil Rijk van Dijkhuizen voor de dienst bij de nationale militie is aangewezen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 11 Junij 1867, n°. 25;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 22 Julij 1867, n°. 254, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat Rijk van Dijkhuizen is de jongste van twee zonen, waarvan de oudste in

1861 voor de ligting der nationale militie eenen plaatsvervanger heeft gesteld, die den 30 April van dat jaar is ingelijfd, in 1862 is overgegaan bij de West-Indische troepen, op den 14 Februarij 1863 naar Suriname is vertrokken en op den 12 Augustus 1864, ingevolge Gouvernements-resolutie aldaar, een binnenlandsch paspoort heeft verkregen en definitief bij het korps maréchaussées is overgeplaatst;

dat de adressant thans voor den loteling Rijk van Dijkhuizen aanspraak maakt op vrijstelling wegens broederdienst, op grond, dat de plaatsvervanger van zijnen broeder gediend heeft hier te lande bijna twee jaar, en in Suriname anderhalf jaar, berekend naar Indischen diensttijd drie jaren, en alzoo te zamen wel vijf jaar, ongerekend zijnen diensttijd als maréchaussée; dat echter de dubbele berekening der Indische dienstjaren wel bij de pensioen-verordeningen is aangenomen, doch niet in de wet op de nationale militie, die integendeel in art. 50, n°. 2, voor broederdienst als reden tot vrijstelling eene even langdurige dienst bij het krijgsvolk in 's Rijks overzeesche bezittingen, als bij de militie of het leger hier te lande, vordert; daargelaten dat ook, al werd zulk eene dubbele berekening toegepast, de diensttijd de volle vijf jaren niet geheel zou bereiken;

dat het korps maréchaussée in de kolonie Suriname, blijkens Ons besluit van 19 November 1862, n°. 99, waarbij dit korps is opgerigt, is eene burgerlijke politiemagt, en waarvan de kosten niet, als die van de krijgsmagt, op de Nederlandsche staatsbegrooting, maar op de koloniale huishoudelijke begrooting worden uitgetrokken; dat alzoo de dienst bij dit korps niet als militaire dienst kan worden beschouwd;

dat, daar de plaatsvervanger van den broeder van den loteling Rijk van Dijkhuizen alzoo zijnen vijfjarigen diensttijd niet heeft vervuld, en niet verkeert in een der gevallen, bij art. 50, 1°., 4°., 5°. en 6°. der militiewet omschreven, deze loteling aan zijne dienst geen regt op vrijstelling kan ontleenen;

Gezien artt. 50 en 103 der wet op de nationale militie van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met bevestiging der uitspraak van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 2 April jl., n°. 34, het daartegen door den adressant ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 2 Augustus 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE KOCK.

2°. van den 2 dezer, n°. 43, ten gevolge van bovengemeld besluit genomen en aldus luidende:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordragt van Onze Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Oorlog,

van den 22 Julij 1867, n°. 254, 4de afdeeling, en van den 30 daaraanvolgende, n°. 27 P, betreffende een verzoek van J. van Koeverden, te Nijkerk, daarbij in beroep komende van de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Gelderland, van den 2 April jl., n°. 34, waarbij zijn pupil Rijk van Dijkhuizen, loteling van de ligting der nationale militie van dit jaar, voor de dienst is aangewezen;

Gezien Ons besluit van heden, no. 42, waarbij die uitspraak van Gedeputeerde Staten is gehandhaafd;

Overwegende:

dat de loteling Rijk van Dijkhuizen is de jongste van twee zonen, waarvan de oudste, als loteling van de ligting der nationale militie van 1861, een plaatsvervanger heeft gesteld, die den 30 April van dat jaar is ingelijfd;

dat deze plaatsvervanger in 1862, krachtens art. 9 der militiewet, is overgegaan bij het krijgsvolk, dienende in West-Indië, den 14 Februarij 1863 naar Suriname is vertrokken en op den 12 Augustus 1864, ingevolge resolutie van den Gouverneur aldaar, is gepasporteerd, gelijk uit een daarvan van wege het Ministerie van Koloniën afgegeven getuigschrift blijkt;

dat deze plaatsvervanger alzoo uit de dienst is ontslagen, alvorens hij den gevorderden vijfjarigen diensttijd had volbragt, en het ook niet is gebleken, dat hij in een der gevallen heeft verkeerd, welke dit vervroegd ontslag zouden hebben gewettigd;

dat derhalve dit vervroegd ontslag verkeerdelijk en in strijd met de wet is verleend;

dat de loteling Rijk van Dijkhuizen daardoor verstoken is geraakt van zijn regt op vrijstelling van de nationale militie, waarop hij anders wegens de volbragte dienst van den plaatsvervanger, door zijnen ouderen broeder gesteld, krachtens de artt. 48, 49 en 50 der militiewet aanspraak zou hebben gehad;

dat het niet billijk zou zijn hem het nadeel te doen ondervinden van de gepleegde onregelmatigheid;

Gezien de tweede zinsnede van art. 127 der wet van den 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

1°. aan Rijk van Dijkhuizen, loteling van de ligting der nationale militie van dit jaar, uit de gemeente Nijkerk, ontheffing van de werkelijke dienst voor zijnen geheelen diensttijd te verleenen;

2°. te bepalen, dat de genoemde loteling niet in persoon aan de militaire autoriteit zal worden afgeleverd, maar dat zijne inlijving enkel op overgifte van den staat model n°. 19, voorgeschreven bij art. 43 van Ons besluit van den 8 Mei 1862 (*Staatsblad* n°. 46), zal geschieden.

Onze Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Oorlog zijn belast met de uitvoering van dit besluit, dat aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) in afschrift zal worden medegedeeld en in de *Staats-Courant* zal worden geplaatst.

Het Loo, den 2 Augustus 1867.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

HEEMSKERK.

De Minister van Oorlog,

VAN DEN BOSCH.

3°. van den 7 dezer, n_0. 67, houdende beschikking op *het beroep van den Schoolopziener in het* 6*de district van Noordholland van een besluit van Gedeputeerde Staten dier provincie, houdende goedkeuring van het besluit van de raden der gemeenten Bergen en Egmond-binnen, waarbij de gemeenschappelijke school in 't Woud is opgeheven* (zie het verslag over deze zaak op blz. 183—189).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ, ENZ.

Beschikkende op een adres van den Schoolopziener in het zesde district van Noordholland, daarbij in beroep komende tegen het besluit van Gedeputeerde Staten dier provincie van 6 Februarij 1867, n°. 16, houdende goedkeuring van het besluit van de raden der gemeenten Bergen en Egmond-binnen, waarbij de gemeenschappelijke school in het Woud, onder eerstgemelde gemeente, is opgeheven, en verzoekende, dat door Ons de herbouw dier school aan de besturen dier beide gemeenten worde bevolen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 23 Julij 1867, n°. 37;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 5 Augustus 1867, n°. 337, 5de Afdeeling;

Overwegende:

dat in 1859 door de gemeenteraden van Bergen en Egmond-binnen, onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten, is bepaald, dat de bestaande school in het Woud op gemeenschappelijke kosten zou worden in stand gehouden ten behoeve der inwoners van het Woud (gemeente Bergen) en van Wimmenum (gemeente Egmond-binnen), doch dat, toen de school en onderwijzers-woning in Januarij 1865 waren afgebrand, door de raden van beide gemeenten, onder dagteekening van 17 en 30 Mei 1866, tot de opheffing dier gemeenschappelijke school is besloten; dat dit besluit den 6 Februarij 1867 door Gedeputeerde Staten is goedgekeurd, en dat de adressant tegen deze goedkeuring Onze voorziening heeft ingeroepen;

dat art. 13 der wet op het lager onderwijs wel beroep op Ons openstelt van alle besluiten, door Gedeputeerde Staten krachtens die wet genomen, doch dat het aangevallen besluit niet kan geacht worden tot die besluiten te behooren;

dat toch de besluiten van gemeenteraden tot oprigting of opheffing van scholen, krachtens de wet op het lager onderwijs, in het algemeen niet aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten zijn onderworpen; dat art. 16 der wet omtrent de oprigting en instandhouding van gemeenschappelijke scholen verwijst naar art. 121 der gemeentewet; dat dus de regeling van gemeenschappelijke scholen, even als de regeling van alle andere gemeenschappelijke belangen, werken en inrigtingen, alleen krachtens art. 121 der gemeentewet, aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten is onderworpen; dat dit artikel beroep op Ons alleen dan verleent, wanneer door Gedeputeerde Staten de goedkeuring aan de regeling is onthouden; en dat derhalve het ingestelde beroep niet ontvankelijk is;

dat voorts voor Ons geene termen bestaan om de instandhouding der gemeenschappelijke school in het Woud aan de beide gemeentebesturen, krachtens art. 17 der wet op het lager onderwijs, te bevelen; dat toch de bepalingen van dat artikel medebrengen, dat bij de toepassing daarvan het al of niet voldoende van het aantal scholen met het oog op de behoefte van elke gemeente afzonderlijk moet worden beoordeeld; terwijl art. 16 dier wet, in verband met art. 121 der gemeentewet, mede-

brengt, dat het initiatief tot het oprigten van gemeenschappelijke scholen altijd van de betrokken gemeentebesturen zelve moet uitgaan;

Gezien art. 121 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85) en artt. 16 en 17 der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan:

den adressant niet-ontvankelijk te verklaren in zijn bij Ons ingesteld beroep; en tevens te verklaren, dat er geene termen zijn om den herbouw van de school in het Woud als gemeenschappelijke school der gemeenten Bergen en Egmond-binnen te bevelen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 7 Augustus 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE KOCK.

4°. van den 15 dezer, n°. 77, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeentebesturen van Amsterdam, Alkmaar en Beerta over het domicilie van onderstand van den minderjarige Barend Visser* (zie het verslag over deze zaak op blz. 192 en 193).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken van het aan Onze beslissing onderworpen geschil omtrent [illegible] domicilie van onderstand van den wees Barend Visser;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 31 Julij 1867, n°. 33;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 13 Augustus 1867, n°. 233, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat op 4 Augustus 1866 te Alkmaar in onderstand is opgenomen Barend Visser, oud vijf jaren, op 17 April 1862 te Beerta (provincie Groningen) in onecht geboren uit Hitje Visser, welke bij de daarvan opgemaakte geboorte-acte gezegd is te wonen te Alkmaar;

dat de armlastigheid wordt ontkend: te Beerta, op grond, dat de geboorte aldaar slechts toevallig zou geweest zijn; — te Alkmaar, omdat Hitje Visser zich reeds op 9 Julij 1861 aldaar een verhuisbiljet naar Amsterdam had doen afgeven; en te Amsterdam, omdat zij zich dáár nimmer in het bevolkings-register heeft doen inschrijven, noch zich dáár ooit gevestigd heeft;

dat uit het gehouden onderzoek voldoende is gebleken, dat Hitje Visser, nadat zij in Julij 1861 zich als inwoonster van Alkmaar had doen afschrijven, tot aan hare terugkomst in die gemeente in 1863, en alzoo tijdens hare bevalling te Beerta alle betrekking met Alkmaar had opgegeven, en dat zij, tijdens de geboorte van haren zoon, als keetemeid bij polderwerkers te Beerta inwonende, geacht moet worden toen te zijn gedomicilieerd geweest ter plaatse van dat werkelijk verblijf;

Gezien artt. 28, 6de lid, en 32, 1ste lid, der wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat Beerta is het domicilie van onderstand van Barend Visser.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 15 Augustus 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,
DE KOCK.

5°. van den 15 dezer, n°. 78, houdende beslissing van *het geschil over het domicilie van onderstand van den minderjarige Adrianus Victor Steenbergen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 196 en 197).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken van het aan Onze beslissing onderworpen geschil over het domicilie van onderstand van Adrianus Victor Steenbergen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 31 Julij 1867, n°. 39;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 13 Augustus 1867, n°. 234, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat de genoemde behoeftige, als minderjarige, wiens vader overleden is, volgt het domicilie van onderstand van zijne moeder Elisabeth Santheuvel, weduwe van Johannes Steenbergen;

Overwegende, dat die moeder, van wier geboorte geene acte bestaat, op 24 Februarij 1809 te Dordrecht is gedoopt in de Roomsch-Katholijke Kerk; dat, wel is waar, bij hare vermelding in het doopregister de aanteekening voorkomt: *in transitu*, doch dat voldoende gebleken is, dat de ouders, het schippersbedrijf uitoefenende, in hun vaartuig woonden; dat Elisabeth in dat vaartuig geboren is op eene reis naar Dordrecht, waar zij is gedoopt, en dat de gezegde aanteekening dus slechts ten doel had om te kennen te geven, dat de ouders der gedoopte in die gemeente niet te huis behoorden;

Overwegende, dat, vermits het tegendeel niet gebleken is, Elisabeth Santheuvel geacht moet worden geboren te zijn ter plaatse, waar zij is gedoopt;

Gezien art. 32, 1ste lid, en 28, 7de lid, der wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100) tot regeling van het armbestuur;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat Dordrecht is het domicilie van onderstand van den minderjarigen Adrianus Victor Steenbergen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 15 Augustus 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE KOCK.

6°. van den 18 dezer, n°. 15, houdende beschikking op *het beroep van Algemeene Armvoogden van Jubbega-Schurega, gemeente Opsterland, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarin, bij uitspraak in hun geschil met de armbesturen van Lippenhuizen en Hemrik, gemeente Opsterland, het dorp Jubbega-Schurega is aangewezen als domicilie van onderstand van Wobbe Sijtzes de Vos* (zie het verslag over deze zaak op blz. 189 en 190).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door Armvoogden van het dorp Jubbega-Schurega, gemeente Schoterland, provincie Friesland, aan Ons ingediend adres, daarbij verzoekende, dat door Ons zal worden vernietigd het besluit der Gedeputeerde Staten dier provincie van den 16 October 1866, waarbij gemeld dorp is aangewezen als te zijn het domicilie van onderstand van den minderjarigen zoon van Wobbe Sijtzes de Vos;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 31 Julij 1867, n°. 19;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 14 Augustus 1867, n°. 229, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat op den 25 Maart 1865 te Appelscha, gemeente Ooststellingwerf, provincie Friesland, in onderstand is opgenomen de minderjarige zoon van Wobbe Sijtzes de Vos, ten laste van het dorp Jubbega-Schurega, waar zijn vader uit aldaar gevestigde ouders zou zijn geboren in het jaar 1808; dat te Jubbega-Schurega de armlastigheid is ontkend, op grond, dat de bedoelde geboorte aldaar niet had plaats gehad, maar, volgens te kennen geven van twee oudere zusters van Wobbe Sijtzes de Vos, in het dorp Hemrik of wel in het dorp Lippenhuizen; dat, toen ook aldaar de armlastigheid niet werd erkend, een onderzoek is ingesteld, waaruit is gebleken,

dat, toen de bedoelde vader in het jaar 1839 een huwelijk aanging, hij ter vervanging eener doopacte heeft overgelegd eene acte van bekendheid, opgemaakt door den Kantonregter te Heerenveen, op den 16 Maart 1839; dat in die acte vermeld staat, dat vier daarin genoemde personen, allen wonende te Jubbega-Schurega en allen vele jaren ouder dan Wobbe Sijtzes de Vos, hebben verklaard, wel te weten, dat hij is geboren te Jubbega-Schurega op den 19 December 1808; dat hun dit bekend was, omdat zij tijdens zijne geboorte dagelijkschen omgang met zijne ouders hadden; voorts dat hij heeft deel genomen aan de loting voor de nationale militie, in de toenmalige grietenij Schoterland, in het jaar 1827; en dat in het lotingsregister staat vermeld, dat hij te Jubbega-Schurega is geboren op 19 December 1808; eindelijk dat een jongere broeder, Ruurd genaamd, is geboren te Hoornsterzwaag, op den 22 Februarij 1812, en eene zuster Aaltje, te Lippenhuizen, in het jaar 1803, op welke plaatsen de ouders destijds woonden; dat die zuster, benevens eene andere zuster, Sijtske, hebben verklaard, dat zij niet wisten, waar hun broeder Wobbe is geboren, maar toch geloofden, dat die geboorte heeft plaats gehad te Hemrik; dat Aaltje op 6 Junij 1866 eene schriftelijke verklaring heeft afgelegd, hierop nederkomende, dat haar broeder Ruurd in het dorp Hoornsterzwaag is geboren, en dat, daar haar broeder Wobbe ouder is dan Ruurd, hij geboren moet zijn te Hemrik of te Lippenhuizen, omdat hare ouders aldaar vóór de geboorte van Ruurd hebben gewoond, en eerst geruimen tijd na die geboorte naar Jubbega-Schurega zijn verhuisd, waar zij vroeger niet hebben gewoond;

dat Gedeputeerde Staten, geroepen om in dit geschil tusschen de armbesturen der genoemde dorpen uitspraak te doen, bij besluit van 16 October 1866 het dorp Jubbega-Schurega hebben aangewezen als te zijn de plaats van het domicilie van onderstand, op grond, dat uit de verklaringen, vervat in de acte van bekendheid, en uit de vermelding in het lotingsregister met voldoende zekerheid bleek, dat Wobbe Sijtzes de Vos werkelijk aldaar was geboren uit ouders, dáár gevestigd; en dat aan de verklaring van de zuster Aaltje geen bijzonder gewigt kon worden gehecht, omdat zij, behoorlijk geroepen zijnde tot het afleggen eener beëedigde verklaring, niet was verschenen, zonder daarvoor eenige wettige reden te hebben;

Overwegende, dat Armvoogden van Jubbega-Schurega, van deze uitspraak bij Ons in beroep gekomen zijnde, hebben overgelegd een proces-verbaal, opgemaakt den 29 December 1866 door den Kantonregter te Heerenveen, waaruit blijkt, dat bedoelde Aaltje, toen onder eede gehoord, heeft verklaard, bepaald te weten, dat haar broeder Ruurd geboren is te Hoornsterzwaag; dat haar broeder Wobbe niet kan geboren zijn te Jubbega-Schurega, omdat hare ouders eerst nà de geboorte van Ruurd aldaar zijn komen wonen, en Wobbe ouder is dan Ruurd; dat zij meent te mogen veronderstellen, dat hij geboren is te Lippenhuizen of te Hemrik, waar hare ouders vroeger hebben gewoond, ofschoon zij zulks niet met zekerheid kan zeggen;

dat almede voor denzelfden Kantonregter op den 1 Junij 1867 onder eede is gehoord Sierd P. Weidema, oud 62 jaren, arbeider te Jubbega-Schurega, die heeft verklaard, dat Wobbe Sijtzes de Vos aldaar niet is geboren, want dat hij een jongen was van zeven of acht jaren, toen zijne ouders zich aldaar kwamen vestigen;

dat die ouders zes jaren naast hem hebben gewoond en hem dikwijls hebben verhaald, dat Wobbe te Hemrik was geboren; dat hij niet met zekerheid kan verklaren, dat de ouders in December 1808 niet te Jubbega-Schurega hebben gewoond, omdat hij zelf eerst in 1805 is geboren; maar dat hij wel meent te weten, dat zij eerst in 1816 te Jubbega-Schurega zijn komen wonen;

Overwegende, dat door die later afgelegde verklaringen de bewijsmiddelen, waarop Gedeputeerde Staten hunne uitspraak hebben gegrond, merkelijk worden verzwakt; dat zij toch strijdig zijn met den inhoud der acte van bekendheid en de vermelding in het lotingsregister; en dat, bij de onmogelijkheid om uit te maken, aan welke zijde

de waarheid is, er volslagen onzekerheid bestaat, of Wobbe Sijtzes de Vos werkelijk te Jubbega-Schurega is geboren; dat ook niet is bekend geworden, waar hij elders zou kunnen geboren zijn; en dat in deze omstandigheden de in den toenmaligen stand der zaak teregt gedane uitspraak van Gedeputeerde Staten niet kan worden gehandhaafd, maar behoort verklaard te worden, dat het domicilie van onderstand van Wobbe Sijtzes de Vos, en mitsdien dat van zijn minderjarigen zoon, niet is te vinden;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van de uitspraak van Gedeputeerde Staten der provincie Friesland, in dato 16 October 1866, te verklaren, dat het domicilie van onderstand van Wobbe Sijtzes de Vos, en mitsdien ook dat van zijn minderjarigen zoon, den behoeftige, niet is te vinden; en dat die zoon alzoo armlastig zijnde bij het Rijk, de kosten, voor zijne verpleging gevorderd, zullen worden bestreden uit de gelden, daarvoor van 's Rijkswege aangewezen.

Het Loo, den 18 Augustus 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,
DE KOCK.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van den Schoolopziener in het* 10*de district van Zuidholland van een besluit van den Raad der gemeente Middelharnis, houdende magtiging op de Plaatselijke Schoolcommissie aldaar om de verdeeling der kinderen in de openbare school in de vier vertrekken te regelen, zoo als zij zal vermeenen te behooren.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Op magtiging van Zijne Majesteit, is door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt het hooger beroep, onder dagteekening van 23 Mei ll. door den Schoolopziener in het 10de district van Zuidholland bij Zijne Majesteit ingesteld tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland dd. 31 December / 8 Januarij ll., in verband met een besluit van den Raad der gemeente Middelharnis dd. 23 November te voren, waarin door Gedeputeerde Staten bij hun voorzegd besluit is berust, en waarbij de Gemeenteraad de Plaatselijke Schoolcommissie tijdelijk magtigde om de verdeeling der kinderen in de openbare school in de vier vertrekken te regelen, zoo als zij zou vermeenen te behooren.

Naar hetgeen de Plaatselijke Schoolcommissie van Middelharnis mededeelt in eene door haar aan den Raad van State ingediende memorie dd. 25 Julij ll., was de aanleiding tot voorzegd besluit deze. De Schoolcommissie, den 18 Mei 1866 in werking getreden, vond bij haar eerste schoolbezoek, dat de vier vertrekken der school, ieder groot p. m. 75 vierkante ellen, zeer ongelijk bezet waren, zoodat in het eerste

lokaal omtrent 200 kinderen waren met één Hulp-Onderwijzer, terwijl in het vierde lokaal 15 kinderen zaten, waarbij twee onderwijzers werkzaam waren. Die verdeeling trof, zegt de memorie, al de leden der Commissie, en niet het minst den Burgemeester, als lid der Schoolcommissie daarbij tegenwoordig. Onmiddellijk na dat schoolbezoek vergaderde de Schoolcommissie, om met den Hoofd-Onderwijzer P. F. van Slijpe te beraadslagen over eene meer doelmatige verdeeling der kinderen in de verschillende lokalen, en werd, bij wijze van proefneming, met algemeene stemmen besloten om, zonder het klassikaal onderwijs te verstoren, de kinderen der 2de klasse, 2de afdeeling, p. m. 30 leerlingen, met die der 3de klasse, p. m. 15 leerlingen, in één lokaal van 72 vierkante ellen te plaatsen, met den Hoofd-Onderwijzer en één Hulp-Onderwijzer, — de leerlingen der 2de klasse, 1ste afdeeling, in het derde lokaal, met één Hulp-Onderwijzer, en in de eerste en tweede lokalen de eerste klasse, p. m. 200 kinderen, in twee afdeelingen te verdeelen, met een Hulp-Onderwijzer in ieder lokaal, terwijl verder ter beschikking van den Hoofd-Onderwijzer bleven twee kweekelingen, om die op de nuttigste wijze te plaatsen. Deze wijze van verdeeling der schoolkinderen in de verschillende lokalen droeg, volgens de memorie, de goedkeuring weg van den Hoofd-Onderwijzer, die echter daaromtrent vooraf met den Schoolopziener wenschte te raadplegen. Na goedkeuring ook van den Schoolopziener, had reeds den volgenden dag die verdeeling plaats, welke tot in het najaar van 1866, ook onder het bestuur van den waarnemenden Hoofd-Onderwijzer, na het vertrek van den Hoofd-Onderwijzer van Slijpe, voortduurde, en, volgens meergemelde memorie, goede uitkomsten gaf. Bij een schoolbezoek der Commissie in November ll. echter, vond deze de kinderen wederom geplaatst, zoo als vroeger, vóórdat de gemelde verdeeling plaats vond. Daarover zeer verwonderd, vroeg zij den waarnemenden Hoofd-Onderwijzer, op wiens last die veranderde indeeling had plaats gehad, en vernam zij door een half ontwijkend antwoord, dat het, zoo al niet op bevel, dan toch met medeweten van den Schoolopziener was geschied. De Schoolcommissie vond die handeling zeer willekeurig, omdat de plaats gehad hebbende verdeeling der kinderen in de verschillende lokalen, als proef, gemeenschappelijk door haar, met den Schoolopziener en Hoofd-Onderwijzer was genomen en aanvankelijk goede uitkomsten vertoonde. Het was dien ten gevolge, dat de Schoolcommissie van den Raad van Middelharnis de tijdelijke magtiging vroeg om de verdeeling der kinderen in de openbare school in de vier vertrekken te regelen, zoo als zij zou vermeenen te behooren, welke magtiging, bij raadsbesluit van den 23 November 1866, aan haar is verstrekt.

Het is tegen dezen maatregel, waarin door Gedeputeerde Staten is berust, dat de Schoolopziener in het 10de district van Zuidholland bij Zijne Majesteit in bezwaar is gekomen.

De Schoolopziener, appellant, in zijn verzoekschrift aan den Koning, geeft te kennen, dat, naar zijne overtuiging, door de tenuitvoerlegging van het besluit van 23 November ll. groote verwarring in die school is te weeg gebragt, en het geven van *klassikaal* onderwijs bemoeijelijkt, zoo niet onmogelijk gemaakt, is. Hij van zijne zijde had aan Burgemeester en Wethouders voorgesteld om, met vermeerdering van het onderwijzend personeel, aan het schoolgebouw, thans uit *vier* vertrekken bestaande, een *vijfde* vertrek te doen aanbouwen, omdat de vier vertrekken voor de schoolgaande kinderen, met name in den *winter*, wanneer het getal leerlingen 500 bedraagt, en *des avonds*, wanneer *gewoon* en *meer uitgebreid* lager onderwijs in de hoogste klasse gelijktijdig en in hetzelfde vertrek gegeven worden, niet voldoende te achten zijn. Aan die voorstellen werd geen gehoor verleend. Integendeel, de Schoolcommissie achtte het lokaal geheel voldoende, mits slechts eene andere en, naar haar inzien, betere verdeeling der leerlingen over de verschillende vertrekken plaats had. En toen nu de Schoolopziener de Plaatselijke Commissie onbevoegd

verklaarde om op eigen gezag die verdeeling der leerlingen te bewerkstelligen, werd door de Schoolcommissie (welke drie leden van den Gemeenteraad in haar midden telt) bij dien Gemeenteraad het reeds vermelde besluit van 23 November verkregen, en later door haar ten uitvoer gelegd, op de wijze, hiervoren omschreven. Ten bewijze, dat deze maatregel der Schoolcommissie niet de algemeene goedkeuring wegdroeg, voert de Schoolopziener de omstandigheid aan, dat, kort daarop, vele aanzienlijke inwoners van Middelharnis het bouwen eener tweede school overeenkomstig art. 17 der schoolwet verzochten, — een verzoek, dat echter door den Gemeenteraad werd afgewezen. Volgens den Schoolopziener is de bedoelde verdeeling van de leerlingen, waarbij de kinderen *naar hun getal* en niet naar hunnen leeftijd en graad van ontwikkeling geplaatst zijn, — onvereenigbaar met een goed geordend klassikaal onderwijs. Bovendien is z. i. bij het besluit van 23 November ll. aan de Plaatselijke Schoolcommissie eene bevoegdheid verleend, welke noch met art. 64, noch met eenige andere bepaling van de schoolwet te rijmen is. Hij verzoekt daarom, dat Zijne Majesteit gelieve te vernietigen het voornoemd besluit van 23 November. Hij verzoekt dit te meer, daar de verdeeling der leerlingen, ingevolge dat besluit door de Plaatselijke Schoolcommissie bewerkstelligd, in beginsel gehandhaafd is in art. 3 van het reglement betreffende het lager onderwijs in de gemeente Middelharnis dd. 17 December 1866, waarin door Gedeputeerde Staten is berust onder dagteekening van 24 December daaraanvolgende.

Gedeputeerde Staten, door den Minister van Binnenlandsche Zaken over het verzoekschrift van den Schoolopziener gehoord, leggen, onder dagteekening van 12 Junij ll., over twee ambtsberigten van den Inspecteur van het Lager Onderwijs van 3 en 23 December ll., blijkens welken de Inspecteur geheel instemt met den Schoolopziener, en *in loco* te vergeefs getracht heeft de Schoolcommissie tot andere gedachten te brengen, niettegenstaande de Burgemeester en één der Wethouders in het gevoelen van hem, Inspecteur, bleken te deelen.

Gedeputeerde Staten geven verder te kennen, dat, daargelaten de beschouwingen van den Inspecteur, het besluit van 23 November niet viel in de termen om door hen te worden goedgekeurd, en daarom dan ook alleen aangenomen is voor kennisgeving. Overigens achten Gedeputeerde Staten de volmagt, bij raadsbesluit van 23 November op de Schoolcommissie verstrekt, geenszins in strijd met art. 64 of andere bepalingen der schoolwet. Zij vermeenen, dat afwijzend op het verzoek van den Schoolopziener zal behooren te worden beschikt.

De Schoolcommissie, in hare reeds vermelde memorie van 25 Julij, weêrspreekt almede het beweren, als zoude het besluit van 23 November strijden met de schoolwet. Zij merkt verder op: dat er nimmer 500 leerlingen aanwezig zijn; dat des winters het maximum bedraagt 450, hetwelk des zomers daalt tot een minimum van 200 leerlingen, van welke cijfers, met het oog op art. 18 der wet en zijne geschiedenis, het middental in deze tot leiddraad moet strekken. Overigens wordt, volgens de reeds vermelde plaatselijke verordening van 17 December 1866, alleen des avonds, en zulks in twee afzonderlijke vertrekken, door twee onderwijzers, meer uitgebreid lager onderwijs gegeven. Bovendien is bepaald, dat van *twee* der bestaande vertrekken er *drie* zouden gemaakt worden, hetgeen volgens de Commissie eene betere afscheiding der klassen en afdeelingen zal bevorderen, doch door den Schoolopziener in zijn verzoekschrift wordt aangemerkt als op nieuw verlies van ruimte en verdeeling der leerlingen naar den tel te zullen daarstellen. Volgens de memorie daarentegen ligt het geenszins in de bedoeling van den Gemeenteraad of van de Schoolcommissie om de kinderen naar hun *getal* te verdeelen, maar wèl om de indeeling zóó te doen plaats hebben, dat de belangen der verschillende klassen zooveel mogelijk gelijkelijk worden in het oog gehouden. De Schoolcommissie verzoekt dan ook, dat afwijzend op het appel worde beschikt.

Bij die memorie is gevoegd een afzonderlijk schrijven van twee leden der Plaatselijke Schoolcommissie. Die twee leden, uitmakende de minderheid der uit vijf leden bestaande Schoolcommissie, geven te kennen: 1°. dat het oordeel van de meerderheid der Schoolcommissie over het besluit van 23 November bezwaarlijk geacht kan worden geheel onpartijdig te zijn. Die meerderheid toch, zeggen zij, bestaat uit drie leden, welke tevens leden van den Gemeenteraad zijn, en die, als zoodanig, hunne goedkeuring hebben gehecht aan het hierboven bedoelde, door twee hunner voorgestelde besluit; 2°. dat, wordt het raadsbesluit toegepast naar de letter van het door den Schoolopziener aangehaald art. 3 van het reglement betreffende het lager onderwijs in de openbare school te Middelharnis, dat is, wordt de verdeeling in klassen niet naar bekwaamheid, maar naar den tel geregeld, inderdaad voor den bloei van het onderwijs nadeelige gevolgen te vreezen zijn.

Verdere stukken zijn er omtrent deze zaak niet ingekomen, en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er is een gemagtigde tegenwoordig. Heeft de gemagtigde ook eenige inlichtingen te geven of te vragen?

De heer D. Bos, Voorzitter der Plaatselijke Schoolcommissie en lid van den Gemeenteraad te Middelharnis, geeft als gemagtigde dier collegiën hoofdzakelijk te kennen, dat hunne bedoeling bij de onderwerpelijke regeling geen ander was dan een meer regelmatig en goed klassikaal onderwijs in het leven te roepen. De verwarring, die tot dusverre in dat stuk bestond, was zeer groot, zoodat algemeen de klagt werd geuit, dat het onderwijs zeer ondoelmatig was ingerigt. In den beginne had de Burgemeester, destijds lid der Plaatselijke Schoolcommissie zijnde, zich zelf op het hevigst tegen dien staat van zaken uitgelaten; maar hij is later tot sprekers verwondering van gevoelen veranderd. Intusschen, zoowel de meerderheid der Commissie als de Gemeenteraad zijn ten volle overtuigd, dat door art. 3 van het reglement betreffende het lager onderwijs te Middelharnis een regelmatig en goed onderwijs is tot stand gekomen of verordend. Alles geschiedt nu naar vaste regelen, waarbij niet naar willekeur wordt gehandeld, maar waarbij voornamelijk op de bekwaamheid der leerlingen wordt gelet. Er is nu zooveel speling in de verdeeling toegelaten, dat daarop inderdaad in billijkheid niets te zeggen valt, en de Gemeenteraad is dan ook hiervan volkomen overtuigd.

Staatsraad de Jonge: Heeft de verdeeling der leerlingen op dit oogenblik plaats volgens art. 3 van het reglement, of alsnog volgens het besluit van 23 November?

Gemagtigde antwoordt, dat de school nog niet verbouwd is, maar men daaraan bezig is, ten einde van twee lokalen drie te maken, ter uitvoering van gemeld art. 3. Aan het hoofd van iedere klasse zal dan een Onderwijzer geplaatst zijn, zoodat de klassen niet overbevolkt zullen zijn. De hoogste klasse heeft twee afdeelingen, terwijl de tweede afdeeling van de tweede klasse de derde klasse zal uitmaken. Daarin bestaat de éénige verandering.

Staatsraad de Jonge: Het besluit van 23 November was van tijdelijken aard; heeft dat besluit nu reeds uitgewerkt, of tot hoe lang zal het van kracht zijn?

Gemagtigde antwoordt, dat het besluit van 23 November ll. zal werken, tot zoolang art. 3 van het reglement in werking zal zijn gebragt.

Staatsraad DE VRIES: Welk van de lokalen zou nu in tweeën worden gesplitst?

Gemagtigde antwoordt, dat de twee eersten in drieën zijn gesplitst. Het geheel vormt een driehoek. Elk der beide lokalen heeft drie vensters, zoodat nu elk twee vensters in de breedte zal hebben.

Staatsraad DE VRIES: Er is nu vacantie. Duurt deze voort, totdat de school gereed is?

Gemagtigde antwoordt toestemmend. De verbouwing zal in den tijd van veertien dagen gereed zijn. De verplaatsing zal overigens niet meer dan *f* 500 behoeven te kosten.

Staatsraad DE VRIES: Dus na de vacantie zal art. 3 van het reglement in werking komen?

Gemagtigde antwoordt bevestigend, onder verdere opmerking, dat alles was geschied in overleg met den Hoofd-Onderwijzer.

Staatsraad DE VRIES: Het getal van 100 leerlingen in art. 3 is toch globaal genomen?

Gemagtigde antwoordt, dat dit als het maximum moet worden aangemerkt. Als bijzondere reden, waarom de Raad van Middelharnis tot het onderwerpelijk besluit is gekomen, geeft hij wijders op, dat de kinderen ten platten lande des zomers schaars van de school gebruik maken, maar daarentegen zooveel te meer des winters. Dat onregelmatig schoolgaan is nadeelig voor het onderwijs. De ondervinding heeft doen zien, dat, als des winters de school zoo zeer overkropt is, het voor den Hoofd-Onderwijzer onmogelijk is de leerlingen voldoende bezig te houden. Zij doen meestal alle kwaad, vallen dikwijls in slaap en hebben ter naauwernood genot van het onderwijs. Het is dus niet alleen door het onregelmatig schoolgaan, maar ook door het onevenredig getal onder één Onderwijzer, dat de leerlingen geene of weinig vorderingen maken.

De VOORZITTER: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het geschil tusschen de Gedeputeerde Staten van Zuidholland en Gelderland over de goedkeuring eener keur op de wegen, kaden, bruggen, bruggenhoofden, vlieten, weteringen en slooten in den polder Heukelum.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! De daadzaken in dit geschil van bestuur komen hoofdzakelijk neder op het navolgende:

Het Bestuur van den polder Heukelum, gelegen deels in de provincie Gelderland, en deels in de provincie Zuidholland, ontwierp eene keur of politie-verordening op de wegen, kaden, bruggen, bruggehoofden, vlieten, weteringen en slooten in den genoemden polder, en zond die keur in, ter goedkeuring, aan de collegiën van Gedeputeerde Staten der provinciën Zuidholland en Gelderland.

Gedeputeerde Staten van Zuidholland hadden bedenkingen tegen het ontwerp van keur. Zij deelden die mede aan hunne ambtgenooten van Gelderland; deze maakten van hunne zijde een tal van bedenkingen.

Gedeputeerde Staten der beide provinciën kwamen toen overeen om bij een gemeenschappelijk besluit aan het Bestuur van den polder Heukelum die bedenkingen, waarover intusschen bij de twee collegiën geene overeenstemming bestond, mede te deelen.

Dit geschiedde, en het Polderbestuur heeft naar aanleiding daarvan het ontwerp van keur op den 17 November 1866 gewijzigd door tegemoetkoming aan enkele der geopperde bezwaren.

Gedeputeerde Staten van Zuidholland hebben toen hunne goedkeuring gehecht aan het ontwerp van keur; — maar Gedeputeerde Staten van Gelderland hebben hunne goedkeuring geweigerd.

Daar er alstoen geene overeenstemming bestond tusschen de collegiën van Gedeputeerde Staten over de goedkeuring van de ontwerp-keur, hebben de Gedeputeerde Staten van Zuidholland, naar aanleiding van art. 68 der Grondwet, de beslissing des Konings ingeroepen. Gedeputeerde Staten van Gelderland waren aanvankelijk van meening, dat gezegd art. 68 hier niet van toepassing was, maar dat het Bestuur van den polder Heukelum, krachtens art. 93 van het reglement voor dien polder, in de gelegenheid moest worden gesteld van de door de twee collegiën van Gedeputeerde Staten genomen beslissingen te komen in hooger beroep bij den Koning. Later evenwel hebben zij, naar aanleiding van gemaakte opmerkingen, het voorbeeld hunner ambtgenooten gevolgd en de beslissing des Konings, krachtens art. 68 der Grondwet te nemen, ingeroepen.

De gronden, waarop Gedeputeerde Staten hunne goedkeuring aan de gewijzigde keur hebben onthouden, betreffen in de eerste plaats de artt. 1 tot 3, 16, 18, 19, 21 en 23. In die artikelen worden opgesomd de wegen en aanhoorige werken in den polder, aan de keur onderworpen; — voorts bepaald, dat de Hooge Zijve en de Oude Zuiderlingedijk zullen worden onderhouden door de verschillende eigenaren; — dat de bermen langs de wegen moeten worden gebloot en al de overhangende houtgewassen moeten worden opgeweid, zoo als bij art. 3 is omschreven; dat hij, op wiens landen, wegen of water te eeniger tijd krengen mogten gevonden worden, gehouden zal zijn die op te ruimen; — dat het verboden is om op de polderwegen paarden of eenig vee, hoe ook genaamd, te weiden, noch hout-, hooi- of andere schelven of voorwerpen, hoe ook genaamd, daarop te plaatsen of te doen plaatsen, of eenige aarde, bagger, vuilnis of mesthoopen te leggen of te doen leggen; — dat de paarden of eenig ander vee, welke langs de polderwegen, dijken of kaden zonder hoeder losloopende gevonden worden, zullen worden gebragt in eene schutplaats; — dat over de wegen, waterkeeringen enz., ter nakoming van de hiervoor vermelde bepalingen, schouwingen zullen plaats hebben; — en dat de overtredingen dier bepalingen zullen worden gestraft met geldboete, onverminderd amotie van hetgeen verkeerdelijk is gedaan, en herstel van hetgeen ten onregte nagelaten is te doen.

Gedeputeerde Staten van Gelderland waren van meening, dat deze artikelen, betreffende de politie der wegen als zoodanig, en de politie in het belang der openbare gezondheid en goede orde op den weg, niet mogten worden opgenomen in de keur, omdat uit den aard der zaak en uit de wet tot voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen, van 12 Julij 1855 (*Staatsblad* n°. 102), volgt, dat de magt der polderbesturen tot het maken van keuren of strafverordeningen zich beperkt tot de eigenlijke waterschapspolitie, in overeenstemming met het bepaalde bij art. 45 van het reglement voor den polder Heukelum, opgenomen in het *Staatsblad* n°. 1 van het jaar 1863. Het toezigt van het Polderbestuur kan, volgens hen, niet verder

worden uitgestrekt dan tot eigenlijke waterschapwerken, dat is: waterschapsbelang, waterkeering of bescherming tegen water, en zorg voor behoorlijke watervloeijing. Die zorg kan omvatten dijken en kaden, als middelen van waterkeering, waterleidingen, sluizen en dergelijken, maar geen wegen, als zoodanig. De politie der wegen behoort, naar mate van de omstandigheden, bij het gemeentelijk, het provinciaal en het rijksgezag.

De omstandigheid, dat in de artt. 1 en 25 der keur het toezigt van andere autoriteiten wordt erkend, neemt niet weg, dat bij de hierboven vermelde artikelen aan dat toezigt te kort gedaan of daarop inbreuk wordt gemaakt.

Dijkgraaf en Heemraden van den Heukelumschen polder hebben zich met die bedenkingen niet vereenigd. Zij wezen er op, dat de keur van den polder Asperen gelijksoortige bepalingen bevat en toch is goedgekeurd door Gedeputeerde Staten van Zuidholland en Gelderland; hoezeer die polder, krachtens Koninklijk besluit van 2 Januarij 1863 (*Staatsblad* n°. 1), door hetzelfde reglement bestuurd en beheerd wordt als de polder Heukelum; voorts dat ook in de keuren op de Dief-, Heer- en Zuiderlingedijken, tevens wegen der 1ste klasse, beheerd door de Commissie van gemeene belangen voor de hoogheemraadschappen de Alblasserwaard met Arkel beneden de Zouwe en de Vijfheerenlanden, ook dergelijke maatregelen van politie zijn voorgeschreven; behoudens dat niet zou mogen worden gederogeerd aan eenige bepaling van het Wetboek van Strafregt of Strafvordering, noch aan het toezigt, hetwelk aan hoogere autoriteit is of zal worden toegekend.

In de tweede plaats maakten de Gedeputeerde Staten van Gelderland bezwaar tegen de bepalingen der artt. 7, 8, 10, 3de lid, 11, 12, 20 en 23. Bij deze artikelen wordt aan eigenaars de last tot onderhoud van kaden, waterkeeringen, watergangen enz. opgelegd bij keur of strafverordening, met bedreiging van straf ingeval van overtreding. Gedeputeerde Staten van Gelderland zijn van meening, dat het onderhouden van waterschapswerken is een waterschapsbelang, een polderlast, die, ingevolge in het polderregt heerschende beginselen, rust op den grond, niet op personen, zoodat de grond polderpligtig is. De strafverordening integendeel is enkel gerigt tegen personen. De polderlast is belasting. Zij moet uit den omslag gevonden worden en, bij wanbetaling of wanpraestatie, naar de wet van 9 October 1841 (*Staatsblad* n°. 42) ingevorderd worden. Alleen de ingelanden, de eigenaars van polderpligtige gronden, zijn daarvoor aansprakelijk; niet volgens de strafverordening, die algemeen werkt voor ieder, die zich in den kring bevindt, waarover het gezag van het Polderbestuur gaat, maar volgens de gemelde wet van 1841. Het onderhoud der bedoelde werken moet rusten op belastingverordeningen en niet op strafverordeningen.

Dijkgraaf en Hoogheemraden merkten op, dat hier bedoeld worden de eigenaars der Hooge Zijve en Oude Zuiderlingedijk, die altijd met het onderhoud zijn belast gebleven en daarvoor uitsluitend het genot hebben gehad der beweiding, bepoting, beplanting enz. der Hooge Zijve en Oude Zuiderlingedijk. Zij wezen verder op eene gelijksoortige bepaling, voorkomende in art. 2 der keur van den Asperschen polder; beweerden, dat de in art. 8 bedoelde aardhaling, als berustende op een oud gebruik, niet in strijd is met de wet, en dat die bepalingen deel moesten uitmaken der keur, behoudens het bepaalde bij de artt. 1 en 25. Zij merkten op, dat dergelijke bepalingen, als in hoofdstuk 5 vervat zijn, ook voorkomen in de artt. 8 tot en met 11 der keur van den Asperschen polder.

In de derde en laatste plaats konden Gedeputeerde Staten zich niet vereenigen met het 5de lid van art. 23, waarin wordt gezegd, dat, wanneer bij de derde schouw het defecte nog onopgemaakt of ongedaan bevonden wordt, de herstelling of opruiming, ten koste van den nalatige besteed, of te dezen aanzien verder gehandeld zou worden, als voorgeschreven is bij de bedoelde wet van 9 October 1841.

Gedeputeerde Staten zijn van oordeel, dat in die wet kennelijk alleen de rede is van schuldpligtigheid, rustende op den grondeigendom, en hoe die bij weigerachtigheid wordt ingevorderd; alzoo van polderlast en polderpligt. In de keur echter is er sprake van de uitvoering, bij onwil, van eene politie-verordening; van algemeene verpligtingen derhalve, die meerendeels door ieder, die zich op het grondgebied van den polder bevindt, grondeigenaar of niet, moeten worden nagekomen. De handhaving der politie-verordening kan niet gegrond zijn op de wet van 1841. Zoo eenige grond daarvoor te vinden is, dan moet die gelegen zijn in de artt. 49 en 51 van het reglement voor den polder Heukelum en niet in de wet van 1841.

Dijkgraaf en Heemraden van den Heukelumschen polder zeggen, dat, naar hunne meening, de wet van 1841 in de gezegde artt. 49 en 51 wel zijn bedoeld, want dat daarin wordt gesproken ven wettelijke bepalingen. Zij wijzen er op, dat ook in art. 22 der keur voor den Asperschen polder diezelfde wet is aangehaald.

Gedeputeerde Staten hebben zich met de bedenkingen, door Gedeputeerde Staten van Gelderland geopperd, niet vereenigd. Zij zijn van meening, dat wegen moeten geacht worden te behooren tot waterstaatswerken; dat de besturen der waterschappen bevoegd zijn die te beheeren en keuren te maken tot handhaving van dat beheer; — dat dit volgt uit de wet van 12 Julij 1855 (*Staatsblad* n°. 102), totdat de wet, ingevolge art. 190 der Grondwet te maken, daaromtrent zal hebben voorzien; dat, zoolang die laatste wet niet bestaat, de waterschapsbesturen in het bezit moeten blijven van de bedoelde bevoegdheid, die zij steeds hebben uitgeoefend; dat bij de wet van 1855 aan de waterschapsbesturen de bevoegdheid is geschonken, straffen te bedreigen tegen overtreding der keuren of verordeningen van politie, door hen gemaakt of te maken krachtens de hun toegekende of tot hiertoe wettig uitgeoefende bevoegdheid; en dat die bevoegdheid zich uitstrekt tot het maken van verordeningen omtrent bruggen en wegen.

Ten aanzien van de bedenkingen, in de tweede plaats door de Gedeputeerde Staten van Gelderland gemaakt, merkten Gedeputeerde Staten van Zuidholland op, dat strafverordeningen wel degelijk kunnen inhouden eene beperking van het regt van eigendom in dien zin als bij de onderhavige keur is voorgeschreven; dat dit volgt uit art. 158 der provinciale wet; dat art. 18 en volg. van het polderreglement niet aanwijzen, wie geacht moet worden eigenaar te zijn, ingeval van overtreding eener straf-verordening, en dat alzoo teregt daarin is voorzien bij art. 20 der keur. Ten aanzien van de bedenkingen op art. 23, 5de lid, merkten zij op, dat de wet van 1855 alleen de straffen bepaalt, die door de waterschapsbesturen mogen worden bedreigd, maar niet regelt hunne bevoegdheid om ten koste van den nalatige te doen verrigten wat door hem moest zijn gedaan; dat dit laatste is geregeld bij de bedoelde wet van 1841; en dat dus de keur zich teregt te dien aanzien grondt op de bepalingen dier wet.

Gedeputeerde Staten van Gelderland hebben bij twee missives, aan Gedeputeerde Staten van Zuidholland gerigt, en in eene memorie, aan deze Afdeeling ingediend, die meening uitvoerig bestreden, en ontwikkeld, dat wegen, als middelen van gemeenschap, niet vallen of behooren onder en tot het beheer van een waterschap. De politie op den weg behoort, naar hun inzien, bij het Gemeentebestuur.

Verder houden zij de meening vol, dat hier niet van eigendom beperkend politieregt, maar alleen van polderlast sprake kan zijn, en dat alzoo van het maken eener strafverordening geen rede kan zijn.

Ten aanzien van art. 23, 5de lid, beweren zij, dat de wet van 1841 niet kan strekken tot handhaving van keuren of politie-verordeningen der waterschappen, na de vaststelling der wet van 12 Julij 1855, die in het politieregt heeft voorzien, en dat in alle geval, ten aanzien der herstelling of opruiming, de bepaling uit de keur moet

vervallen, omdat die bepaling regelt wat reeds door den hoogeren wetgever in het 2de gedeelte van art. 51 van het reglement des polders geregeld is.

In dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens magtiging des Konings den 18 Mei ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt, zal alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. *Het beroep van Algemeene Armenvoogden van Duurswoude en Bakkeveen, gemeente Opsterland, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarin, bij uitspraak in hun geschil met het Burgerlijk Armbestuur van Boornbergum, gemeente Smallingerland, het dorp Duurswoude is aangewezen als het domicilie van onderstand van Fokje Wiebes Talman, weduwe van Pieter Hermanus Bolman.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Vries. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Vries: Mijne Heeren! Van Fokje Wiebes Talman, weduwe Pieter Hermanus Bolman, bestaat noch geboorte, noch doopacte. In hare huwelijks-acte dd. 17 October 1833 is vermeld, dat zij is geboren te Duurswoude den 15 September 1805, blijkens acte van bekendheid, op den 24 Augustus 1833 voor het Vredegeregt van Beetsterzwaag opgemaakt en door de Regtbank van eersten aanleg te Heerenveen bekrachtigd.

Gedeputeerde Staten van Friesland hebben die acte van bekendheid als genoegzaam bewijs aangenomen, niet omdat in het algemeen zulk eene acte van bekendheid voor de aanwijzing van het domicilie van onderstand de plaats eener geboorteacte zou kunnen vervullen, maar omdat hier de moeder der behoeftige zelve tot het opmaken dier acte heeft medegewerkt. Dat Collegie heeft daarom, beslissende in het geschil tusschen de armbesturen van Duurswoude en van Boornbergum, Duurswoude, gemeente Opsterland, als het domicilie van onderstand der behoeftige aangewezen.

Van die beslissing zijn de Algemeene Armenvoogden van Duurswoude en Bakkeveen in beroep gekomen bij den Koning. In hun adres geven zij op, dat de acte van bekendheid niet waar kan zijn, vermits de ouders der behoeftige reeds op 12 Mei 1805 uit Duurswoude waren vertrokken naar Boornbergum, gemeente Smallingerland, hetgeen bevestigd wordt door zekeren thans nog te Duurswoude wonenden grofsmid, uit wiens koopmansboek blijkt, dat de nieuwe boer den 12 Mei 1805 de plaats, waar de ouders der behoeftige tot dien tijd gewoond hadden, had betrokken, en van dien tijd af zijne boerengereedschappen bij hem heeft laten vervaardigen.

Gedeputeerde Staten zijn, blijkens hun nader berigt, van oordeel, dat deze opgave, al moge zij juist zijn, niet bewijst, dat de ouders in September 1805 niet meer te Duurswoude gewoond hebben.

In een nader schrijven, door appellanten aan den Raad van State gerigt, verklaren zij tot de ervaring te zijn gekomen, dat de jonge boer, die op 12 Mei 1805 de hoeve in bezit nam en met der woon betrok, de broeder was van de moeder der behoeftige; dat het dus nog waar kan zijn, dat deze te Duurswoude geboren is, zoo als in de acte van bekendheid wordt opgegeven; doch dat dan de geboorte

niet anders dan toevallig aldaar heeft plaats gehad, op een tijd, dat de moeder een bezoek van eenige dagen bij haren broeder te Duurswoude aflegde; want de woonplaats der ouders was van 12 Mei 1805 af te Boornbergum gevestigd.

De Afdeeling is thans geroepen in deze zaak een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Negentiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 11 *September* 1867.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 24 Augustus ll., n°. 65, houdende beschikking op *het beroep van S. J. van Houcke, te Vlissingen, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland, waarbij de aanwijzing van zijnen aanbehuwden zoon Jacobus Guilielmus Blijswijk voor de dienst der nationale militie is gehandhaafd* (zie het verslag over deze zaak op blz. 211).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons door Salomon Jacobus van Houcke, zeeman, wonende te Vlissingen, ingediend adres, daarbij verzoekende, dat, met vernietiging der uitspraken van den Militieraad te Middelburg en van Gedeputeerde Staten der provincie Zeeland in dato 8 en 26 April jl., waarbij zijn behuwdzoon Jacobus Guilielmus Blijswijk voor de dienst is aangewezen, deze door Ons van de dienst zal worden vrijgesteld;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies dd. 14 Augustus 1867, n°. 46;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 21 Augustus 1867, n°. 186, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat de loteling Jacobus Guilielmus Blijswijk twee oudere volle broeders heeft, waarvan de oudste in dienst is en de tweede dien ten gevolge van de dienst is vrijgesteld, geboren uit de Nederlandsche ouders Pieter Johannes Blijswijk en Alida

van Dort, alsmede nog een jongeren halven broeder, geboren te Vlissingen den 12 October 1855, uit het tweede huwelijk van gemelde Alida van Dort met Salomon Jacobus van Houcke; dat deze is geboren den 27 September 1831 te Ostende in België, en zich in 1845 te Vlissingen heeft gevestigd als loodsleerling bij het Belgisch loodswezen aldaar; dat hij die dienst in 1859 heeft verlaten, na in 1855 voorzegd huwelijk te hebben aangegaan, en tot heden in Nederland als zeeman is gevestigd gebleven; dat hij bij den Militieraad en later bij Gedeputeerde Staten vrijstelling van de dienst voor zijn behuwdzoon, den genoemden loteling, heeft gevraagd, op grond, dat hij adressant Belg is, en dat dus zijn zoon, verwekt bij zijne huisvrouw Alida van Dort, insgelijks die hoedanigheid bezit; dat die zoon daarom, ten aanzien der toepassing van de wet op de nationale militie, moet geacht worden niet te behooren tot het gezin; dat dit gezin dan slechts bestaat uit drie zonen, waarvan de twee jongsten door de dienst van den oudsten zijn bevrijd; dat de Militieraad en later Gedeputeerde Staten het verzoek van den adressant hebben ongegrond verklaard en den loteling voor de dienst aangewezen; dat de adressant, bij Ons in beroep gekomen zijnde, als tweede reden van vrijstelling heeft aangevoerd, dat de loteling, minderjarig zijnde, door het huwelijk zijner moeder met den adressant de hoedanigheid van Belg heeft verkregen en dus hier te lande niet militiepligtig is;

Overwegende, dat de halve broeder van den loteling is geboren in Nederland uit ouders, die op het tijdstip zijner geboorte aldaar langer dan drie jaren gevestigd waren; dat hij derhalve, zoowel uit krachte van de artt. 1 en 3 der wet van den 28 Julij 1850 (*Staatsblad* n°. 44) als van art. 5, n°. 1, van het Burgerlijk Wetboek, Nederlander is; dat de hoedanigheid van Nederlander niet wordt verloren, dan in de gevallen, bij de wet omschreven; dat daartoe niet behoort de verandering van staat of van nationaliteit, die de ouders van minderjarige kinderen ondergaan; dat dus de loteling Nederlander is gebleven, niettegenstaande het tweede huwelijk zijner moeder;

Gezien de artt. 48, 49 en 103 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met bevestiging der uitspraak van Gedeputeerde Staten der provincie Zeeland in dato 26 April 1867, den adressant te verklaren ongegrond in zijne daartegen bij Ons ingebragte bezwaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 24 Augustus 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE KOCK.

2°. van den 24 Augustus ll., n°. 67, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Hellendoorn van een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel, weigerende de vaststelling der jaarwedde van den Hulp-Onderwijzer aan de openbare lagere school te Hellendoorn* (zie het verslag over deze zaak op blz. 204 — 206).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door den Raad der gemeente Hellendoorn ingesteld beroep tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel van 16 Januarij 1867, waarbij goedkeuring is onthouden aan de vaststelling der jaarwedde van den Hulp-Onderwijzer aan eene openbare school in die gemeente;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 14 Augustus 1867, n°. 44;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 21 Augustus 1867, n°. 194, 5de Afdeeling;

Overwegende:

dat door den Gemeenteraad van Hellendoorn den 24 October 1866 is besloten de jaarwedde van de Hulp-Onderwijzer van de dorpsschool, welke tot dusverre bedroeg *f* 300, te verminderen tot *f* 250; dat Gedeputeerde Staten, zoowel als de Inspecteur van het Lager Onderwijs, van oordeel zijn, dat de bezoldiging van *f* 250 onvoldoende is te achten, en dat eerstgemeld Collegie op dien grond aan het besluit van den Gemeenteraad de goedkeuring heeft onthouden;

dat door den Gemeenteraad ter regtvaardiging van zijn besluit is aangevoerd, dat in 1860 tot de benoeming van een Hulp-Onderwijzer op eene jaarwedde van *f* 300 is besloten, omdat het toen noodig werd geacht aan den te benoemen candidaat tot vereischte te stellen de bevoegdheid tot het geven van onderwijs ook in vreemde talen; dat deze bevoegdheid door veranderde omstandigheden nu in den Hulp-Onderwijzer niet meer wordt gevorderd, en men alzoo gemeend heeft met eene mindere jaarwedde te kunnen volstaan;

dat echter de vroegere Hulp-Onderwijzer juist door evengemelde bevoegdheid eene gelegenheid had om zijn inkomen van *f* 300 te vermeerderen, welke gelegenheid voor den nu benoemde ontbreekt;

dat het, met het oog op de belangen van het onderwijs, niet wenschelijk kan worden beschouwd de bestaande bezoldiging van *f* 300, welke voor den Hulp-Onderwijzer aan de dorpsschool niet meer dan eene billijke belooning voor de aan zijne betrekking verbonden diensten geacht kan worden, te verminderen;

Gezien art. 19 der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel van 16 Januarij 1867, het daartegen door den Gemeenteraad van Hellendoorn ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 24 Augustus 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,
DE KOCK.

3°. van den 1 dezer, n° 51, houdende beschikking op *het beroep van A. Versteegh, Ingeland van het waterschap Groot- en Klein-Oud-Aa, provincie Utrecht, van besluiten van Gedeputeerde Staten van Utrecht, waarbij zijne reclames tegen de leggers van onderhoudspligtigen van Molenvliet en Buitenwaterskade zijn afgewezen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 133—135).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een door A. Versteegh, Ingeland van het waterschap Groot- en Klein- Oud-Aa, aan Ons ingediend adres, daarbij verzoekende, dat het Ons moge behagen te bevelen, dat alle buitenwaterskaden en tevens de molenvliet van dat waterschap uit de kas van het waterschap worden onderhouden;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 11 Junij 1867, n°. 18;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 29 Augustus 1867, n°. 199, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat in het waterschap Groot- en Klein- Oud-Aa het onderhoud der buitenwaterskaden en van den molenvliet door verhoefslaging is ten laste van sommige ingelanden, dat de adressant deze wijze van verdeeling van den onderhoudslast, en met name de verhoefslaging van de Noordelijke Boezemkade en den Molenvliet, waardoor die ten laste komt van 70 bunders, ofschoon 774 bunders daarbij even groot belang hebben, onbillijk achtende, bij gelegenheid van de vaststelling van de leggers van onderhoudspligtigen daartegen heeft gereclameerd bij het Waterschapsbestuur en bij Gedeputeerde Staten;

dat hij daarop echter afwijzende beschikkingen heeft ontvangen, hoofdzakelijk op grond, dat de leggers overeenstemden met de oude hoefslag-cedullen; en dat hij zich thans met het in het hoofd dezes omschreven verzoek tot Ons heeft gewend;

dat bij art. 115 van het reglement voor de waterschappen in de provincie Utrecht het onderhoud bij wijze van verhoefslaging is gehandhaafd, en dat dit reglement geen ander middel aanwijst om de hoefslagpligtigheid te doen ophouden dan den afkoop, bedoeld bij art. 117, al. 2, volgens welk artikel namelijk de verpligting tot onderhoud aan het Waterschapsbestuur kan worden overgedragen tegen betaling eener vergoeding, door de vergadering van stemgeregtigde Ingelanden te bepalen;

dat deze regeling, door het bevoegde gezag tot stand gebragt, niet dan door hetzelfde gezag, namelijk door Provinciale Staten, onder Onze goedkeuring, kan worden gewijzigd; en dat geen artikel van het boven aangehaald reglement Ons de bevoegdheid heeft gegeven, in die regeling verandering te brengen;

Gezien artt. 115 en 117 van het reglement voor de waterschappen in de provincie Utrecht, goedgekeurd bij Ons besluit van 28 Januarij 1858, n°. 49;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat er geene termen zijn om het verzoek van den adressant toe te staan.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 1 September 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE KOCK.

4o. van den 1 dezer, n°. 52, houdende beschikking op *het beroep van M. P. Dijkema, te Spijk, gemeente Bierum, en A. N. Sterenberg c. s., te Losdorp, gemeente Bierum, van eene beschikking van Gedeputeerde Staten van Groningen, houdende afwijzing van de reclames tegen het kohier van de wegen en voetpaden in de gemeente Bierum* (zie het verslag over deze zaak op blz. 135—139).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op de aan Ons ingediende verzoekschriften van M. P. Dijkema en A. N. Sterenberg *c. s.*, allen wonende binnen de gemeente Bierum (provincie Groningen), zich daarbij beklagende, dat zij op het onlangs, ingevolge art. 25 van het provinciaal reglement op het toezigt der wegen in de provincie Groningen van 10 Julij 1854 (*Provinciaal Blad* n°. 61), door den Gemeenteraad van Bierum vastgesteld, en door Gedeputeerde Staten van Groningen goedgekeurd, herzien kohier der onderhoudpligtigen zijn behouden, de eerste ten aanzien van zeker deel van den Ouden Dijkweg, de laatsten met opzigt tot zekere gedeelten van den Dijksterweg, beide wegen binnen de gemeente Bierum gelegen, en verzoekende, dat zij alsnog, met tenietdoening, voor zooveel noodig, van de daartoe betrekkelijke besluiten van voormelden Gemeenteraad en van Gedeputeerde Staten, alsnog van voorzegd kohier van onderhoudpligtigen mogen worden afgevoerd;

Gelet op art. 65 van het genoemd reglement van 1854;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 21 Junij 1867, n°. 10;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 29 Augustus 1867, n°. 200, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat der appellanten bezwaren zijn van tweeledigen aard, als: 1°. dat de bovengenoemde wegen niet zouden zijn schouwbaar, noch tot de gemeene dienst van allen bestemd, en 2°. dat in ieder geval niet zij, maar de gemeente Bierum, met het onderhoud der meergemelde wegen zouden behooren belast te zijn;

wat het eerste punt betreft, dat op den legger, die ter uitvoering van bovengemeld provinciaal reglement van 1854 door den Gemeenteraad in 1855 werd opgemaakt en door Gedeputeerde Staten goedgekeurd, de wegen, over welker onderhoud thans geschil bestaat, onder n°. 6 en n°. 20 als schouwbare wegen geplaatst zijn, en die legger, volgens art. 19 van het reglement van 1854, strekt tot grondslag en uitwijzing over het regt en de verpligting tot de uitoefening van de schouwing der wegen, daarop voorkomende;

dat derhalve, bij het indienen van bezwaren, hetzij tegen het primitief, of tegen een der later opgemaakte kohieren, die allen uitsluitend de onderhoudspligtigheid raken, niet in bezwaar kan worden gekomen tegen de schouwbaarheid of de openbaarheid eens wegs, gelijk zij op den legger reeds volledig is uitgemaakt;

wat het tweede punt betreft, dat art. 21, eerste lid, van het reglement van 1854 de verpligting tot onderhoud doet rusten op hen, die bij de invoering van voorzegd reglement daarmede belast zijn;

dat, voor zooverre gebleken is, voormelde wegen nimmer door de gemeente of andere particulieren, maar altijd door de verzoekers of hunne voorgangers zijn onderhouden, zeker oorspronkelijk op grond, dat zij daarlangs de voortbrengselen van hunne, daaraan of daarachter gelegen landen vervoeren;

dat, wat meer bepaaldelijk aangaat de bezwaren van M. P. Dijkema, reeds in art. 12 van het provinciaal reglement van 1823, op het onderhoud en de schouwing der wegen, voorschreef, dat een ieder *zijne* panden in schouwbaren staat moet hebben, en het door den verzoeker bedoelde gedeelte van den Ouden Dijk, dat hij, volgens de verkregene ambtsberigten, reeds toen in beklemming bezat, *zijn* pand te noemen was, zoodat hij, ook onder de werking van het reglement van 1823, tot onderhoud van dat deel des Ouden Dijkswegs gehouden was, en derhalve almede nu is;

dat, wat meer bijzonder betreft de bezwaren van A. N. Sterenberg c. s., de Dijksterweg, ingevolge art. 9 van het reglement van het jaar 1823 (als zijnde eene voor het algemeen gebruik openstaande passage), onder de schouw stond van het Plaatselijk Bestuur, en die weg reeds destijds onderhouden werd, zonder dat door appellanten aangetoond of van elders gebleken zij, dat hij te dien tijde of later zich bij anderen dan bij appellanten of hunne voorgangers, en het allerminst bij de gemeente zelve, die daarover schouw voerde, in onderhoud bevond;

dat, onder die omstandigheden, het geene bevreemding kan wekken, dat in 1855 niet de gemeente Bierum, maar integendeel M. P. Dijkema, als gebruiker van den Ouden Dijk, en A. N. Sterenberg c. s., als eigenaars van de aan den Dijksterweg belendende landerijen, als onderhoudspligtigen zijn aangewezen, noch ook dat hunnerzijds daartegen destijds geene bezwaren bij de bevoegde magt werden ingebragt;

dat er sedert geene verandering in den stand van zaken ten deze zich geopenbaard heeft, en er mitsdien geene termen aanwezig zijn om de verzoekers alsnog van het thans hernieuwd kohier van onderhoudspligtigen te doen wegvallen, hetgeen, volgens voormeld art. 25, slechts zou kunnen plaats hebben bij bevondene gebreken in het kohier;

Hebben goedgevonden en verstaan:

der adressanten verzoek, wat betreft het onder n°. 1 bedoeld gedeelte, te verklaren niet-ontvankelijk, en, wat betreft het onder n°. 2 bedoeld gedeelte, te verklaren ongegrond en mitsdien te wijzen van de hand.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 1 September 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,
DE KOCK.

5°. van den 1 dezer, n°. 53, houdende beschikking op *het beroep van het Polderbestuur van Rietveld van eene gemeenschappelijke beschikking van Gedeputeerde Staten van Zuidholland en Utrecht op bezwaren over ongelijke verdeeling van het banwerk in den boezem van het grootwaterschap van Woerden* (zie het verslag over deze zaak op blz. 147—150).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een adres van het Bestuur van den polder Rietveld (Zuidholland), daarbij in hooger beroep van een gemeenschappelijk besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland en Utrecht van 8/15 en 24 Januarij 1867 van Ons eene beslissing verzoekende op zijne bezwaren betreffende de ongelijke verdeeling van den last van het schoonhouden des boezems van het Grootwaterschap van Woerden;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 24 Junij 1867, n°. 24;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 29 Augustus 1867, n°. 201, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat het schoonhouden der boezemwateren in het Grootwaterschap van Woerden, volgens eene in 1651 gemaakte regeling, door verhoefslaging ten laste der in het Grootwaterschap gelegene polders wordt gebragt; dat het adresserend Bestuur, deze wijze van verdeeling van den onderhoudslast onbillijk, en in het bijzonder den polder Rietveld daardoor onevenredig bezwaard achtende, na zich eerst met zijne bezwaren te vergeefs tot Dijkgraaf en Hoogheemraden, en vervolgens tot de vereenigde vergadering van het Grootwaterschap te hebben gewend, de beslissing van Gedeputeerde Staten daaromtrent heeft ingeroepen;

dat Gedeputeerde Staten van Zuidholland en Utrecht, bij hun in het hoofd dezes aangehaald besluit, zich onbevoegd hebben verklaard om van dit onderwerp kennis te nemen, op grond, dat het al of niet bestaan der schuldpligtigheid, na de beslissing der vereenigde vergadering, voor geen verder onderzoek bij het administratief gezag meer vatbaar zou zijn, maar, overeenkomstig art. 15 der wet van 9 October 1841 (*Staatsblad* n°. 42), tot de bevoegdheid van den burgerlijken regter zoude behooren;

dat het adresserend Bestuur echter in eene nadere memorie aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) heeft te kennen gegeven, dat het geenszins weigerde of nalatig was de bedoelde werken uit te voeren; dat het integendeel de verzekering heeft gegeven, dat het die werken liet doen, maar dat het intusschen van de administratieve magt eene uitspraak wenschte te erlangen omtrent het regt, waarmede dat werk gevorderd wordt, of ten minste te verkrijgen, dat de polder Rietveld niet boven andere polders belast blijft;

dat de verdeeling van den last van het schoonhouden van den boezem van het Grootwaterschap in 1651, krachtens besluiten van Dijkgraaf en Hoogheemraden en Waersluijden heeft plaats gehad; dat bij het art. 89 van het reglement voor het Grootwaterschap van Woerden is bepaald, dat door de vereenigde vergadering worden vastgesteld de voorwaarden, waarop de dijk- en hoefslagpligtigheid en de verpligting tot onderhoud ook der binnendijken, kaden en wateringen kan worden afgekocht; dat deze bepaling de handhaving der bestaande verhoefslaging, ook wat het onderhoud en schoonhouden der boezemwateren betreft, insluit, en dat het reglement geen ander middel aanwijst om de hoefslagpligtigheid te doen ophouden, dan den afkoop, bij art. 89 bedoeld;

dat deze regeling, op wettige wijze tot stand gebragt, niet dan door het daartoe bevoegde gezag, namelijk door Provinciale Staten, onder Onze goedkeuring, kan worden gewijzigd; en dat geen artikel van het boven aangehaald reglement Ons de bevoegdheid heeft gegeven, in die regeling verandering te brengen;

Gezien art. 89 van het reglement voor het Grootwaterschap van Woerden, goedgekeurd bij Ons besluit van 20 Augustus 1857, n°. 67;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat er voor Ons geene termen zijn om in de bestaande verdeeling van den last van het schoonhouden des boezems in het Grootwaterschap van Woerden verandering te bevelen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

'sGravenhage, den 1 September 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,
DE KOCK.

6°. van den 1 dezer, n°. 56, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Haaften van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij de door den Raad vastgestelde suppletoire begrooting voor* 1866, *volgens art.* 212 *der gemeentewet*, *is aangevuld* (zie het verslag over deze zaak op blz. 207—210).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een door den Gemeenteraad van Haaften bij Ons ingesteld beroep

tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 24 April 1867, n°. 36, waarbij de door den Raad vastgestelde suppletoire begrooting voor 1866 naar aanleiding van art. 212 der gemeentewet is aangevuld;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 14 Augustus 1867, n°. 45;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 29 Augustus 1867, n°. 180, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat de beide gronden, waarop Gedeputeerde Staten in hun berigt aan Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken de ontvankelijkheid van dit beroep hebben in twijfel getrokken, niet aannemelijk zijn, omdat ad 1um, hoewel geene goedkeuring aan de begrooting geweigerd, maar alleen krachtens art. 212 der gemeentewet eene wijziging daarin gebragt is, Gedeputeerde Staten door die wijziging in de daad de begrooting, zoo als die door het Gemeentebestuur was opgemaakt en ingezonden, niet hebben goedgekeurd; en dat er alzoo tusschen Gedeputeerde Staten en den Gemeenteraad omtrent de ingediende begrooting geene overeenstemming bestond, en mitsdien, naar de ware bedoeling van art. 209 der gezegde wet, een beroep van den Gemeenteraad tegen het besluit van Gedeputeerde Staten, waarbij, met toepassing van art. 212 dier wet, eene begrooting eerst *na wijziging* goedgekeurd is, voor ontvankelijk moet worden gehouden; en omdat ad 2um het adres van het Gemeentebestuur, gerigt tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van 24 April ll., ofschoon eerst op 25 Mei bij Ons Kabinet ingekomen, blijkens de nadere door den Raad overgelegde verklaringen, op 23 Mei, en in allen gevalle blijkbaar vóór het verstrijken van den 30sten dag na 24 April uit Haaften is verzonden;

Overwegende ten aanzien der gegrondheid van het ingesteld beroep, dat Gedeputeerde Staten, bij het in het hoofd dezes aangehaald besluit, op de suppletoire begrooting der gemeente Haaften voor 1866 hebben gebragt twee posten, strekkende tot teruggave aan het Rijk wegens te veel uitbetaald subsidie voor den bouw der school *f* 956.66½ en tot teruggave aan de provincie wegens hetzelfde onderwerp *f* 956.66½;

Overwegende, dat bij Ons besluit van 7 October 1866, n°. 16, het aandeel, dat ten laste der gemeente Haaften zou blijven in de buitengewone uitgaven, tot eene behoorlijke inrigting van haar lager onderwijs vereischt, welke uitgaven daarbij werden geraamd op *f* 6,870, werd bepaald op *f* 2,290, onder toekenning van een rijks-subsidie tot een gelijk bedrag van *f* 2,290; dat dit subsidie en volgens art. 36 der wet op het lager onderwijs een subsidie van gelijk bedrag uit de provinciale fondsen aan de gemeente Haaften zijn uitbetaald; dat later is gebleken, dat de bedoelde buitengewone uitgaven, strekkende tot herbouw van het schoollokaal, na aftrek der assurantie-gelden van het afgebrande lokaal, slechts hebben bedragen *f* 4000, en dat dien ten gevolge twijfel is ontstaan omtrent de uitlegging van Ons voormeld besluit te geven;

Overwegende, dat echter de bedoeling van Ons voormeld besluit geene andere was en kon zijn, dan dat ten laste der gemeente zou blijven een derde gedeelte van hetgeen de kosten van herbouw van het schoollokaal zouden blijken te bedragen na aftrek der assurantie-penningen; dat het toch niet denkbaar was te beslissen, dat eene gemeente, die *f* 2870 aan assurantie-penningen ontving, die assurantie-penningen voor zich behoudende, slechts *f* 2290 in de kosten van den herbouw zou kunnen bijdragen, en dat derhalve, volgens de thans bekende uitkomst, het subsidie van het Rijk en van de provincie voor elk *f* 1,333.33⅓ behoort te bedragen;

Overwegende, dat hetgeen ten onregte door het Rijk en de provincie meerder is verstrekt, door de gemeente behoort te worden teruggegeven; dat de gemeente-begrooting posten behoort te bevatten, waaruit deze teruggave, zijnde eene opeisch-

bare schuld der gemeente, kan worden bestreden; doch dat de Gemeenteraad heeft geweigerd hierin te voorzien;

Overwegende, dat Gedeputeerde Staten, door deze posten op de begrooting te brengen, geenszins, gelijk door den Gemeenteraad wordt beweerd, uitspraak hebben gedaan in een geschil, dat bij uitsluiting tot de kennisneming der regterlijke magt behoort;

Overwegende, dat toch art. 36 der wet op het lager onderwijs uitsluitend aan Ons heeft opgedragen om in een geval, zoo als dáár wordt bedoeld, te bepalen, hoeveel in de kosten van het onderwijs ten laste der gemeente zal blijven, en hoeveel alzoo daarvoor door de provincie en het Rijk zal worden verstrekt; en dat het aan Gedeputeerde Staten opgedragen toezigt op de door de gemeentebesturen vastgestelde begrooting medebrengt, dat zij zorg dragen, dat de begrooting de middelen aanwijze tot betaling van hetgeen ten gevolge van Onze beslissing als eene schuld der gemeente is te beschouwen;

Gezien artt. 200, 205 *s* en 212 der gemeentewet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Tot nadere verklaring van Ons besluit van 7 October 1866, n°. 16, voormeld, ingevolge art. 36 der wet op het lager onderwijs, te bepalen: dat van de buitengewone uitgaven voor het lager onderwijs in de gemeente Haaften over het jaar 1866, bedragende, na aftrek der assurantie-penningen, *f* 4000, ten laste der gemeente moet blijven *f* 1333.33½, en voorts de door den Raad dier gemeente tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 24 April 1867, n°. 36, ingebragte bezwaren, als ongegrond, van de hand te wijzen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 1 September 1867.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE KOCK.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van het Gemeentebestuur van Apeldoorn van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland tot vaststelling van een legger der wegen en voetpaden in de gemeente Apeldoorn.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Door het Gemeentebestuur van Apeldoorn is op den legger B der wegen en voetpaden binnen die gemeente onder n°. 285 gebragt zeker voetpad, loopende van den Amersfoortschen straatweg naar den Nieuwen Enk, langs en over I 1657, 1659, 1656, H 280, 1290 en 1079.

Tegen het brengen van dat voetpad op den legger *B* zijn bezwaren ingebragt, eerst bij den Gemeenteraad te Apeldoorn en later bij Gedeputeerde Staten, door den eigenaar der gronden, waarover het loopt, den heer W. H. de Heus, te Utrecht.

Daarover is tusschen Gedeputeerde Staten en het Gemeentebestuur eene briefwisseling gevoerd, waarvan de slotsom is geweest dat, onder dagteekening van 3

Januarij ll., n°. 58, Gedeputeerde Staten, overwegende, dat, volgens den heer W. H. de Heus, het voetpad in quaestie, door zijne, hem in bijzonderen eigendom toebehoorende, dennenbosschen loopende, kennelijk door enkelen willekeurig is daargesteld, niet op het kadaster voorkomt, door de daaraan grenzende wegen ten eenemale nutteloos en overtollig is, en volstrekt niet voorziet in een algemeen nut; dat, wel is waar, volgens Burgemeester en Wethouders van Apeldoorn, het bedoelde voetpad sedert onheugelijke tijden bestaat en door de bewoners van den Nieuwen Enk veel wordt gebruikt, zijnde de tot dennenbosschen aangelegde gronden van den reclamant bij den aankoop reeds met verschillende wegen en voetpaden doorsneden; dat echter de bestemming en het gebruik ten algemeene dienste van bovenbedoeld voetpad, tegen welks opneming in den legger is gereclameerd, wel wordt beweerd, doch geenszins door bewijzen wordt gestaafd; en dat, zoolang daaromtrent geene voldoende zekerheid bestaat, het volgens het provinciaal reglement niet op den legger kon gebragt worden; — beslisten, dat voormeld voetpad, op den legger B voorkomende onder n°. 285, daarvan moest worden afgenomen; terwijl met die wijziging de legger door Gedeputeerde Staten gelijktijdig is vastgesteld.

Het is tegen deze resolutie, dat het Gemeentebestuur van Apeldoorn bij Zijne Majesteit in beroep is gekomen. Het Gemeentebestuur geeft daarbij aan den Koning te kennen: dat het meergemelde voetpad, dat over de gronden van den heer de Heus loopt, niet in lateren tijd en willekeurig door enkelen is daargesteld, zoo als Gedeputeerde Staten op het enkel beweren van den heer de Heus aannemen, maar dat dit voetpad sedert onheugelijke jaren heeft bestaan, lang vóórdat voormelde gronden door den heer de Heus zijn aangekocht, zoo als uit eene bij het adres gevoegde verklaring kan blijken; dat voormeld voetpad, dat druk begaan wordt en nimmer is afgesloten geweest, door eene geheele buurt wordt gebruikt en noodzakelijk is om langs eenen harden weg, zonder een grooten omweg te maken, van de Soerensche bosschen naar den nieuwen Enk te komen; — weshalve appellant Zijne Majesteit verzoekt, dat zijn besluit, krachtens hetwelk het meerbedoelde voetpad op den legger B is gebragt, worde gehandhaafd, en de resolutie van Gedeputeerde Staten vernietigd.

De bij het request gemelde verklaring is van inwoners van Apeldoorn en gedagteekend 22 Februarij ll. De onderteekenaars verklaren daarbij en zijn des noods bereid die verklaring met eede te bevestigen, dat het voetpad, loopende over de gronden van den heer de Heus van uit den Nieuwen Enk naar den Amersfoortschen weg, op den legger n°. 285, niet alleen meer dan dertig jaren bestaan heeft en vrij en onbelemmerd bij het algemeen in gebruik is geweest; dat voormeld voetpad bestond, lang vóórdat voormelde gronden door den heer de Heus van het domein zijn aangekocht, en dat de talrijk bevolkte buurtschap in den Nieuwen Enk langs geen harden weg naar het Soerensche bosch kan komen, zonder een grooten omweg te maken, indien voormeld voetpad kwam te vervallen.

Gedeputeerde Staten zijn over dat bij den Koning ingekomen request door den Minister van Binnenlandsche Zaken gehoord. Zij hebben, onder dagteekening van 9 April ll., daarop hun ambtsberigt uitgebragt. Gedeputeerde Staten geven in de eerste plaats hunne bevreemding te kennen, dat het Gemeentebestuur thans eene schriftelijke verklaring van ingezetenen overlegt tot staving van zijn beweren, en bevattende inlichtingen, welke het niet scheen te willen geven aan hun collegie, toen het, bij besluit van Gedeputeerde Staten van 20 November 1866, n°. 76, was uitgenoodigd om nadere inlichtingen omtrent de openbaarheid van den bedoelden weg aan hen te doen toekomen. Doch, zeggen Gedeputeerde Staten, ook na kennisneming van die verklaring en van de thans door het Gemeentebestuur gevoerde beweringen, vinden zij, Gedeputeerde Staten, geene aanleiding om op hunne aangevallen beslissing terug te komen. Zij hebben bij die beslissing gemeend, na het deswege door

den heer de Heus aan het Gemeentebestuur en nader aan Gedeputeerde Staten ingediend bezwaarschrift, niet op den legger te moeten handhaven een voetpad, welks bestemming ten algemeene dienste hun niet voldoende was gebleken. Dit is het standpunt, door het provinciaal reglement aangegeven en waarin Gedeputeerde Staten bevestigd meenden te worden o. a. door de Koninklijke beslissing, den 28 April 1865, n°. 33, in zake den legger A der wegen van Elst gegeven (1), volgens welke alleen de bestemming ter openbare dienst het brengen van een weg op den legger kan wettigen, en die bestemming niet alleen niet door de inschrijving in de kadastrale registers wordt bewezen, maar waarvoor zelfs *implicite* het bewijs wordt gevorderd, dat de weg door of van wege het openbaar gezag opzettelijk ten dienste van het publiek is daargesteld geworden, en bij welke Koninklijke beslissing een besluit van hun collegie werd vernietigd, waarbij een stuk grond op den legger was gebragt, welks bestemming *niet als voldoende bewezen kon worden aangenomen.* Nu tracht het Gemeentebestuur van Apeldoorn die bestemming op een tweeledigen grond aan te toonen: vooreerst, door overlegging van bovengenoemde schriftelijke verklaring; ten tweede, door er zich op te beroepen, dat alle domeingronden onder Apeldoorn verkocht worden met het servituut van weg, zoo deze bestaat; en dat dit ook met de gronden van den heer de Heus heeft plaats gehad. Gedeputeerde Staten twijfelen geenszins aan de waarheid van dit laatste; maar in dat geval is zulks door het Gemeentebestuur van Apeldoorn geheel verkeerdelijk ter sprake gebragt, om daarmede te bewijzen, dat het voetpad in quaestie wèl op den legger zou moeten voorkomen, daar het juist ten voordeele strekt van het betoog van Gedeputeerde Staten, omdat dan het voetpad zou vallen onder de bepaling van art. 7, litt. *c*, van het provinciaal reglement op de wegen enz., welk artikel het volgende bepaalt:

Art. 7. Op de leggers worden niet gebragt:

a. enz.

b. enz.

c. De wegen, voetpaden . . . . welke, tot den bijzonderen eigendom behoorende, niet ter dienst van het algemeen bestemd, aan geburen gemeen zijn, of tot de erfdienstbaarheden in den zin van het burgerlijk regt behooren.

Gedeputeerde Staten nemen mitsdien de vrijheid den Minister in overweging te geven om te willen bevorderen, dat het hooger beroep van het Gemeentebestuur van Apeldoorn worde afgewezen.

Ter gelegenheid, dat deze Afdeeling van den Raad van State nog eenige stukken, tot deze zaak betrekkelijk, had aangevraagd, is door het Gemeentebestuur van Apeldoorn overgelegd eene verklaring, dd. 29 Julij 1867, van Jacobus van Oorspronk en Hermanus van den Bold, beiden wonende te Apeldoorn, de eerste in qualiteit van Buurtscholtis, en de tweede in die van Gezworen, en, als zoodanig, uitmakende het Bestuur van het te Apeldoorn gevestigd zedelijk ligchaam, de Noord-Apeldoornsche Mark. Die personen verklaren daarbij, dat, bij openbare veiling, op den 1 en den 15 Junij 1854, door het voormeld zedelijk ligchaam aan den heer W. H. de Heus, fabrikant te Utrecht, zijn verkocht twee stukken heidegrond, gedeeltelijk met akkermaalsstruiken bewassen, gelegen te Apeldoorn, ten zuiden langs den straatweg van het Loo naar de Hoog-Soerensche bosschen, en zulks onder voorwaarde, dat deze gronden zouden overgaan met alle heerschende en lijdende erfdienstbaarheden en alle andere, zoo bekende als onbekende lusten, lasten, pligten, genot en regten, daartoe van ouds en wettig mogende behooren, in alle opzigten voetstoots; terwijl de onderteekenaars verklaren, dat het hun volkomen bekend is, dat lang vóór het tijdstip,

(1) Zie het *Vijfde Deel*, blz. 169.

waarop deze verkooping heeft plaats gehad, door het eene stuk liep een voetpad van den Nieuwen Enk naar den voormelden straatweg.

Gedeputeerde Staten, dit stuk overzendende, onder dagteekening van 6 Augustus ll., merken op: 1°. dat nu uit de door het Bestuur der Noord-Apeldoornsche Mark overgelegde verklaring blijkt, dat de heer de Heus de gronden, waarover het onderwerpelijke voetpad loopt, in 1854 heeft gekocht, onder welke voorwaarden de verkoop heeft plaats gehad, en dat die gronden behoorden aan de Mark, en dus niet, gelijk vroeger door het Gemeentebestuur is beweerd, aan het domein; 2°. deelen zij mede, dat eene kaart (welke door de Afdeeling was aangevraagd), van oudere dagteekening dan die van den verkoop der gronden, waarop het voetpad is aangewezen, niet is overgelegd kunnen worden; terwijl zij 3°. op nieuw de aandacht er op vestigen, dat Burgemeester en Wethouders wel bij herhaling het sedert onheugelijken tijd *bestaan hebben* van het voetpad beweren, maar geenszins, waar het hier uitsluitend op aankomt, eenig bewijs hebben geleverd voor het bestaan daarvan als een *voor openbare dienst bestemd* en *dienend* voetpad.

Verdere memoriën zijn er in deze zaak niet ingekomen; en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

Verder voor heden geene zaken aan de orde zijnde, sluit ik de vergadering.

Twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 25 *September* 1867.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Staatsraad Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge.

Verder tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De Voorzitter: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Aan de orde is:

I. *het geschil tusschen de gemeentebesturen van Groningen en Sappemeer over het domicilie van onderstand van J. H. Ballema, weduwe H. W. van Wilsum.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Vries. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Vries: Mijne Heeren! In den zomer van 1866 is te Kampen in onderstand opgenomen Jantje Hendriks Ballema, gedoopt te Groningen 6 Junij 1806 weduwe van H. W. van Wilsum, eenige weken te voren aan de cholera overleden.

De vermelding van haren doop in het register der gedoopten in de Nederduitsch-Hervormde kerk te Groningen luidt aldus:

„Gedoopt: Jantje, dochter van Hendrik Ballema en Dina Reinhuis E. L. in 't Kleinemeer. Burgers."

Het Gemeentebestuur van Groningen ontkent de armlastigheid dier vrouw aldaar, omdat uit deze aanteekening zou blijken, dat zij niet aldaar, maar te Kleinemeer, gemeente Sappemeer, geboren is, vermits bij de namen der ouders gevoegd zijn de woorden: *ehelieden in 't Kleinemeer.* Dat Bestuur verwijst naar een Koninklijk besluit, voorkomende in het *Weekblad voor de Burgerlijke administratie*, n°. 568, waarbij als beginsel is aangenomen, dat bij geboorten, voorgevallen vóór de invoering der registers van den burgerlijken stand, de vermelding van de geboorteplaats in de doopacte als waar moet worden aangenomen, totdat het tegendeel blijkt, omdat destijds de plaats der geboorte in den regel door de doopacten werd bewezen.

Het Gemeentebestuur van Sappemeer beroept zich daarentegen op de verklaring der vrouw zelve, aan den Burgemeester van Kampen gedaan, dat zij te Groningen is geboren. Uit de vermelding in het doopregister, dat de ouders tijdens den doop te Kleinemeer woonden, kan, volgens Sappemeer, niet de gevolgtrekking gemaakt worden, dat het kind te Kleinemeer is geboren. De doop werd bij de Hervormden ook destijds niet dadelijk na de geboorte, maar dikwijls een of meer jaren daarna, toegediend. Waarom zouden de ouders het onder Sappemeer geboren kind naar Groningen

gebragt hebben om het ten doop te houden? Veeleer is het waarschijnlijk, dat de ouders, eerst met Mei 1806 van Groningen naar 't Kleinemeer verhuisd, het kind te Groningen hebben laten doopen, omdat het vóór hunne verhuizing dáár geboren was.

Gedeputeerde Staten van Groningen vereenigen zich met het gevoelen van Sappemeer, en doen opmerken, dat in het bedoelde Koninklijk besluit sprake was van eene doopacte, waarin uitdrukkelijk de geboorteplaats werd vermeld, hetgeen hier niet het geval is. Zij adviseren tot aanwijzing van Groningen.

De behoeftige zelve weet geene inlichtingen te geven en herinnert zich slechts, dat zij zoowel te Groningen als onder Sappemeer met hare ouders heeft gewoond.

Bij nader onderzoek van het genoemde doopregister is gebleken, dat meermalen achter den naam der ouders van het gedoopte kind bijvoegingen voorkomen, als deze: E. L. te Veendam, wegens burgerschap hier te Groningen gedoopt. — E. L. op 't Noordhorner Tolhek, doch hier den doop begeerende wegens 't burgerregt. — E. L. te Eelde, maar geregtigd te Groningen. — E. L. te Kropswolde, wegens burgerregt. — E. L. wonende te Zuidbroek. Hier gedoopt om het burgerregt, waartoe een consent-briefje van den Predikant te Zuidbroek vertoond is.

Burgemeester en Wethouders van Groningen, om opheldering van de vermoedelijke bedoeling dezer aanteekening gevraagd, hebben geantwoord, dat, voor zoover zij hebben kunnen nagaan, de Groninger burgers indertijd het regt hadden om, ook al woonden zij elders dan te Groningen en al waren hunne kinderen elders geboren, die in de Hervormde kerk te Groningen te doen doopen, met consent van den Predikant van hun verblijf; dat zulks, zoo als schijnt, geschiedde wegens het burgerregt, om daardoor aan te toonen, dat men geen voornemen had om afstand te doen van het regt van burgerschap, hetwelk een vereischte was voor de opneming van nagelaten kinderen in het Roode of Burgerweeshuis te Groningen.

In de huwelijks-acte der behoeftige wordt wel de plaats, waar zij is gedoopt, maar niet hare geboorteplaats genoemd. Deze is mede niet opgegeven in de acte van huwelijks-consent, door hare ouders verleend, welke acte in de huwelijks-acte is aangehaald. Maar onder de bijlagen, behoorende bij de acte van dat op den 29 Mei 1829 te Kampen voltrokken huwelijk, is gevonden eene acte van huwelijks-afkondiging dd. 20 Mei 1829, opgemaakt door den Burgemeester, Officier van den Burgerlijken Stand van de gemeente Hoogezand, waarbij deze ambtenaar certificeert, dat hebben plaats gehad de huwelijks-proclamatiën van Hendrik Willem van Wilsum, jongman, gedoopt te Kampen den 19 Augustus 1804, schipper, wonende te Kampen, meerderjarige zoon van G. H. van Wilsum, arbeider, en van Aaltje Berends, ehelieden, wonende te Kampen, en Jantje Hendriks Ballema, jonge dochter, *geboren te Kalkwijk*, gemeente Hoogezand, provincie Groningen, den 16 Mei 1805, dienstbode te Kampen, meerderjarige dochter van Hendrik Jacobs Ballema en Dina Rijnhuis, wonende te Kalkwijk.

Naar aanleiding van deze nieuwe opgave heeft de Raad van State Gedeputeerde Staten van Groningen verzocht het Gemeentebestuur van Hoogezand over de zaak te hooren.

Burgemeester en Wethouders dier gemeente hebben in hun antwoord de bewijskracht van het certificaat van huwelijks-afkondiging ten aanzien van de geboorteplaats der bruid betwist op deze gronden:

„Volgens de huwelijks-acte waren beide echtgenooten toen te Kampen woonachtig, en heeft de huwelijks-aangifte bij den ambtenaar van den burgerlijken stand aldaar plaats gehad. De oorzaak, waarom de afkondigingen ook in de gemeente Hoogezand zijn geschied, moet dus gezocht worden in het voorschrift van art. 167 van het destijds geldend Code Napoléon. Er is dus door den ambtenaar te Kampen eene verklaring van het voorgenomen huwelijk aan zijn ambtgenoot alhier ten fine van afkondiging gezonden, en laatstgenoemde moest, als getrouw copiist, het daarin voorkomende bij de publicatiën volgen en dit eveneens doen bij de afgifte van het

certificaat, dat die afkondigingen te Hoogezand hadden plaats gehad. Hoe heeft nu de ambtenaar te Kampen Hoogezand als de geboorteplaats van Jantje Hendriks Ballema kunnen opnemen in de huwelijks-aangifte? Eenvoudig, omdat zulks mondeling door haar zal zijn opgegeven. Noch onder de Fransche wet, noch onder de tegenwoordige wetgeving werden daartoe stukken gevorderd. De aangifte geschiedde enkel op de verklaring van partijen, en werd zelfs destijds geene acte van huwelijks-aangifte opgemaakt. Het was geen vereischte, dat de plaats van geboorte in de huwelijks-afkondigingen werd vermeld, zoodat zulks *in casu* als eene geheel overtollige aanwijzing moet worden beschouwd, waarin geen het minste bewijs voor de waarheid daarvan gevonden wordt."

Burgemeester en Wethouders doen tevens opmerken, dat de ambtenaar, door wien het huwelijk te Kampen is voltrokken, zich teregt onbevoegd heeft geacht Hoogezand als geboorteplaats van J. H. Ballema bij de huwelijks-acte te vermelden. Bij die acte zijn alleen de authentieke stukken gevolgd, en is dus alleen opgegeven, dat zij te Groningen is gedoopt. Eindelijk wijzen Burgemeester en Wethouders op de tegenstrijdigheid der opgaven van de behoeftige, die aan den Burgemeester van Kampen bij hare opneming in onderstand heeft opgegeven geboren te zijn te Groningen den 20 Julij 1809, en in het certificaat van huwelijks-afkondiging volgens hare toenmalige verklaring voorkomt als geboren 16 Mei 1805.

In deze zaak zal aan Zijne Majesteit alsnu een ontwerp van besluit moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

II. *het geschil tusschen de gemeenten Haarlemmermeer en Wilnis over het domicilie van onderstand van de minderjarige Aagje Kersbergen of Kasbergen.*

Terwijl door mij omtrent deze zaak verslag zal worden uitgebragt, zal ik den heer Staatsraad Meeussen verzoeken inmiddels het praesidium waar te nemen.

Mijne Heeren! Burgemeester en Wethouders van Haarlemmermeer hebben zich bij request gewend tot Zijne Majesteit den Koning, daarbij te kennen gevende, dat op 26 Junij 1866 door het Burgerlijk Armbestuur aldaar in onderstand is opgenomen Aagje Kersbergen, geboren te Haarlemmermeer den 13 April 1866, dochter van Jan Kersbergen en van Cornelia Waterman. Daarvan werd door het Gemeentebestuur van Haarlemmermeer kennis gegeven aan het Gemeentebestuur van Nieuwkoop, daar het Gemeentebestuur van Haarlemmermeer meende, dat de vader van Aagje Kersbergen was geboren te Nieuwkoop.

Nadat het Gemeentebestuur van Nieuwkoop de armlastigheid aldaar had ontkend, uit hoofde Jan Kersbergen aldaar niet is geboren, werd het besluit tot verstrekking van onderstand verzonden aan het Gemeentebestuur van Wilnis, en zulks, dewijl het Gemeentebestuur van Haarlemmermeer inmiddels was onderrigt, dat Kersbergen te Wilnis zoude zijn geboren.

Het Gemeentebestuur van Wilnis heeft daarop wel erkend, dat Jan Kersbergen aldaar armlastig is, maar wil zich niet belasten met het onderhoud van het kind Aagje Kersbergen, omdat het niet zou zijn gebleken, dat dit is een wettig kind van Jan Kersbergen en Cornelia Waterman.

Het Gemeentebestuur van Haarlemmermeer heeft daarop aan het Gemeentebestuur van Wilnis overgelegd een afschrift der geboorte-acte van Aagje Kersbergen of Kasbergen, uit welke geboorte-acte blijkt, dat Jan Kersbergen heeft aangegeven de

geboorte van een kind uit zijne huisvrouw Cornelia Waterman, en dat de inschrijving is gedaan op aangifte van den vader.

Desniettemin is het Gemeentebestuur van Wilnis de armlastigheid blijven ontkennen, omdat de geboorte-acte, naar zijn oordeel, geen voldoend bewijs oplevert, en eene huwelijks-acte verlangd werd.

Het is aan het Gemeentebestuur van Haarlemmermeer niet mogelijk geweest aan dat verlangen te voldoen, omdat de man zijn kind heeft verlaten en alle pogingen, die aangewend zijn om zijn verblijf te ontdekken, vruchteloos zijn gebleven, terwijl de moeder is overleden en het aan het Gemeentebestuur van Haarlemmermeer ten eenemale onbekend is, in welke gemeente het huwelijk is voltrokken.

Het Gemeentebestuur van Haarlemmermeer had evenwel geene redenen om te denken, dat Kersbergen bij de aangifte van geboorte van zijn kind eene valsche verklaring zou hebben gedaan, terwijl aan het vermoeden van het Gemeentebestuur van Wilnis weinig waarde zoude zijn te hechten, omdat het alléén berust op informatiën, zoodat het Gemeentebestuur van Haarlemmermeer het er voor blijft houden, dat de gemeente Wilnis is het onderstands-domicilie van de minderjarige Aagje Kersbergen.

Het is op die gronden, dat het Gemeentebestuur van Haarlemmermeer, naar aanleiding van het 4de lid van art. 70 der wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100), in het onderwerpelijk geschil, de beslissing van den Koning inroept en eerbiedig verzoekt, dat de gemeente Wilnis moge worden aangewezen als het onderstands-domicilie van de minderjarige Aagje Kersbergen.

Gedeputeerde Staten van Utrecht en van Noordholland zijn beide door den Minister van Binnenlandsche Zaken over deze aangelegenheid gehoord; en beide collegiën waren aanvankelijk van oordeel, dat Wilnis het domicilie van onderstand van de armlastige is. Al ware, zeiden Gedeputeerde Staten, het huwelijk niet aanwezig, dan nog komt hier de erkenning van het kind bij de geboorte-acte in aanmerking.

De Minister van Binnenlandsche Zaken intusschen heeft, onder dagteekening van 26 September 1866, aan Gedeputeerde Staten van Noordholland medegedeeld zeker Koninklijk besluit van 9 September 1865, n°. 4, in zake Sophia Jansen, waarbij, in een dergelijk geval, eene minderjarige, bij ontstentenis van de huwelijks-acte der ouders, en het nog in leven zijn van hem, die in de geboorte-acte der arme als haar vader voorkomt, wordt beschouwd als een niet-erkend, onecht, kind (1).

Het Gemeentebestuur van Haarlemmermeer, met dit besluit bekend gemaakt zijnde, is, onder dagteekening van 26 Junij 1867, bij zijne ontkenning van het domicilie van onderstand blijven volharden. Kersbergen is nergens te vinden. Het Gemeentebestuur had gehoord, dat hij overleden was, maar daarvan was aan hetzelve niet wettig gebleken. Op de bevolkings-registers van Haarlemmermeer komt hij niet voor. Art. 32, lid 1, der armenwet is alzoo van toepassing, zoodat, naar het oordeel van het Gemeentebestuur van Haarlemmermeer, Wilnis is het domicilie van onderstand.

Gedeputeerde Staten van Noordholland, onder dagteekening van 3 Julij ll., zijn echter van een ander gevoelen en vereenigen zich, bij nader inzien, met de leer, vervat in gemeld Koninklijk besluit, alzoo van oordeel zijnde, dat Haarlemmermeer is het domicilie van onderstand.

Verdere stukken zijn er in deze zaak niet ingekomen, en ik meen alzoo hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De TIJDELIJKE VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

---

(1) Zie *Vijfde Deel*, blz. 340.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

III. *het beroep van Kerkvoogden der Hervormde gemeente te Uitwierda van afwijzende beschikkingen van het Gemeentebestuur van Delfzijl en van Gedeputeerde Staten van Groningen op hunne bezwaren tegen het kohier van onderhoudpligtigen van wegen en voetpaden in de gemeente Delfzijl.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad BOOT. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! Op 's Konings magtiging heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken, bij brief van 1 Augustus jl., bij deze Afdeeling van den Raad van State aangebragt het appel van Kerkvoogden der Hervormde gemeente te Uitwierda van de afwijkende beschikking van Gedeputeerde Staten van Groningen op hunne bezwaren tegen eene beslissing van den Gemeenteraad van Delfzijl, waarbij hun verzoek was afgewezen om als onderhoudpligtigen van zekere brug op het kohier van wegen en voetpaden te worden afgevoerd.

Op gezegd kohier is de onderhoudslast van eene houten brug over het Maar in den weg van Biersum naar Appingedam gesteld ten name der Hervormde kerk van Uitwierda. Heeren Kerkvoogden bragten daartegen hunne bezwaren in, verzoekende, dat de last van dat onderhoud door de gemeente Delfzijl zou worden gedragen, omdat die brug weldra betrekkelijk groote reparatiën zal vorderen, de kerk geringe inkomsten heeft en daartoe geene middelen zou bezitten, terwijl het zeer te betwijfelen valt, of de Hervormde kerk van Uitwierda wettelijk tot dat onderhoud verpligt is.

De Gemeenteraad van Delfzijl wees echter dat verzoek af, bij besluit van 28 Januarij/21 Februarij 1867, op grond, dat de Hervormde kerk van Uitwierda steeds met het onderhoud der bedoelde brug was belast geweest; dat zij de herstellingen daaraan altijd had laten doen, en de brug althans eenmaal had vernieuwd, en er geene reden was, waarom de onderhoudslast haar ontnomen en op de gemeente Delfzijl overgedragen zou moeten worden.

Op het door Kerkvoogden tegen die beslissing ingesteld hooger beroep, hebben Gedeputeerde Staten van Groningen, bij resolutie van 3 Mei 1867, beschikt: "dat het hun uit een berigt van Burgemeester en Wethouders van Delfzijl bleek, dat de bedoelde brug meer dan eene eeuw, en dus bij de invoering van het provinciaal reglement, in onderhoud was bij de kerk te Uitwierda, die haar ook steeds heeft onderhouden en in den laatsten tijd, eenmaal althans, bijna geheel heeft vernieuwd," en mitsdien de reclame afgewezen.

Daartegen nu zijn de Kerkvoogden in appel gekomen bij een adres aan den Koning van 28 Mei ll. — Zij geven daarin te kennen: dat de brug ligt in een' gemeenteweg, loopende van Appingedam door Biersum naar de vesting Delfzijl, op geruimen afstand van hun kerkgebouw, dat daarbij geen belang heeft, terwijl van geene wettige verpligting tot onderhoud blijkt; dat èn de Raad èn Gedeputeerde Staten hunne besluiten wel hebben gegrond op hetgeen vroeger en tijdens de invoering van het provinciaal reglement de stand der zaak was of althans wordt aangenomen geweest te zijn, maar dat dit niet kan daarstellen die wettige *verpligting van anderen*, waarvan art. 231 der gemeentewet spreekt. Zij verzoeken derhalve, dat de Koning, met vernietiging voor zooveel noodig der gevallene besluiten, hun bezwaar zal verklaren gegrond en mitsdien zal gelasten, dat de aangevallen aanteekening op het kohier zal worden doorgehaald en zij van het onderhoud der brug alzoo worden ontheven.

Gedeputeerde Staten, op dat request nader door den Minister gehoord, verwijzen, tot staving van hun advies tot afwijzing van het beroep der Kerkvoogden, naar een

berigtschrift van Burgemeester en Wethouders van Delfzijl, welke daarin aanvoeren, dat de bedoelde brug, bij het invoeren van het provinciaal reglement, in onderhoud gesteld is ten name van de Hervormde kerk te Uitwierda, op grond, dat zij als zoodanig voorkomt op de den 11 December 1754 opgemaakte *Notitie wegens schouwinge van de wegen, pompen, togten, maaren, buiningen, enz., onder het ressort van de schepperie van Appingedam, ressorterende onder de Doopsterzijl, horende onder het Zijlvest der drie Delfzijlen;* dat Kerkvoogden dan ook steeds die brug hebben onderhouden en in den laatsten tijd ééns vernieuwd; voorts dat adressanten in hun systema even goed zouden kunnen beweren, dat het onderhoud moet komen ten laste van Appingedam als van Delfzijl, daar de brug ligt tusschen die beide gemeenten. Zij voegen er bij, dat men zich met weinige kosten van het voortdurend onderhoud der brug kan ontslaan, door de vaart te brengen op den rijksweg, door eene kromming, nabij die brug, waardoor deze zou kunnen vervallen.

Ten gevolge der gedane aanvrage daartoe, heeft deze Afdeeling op 3 September jl. van Gedeputeerde Staten nog ontvangen:

1°. den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Delfzijl, opgemaakt en vastgesteld in 1855;

2°. het kohier, opgemaakt 26 November 1866, door den Raad vastgesteld op 21 Februarij 1867 en daarna door Gedeputeerde Staten goedgekeurd;

3°. een extract uit de bovengemelde *Notitie van schouwingen* van 1754.

Nadere memoriën zijn er niet ingediend.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Een-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 9 *October* 1867.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden :*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,

Mr. K. A. Meeussen,

Mr. G. de Vries,

Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling is ingekomen een Koninklijk besluit van den 25 September ll., n°. 32, houdende beschikking op *het beroep van Algemeene Armvoogden van Duurswoude en Bakkeveen, gemeente Opsterland, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarin, bij uitspraak in hun geschil met het Burgerlijk Armbestuur van Boornbergum, gemeente Smallingerland, het dorp Duurswoude is aangewezen als het domicilie van onderstand van Fokje Wiebes Talman, weduwe van Pieter Hermanus Bolman* (zie het verslag over deze zaak op blz. 245 en 246).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het bij Ons ingesteld beroep van de Algemeene Armvoogden van Duurswoude en Bakkeveen (gemeente Opsterland) van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 5 April 1867, n°. 14, waarin, bij uitspraak van hun geschil met het Burgerlijk Armbestuur van Boornbergum (gemeente Smallingerland), het dorp Duurswoude is aangewezen als het onderstandsdomicilie van Fokje Wiebes Talman, weduwe Pieter Hermanus Bolman;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 11 September 1867, n°. 53;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 23 September 1867, n°. 271 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat van de geboorte van deze behoeftige geene aanteekening is gevonden in eenig geboorte- of doopregister, maar dat Gedeputeerde Staten van Friesland hebben gemeend het dorp Duurswoude te moeten aanwijzen als haar domicilie van onderstand, omdat in eene acte van bekendheid, opgemaakt bij gelegenheid van haar huwelijk voor den Vrederegter van Beetsterzwaag, en waartoe de moeder heeft medegewerkt, vermeld staat, dat zij geboren is te Duurswoude den 15 September 1805;

dat de Algemeene Armvoogden van Duurswoude en Bakkeveen wel hebben beweerd, dat deze vermelding op eene dwaling moet berusten, omdat gebleken zou zijn, dat de ouders der behoeftige reeds in Mei 1805 te Boornbergum waren gevestigd, en dat, zoo de geboorte al te Duurswoude mogt hebben plaats gehad, die dan toch niet anders dan als toevallig aldaar geschied kan worden aangemerkt;

dat echter de omstandigheid, dat onder de getuigen, die tot het opmaken der acte van bekendheid hebben medegewerkt, zich ook de moeder der behoeftige bevond, voor de toepassing der wet op het armbestuur, voldoenden grond oplevert om die acte aan te nemen voor een geldend bewijs, dat de behoeftige te Duurswoude is geboren;

dat adressanten in gebreke zijn gebleven het bewijs te leveren, dat, tijdens de geboorte der arme in het dorp Duurswoude, hare ouders hunne woonplaats elders hebben gehad;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met bevestiging der uitspraak van Gedeputeerde Staten van Friesland van 5 April 1867, n°. 14, het daartegen bij Ons ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 25 September 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

FAGEL, *L. D.*

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van M. Nolens*, *te Venlo*, *van een besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg*, *houdende afwijzing van zijn verzoek tot oprigting eener leerlooijerij achter zijn huis in de Groote Beekstraat*, *sectie S*, *n°*. 1250, *te Venlo.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad BOOT. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! Dit beroep is bij deze Afdeeling van den Raad van State aanhangig gemaakt, op 's Konings magtiging, door den Minister van Binnenlandsche Zaken, bij brief van 19 Junij jl.

Het verzoek van den heer Nolens om vergunning tot oprigting eener leerlooijerij

achter zijne woning in de Groote Beekstraat te Venlo is, na een gehouden onderzoek *de commodo et incommodo*, door Burgemeester en Wethouders aldaar, bij besluit van 9 April 1867, afgewezen, op grond, dat zeven eigenaars of belanghebbenden van nabijgelegen perceelen zich tegen die oprigting hadden verzet wegens de geringe ruimte van het open plaatsje, waar zij zou worden gevestigd, wegens den walgelijken reuk en nadeelige uitwasemingen dier industrie hinderlijk, voor de gezondheid schadelijk en daardoor de waarde hunner panden verminderende, en eindelijk op grond, dat er bij of langs des adressants erf geen loopend water is, tot zoodanig bedrijf onmisbaar.

Hij kwam in beroep bij Gedeputeerde Staten. — In hun berigt aan Gedeputeerde Staten over deze zaak gaven Burgemeester en Wethouders nog op, dat het open plaatsje, tot de leerlooijerij bestemd, omringd is door een muur, aan de eene zijde hoog 3 à 4 ellen, aan de andere zijde 1½ el, en slechts eene oppervlakte heeft van 80 vierkante ellen, en dat het strijdig zou zijn met de goede orde en de zorg voor reinheid en gezondheid, den adressant te vergunnen om gebruik te maken van de beek, loopende aan den overkant der straat, en alzoo de bewerking der huiden aan den openbaren weg te doen; en dat een gelijksoortig verzoek op diezelfde plaats dan ook in 1857 aan een ander reeds geweigerd is.

Bij besluit van Gedeputeerde Staten is, overeenkomstig dat berigt, op 1 Mei jl. afwijzend op het appèl beschikt.

Daartegen nu komt de belanghebbende in 't hoogste ressort op bij een adres aan den Koning. Hij voert daarin aan: dat hij zijn achterhuis en plaats zóó denkt in te rigten, dat er voor die looijerij eene ruimte van 1 roede, 71 ellen beschikbaar zoude zijn; — dat de geringe ruimte slechts hem zelven, niet aan de buren ongerief kan opleveren; — dat de gronden, geput uit onaangenamen reuk en schade voor de gezondheid, niet kunnen opgaan, daar er in Tilburg bij voorbeeld wel zeven-en-dertig looijerijen door de stad verspreid liggen, en dat te Maastricht juist in de Looijerstraat, die haren naam ontleende aan de vele looijerijen, dáár gevestigd, het militair hospitaal is opgerigt; eindelijk, dat hij in het gemis van water voorzien kan door eene pomp en bak, „ten ware hij zich de aan den overkant der straat gelegen beek ten nutte wilde maken.” Hij vraagt voorts het instellen van een locaal onderzoek door den Arrondissements-Ingenieur van den Waterstaat te Roermond.

Op de gedane oproeping van belanghebbenden hebben zeven geburen in eene memorie hunne reeds bekende bezwaren herhaald, terwijl de adressant eene schetsteekening der localiteit heeft ingezonden.

Namens deze Afdeeling is nog opgevraagd en door Gedeputeerde Staten ingezonden een advies van den Inspecteur van het Geneeskunnig Staatstoezigt voor de provinciën Noordbrabant en Limburg (Dr. Ingenhousz), waarin, na eenige wetenschappelijke beschouwingen, de oprigting der looijerij op de aangeduide plaats wordt verklaard *nadeelig voor de gezondheid*: 1°. omdat zij in eene te beperkte ruimte in de kom der gemeente zoude verplaatst zijn; 2°. verwijderd van stroomend water, en 3°. ontoegankelijk voor voldoende luchtstroomen.

En hiermede meen ik voor verslag te kunnen volstaan.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. *het beroep van D. Breunissen en H. B. Burgers, te Elst, van eene beschikking van Gedeputeerde Staten van Gelderland van* 26 *Januarij* 1864 *op hunne bezwaren tegen het brengen der zoogenaamde Bredelaarsche straat op den legger A der wegen en voetpaden in de gemeente Elst.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Jonge. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Jonge: Mijne Heeren! Op 1 Mei 1865 wendden zich tot Zijne Majesteit den Koning D. Breunissen en H. B. Burgers, landbouwers, wonende te Elst, arrondissement Nijmegen. Zij gaven daarbij te kennen: dat Burgemeester en Wethouders van Elst, op de ingevolge art. 5 en volgende van het reglement van 1857, *Provinciaal Blad* n°. 103, op de wegen, voetpaden, straten en stegen in de provincie Gelderland, opgemaakte leggers der wegen, en wel op den legger A, onder n°. 21 als publieken weg hebben gebragt de zoogenaamde Bredelaarsche straat; dat zij toen hunne bezwaren daartegen, ingevolge art. 11 van het aangehaalde reglement, hebben ingediend aan het Gemeentebestuur, hetwelk bij de inzending der leggers aan Gedeputeerde Staten zijne opmerkingen ten aanzien van dat bezwaarschrift heeft medegedeeld; dat adressanten daarop hunne nadere bezwaren aan Gedeputeerde Staten hebben ingediend; dat Gedeputeerde Staten bij hun besluit van 26 Januarij 1864, n°. 52, hebben beslist, dat de zoogenaamde Bredelaarsche straat ten onregte op legger A gebragt was en op legger B behoorde overgebragt te worden. Tevens overwogen Gedeputeerde Staten bij dat besluit onder n°. 12, dat door Mr. W. Francken, Advokaat te Nijmegen, namens verschillende belanghebbenden, een aantal bezwaren waren ingediend ten aanzien van de door Burgemeester en Wethouders van Elst opgemaakte leggers; dat door eene wijziging dier leggers, naar aanleiding van voorafgaande overwegingen, aan vele dier bezwaren was te gemoet gekomen, en die alzoo als vervallen konden beschouwd worden; dat echter onderscheidene dier bezwaren, naar aanleiding dierzelfde overwegingen, volgens een daaromtrent ingesteld onderzoek, niet gegrond zijn bevonden, zoo als het geval was ten aanzien van den weg op legger A met name onder n°. 21, doch thans door Gedeputeerde Staten op legger B overgebragt, zoodat er geene termen bestonden om te dien opzigte de leggers te wijzigen.

Adressanten geven in hun adres aan den Koning te kennen, dat zij, zich met die beslissing ten hoogste bezwaard achtende, te rade zijn geworden zich daartegen bij Zijne Majesteit in hooger beroep te voorzien. De grond, zeggen zij, die thans verklaard wordt publieke weg en publieke grond te zijn, is, zoolang menschen heugt, steeds in hun privaat bezit geweest. Het Gemeentebestuur beweert, dat de weg reeds voorkwam op de bij het provinciaal reglement van 1823 behoorende tableaux van de buurtwegen; maar die bewering is, volgens appellanten, ten eenemale onjuist. Uit de inzage van de bij dat reglement van 1823 behoorende kaart blijkt ten duidelijkste, dat de op tabel 2 onder n°. 326 voorkomende weg is de weg door het zoogenaamde Kattenleger naar Bemmel, die met de Bredelaarsche straat niets gemeen heeft. De Bredelaarsche straat, zeggen de appellanten, is niets anders dan eene van die zoogenaamde erfstraten, die in Overbetuwe zeer veelvuldig voorkomen, dat is, een weg, aan verscheidene buren gemeen, die hun gezamenlijk voor uitweg dient en die hun te zamen behoort. Het gedeelte, loopende langs den bouwhof van den eersten adressant, wordt dan ook in zijne hierna te vermelden titels van den jare 1784 onder de benaming van *ijpenallée*, later van *allée*, *bepoot met peppelen* enz., vermeld als een deel van zijn bouwhof. De Bredelaarsche straat, zeggen appellanten, was steeds in hun privaat bezit. Zij sloten die af, en gebruikten die, met uitsluiting van alle anderen. Zij onderhielden die, voor zooverre zij dat noodig of nuttig oordeelden, zonder inmenging van eenig publiek gezag. De straat diende alleen om van hunne bouwhoven te komen naar de zoogenaamde Aamsche straat, die zich van Elst af tot aan den bouwhof van den tweeden adressant uitstrekt, en die op dat punt oostelijk door de buurt Aam loopt naar de Aamsche bruggen. De straat langs en door de eigendommen van adressanten werd nooit als publiek goed beschouwd, en adressanten stellen uitdrukkelijk, dat

nooit en nimmer eenig publiek gezag op dien grond eenige daad van beheer of toezigt verrigtte. Dat is zóó waar, dat, toen men vóór eenige jaren de Aamsche straat bezandde en die over het goed van adressanten naar Bemmel verlengen wilde, adressanten zich daartegen hebben verzet, met dit gevolg, dat het plan opgegeven en de straat het karakter van private erfstraat behouden heeft Nu beweren appellanten, dat het privaat bezit, dat zij hadden, een vermoeden daarstelt in hun voordeel; dat zij wegens dat bezit niets te bewijzen hebben, en dat het Gemeentebestuur van Elst zeer ten onregte van hen het bewijs vordert, dat zij regt hebben, dáár hekken te hebben en te houden. Beweert het Gemeentebestuur, dat die grond, in privaat bezit van adressanten, waarop het publiek gezag nooit eenige daad van beheer of gezag verrigtte, publiek goed is, het Bestuur moet het bewijzen, en aantoonen, dat het bezit van adressanten onregtmatig was. Dat bewijs, zeggen appellanten, wordt niet geleverd, want als zoodanig zal wel niet kunnen gelden, dat de straat bij het kadaster als publieke weg is opgemeten, even weinig als het stellen van eenig publiek goed kadastraal ten name van een privaat persoon aan dat goed het karakter van publiek domein zou kunnen ontnemen.

Het is op deze gronden, dat appellanten zich wenden tot Zijne Majesteit, met eerbiedig verzoek, dat het Hoogstdezelve behage, met verbetering van het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 26 Januarij 1864, te verstaan, dat de grond langs en door de bouwhoven van adressanten te Elst ten onregte als publieke weg op de leggers gebragt is, en te bevelen, dat die weg dus van de leggers zal worden afgebragt.

Zij leggen bij hun request over de reeds hiervoren vermelde bescheiden, als: 1o. verklaring van den Hand-, Dijk- en Gerichtsschrijver des Ambts Overbetuwe van 24 April 1784; 2°. afschrift van eene acte van magescheid van 11 Mei 1784, en 3°. authentieke acte van schuldbekentenis van 12 Mei 1784.

Der appellanten adres is door den Minister van Binnenlandsche Zaken, onder dagteekening van 10 Mei 1865, gesteld in handen van Gedeputeerde Staten om consideratiën en advies.

Een langdurig oponthoud heeft er plaats gehad bij het nader onderzoek dezer aangelegenheid.

Het Gemeentebestuur, door Gedeputeerde Staten gehoord, wilde raadplegen de archieven van het voormalig Ambtsbestuur van Overbetuwe en van de dorpsbesturen van Elst, Lent en Elden, onder welker beheer de wegen en voetpaden van Elst vroeger behoorden. Die archieven bevinden zich thans voor een deel bij het Ambtsbestuur van Overbetuwe, voor een ander deel bij de dorpspolderbesturen van Elst, Lent en Elden. De raadpleging dier archieven ondervond, en ondervindt ook nu nog moeijelijkheden, zoodat zij nog niet heeft plaats gehad. Het is daaraan toe te schrijven, dat eerst onder dagteekening van 23 Julij van dit jaar het ambtsberigt van Gedeputeerde Staten op het onderwerpelijk adres is ingekomen. Zij zenden daarbij in het ambtsberigt van Burgemeester en Wethouders van Elst van 28 Mei te voren.

Het Gemeentebestuur geeft in dien brief te kennen: dat het de Bredelaarsche straat op den legger A heeft gebragt, omdat zij de gemeenschap tusschen verschillende gemeenten daarstelt (art. 1, litt. *a*, van meergemeld provinciaal reglement); dat de weg wel degelijk op de kaart, behoorende bij het provinciaal reglement op de wegen over 1823, onder n°. 326, tableau 2 der wegen, voorkomt, terwijl de door adressanten vermelde weg ook op de kaart, als zijtak van n°. 327, op het tableau vermeld staat; dat de adressanten ten onregte beweren den weg in bezit te hebben; blijkende het tegendeel uit het gebruik, dat er iedereen, zoo elders wonenden als aangelanden, tot heden van maakt, en uit het gebrek aan bewijsstukken. De appellant H. B. Burgers toch produceert geene bewijzen, en D. Breunissen legt een koopcontract zijner voorouders over, waaruit blijkt, dat zij 44 morgen koopen, benevens *allée* en *bepoting*.

Die allée, in de eene bijlage peppelen-, in de andere *ijpen*-allée genaamd, moet volgens adressanten den weg aanduiden, doch dit wordt door Burgemeester en Wethouders op grond van den feitelijken toestand weêrsproken, daar de weg door Breunissen, voor zooverre hij er aangeërfd is, en verder door de overige (tusschen zijne en Burgers hoeve gelegen) aangelanden is bepoot, hetgeen moeijelijk te rijmen is met eene eigendommelijke allée; terwijl eindelijk omtrent de gekochte bepoting (misschien wel de bepoting van den weg) het stilzwijgen wordt bewaard.

Gedeputeerde Staten meenen zich aan dit schrijven van Burgemeester en Wethouders van Elst te kunnen gedragen, voor zooveel althans betreft de wederlegging van het door de adressanten aangevoerde. Gedeputeerde Staten merken daarbij echter op, dat zij, bij de vaststelling van de leggers der wegen in die gemeente, gemeend hebben, dat die weg niet op legger A, maar op legger B behoorde voor te komen, omdat hij, ofschoon allezins het karakter van openbaren weg hebbende, en ofschoon langs dezen ook eene naburige gemeente kon bereikt worden, toch thans niet geacht kon worden een communicatie- of verbindingsweg tusschen twee gemeenten daar te stellen.

Bij deze Afdeeling is nog ingekomen eene memorie van den appellant H. B. Burgers. Volgens hem blijkt uit de omschrijving, die Burgemeester en Wethouders zelven van den Bredelaarschen weg geven, dat de bewering van den appellant juist is. Immers voor die omschrijving begint de Bredelaarsche straat aan de Aamsche straat en loopt tot aan de grenzen van Bemmel. De Bredelaarsche straat loopt dus niet tot aan het dorp Elst, maar tot aan de Aamsche straat, en die Aamsche straat komt onder n°. 1 op legger B voor. Was nu, zegt appellant, de Bredelaarsche straat een publieke weg, dan zouden de Aamsche straat en de Bredelaarsche straat te zamen de gemeenschap daarstellen tusschen de gemeenten Elst en Bemmel, en derhalve, volgens art. 1, litt. *a*, van het reglement, behooren op legger A. Door te erkennen, dat de Aamsche straat niet op legger A behoorde, dat die weg geen middel van gemeenschap was tusschen Elst en Bemmel, erkende men, dat de Bredelaarsche straat inderdaad geen publieke weg was, gelijk zij dan ook nimmer geweest is; want de gezamenlijke eigenaren van dien weg, d. i. de daaraan geërfde grondbezitters, behandelden dien als eigen grond en sloten ieder ander, dien zij daarop niet wilden toelaten, uit. Er is meer zelfs. Burgemeester en Wethouders zeggen, dat de Bredelaarsche straat loopt tot aan de grenzen van de gemeente Bemmel. De waarheid is, dat zij stoot aan de onder Bemmel gelegene Heuvelsche straat, die door Burgemeester en Wethouders van Bemmel onder n°. 5 evenzeer op legger B gebragt werd; — een bewijs voorzeker, zegt appellant, dat ook Burgemeester en Wethouders dier gemeente de Bredelaarsche straat niet als openbaren weg beschouwden; want, ware dat het geval geweest, zij zouden de Heuvelsche straat, die dan in verbinding met de Bredelaarsche de gemeenschap daarstelde met Elst, gebragt hebben op legger A, niet op legger B. Gedeputeerde Staten van Gelderland hebben teregt ingezien, zegt appellant, dat het ongerijmd was een weg, die aan beide zijden uitkwam op wegen B, te plaatsen op legger A; en zij hebben de Bredelaarsche straat op legger B overgebragt, maar zij zijn er daardoor toe gekomen drie wegen, die te zamen de gemeenten Elst en Bemmel zouden verbinden, te brengen op legger B. De Heuvelsche straat onder Bemmel en de Aamsche straat onder Elst, beiden op legger B, zijn het beste bewijs, zegt appellant, dat de Bredelaarsche straat niet is een publieke weg, maar alleen het middel voor de eigenaren van de aan die straat gelegen landerijen, en van die straat zelve, om te komen op de aan beide zijden daaraan schietende wegen B.

Verdere stukken zijn er omtrent deze zaak niet ingekomen, en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. *het geschil tusschen de gemeentebesturen van Oud-Beijerland, Oude Tonge en Zierikzee over het domicilie van onderstand van Dirk van Erkelen.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Meeussen. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Meeussen: Mijne Heeren! Tusschen de in deze zaak betrokken gemeenten Oud-Beijerland, Oude Tonge en Zierikzee bestaat verschil van meening over de vraag, waar het domicilie van onderstand gevestigd is van Dirk van Erkelen, die, na bij vonnis der Arrondissements-Regtbank te Dordrecht, in dato 30 Mei 1866, te zijn veroordeeld wegens bedelarij, op den 13 Augustus daaraanvolgende is overgebragt naar het bedelaarsgesticht te Ommerschans.

Die persoon is aldaar vroeger verpleegd van den 4 Januarij 1856 tot den 10 April daaraanvolgende, ten laste der gemeente Oud-Beijerland. Het Gemeentebestuur van Oud-Beijerland beweert, dat die ondersteuning bij dwaling heeft plaats gehad, en dat de behoeftige armlastig is in de gemeente Zierikzee, waar zijn vader, die hem als zijn onecht kind heeft erkend, tijdens de geboorte van den behoeftige woonachtig was.

De behoeftige is geboren in de gemeente Oude Tonge op den 29 Maart 1835. Die gemeente kon derhalve, als zijnde de geboorteplaats, in aanmerking komen als plaats van het domicilie van onderstand; doch het Gemeentebestuur, de armlastigheid ontkennende, beweert, dat de geboorte aldaar geheel toevallig heeft plaats gehad; dat, volgens de geboorte-acte, opgemaakt te Oude Tonge den 30 Maart 1835, de verpleegde door zijn vader Pieter Heerebout is erkend als zijn buiten echt verwekt kind bij Pietertje van Erkelen; dat de verpleegde aldus zijn domicilie van onderstand heeft in de gemeente, waar zijn vader destijds woonplaats had; en dat die gemeente is Zierikzee, volgens de verklaring van den vader, bij de aangifte der geboorte van den verpleegde gedaan.

Het Gemeentebestuur van Oude Tonge heeft de bedoelde geboorte-acte overgelegd, waarin woordelijk voorkomt: „is verschenen Pieter Heerebout, oud 37 jaren, van beroep stoelenmatter, wonende te Zierikzee, welke ons heeft verklaard, dat deszelfs bijzit, Pietertje van Erkelen, op den 29 der maand Maart, des avonds ten 9 ure, bevallen is van een kind van het mannelijk geslacht, aan hetwelk hij bij deze geeft den voornaam van Dirk.”

Het Gemeentebestuur van Zierikzee beweert, dat hier van geene erkenning van een natuurlijk kind sprake kan zijn, omdat in de geboorte-acte door den aangever Pieter Heerebout enkel is verklaard, dat zijne bijzit van den verpleegde bevallen is, maar dat die acte niet inhoudt eene erkenning, dat de aangever de vader zou zijn van het bedoelde kind; dat de verpleegde dus zijn domicilie van onderstand hebben moet in de gemeente, waar op het tijdstip zijner geboorte zijne moeder woonplaats had; dat de vermelding in de geboorte-acte, dat Pieter Heerebout destijds woonde te Zierikzee, geen bewijs kan leveren voor de juistheid van die opgave, en dus nog veel minder tot staving van de mogelijke bewering, dat zijne bijzit destijds aldaar woonachtig was; dat uit een ingesteld onderzoek te Zierikzee wel was gebleken, dat Pieter Heerebout en zijne bijzit aldaar van tijd tot tijd verblijf hadden gehouden, doch dat zij nimmer aldaar hunne woonplaats hadden gehad, of in het bevolkingsregister ingeschreven zijn geweest.

Uit een later ingesteld onderzoek is gebleken, dat de moeder van den behoeftige is overleden in de gemeente Oud-Beijerland op den 7 September 1849, maar dat niet is kunnen opgespoord worden, waar zij woonachtig was ten tijde, dat de behoeftige geboren is.

Op de daartoe strekkende vraag heeft het Gemeentebestuur van Oud-Beijerland te kennen gegeven, dat de verpleegde van 4 Januarij 1856 tot 10 April 1856 in de bedelaarsgestichten voor rekening van Oud-Beijerland werd ondersteund bij dwaling, omdat men geloofde, dat hij een zoon was van zekeren Gerrit Stoegie, die destijds huisde met Pietje van Erkelen; dat hij van 1849 tot 1850 te Oud-Beijerland is bedeeld; dat hij in 1866 tweemaal is bedeeld met *f* 0.40, omdat destijds zijne ware geboorteplaats, Oude Tonge, onbekend was.

Gedeputeerde Staten der provinciën Zuidholland en Zeeland zijn van oordeel, dat de gemeente Oude Tonge is het domicilie van onderstand, omdat de verklaring, door Pieter Heerebout bij de aangifte der geboorte van den behoeftige voor den ambtenaar van den burgerlijken stand afgelegd, niet kan worden beschouwd in zich te bevatten de erkenning van een natuurlijk kind; dat de behoeftige dus armlastig is in de gemeente, waar zijne moeder tijdens zijne geboorte woonplaats had; en dat, die gemeente niet te vinden zijnde, de behoeftige armlastig is, volgens het 6de lid van art. 28 der armenwet, in zijne geboorteplaats Oude Tonge.

Dit zijn de feiten in dit geschil van bestuur, hetwelk, krachtens magtiging des Konings, onder dagteekening van 13 Augustus ll., door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt en waaromtrent thans een ontwerp van besluit aan den Koning zal moeten worden voorgedragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

V. *het beroep van E. Molema, Hoofd-Onderwijzer aan de openbare school te Finsterwolde, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen, houdende goedkeuring van het besluit van den Raad der gemeente Finsterwolde, waarbij de jaarwedde van dien Onderwijzer nader is bepaald op* *f* 600.

In die zaak is rapporteur de Staatsraad BOOT. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! Het tegenwoordig adres van Molema staat in verband met eene op het einde van 1865 bij deze Afdeeling behandelde zaak, een adres van den Gemeenteraad van Finsterwolde aangaande de bezoldiging van dezen zelfden Onderwijzer. Het zal dus noodig zijn, kortelijk den loop dier vorige zaak eerst in herinnering te brengen.

Bij de invoering der wet op het lager onderwijs genoot de Hoofd-Onderwijzer Molema, die tevens was Voorlezer, Organist en Koster der Hervormde kerk te Finsterwolde, jaarlijks *f* 600 uit de kerkefondsen, behalve vrije kosterswoning met tuin en 3½ bunder land. Zijne zuivere inkomsten als Onderwijzer beliepen gemiddeld *f* 243 's jaars. In September 1859 werd er eene voorloopige schikking gemaakt tusschen Kerkvoogden en eene Commissie uit den Gemeenteraad, volgens welke hij, als Hoofd-Onderwijzer, zoude ontvangen *f* 400 met het huis en den tuin, terwijl voor de kostersbetrekking en wat daarbij behoorde hem werden toegelegd *f* 200 en het genot van de 3½ bunder land. Bij raadsbesluit van 7 October 1859 werd hem toegelegd uit stadskasse eene bezoldiging van *f* 725, *met inbegrip*

van hetgeen hem uit de kosterijgoederen was toegekend, benevens vrije woning en tuin. Deze regeling, door Gedeputeerde Staten *voorloopig* goedgekeurd, trad in werking met 1 Januarij 1860. Doch het Provinciaal Collegie van toezigt op de kerkelijke administratie keurde de door Kerkvoogden gemaakte schikking *niet* goed, en de burgerlijke gemeente verloor daardoor alle aanspraak op de verwachte bijdrage uit de kerkelijke fondsen. Zij bleef evenwel volgens het besluit van 7 October 1859 verpligt de door den Raad bepaalde jaarwedde uit te keeren. Althans, toen de gemeente bezwaar maakte in die betaling, werd zij er, op vordering van den titularis, ten gevolge van een in drie instantiën gevoerd geding toe veroordeeld.

Nu kwam de Gemeenteraad op de vroegere bepaling terug en stelde bij besluit van 6 Maart 1865 de jaarwedde op *f* 400. Dat besluit werd echter door Gedeputeerde Staten *niet* goedgekeurd. — Op de voorziening van het Gemeentebestuur tegen die resolutie van Gedeputeerde Staten, waarbij de goedkeuring geweigerd was, is, op voordragt dezer Afdeeling van den Raad van State, door den Koning, bij besluit van 30 Maart 1866 (zie BELINFANTE, deel VI, bl. 124), beslist, dat de goedkeuring door Gedeputeerde Staten aan het besluit van den Gemeenteraad teregt was onthouden, en daarbij werd overwogen, dat, onder de gegevene omstandigheden, nu de bijdrage uit de kerkelijke fondsen niet aan het Gemeentebestuur ten goede kwam, en de Regter de gemeente veroordeeld had tot betaling der volle *f* 725,— er voldoende grond was voor den Raad tot eene nadere definitieve regeling der jaarwedde van den Onderwijzer, *onafhankelijk* van de inkomsten, die deze uit andere betrekkingen mogt genieten, doch dat het toegekend bedrag van *f* 400 onvoldoende was met het oog op den omvang der school, die door circa 140 leerlingen werd bezocht, terwijl de onderwijzers van twee andere scholen te Finsterwolde, die ook het minimum van *f* 400 genoten, veel minder bezochte scholen bestuurden.

Dusverre de *retroacta*.

Na met die Koninklijke beslissing te zijn bekend geworden, bepaalde de Gemeenteraad te Finsterwolde alstoen, bij besluit van 20 Augustus 1866, de bezoldiging van Molema, als Onderwijzer, uit stadskasse op *f* 600. Dat besluit is door Gedeputeerde Staten van Groningen goedgekeurd bij resolutie van 12 October 1866.

Daartegen is nu Molema opgekomen met een adres aan den Koning, dat, op Zijner Majesteits magtiging, door den Minister van Binnenlandsche Zaken op 19 Augustus jl. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt. — Hij voert daarin aan, dat de in 's Konings besluit van 30 Maart 1866 voorkomende erkenning der bevoegdheid van den Gemeenteraad om, na de afspringing der voorloopige schikking, de bezoldiging definitief op een anderen voet te regelen, „zeker op de veronderstelling rust, dat zulks eerst geschieden kan met betrekking tot eenen eventuëlen opvolger." Hij beweert, op verschillende wijzen, dat hij *f* 725 van de gemeente moet blijven trekken; dat de Raad, door die som te verminderen, eene korting van zijn eventueel pensioen beoogt. Hij wijst, in een toevoegsel tot zijn request en ook in eene op 3 September ingezonden nadere memorie, op de verhouding van zijn tractement met dat van andere onderwijzers in de buurt, en op het slecht voorbeeld, waardoor andere gemeentebesturen zouden worden uitgelokt enz.

Gedeputeerde Staten, op zijn adres gehoord, deelen mede: 1°. een berigt van Burgemeester en Wethouders van Finsterwolde, waarin, na een betoog van 's Raads bevoegdheid om de bezoldiging op *f* 600 te stellen, wordt vermeld, dat Molema daarenboven ongeveer *f* 850 's jaars trekt voor zijne kerkelijke bedieningen; 2°. een berigt van den Inspecteur van het Lager Onderwijs, die den twijfel oppert, of de bepaling der bezoldiging op *f* 600 wel strookt met de regterlijke uitspraken, waarbij hij in zijn regt op *f* 725 is gehandhaafd. Gedeputeerde Staten zelven merken in hun berigt daaromtrent op, „dat, wel is waar, door de regterlijke magt is beslist geworden, dat de gemeente Finsterwolde tot de betaling van het volle bedrag der

aan den adressant toegekende jaarwedde was verpligt, omdat zij op dat bedrag was vastgesteld, en de gemeente dus, zoolang die wedde niet was gewijzigd, die som moest uitkeeren, maar dat die regterlijke uitspraak eene latere wijziging der jaarwedde niet in den weg stond. Aan de regterlijke uitspraak is voldaan; maar men heeft na die uitspraak de bezoldiging veranderd, en Gedeputeerde Staten oordeelen het nu laatstelijk vastgesteld bedrag van *f* 600 *billijk.*

In deze zaak zal alsnu een ontwerp-besluit aan Zijne Majesteit moeten worden aangeboden.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Twee-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 16 *October* 1867.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron Mackay van Ophemert en Zennewijnen.

Tegenwoordig de *leden :*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De Voorzitter: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling is ingekomen een Koninklijk besluit van den 4 dezer, nº. 68, houdende beschikking op *het beroep van den Schoolopziener in het* 10*de district van Zuidholland van een besluit van Gedeputeerde Staten dier provincie, waarbij berust is in het besluit van den Raad der gemeente Middelharnis, houdende magtiging op de Plaatselijke Schoolcommissie aldaar om de verdeeling der kinderen in de openbare school in de vier vertrekken te regelen, zoo als zij zal vermeenen te behooren* (zie het verslag over deze zaak op blz. 237—241).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het adres van den Schoolopziener in het 10de district van de provincie Zuidholland, daarbij in beroep komende van eene resolutie van Gedeputeerde Staten dier provincie van 31 December 1866, nº. 17, waarbij is berust in een besluit van den Gemeenteraad van Middelharnis van 23 November bevorens, bij hetwelk de Plaatselijke Schoolcommissie aldaar tijdelijk is gemagtigd om de verdeeling der kinderen in de openbare school in de vier vertrekken te regelen, zoo als zij zal vermeenen te behooren;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 25 September 1867, no. 51;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 2 October 1867, n°. 223, 5de Afdeeling;

Overwegende:

dat adressant de vernietiging van bovengemelde resolutie van Gedeputeerde Staten vraagt, omdat daarbij niet is afgekeurd voormeld gemeenteraads-besluit, dat, naar zijn oordeel, in strijd is met de wet tot regeling van het lager onderwijs;

dat de magtiging, door den Gemeenteraad van Middelharnis aan de Plaatselijke Schoolcommissie verleend, om de verdeeling der kinderen te regelen, zoo als zij zou vermeenen te behooren, slechts is geweest tijdelijk; en dat den 17 December 1866 reeds door dien Raad is vastgesteld een reglement betreffende het lager onderwijs in de openbare school aldaar, waarbij de verdeeling der leerlingen in het schoollokaal in cijfers is geregeld, welk reglement, blijkens eene verklaring, namens het Gemeentebestuur afgelegd, bestemd is om in werking te treden, zoodra de school verbouwd zal zijn, dadelijk nà het verstrijken der zomervacantie;

dat dus eene inwilliging van het verzoek des adressants op dit oogenblik zou kunnen geacht worden doelloos te zijn;

dat echter in ieder geval het verzoek niet voor eene gunstige beschikking vatbaar is, omdat Gedeputeerde Staten *in casu* geen besluit, in den zin van art. 13 der wet tot regeling van het lager onderwijs, hebben genomen;

dat de Gemeenteraad door geene wetsbepaling gebonden was zijn voormeld besluit aan hunne goedkeuring te onderwerpen; en Gedeputeerde Staten daarom zeer teregt, eenvoudig in het raadsbesluit van 23 November berustende, het voor kennisgeving aangenomen hebben, hetgeen echter niet daarstelt een besluit, als waartegen art. 13 der wet op het lager onderwijs hooger beroep toelaat;

dat wijders, waar Gedeputeerde Staten noch goed- noch afkeuren konden, ook van Ons geene goed- of afkeuring in hooger beroep kan worden gevraagd;

Gezien de wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan:

den adressant niet-ontvankelijk te verklaren in zijn bij Ons ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 4 October 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

FAGEL, *L. D.*

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van Regenten van het St. Aloysius-gesticht te Amsterdam van eene beschikking van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij aan de heeren Colignon*

en Janse de vergunning is verleend tot oprigting eener ijzergieterij in het perceel GG 95 te Amsterdam.

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Meeussen. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Meeussen: Mijne Heeren! Dit geschil van bestuur is krachtens 's Konings magtiging op den 14 Augustus jl. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

Op den 7 Mei ll. verzochten de heeren Colignon en Janse, koper-, zink- en metaalgieters, wonende te Amsterdam, aan Gedeputeerde Staten der provincie Noordholland vergunning om op het perceel in de Elandstraat, wijk GG, n°. 95, bij de bestaande kopergieterij eene kleine ijzergieterij te mogen oprigten.

Naar aanleiding van dat verzoek zijn opgeroepen Becker, H. C. Dijks, M. Selders, de weduwe Klee, W. Hakenhout, J. Kraan, P. Stil, de weduwe J. E. Daviau en H. van der Vliet, eigenaars of bruikers van belendende perceelen, om over dit verzoek te worden gehoord.

Op den 21 Mei zijn ten gevolge dier oproeping verschenen voor het Plaatselijk Bestuur de weduwe Daviau en J. Kraan, die als bezwaren tegen het gedaan verzoek hebben ingebragt brandgevaar, stank en dreuning; — H. C. Dijks, die verklaarde, dat de huurders van zijn perceel het voornemen te kennen hadden gegeven, de huur hunner woningen te zullen opzeggen, indien de ijzergieterij tot stand mogt komen, omdat zij, behalve den overlast, dien zij nu reeds ondervinden, het gevaar voor brand alsdan te groot achten; alsmede iemand van wege het Bestuur van het St. Aloysius-gesticht, die zich bepaaldelijk tegen het verzoek verklaarde, omdat de fabriek zou gelegen zijn in de onmiddellijke nabijheid van het gesticht, waarin een honderdtal kinderen worden verpleegd, waardoor de overlast, die reeds nu uit de bestaande kopergieterij ontstaat, aanmerkelijk zou worden vergroot, het brandgevaar toenemen en de assurantie-premie verhoogd zou worden, en omdat de oprigting van eene dergelijke fabriek, op een terrein, geheel omgeven door kleine huizen, die alle door oude menschen bewoond worden, niet wenschelijk is.

Het Gemeentebestuur van Amsterdam, over deze bezwaren gehoord, heeft op den 24 Mei daaraanvolgende aan Gedeputeerde Staten berigt: dat de heeren Colignon en Janse de ijzergieterij willen bezigen enkel tot het gieten van ijzeren ornamenten, en daartoe op 1.50 el afstand van den achtergevel van het perceel GG, n°. 95, willen maken een smeltoven, en verder tot het drijven van een daarvoor benoodigden ventilator op het daarnevens gelegen erf een gemetseld afdak, en eindelijk een stoomwerktuig willen plaatsen van ongeveer 4 paardenkracht, met den daarvoor vereischten ijzeren schoorsteen; — dat het Bestuur tegen de inwilliging van dat verzoek geene bezwaren had, mits, onder anderen, tot voorwaarden werden gesteld, dat van het tot ijzergieterij in te rigten gedeelte de zoldervloer in het midden worde weggenomen en op den nok een luchtkoker worde geplaatst van voldoende grootte, voorzien van de noodige jalousiën, ter hoogte van minstens 2 el boven den nok van het perceel GG, n°. 95; — dat de smeltoven. op voldoende eigen fundering geplaatst, aan den kap de vereischte wijdte hebbe; dat de schoorsteen daarvan eene hoogte verkrijge van minstens een el boven den nok van het perceel GG, n°. 96 (het St. Aloysius-gesticht) en beide van onbrandbare stoffen gemaakt worden; dat het stoomwerktuig mede op voldoende eigen fundering en op een afstand van minstens 0.50 el van alle muurwerken geplaatst en daarop behoorlijk bevestigd worde; dat de ijzeren schoorsteen daarvan minstens 5 el hooger zal zijn dan de nok van laatstgemeld perceel en behoorlijk zal worden geschoord; dat de vuurhaard van den stoomketel zoodanig

worde ingerigt, dat de rook verbrandt, alvorens uit den schoorsteen te ontsnappen.

Op den 5 Junij hebben Gedeputeerde Staten de verlangde vergunning, onder de gebruikelijke en bovendien onder de hierboven vermelde voorwaarden, verleend.

Regenten van het St. Aloysius-gesticht hebben zich op den 3 Julij 1867 bij adres tot den Koning gewend, met verzoek, dat het besluit van Gedeputeerde Staten zal worden te niet gedaan. In dat adres wordt te kennen gegeven: dat de beschikking welligt niet zou zijn verleend, indien in het proces-verbaal van het verhoor der belanghebbenden melding gemaakt ware van de bezwaren, door hen ingebragt ten aanzien der school, die in het St. Aloysius-gesticht bestaat, waarin niet slechts de kinderen, in het gesticht verpleegd, maar bovendien ruim 300 jongens onderrigt ontvangen; — dat, vermits het gesticht aan het erf grenst, waarop men de ijzergieterij wil stichten, het te vreezen is, dat het voortdurend geraas, veroorzaakt door de smelterij, het onderwijs niet slechts zal storen, maar welligt geheel onmogelijk zal maken; — dat die vrees gedeeld wordt door den Schoolopziener in het 3de district der provincie Noordholland; — dat zij beducht zijn voor brandgevaar en voor den overlast, die het voortdurend geraas der ijzersmelterij dag en nacht zal veroorzaken aan hun gesticht, in de onmiddellijke nabijheid gelegen en waarin ongeveer 80 jongens verpleegd worden.

Dit adres is gesteld in handen van Gedeputeerde Staten, die daarover hebben gehoord Burgemeester en Wethouders van Amsterdam. Deze hebben daarop den 24 Julij berigt: dat bij het onderzoek *de commodo et incommodo* geen bezwaren zijn geopperd met betrekking tot bedoelde school; — dat het bestaan dier school, dat bij hen bekend was, geene verandering in hunne zienswijze mag brengen, omdat hier geen sprake is van eene geraasmakende smederij, maar van eene gieterij van kleine ijzeren ornamenten, waarin eene stoommachine zich bevindt van slechts 4 paardenkracht, en omdat bovendien de fabriek door eene snijding van 0.35 el van het gesticht is afgescheiden, en er tusschen deze snijding en het schoollokaal een gang bestaat die 1.55 el breed is; — dat te Amsterdam verschillende scholen bestaan in de onmiddellijke nabijheid van fabrieken, waaronder de openbare tusschenschool, lett. F, in de Oostenburger-middenstraat, bij de fabriek van de heeren Paul van Vlissingen en Dudok van Heel, zonder dat het onderwijs daardoor eenigzins wordt belemmerd.

Blijkens missive van den 31 Julij daaraanvolgende hebben Gedeputeerde Staten zich met deze zienswijze vereenigd.

Bij missive van den 27 Augustus 1867 hebben de concessionarissen aan deze Afdeeling berigt, dat zij den schoorsteen hooger hebben gemaakt dan hun gelast was; dat het geraas van den ventilator overdreven wordt voorgesteld, omdat *a.* in eene ijzergieterij slechts zelden dagelijks kan worden gegoten; *b.* door de beperkte ruimte van het lokaal geene groote hoeveelheid ijzer te gelijk kan gegoten worden; *c.* dit gieten hier, bij gebruikmaking van een ventilator van middelmatigen omvang, in den regel in den tijd van één à vier uren afloopt en gewoonlijk plaats heeft eerst in den namiddag van den tot gieten bestemden dag; *d.* de ventilators van nieuwe constructie veel minder geraas maken dan de vroegere.

In deze zaak zal alsnu door de Afdeeling een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er is een belanghebbende tegenwoordig. Heeft de belanghebbende ook eenige inlichtingen te geven of te vragen?

Een lid der firma Colignon en Janse verklaart, dat de ijzergieterij sedert 1°. Oc-

tober jl. in werking is en dat Regenten van het Aloysius-gesticht nu zelf verklaard hebben, dat zij het beroep niet zouden hebben ingesteld, indien zij hadden geweten, dat de werking der fabriek niet meer hinder zou veroorzaken.

De Voorzitter: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het geschil over het domicilie van onderstand van J. H. Arnold, weduwe J. van der Voort.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Jonge. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Jonge: Mijne Heeren! In de maand Januarij ll. is te Amsterdam in geneeskundige behandeling opgenomen Johanna Henrietta Arnold, weduwe J. van der Voort, volgens opgave geboren en gedoopt te Alkmaar den 4 Maart 1792.

Het besluit van den Burgemeester van Amsterdam, opgemaakt ingevolge art. 41 der armenwet, werd, op grond, dat bedoelde vrouw niet viel onder de toepassing van art. 36 dier wet, gezonden aan het Gemeentebestuur van Alkmaar.

Burgemeester en Wethouders van Alkmaar hebben daarop, onder dagteekening van 12 Januarij ll., nadere inlichtingen gevraagd, aangezien bedoelde vrouw in de doopregisters van 1792 niet voorkwam.

Die inlichtingen, gegeven bij brief van Burgemeester en Wethouders van Amsterdam van 12 Februarij daaraanvolgende, hielden hoofdzakelijk in: dat de hoogbejaarde armlastige zich omtrent de zaak weinig weet te herinneren, en geene papieren schijnt te bezitten. Ook hare te Amsterdam woonachtige dochter kon geene voldoende inlichtingen geven. Alleen had de armlastige medegedeeld, dat haar vader behoorde tot eene afdeeling van het 2de regiment Waldeckers, die tijdens hare geboorte te Alkmaar verblijf zou hebben gehouden.

Bij haar huwelijk, dat in 1815 te Alkmaar plaats had, was overgelegd eene acte van bekendheid, waarin waarschijnlijk Alkmaar als de geboorteplaats zal zijn opgegeven.

Na ontvangst van die inlichtingen is door Burgemeester en Wethouders van Alkmaar, bij schrijven van 21 Februarij ll., berigt, dat, bij gebreke van alle redelijke bewijzen, dat de behoeftige aldaar geboren was, haar domicilie van onderstand niet kon worden erkend als in die gemeente te zijn gevestigd.

Burgemeester en Wethouders van Amsterdam hebben vervolgens verzocht te mogen ontvangen een volledig afschrift der acte van bekendheid, overgelegd bij het huwelijk van de behoeftige, dat in 1815 te Alkmaar heeft plaats gehad.

Burgemeester en Wethouders van Alkmaar, naar aanleiding hiervan, legden eene verklaring over van den Griffier bij de Arrondissements-Regtbank aldaar, houdende, dat er onder de bijlagen, behoorende bij de huwelijks-acte van J. H. Arnold, noch doopacte noch acte van bekendheid van de bruid aanwezig was.

Vermits intusschen uit die verklaring bleek, dat ook in bedoelde huwelijks-acte wordt gemeld, dat J. H. Arnold te Alkmaar is geboren, hebben Burgemeester en Wethouders van Amsterdam aan die van Alkmaar te kennen gegeven, dat men toch moest aannemen, dat bij de voltrekking van haar huwelijk wel degelijk stukken zijn overgelegd, waaruit bleek, dat hare geboorte in die gemeente heeft plaats gehad, omdat de ambtenaar van den burgerlijken stand anders daarvan geene melding in de huwelijks-acte zou hebben gemaakt. Het Gemeentebestuur van Amsterdam vroeg dien

ten gevolge aan dat van Alkmaar, of het op grond van het zoo evengemelde geene termen zou kunnen vinden, alsnog de gemeente Alkmaar als het domicilie van onderstand van J. H. Arnold te erkennen.

Het Gemeentebestuur van Alkmaar is echter het domicilie van onderstand blijven ontkennen.

Bij missive van 20 Maart ll. heeft alstoen het Gemeentebestuur van Amsterdam, naar aanleiding der 1ste zinsnede van art. 70 der armenwet, de tusschenkomst van Gedeputeerde Staten van Noordholland ingeroepen ter beslissing van het onderwerpelijk geschil.

Gedeputeerde Staten, na Burgemeester en Wethouders van Alkmaar alsnog te hebben gehoord, noodigden het Gemeentebestuur van Amsterdam op 1 Mei ll. uit de armlastige nader te hooren, en van haar te vernemen, *of zij ook familierelatiën kan opgeven, of andere personen kan opnoemen, die omtrent de plaats harer geboorte inlichtingen zouden kunnen geven.*

Onder dagteekening van 11 Mei ll. gaven Burgemeester en Wethouders van Amsterdam daarop te kennen, dat zij Johanna Henrietta Arnold nader hebben doen ondervragen, en dat de armlastige verklaard heeft geene nadere opgaven van personen te kunnen verstrekken. Ook zij zelve, zeggen Burgemeester en Wethouders, weet niets meer te zeggen dan hetgeen reeds is opgenomen in de briefwisseling met het Gemeentebestuur van Alkmaar.

Gedeputeerde Staten gaven vervolgens aan Burgemeester en Wethouders van Amsterdam te kennen, dat de opgaaf van de behoeftige en de vermelding in de huwelijks-acte wèl doet vermoeden, dat Johanna Henrietta Arnold, weduwe van Jan van der Voort, te Alkmaar is geboren; maar dat dit niet voldoende is om daarop eene beslissing te gronden, terwijl aanwijzingen voor een verder onderzoek ontbreken. Zij achtten dus art. 33 der wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100) hier van toepassing, en gaven derhalve het Gemeentebestuur van Amsterdam in bedenking het besluit van opneming in geneeskundige behandeling der behoeftige onverwijld in te zenden aan den Minister van Binnenlandsche Zaken.

Onder dagteekening van 4 Junij ll. is daaraan door Burgemeester en Wethouders voldaan.

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft, onder dagteekening van 18 Junij ll., als zijne meening te kennen gegeven, dat het onderzoek naar het domicilie van onderstand van de behoeftige nog niet was uitgeput. Die vrouw, zeide de Minister, heeft verklaard, dat zij den 4 Maart 1792 te Alkmaar is geboren. Naar aanleiding daarvan heeft men de verschillende doopregisters in die gemeente *omstreeks het jaar* 1792 geraadpleegd. De ondervinding heeft meermalen geleerd, dat zulke personen zich soms verscheiden jaren vergissen in het tijdstip hunner geboorte. De Minister achtte het daarom noodig: 1°. dat de doopboeken van de verschillende kerkelijke gemeenten aldaar van en met 1782 tot en met 1802 naauwkeurig worden nagegaan. Voorts achtte de Minister het wenschelijk 2°. dat een volledig afschrift harer huwelijks-acte wierd overgelegd; 3°. dat de personen, die bij het huwelijk als getuigen zijn opgetreden, zoo deze nog in leven zijn, worden gehoord. Eindelijk 4°. werd gevraagd, op welke gronden Amsterdam beweerde op 12 Februarij ll., *dat* er eene acte van bekendheid bij het gemelde huwelijk was overgelegd; — een beweren, sedert ongegrond bevonden.

Op deze door den Minister gestelde vragen hebben Gedeputeerde Staten, onder toezending van het volledig afschrift der huwelijks-acte op 24 Julij ll., geantwoord: 1°. dat de doopregisters van opgemelde jaren alsnog zijn onderzocht, doch dat de armlastige daarop niet voorkomt; 2°. dat de personen, die bij het huwelijk als getuigen waren opgetreden, overleden of onbekend zijn, en 3°. dat, zoo als uit de

missive van Burgemeester en Wethouders van Amsterdam, dd. 11 Julij ll., waarnaar Gedeputeerde Staten verwijzen, blijkt, de behoeftige zich bepaald meende te herinneren, dat bij haar huwelijk was overgelegd eene acte van bekendheid, en dat dien ten gevolge daarvan melding was gemaakt in het schrijven van Amsterdam van 12 Februarij te voren.

Dit geschil is vervolgens krachtens magtiging des Konings bij deze Afdeeling door den Minister van Binnenlandsche Zaken aanhangig gemaakt bij brief van 12 Augustus ll.

Nadere memoriën zijn er niet ingediend, en ik meen hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Drie-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 30 *October* 1867.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling is ingekomen een Koninklijk besluit van den 10 dezer, n°. 55, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeentebesturen van Wanneperveen en Meppel over het domicilie van onderstand van de minderjarige wees Lammigje Hoorn en haar kind* (zie het verslag over deze zaak op blz. 227 en 228).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil over het domicilie van onderstand van de ouderlooze minderjarige Lammigje Hoorn;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 11 September 1867, n°. 40;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 8 October 1867, n°. 237, 7de Afdeeling;

Overwegende, dat op den 12 en 26 September 1866 te Meppel in onderstand is opgenomen de ouderlooze minderjarige Lammigje Hoorn, ten laste van de gemeente Wanneperveen, alwaar zij op den 29 September 1845 is geboren uit het huwelijk van Reinder Hoorn, schipper, en Aaltje Arends Pol, nu beiden overleden; dat het Gemeentebestuur aldaar de armlastigheid heeft ontkend, op grond, dat de ouders in die gemeente nooit hebben gewoond, en de vader bij de aangifte der geboorte van de behoeftige zelf heeft verklaard, dat hij destijds woonachtig was te Meppel; dat, toen het Gemeentebestuur van Meppel de juistheid dier opgave heeft betwist, een

onderzoek is ingesteld, waaruit gebleken is: dat de vader geboren is te Meppel en, aldaar toen woonachtig, op den 27 Augustus 1828 in het huwelijk is getreden met genoemde Aaltje Arends Pol; dat hij bij de aangifte der geboorte van de behoeftige te Wanneperveen, alsmede bij die van zijn zoon Geert, insgelijks aldaar gedaan op den 9 Maart 1839, en bij die van zijn zoon Jan, gedaan in 1843 te Zwartsluis, heeft opgegeven woonachtig te zijn te Meppel; dat bij de Hervormde gemeente aldaar zijn gedoopt op den 5 October 1828, op den 27 Augustus 1837, op den 7 April 1839, zijne drie zonen, Rolof, Harm en Geert, en op den 12 Junij 1840, te zamen, zijn zoon Jan, geboren in 1843, de behoeftige, geboren in 1845, en eene nu overledene dochter, Pietertje, geboren op den 13 Maart 1849; dat de vader dadelijk na zijn huwelijk met zijne vrouw aan boord van zijn schip is gaan wonen; dat hij daarmede derwaarts voer, naar mate zijn beroep dat medebrengt, zonder ergens eene vaste ligplaats of woning aan den wal te hebben; en dat dit zoo heeft voortgeduurd tot in het jaar 1849, toen hij, zijn schip versleten zijnde, ophield het schippersberoep uit te oefenen, en eene woning aan den wal te Meppel heeft betrokken;

Overwegende, dat uit deze feiten en omstandigheden niet volgt, dat de vader van de behoeftige, tijdens hare geboorte, woonachtig was te Meppel; dat toch de opgaven, door hem bij de aangifte der geboorte van drie zijner kinderen gedaan, daaraan kan zijn toe te schrijven, dat hij, zoo als met schippers veelal het geval is, de geboorteplaats met woonplaats verwarde; dat het doopen van zijne kinderen te Meppel enkel bewijst, dat hij daarvoor aan de gemeente, welligt als zijne geboorteplaats, de voorkeur gaf; en dat hij meermalen met zijn schip te Meppel kwam; dat de omstandigheid, dat die doop op den 12 Junij 1850 gezamenlijk is toegediend aan zijne drie jongste kinderen, waarvan het oudste toen ongeveer zeven en de behoeftige vijf jaren oud waren, mag doen veronderstellen, dat hij omstreeks het jaar 1845, waarin de behoeftige geboren werd, zich niet te Meppel heeft opgehouden; dat het feit, dat hij van het jaar 1828 tot het jaar 1849 met zijn gezin steeds aan boord van zijn schip heeft gewoond, zonder eene woning aan den wal te hebben, het denkbeeld uitsluit van eigenlijke inwoning in het jaar 1845 te Meppel; en dat die inwoning dan ook eerst is aangevangen in het jaar 1849, toen hij ophield schipper te zijn, en eene woning aan den wal te Meppel betrok, alwaar hij is verbleven tot aan zijn overlijden;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat het domicilie van onderstand van Lammigje Hoorn, en alzoo ook dat van haar minderjarig kind, is gevestigd in hare geboorteplaats Wanneperveen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 10 October 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE KOCK.

De Voorzitter: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van de gecombineerde vergadering van de besturen der hoogheemraadschappen van den Alblasserwaard met Arkel beneden de Zouwe en de Vijf Heerenlanden van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Zuidholland nopens de begrooting en rekening, waarop de kosten van begrinding en onderhoud van een gedeelte van den Schoonrewoerdschen kerkweg moeten worden gebragt.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Meeussen. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Meeussen: Mijne Heeren! De gecombineerde vergadering der besturen van de hoogheemraadschappen de Alblasserwaard met Arkel beneden de Zouwe en de Vijf Heerenlanden besloot op den 11 Julij 1864 om het gedeelte van den Schoonrewoerdschen kerkweg, uitmakende een gedeelte van de kade om de wiel de Kruithof, waarvan in het jaar 1852 door Gedeputeerde Staten van Zuidholland het onderhoud als waterkeering is opgedragen aan de Commissie voor de Lingewerken, voortaan ook door de Commissie voor gemeene belangen, ten koste der beide genoemde hoogheemraadschappen, te doen begrinden en als rijweg te doen onderhouden, en alzoo het onderhoud van het gemelde gedeelte Schoonrewoerdsche kerkweg niet langer te beperken enkel tot eene voldoende waterkeering.

Gedeputeerde Staten van Zuidholland hebben op den 13 September 1864 verklaard er in te berusten, dat het gedeelte van den Schoonrewoerdschen kerkweg, uitmakende een gedeelte van de kade om de wiel de Kruithof, door de Commissie voor gemeene belangen ten koste der beide hoogheemraadschappen worde begrind, en als rijweg in voldoenden staat worde onderhouden; en dat de kosten van begrinding en onderhoud in de rekeningen der betrokken hoogheemraadschappen worden verantwoord.

Daarop is het bewuste gedeelte weg door de Commissie voor gemeene belangen begrind en in rijbaren staat gebragt. De uitgaven, daarvoor gedaan, zijn opgenomen in de rekening der Commissie.

Die rekening werd door Gedeputeerde Staten niet goedgekeurd, op grond, dat, naar aanleiding van hun voormeld besluit van den 13 September 1864, die uitgaven in de afzonderlijke rekeningen der hoogheemraadschappen moesten worden verantwoord.

Na langdurige briefwisseling is, bij wijze van schikking en in den vorm van gedaan voorschot, als uitzondering voor toenmaals, de uitgaaf gebragt in de afzonderlijke rekeningen der hoogheemraadschappen en geligt uit de rekening van de Commissie voor gemeene belangen.

Daarna werd aan den bedoelden weg niets meer verrigt, en genoemde Commissie onthield zich van alle verdere correspondentie deswege. Toen Gedeputeerde Staten op den 30 October 1866, in verband met hun besluit van den 21 Augustus 1866, herinnerden aan de verdere uitvoering van het besluit der vereenigde vergadering van den 11 Julij 1864 en aandrongen om het gedeelte Schoonrewoerdsche kerksteeg, dat wielring is, zoo spoedig mogelijk ten koste der beide hoogheemraadschappen te verbeteren,— werd door de Commissie geantwoord, dat zij vermeende geene andere werken te kunnen uitvoeren dan die op hare begrooting zijn uitgetrokken, hetgeen met het bewuste gedeelte kerksteeg het geval niet is.

De Commissie voor gemeene werken heeft alstoen aan Gedeputeerde Staten gevraagd, hoe hier moest worden gehandeld, daar de Commissie, volgens het oordeel

van Gedeputeerde Staten, op hare begrooting niet mag brengen kosten voor begrinding en onderhoud van genoemden weg; en van de andere zijde de gecombineerde vergadering de bevoegdheid mist, werken, aan de beide hoogheemraadschappen afzonderlijk ter bekostiging opgedragen, te doen uitvoeren door de Commissie voor gemeene belangen.

Bij besluit van den 9 April 1867 hebben Gedeputeerde Staten verklaard: dat de bedoeling hunner besluiten van 13 September 1864 en 30 October 1866 is, dat de kosten van begrinding van den Schoonrewoerdschen kerkweg, uitmakende een gedeelte van de kade om de wiel de Kruithof, niet kunnen gebragt worden ten laste van de begrooting en rekening der Commissie voor de gemeene belangen; doch dat de beide hoogheemraadschappen, des geraden oordeelende, kunnen overeenkomen om de Commissie voor gemeene belangen te verzoeken, ten koste van de bijzondere begrooting en rekening van elk der beide hoogheemraadschappen, de begrinding te doen; — dat de Commissie, wat het beheer en de te maken werken betreft, waarin het Rijk en de provincie *casu quo* behooren bij te dragen, zich behoort te bepalen uitsluitend tot die werken, die direct tot dat beheer behooren, en zonder speciale magtiging van het Rijk en de Provinciale Staten geene nieuwe werken in dit beheer kan opnemen.

De gecombineerde vergadering der besturen van de twee gemelde hoogheemraadschappen verklaarde dit besluit te hebben ontvangen in hare eerste vergadering, gehouden den 13 Julij ll., en het toen in behandeling te hebben genomen; en dat, na de behandeling, het besluit is gevallen om bij den Koning op vernietiging van de beschikking van Gedeputeerde Staten aan te dringen, als genomen in strijd met de voorschriften en bepalingen der reglementen van de beide waterschappen.

Bij adres, gedagteekend Gorinchem 22 Julij 1867, hebben zij, op grond van art. 185 van het reglement voor den Alblasserwaard met Arkel beneden de Zouwe en van art. 186 van dat der Vijf Heerenlanden, aan den Koning verzocht het gemeld besluit van Gedeputeerde Staten van den 9 April 1867 te vernietigen, en te willen bevelen, dat aan het besluit der vereenigde vergadering van den 11 Julij 1864, tot begrinding en onderhoud van het bewuste gedeelte weg, goedkeuring worde gegeven, ten einde de kosten te kunnen begrijpen in de begrooting en rekening van de Commissie voor gemeene belangen.

Dit adres is gesteld in handen van Gedeputeerde Staten, die daarop den 6 Augustus jl. hebben berigt: dat uit het adres zelf blijkt, dat de gecombineerde vergadering van de beide hoogheemraadschappen op 11 Julij 1864 heeft besloten, het bedoelde gedeelte wegs voortaan ook door de Commissie voor gemeene belangen te doen begrinden ten koste der beide hoogheemraadschappen; — dat zij, Gedeputeerde Staten, juist wegens die wijze van bekostiging, in het besluit hebben berust, hetgeen het geval niet zou zijn geweest, indien was voorgesteld hetgeen nu door adressanten verlangd wordt, dat die kosten moesten worden gebragt op de begrooting der Commissie voor gemeene belangen; — dat toch de strekking van het besluit van 30 Julij 1857, goedgekeurd bij Zijner Majesteits besluit van 22 September 1857, n°. 65, is, dat de Commissie voor gemeene belangen zich zou belasten met de zorg voor het beheer der Lingewerken als waterkeering; — dat dit ook blijkt uit art. 137 der reglementen van de betrokken hoogheemraadschappen, waarin duidelijk wordt gezegd, dat de Commissie is belast met het beheeren der verdediging van den Diefdijk, den Meerdijk, den Zuider-Lingedijk en de tot die dijken behoorende werken; — dat zij, Gedeputeerde Staten, geen bezwaar er in hebben, dat de Commissie zorg draagt voor de begrinding en het onderhoud van den bedoelden weg, mits de kosten blijven buiten hare begrooting; — dat een gevolg van de inwilliging van der adressanten

verzoek zou zijn, dat het Rijk en de provincie, naar aanleiding van het besluit der Staten van 30 Julij 1857, zouden geroepen worden tot bijdragen en uitgaven, waarbij geen van beiden belang hebben, en die ook niet in den geest liggen van het aangehaald besluit der Staten, evenmin als van het besluit der gecombineerde vergadering van 11 Julij 1864, hetwelk die uitgaven uitdrukkelijk bragt ten koste der beide hoogheemraadschappen. Ten slotte merken zij op, dat het beroep tegen hunne beslissingen slechts gedurende veertien dagen openstaat, en dat dus het beroep, ingesteld op den 22 Julij 1867, niet-ontvankelijk is.

Adressant heeft aan deze Afdeeling ingezonden een afschrift van het besluit van Gedeputeerde Staten der provincie Zuidholland van den 24 Augustus 1852, regelende het onderhoud en het beheer van de kade om de wiel de Kruithof.

Dit geschil is krachtens magtiging des Konings bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt den 23 Augustus ll. en zal alsnu door het voordragen van een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit ter beslissing moeten worden gebragt.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn belanghebbenden tegenwoordig. Hebben de belanghebbenden ook eenige nadere inlichtingen te geven of te vragen?

De heer A. H. van Tienhoven, Dijkgraaf van den Alblasserwaard en Voorzitter van de Commissie voor de gemeene belangen der gemelde hoogheemraadschappen: Gemakshalve meen ik, Mijnheer de Voorzitter, te kunnen volstaan met aan de Heeren alsnog eene schriftelijke toevoeging tot hetgeen onzerzijds bij den Raad is ingediend, aan te bieden. Ik hoop, dat de Heeren daarmede wel genoegen zullen willen nemen.

De heer G. Bodde, Dijkgraaf van de Vijf Heerenlanden: Ook ik, Mijnheer de Voorzitter, vereenig mij geheel met die nadere schriftelijke mededeeling.

De heer D. Verhage, Secretaris-Penningmeester van de gecombineerde vergadering: Ik refereer mij ook aan den inhoud van dat stuk.

Die mededeeling is van den volgenden inhoud:

De gecommitteerden uit de gecombineerde vergadering van de besturen der hoogheemraadschappen de Alblasserwaard met Arkel beneden de Zouwe en de Vijf Heerenlanden nemen de vrijheid, tot nadere toelichting van het aan den Koning ingediend adres, ter vernietiging van het besluit van heeren Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 9/16 April 1867, n°. 29, het navolgende aan den Raad van State voor te dragen:

dat, naar hunne bescheiden meening, niet naar behooren is gevolg gegeven aan de 7de alinea van art. 179 van het reglement, dewijl heeren Gedeputeerde Staten, in afwijking van hetgeen daarbij aan hen is opgedragen, een besluit van berusting hebben genomen, waardoor het uitvoeren van het besluit der gecombineerde vergadering tot het begrinden der bewuste wielkaden onmogelijk is geworden, aangezien de Commissie voor gemeene belangen geene andere werken mag uitvoeren dan die op hare begrooting zijn gebragt, en de kosten van begrinding der wielkade door heeren Gedeputeerde Staten niet op die begrooting zijn toegelaten.

Staatsraad Meeussen: Het besluit van Gedeputeerde Staten in deze zaak is van

9 April, terwijl het beroep eerst is ingesteld den 22 Julij. Nu meenen Gedeputeerde Staten, teregt of ten onregte, dat het beroep te laat is ingesteld. Kan nu de heer van Tienhoven ook zeggen, wanneer door het Collegie het besluit van Gedeputeerde Staten is ontvangen. Ik lees, dat het besluit in de gecombineerde vergadering is ontvangen 13 Julij; maar is dat stuk dan niet eerst bij den President ingekomen?

De heer VAN TIENHOVEN: Daags na de dagteekening van het besluit is het bij mij ingekomen; maar bij de gecombineerde vergadering is het gebragt op den 13 Julij, gelijk in de stukken aangeteekend is.

De VOORZITTER: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, is deze zaak daarmede afgehandeld.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik deze openbare vergadering.

Vier-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 6 *November* 1867.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries.
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling is ingekomen een Koninklijk besluit van den 28 October ll., no. 61, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeentebesturen van Groningen en Sappemeer over het domicilie van onderstand van J. H. Ballema, weduwe van H. W. van Wilsum* (zie het verslag over deze zaak op blz. 260—262).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ, ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeenten Groningen, Sappemeer en Hoogezand, betreffende het onderstandsdomicilie van J. H. Ballema, weduwe H. W. van Wilsum;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 9 October 1867, n°. 26;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 26 October 1867, n°. 251, 5de Afdeeling;

Overwegende:

dat deze behoeftige, van wier geboorte geene acte bestaat, den 6 Junij 1806 in de Nederduitsche Hervormde kerk te Groningen is gedoopt, terwijl in de doopacte achter de namen harer ouders voorkomen de woorden: »echtelieden uit Kleine Meerburgers;« dat in de acte der huwelijks-afkondigingen, welke te Hoogezand hebben

plaats gehad vóór haar op 29 Mei 1829 te Kampen met H. W. van Wilsum gesloten huwelijk wordt vermeld, dat zij den 16 Mei 1805 te Kalkwijk, gemeente Hoogezand, is geboren, en dat zij zelve heeft verklaard geene nadere inlichtingen omtrent de plaats harer geboorte te kunnen geven;

dat de bovenvermelde doopacte geen voldoenden grond oplevert om de gemeente Groningen als de geboorteplaats der behoeftige te beschouwen; dat toch uit de vermelding daarin, dat de ouders woonden te Kleine Meer (gemeente Sappemeer) en uit de bijvoeging van het woord „burgers„ blijkt, dat het laten doopen van hun kind te Groningen niet zijne reden vond daarin, dat het kind te Groningen was geboren, maar het gevolg was van de zucht om het burgerregt en de daaraan verbonden voordeelen te behouden; dat het 7de lid van art. 28 der armenwet alleen dan toelaat de plaats van den doop als de geboorteplaats te beschouwen, wanneer het tegendeel niet blijkt, en dat het hier, ook al geeft de doopacte niet op, waar de behoeftige is geboren, toch voldoende is gebleken, dat de geboorte elders dan te Groningen had plaats gegrepen;

dat de doopacte wel vermeldt, dat de ouders tijdens den doop te Kleine Meer (gemeente Sappemeer) woonden, doch dat daaruit geenszins volgt, dat dit ook tijdens de geboorte het geval was, te meer, daar de behoeftige tijdens den doop reeds meer dan een jaar oud was;

dat evenmin de vermelding in de acte van huwelijks-aankondiging voldoende staaft, dat de behoeftige te Kalkwijk (gemeente Hoogezand) zou zijn geboren; dat toch het vermelden der geboorteplaats in zoodanige acte niet vereischt wordt, en dat deze dus daaromtrent geen volledig bewijs kan opleveren, zoolang zij niet van elders wordt bevestigd;

dat derhalve geene gemeente als het onderstandsdomicilie dezer behoeftige kan worden aangewezen, zoodat de kosten harer verpleging behooren te komen ten laste van het Rijk;

Gezien art. 33 der wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te bepalen, dat de kosten der verpleging van J. H. Ballema, weduwe van H. W. Wilsum, van Rijkswege zullen worden voldaan uit de fondsen, voor dergelijke uitgaven bestemd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 28 October 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,

DE WEERT, *L. D.*

De VOORZITTER: Thans is aan de orde

II. *het verzoek van G. Barger Lz., te Utrecht, tot wijziging der voorwaarden, waarop hem bij Koninklijk besluit van 29 Maart ll. vergunning is verleend om nevens zijne vleeschhouwerij in perceel wijk E, n°.* 98, *te Utrecht, eene kaarsenmakerij op te rigten.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! Bij Koninklijk besluit van 29 Maart jl., n°. 81 (1), is aan G. Barger Lz., te Utrecht, vergunning verleend om in het perceel wijk E, n°. 98, aldaar eene slagterij op te rigten.

Burgemeester en Wethouders hadden hem die vergunning geweigerd, omdat hij in hetzelfde perceel eene kaarsenmakerij heeft. Zij oordeelden, dat door de vereenigde uitoefening van beide beroepen in hetzelfde perceel het in het belang der openbare gezondheid ingestelde toezigt op den verkoop van vleesch zou kunnen worden verijdeld of bezwaarlijk gemaakt. Bij nader onderzoek waren echter door de Commissie van toezigt op het vee en vleesch te Utrecht eenige voorwaarden opgegeven, waardoor aan de geopperde bezwaren op voldoende wijze kon worden te gemoet gekomen. Aan die voorwaarden had de adressant verklaard zich te willen onderwerpen, en is mitsdien op die voorwaarden de verlangde vergunning bij Koninklijk besluit gegeven.

Eene van deze nu is, dat in de slagterij geene varkens zullen worden geslagt, en dat aldaar geen worst, hoofdkaas of rolpens zal worden gemaakt of verkocht.

Kort na het ontvangen van 's Konings beslissing heeft adressant zich bij Burgemeester en Wethouders beklaagd, dat hem het maken en verkoopen van rolpens is verboden, verzoekende, dat gemeld collegie geen bezwaar mogt maken tegen het weglaten van dit verbod. Burgemeester en Wethouders hebben hem geantwoord, dat zij de bevoegdheid niet hebben om in een Koninklijk besluit verandering te maken.

Adressant heeft zich hierop tot Zijne Majesteit gewend, te kennen gevende, dat hij door het niet-verkoopen van rolpens gevaar loopt zijne voornaamste begunstigers te verliezen; dat rolpens is een artikel van zeer fijn gehalte en geene vervalsching toelaat, vooral niet naar het oordeel van een vleeschhouwer, die zijn eigen belang voor oogen houdt. Mitsdien verzoekt hij, dat uit de voormelde voorwaarde, in 's Konings besluit opgenomen, moge weggenomen worden het woord *rolpens*.

De Commissie van toezigt bovengenoemd heeft bezwaar tegen die weglating. Daar rolpens, schrijft zij, uit gehakt vleesch bestaat, dat later gekookt en in azijn gelegd wordt, kan de slagter, die dagelijks afval van vet en vleesch, door anderen aangebragt, in zijne vetsmelterij ter zijner beschikking heeft, dit in de rolpens doen, zonder dat dit is te controleren.

Zoowel het Gemeentebestuur als Gedeputeerde Staten van Utrecht ontraden daarom het verzoek aan den adressant toe te staan. Zij achten het ook niet wenschelijk, al aanstonds eene wijziging te brengen in een Koninklijk besluit, na naauwgezet onderzoek der zaak genomen.

In deze zaak zal alsnu ter beslissing een ontwerp van besluit aan den Koning moeten worden voorgedragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn in deze zaak geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

Aan de orde is:

III. *het geschil tusschen de gemeentebesturen van Heemstede en Haarlemmermeer over het domicilie van onderstand van Leintje Visser.*

---

(1) Zie bladz. 87.

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! De Burgemeester van de Werken en Sleeuwijk heeft in onderstand opgenomen Leintje Visser, onecht kind van de reeds overledene Meintje Visser.

Leintje is ingeschreven in de geboorteregisters van de gemeente Heemstede. Blijkens de acte van geboorte is op 22 October 1853 bij den ambtenaar van den burgerlijken stand dier gemeente aangifte gedaan door de vroedvrouw Grevenstein, dat op den 20 dier maand in het huis, staande aan de Cruquius, is geboren een kind van het vrouwelijk geslacht uit Meintje Visser, wonende te Heemstede, ongehuwd, welk kind genaamd zou worden Leintje.

Het Gemeentebestuur van Heemstede beweert, dat, vermits de Cruquius thans behoort onder de gemeente Haarlemmermeer, aldaar het domicilie van onderstand van het kind gevestigd is. Het Bestuur van Haarlemmermeer daarentegen ontkent dit, op grond, dat de geboorte-acte inhoudt, dat de moeder tijdens hare bevalling woonde te Heemstede; hetgeen te meer opmerkelijk is, omdat als plaats der geboorte is opgegeven de Cruquius; had de moeder hare woonplaats gehad, waar zij is bevallen, dan zou zeker ook de Cruquius als woonplaats zijn vermeld. De tegenstelling wijst aan, dat de moeder, woonachtig zijnde in de gemeente Heemstede, toevallig aan de Cruquius is bevallen.

Van de zijde van Heemstede wordt echter beweerd, dat de moeder tijdens hare bevalling woonde of verblijf hield in eene der keeten, destijds staande nabij het stoomgemaal de Cruquius aan gene zijde der ringvaart, dus op grond, thans behoorende tot de gemeente Haarlemmermeer. Tot bevestiging is overgelegd eene verklaring van bovengenoemde vroedvrouw en van den Secretaris der gemeente Heemstede, houdende, dat Meintje Visser noch vóór, noch tijdens, noch na hare bevalling in October 1853 te Heemstede gewoond heeft anders dan nabij genoemd stoomgemaal, waar hare keet stond.

Gedeputeerde Staten van Noordholland meenen, dat de woorden: *wonende te Heemstede* waarschijnlijk in de geboorte-acte vermeld zijn, omdat de plaats, waar de Cruquius is gesticht, was oud land, dat beschouwd werd te behooren onder Heemstede; dat in allen geval Leintje wees is, en dus overeenkomstig art. 32, al. 2, der armenwet armlastig in hare eigene geboorteplaats, dat is de plek, waar de keet stond en hare moeder woonde, en die nu behoort onder Haarlemmermeer. Naar hun oordeel behoort deze gemeente alzoo te worden aangewezen.

Door het Gemeentebestuur van Haarlemmermeer zijn nadere brieven aan den Raad van State ingediend. De gronden, daarin nader aangevoerd, komen hierop neder:

1°. Het is onnaauwkeurig, wat Gedeputeerde Staten van Noordholland schrijven, dat Leintje armlastig is op hare eigene geboorteplaats. Volgens art. 28, al. 1, is zij armlastig ter plaatse, waar tijdens hare geboorte de woonplaats harer moeder gevestigd was, dat is, naar luid der geboorte-acte, te Heemstede.

2°. De verklaring van de vroedvrouw en den Secretaris is van geene kracht; beide declaranten zijn in dienst der gemeente Heemstede.

3°. Te Heemstede heeft men nimmer beweerd (gelijk vele andere gemeenten deden), dat een gedeelte van Haarlemmermeer, vóór hare indeeling en vorming, tot ééne gemeente, tot Heemstede behoorde. Het Gemeentebestuur van Heemstede kon zulks dus bij de inschrijving der geboorte niet op het oog hebben gehad; en er volgt dus uit, dat de moeder dikwijls hare wettige woonplaats had in de eigenlijke gemeente Heemstede, en toevallig is bevallen aan de Cruquius onder Haarlemmermeer.

Evenmin kon men in October 1853 nog verwachten, dat een deel van Haarlemmer-

meer bij Heemstede ingedeeld zou worden en met het oog daarop eene vrouw, bij de Cruquius wonende, vermeld hebben als wonende onder Heemstede.

De Afdeeling is thans geroepen omtrent deze zaak een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit voor te dragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. *het geschil over het domicilie van onderstand van Hendrik Waanders of Wanders.*

In die zsak is rapporteur de Staatsraad Meeussen. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Meeussen: Mijne Heeren! Op den 13 December 1866 en vervolgens is in de gemeente Emmen, provincie Drenthe, in onderstand opgenomen de behoeftige Hendrik Waanders of Wanders, ten laste van de gemeente Norg, alwaar hij in de gestichten der Maatschappij van Weldadigheid te Veenhuizen is geboren den 4 Junij 1837.

Het Gemeentebestuur van Norg heeft de armlastigheid ontkend, op grond, dat de ouders van den behoeftige, Adrianus Waanders en zijne vrouw Johanna Catharina Elisabeth Bechtold of Pechhoud, tijdens zijne geboorte en wel reeds van den 10 October 1827, in de koloniën van weldadigheid waren gevestigd als veteranen-huisgezin, krachtens overeenkomst met het Departement van Oorlog.

Uit een toen ingesteld onderzoek is hoofdzakelijk gebleken: dat die vader met zijne vrouw werkelijk uit Vilvoorde in 1827 naar de kolonie is gekomen als veteranen-huisgezin; dat hij aldaar is overleden den 28 Februarij 1854; dat zijne vrouw thans nog verpleegd wordt bij haren schoonzoon, den zaalopziener W. de Wer, te Ommerschans; dat genoemde Adrianus garnizoen heeft gehouden te Vilvoorde, Hasselt, (België), 's Hertogenbosch, Heusden, Woerden en 's Gravenhage, maar dat niet is opgespoord kunnen worden, of hij op eene dier plaatsen of in eene andere gemeente langer dan vier jaren verblijf heeft gehouden; dat in het extract uit het register der huwelijkszaken, berustende ter Secretarie van 's Gravenhage, staat vermeld, dat hij op den 5 van Zomermaand 1811 aldaar met genoemde zijne vrouw in het huwelijk is getreden en dat hij geboren is te 's Gravenhage; dat die laatste vermelding, met bijvoeging, dat de geboorte heeft plaats gehad den 25 Januarij 1786, ook voorkomt in het zakboekje, aan hem door den kommanderenden officier van de 1ste garnizoens-kompagnie afgegeven op den 1 Januarij 1826, en dat zijne geboorte te 's Gravenhage door het Gemeentebestuur aldaar, toen die gemeente werd aangesproken als de plaats van het domicilie van onderstand, niet is betwist.

Ten aanzien van den behoeftige is uit gemeld onderzoek gebleken: dat hij in 1856 de gestichten der Maatschappij van Weldadigheid heeft verlaten; dat hij daarna als dragonder in garnizoen heeft gelegen vier jaren te Deventer, een jaar te 's Hertogenbosch en een jaar te Naarden; dat hij is gepasporteerd op den 31 Maart 1862; dat hij heeft gewoond te Norg van 1862 op 1863; dat hij van 1863 tot 1865 schippersknecht was te Emmen; dat hij vervolgens een half jaar heeft gewoond te Assen en een half jaar in de gemeente Odoorn en daarna te Emmen; zoodat hij na het verlaten der gestichten nergens zes jaren achtereenvolgens heeft gewoond.

Gedeputeerde Staten van Drenthe hebben op den 6 Maart 1867, toen de instructie nog niet geheel was afgeloopen, als hun gevoelen medegedeeld: dat, vermits volgens de aangenomen leer de 5de alinea van art. 28 der armenwet van toepassing

is, en de behoeftige dus als een vreemdeling moet worden beschouwd, zijne ondersteuning moet geschieden ten koste van het Rijk, omdat hij bij het in werking treden der armenwet van 1854 onderstand genoot, en dus, volgens art. 37 dier wet, dat domicilie heeft behouden, daar hij daarna nergens zes achtereenvolgende jaren heeft gewoond; dat hij op dat tijdstip was minderjarig; dat zijn vader toen was overleden en dat hij dus volgt het domicilie van onderstand zijner moeder; maar dat het niet is uitgemaakt, waar dat domicilie is te vinden.

De gemeente 's Gravenhage aangesproken zijnde als de plaats van het domicilie van onderstand, omdat de vader van den behoeftige aldaar is geboren, heeft het Gemeentebestuur aldaar vooreerst opgemerkt, dat het niet zeker is, dat die vader vóór zijne opname in de gestichten nergens in eenige gemeente vier achtereenvolgende jaren zoude hebben gewoond, en dat de behoeftige in ieder geval door het Rijk moet worden ondersteund, omdat hij is geboren te Veenhuizen, tijdens zijne ouders aldaar als veteranen-huisgezin ten koste van het Rijk werden verpleegd.

Blijkens berigt van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, in dato 6 Augustus 1867, vereenigen die Staten zich met de meening hunner ambtgenooten der provincie Drenthe en met die van het Gemeentebestuur van 's Gravenhage, — en oordeelen zij, dat het beginsel, tijdens de werking der wet van 28 November 1818 aangenomen bij Koninklijke besluiten van 3 December 1834, n°. 115, en 13 November 1839, n°. 108, namelijk, dat veteranen, opgenomen in de koloniën der Maatschappij van Weldadigheid, het domicilie van onderstand behouden, dat zij bezaten tijdens die opneming, niet is opgenomen in de wet van 28 Junij 1854, maar vervangen is door de bepalingen van de 4de en 5de alinea van art. 28 dier wet.

Dit zijn hoofdzakelijk de feiten in dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens magtiging des Konings bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt den 18 September ll. en waaromtrent thans een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit zal moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

V. *het geschil over het domicilie van onderstand van Trijntje Visser, verlaten huisvrouw van Hans David Holldorf.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Jonge. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Jonge: Mijne Heeren! Trijntje Visser is in de maand Mei ll. en later nogmaals in de maand Junij te Amsterdam in geneeskundigen onderstand opgenomen. Zij gaf toen op in 1823 geboren te zijn te Harlingen, en in 1845 te Amsterdam gehuwd te zijn met Hans David Holldorf, zeeman, geboortig uit Mecklenburg.

Het Gemeentebestuur van Amsterdam was van oordeel, dat het domicilie van onderstand van die vrouw niet te vinden was, en dat zij derhalve moest komen ten laste van het Rijk. Het was in dien zin, dat Burgemeester en Wethouders van Amsterdam zich wendden tot den Minister van Binnenlandsche Zaken, onder opmerking, dat de armlastige sedert 1854 door haren man, die vreemdeling is, was verlaten; dat deze sedert dat jaar niets meer van zich had doen hooren, en dat genoemde vrouw van de Arrondissements-Regtbank te Amsterdam reeds eene verklaring heeft aangevraagd ter zake van vermoedelijk overlijden van haren man. Het is overigens gebleken, dat Holldorf voor het eerst in 1843 hier te lande is aangekomen; dat hij

na zijn huwelijk steeds op schepen van verschillende reederijen ter zee heeft gevaren en (volgens het Gemeentebestuur van Amsterdam) nergens eene vaste woonplaats heeft gehad.

Zijne vrouw was echter, bij afwezen van haren man, steeds te Amsterdam woonachtig; en kwam deze laatste, na eene zeereis, die gewoonlijk twaalf of vijftien maanden duurde, terug, dan verbleef hij een of twee maanden, waar zijne vrouw woonachtig was.

Eén kind werd uit hun huwelijk geboren, dat echter kort na de geboorte is overleden.

Onderstand heeft de armlastige of haar man vroeger nooit genoten.

De Minister van Binnenlandsche Zaken gaf als zijn gevoelen aan Amsterdam te kennen, dat art. 33 der armenwet ten deze niet moest gelden, maar art. 30; hij legde daarbij over een Koninklijk besluit van 16 April 1851, nº. 71, waarbij een dergelijk geval in bedoelden zin beslist was.

Het Gemeentebestuur van Amsterdam heeft, onder dagteekening van 10 Augustus ll., daarop geantwoord, dat, naar het inzien van dat Bestuur, gemeld Koninklijk besluit ten deze niet toepasselijk was. Daarbij toch is sprake van een persoon, die zich meermalen verwijderde, doch telken male terugkwam en verblijf hield in de woning, ter plaatse, waar zijne vrouw gevestigd was. Wat Holldorf echter aangaat, daargelaten de vraag, of de omstandigheid, dat hij in de eerste jaren van zijn huwelijk van tijd tot tijd zijne vrouw bezocht, kan aangemerkt worden als *werkelijke inwoning*, — zooveel is zeker, zeggen Burgemeester en Wethouders, dat hij in de laatste dertien jaren niets van zich heeft laten hooren. Nu komt het aan het Gemeentebestuur voor, dat toch moeijelijk kan beweerd worden, dat iemand woonplaats heeft in eene gemeente, waar hij zich in zulk een groot tijdsverloop niet heeft vertoond. Bovendien rijst de vraag: heeft hij in dat tijdsverloop ook in eene andere gemeente verblijf gehouden of, wat meer waarschijnlijk, ja bijna zeker is, is hij ook overleden? in welk laatste geval zijne vrouw, volgens de 2de zinsnede van art. 31 der armenwet, domicilie van onderstand zou hebben in hare geboorteplaats Harlingen. Op grond van het vorenstaande en met het oog op de omstandigheid, dat de vrouw van Holldorf stappen heeft gedaan tot het erlangen eener verklaring van vermoedelijk overlijden van haren man, blijven Burgemeester en Wethouders van Amsterdam bezwaar maken tegen de erkenning dier gemeente als het domicilie van onderstand van Holldorf, en zijn zij alsnog van oordeel, dat deze persoon behoort gerangschikt te worden onder de armen, bedoeld bij art. 33, 1ste lid, der armenwet.

Gedeputeerde Staten van Noordholland daarentegen zijn van oordeel, dat het meergemeld Koninklijk besluit van 1851 hier toepasselijk is, en dat alzoo de gemeente Amsterdam als het domicilie van onderstand der armlastige moet worden beschouwd.

Nadere memoriën zijn er niet ingediend; en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

VI. *het geschil tusschen de gemeentebesturen van Steenwijkerwold en Schiedam over het domicilie van onderstand van Antonie Beckman.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad BOOT. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! Op 24 Januarij ll. is deze behoeftige door den

Burgemeester van Steenwijkerwold in onderstand opgenomen. Vermits, tijdens zijne geboorte op 7 Januarij 1823, te Willemsoord, ressorterende onder de gemeente Steenwijkerwold, zijne ouders in de kolonie van weldadigheid te Willemsoord waren gevestigd voor rekening der Schiedamsche Subcommissie dier Maatschappij, werd van het besluit tot opname in onderstand kennis gegeven aan het Gemeentebestuur van Schiedam.

Burgemeester en Wethouders van Schiedam ontkenden echter die armlastigheid, omdat de ouders van Antonie Beckman niet voor rekening der gemeente Schiedam, maar voor rekening eener particuliere Vereeniging, in de kolonie waren verpleegd geworden.

Toen Gedeputeerde Staten van Overijssel, op verzoek van het Gemeentebestuur van Steenwijkerwold, de tusschenkomst hunner ambtgenooten van Zuidholland hadden ingeroepen tot beslechting van dit geschil, gaven Gedeputeerde Staten van Zuidholland aan het Bestuur van Schiedam te kennen, dat, overeenkomstig het reeds bij vroegere Koninklijke besluiten aangenomen beginsel, kolonisten in den zin der wet zijn zij, die in de koloniale inrigtingen geplaatst zijn en aldaar onderstand erlangen hetzij als hoevenaar, hetzij als arbeider of in eenige andere hoedanigheid, en de ouders van Beckman, tijdens diens geboorte, voor rekening der Schiedamsche Subcommissie van Weldadigheid in de kolonie gevestigd zijnde, derhalve geacht moesten worden toen domicilie te hebben gehad te Schiedam; waarop door Burgemeester en Wethouders van Schiedam aan hen werd ingezonden een berigtschrift van het aldaar gevestigd Burgerlijk Armbestuur, strekkende ten betooge, dat art. 28, al. 4, der armenwet hier niet van toepassing zoude zijn; dat de wetgever dáár onder het woord *Bestuur* niet bedoeld kan hebben eene Subcommissie der Maatschappij van Weldadigheid, maar veeleer het Bestuur eener instelling, voorkomende op de lijst, bedoeld bij art. 3 dier wet; dat zulk eene Subcommissie bevoegd is voor rekening harer administratie niet alleen personen te plaatsen die in de gemeente harer vestiging wonen, maar ook personen uit andere gemeenten, zonder te dien aanzien met het betrokken Gemeentebestuur in overleg te treden of de toestemming daartoe te behoeven, terwijl die kolonisten ten allen tijde wegens ouderdom, wangedrag als anderzins uit de kolonie ontslagen kunnen worden; dat het dus ongerijmd zoude zijn, dat zulke personen of de kinderen, uit hen geboren, domicilie van onderstand erlangen zouden in de gemeente, waar het Bestuur eener Subcommissie tijdens hunne plaatsing in de koloniale gestichten gevestigd was; want dat, zoo doende, de Sub-Commissie de magt zoude hebben om indirect over de finantiën der burgerlijke gemeente te beschikken, in strijd met art. 134 der gemeentewet en art. 140 der Grondwet.

Daar Burgemeester en Wethouders van Schiedam zich met die zienswijze vereenigden en Gedeputeerde Staten dus niet geslaagd zijn om de quaestie in der minne te vereffenen, is het geschil door een adres van Burgemeester en Wethouders van Steenwijkerwold aan Zijner Majesteits beslissing onderworpen, en op 's Konings magtiging door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij brief van 4 October jl. bij deze Afdeeling van den Raad van State aanhangig gemaakt.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

Verder geene zaken voor heden aan de orde zijnde, sluit ik de vergadering.

Vijf-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 13 *November* 1867.

(Geopend ten **11** ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 5 dezer, n°. 69, houdende beschikking op *het beroep van P. M. Verkerk, te Utrecht, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht, waarbij gehandhaafd wordt een besluit van Burgemeester en Wethouders van Utrecht tot opruiming zijner huidenzouterij in de Lauwerstraat aldaar* (zie het verslag over deze zaak op blz. 110—120).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons ingediend verzoekschrift van P. M. Verkerk, eigenaar eener huidenzouterij te Utrecht, daarbij in hooger beroep komende van een besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht van 6 December 1866, n°. 48, waarbij is gehandhaafd een besluit van Burgemeester en Wethouders der gemeente Utrecht, houdende bevel tot opruiming zijner huidenzouterij aldaar;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 16 October 1867, n°. 15;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 3 November 1867, n°. 2, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat, onder dagteekening van den 12 Mei 1846, n°. 418, Burgemeester en Wethouders der stad Utrecht aan P. M. Verkerk, op zijn verzoek, om vergunning tot uitoefening van het bedrijf van huidenzouter in zekeren stal, staande in de Lange Lauwerstraat, wijk H, n°. 108, hebben toegestaan "het voorschreven bedrijf in gemelden stal provisionneel, en tot zoolang daartegen geene gegronde klagten worden ingebragt, uit te oefenen, mits zorg dragende, dat geene onreinheden worden afgeleid in gooten langs de huizen en dat geene huiden worden nedergelegd op de straat, vóór of in de nabijheid van meergemelden stal;

dat het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19), rakende de vergunningen ter oprigting van sommige fabrieken en trafieken, slechts in zooverre provisionnele vergunningen kan geacht worden te kennen, als de vergunning tot oprigting eener fabriek mogt verleend zijn *onder voorwaarde*, zoodat die vergunning voor intrekking vatbaar is, indien later eene of meer der gestelde voorwaarden niet opgevolgd worden;

dat, volgens art. 7 van genoemd Koninklijk besluit, de plaatselijke besturen niet bevoegd zijn tot het nemen van administratieve maatregelen ter zake van niet-nakoming der bij eene vergunning gestelde voorwaarden, dan nadat vooraf aan den fabrikant de aanschrijving zal zijn gedaan, in art. 6 van voorzegd Koninklijk besluit vermeld, en de fabrikant, binnen den bij die aanschrijving bepaalden tijd, daaraan niet zal hebben voldaan;

dat Burgemeester en Wethouders van Utrecht, bij hun besluit van 28 Augustus 1866, n°. 274 F, de opruiming van appellants huidenzouterij in het belang der openbare gezondheid bevelende, tot het nemen van zoodanigen administratieven maatregel zijn overgegaan, zonder de formaliteit der vooraf te doene aanschrijving in acht te nemen, en mitsdien zonder den fabrikant P. M. Verkerk de gelegenheid te laten om binnen een bepaalden tijd aan de voorwaarden, welke bij de vergunning van 12 Mei 1846 mogten gesteld zijn, alsnog te voldoen;

dat derhalve Gedeputeerde Staten van Utrecht bij hun besluit van 6 December 1866, n°. 48, ten onregte aan appellant te kennen hebben gegeven, dat er geene termen waren om van het besluit, door Burgemeester en Wethouders van Utrecht in deze genomen, af te wijken;

Gelet op de artt. 5, 6 en 7 van het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

voormeld besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht van den 6 December 1866, n°. 48, alsmede het besluit van Burgemeester en Wethouders der gemeente Utrecht van 28 Augustus te voren, n°. 274 F, te vernietigen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 5 November 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,
DE KOCK.

2°. van den 5 dezer, n°. 70, houdende beschikking op *het beroep van E. Wessels, te Utrecht, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht, waarbij gehandhaafd wordt een besluit van Burgemeester en Wethouders van Utrecht tot opruiming zijner huidenzouterij in de Stroosteeg aldaar* (zie het verslag over deze zaak op blz. 103—120).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons ingediend verzoekschrift van E. Wessels, leerlooijer en huidenzouter te Utrecht, daarbij in hooger beroep komende van een besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht van 6 December 1866, n°. 27, waarbij is gehandhaafd een besluit van Burgemeester en Wethouders der gemeente Utrecht, houdende bevel tot opruiming zijner huidenzouterij aldaar;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 16 October 1867, n°. 14;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 3 November 1867, n°. 3, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat, onder dagteekening van 11 December 1852, n°. 582, Burgemeester en Wethouders der stad Utrecht aan E. Wessels vergunning hebben verleend „om in de huizinge in de Stroosteeg, wijk E, n°. 206, huiden op te leggen en te zouten, onder voorwaarde, dat deze vergunning verstaan worde tot wederopzeggens toe te zijn verleend, zoodanig, dat, wanneer er gegronde klagten worden ingebragt over stank, veroorzaakt door de hierbedoelde oplegging en zouting, genoemde huizinge onmiddellijk zal moeten worden ontruimd, tot welke te doene ontruiming het Stedelijk Bestuur zich de bevoegdheid voorbehoudt;”

dat het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19) enz. (zie verder als boven);

dat Burgemeester en Wethouders van Utrecht, bij hunne besluiten van 17 Mei en 21 Junij 1866, n°. 29 en 115 F, de opruiming van appellants huidenzouterij in het belang der openbare gezondheid bevelende, tot het nemen van zoodanigen administratieven maatregel zijn overgegaan, zonder de formaliteit der vooraf te doene aanschrijving in acht te nemen, en mitsdien zonder den fabrikant E. Wessels de gelegenheid te laten om binnen een bepaalden tijd aan de voorwaarden, welke bij de vergunning van 11 December 1852 mogten gesteld zijn, alsnog te voldoen;

dat derhalve Gedeputeerde Staten van Utrecht bij hun besluit van 6 December 1866, n°. 27, ten onregte aan appellant te kennen hebben gegeven, dat er geene termen waren om van het besluit, door Burgemeester en Wethouders van Utrecht in deze genomen, af te wijken;

Gelet op de artt. 5, 6 en 7 van het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

voormeld besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht van 6 December 1866, n°. 27, alsmede de besluiten van Burgemeester en Wethouders der gemeente Utrecht van 17 Mei en 21 Junij te voren, n°. 29 en 115 F, te vernietigen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 5 November 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,
DE KOCK.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van Burgemeester en Wethouders van Breda van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, waarbij aan Josephina de Swert, te Breda, tot wederopzeggens toe, vergunning is verleend tot het houden eener bergplaats van lompen in zeker gebouw in die gemeente.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! In Februarij 1863 heeft Josephina de Swert aan Burgemeester en Wethouders van Breda vergunning verzocht tot het bergen van lompen en het verrigten van de noodige werkzaamheden tot sortering in de volgende panden: 1°. een pakhuis en zolder in de Zoutstraat; 2°. een zolder eener huizing op de Vischmarkt; 3°. een pakhuis en zolder in de Bleekstraat; 4°. een pakhuis en zolder aan de Haven, en 5°. eene huizing en zolders aan den Nieuwen weg. Burgemeester en Wethouders hebben den 2 Maart 1863 de vergunning, voor zooveel de drie eerstgenoemde panden betreft, tot wederopzeggens toe verleend, onder bepaling, dat de lossing en lading van lompen niet anders zou mogen geschieden dan van zonsopgang tot tien ure des voormiddags, en dat na dien tijd alles zou moeten zijn opgeruimd; dat de verzoekster gehouden zou zijn zich aan zoodanige verpligtingen te onderwerpen als later blijken mogten in het belang eener goede politie noodig te zijn. Ten aanzien van de beide andere panden werd de vergunning geweigerd, op grond, dat die panden in een der aanzienlijkste gedeelten der gemeente gelegen zijn en de bedoelde magazijnen voor de passage aldaar ongelegenheid en hinder zouden veroorzaken.

Gedeputeerde Staten van Noordbrabant oordeelden dat bezwaar, na onderzoek, ongegrond en hebben, op het appel van Josephina de Swert, haar de gevraagde vergunning ook voor de twee laatstgenoemde panden verleend, op dezelfde voorwaarden als Burgemeester en Wethouders die voor de drie eerstgenoemde hadden toegestaan. Hunne beschikking is van 30 October 1863.

In 1866 hebben zekere J. van Keeken en weduwe Nathans vergunning verzocht voor het behoud van hunne tot dusver niet geautoriseerde bergplaatsen van lompen en beenderen binnen dezelfde gemeente. Dit verzoek is hun bij besluit van Burgemeester en Wethouders van 5 November van dat jaar geweigerd. Eene poging om

van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant vernietiging van dat besluit te verkrijgen mislukte.

De laatstbedoelde beschikking van Gedeputeerde Staten gaf aanleiding tot eene briefwisseling tusschen Burgemeester en Wethouders van Breda en eerstgemeld Collegie. Burgemeester en Wethouders gaven te kennen, dat, vermits Gedeputeerde Staten zich nu vereenigd hadden met hunne meening, op het adres van den Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezigt in de provincie gegrond, dat het aanleggen van verzamelplaatsen van lompen en beenderen, door de geschiktheid van deze stoffen tot het overbrengen van besmetting, gevaarlijk voor de algemeene gezondheid zijn te achten, — zij voornemens waren nu ook de in der tijd herroepelijk aan Josephina de Swert gegeven toestemming in te trekken, verzoekende, dat Gedeputeerde Staten van hunne zijde insgelijks zouden intrekken de vergunning, aan dezelfde vrouw bij hunne resolutie van 30 October 1863 verleend. Het antwoord van Gedeputeerde Staten was afwijzend, op grond, dat de beschikking op het verzoek van van Keeken en zoon en weduwe Nathans was genomen uit overweging, dat bij de oprigting van de door deze bedoelde magazijnen vrees voor het daardoor ontstaan van besmettelijke ziekten zou geboren worden, doch dat tot intrekking der in 1863 verleende vergunning niet besloten kon worden, vóór en aleer voldoende zou zijn *gebleken*, dat door de vergunde bewaarplaatsen werkelijk nadeel werd toegebragt.

Bij besluit van 16 Mei 1867 hebben daarop Burgemeester en Wethouders de vergunning, door hen op 2 Maart 1863 aan Josephina de Swert verleend, ingetrokken, en wel op grond, dat het belang der openbare gezondheid de opruiming harer magazijnen vordert.

Hiertegen kwam Josephina de Swert in beroep bij Gedeputeerde Staten, met dat gevolg, dat deze die intrekking hebben te niet te gedaan en aan de appellante tot wederopzeggens toe de vergunning tot het bergen van lompen in de bedoelde gebouwen weder hebben verleend op dezelfde voorwaarden als vroeger.

Van deze beschikking van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, genomen op den 7 Junij 1867, wordt nu aan Zijne Majesteit de vernietiging door Burgemeester en Wethouders van Breda gevraagd.

In hun adres voeren Burgemeester en Wethouders aan, dat, al spoedig na de oprigting der hier bedoelde bergplaatsen in 1863, vooral van de buren klagten inkwamen over den stank, dien zij verspreidden, en over de onreinheid en den overlast, welke het verpakken en verzenden van zoo walgelijke voorwerpen ten gevolge hadden; dat de geneeskunstoefenaars het Bestuur meermalen opmerkzaam maakten op het gevaar, waarmede die bergplaatsen de openbare gezondheid bedreigden. Lompen, dikwerf uit ziekenhuizen en verdachte plaatsen voortkomende, zijn dragers van smetstof, en door hare opstapeling en zamenpersing ontstaat eene broeijing, die alligt het middelpunt van besmetting kan worden. Vooral is het gevaar niet gering te achten in omwalde gemeenten, gelijk Breda, waar binnen eene beperkte ruimte de bevolking digt op elkander is gedrongen. Bij het heerschen der cholera werd deze bedenking door de medische autoriteit met meer nadruk aangedrongen. — Naar het oordeel van Burgemeester en Wethouders mag nu aan den een niet worden vergund, wat aan den ander is geweigerd; en vermits van Keeken en de weduwe Nathans hunne magazijnen hebben moeten sluiten, mag aan Josephina de Swert niet vergund worden de hare te behouden. Het belang der openbare gezondheid moet hier beslissen. Het besluit van Burgemeester en Wethouders maakt een handel in lompen niet onmogelijk, maar verpligt de handelaars slechts hunne waar buiten den bebouwden kring te bergen en te bewaren, waartoe door het opslaan van loodsen in de nabijheid der stad gelegenheid bestaat.

Dit adres is in handen gesteld van Gedeputeerde Staten, die bij de terugzending

doen opmerken, dat bij de behandeling der verzoeken van van Keeken en weduwe Nathans hun Collegie in de meening verkeerde, dat het de vestiging van geheel nieuwe zaken gold, dat destijds eene zeer gevaarlijke epidemie heerschte en de Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezigt zijne bezwaren tegen het daarstellen van lompenmagazijnen vermeerderd achtte door het verzoek om daarin ook beenderen te bewaren, waardoor ook naar het oordeel van Gedeputeerde Staten gegronde vrees voor het ontstaan of verspreiden van besmettelijke ziekten geboren zou worden. In de magazijnen van Josephine de Swert worden geene beenderen bewaard; die inrigtingen bestaan reeds sinds jaren; de opheffing werd door Burgemeester en Wethouders bevolen in een tijd, dat aan geene besmettelijke ziekte was te denken. Het geldt hier een handel, waardoor dagelijks aan 40 à 50 personen werk wordt verschaft; het beweren, dat het aanwezig zijn dier bergplaatsen voor den gezondheidstoestand der ingezetenen schadelijk zou wezen, wordt door geen enkel feit gestaafd. De berigten, ingewonnen bij de Burgemeesters van Amsterdam en Rotterdam (bij het schrijven van Gedeputeerde Staten medegedeeld), bevestigen, dat de dáár gevestigde bewaarplaatsen van lompen niet gebleken zijn schadelijk voor de gezondheid te wezen. Ook te 's Hertogenbosch heeft men gelijke ondervinding. Gedeputeerde Staten zijn overtuigd, dat de bergplaatsen hier in geschil, ook met het oog op de ligging en inrigting daarvan, voor den gezondheidstoestand van Breda's ingezetenen geen gevaar doen ontstaan, en dat het verpakken en verzenden der lompen voor de veiligheid van het verkeer niet hinderlijk is te achten.

De Kamer van Koophandel en Fabrieken te Breda heeft het van haren pligt geacht zich betrekkelijk deze zaak tot den Koning te moeten wenden. Zij meldt in haar adres, dat thans de magazijnen van lompen van Josephina de Swert zich uitsluitend bevinden in de Zoutstraat, zijnde eene straat tegen den wal, in een uithoek der gemeente, waarvan de huizen meerendeels dienen tot pakhuizen en stallingen, in de onmiddellijke nabijheid der haven, van waar zij meerendeels per schip aan en vervoerd worden, alsmede in de onmiddellijke nabijheid der Waterpoort, zijnde de poort, die tot het station van den staats-spoorweg leidt, zoodat de lompen dien ten gevolge zelden door de gemeente behoeven vervoerd te worden; — dat die magazijnen zich in solieden staat bevinden; dat er geene beenderen worden bewaard; dat deze tak van handel aanzienlijk is en veel vertier oplevert, en er inderdaad geene voldoende reden is om uit overdreven vrees zulk een bloeijenden tak van handel te vernietigen. De Kamer verzoekt mitsdien, dat Zijne Majesteit de vergunning, aan Josephina de Swert verleend om eene bergplaats van lompen te hebben in hare magazijnen, gelegen in de Zoutstraat te Breda, gelieve te handhaven.

Burgemeester en Wethouders, op dit adres gehoord, betwijfelen, of de Kamer van Koophandel wel binnen den kring harer bevoegdheid blijft, indien zij ongeroepen in een administratief geschil, in het belang van eene particuliere, tusschen beide komt, en beweren, dat zij in allen gevalle getoond heeft den aard van dat geschil niet juist te vatten. Het geldt hier alleen de vraag, of de openbare gezondheid door het bestaan van bergplaatsen, als waarvan hier de rede is, in eene digtgebouwde gemeente kan gerekend worden gevaar te lijden; welke vraag Burgemeester en Wethouders op advies van de geneeskundige autoriteit bevestigend beantwoorden. Daarenboven schijnt de handel in lompen niet zulk eene groote belangstelling te verdienen. Indertijd heeft hij tot tallooze vervolgingen ter zake van sluikerij aanleiding gegeven en het huis van arrest met veroordeelden bevolkt.

Gedeputeerde Staten, dat berigt inzendende, verklaren de Kamer van Koophandel juist geroepen te achten om de belangen van handel en nijverheid voor te staan, zoo als zij in haar adres aan Zijne Majesteit heeft gedaan. Zij volharden in hun gevoelen, dat wel eene opeenhooping van beenderen voor de openbare gezondheid

gevaarlijk kan zijn, niet eene bewaarplaats van lompen. Wat de in den handel van lompen gepleegde sluikerijen aangaat, deze waren een gevolg van de zeer hooge regten in der tijd geheven, en zijn dus thans minder te wachten, in allen geval moet daartegen de politie waken. Gedeputeerde Staten geven ten slotte hunne bevreemding te kennen, dat het laatste punt door Burgemeester en Wethouders is aangevoerd, daar deze telkens hebben doen uitkomen, dat zij niet de opheffing van den handel in lompen van Josephina de Swert verlangen, maar de verplaatsing buiten den bebouwden kring der gemeente, door welke de sluikhandel, zoo die bestond, niet zou worden verhinderd.

In deze zaak zal door de Afdeeling alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten worden voorgedragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden in deze zaak opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. *het beroep van den Raad der gemeente Nieuwe Pekel-A van een besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen betreffende de toelating van de heeren H. L. A. B. Vroom eu G. B. Smit als leden van dien Raad.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Op 16 Julij 1867, bij de verkiezing van vier leden van den Gemeenteraad van Nieuwe Pekel-A, werden 132 stembriefjes ingeleverd, waarvan, blijkens het daarvan op den 17 Julij door het Bureau van stemopneming opgemaakt proces-verbaal, *geen* briefje van onwaarde is verklaard Van dit getal zijn uitgebragt 68 stemmen op H. L. A. B. Vroom, 68 stemmen op G. B. Smit, 67 stemmen op M. S. Kuipers, 66 stem men op F. D. Greven, 53 stemmen op W. B. Botjes, en verder verscheidene stemmen in geringer aantal op onderscheidene personen. Door het Bureau van stemopneming werden verkozen verklaard de heeren Vroom, Smit en Kuipers voornoemd, als hebbende de volstrekte meerderheid verkregen, en tevens bepaald, dat er eene herstemming zou plaats hebben over de heeren F. D. Greven en W. B. Botjes.

Die herstemming, welke op den 29 Julij ll. is geschied, had tot uitslag, dat op F. D. Greven 74 en op W. B. Botjes 63 stemmen werden uitgebragt; en werd mitsdien de eerstgenoemde door het Bureau van stemopneming verklaard te zijn gekozen als lid van den Raad.

De Raad van de gemeente Nieuwe Pekel-A echter, bij het onderzoek der geloofsbrieven van H. L. A. B. Vroom, G. B. Smit en F. D. Greven (hebbende M. S. Kuipers zijne geloofsbrieven niet ingezonden), besloot op den 27 Augustus ll. tot niet-toelating van deze drie personen, op grond, dat, na ingesteld onderzoek, gebleken is, dat bij de verkiezing op den 16 Julij 1867 twee personen tot de stembus waren toegelaten, welke daarin briefjes hadden geworpen, zonder daartoe de bevoegdheid te bezitten; dat van het getal door Vroom, Smit en Kuipers verkregene stemmen de beide door de twee onbevoegde personen uitgebragte stemmen hadden moeten worden afgetrokken; ten gevolge waarvan de heeren Vroom en Smit ieder 66 en de heer M. S. Kuipers 65 zoude hebben bekomen en alzoo niemand de volstrekte meerderheid zoude hebben verkregen; dat alzoo op de lijst, bedoeld bij art. 11 der gemeentewet, de acht personen hadden moeten zijn gebragt, die bij de verkiezing op 16 Julij 1867 de meeste stemmen hadden verkregen; dat, nu zulks niet geschied is, de

plaats gehad hebbende herstemming niet heeft geloopen over al de personen, die in de termen daarvan vielen, en dus op eene onwettige wijze is geschied.

Op het adres, door H. L. A. B. Vroom en G. B. Smit aan Gedeputeerde Staten van Groningen gerigt, waarbij door hen werd verzocht, dat het besluit van den Gemeenteraad mogt worden vernietigd en zij als leden van den Raad mogten worden toegelaten, — beschikten Gedeputeerde Staten, onder dagteekening van 30 Augustus ll. Zij overwogen daarbij: dat door de toelating van twee personen tot de stembus, welke geene bevoegdheid hadden tot de keuze mede te werken, ontwijfelbaar art. 47 der kieswet overtreden is, doch dat deze overtreding *op zich zelve* geen grond tot vernietiging der verkiezing kan opleveren, daar de wet noch in het algemeen op de niet-nakoming van de voorschriften, bij de verkiezingen in acht te nemen, noch voor dit geval nietigheid bedreigt; dat daarentegen in art. 66, in verband met art. 70 der kieswet, het beginsel wordt gehuldigd, dat de verkiezing alleen nietig is, wanneer eene onregelmatigheid voorkomt, die op eene verkregene meerderheid van stemmen van invloed is geweest of heeft kunnen zijn; dat door het toelaten ter stembus van twee personen, die niet bevoegd waren tot de keuze mede te werken, er bij de opening op den 17 Julij 1867 twee briefjes meer in de bus zijn geweest dan het getal *kiezers* bedroeg, dat wettig had gestemd; dat alzoo het aantal wettig uitgebragte stemmen is geweest 130, waarvan de volstrekte meerderheid was 66; dat het verschil tusschen het getal der in de bus gevondene stembriefjes en der *kiezers*, die stemden, van geen invloed heeft kunnen zijn op de verkiezing van de heeren H. L. A. B. Vroom en G. B. Smit, die ieder 68 stemmen en dus, na aftrek van twee stemmen, uitgebragt door niet-stembevoegden, de volstrekte meerderheid van stemmen op zich hebben vereenigd, maar wel op de verkiezing van M. S. Kuipers, die 67 stemmen had bekomen en wiens getal stemmen, na aftrek van de twee stemmen, die door niet-stembevoegden zijn uitgebragt, tot 65 daalt en alzoo de volstrekte meerderheid niet heeft bereikt en op het, ingevolge art. 11 van de gemeentewet, op te maken dubbeltal had moeten worden overgebragt; dat door de verklaring van het Stembureau, dat M. S. Kuipers als lid van den Raad is verkozen, en door de bepaling, dat er eene herstemming zou plaats hebben tusschen F. D. Greven en W. B. Botjes, bij welke herstemming op den 29 Julij 1867 F. D. Greven is verkozen, er in strijd is gehandeld met artt. 66 en 70 der kieswet; dat alzoo tot leden van den Raad hadden moeten worden toegelaten H. L. A. B. Vroom en G. B. Smit, en de Raad ten onregte tot niet-toelating van dezen heeft besloten, maar teregt heeft besloten tot niet-toelating van F. D. Greven; — weshalve Gedeputeerde Staten, lettende op artt. 44, 47, 66 en 70 der kieswet, en op artt. 17 en 31 tot 38 van de gemeentewet, hebben goedgevonden te verklaren, met vernietiging in zooverre van het raadsbesluit van de gemeente Nieuwe Pekel-A van den 27 Augustus ll., dat H. L. A. B. Vroom en G. B. Smit als leden van den Gemeenteraad van Nieuwe Pekel-A moeten worden toegelaten; en tevens te verstaan, dat teregt door den Raad tot de niet-toelating van F. D. Greven is besloten, en dat alzoo, tot benoeming van nog een lid van den Raad in plaats van F. D. Greven, eene vrije stemming moet plaats hebben.

Het is tegen deze resolutie, dat de Gemeenteraad van Nieuwe Pekel-A, onder dagteekening van 11 September ll., in beroep is gekomen bij Zijne Majesteit. De Gemeenteraad geeft daarbij te kennen, dat zich hier de belangrijke vraag voordoet: of van het getal *verkregene stemmen* door Vroom, Smit en Kuipers *twee* moeten worden afgetrokken, ten gevolge van de door twee onbevoegde personen uitgebragte stemmen, òf dat het getal ingekomen *geldige* briefjes met twee moet worden verminderd? — Naar het oordeel van appellant, is door Gedeputeerde Staten niet gelet op art. 61 der kieswet, waarbij uitsluitend is bepaald, *welke briefjes* van

onwaarde zijn; terwijl bij het tweede lid van art. 68 wordt voorgeschreven, op welke wijze met de geldige en van onwaarde verklaarde stembriefjes moet worden gehandeld. Volgens art. 65 der wet, wordt de volstrekte meerderheid van stemmen bepaald door het getal *geldige briefjes* en niet door de uitgebragte stemmen. In het onderhavige geval kon volgens appellant noch het Bureau van stemopneming, noch de Gemeenteraad, appellant in deze, en evenmin Gedeputeerde Staten, *willekeurig twee* van de 132 ingekomen stembriefjes *afnemen* en derhalve geene andere volstrekte meerderheid bepalen dan 67, omdat *al* de op den 16 Julij 1867 ingebragte stembriefjes *geldig waren.* Ingeval er door 130 kiesbevoegden 132 geldige briefjes waren ingeleverd, zoude de volstrekte meerderheid 67 en niet 66 zijn. Wanneer een kiezer twee stembriefjes in de bus heeft geworpen, is diens *ééne* stem even zoo onwettig als een stembriefje, door een onbevoegde ingeleverd; in beide gevallen is er eene onwettige stem. En evenwel kan en mag er volgens appellant niet *één* van die briefjes worden afgetrokken, maar moet het, ter bepaling van de volstrekte meerderheid, er bij blijven, gelijk ook in gelijken zin, ten aanzien eener verkiezing in de gemeente Nieuwe Pekel-A, bij besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen van 3 September 1857, is beslist. Volgens appellant dient de volstrekte meerderheid alzoo te blijven 67, berekend naar de ingebragte stembriefjes ten getale van 132; dat de toelating van twee onbevoegden ter stembus invloed heeft gehad op de verkiezing en derhalve van de 68 stemmen, verkregen door Vroom en Smit, en van de 67 stemmen van Kuipers, twee, die der onbevoegden, moeten worden afgetrokken, waardoor het getal stemmen, door de beide eerstgemelden erlangd, tot 66 en dat van den laatstgemelde tot 65 daalt, en alzoo bij de verkiezing op den 16 Julij 1867 niemand de volstrekte meerderheid van stemmen heeft verkregen; — en het is op grond daarvan, dat appellant aan Zijne Majesteit verzoekt om, met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen van 30 Augustus ll., het besluit van den Raad der gemeente Pekel-A van den 17 Augustus bevorens, tot niet-toelating van de heeren H. L. A. B. Vroom en G. B. Smit, te handhaven, en alzoo eene vrije stemming te bevelen tot verkiezing van drie leden van den Gemeenteraad aldaar.

Gedeputeerde Staten, over deze zaak geraadpleegd, hebben, onder dagteekening van 4 October ll., te kennen gegeven, dat er werkelijk 130 *geldige* briefjes en niet 132 *geldige* briefjes, zoo als door den appellant in zijn adres wordt gezegd, zijn ingeleverd, aangezien door *twee* onbevoegde personen, wat ook door den Raad erkend wordt, elk een stembriefje in de bus is geworpen, en deze twee briefjes ook van de 132 ingeleverde briefjes moeten worden afgetrokken, even als er van de 68 stemmen, uitgebragt op Vroom en Smit, *twee* stemmen zijn afgetrokken.

Er zijn bij deze Afdeeling memoriën ingediend: 1°. door G. B. Smit, die zich vereenigt met de uitspraak van Gedeputeerde Staten, onder opmerking echter, dat, blijkens overgelegd proces-verbaal der verkiezingen, nog *drie* stemmen zich op hem vereenigd hebben, en welke bij de hem in rekening gebragte 68 stemmen kunnen gevoegd worden. Wel is waar zijn die stemmen uitgebragt op G. H. Smit, maar daarmede is ongetwijfeld adressant bedoeld, daar in de gemeente Nieuwe Pekel-A geen ander persoon voorkomt, die zich met dezen naam noemt of schrijft; — 2°. eene memorie van F. D. Greven, die van oordeel is, dat door Gedeputeerde Staten teregt tot zijne niet-toelating besloten is, doch tevens dat door hen eene herstemming en niet eene vrije stemming had moeten bevolen zijn; — en 3°. eindelijk van Botjes en Kuipers, die van oordeel zijn, dat ook de heeren Vroom en Smit niet behooren te worden toegelaten, en dat de geheele verkiezing door Zijne Majesteit dient van onwaarde te worden verklaard.

Het is thans aan de Afdeeling om te dezer zake een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

V. *Het geschil tusschen de gemeentebesturen van Zuidzande en Nieuwvliet over het domicilie van onderstand van Maria de Zwarte, onechte minderjarige dochter van Sara de Zwarte.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! Op den 4 Januarij 1867 zijn te Zuidzande, provincie Zeeland, in onderstand opgenomen twee minderjarige kinderen, die geacht werden te zijn kinderen van Jacobus de Kraker, geboren te Nieuwvliet, den 25 Junij 1830, en zijne huisvrouw Sara de Zwarte, geboren in de gemeente Schoondijke.

Het Gemeentebestuur van Nieuwvliet erkende de armlastigheid van één dier kinderen, maar beweerde, dat het andere kind, Maria de Zwarte, niet armlastig was te Nieuwvliet, omdat het zou zijn eene onechte dochter van Sara de Zwarte, vóór het aangaan van haar gezegd huwelijk verwekt en door haar niet erkend.

Uit de overgelegde stukken blijkt, dat, volgens de geboorte-acte, de minderjarige Maria de Zwarte is geboren op den 26 April 1859 in de gemeente Zuidzande, volgens de verklaring van den aangever Jorias Johannes Moens, van beroep genees-, heel- en verloskundige, en van twee getuigen, uit Sara de Zwarte, van beroep dienstmeid, wonende te Zuidzande; — dat gemelde Sara de Zwarte te Zuidzande op den 30 Maart 1865 in het huwelijk getreden is met Jacobus de Kraker; en dat bij die huwelijksvoltrekking geen wettiging heeft plaats gehad van de minderjarige Maria de Zwarte; — dat Sara de Zwarte op den 6 Julij 1867 aan den Burgemeester der gemeente Norg, waar zij thans in het 3de gesticht te Veenhuizen wordt verpleegd, heeft verklaard, dat zij de moeder is van haar natuurlijk kind Maria de Zwarte.

Het Gemeentebestuur van Nieuwvliet houdt den eenigen, hierboven vermelden grond voor de ontkenning van de armlastigheid vol, door aan te voeren, dat de bedoelde verklaring niet gelijk te stellen is met erkenning van een natuurlijk kind, althans als zoodanig niet gelden kan, omdat daarvoor eene authentieke acte wordt vereischt; — dat de geboorte-acte ook niet als voldoend bewijs voor het moederschap kan gelden.

De bewering van het Gemeentebestuur van Zuidzande komt hoofdzakelijk hierop neder, dat het stelsel van het Gemeentebestuur van Nieuwvliet juist kon zijn, indien het hier het vaderschap gold.

Gedeputeerde Staten van Zeeland zijn ook van meening, dat eene erkenning, op de wijze, bij het Burgerlijk Wetboek voorgeschreven, voor de toepassing van art. 32 der armenwet niet vereischt wordt. Zij verwijzen daaromtrent naar een Koninklijk besluit van den 20 Mei 1860, n°. 48, en adviseren, ook op grond der verklaring, door Sara de Zwarte den 6 Julij 1867 te Norg afgelegd, de gemeente Nieuwvliet aan te wijzen als het domicilie van onderstand van Maria de Zwarte.

In deze zaak, welke krachtens magtiging des Konings op den 14 October ll. bij

deze Afdeeling is aanhangig gemaakt, zal alsnu een ontwerp van besluit aan den Koning moeten worden voorgedragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

Er vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de openbare vergadering.

Zes-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 20 *November* 1867.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1o. van den 30 October ll, no. 48, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeentebesturen van Wedde, Bellingwolde en Beerta over het domicilie van onderstand van Bareld Derks Stubbe* (zie het verslag over deze zaak op blz. 191 en 192).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil tus-

schen de gemeenten Bellingwolde, Nieuwe Schans en Beerta (provincie Groningen) over het onderstandsdomicilie van Bareld Derks Stubbe;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 16 October 1867, n°. 21;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 28 October 1867, n°. 263, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat genoemde behoeftige is geboren vóór de invoering der registers van den burgerlijken stand, zoodat van zijne geboorte geene acte bestaat, en hij, volgens het 7de lid van art. 28 der armenwet, moet geacht worden geboren te zijn, waar hij is gedoopt, indien het tegendeel niet blijkt;

dat in het register der gedoopten van het karspel Bellingwolde staat aangeteekend, dat „den 4 Januarij 1795 is gedoopt Bareld, zoon van Derk Hindreks en Nieske Barelds, geb. den 22 X^ber des vorigen jaars;"

NB. „in de Nieuwe Schans gedoopt";

dat deze doopacte in haar geheel moet genomen worden, omdat de bijvoeging „in de Nieuwe Schans gedoopt" niet is eene losse aanteekening op een bloot beweren, maar wel degelijk behoort tot het wezen en tot den tekst der acte, waarin zij voorkomt, en evenveel geloof verdient als de acte zelve;

dat de behoeftige voor den Kantonregter te Winschoten onder eede heeft verklaard, van zijne ouders vernomen te hebben, dat hij was geboren te Oude Zijl en gedoopt te Nieuwe Schans; dat de getuige Pieter Poppens Nanning mede onder eede heeft verklaard wèl te weten, dat de ouders van den behoeftige te Oude Zijl hebben gewoond, en dat in een militair paspoort, in 1816 aan den behoeftige uitgereikt, dezelfde plaats als zijne geboorteplaats staat vermeld;

dat het gehucht Oude Zijl wel voor een klein gedeelte onder de gemeente Beerta behoort, maar dat verreweg het grootste gedeelte, het eigenlijke Oude Zijl behoort onder de gemeente Nieuwe Schans;

dat juist laatstgenoemd gedeelte vóór 1844 kerkelijk heeft behoord onder het karspel Bellingwolde, waardoor zich laat verklaren, dat de doopacte is ingeschreven in de registers van Bellingwolde;

dat dus het vermoeden, hetwelk wordt ontleend aan de doopacte aangaande de plaats, waar de geboorte is voorgevallen, door de feiten en omstandigheden, die het onderzoek heeft aan het licht gebragt, niet is weêrsproken, maar veeleer is bevestigd;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat de gemeente Nieuwe Schans is het onderstands-domicilie van Bareld Derks Stubbe.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 30 October 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,
DE WEERT, *loco-Directeur.*

2°. van den 30 October ll., n°. 50, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeentebesturen van Haarlemmermeer en Wilnis over het domicilie van onderstand van de minderjarige Aagje Kersbergen of Kasbergen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 262 en 263).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeentebesturen van Haarlemmermeer (provincie Noordholland) en Wilnis (provincie Utrecht) over het onderstandsdomicilie van de minderjarige Aagje Kersbergen of Kasbergen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 16 October 1867, n°. 52;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 28 October 1867, n°. 265, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat genoemde behoeftige, die den 13 April 1866 is geboren in de gemeente Haarlemmermeer, in Junij daaraanvolgende aldaar in onderstand is opgenomen voor rekening der gemeente Wilnis, de geboorteplaats van haren vader;

dat het Bestuur van laatstgenoemde gemeente, de armlastigheid van den vader erkennende, niettemin heeft geweigerd zich te belasten met het onderhoud van de behoeftige, op grond, dat zij zou zijn een onecht, niet wettig erkend kind, wier moeder is overleden;

dat Burgemeester en Wethouders van Haarlemmermeer daarop hebben overgelegd een afschrift der geboorte-acte van Aagje Kersbergen of Karsbergen, waaruit blijkt, dat Jan Kasbergen heeft aangegeven de geboorte van een kind uit zijne huisvrouw Cornelia Waterman, en dat de inschrijving is gedaan op aangifte van den vader;

dat Burgemeester en Wethouders van Haarlemmermeer echter geene huwelijksacte der ouders hebben kunnen overleggen, terwijl Jan Kasbergen zijn kind heeft verlaten en alle aangewende pogingen ter ontdekking van zijne verblijfplaats vruchteloos zijn geweest, en het ten eenemale onbekend is, of en, zoo ja, in welke gemeente het huwelijk zou zijn voltrokken;

dat, volgens art. 155 Burgerlijk Wetboek, in den regel het bestaan van een huwelijk niet anders kan worden bewezen dan door de acte van deszelfs voltrekking, in de registers van den burgerlijken stand ingeschreven;

dat, volgens art. 157 van gemeld wetboek, het gebrek van het vertoonen der trouwacte niet belet, dat kinderen als wettig beschouwd worden, indien zij het uiterlijk bezit van dien staat hebben, overeenkomstig met hunne geboorte-acte, en de ouders openlijk als man en vrouw hebben geleefd, doch dat daarbij wordt gevorderd, dat de ouders moeten zijn overleden, hetgeen hier niet het geval is, daar geen wettig bewijs is geleverd, dat Jan Kasbergen zou zijn overleden, en hij dus moet geacht worden alsnog in leven te zijn;

dat de verklaring van Jan Kasbergen, bij de aangifte van de geboorte der behoeftige gedaan, bij de ontstentenis der huwelijksacte, het gevolg niet kan hebben dat zij als een wettig kind moet aangemerkt worden, en dat die verklaring evenmin kan gelden als eene erkenning van een natuurlijk kind, omdat, al ware dit de be-

doeling van den aangever geweest, die erkenning nietig zijn zou, bij gebreke van de bij art. 339 Burgerlijk Wetboek vereischte medewerking der moeder;

dat dus het beweren van Wilnis is gegrond, en de behoeftige een eigen domicilie van onderstand heeft, gevestigd in hare geboorteplaats Haarlemmermeer, omdat hare moeder is overleden;

Gezien de wet van den 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de gemeente Haarlemmermeer aan te wijzen als het domicilie van onderstand van de in hoofde dezes vermelde behoeftige.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 30 October 1867.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE WEERT, *loco-Directeur.*

3°. van den 7 dezer, n°. 67, houdende beschikking op *het beroep van J. P, Engelbrecht c. s., te Amsterdam, van besluiten van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij aan E. Bispinck, te Amsterdam, vergunning is verleend tot daarstelling eener stoom-garenwinderij in perceel sectie HH, n°.* 95, *aldaar* (zie het verslag over deze zaak op blz. 212—214).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door J. P. Engelbrecht c. s. te Amsterdam bij Ons ingesteld beroep tegen de besluiten van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 6 Junij 1866, n°. 12, en 9 Januarij 1867, n°. 38, waarbij aan E. Bispinck te Amsterdam vergunning is verleend tot het in werking brengen eener stoomgaren-winderij in het perceel, staande in de Raamstraat, buurt HH, n°. 95, aldaar;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 30 October 1867, n°. 49;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 5 November 1867, n°. 155, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat zoowel bij het gehouden onderzoek *de commodo et incommodo* betreffende de oprigting dezer fabriek, als later, herhaaldelijk door de adressanten bezwaren daartegen zijn ingebragt;

dat deze bezwaren hoofdzakelijk hierop nederkomen, dat door de werking dezer fabriek een gedruisch en eene trilling veroorzaakt worden, welke voor de bewoners der naburige huizen in hooge mate hinderlijk zijn, terwijl de trilling op den toestand dier huizen op den duur een ongunstigen invloed moet uitoefenen;

dat uit een nader ingesteld onderzoek is gebleken, dat deze bezwaren inderdaad gegrond zijn te achten; dat met name het huis van den adressant Engelbrecht aan de zuid- en westzijde door de fabriek van E. Bispinck wordt ingesloten en daarvan slechts door eenen gemeenen muur wordt gescheiden; en dat de trilling en het gedruisch, door de beweging der werktuigen van de fabriek in dat huis veroorzaakt, op den duur in hooge mate hinderlijk, zoo niet onuitstaanbaar zijn te achten; dat het verband, hetwelk tusschen de fabriek en de aangrenzende gebouwen bestaat, oorzaak is, dat de trilling en beweging direct aan laatstgenoemde gebouwen worden medegedeeld, doch dat door de deskundigen, met dit onderzoek belast, geene middelen hebben kunnen worden aangegeven, waardoor eene betere afzondering der fabriek verkregen, en alzoo aan de bestaande bezwaren te gemoet gekomen zou kunnen worden;

dat, wel is waar, de oprigting eener fabriek altijd in meerdere of mindere mate nadeelige gevolgen voor de naburige huizen hebben kan; doch dat in het tegenwoordig geval de voortdurende trilling en het gedruisch, door de uitoefening eener stoomgaren-winderij in een daarvoor niet behoorlijk ingerigt gebouw voor de naburige huizen veroorzaakt, niet als een dergelijk gewoon bezwaar kunnen worden aangemerkt;

dat het niet gebleken is, dat er middelen bestaan om door het opleggen van nadere voorwaarden aan dit bezwaar te gemoet te komen;

Gezien art. 11 van het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van de besluiten van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 6 Junij 1866, n°. 12, en 9 Januarij 1867, n°. 18, te verklaren, dat aan E. Bispinck het hebben eener stoom-garenwinderij in het perceel HH, n°. 95, te Amsterdam niet kan worden vergund.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 7 November 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,

DE KOCK.

4°. van den 7 dezer, n°. 69, houdende beschikking op *het beroep van M. Nolens, te Venlo, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg, houdende afwijzing van zijn verzoek tot oprigting eener leerlooijerij achter zijn huis in de groote Beekstraat, sectie S, n°.* 1250, *te Venlo* (zie het verslag over deze zaak op blz. 267 en 268).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het bij Ons ingesteld beroep van Martinus Nolens, te Venlo, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg van den 1 Mei 1867, n°. 2189, C, 1ste afd. B, waarbij is afgewezen zijn verzoek tot oprigting eener leerlooijerij achter zijn huis op het terrein, sectie S, n°. 1250 en 1251;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 30 October 1867, n°. 47;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 5 November 1867, n°. 160, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat Gedeputeerde Staten van Limburg bij hun bovenvermeld besluit hebben bekrachtigd eene beschikking van het Gemeentebestuur van Venlo, waarbij aan den adressant is geweigerd de vergunning tot het oprigten eener leerlooijerij, op grond, dat zeven eigenaars en belanghebbenden van huizen naast de op te rigten leerlooijerij zich daartegen hebben verzet uit hoofde van de geringe ruimte van het open plaatsje tot de oprigting te bezigen, alwaar woningen en gebouwen aanschieten, en uit hoofde van de walgelijke reuk en nadeelige uitwasemingen dier industrie, die hinderlijk zijn voor de gezondheid, schadelijk en daardoor de waarde hunner panden verminderende, en eindelijk op grond, dat bij of langs des adressants erf geen loopend water is, tot zoodanig bedrijf onmisbaar; dat een ingesteld onderzoek de gezondheid dezer bezwaren heeft bevestigd, en de bewijzen heeft opgeleverd, dat de plaats, wáár de adressant zijne leerlooijerij wenscht op te rigten, daartoe ten eenemale ongeschikt is, als zijnde 1°. in eene te beperkte ruimte in den bebouwden kring der gemeente; 2°. verwijderd van een steeds stroomend water; en 3°. ontoegankelijk voor voldoende luchtstroomen;

dat de Inspecteur voor het Geneeskundig Staatstoezigt voor de provincie Noordbrabant en Limburg, na onderzoek *in loco*, ook de verklaring heeft afgelegd, dat hij de oprigting eener leerlooijerij op de bedoelde plaats nadeelig achtte voor de openbare gezondheid;

dat reeds vroeger een verzoek om op dezelfde plaats eene leerlooijerij op te rigten, om dezelfde redenen, die nu tot de afwijzing hebben geleid, is geweigerd,

Gelet op het Koninklijk besluit van den 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19); rakende de vergunning tot oprigting van sommige fabrieken en trafieken;

Hebben goedgevonden en verstaan:

de afwijzende beschikking van Gedeputeerde Staten van Limburg te handhaven en het daartegen bij Ons ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit,

waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 7 November 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) Heemskerk.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,

de Kock.

5°. van den 8 dezer, n°. 63, houdende beschikking op *het beroep van E. Molema, Hoofd-Onderwijzer aan de openbare school te Finsterwold, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen, houdende goedkeuring van het besluit van den Raad der gemeente Finsterwold, waarbij de jaarwedde van dien Onderwijzer nader is bepaald* (zie het verslag over deze zaak op blz. 273—275).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op een adres van E. Molema, Hoofd-Onderwijzer te Finsterwold, daarbij in beroep komende tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen van den 12 October 1866, n°. 6, houdende goedkeuring van de regeling zijner jaarwedde door den Gemeenteraad;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 30 October 1867, n°. 59;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 6 November 1867, n°. 218, 5de Afdeeling;

Overwegende:

dat, bij besluit van den Gemeenteraad van Finsterwold van 20 Augustus 1866, de jaarwedde van den adressant is bepaald op *f* 600, welk besluit door Gedeputeerde Staten van Groningen bij hunne in het hoofd dezer aangehaalde resolutie is goedgekeurd;

dat de adressant tegen deze regeling Onze voorziening heeft ingeroepen, op grond, dat zijne jaarwedde bij raadsbesluit van 7 October 1859 is bepaald op *f* 725; dat de gemeente bij vonnis van den burgerlijken regter is veroordeeld om dit volle bedrag aan den adressant uit te betalen, en dat dus eene vermindering daarvan niet dan met betrekking tot zijnen opvolger zou kunnen plaats hebben;

dat echter de bepaling van adressants jaarwedde op *f* 725 in verband stond met eene geslotene overeenkomst, volgens welke die jaarwedde tot een bedrag van *f* 400 ten laste zou komen van kerkelijke fondsen, vroeger voor de bezoldiging van den Onderwijzer en Koster bestemd;

dat, nadat het Provinciaal Collegie van toezigt op de kerkelijke administratie aan deze overeenkomst zijne goedkeuring had onthouden, door Ons, bij besluit van 30 Maart 1866, n°. 78, is beslist, dat er voor den Gemeenteraad voldoende grond

was om tot eene nadere definitieve regeling van adressants jaarwedde over te gaan, waardoor die op een billijk bedrag zou worden bepaald, onafhankelijk van de inkomsten, die door den Onderwijzer in andere betrekkingen mogten worden genoten;

dat de gemeente Finsterwold wel door den regter veroordeeld is om de jaarwedde tot het volle bedrag, waarop zij wettig was vastgesteld, aan den adressant uit te betalen; doch dat die uitspraak geenszins verhindert, later het bedrag der vastgestelde jaarwedde te wijzigen;

dat overigens eene jaarwedde van *f* 600, met het oog op den aard en den omvang der school te Finsterwold, allezins voldoende kan worden geacht;

Gezien art. 19 der wet van den 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n^e. 103) op het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen van den 12 October 1866, n°. 6, de door den adressant daartegen ingebragte bezwaren ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 8 November 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Minister van Staat, Directeur van het Kabinet des Konings,
DE KOCK.

6°. van den 10 dezer, n°. 6, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeentebesturen van Oud-Beijerland, Oude Tonge en Zierikzee over het domicilie van onderstand van Dirk van Erkelen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 272 en 273).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil over het domicilie van onderstand van den behoeftige Dirk van Erkelen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord in zijn advies van den 30 October 1867, n°. 57;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 8 November 1867, n°. 233, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat de behoeftige, na vóór de invoering der tegenwoordige armenwet meer dan vijftien maanden buiten bedeeling te zijn geweest, op den 13 Augustus 1866 in de bedelaarsgestichten te Ommerschans in onderstand is opgenomen; en dat tusschen de gemeentebesturen van Oud-Beijerland, Oude Tonge en Zierikzee geschil is ontstaan over de vraag, in welke dier gemeenten zijn domicilie van onderstand is gevestigd; dat het Gemeentebestuur van Oud-Beijerland erkent, dat de behoeftige ten laste van die gemeente van 4 Januarij 1856 tot 10 April daaraanvolgende is verpleegd in de gemelde gestichten, en ook later te Oud-Beijerland nog bedeeling

ontvangen heeft, doch beweert, dat dit bij dwaling heeft plaats gehad, en er voor die bedeeling geene wettige verpligting bestond; dat het Gemeentebestuur van Oude Tonge erkent, dat de behoeftige aldaar is geboren den 29 Maart 1835 uit zekere Pietertje van Erkelen, maar beweert, dat hij armlastig is te Zierikzee, omdat Pieter Heerebout, die de aangifte van de geboorte heeft gedaan en, volgens de vermelding in de geboorte-acte, destijds te Zierikzee woonachtig was, hem daarbij als zijn natuurlijk kind zou hebben erkend; dat het Gemeentebestuur te Zierikzee daartegen aanvoert, dat in de bedoelde acte van geboorte geene erkenning van een natuurlijk kind is vervat; dat de behoeftige derhalve zijn domicilie van onderstand heeft in de gemeente, waar zijne moeder tijdens zijne geboorte woonplaats had; dat zij, en evenmin Pieter Heerebout, nooit te Zierikzee hebben gewoond;

Overwegende, dat in de bedoelde acte van geboorte, te Oude Tonge opgemaakt den 30 Maart 1835, woordelijk staat vermeld: "is verschenen Pieter Heerebout, oud 37 "jaren, van beroep stoelematter, wonende te Zierikzee, welke ons heeft verklaard, "dat deszelfs bijzit Pietertje van Erkelen op den 29 der maand Maart des avonds ten 9 "ure bevallen is van een kind van het mannelijk geslacht, aan hetwelk hij bij deze geeft "de voornamen van Dirk"; dat de aangever Pieter Heerebout alzoo niet heeft verklaard de vader te zijn van het kind, waarvan Pietertje van Erkelen was bevallen; en dat de omstandigheid, dat hij, volgens zijne opgave, met haar zamen leefde, geen regtsvermoeden, bij ontstentenis van een huwelijk, mag opleveren, dat hij de vader zijn zou; dat de behoeftige dus domicilie van onderstand heeft in de gemeente, waar zijne moeder tijdens zijne geboorte woonplaats had, en dat, vermits uit een ingesteld onderzoek gebleken is, dat die gemeente niet is uit te vinden, zijn domicilie van onderstand gevestigd is in zijne geboorteplaats, de gemeente Oude Tonge;

Gezien art. 28, 6de lid, der wet van den 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat het domicilie van onderstand van den behoeftige Dirk van Erkelen is gevestigd in zijne geboorteplaats, de gemeente Oude Tonge.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

'sGravenhage, den 10 November 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE KOCK.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van den Gemeenteraad van Voorburg van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij de toelating van den heer A. J. Baesjou van Vronesteyn als lid van dien Raad wordt bevolen.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! De heer A. J. Baesjou van Vronesteyn te Voorburg is, blijkens proces-verbaal der gehoudene stemming van den 31 Julij 1867, gekozen tot lid van den Raad dier gemeente.

Uit de door den Gemeenteraad ingezonden bewijsstukken blijkt, dat op den 30 Augustus daaraanvolgende de geloofsbrieven van dien heer zijn ingekomen bij den Raad der gemeente Voorburg; en dat in diezelfde zitting besloten is met 5 tegen 2 stemmen den heer Baesjou van Vronesteyn *niet* als raadslid toe te laten, en wel uit aanmerking, dat die heer, volgens zijn ingeleverd getuigschrift van woonplaatsverandering, afgegeven te Jutphaas, den 1 Augustus 1866, en den 11 dier maand te Voorburg ingeleverd, geen jaar, zijne verkiezing als raadslid voorafgaande, binnen de gemeente Voorburg heeft gewoond, en dat de tijd, gedurende welken hij vóór het indienen van dat getuigschrift in de gemeente Voorburg woonde, moet worden beschouwd als tijdelijk verblijf.

Tegen dat besluit van den Gemeenteraad van Voorburg zijn bij Gedeputeerde Staten in beroep gekomen, volgens art. 33 der gemeentewet, zoowel de gekozene als de Burgemeester van Voorburg.

Gedeputeerde Staten van Zuidholland hebben op 10 September daaraanvolgende eene resolutie genomen, waarbij zij overwegen: dat uit de overgelegde bescheiden overtuigend blijkt, dat de heer A. J. Baesjou van Vronesteyn sedert den 1 Mei 1866 zijn verblijf heeft gevestigd binnen de gemeente Voorburg, nadat hij, in den aanvang van dat jaar, de door hem betrokkene woning, bij schriftelijke overeenkomst, had gehuurd voor den tijd van twee jaren; dat die woonplaatsverandering werkelijk en ondubbelzinnig heeft plaats gehad, aangezien de adressant met zijn gansche gezin, dienstpersoneel en equipage de woning heeft betrokken, die hij sedert 1 Mei 1866 onafgebroken heeft bewoond; dat zulks nader blijkt uit de aangifte voor de personele belasting over het dienstjaar 1866/67, door den Ontvanger der rijks-belastingen te Voorburg den 22 Mei 1866 ten woonhuize van den adressant ingevuld, en uit den daarop gevolgden aanslag in de zes grondslagen dier belasting voor het *volle* dienstjaar en dus van 1 *Mei* 1866; dat adressant na het begin van Mei 1866 in zijne vorige woonplaats Jutphaas geen verblijf heeft behouden; dat, wel is waar, het getuigschrift van woonplaatsverandering ten behoeve van den adressant, door het Gemeentebestuur van Jutphaas afgegeven den 1 Augustus 1866, eerst den 11 Augustus daaraanvolgende is ingeleverd ter Gemeente-Secretarie van Voorburg; dat dit stuk vroeger had moeten zijn aangevraagd, vermits het overeenkomstig art. 6 van Zijner Majesteits besluit van 3 November 1861 (*Staatsblad* n°. 95), had moeten zijn ingeleverd binnen ééne maand nà aankomst in de gemeente, en dus vóór den 1 Junij 1866; dat die termijn behoorlijk is in acht genomen door het dienstpersoneel van adressant, hetwelk zich gelijktijdig met hem en zijn gezin in de gemeente Voorburg vestigde; dat adressant in het laatst der maand Junij of in het begin van Julij 1866 van wege den Burgemeester zijner nieuwe woonplaats is herinnerd aan de naleving der voorschriften van laatstgenoemd Koninklijk besluit, welke een zamenloop van treurige omstandigheden en daaruit ontstane langdurige ongesteldheid hem had doen verzuimen; dat het verzuim der voorschriften van het Koninklijk besluit van 3 November 1861 geene afbreuk doet aan het feit, dat de heer A. J. Baesjou van Vronesteyn sedert 1 Mei 1866 de gemeente Voorburg heeft gekozen tot zijn hoofdverblijf en alzoo tot zijne woonplaats.

Gedeputeerde Staten hebben op grond van een en ander besloten, dat, met vernietiging van het besluit van den Raad der gemeente Voorburg van 30 Augustus 1867, de heer A. J. Baesjou van Vronesteyn zal worden toegelaten als lid van den Raad der gemeente.

Tegen deze resolutie van Gedeputeerde Staten van Zuidholland is, volgens art.

36 der gemeentewet, de Gemeenteraad van Voorburg bij request den 21 September ll. in hooger beroep gekomen bij Zijne Majesteit den Koning.

In dat request merkt appellant op, dat de heer A. J. Baesjou van Vronesteyn het jaar, aan zijne verkiezing voorafgaande, niet in de gemeente Voorburg wettelijk gewoond heeft, zoo als ten onregte door den Burgemeester verklaard is. Immers Voorburg en de vorige woonplaats van den heer Baesjou, Jutphaas, kunnen onmogelijk te gelijk zijne woonplaats zijn geweest; te Jutphaas toch woonde hij tot 10 Augustus 1866, dáár was hij lid van den Gemeenteraad en Wethouder.

Volgens door appellant ingewonnen berigten was hij in de vergadering van den Gemeenteraad te Jutphaas van 21 Mei 1866 aanwezig en heeft hij toen de presentielijst geteekend. In de vergadering van 21 Junij 1866 wettiglijk geconvoceerd, was hij afwezig. In de vergadering van 10 Augustus 1866 werd gevonden een brief van den heer A. J. Baesjou van Vronesteyn, met aanbieding van zijn ontslag, wegens vertrek naar Voorburg. Die brief werd in die vergadering voor kennisgeving aangenomen.

Appellant verzoekt derhalve, dat alsnog door Zijne Majesteit van kracht worde verklaard het raadsbesluit van 30 Augustus en te niet worde gedaan de resolutie van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij bedoeld raadsbesluit is vernietigd.

Op dit, door den Minister van Binnenlandsche Zaken om berigt en raad aan het Collegie van Gedeputeerde Staten toegezonden adres bragt dat Collegie den 8 October verslag uit.

Gedeputeerde Staten gedragen zich daarbij aan hunne resolutie van 10 September bevorens. Overigens bespreken zij eenige in des appellants adres nieuw aangevoerde, vroeger niet vermelde feiten, namelijk dat de heer Baesjou, in 1866 lid van den Raad der gemeente Jutphaas, de door dien Raad op den 21 Mei 1866 gehouden zitting zou hebben bijgewoond, en dat hij eerst in de raadsvergadering van den 10 Augustus 1866 zijn ontslag als raadslid zou hebben ingezonden.

Uit een schrijven van den Burgemeester van Jutphaas van 26 September 1867 blijkt intusschen, zeggen Gedeputeerde Staten, dat adressants bewering ongegrond is; dat de heer Baesjou geene vergaderingen van den Raad der gemeente Jutphaas na den 26 April 1866 heeft bijgewoond; dat hij, onder dagteekening van 28 Julij 1866, zijn ontslag als lid van den Raad der gemeente heeft ingezonden en dat dit eerst in zijne vergadering van 20 Augustus daaraanvolgende ter kennis van den Raad van Jutphaas is gebragt.

Dit alles verhindert niet volgens Gedeputeerde Staten, dat de heer A. J. Baesjou van Vronesteyn met Mei 1866 zijn hoofdverblijf heeft overgebragt naar de gemeente Voorburg.

Hier zou, zeggen zij, met het oog op Zijner Majesteits besluit van 28 Mei 1855 (*Staatsblad* n°. 42), alleen de vraag kunnen gelden, of genoemde heer zijn ontslag als lid van den Raad te Jutphaas niet had behooren in te dienen op het tijdstip, dat hij die gemeente met der woon verliet, en of hij, bij gebreke daarvan, niet van dat lidmaatschap had moeten worden vervallen verklaard. Wat hiervan echter zij, de bedoeling der wet is steeds: het *feit*, niet eene *fictie*, tot grondslag aan te nemen voor de beslissing omtrent de woonplaats. Hier moet dus ook het feit beslissen. Met dat feit voor oogen, vermeenen Gedeputeerde Staten, dat de Raad der gemeente Voorburg ongegrond behoort te worden verklaard in het door dat Collegie ingesteld beroep.

Met opzigt tot de door Gedeputeerde Staten overgelegde briefwisseling tusschen de Burgemeesters van Voorburg en van Jutphaas moet ik den Raad nog kenbaar maken, eerstens de omstandigheid, dat door laatstgenoemde wordt vermeld, dat het hem, Burgemeester, na genomen informatiën bij den kastelein van Bentum te Jutphaas, is gebleken, dat de heer Baesjou hem daags vóór zijn vertrek naar Voorburg

(in de maand April) gezegd had: zijne woonplaats alsnu ten huize van van Bentum voor het vervolg te nemen.

Ten andere blijkt uit een brief van den Burgemeester van Voorburg van 19 Julij 1866, dat de heer Baesjou op dien dag aan hem, Burgemeester, verklaard heeft de gemeente Jutphaas met der woon te hebben verlaten en zich te Voorburg te hebben gevestigd.

Er zijn geene verdere memoriën ingediend. Door den gemagtigde van den heer Baesjou zijn echter eenige bescheiden en verklaringen overgelegd, ten bewijze, dat deze sedert 1 Mei 1866 binnen Voorburg gewoond heeft.

Ik meen hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn gemagtigden tegenwoordig zoo voor den heer Baesjou als voor den Gemeenteraad van Voorburg. Hebben de gemagtigden ook eenige nadere inlichtingen te geven of te vragen?

De heer Mr. A. W^m^. Jacobson, Advokaat te 's Gravenhage, gemagtigde van den heer A. J. Baesjou van Vronesteyn:

Mijnheer de Voorzitter, Mijne Heeren! Deze zaak is van eenvoudigen aard. Zoo wij ons in de pleitzaal bevonden, zou ik zeggen, dat zij beheerscht wordt door het adagium juris: *praesumtio cedit veritati.* Zij is door den appellant op zuiver juridiek terrein gebragt; zoodat ik uwe aandacht zal moeten inroepen voor een juridisch debat, dat intusschen van mijn kant zoo beknopt mogelijk zal worden gevoerd.

Twee stukken zijn van bijzonder gewigt en van overwegenden invloed op uw oordeel; het is namelijk: 1°. het besluit van Gedeputeerde Staten van 10 September, waartegen beroep, en 2°. de nadere adstructie daarvan door Gedeputeerde Staten in hunne missive van 8 October aan Zijne Majesteit. Zij bevatten het stelsel, waarop het bevel van toelating van den heer Baesjou van Vronesteyn berust.

Wat voert de Gemeenteraad van Voorburg daartegen aan? Zoowel in zijn besluit van 30 Augustus jl. als in zijn request van 21 September, waarbij hij in hooger beroep bij Zijne Majesteit komt, zie ik slechts één argument, namelijk: al het wonen vóór 11 Augustus te Voorburg moet voor den heer Baesjou van Vronesteyn *beschouwd worden*, moet *geacht worden* te zijn *tijdelijk verblijf.*

De Raad geeft voor die *praesumtie*, die veronderstelling, want meer ligt er niet in dat argument, zeven gronden:

1°. de heer Baesjou had sedert 1 Mei woonplaats te Jutphaas;

2°. hij was dáár lid van den Raad en zelfs Wethouder gedurende dien tijd;

3°. hij heeft op 21 Mei eene zitting van den Raad te Jutphaas bijgewoond;

4°. eerst op 10 Augustus is hem ontslag als Raadslid en Wethouder te Jutphaas gegeven;

5°. eerst op 11 Augustus is hij op het bevolkings-register te Voorburg ingeschreven;

6°. de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek zijn niet van toepassing in het staatsregt; en

7°. de gemeentewet heeft in art. 17, al. 3, niet *anders* bedoeld dan eene verklaring, berustende op het bevolkings-register.

Ik zal niet trachten een voor een die gronden te ontzenuwen. Ik zal alleen de in dit geschil alles afdoende vraag stellen en behandelen, en bij de adstructie daarvan komen die argumenten van zelve ter sprake. Die vraag betreft één punt, en dat punt geeft de Gemeenteraad van Voorburg volkomen toe: namelijk, dat de heer Baesjou op 1 Mei 1866 te Voorburg is aangekomen, met vrouw en kind, bedienden, paarden en rijtuigen. Ten allen overvloede, en zoo men hierop terug mogt komen bij deze behandeling, wijs ik ter bevestiging daarvan op de verkla-

ringen van achttien ingezetenen van Voorburg, op de verklaringen en missives van den Burgemeester dier gemeente *passim* en op de verklaring van Dr. Donkersloot. Het staat dus vast, dat de heer Baesjou den zetel van zijn vermogen en fortuin op 1 Mei 1866 overgebragt heeft van de gemeente Jutphaas naar de gemeente Voorburg en, met allen eerbied gezegd, meer is niet noodig om het pleit te beslissen. Alle praesumtie, alle "geacht worden", alle "moet beschouwd worden" moet wijken voor dit enkele feit, dat op 1 Mei 1866 de heer Baesjou met have en goed te Voorburg is komen wonen, *praesumtio cedit veritati*; want wat is woonplaats volgens artt. 17 en 19 der gemeentewet? Niets anders dan wat in het Burgerlijk Wetboek art. 74, is *hoofdverblijf*. Sedes rerum ac fortunarum. In de gemeentewet, even als elders in onze Staatswetten, zal men te vergeefs zoeken naar eene definitie van "woonplaats"; doch de Regering heeft bij de beraadslagingen over de kieswet zeer duidelijk gezegd, dat zij "woonplaats" in staatsregtelijken zin gelijk opvat als "woonplaats" in burgerregtelijken zin (zie BOISSEVAIN, op art. 17 der gemeentewet, litt. *y*, en beraadslagingen over art. 2, al. 4 en 5, der kieswet en art. 17 der provinciale wet); en als de appellant eene andere definitie van woonplaats in het staatsregt ons leeren kan, zal het mij aangenaam zijn die hier te vernemen.

Ik geef toe, dat over het algemeen de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek niet gelden kunnen op staatsregtelijk gebied, maar *hier* is dit wel degelijk het geval, daar de Regering er uitdrukkelijk naar verwezen heeft en *geen* definitie in het staatsregt voorkomt. Het is dan ook nooit anders begrepen. Daartoe behoef ik slechts te verwijzen naar BOISSEVAIN op art. 17 der gemeentewet en de dáár aangehaalde schrijvers, C. DE JONGE, *Proeve*, ad art. 17 *b* en de dáár opgegeven jurisprudentie; VAN EMDEN, *Staatsregt*, ad artt. 17, 19 en 25; het bekende Koninklijk besluit van 28 Maart 1855 (*Staatsblad* n°. 42), bij LUTTENBERG, *in dato*, het verslag van Zeeland over 1857 en resumé bij BOISSEVAIN; en het minder bekende Koninklijk besluit, in diezelfde zaak betreffende den heer Saaymans Vader in October 1857 genomen, zonder inhoud medegedeeld in de *Gemeente-Stem* van 19 October 1857, n°. 316; zelfs, als ik gissen mag, meen ik, dat door uwe Afdeeling met gelijke opvatting is geadviseerd. Althans ik zie, dat het Koninklijk besluit van 21 Februarij 1865, n°. 114, in de zaak van Mr. van der Feltz, te Apeldoorn, is genomen op uw advies van 1 Februarij van dat jaar, n°. 102; men zie *Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur* (uitgave van Gebr. BELINFANTE), jaargang 1865, blz. 34—40 en blz. 94. Volledigheidshalve voeg ik hier nog bij *Gemeente-Stem*, n°. 25, jaargang 1852, opstel van Mr. RAEDT VAN OLDENBARNEVELT, en hetzelfde blad, n°s. 271 en 278, jaarg. 1856.

Als dit nu vaststaat, dan behoeven de andere argumenten naauwelijks beantwoording, en dan is iedere poging van den appellant, om de vraag op een ander terrein te brengen, ijdel. Wanneer het werkelijk waar is, dat de woonplaats nergens anders is dan dáár, waar de zetel van iemands fortuin en vermogen gevestigd is, volgens art. 74 Burgerlijk Wetboek, dan is het allernoodzakelijkst, dat de woonplaats en vermogen op dien bepaalden tijd overga (volgens art. 75 Burgerlijk Wetboek), waarop iemand zijne woning overbrengt in eene andere plaats, en het voornemen doet blijken, zich in die andere plaats te vestigen. Er moet zijn feit, *factum* en voornemen, doel, *consilium*. De appellant nu geeft het *feit* op den 1 Mei 1866 toe, maar het *voornemen* niet. Hij beweert, dat eerst op 10 Augustus door den heer Baesjou het voornemen is kenbaar gemaakt zijne vaste woonplaats in Voorburg te vestigen en dat dus vóór den 10 Augustus zijne woonplaats in die gemeente slechts als tijdelijk verblijf moet beschouwd worden, volgens art. 76 Burgerlijk Wetboek; op den 10 Augustus toch heeft hij zich eerst in het bevolkings-register doen inschrijven.

Ik moet hier doen opmerken de zonderlinge logica van appellant: het Burgerlijk is *niet* van toepassing in het staatsregt, maar art. 76 Burgerlijk Wetboek

is wel van toepassing bij het beoordeelen van de verklaring voor het bevolkingsregister bij eene quaestie van staatsregt.

Tot zulke abnormiteiten brengen al die nevelachtige praesumties en fantaisiën.

Maar nu het voornemen, het doel om zijn werkelijk verblijf over te brengen, waardoor wordt dit bewezen? Ik zal de bewijsmiddelen *in abstracto* hier niet ontwikkelen; zij zijn te vinden bij BOISSEVAIN ad art. 17. Ik wijs u alleen op de volgende feiten, zoo als zij door de van onze zijde geproduceerde stukken blijken: 1°. de verklaring van den Notaris van Zegwaard, dat reeds op 30 December 1865 de heer Baesjou zijn buitenverblijf gehuurd heeft voor twee jaren en één jaar optie, ten einde het op 1 Mei 1866 te aanvaarden; daaruit blijkt, dat de heer Baesjou Voorburg niet als *tijdelijk* verblijf wilde beschouwen; 2°. zijn intrek, den 29 April 1866, in een hôtel met vrouw en kind (rekening van den hôtelhouder); 3°. de verklaring van achttien ingezetenen van Voorburg, dat de heer Baesjou op 1 Mei 1866 zijne woning heeft betrokken met zijn gezin, bedienden, paarden en rijtuigen; 4°. het invullings-billet voor het personeel, afgegeven door den Ontvanger, toevallig tevens een der Wethouders van Voorburg, over een vol dienstjaar, van 1 Mei 1866 af, dat ook 5°. volgens het aanslagbillet geheel is betaald; 6°. extract uit de bevolkingsregisters van Voorburg, dat de bedienden van den heer Baesjou (waaronder de koetsier J. Scholman) op 3 Mei hunne woning hebben overgebragt van Jutphaas naar Voorburg, terwijl de tuinier des heeren Baesjou reeds vroeger als ingezetene te Voorburg was ingeschreven; en 7°. aanslagbillet van den koetsier J. Scholman, wonende op de buitenplaats van den heer Baesjou, ook aangeslagen van 1 Mei 1866 over een vol dienstjaar.

Wat tegen dit alles? de Raad zegt: de heer Baesjou „wordt geacht" toch op 1 Mei zijne vaste woonplaats *niet* te hebben overgebragt, maar alleen zijn tijdelijk verblijf tot 10 Augustus, en toen eerst was het vaste woonplaats. De Raad grondt zijn gevoelen daarop: 1°. wijl hij te Jutphaas woonplaats gekozen had, omdat hij aan van Bentum gezegd had in het vervolg bij dezen zijne woonplaats te nemen, en omdat men niet te gelijk kan wonen te Jutphaas en te Voorburg.

In facto is dit onbewezen, want wat de Burgemeester van Jutphaas in zijne verklaring zegt van een derde vernomen te hebben, is niet regtens bewezen; in de pleitzaal noemt men zulke zaken *testimonia de auditu*; ik vraag eenvoudig: waarom niet liever eene verklaring van van Bentum zelven in het geding gebragt? Maar volkomen en gaaf toegegeven, dat de verklaring waarheid is, dan blijft het altijd een *gekozen*, een *fictief* domicilie. En dit staat vast, en *kan* door appellant niet worden betwist, ons staatsregt kent alleen eene *werkelijke* woonplaats, maar geen *gekozen*, *fictief* domicilie. Behoef ik het u, Mijne Heeren, te herinneren? art. 8 der kieswet is de éénige plaats, waar *in politicis* een *fictief* domicilie wordt aangenomen, „krijgslieden „WORDEN GEHOUDEN voor inwoners der gemeente, waar zij in bezetting liggen." Cf. BOISSEVAIN, ad artt. 17 en 19 der gemeentewet.

Al had dus de heer Baesjou werkelijk zijne woonplaats gekozen te Jutphaas, hij zou, daar hij zijne hoofdverblijf, zijn „woning" op 1 Mei 1866 had overgebragt te Voorburg, niet meer in den zin van art. 19 der gemeentewet te Jutphaas hebben KUNNEN wonen.

2°. Maar hij is lid van den Raad, zelfs Wethouder gebleven te Jutphaas; hij heeft dáár, na 1 Mei 1866, zelfs eene raadsvergadering bijgewoond!

Blijkens productie van appellant zelven, is dit laatste onjuist; de heer Baesjou heeft op 21 Mei de raadsvergadering niet bijgewoond. Maar, zegt men, eerst op 28 Julij verzocht hij ontslag en eerst op 10 Augustus ontslaat hem de Raad te Jutphaas als Lid en als Wethouder.

Wat valt hierop te antwoorden?

Aangenomen dat hij als lid van den Raad en als Wethouder, niet eenmaal, maar

viermalen te Jutphaas na 1 Mei 1866 had zitting gehad, dan geldt dit bezwaar nog niet; want *eo ipso* kwam door de overbrenging van domicilie op 1 Mei 1866 het lidmaatschap van den Raad en het Wethouderschap te Jutphaas te vervallen.

Art. 25 der gemeentewet zegt, dat hij, die een der vereischten, in art. 19 opgenoemd, verliest, ophoudt lid van den Raad te zijn.

Wel is waar, vroeg de heer Baesjou op 28 Julij, uit Voorburg, zijn ontslag als lid van den Raad te Jutphaas; wel is waar, verleende die Raad op 10 Augustus dat ontslag. Maar wat kan de heer Baesjou het helpen, dat de Raad zeer naïf op 10 Aug. iemand als Raadslid en Wethouder ontslaat, die reeds *ipso jure* op 1 Mei 1866, volgens de eigen bekentenis van den Burgemeester van Jutphaas (dat de heer Baesjou namelijk sedert dien dag woonplaats had *gekozen* bij van Bentum), had opgehouden Lid en Wethouder te zijn? Kan de heer Baesjou het helpen, dat Burgemeester en Wethouders en de Gemeenteraad te Jutphaas zijn volgelingen der *crassa Minerva?*

Boissevain zegt ad art. 25 der gemeentewet, dat de Regering als haar gevoelen leerde: „dat, zoo iemand, vallende onder art. 25 der gemeentewet, niet terstond „buiten den Raad blijft of zich niet onthoudt van deelneming aan handelingen of „besluiten, deze gevaar loopen onwettig te zijn."

De zaak is dus zoo helder en duidelijk mogelijk, naar mijn inzien.

Wat *ten derde* het verhuisbillet aangaat: 't is waar, de aangifte is verzuimd, dit zeggen Gedeputeerde Staten, dit zegt ook de Burgemeester, want deze heeft den heer Baesjou daaraan herhaaldelijk herinnerd. Omstandigheden van treurigen huisselijken aard, en bewezen door de verklaring van Dr. Donkersloot, hebben het dien heer doen verzuimen.

De heer Baesjou, hoe ongelukkig ook, zou daarvoor vervolgbaar kunnen zijn; hij heeft overtreden het Koninklijk besluit van 8 November 1861 (*Staatsblad* n°. 95), en het feit is strafbaar, volgens art. 1 der wet van 6 Maart 1818, met eene boete van ƒ10 tot ƒ100 en één tot veertien dagen gevangenisstraf. Nu zou men het den Burgemeester wel ten kwade kunnen duiden, dat hij geene plainte heeft ingediend tegen den heer Baesjou; maar men kan het hem *niet* ten kwade duiden, dat hij verklaart naar waarheid, dat de heer Baesjou van 1 Mei 1866 af te Voorburg heeft gewoond, dat hij *waarheid* heeft gezegd, boven *fictie*. Praesumtio cedit veritati!

Het vierde argument, dat schijn van gewigt bezit, is, dat art. 17, al. 3, der gemeentewet alleen kent eene verklaring van den Burgemeester, die uitsluitend berust op het bevolkings-register.

Ik wenschte gaarne van den gemagtigde van den appellant te vernemen, waar *dat* geleerd wordt? Ik zal er niet over twisten, maar wil het voor een oogenblik volkomen toegeven; en dan zou in ieder geval de Gemeenteraad van Voorburg toch geroepen zijn geworden die verklaring te onderzoeken. Want stel, dat de Burgemeester die verklaring had afgegeven geheel ingerigt naar den (ongegronden) wensch van den Gemeenteraad, namelijk, „dat de heer Baesjou eerst sedert 11 Augustus 1866 op het bevolkings-register voorkwam," dan zou de heer Baesjou toch zich verzet hebben tegen die verklaring of tegen het raadsbesluit, dat hem zou geweigerd hebben toe te laten. Er was beroep geweest bij Gedeputeerde Staten en eindelijk bij Zijne Majesteit. En, Mijne Heeren, de zaak zou op hetzelfde zijn neêrgekomen. Langs een omweg had men toch hetzelfde doel bereikt. Artt. 31 en 33 der gemeentewet leeren, dat de Gemeenteraad beslist over geschillen omtrent de geloofsbrieven.

Op blz. 34, jaargang 1865, van het werk *Raad van State* (uitgave van Gebr. Belinfante) is dit geheele stelsel aangenomen in zake Mr. van der Feltz.

Teregt zeggen dan ook Gedeputeerde Staten, dat hier moet gelden waarheid boven fictie en feiten boven redeneringen; en teregt zou hier even als in de zaak van Mr. van der Feltz Zijne Majesteit het besluit van den Raad hebben vernietigd; en, zoo het tegendeel door Gedeputeerde Staten ware aangenomen, even als dáár, ook het besluit van Gedeputeerde Staten.

Ik zal mij hierbij bepalen. Ten slotte echter nog een paar opmerkingen:

1°. Ik weet niet, of de geruchten waarheid bevatten; maar er zijn geruchten in omloop, dat de steeds ongelukkig te achten geloofshaat eene rol in deze zaak heeft gespeeld. Ik wil in deze zaal de hartstogten van daarbuiten niet overbrengen, maar ik achtte het mijn pligt dit punt te releveren.

2°. In de *Gemeente-Stem* van 30 September 1867, no. 835, komt een artikel voor, hetzij van de Redactie, hetzij van iemand te Voorburg, behelzende eenige beschouwingen over het besluit van Gedeputeerde Staten; dat artikel eindigt met den zeer apodictischen zin: „wij houden 't nagenoeg voor zeker, dat de Raad door Zijne Majesteit in 't gelijk zal worden gesteld." Om deze *phrase* wenschte ik uwe aandacht daarop te vestigen, maar ook er op te wijzen, dat 1°. die argumenten in facto onjuist zijn, want er staat, dat op 11 Augustus 1866 de heer Baesjou zich te Voorburg *vestigde*, dit is in strijd met de feiten en wordt zelfs door appellant niet beweerd, en bovendien, het is juist het punt van debat; 2°. wordt daarin gezegd, dat Gedeputeerde Staten het besluit van den Raad hebben vernietigd, omdat de benoemde op het tijdstip van het onderzoek zijner geloofsbrieven een vol jaar woonplaats had te Voorburg. — In het besluit van Gedeputeerde Staten komt echter geen zweem van argument van dezen aard voor.

Op alle door mij aangevoerde gronden, concludeer ik derhalve, dat uwe Afdeeling advisere tot handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van 10 September 1867, tot vernietiging van het raadsbesluit der gemeente Voorburg en tot bevel, dat de heer Baesjou van Vronesteyn alsnog als lid van den Gemeenteraad te Voorburg zal worden toegelaten.

De heer Mr. J. VAN GIGCH, Advokaat te 's Gravenhage, gemagtigde van den Gemeenteraad van Voorburg:

Mijne Heeren, Vice-President en leden van deze Afdeeling! Ik zal beginnen in deze, m. i. zeer eenvoudige zaak, dáár, waar mijn ambtgenoot is geëindigd, door in deze zitting de plegtige verklaring af te leggen, dat in de gansche quaestie niets personeels en veel minder eenige uitsluiting is gelegen, wijl de heer Baesjou tot deze of gene godsdienstige gezindte zou behooren. De Gemeenteraad van Voorburg is te veel doordrongen van de vrijzinnige begrippen onzer grondwettige instellingen, dan dat hij zich bij zijne handelingen door zulke kleingeestige consideratiën zou hebben laten leiden. Ik weet het, buiten den Raad wordt het gezegd; maar het zijn niets dan praatjes en geruchten, die nergens anders hunnen oorsprong vinden dan bij kwaadwilligen onder het volk. Ik hoop, dat mijn geachte ambtgenoot niet verder de tolk zal willen zijn van zulke kwaadwillige geruchten, die volkomen ongegrond zijn.

Integendeel, de Gemeenteraad van Voorburg wordt door niets anders beheerscht dan door zijnen pligt en eed. De Raad heeft gezworen den eed aan de Grondwet en aan de wetten des Rijks en dien ten gevolge ook aan de gemeentewet; en hij zou meenen afgeweken te zijn van dien eed, zoo hij den heer Baesjou had toegelaten als lid van den Raad.

Na deze korte verklaring kan ik overgaan tot deze zeer eenvoudige zaak. De heer Baesjou is te Voorburg bij herstemming op 30 Julij 1867 tot lid van den Gemeenteraad aldaar gekozen.

Nu rijst de vraag: was die heer op het tijdstip zijner verkiezing een vol jaar inwoner dier gemeente? De Raad van Voorburg antwoordt: neen, omdat de heer Baesjou op het einde van Julij 1866 eerst gevraagd heeft zijn ontslag als lid van den Raad te Jutphaas en hem dat ontslag verleend is op 10 Augustus 1866; hij kwam dus twaalf dagen te kort. Daarbij komt, dat de heer Baesjou zijn verhuisbillet eerst op 11 Augustus 1866 te Voorburg heeft ingeleverd en dus in het bevolkings-register aldaar eerst op dien dag is ingeschreven.

Dit reeds was voldoende om het besluit van den Raad tot niet-toelating te wettigen;

Nu moet ik de aandacht van Uwe Afdeeling vestigen op het feit, dat de heer Baesjou op het einde van Julij 1866 eigenhandig een brief heeft geschreven aan den Gemeenteraad van Jutphaas en daarin zegt, dat hij wel zelf in den Raad zou zijn gekomen om mondeling zijn ontslag aan te vragen, zoo niet treurige huisselijke omstandigheden hem daarin verhinderden. Derhalve, volgens de eigen beschouwing van den heer Baesjou en in zijn *for interieur* was hij op 11 Julij 1866 lid van den Raad en Wethouder te Jutphaas. En tot hoe lang bleef hij dit? Hij moest dit blijven, volgens art. 88 der gemeentewet, totdat zijn opvolger benoemd was in zijne betrekking van Wethouder. Als men dit in verband brengt met hetgeen de heer Baesjou gezegd heeft aan van Bentum, te Jutphaas (namelijk dat hij in die gemeente bij dezen domicilie behield), zou men zeggen: hiermede is de quaestie uit.

Neen, de quaestie is hiermede niet uit; wat wordt daartegen aangevoerd?

Ik zal den gemagtigde van den heer Baesjou volgen in zijne voorgedragen gronden. De praesumptio: sedes rerum ac fortunarum is hier geenszins toepasselijk. Er is hier toch spraak van *verandering* van woonplaats; en nu is het de vraag, of de heer Baesjou sedert 1 Mei 1866 zijn zetel naar Voorburg heeft overgedragen.

In zijne definitie van woonplaats heeft de Romeinsche wetgever bedoeld, dat de persoon zijn *res* en *fortunae* moet vergezellen.

Hier is dit niet het geval; de rijkdom en het fortuin van den heer Baesjou was te Voorburg gevestigd, terwijl de *persoon* zelf nog te Jutphaas verblijf hield. Dit is juist de groote zaak.

Hier heeft *verandering* van woonplaats plaats gehad en art. 75 van het Burgerlijk Wetboek, ik geef het gaaf toe, is hier van toepassing.

Het Burgerlijk Wetboek bespreekt de woonplaatsverandering en zegt in art. 76 „Dat voornemen (van woonplaatsverandering) wordt bewezen door eene gedane verklaring zoowel bij het Bestuur der gemeente, welke men verlaat, als bij dat der gemeente, waar de woonplaats wordt overgebragt.

Bij gebreke van verklaring zal het bewijs van het voornemen uit de omstandigheden worden opgemaakt.

Dus zijn hier twee gevallen: 1o. dat het voornemen door eene verklaring wordt bewezen; en 2°. dat, bij gebreke daarvan, het bewijs uit de omstandigheden wordt opgemaakt.

Derhalve is de zaak dood eenvoudig. Ik behoef slechts te verwijzen naar Opzoomer, Burgerlijk Wetboek, aant. op art. 76.

Ik geloof, dat hiermede het geding is beslecht en zou met het reeds aangevoerde dus kunnen volstaan, maar wensch nog kortelijk den gemagtigde van den heer Baesjou in zijne overige argumenten te volgen.

Hij zegt, dat het voornemen van woonplaatsverandering blijkt:

1°. uit de verklaring van den Notaris van Zegwaard, dat hij reeds in 1865 eene buitenplaats bij Voorburg heeft gehuurd. Daaruit blijkt echter niet het voornemen van woonplaatsverandering. Wanneer men toch een huis in eene andere gemeente huurt of koopt, kan daaruit nog niet volgen, dat men in dat huis wil gaan wonen.

2°. Veel minder is nog afdoende, dat de heer Baesjou zijn intrek in een logement te Voorburg heeft genomen. Ik zelf, Mijne Heeren, en wij allen misschien, hebben dikwijls in logementen onzen intrek genomen, zonder dat wij daarom het minste pla[n] hadden ons in die gemeente te vestigen.

3°. Uit de verklaringen van de achttien ingezetenen van Voorburg, dat hij op 1 Mei 1866 zijne woonplaats te Voorburg had. Die verklaring, Mijne Heeren, is zeer aardig en voorkomend, maar ook zeer onvoorzigtig, daar die ingezetenen de gedachten van den heer Baesjou niet konden weten en dus evenmin konden verzekeren, dat hij toen het voornemen had om te Voorburg te gaan wonen.

4°. Uit het aanslagbillet der directe belastingen.

Ik behoef u, Mijne Heeren, slechts te wijzen op de lijsten der hoogstaangeslagenen in de directe belastingen, om dit argument te vernietigen.

In die lijsten ziet men toch, dat een en dezelfde persoon op verschillende plaatsen is aangeslagen, zonder dat hij zijne woonplaats in al die plaatsen te gelijk kunne hebben. Daaruit is dus niets op te maken ten aanzien van het voornemen tot vestiging.

5°. Uit het verhuisbillet van het dienstpersoneel des heeren Baesjou.

Ik moet zeggen niet te kunnen begrijpen, hoe men een stuk, dat zoo sterk tegen den heer Baesjou pleit en dat de krachtigste hefboom is voor het besluit van den Gemeenteraad te Voorburg, als grond van verdediging van den heer Baesjou kan aanvoeren.

Den 3 Mei 1866 is het verhuisbillet ingediend te Voorburg van het *dienstpersoneel* des heeren Baesjou. Die heer heeft dus *geweten*, dat het noodig was zulk een verhuisbillet in te dienen. Maar juist heeft hij zijn *eigen* verhuisbillet eerst ingediend op 11 Augustus 1866, omdat hij nog wilde blijven lid van den Raad en Wethouder te Jutphaas.

Het dienstpersoneel is in Mei te Voorburg in de bevolkingsregisters overgeschreven, maar de heer Baesjou zelf *niet*.

Daarin is juist een krachtig argument gelegen voor het niet-ingezetenschap van den heer Baesjou in Voorburg.

Van daar ook vervalt het beweren van den gemagtigde van den heer Baesjou en van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, dat de heer Baesjou van zijn lidmaatschap van den Raad te Jutphaas zou moeten zijn vervallen verklaard. Dat is een schromemelijke *petitio principii*.

Als het bewezen was, dat de heer Baesjou werkelijk zijn verblijf naar Voorburg had overgebragt, dan had hij te Jutphaas van zijn lidmaatschap van den Raad vervallen moeten zijn verklaard; maar de heer Baesjou heeft domicilie te Jutphaas gekozen en behouden, juist omdat hij nog lid van Raad en Wethouder aldaar wenschte te blijven.

Hij was dus in Mei tot Augustus niet ingezeten van Voorburg; het gaat daarom niet aan te zeggen: dat hij zijn fictief domicilie te Jutphaas had gekozen: Neen, dáár woonde hij tot 12 Augustus; den 12 Augustus veranderde hij van woonplaats, volgens de bepalingen van art. 76 Burgerlijk Wetboek.

Eindelijk heeft de gemagtigde van den heer Baesjou gevraagd: hoe wij meenen te kunnen goedmaken al. 3 van art. 17 der gemeentewet, luidende, dat door het benoemde raadslid wordt overgelegd: „eene verklaring van den Burgemeester, getuigende, dat hij, gedurende het laatste aan zijne verkiezing voorafgaande jaar, zijne woonplaats binnen de gemeente gehad heeft,” en waar den Burgemeester voorschriften worden gegeven ten aanzien van de gronden, waarop zijne afgegeven verklaring rusten moet?

Wij maken dit goed met de regelen van het gezond verstand.

De wetgever heeft niets anders gewild, zegt men, dan eene verklaring van den Burgemeester, volgens diens volkomen subjectieve opvatting: Als dat waar was en het aan den Burgemeester geheel en al overgelaten was de zaken te beoordeelen, ja dan zou dat argument gelden kunnen; maar de gemeente-wetgever wil dat niet; hij wil eene voldoende verklaring van den Burgemeester, steunende op positieve gronden, hij wil geen *subjectieve* opvatting, maar *objectieve* zekerheid.

Ik herhaal het ten slotte: als ik mij beweeg op het terrein des heeren Baesjou, dan wordt de vraag uitgemaakt door alinea 1 van art. 76 Burgerlijk Wetboek.

Dan is het voornemen tot verandering van woonplaats uitgemaakt door de verklaringen van twee gemeentebesturen.

Er komt hier geen onderzoek naar bedoelingen te pas, omdat de quaestie in geschil feitelijk beslist wordt door het verhuisbillet.

Ik meen hiermede mijn gevoelen genoegzaam te hebben toegelicht en zal alleen nog het woord verzoeken, zoo de gemagtigde van den heer Baesjou mij daartoe aanleiding geeft.

De heer Mr. A. Wm. Jacobson: Ik zal, Mijne Heeren, niet op alles antwoorden, door den appellant in het midden gebragt; dit zou ons te ver leiden; maar ik moet toch doen opmerken, dat hij niet goed schijnt gelezen te hebben, wat in de verklaring van den Burgemeester van Jutphaas is geschreven.

Het is toch meer aardig gevonden dan waar, dat de persoon des heeren Baesjou te Jutphaas is gebleven, maar zijn vermogen en fortuin te Voorburg zou zijn overgebragt en gevestigd.

In de verklaring van den Burgemeester van Jutphaas staat letterlijk: „dat hem, „na genomen informatiën, door den kastelein van Bentum alhier is medegedeeld, dat „de heer Baesjou hem daags vóór zijn vertrek naar Voorburg (in de maand April) „gezegd had: zijne woonplaats ten huize van van Bentum voor het vervolg te nemen.” Dus appellant erkent nu toch uit eigen productie, dat de heer Baesjou naar Voorburg is vertrokken in de maand April, en dat hij een domicilie te Jutphaas ten huize van een ander heeft *gekozen*; dit involveert dus van zelf, dat het *werkelijk verblijf*, de *werkelijke woonplaats* sedert April is overgebragt naar elders; want hoe zou anders dat „nemen” van woonplaats bij van Bentum te pas komen? en, Mijne Heeren, meer heb ik niet noodig in dit geschil, want dan is er te Jutphaas een *fictief* domicilie, en dat kent onze gemeentewet niet, noch ons staatsregt. Men moet dan ook *per se* erkennen, dat dat nemen en ontvangen van ontslag als Raadslid en Wethouder niets beteekent. Op den laatsten April had de heer Baesjou zijn lidmaatschap te Jutphaas *ipso jure* verloren. Dat zegt art. 25 gemeentewet, en men behoefde niet zijne toevlugt te nemen tot een beroep op art. 84 gemeentewet, want datzelfde wordt reeds gelezen in art. 18. En gij hebt straks gehoord, hoe de Regering zeide, dat dit artikel en dus ook art. 84 alleen van toepassing zijn kan, zoo men lid kan blijven; — niet als men een der radicalen van art. 19 verliest. Nu kan men wel beweren, dat in het *for intérieur* van den heer Baesjou het voornemen bestond om Lid van den Raad en Wethouder te Jutphaas te blijven, maar wij hebben met dat *for intérieur* niets te maken, dat kon niet, dat is reeds herhaaldelijk uitgemaakt; ik wijs u nogmaals o. a. op het besluit van 28 Maart 1855 (*Staatsblad* n°. 42).

Mijn geachte confrère heeft ook niet goed gelezen Opzoomer.

Ik lees eenvoudig daarin: „dat, terwijl de inwoning zelve een uiterlijk feit is, dat gemakkelijk valt te kennen, het voornemen, als in het innerlijke alleen van den mensch bestaande, slechts uit zulke uiterlijke verrigtingen te kennen is, die het aan den dag brengen”, en „dat die verrigtingen gewoonlijk van zeer verschillenden aard zijn, waaruit als zoovele omstandigheden het voornemen moet worden opgemaakt.”

Wij debatteren nu *niet*: of de heer Baesjou op 11 Augustus *woonplaats* te Voorburg had, maar wel of dit het geval was op 1 Mei 1866, en wat nu het voornemen *daartoe*, *niet* wat het zich vestigen op 11 Augustus, betreft, dat moet *per se* worden opgemaakt uit de omstandigheden.

Zulke omstandigheden doet ook Boissevain ad art. 19, aant. *e*, gelden bij twijfel van twee of meer woonplaatsen, namelijk wanneer iemand in ieder zijner woonplaatsen een gedeelte van het jaar doorbrengt, nooit bij *fictief* domicilie, zoo als hier, en dan geeft hij de volgende kenmerken voor het *hoofdverblijf*:

a. de gemeente, waar iemand in de directe belastingen is aangeslagen, hier te Voorburg;

b. waar hij op de kiezerslijsten is geplaatst; hier kon dit niet, omdat de heer Baesjou verzuimd had zich aan te geven;

c. waar hij zich op het bevolkings-register heeft aangegeven; dit heeft hij te Voorburg gedaan, maar te laat, en zonder schuldverzuim;

d. waar hij in authentieke of onderhandsche acte zijne woonplaats opgeeft; dit heb ik niet bewezen, maar wel dat hij voor twee jaar en een optie-jaar een buiten heeft gehuurd om te betrekken 1 Mei 1866;

e. waar hij schutter is; ik geloof, dat de heer Baesjou niet meer dienstpligtig is;

f. ingeval van twijfel zijne oudste woonplaats als *werkelijk verblijf*. Maar hier is geen twijfel, want zijn *werkelijk verblijf*, ook naar het eigen sustenu van appellant, was sedert 1 Mei 1866 te Voorburg, alleen zijn *gekozen verblijf* tot bevrediging van zijn *for intérieur*, was Jutphaas.

Ook het argument van hoogstaangeslagenen is meer aardig dan waar, want het kan hier niet toegepast worden. Hetzelfde zou toch omtrent Jutphaas in betrekking tot Voorburg kunnen gelden. Waarom heeft appellant geen aanslagbiljet van Jutphaas in het geding gebragt? Men kon het niet, omdat het er niet was; alleen te Voorburg was de heer Baesjou van Vronesteyn aangeslagen.

Tegenover alle argumenten wordt niets aangevoerd dan het vage *for intérieur*, het *kiezen* van domicilie, het „wordt geacht", het „wordt gehouden"; — niets meer.

Hiermede geloof ik van de quaestie te kunnen afstappen, maar wenschte mij alleen te zuiveren zelfs van de zijdelingsche blaam, alsof ik de tolk zou zijn van de kwaadwillige geruchten en praatjes uit Voorburg.

Ik heb juist gezegd, dat ik den hartstogt niet in deze zaal wenschte over te brengen. Mijn geachte confrère kan volkomen in de goede trouw zijn, als hij het beste denkt van den Gemeenteraad van Voorburg in deze zaak; want ik zal omtrent dit alles alleen zeggen, dat er te Voorburg buiten den Gemeenteraad heerscht een kwade geest, die op den Raad zijn invloed doet gelden. De Raad is welligt zelf onbewust, dat hij aan dien kwaden geest toegeeft.

Ik heb de eer de Afdeeling te verzoeken te adviseren, zoo als straks door mij is geconcludeerd.

De heer Mr. J. van Gigch: Nog een enkel woord, Mijne Heeren! De geheele quaestie komt met een paar woorden hierop neder: heeft de heer Baesjou op 1 Mei zijn *sedes rerum et fortunarum* naar Voorburg overgedragen? Men zegt: ja! Ik antwoord: neen, want het feit, dat *hij zelf* naar die gemeente zijne woonplaats zou hebben overgebragt, blijkt niet genoegzaam uit die handeling.

Als nu het Burgerlijk Wetboek dat voornemen in het onderhavige geval door verklaringen wil *bewezen* zien, dan is de quaestie uit, als die verklaringen er zijn. Die verklaringen zijn gegeven op 11 en 12 Augustus, en van dat oogenblik af was er dus wettelijke verandering van woonplaats. Daartegen wordt geen tegenbewijs toegelaten.

Wat nu betreft mijn slecht lezen van Opzoomer. Mijn confrère heeft nog erger gedaan: hij heeft gebrekkig gelezen, want hij heeft juist opgehouden dáár, waar Opzoomer interessant begint te worden. Wanneer ik toch, waar hij is opgehouden een paar regels verder lees, dan blijkt het, dat het daar juist voor de vraag, die wij thans behandelen, hoogst belangrijk is. Overigens veroorloof ik mij de aandacht van deze Afdeeling te vestigen op art. 76 bij Opzoomer Burgerlijk Wetboek.

De reden, waarom wij geen aanslagbillet uit Jutphaas hebben in het geding gebragt, is dat dit niets zou bewijzen en ook overbodig is.

Hiermede kan ik volstaan; doch ik wensch alleen nog te doen opmerken, dat ik in het algemeen aan geen booze geesten geloof, en het allerminst aan hun bestaan te Voorburg.

De Voorzitter: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het beroep van D. Kluifhoofd, Secretaris van de gemeente Numansdorp, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland betreffende de benoeming van een Secretaris en Penningmeester der polders Nieuw- en Klein-Cromstreijen.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Boot. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Boot: Mijne Heeren! Op 31 Julij jl. waren de stemgeregtigde Ingelanden van vier polders Nieuw-Cromstrijen, Klein-Cromstrijen, het Munnikenland en Westmaasnieuwland opgeroepen door hunne respective besturen tot vergaderingen des voormiddags in eene herberg te Klaaswaal, ter benoeming van secretarissen en penningmeesters. Bij den oproepingsbrief voor de Ingelanden van Nieuw-Cromstrijen was, ingevolge art. 15 van het algemeen polderreglement van Zuid-holland, een tweetal voorgedragen, bestaande uit de heeren B. W. Los en D. Kluifhoofd, en voor het Penningmeesterschap datzelfde tweetal. Ook het Polderbestuur van Klein-Cromstrijen had hetzelfde tweetal in dezelfde orde voor het Secretariaat en Penningmeesterschap bij dat Bestuur voorgedragen.

De beide kandidaten verschenen er elk als gemagtigde van verschillende stemgeregtigden en namen aan de stemming deel. De uitslag was, dat de heer Los bij beide besturen tot Secretaris en Penningmeester werd gekozen.

De heer Kluifhoofd, die in de vergadering eene menigte bezwaren achtereenvolgens tegen — zoo als hij beweerde — plaats grijpende onregelmatigheden had geopperd, zond op 5 Augustus aan Gedeputeerde Staten eene uitvoerige memorie in, houdende zijne grieven tegen de gehoudene verkiezingen, voor zooveel de polders Nieuw- en Klein-Cromstrijen betreft, en voorziening vragende volgens art. 37 van het algemeen reglement.

Die bezwaren komen in substantie op de volgenden neder: dat art. 18 van het reglement niet is nageleefd, omdat *niet* vóór de verkiezing des Penningmeesters het bedrag en de aard van den door hem te stellen borgtogt is bepaald;

dat de voorzitters van elk Stembureau niet hebben voldaan aan zijn verlangen om de overgelegde procuratiën voor te lezen, hetgeen hij had noodig geacht, omdat hij wist, dat zijne tegenpartij, de kandidaat Los, volmagten zoude overleggen, die *ongeldig* waren;

dat hij zóó zich geplaatst had, dat hij de ingeleverde volmagten kon inzien, en daar zijne bedenkingen tegen sommigen daarvan geen ingang gevonden hebben, hij alsnu van Gedeputeerde Staten voorziening vraagt ten aanzien der volgende punten: 1°. dat door hem is aangeboden eene volmagt om te vertegenwoordigen de erven D. van der Linden, welke volmagt was voorzien van de handteekeningen van al de belang- of regthebbenden in het onverdeeld eigendom, gedagteekend 29 Julij jl. en behoorlijk geregistreerd. Daartegen werd verzet gedaan door adressants tegenpartij, die eene volmagt toonde van een voogd over minderjarigen in dien boedel, gedagteekend 20 Julij jl., op grond, dat die volmagt, welke niet eens van het doen van verzet gewaagde, hoezeer ouder dan de zijne, later was geregistreerd;

2°. dat door genoemden B. W. Los werd ingeleverd eene volmagt, afgegeven door Dirk Bierheuvel, geteekend met een kruisje, waartegen door adressant wordt aangevoerd, dat iemand, die niet kan schrijven, geene onderhandsche volmagt kan geven;

3°. dat er nog werd ingediend eene volmagt, afgegeven door den heer Mutsaers te 's Gravenhage, die, naar adressants oordeel, niet geldend was, zoo daarbij niet was gevoegd het schriftelijk bewijs, waaruit bleek, dat die heer was geregtigd om namens anderen die volmagt te geven;

4°. dat door B. W. Los eene volmagt werd ingediend voor de landen, behoorende aan de Diaconie-Armen van Klaaswaal, zonder overlegging van een schriftelijk bewijs, dat de persoon, die de volmagt had geteekend, daartoe was geregtigd;

5°. dat op dezelfde wijze werd gestemd voor de landen, behoorende aan de Heilige Geest- en Diaconie-Armen van Klaaswaal;

6°. dat op de lijst van stemgeregtigde Ingelanden voorkomen drie stemmen ten name van de Heilige Geest-Armen van Klaaswaal en de Diaconie-Armen van Numansdorp. Adressant gaf te kennen, dat hij voor dit onverdeeld eigendom wilde

stemmen, krachtens eene volmagt, die hij overlegde, afgegeven door de Bestuurders der Diaconie-Armen van Numansdorp, waarbij waren gevoegd uittreksels uit het resolutieboek van den Kerkeraad te Numansdorp. Het Bureau van stemopneming verzette er zich tegen.

7°. dat op de lijst van stemgeregtigde Ingelanden voorkomen 10 stemmen ten name van Cornelis Quartel, waartegen adressant de opmerking maakte, dat die stemmen niet konden worden uitgebragt, omdat die Ingeland overleden en de boedel verdeeld was, zoodat art. 24, laatste zinsnede, van het algemeen reglement in deze niet kon worden ingeroepen. Adressant gaf bij die gelegenheid te kennen, dat hij de bewijzen in handen had, dat de boedel van den hier bedoelden Ingeland Cornelis Quartel was verdeeld. Dien ten gevolge werd afgezien van het aanvankelijk genomen besluit om dezen boedel als onverdeeld te beschouwen en een der erfgenamen te doen optreden volgens meergenoemd art. 24. Adressant beweerde verder, dat, aangezien de nieuwe eigenaren hadden verzuimd zich krachtens art. 32 te doen brengen op de lijst van stemgeregtigde Ingelanden, dit nog staande de vergadering kon geschieden, mits zij de bewijzen daartoe overlegden. Ook op deze bewering werd geen acht geslagen. Zonder dat werd voldaan aan de duidelijke bepaling van de laatste twee zinsneden van art. 32 van het algemeen reglement, gaf B. W. Los te kennen, dat hij volmagt had van de nieuwe eigenaren, drie in getal. Zonder dat die drie nieuwe eigenaren waren gebragt op de lijst van stemgeregtigde Ingelanden, keurde het Bureau van stemopneming de door B. W. Los aangeboden volmagten goed, niettegenstaande één dier eigenaren mede met een kruisje had geteekend, als niet kunnende schrijven, en liet het de stemming toe.

8°. dat op de lijst van stemgeregtigde Ingelanden staat vermeld Arie de Zeeuw, waarvoor als gemagtigde optrad B. W. Los, met de mededeeling, dat die Ingeland was gesteld onder curatele en de volmagt was afgegeven door Bastiaan de Zeeuw, in hoedanigheid van curator. Daartegen werd door adressant beweerd, dat bij die volmagt moest worden overgelegd het schriftelijk bewijs, dat bedoelde B. de Zeeuw curator was, even als adressant, die evenzeer als curator voor een onder curatele gestelden Ingeland optrad, daartoe acten van benoeming en beëediging overlegde. Het Bureau van stemopneming liet niettemin de stemming door B. W. Los toe.

De uitslag der stemming voor den polder Nieuw-Cromstrijen was, dat de eerste kandidaat B. W. Los had bekomen 256 en de tweede kandidaat, de adressant 204 stemmen.

Adressant beweert nog, dat, zoo de stemmen werden vereenigd, die ten zijnen nadeele waren uitgebragt of willekeurig buiten stemming gehouden, opleverende een getal van 64 stemmen, met de op adressant uitgebragte 204 stemmen, dan niet B. W. Los, maar adressant de benoemde zou zijn, althans benoemd had kunnen worden.

Tegen de benoeming van een Secretaris en Penningmeester voor den polder Klein-Cromstrijen voert adressant hoofdzakelijk de volgende bezwaren aan. In de eerste plaats geldt hier als in het vorig geval het verzuim over de bepaling van het bedrag en den aard van den borgtogt voor den Penningmeester. Verder geeft adressant te kennen: 1o. dat door A. Rosmolen is gestemd voor de eigendommen van den Grooten Armen van Klaaswaal, zonder overlegging van eene voldoende volmagt; 2o. dat door Jacob Mast is gestemd voor de minderjarige Baronnesse van Brienen, op eene volmagt, afgegeven door den Rentmeester, den heer Mutsaers te 'sHage, zonder overlegging van het schriftelijk bewijs, dat die Rentmeester daartoe was geregtigd; 3°. dat door B. W. Los is gestomd voor de Diaconie-Armen van Klaaswaal, op volmagt, zonder dat werd overgelegd het schriftelijk bewijs, waaruit bleek, dat de persoon, die de volmagt heeft geteekend, daartoe was geregtigd; 4°. dat door J. de Jong werden uitgebragt voor Joh. van der Linde 53 stemmen. De polder Klein-

Cromstrijen bevat, blijkens overgelegde lijst, 206 geldende stemmen, zoodat hier is gehandeld in lijnregten strijd met art. 25, 2de zinsnede, van het algemeen reglement voor de polders in Zuidholland; en 5o. dat, toen adressant voor Klein-Cromstrijen kwam stemmen, hij als Bureau van stemopneming twee personen vond, namelijk den Voorzitter van den polder en een lid van het Bestuur. Het derde lid van het Stembureau was, volgens verklaring van den Voorzitter, bij ontstentenis van een lid van het Bestuur, een stemgeregtigd Ingeland, welke zich even uit het lokaal, waar de stemming plaats vond, had verwijderd. Het tegenwoordig zijnde lid van het Bestuur deelde aan adressant nader mede, dat bedoelde afwezigheid van zijn medelid van het Stembureau bijna een uur heeft geduurd, tijdens de gelegenheid tot stemming openstond, zonder dat het Bestuur een ander, in plaats van den afwezige, heeft aangewezen ter vervanging. Hoewel adressant te kennen geeft, dat deze laatste onregelmatigheid zijne benoeming niet heeft verhinderd, meende hij niettemin van zijn regt, toegekend bij art. 37 van het algemeen reglement, gebruik te moeten maken.

Op die bezwaren zijn de betrokken polderbesturen gehoord, en in eene, door tusschenkomst van den Burgemeester van Klaaswaal ingezonden memorie van antwoord geven zij hoofdzakelijk te kennen: dat, daar er geene verandering was noodig geoordeeld in den vroegeren door den Penningmeester gestelden borgtogt, geene nieuwe bepaling daarvoor bij deze benoeming noodig was;

dat de beoordeeling der volmagten aan het Stembureau, het Polderbestuur, is overgelaten, dat zich met onpartijdigheid van die taak heeft gekweten;

Ad 1um. dat de volmagt van den voogd der minderjarigen in den boedel van der Linden is aangenomen, omdat die later was geregistreerd, en de registratie alleen *date certaine* geeft aan onderhandsche acten;

Ad 2um. dat de volmagt, met een kruisje geteekend, is toegelaten, omdat twee getuigen de stelling van het kruisje door de procuratiegeefster hadden bevestigd;

Ad 3um. dat het genoeg bekend is, en op de autoriteit van den heer Mutsaers zelven voldoende mag worden aangenomen, dat deze is de algemeene Administrateur der goederen van Mevrouw de Baronnesse van Brienen, geb. d'Hoogvorst, zoo voor haar eigen hoofd als in betrekking van moeder en voogdesse van hare eenige minderjarige dochter; en het Stembureau, die qualiteit kennende, geregtigd is om van het bestaan dier qualiteit geen schriftelijk bewijs te verlangen;

Ad 4um en 5um. dat degenen, die voor de Diaconie-Armen en voor de Heilige Geest- en Diaconie-Armen te Klaaswaal de volmagten hadden afgegeven ter plaatse der stemming, persoonlijk algemeen als daartoe bevoegd bekend stonden;

Ad 6um. dat de bestuurders der Diaconie-Armen van Numansdorp slechts volmagt konden geven in overeenstemming met de mede-beheerders van dien gemeenschappelijken eigendom te Klaaswaal; en dat, toen de Wethouder Rosmolen zich tegen de toelating dier procuratie verzette, voldoende daaruit bleek, dat die volmagt niet in zamenwerking met de beheerders te Klaaswaal gegeven was en dus moest worden afgewezen;

Ad 7um. dat de boedel de Quartel alsnog onverdeeld op het gaarderboek stond; maar dat, al ware die boedel als verdeeld door het Stembureau beschouwd, dan nog de procuratie moest worden aangenomen, daar aan vier kinderen bij de verdeeling het land in eigendom was toegewezen, en de twee andere kinderen geld hadden ontvangen, en die vier eigenaren de procuratie hadden geteekend, terwijl een hunner als stemmend Ingeland zelf ter vergadering tegenwoordig was;

Ad 8um. dat de onder-curatele-stelling van Arie de Zeeuw een bekend feit was en het Stemburean daarom geene legitimatie van Bastiaan de Zeeuw als curator meende te moeten eischen.

De polderbesturen zeggen voorts in die memorie, dat, al mogten er al enkele

stemmen gerekend worden op Kluifhoofd, in stede van op Los te zijn uitgebragt, en deze dus nog aan den eerstgenoemde worden toegekend, dan toch in geen geval de stemmen dier eigenaren in den boedel de Quartel, even als die van den curator de Zeeuw, zamen 13 stemmen, ten zijnen voordeele mogen geteld worden; dat dus de 64 stemmen, die de adressant aan zich zelven toerekent, met 13 moet worden verminderd, d. i. op hoogstens 51 gesteld, en dat, als men die aftrekt van de 256 stemmen, op den heer Los uitgebragt, deze zoude hebben gehad 205 stemmen en dan toch de gekozene zoude geweest zijn.

Ten aanzien der grieven van den adressant tegen de wijze van handelen bij de verkiezingen in den polder Klein-Cromstrijen, merkt het betrokken Bestuur op, dat de solutie omtrent de procuratie, afgegeven door den heer Mutsaers, zonder overlegging van een bewijsstuk aangaande zijne betrekking van Administrateur voor de minderjarige Baronnesse van Brienen, — omtrent het stemmen van den heer Rosmolen voor het Armbestuur van Klaaswaal, zonder procuratie van dat Armbestuur of zonder schriftelijk bewijs zijner bevoegdheid om daarvoor op te treden, en omtrent de toelating van den gemagtigde voor de Diaconie-Armen aldaar, zonder schriftelijk bewijs van de qualiteit des lastgevers, — dezelfde is, als bij punt 3, 4 en 5 gegeven is ten aanzien der verkiezingen in Nieuw-Cromstrijen.

Ten aanzien van het vierde bezwaar merkt het Bestuur van Klein-Cromstrijen op: dat de polder heeft 213 bunders, 13 roeden, 16 ellen, waarvan 74 roeden is 53 stemmen. Al trekt men een paar stemmen af, dan zoude dit den adressant toch niet baten.

Wat eindelijk betreft de tijdelijke afwezigheid van een lid van het Stembureau, noemt het Bestuur het daaruit geput bezwaar eene gezochte en onbewezen chicane, waaraan te minder waarde te hechten is, omdat de adressant zelf erkent, dat daardoor geen hinder is veroorzaakt.

Gedeputeerde Staten, hebben bij resolutie van 27 Augustus ll., den adressant te kennen gegeven, dat zij de gevraagde voorziening niet konden verleenen, op grond, dat, volgens art. 37 van het algemeen polderreglement, ieder, die bij de verkiezing heeft gestemd, ter zake van onregelmatigheid, die daarbij heeft plaats gehad, daarvan binnen acht dagen voorziening kan vragen bij deze vergadering; dat *in casu* geen sprake is van de verkiezing van een lid van Bestuur, maar van de benoeming van een Secretaris en Penningmeester, op welke benoemingen het voorschrift in art. 37 van het reglement niet is van toepassing verklaard, zoo als duidelijk blijkt uit de laatste alinea van art. 43 van het reglement; dat voor de toepassing van art. 91 van het algemeen polderreglement wordt gevorderd, niet dat er onregelmatigheden zijn voorgevallen bij het nemen van een besluit door stemgeregtigde Ingelanden, maar dat het genomen besluit in strijd is met de wet, met het reglement, of andere wettig bestaande verordeningen, of kan strekken ten nadeele van den algemeenen waterstaat, van dien van den polder of van andere waterschappen, of waarbij het belang van een gedeelte der Ingelanden ten behoeve van het andere deel blijkbaar wordt benadeeld; dat in de door den adressant overgelegde memorie alleen wordt gesproken van onregelmatigheden, gepleegd bij de benoeming van B. W. Los, op 31 Julij ll., tot Secretaris en Penningmeester van de genoemde polders, doch dat daarin niet wordt beweerd, veelmin bewezen, dat het besluit zelf der benoeming zoude zijn in strijd met de wet of zoude vallen in een der hiervoor genoemde en bij art. 91 aangegeven termen van vernietiging.

De adressant is alzoo door Gedeputeerde Staten verklaard niet-ontvankelijk te zijn, en over de door hem ingebragte bezwaren is dan ook geene uitspraak gedaan.

Tegen die resolutie is nu gerigt het beroep van den adressant op den Koning (dat door den Minister van Binnenlandsche Zaken, op 's Konings magtiging, bij brief van 15 October jl., bij deze Afdeeling van den Raad van State aanhangig is gemaakt).

Daarin geeft de adressant Kluifhoofd te kennen, dat door heeren Gedeputeerde Staten wordt beweerd, dat art. 37 van het algemeen reglement *in casu* niet van toepassing is, omdat het niet geldt eene verkiezing van een lid van het Bestuur, maar eene benoeming van Secretaris en Penningmeester, zoo als duidelijk zou blijken uit de laatste zinsnede van art. 43 van het reglement.

Adressant veroorlooft zich tegen deze bewering aan te merken:

a. dat juist de laatste zinsnede van genoemd art. 43 verwijst naar art. 35, welk artikel is begrepen in § 2 van hoofdstuk V, handelende over de verkiezingen;

b. dat artt. 5, 6, 8 en 9 van het algemeen reglement evenzeer gewagen van benoeming van leden van het Bestuur, als art. 15 van benoeming van Secretaris en Penningmeester, alleen met dit onderscheid, dat de laatsten worden benoemd in eene vergadering van stemgeregtigde Ingelanden, op voordragt van het Bestuur;

c. dat, om tot benoeming te geraken, ook *in casu* verkiezing is gehouden;

dat wijders door heeren Gedeputeerde Staten wordt beweerd, dat voor de toepassing van art. 91 van het algemeen reglement het niet voldoende is, dat er onregelmatigheid is voorgevallen bij het nemen van een besluit door stemgeregtigde Ingelanden.

Adressant brengt daarop in het midden: *a.* dat hij voldoende heeft aangetoond, dat de wijze, waarop de benoemingen zijn geschied, in vele opzigten strijdig is met de bepalingen, vervat in het algemeen reglement, zoodanig zelfs, dat daardoor voor Nieuw-Cromstrijen invloed is uitgeoefend op de benoemingen. Hij leidt daaruit af, dat een besluit, onder dergelijke omstandigheden genomen, evenzeer is in strijd met het algemeen reglement.

b. dat, naar zijn bescheiden oordeel, indien de leer van heeren Gedeputeerde Staten opgaat, voor Ingelanden de mogelijkheid is verloren om de wijze van handelen, in eene vergadering van Ingelanden gevolgd om te komen tot een besluit of benoeming, aan een onpartijdig onderzoek te onderwerpen; en zoo doende dergelijke vergadering zou kunnen goedvinden, zelfs met ter-zijde-stelling van het algemeen reglement, op de haar geschikt voorkomende wijze besluiten te nemen, indien maar dat besluit zelf niet strijdig is met wet of reglement;

c. dat dergelijke zienswijze slechts tot willekeur en verwarring kan leiden, althans deze worden gesteund door de onzekerheid, waarin heeren Gedeputeerde Staten hebben gemeend deze zaak te moeten laten.

Gedeputeerde Staten, wien dat request is in handen gesteld, berigten daarop, dat de door den adressant gevraagde voorziening, steunende op art. 37 van het reglement, niet kan worden toegepast bij de onderwerpelijke benoeming; daar *in casu* niet wordt gehandeld over benoeming van leden voor het Bestuur, waarvoor de te vervullen formaliteiten zijn omschreven in de artt. 33 tot 37 van het algemeen polderreglement, maar het hier geldt de benoeming van secretarissen en penningmeesters, waaromtrent de voorschriften van art. 43 van het algemeen reglement moeten worden nageleefd, waarop, zoo als Gedeputeerde Staten aantoonen, art. 37 voormeld niet van toepassing is. Gedeputeerde Staten achten voorts, dat er geene voldoende gronden aanwezig zijn om gebruik te maken van de bevoegdheid, hun bij art. 91 van het algemeen reglement toegekend, om het besluit van Ingelanden te vernietigen.

Nog is door den adressant eene memorie aan deze Afdeeling van den Raad van State ingezonden, welke geene nieuwe argumenten bevat, doch waaruit toch dit moet worden aangehaald: „dat (volgens den adressant) het Polderbestuur van Klein-Cromstrijen het bedrag der in een polder geldende stemmen niet juist berekent; dat toch art. 23 van het algemeen reglement zegt, dat elke bunder geeft één stem, derhalve dat de roeden en ellen niet medeberekend worden. Op deze wijze kan ook het aantal geldende stemmen, dat een polder bevat, ver blijven beneden het cijfer, dat de grootte van den polder in bunders uitdrukt. Adressant toont door een voor-

beeld aan, dat alzoo de polder Klein-Cromstrijen, groot 213 bunders, 13 roeden en 16 ellen, niet bevat 213 stemmen, doch slechts volgens overgelegden staat 206, waarvan een vierde beloopt 51.

Ik meen hiermede voor rapport te kunnen volstaan. Er zal alzoo een ontwerp-besluit aan Zijne Majesteit moeten worden voorgedragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. *het beroep van den Raad der gemeente Losser en van G. M. Blokhoff, J. Heghuis, J. Mollink en J. Teggeler van een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel, waarbij de vier laatstgemelden niet als leden van den Gemeenteraad zijn toegelaten.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! Dit geschil van bestuur is, krachtens 's Konings magtiging, op den 19 October jl. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

In de gemeente Losser, provincie Overijssel, had op den 17 Julij 1867 de stem-inlevering plaats voor de benoeming van vier leden van den Gemeenteraad. Er werden uitgebragt 81 geldige stemmen, waarvan 36 op J. Heghuis, 29 op J. Mollink, 27 op J. I. Tulleners, 27 op G. Smit, 26 op G. M. Blokhoff, 25 op L. Subberink, 22 op J. Teggeler, 15 op G. Bloemen. De overige stemmen waren in mindere mate op onderscheidene andere personen uitgebragt.

Het Stembureau verklaarde mitsdien, dat niemand de volstrekte meerderheid verkregen had en plaatste op de lijst voor de herstemming de acht hiervoren genoemde personen, die de meeste stemmen hadden verkregen.

Op den 30 Julij heeft de herstemming plaats gehad, waarbij de meeste stemmen zich vereenigden op G. M. Blokhoff, J. Heghuis, J. Mollink en J. Teggeler.

Bij de opening der stembriefjes op den 17 Julij hadden eenige kiezers bedenkingen geopperd tegen het plaatsen op de lijst voor de herstemming van G. Bloemen en G. Smit, omdat meer dan één persoon van dien naam in de gemeente Losser woont, en dat de daarop uitgebragte stemmen, als geen persoon duidelijk aanwijzende, niet als geldig konden worden beschouwd.

De Gemeenteraad van Losser heeft, bij besluit van 3 September 1867, de vier genoemde personen, aan wie door het Stembureau de geloofsbrieven waren uitgereikt, toegelaten als leden van den Raad.

Gedeputeerde Staten der provincie Overijssel hebben op den 7 Augustus inlichting gevraagd aan Burgemeester en Wethouders van Losser omtrent de bedenking, door de bedoelde kiezers geopperd, en mededeeling verlangd van extracten uit het bevolkings-register, om daaraan de bedoelde bedenking te toetsen.

Op den 19 Augustus daaraanvolgende hebben Burgemeester en Wethouders van Losser berigt: dat het Bureau van stemopneming, bij het plaatsen der namen van G. Bloemen en G. Smit op de lijst voor de herstemming, geen oogenblik in twijfel is geweest, wie dergenen, die dien naam dragen, door de kiezers konden bedoeld zijn; — dat zijn oordeel steunde op de bekendheid met de personen, en op de wetenschap, dat de openbare meening de door het Bureau bedoelde G. Bloemen en G. Smit als kandidaten had aangewezen; — dat, naar hunne zienswijze, het Bureau van stemopneming niet anders konde handelen dan het heeft gedaan, en teregt de verdere beslissing over de vraag, welke personen de kiezers bedoelden of op het

oog hadden, moest worden overgelaten aan den Gemeenteraad, bij gelegenheid van het onderzoek der geloofsbrieven.

Bij dit berigt waren gevoegd de verlangde extracten, waaruit blijkt, dat in de gemeente Losser wonen: Gradus Bloemen, geboren 4 September 1828, wever; — Gerardus Bloemen, geboren 23 September 1823, akkerbouwer en veehouder; — Gerardus Smit, geboren 21 Januarij 1807, wever; — en Gerhardus Smit, geboren 3 November 1830, logementhouder.

Bij besluit van den 18 September daaraanvolgende hebben Gedeputeerde Staten het besluit van den Gemeenteraad tot toelating van de vier genoemde personen als raadsleden vernietigd, op grond, dat er twee personen wonen in de gemeente, die den naam voeren van G. Smit, en twee, die den naam dragen van G. Bloemen; dat geene enkele reden is bekend geworden, waarom op goede gronden zou kunnen worden aangenomen, dat de kiezers, hunne stem op G. Smit en G. Bloemen uitbrengende, reeds daardoor zouden hebben aangewezen, welken der personen, die dien naam voeren en die geen van allen deel uitmaakten van den Gemeenteraad, zij bedoelden; — dat dus werkelijk de op die namen uitgebragte stemmen moeten geacht worden geen persoon duidelijk aan te wijzen; zoodat die namen niet hadden mogen voorkomen op de lijst, in art. 104 der kieswet bedoeld, waardoor de daarop gevolgde herstemming is gevicieerd; en dat in hunne plaats dus op de lijst hadden moeten zijn gebragt de namen van J. H. Morsink en G. Blom, die ieder 8 stemmen verkregen; — dat de Raad ook strijdig had gehandeld met een antecedent, door hem gesteld in 1865, toen hij, op volkomen gelijke gronden, had besloten tot niet-toelating van B. Schafteleer, hoezeer ook destijds door het Bureau van stemopneming de bedoeling der kiezers niet werd betwijfeld; in welke beslissing zij Gedeputeerde Staten, na onderzoek der zaak, destijds hebben berust.

Bij adres, gedagteekend 28 October 1867, is de Gemeenteraad tegen dit besluit in beroep gekomen bij den Koning, op grond, dat door de publieke opinie de twee personen, de bedoelde namen dragende, als kandidaten voor den Raad waren aangewezen; dat bovendien het Stembureau teregt had gehandeld, omdat het door sommige kiezers geopperd bezwaar toen op geenerlei wijze was gestaafd; — dat in groote gemeenten, wanneer de leer van Gedeputeerde Staten opging, het onmogelijk zou zijn, althans dikwijls, met zekerheid te weten, of men den naam van iemand op de lijst voor de herstemming zou mogen plaatsen, omdat het onmogelijk is te weten, op het oogenblik, dat de beslissing moet worden uitgebragt, of er soms meerdere personen in de gemeente wonen, die dezelfde namen en voornamen voeren; — dat bij den Raad ook geen twijfel heeft bestaan over de bedoeling der kiezers, welke bedoeling was om twee personen, de namen van G. Smit en G. Bloemen dragende, die als kandidaten bekend stonden, als leden te kiezen; — dat het antecedent, door Gedeputeerde Staten aangehaald, hier niets kan afdoen, omdat toen genoemd werden twee personen van gelijken naam, als kandidaten, die even geschikt waren om het lidmaatschap van den Raad te bekleeden; — dat echter in het tegenwoordig geval één van de twee G. Smit en één van de twee G. Bloemen wevers zijn, terwijl hunne naamgenooten maatschappelijk hooger zijn geplaatst, — zoodat daaruit mag worden opgemaakt, dat de kiezers de laatsten hebben bedoeld; — dat geen naam van G. Blom, door Gedeputeerde Staten genoemd, in de gemeente bekend is; waaruit zij afleiden, dat Gedeputeerde Staten minder dan het Stembureau met de personen in de gemeente bekend zijn.

G. M. Blokhoff, J. Heghuis, J. Mollink en J. Teggeler voornoemd hebben, bij adres van den 28 September jl., in zich insgelijks in beroep voorzien bij den Koning tegen de beslissing van Gedeputeerde Staten. Zij beweren, dat het meerendeel der kiezers te Losser hunne goedkeuring hechten aan de handeling van het Kiesbureau, en speciaal overtuigd zijn, dat met de in herstemming gebragte personen van G. Smit

en G. Bloemen worden bedoeld de logementhouder, in het huis n°. 39 te Losser, en de landbouwer, wonende in de wijk Lutte. Ten bewijze daarvan leggen zij eene verklaring over van 71 der 140 in de gemeente Losser aanwezige kiezers.

Gedeputeerde Staten, in wier handen deze adressen en stukken zijn gesteld ten fine van consideratiën en advies, hebben daarop den 9 October jl. hoofdzakelijk berigt, dat, naar hun oordeel, de vraag, wie de kiezers bedoeld hebben, niet kan afhangen van het altijd onzeker oordeel over de al- of niet-geschiktheid; dat, volgens de wet, ieder benoembaar is, die de wettelijke vereischten bezit, en dat de wil der kiezers duidelijk moet zijn uitgedrukt; dat, bij afwijking van dit beginsel, plaatselijke willekeur de bovenhand zou hebben; dat geen der acht personen, die op de lijst voor de herstemming zijn gebragt, leden waren van den Gemeenteraad.

In deze zaak zal alsnu een ontwerp van besluit aan den Koning moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Zeven-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 4 *December* 1867.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron Mackay van Ophemert en Zennewijnen.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries.
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De Voorzitter: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 15 November ll., n°. 61, houdende beslissing van *het geschil over het domicilie van onderstand van J. H. Arnold, weduwe van J. van der Voort* (zie het verslag over deze zaak op blz. 280—282).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil over het onderstands-domicilie van Johanna Henriette Arnold, weduwe van der Voort;
Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 6 November 1867, no. 55;
Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 14 November 1867, n°. 103, 7de Afdeeling;
Overwegende:
datgenoemde behoeftige in Januarij 1867 te Amsterdam in geneeskundige be-

handeling is opgenomen voor rekening van Alkmaar, waar zij had opgegeven den 4 Maart 1792 geboren te zijn; doch dat het Bestuur van laatstgenoemde gemeente de armlastigheid heeft ontkend, op grond, dat de geboorte aldaar niet genoegzaam zou zijn bewezen;

dat het éénige, hetwelk ten bewijze van de geboorteplaats is aangevoerd, bestaat in eene vermelding in de huwelijks-acte der armlastige van den 16 April 1815, ingeschreven in het register van huwelijken van de gemeente Alkmaar over vermeld jaar, en houdende, dat „Johanna Henriette Arnold is geboren en woonachtig alhier;" dat, wel is waar, in die acte mede vermeld staat, dat de ouders der behoeftige bij de voltrekking van haar huwelijk tegenwoordig waren; maar dat daaruit niet blijkt, dat het in die acte voorkomende te kennen geven aangaande de geboorteplaats zou zijn afkomstig van hare ouders;

dat een langdurig en naauwgezet onderzoek geene enkele omstandigheid heeft aan het licht gebragt, waardoor de juistheid van dit te kennen geven, in de huwelijks-acte voorkomende, wordt gestaafd; dat toch eene acte van bekendheid, waarop die opgave zou kunnen berusten, niet meer aanwezig is; dat in de doopregisters van Alkmaar over de jaren 1782 tot 1802 de naam der behoeftige niet voorkomt; dat de personen, die bij het huwelijk als getuigen optraden, òf overleden zijn, òf te Alkmaar geheel onbekend, en dat de behoeftige heeft verklaard, geene familie-relatiën te kunnen opgeven of andere personen te kunnen opnoemen, die omtrent de plaats harer geboorte inlichtingen zouden kunnen geven;

dat, in dien stand der zaak, er wel eenig vermoeden kan zijn, dat de behoeftige te Alkmaar zal zijn geboren, maar dat er geen voldoend bewijs is om die gemeente met de kosten van haar onderhoud te kunnen belasten;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te beslissen, dat de kosten van den onderstand van de bovengenoemde behoeftige van Rijkswege zullen worden voldaan uit de fondsen, voor dergelijke uitgaven bestemd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) en aan de Algemeene Rekenkamer.

's Gravenhage, den 15 November 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,
DE KOCK.

2°. van den 15 November ll. (*Staatsblad* no. 114), houdende beschikking op *het beroep van A. Ficq en Zoon, te Rotterdam, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht, waarbij gehandhaafd wordt een besluit van Burgemeester en Wethouders der gemeente Utrecht, houdende bevel tot opruiming hunner in die gemeente gevestigde huidenzouterij* (zie het verslag over deze zaak op blz. 110—120).

Het rapport, te dezer zake door den Minister van Binnenlandsche Zaken den Koning aangeboden, luidt aldus:

N°. 151.

2de Afdeeling.

Binnenlandsch Bestuur.

Het behaagde Uwe Majesteit aan den ondergeteekende om consideratie en advies toe te zenden het aan Hoogstdezelve, onder dagteekening van 16 October jl., n°. 16, uitgebragt advies van den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) op het beroep van A. Ficq en Zoon, huidenzouters, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht, waarbij gehandhaafd werd het besluit van Burgemeester en Wethouders der gemeente Utrecht, houdende bevel tot opruiming hunner huidenzouterij aldaar.

De Raad van State adviseert tot vernietiging van de besluiten van Gedeputeerde Staten en van Burgemeester en Wethouders, en biedt Uwe Majesteit het volgend ontwerp van besluit ter bekrachtiging aan:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ, ENZ.

Beschikkende op het aan Ons ingediend verzoekschrift van A. Ficq en Zoon, huidenzouters, wonende te Rotterdam, daarbij in hooger beroep komende van een besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht van 6 December 1866, n°. 48, waarbij is gehandhaafd een besluit van Burgemeester en Wethouders der gemeente Utrecht, houdende bevel tot opruiming hunner huidenzouterij, binnen de gemeente Utrecht gevestigd;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 16 October 1867, n°. 16;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken;

Overwegende:

dat sedert ruim twintig jaren door appellanten eene huidenzouterij wordt uitgeoefend in de Lange Lauwerstraat te Utrecht, en zulks volgens appellanten met voorkennis en goedkeuring van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, zonder dat echter van het tijdstip, waarop, of van de voorwaarden, waaronder de daartoe benoodigde vergunning door het Plaatselijk Bestuur zou verleend zijn, bepaaldelijk gebleken zij;

dat Burgemeester en Wethouders van Utrecht, bij besluit van den 28 Augustus 1866, n°. 274 F, aan A. Ficq hebben te kennen gegeven, dat in het belang der openbare gezondheid zijne voormelde huidenzouterij binnen een daarbij gestelden termijn zou moeten zijn weggeruimd;

dat, naar de beginselen van het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19), rakende de vergunning ter oprigting van sommige fabrieken en trafieken, de intrekking eener in der tijd van de bevoegde magt verkregene vergunning niet mag plaats hebben, en bij gevolg de opheffing eener wettig bestaande fabriek niet kan bevolen worden, dan voor zooverre die vroegere vergunning mogt blijken verleend te zijn *onder voorwaarde*, en door den fabrikant eene of meer der bij de vergunning gestelde voorwaarden niet mogten opgevolgd worden;

dat, volgens art. 7 van genoemd Koninklijk besluit, de plaatselijke besturen niet bevoegd zijn tot het nemen van administratieve maatregelen ter zake van niet-nakoming der bij eene vergunning gestelde voorwaarden, dan nadat vooraf aan den fabrikant de aanschrijving zal zijn gedaan, in art. 6 van voorzegd Koninklijk besluit

voormeld, en de fabrikant binnen den bij die aanschrijving bepaalden tijd daaraan niet zal hebben voldaan;

dat — neemt men derhalve het wettig edoch voorwaardelijk bestaan van der appellanten huidenzouterij aan — Burgemeester en Wethouders van Utrecht bij hun besluit van 28 Augustus 1866, n°. 274 F, de opruiming dier huidenzouterij niet mogten bevelen, zonder vooraf de formaliteit der te doene aanschrijving in acht te nemen, en mitsdien zonder aan de fabrikanten A. Ficq en Zoon de gelegenheid te laten om, voor zooverre hun indertijd door de bevoegde magt eene vergunning mogt verleend zijn, en daaraan voorwaarden mogten verbonden zijn geworden, aan deze laatsten alsnog te voldoen;

dat, onder deze omstandigheden, Gedeputeerde Staten van Utrecht bij hun besluit van 6 December 1866, n°. 48, ten onregte aan appellanten te kennen hebben gegeven, dat er geene termen waren om van het besluit, door Burgemeester en Wethouders van Utrecht in deze genomen, af te wijken;

Gelet op de artt. 5, 6 en 7 van het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

voormeld besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht van 6 December 1866, n°. 48, alsmede het besluit van Burgemeester en Wethouders der gemeente Utrecht van 28 Augustus 1866, n°. 274 F, te vernietigen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

De ondergeteekende maakt bezwaar Uwe Majesteit tot het nemen van zoodanig besluit te adviseren.

De Afdeeling gaat uit van het standpunt, dat het beroep wettig is ingesteld door iemand, die in het bezit was eener vergunning, berustende op het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19); maar dit komt mij onaannemelijk voor. Gelijk in het rapport der Afdeeling en in het ontwerp van besluit wordt opgemerkt, is niet gebleken, dat de adressanten indertijd vergunning tot oprigting hunner huidenzouterij te Utrecht verkregen hebben. Alleen de belanghebbenden verzekeren het; maar hiertegenover staat de verklaring van het Gemeentebestuur, dat in de registers geenerlei aanteekening eener verleende concessie wordt gevonden. Intusschen zouden de adressanten enkel uit het bestaan eener vergunning eenig regt ontleenen, en zou daarop alleen een beroep tegen de besluiten van Gedeputeerde Staten en van het Gemeentebestuur gegrond zijn. Hebben zij geene vergunning, dan hebben zij ook geene regten, die door die besluiten gekrenkt kunnen zijn.

Dat èn het Gemeentebestuur èn Gedeputeerde Staten, hunne besluiten op het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19) grondende, het bestaan der vergunning bij veronderstelling aannemen, kan geen grond zijn om ook bij hooger uitspraak dit geheel onbewezen feit te erkennen en een bevel tot ontruiming te vernietigen, dat, als er geene vergunning bestaat, in elk geval reeds daarom op afdoenden grond kon gegeven worden.

Er komt bij, dat, daar er van geene vergunning blijkt, ook het bestaan van voorwaarden, waarop vergund zou zijn, niet kan worden aangenomen.

De grond, waarop vernietiging der besluiten van het Gemeentebestuur en van Gedeputeerde Staten door de Afdeeling wordt voorgesteld, niet-voldoening aan het bepaalde bij art. 6 van het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19), kan dus hier niet geacht worden aanwezig te zijn.

Bij gemis aan bewijs, dat de adressanten eene vergunning hebben, ben ik van oordeel, dat zij in hun beroep niet-ontvankelijk behooren verklaard te worden. Ik

neem eerbiedig de vrijheid Uwe Majesteit voor te dragen, zoodanige verklaring uit te spreken bij een besluit, als waarvan het ontwerp hiernevens wordt aangeboden.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Het daarop gevolgd Koninklijk besluit is van dezen inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons ingediend adres van A. Ficq en Zoon, huidenzouters, wonende te Rotterdam, daarbij in hooger beroep komende van een besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht van 6 December 1866, n°. 48, waarbij is gehandhaafd een besluit van Burgemeester en Wethouders der gemeente Utrecht, houdende bevel tot opruiming hunner huidenzouterij, in die gemeente gevestigd;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 16 October 1867, n°. 16;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 13 November 1867, n°. 151, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat wel sedert ruim twintig jaren door appellanten eene huidenzouterij in de Lange Lauwerstraat te Utrecht is uitgeoefend, waarvan de opruiming binnen een' bepaalden termijn door Burgemeester en Wethouders dier gemeente, bij besluit van 28 Augustus 1866, en door Gedeputeerde Staten, bij besluit van 6 December 1866, n°. 48, in het belang der openbare gezondheid bevolen werd;

dat echter niet gebleken is, dat de appellanten in der tijd vergunning tot oprigting hunner huidenzouterij te Utrecht hebben verkregen;

dat intusschen enkel uit het bestaan van zoodanige vergunning door de adressanten eenig regt kan worden ontleend en daarop alleen hun beroep tegen de besluiten van Gedeputeerde Staten en van het Gemeentebestuur gegrond kan zijn;

dat toch, bij gebreke van eene vergunning, ook geene regten bestaan, die door die besluiten gekrenkt kunnen zijn, en ook de nakoming van voorwaarden niet kan gevorderd worden, daar deze aan de vergunning verbonden zouden moeten zijn;

Gelet op art. 11 van het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19) en de artt. 39 en 40 der wet van 21 December 1861 (*Staatsblad* n°. 129);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de appellanten in hun beroep niet-ontvankelijk te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* en te gelijk met het rapport van Onzen genoemden Minister in de *Staats-Courant* zal worden geplaatst (1).

's Gravenhage, den 15 November 1867.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
HEEMSKERK.

Uitgegeven den *twintigsten* November 1867.

De Minister van Binnenlandsche Zaken, tijdelijk belast met het beheer van het Departement van Justitie,
HEEMSKERK.

(1) Opgenomen in de *Staats-Courant* van Woensdag, 20 November 1867, n°. 275.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van J. A. de la Vieter, te 's Gravenhage, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij nieuwe voorwaarden zijn gesteld tot plaatsing van een stoomwerktuig ten behoeve zijner sneldrukpers.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad BOOT. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! De Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, zal zich herinneren, dat door Gedeputeerde Staten van Zuidholland, bij besluit van 7 Augustus 1866, aan den boekdrukker J. A. de la Vieter vergunning is verleend om in een steenen gebouwtje in den tuin achter zijne woning (in het Westeinde, n°. 20 alhier ter stede) een stoomwerktuig van twee paardenkracht te doen plaatsen, onder bepaling, dat de schoorsteen zal worden opgetrokken tot eene hoogte van 14 ellen boven den beganen grond; — dat de buren, Mr. G. M. van der Linden, J. W. de Thomèse en J. J. F. Noordziek, daartegen zijn opgekomen in hooger beroep bij den Koning; — dat, nadat de door de appellanten aangevoerde bezwaren, bestaande in gevaar voor brand, in hinderlijk geraas en dreuning, en in last van rook, waardoor het regenwater zou kunnen bederven, voor deze Afdeeling schriftelijk en mondeling waren uiteengezet, bij Zijner Majesteits besluit van 10 Mei 1866 (BELINFANTE, deel VI, blz. 433), het beroep is afgewezen en de verleende vergunning gehandhaafd, uit overweging, dat de gevreesde bezwaren overdreven te achten zijn; dat het geraas, dat de drukkerij door het gebruik van snelpersen reeds nu veroorzaakt, door de werking der stoommachine, zoo al niet verminderen, zeker niet toenemen zal, en de plaatsing dier machine, van slechts twee paardenkracht, op een steenen vloer geen wezenlijk brandgevaar oplevert, terwijl het optrekken van den schoorsteen tot 14 ellen boven den grond den overlast van rook aan de buren niet in die mate kan doen ondervinden, dat uit dien hoofde de nijverheids-onderneming behoort te worden belemmerd. — Dusverre de *retroacta.*

Toen nu in December 1866 de stoommachine was in werking gebragt, heeft de heer Noordziek zich bij een adres, in dato 18 Februarij 1867, tot Gedeputeerde Staten gewend, met verzoek om op hunne beschikking te willen terugkomen en, na een op nieuw in te stellen onderzoek, ze te wijzigen, omdat in het Koninklijk besluit was erkend, dat het kadastraal kaartje, dat onder de oogen van het Gemeentebestuur van 's Gravenhage, bij het onderzoek *de commodo et incommodo*, gebragt was en vervolgens bij Gedeputeerde Staten was overgelegd, de plaatsing van het gebouwtje, waarin de machine zou worden aangebragt, tegen het achterhuis van den heer Noordziek, niet juist had weêrgegeven, en de ondervinding nu had geleerd, dat zijne vroegere bezwaren niet overdreven waren geweest.

Burgemeester en Wethouders, aan welken alsnu een nieuw onderzoek door Gedeputeerde Staten werd opgedragen, gaven in hunne missive van 12 April jl. aan den Commissaris des Konings te kennen, dat hun advies vroeger zoude gestrekt hebben tot aanwijzing eener andere plaatsing van het stoomtoestel, bijaldien zij door eene juiste afteekening van het terrein met den waren staat van zaken waren bekend geweest.

De Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat verklaarde echter te blijven bij zijn vroeger geuit gevoelen, dat de stoommachine ter plaatse, waar het nu staat, niet hinderlijk voor den heer Noordziek kan zijn, met de opmerking, dat, daar de *snelpersdrukkerij* reeds bestond, de deskundigen niet geroepen waren dat feit te beoordeelen, maar alleen om hun gevoelen uit te brengen over de toepassing van *stoom* op die bestaande drukkerij.

Gedeputeerde Staten hebben in dien stand der zaak een locaal onderzoek aan twee leden van hun collegie opgedragen; en deze verklaarden te hebben bevonden „dat het stoomwerktuig, op zich zelf werkende, niet hoorbaar is *in*, veelmin hinderlijk is voor het huis van den heer Noordziek; — dat, als de snelpersen met de hand worden bewogen, deze ook niet of bijna niet hoorbaar waren in diens huis, maar dat de stoommachine, vereenigd met al de snelpersen werkende, er wèl hoorbaar was, doch dit geraas, hoe hinderlijk ook voor den heer Noordziek, hun was voorgekomen niet van dat overwegend bezwaar te zijn, dat zij zouden vermeend hebben te mogen adviseren de vergunning *niet* te verleenen.„

Overeenkomstig dit praeadvies en na deswege op nieuw den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat te hebben gehoord, is door Gedeputeerde Staten, bij resolutie van 6 Augustus ll. (lettende, dat in hunne vergunning, ten vorigen jare verleend en door 's Konings besluit gehandhaafd, de bepaling of voorwaarde was opgenomen, „dat „de concessionaris of zijne regtverkrijgenden zich aan zoodanige verpligtingen onder„werpen als later blijken mogten in het belang eener goede politie noodig te zijn„); aan den heer de la Vieter de verpligting opgelegd „om binnen ééne maand, even„wijdig aan de gemeenschappelijke muren op een afstand van 15 duim tusschen zijn „gebouw, waarin het stoomwerktuig is geplaatst, en het eigendom van den heer „Noordziek, een spouwmuur op te trekken, van den grond ter volle hoogte onder „het dak, welke muur ten minste moet bestaan uit twee halfsteensmuurtjes met eene „tusschenruimte van 10 duim, op onderscheidene plaatsen en op verschillende hoogten „met één steen verbonden, of gekoppeld.„

Tegen die beschikking is nu de heer de la Vieter in beroep gekomen bij een adres aan den Koning. De appellant beweert daarin, dat de vroeger verleende en door den Koning gehandhaafde vergunning door dit later besluit van Gedeputeerde Staten is illusoir gemaakt; dat hem wijders aanzienlijke kosten worden opgelegd, zonder eenigen redelijken grond, terwijl door het optrekken van den spouwmuur geene voldoende plaats in zijn gebouwtje zou overblijven, zoodat dit bijna gelijk zou staan met het onmogelijk maken van de uitoefening van zijn bedrijf; — en dat hij wèl de vergunning heeft gekregen, onder voorwaarde van zich te onderwerpen aan alle verpligtingen, die later blijken mogten noodig te zijn in het belang eener goede politie, maar dat het hier geldt het privaat belang van den heer Noordziek, en geene politie-voorziening.

Door den heer Noordziek, als opgeroepen belanghebbende, is eene memorie ingediend, waarin hoofdzakelijk voorkomt: dat de appellant toont uitsluitend zijn eigen belang, niet dat van anderen, beschermd te willen zien; dat hij dat belang verdedigt op een feitelijken toestand van zaken, die uit verkeerde behandeling is voortgevloeid; dat door de nu opgelegde voorwaarden des appellants bedrijf niet wordt belemmerd; dat, zoo deze voorwaarde hem eenigzins bemoeijelijkt, dit niet te wijten is aan hen, die zich van den aanvang af tegen de gevolgde handelwijze hebben verzet, enz. — Daar de heer Noordziek zelf hier tegenwoordig is en waarschijnlijk zijne bedenkingen tegen het ingesteld hooger beroep nader zal uiteenzetten, vermeen ik met deze beknopte opgave der gronden, in zijne memorie vervat, te kunnen volstaan en hier mijn rapport te kunnen eindigen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er is een belanghebbende en een gemagtigde tegenwoordig. Mag ik vragen, of de belanghebbende ook het woord verlangt?

De heer J. J. F. Noordziek: Ik zal afwachten, *Mijnheer de Voorzitter*, wat de gemagtigde van den appellant zal in het midden brengen, om daarnaar te beoordeelen, of van mijne zijde op het een of ander zal dienen te worden geantwoord?

De Voorzitter: Dan geef ik het woord aan den gemagtigde.

De heer Mr. J. VAN GIGCH, Advokaat te 's Gravenhage, zegt als gemagtigde van den appellant het volgende: *Mijne Heeren, President en Leden dezer Afdeeling*! De heer Noordziek wil afwachten, wat er tegen hem zal worden aangevoerd. Die houding is vreemd. De heer Noordziek toch is geen appellant. Die heer is geene appellerende partij in dit administratief geding, maar moest zijne bezwaren in het midden brengen tegen hetgeen door ons bij ons verzoekschrift aan Zijne Majesteit is aangevoerd naar aanleiding der beslissing van Gedeputeerde Staten.

Intusschen wil ik gaarne den mij toegeworpen handschoen opnemen en zeggen, dat het besluit van Gedeputeerde Staten, ten aanzien van den heer de la Vieter genomen, mij voorkomt te zijn èn ongrondwettig èn onbillijk.

Wij hebben hier eene „alte Geschichte”, die „immer neu” blijft; en ik hoop, dat met dit tweede bedrijf het drama voor goed zal zijn afgespeeld. Van onzen kant durf ik dat beloven; maar van de tegenovergestelde zijde ben ik daar nog zoo zeker niet van.

De Raad zal zich herinneren door het uitgebragt rapport, wat er al met dat ongelukkige stoommachinetje van den heer de la Vieter is gebeurd. Informatiën *de commodo et incommodo*. Beslissing van Burgemeester en Wethouders. Appel van den heer Noordziek en andere belanghebbenden bij Gedeputeerde Staten. Appel bij den Koning; — en eindelijk een besluit van Zijne Majesteit, genomen in overeenstemming met het advies van den Raad van State, in het voordeel van den heer de la Vieter.

Nu zou men zeggen, dat hiermede de zaak uit was.

Maar neen, ondanks die beslissing, genomen door den Koning, heeft men een stelsel georganiseerd om het zooveel mogelijk den heer de la Vieter moeijelijk te maken. Men vergeet daarbij, dat wel de heer de la Vieter zijne pers en letters geeft voor het *Dagblad*, maar geene enkele inspiratie.

Intusschen moet ik nog enkele opmerkingen maken om den Raad in te lichten omtrent den geest, waarmede dat voortdurend verzet is gedreven en geleid.

Hangende het beroep bij den Koning, heeft de heer de la Vieter zijne stoompers niet laten plaatsen; en hangende dat beroep gingen de drie maanden voorbij, die Gedeputeerde Staten gesteld hadden voor de plaatsing van het stoomwerktuig. De heer Noordziek vervoegt zich daarop schriftelijk tot Burgemeester en Wethouders, met te-kennen-geving, dat die drie maanden voorbij zijn en daardoor de vergunning, aan den heer de la Vieter gegeven, vervallen is.

Men kan denken, hoe velen zich daarover vrolijk maakten: 1°. omdat door het appel, gelijk door ieder hooger beroep, de bepaalde termijn geschorst was; en 2°. omdat men van de raadslieden van den appellant niet zooveel voorzigtigheid had verwacht om zelfs *ex supra-abundanti* verlenging van den termijn te verzoeken van Gedeputeerde Staten.

Maar daaruit blijkt al weêr, met welk een hartstogt, om niet te zeggen met welke verwoedheid, men tegen den heer de la Vieter te werk gaat.

Men heeft den toeleg zoo ver gedreven, dat het gelukt is aan den heer de la Vieter den last op te leggen een spouwmuur op te trekken, waardoor hij ter naauwernood plaats zou hebben om zich te verroeren of de stoommachine in werking te brengen in het kleine lokaal, waar die is geplaatst.

Van daar, dat in het adres aan den Koning teregt is opgemerkt, dat een dergelijke last gelijkstaat met een verbod om het bedrijf uit te oefenen, want de daartoe noodige ruimte ontbreekt.

Maar waarom dan die bedenking geopperd?

Omdat de heer Noordziek hinder heeft van het geraas.

Gij hebt gehoord, Mijne Heeren! dat èn de Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat èn Gedeputeerde Staten zelve hebben verklaard, dat door locale inspectie is gebleken.

dat er hoegenaamd van geen geraas door de machine alléén sprake is; maar dat alleen, als de stoommachine met de persen vereenigd wordt in werking gebragt, dit voor den heer Noordziek eenigzins hinderlijk kan zijn; zoo als ook een bakker, wanneer hij zijne buil in beweging brengt, hinderlijk geraas aan de buren veroorzaakt, even als een smid dat doet, als hij zich in zijn bedrijf den ganschen dag bezig houdt met kloppen op het aambeeld.

Maar is het nu liberaal iemand zijne industrie te doen opruimen om den geringen last, dien zij geeft? Dat is niet de vrije ontwikkeling der nijverheid in de hand werken. Dat is de nijverheid aan banden leggen, op grond van willekeur.

Waarop steunt het besluit van Gedeputeerde Staten, waartegen wij thans opkomen? Op de overweging, dat in hunne vroegere concessie gevoegd was de bepaling, dat de heer de la Vieter zich zoude moeten onderwerpen aan zoodanige verpligtingen als later blijken mogten in het belang eener *goede politie* noodig te zijn.

Ik geloof, dat die woorden niets anders beteekenen, dan dat, wanneer *in vervolg van tijd* mogt blijken eenige nadere voorziening noodig te zijn, de heer de la Vieter of zijne regtverkrijgenden zich *voor de toekomst* zouden onderwerpen aan de bijzondere bepalingen, die daartoe mogten worden voorgeschreven.

Die uitlegging bestrijd ik niet, maar alleen het besluit van Gedeputeerde Staten, waarbij *reeds nu*, vóórdat nog de concessie in uitvoering was gebragt, eene nieuwe bepaling wordt voorgeschreven, eene nieuwe verpligting wordt opgelegd, die geene andere strekking heeft dan om een Koninklijk besluit, genomen in het hoogste ressort, illusoir te maken.

De concessionaris zou zich later moeten onderwerpen aan zoodanige veranderingen als in het belang eener goede politie mogten noodig worden bevonden.

En waarom zou dat nu noodig zijn?

Omdat gebleken zou zijn, dat het kadastrale kaartje eene verkeerde teekening inhield. Maar ik behoef naauwelijks te herinneren, dat reeds vroeger datzelfde fraaije argument door den heer Noordziek is gebezigd, dat de heer Noordziek reeds vroeger zijn kaartje heeft meêgebragt en aan deze zelfde groene tafel overgelegd naast de teekening van ons.

Dus deze Raad kon beide kaartjes vergelijken. Ik had in der tijd reeds gezegd, dat eene onnaauwkeurigheid mogelijk was; maar eene commissie uit dezen Raad is zelf op de plaats geweest; en de Raad heeft, ondanks die vergissing, geadviseerd tot afwijzing van het beroep van de heeren van der Linden *c. s.*, en ondanks het gespartel van den heer Noordziek. Dus het bezwaar, nu geopperd, is hetzelfde als toen. En als nu door Gedeputeerde Staten een ander besluit wordt genomen, waardoor het vorige illusoir wordt gemaakt, wordt ingegrepen in de magt des Konings en ter zijde gesteld de beslissing des Konings, genomen in het hoogste ressort. *Dàt is ongrondwettig.*

Ik laat daar, wat het geval zou zijn, als dit bezwaar als een nieuw bezwaar kon gelden; maar daar het een vroeger en afgesleten bezwaar is, is het in strijd met de Grondwet om daar weêr op terug te komen.

Eindelijk is dan ook door Gedeputeerde Staten de vergunning verleend onder de voorwaarde, dat de heer de la Vieter zich zou onderwerpen aan zoodanige verpligtingen als later blijken mogten in het belang eener goede politie noodig te zijn. Maar daarvan is geen quaestie.

Het is eenvoudig de vraag, of de keukenmeid van den heer Noordziek hinder heeft van die machine, ja of neen; want de keuken van den heer Noordziek grenst vlak aan de machine.

Hetzelfde verhaal van het belang eener goede politie is vroeger ook gedaan

maar gold toen evenmin als nu. Het geldt volstrekt hier geen algemeen politie-belang, maar louter het privaat belang van den heer Noordziek; en de Hoofd-Ingenieur verklaart zelf: gij kunt de machine niet hooren. Gedeputeerde Staten verklaren hetzelfde. Maar gij kunt het geraas alleen hooren, wanneer de persen met het stoomwerktuig worden in beweging gebragt.

Dus de conclusie van Gedeputeerde Staten had moeten zijn om de klagt van den heer Noordziek af te wijzen. Hunne conclusie strijdt met de praemissen, waarvan zij uitgaan, en die praemissen alweêr met de conclusie; want zij beginnen met te zeggen, dat het geraas niet hoorbaar is. Als nu de snelpersen stonden, waar zich de machine bevindt, zou de heer Noordziek daar zeker oneindig meer last van hebben, en hij zou er niets aan kunnen veranderen. Hij moet dus, geloof ik, voor de bestaande omstandigheden zeer dankbaar zijn. Daaruit blijkt de *onbillijkheid* van het verzoek.

Ik geloof derhalve met een en ander ons beroep genoegzaam te hebben toegelicht en almede te hebben aangetoond, dat Gedeputeerde Staten door hetgeen zij nader aan den heer de la Vieter hebben opgelegd, hebben inbreuk gemaakt op de vroegere resolutie van den Koning, en dat die nieuwe last zonder eenigen grond is gegeven. Ik zal nu afwachten, wat de heer Noordziek hiertegen zal hebben in te brengen.

De heer J. J. F. Noordziek: Ik zal nu gaarne van de mij aangeboden gelegenheid gebruik maken, om ook iets over deze zaak nader in het midden te brengen. Aan den eenen kant doet het mij leed ten tweede male voor deze vergadering hetzelfde onderwerp te moeten behandelen. Maar alhoewel deze aangelegenheid reeds tot vele moeijelijkheden heeft aanleiding gegeven, heb ik gemeend niet te mogen berusten in het eerst genomen besluit, te minder, omdat bij al den last, dien de werking van de stoommachine, waarmede de heer de la Vieter zijne drukpersen in beweging deed brengen, aan de betrokken gebouwen in den omtrek veroorzaakte, voor mij zich nog voegde die van hinderlijk geraas en gedreun, daar het werktuig is geplaatst in eene ruimte, palende met een gemeenen muur aan het achtereinde van het mij toebehoorend pand. Heeft de nood mij alzoo gedwongen in verzet te komen, zoo verschijn ik nu met zekere voldoening voor deze vergadering, omdat bij de nadere behandeling van dit onderwerp door deskundigen en autoriteiten aan de belanghebbenden, die bezwaren tegen de verleende concessie hadden ingebragt, alle voldoening is gegeven. Werden hunne klagten vroeger als overdreven en nietsbeteekenende voorgesteld, uit het nader onderzoek, en de deswege gewisselde schrifturen, is ten duidelijkste gebleken, dat het hun gedaan verwijt onbillijk en onregtvaardig was, en dat, zoo men dit slechts had verlangd, aan hunne billijke eischen had kunnen zijn voldaan. De appellant blijft wel volhouden, dat de door mij ontwikkelde bedenkingen ongegrond en onwettig zijn; maar hij staat in die bewering nu alleen; want alle adviezen getuigen het tegendeel; terwijl hij vergeet, dat ieder, die reden heeft van zich te beklagen, daartoe de bevoegdheid heeft en herstel van grieven vragen mag.

Zoo weinig ongegrond en onwettig is het geopperd bezwaar ten opzigte van het geraas en gedreun geacht, dat een middel om dit weg te nemen is gevonden, en tegen de aanwending daarvan wordt nu opgekomen. Vergeet men dan, dat aldus slechts één der nadeelen zou kunnen worden opgeheven, terwijl de overige, vroeger reeds uiteengezet, blijven bestaan? De eerste behandeling dezer zaak heeft een toestand van zaken geschapen, die de belanghebbenden in de rondte, en mij in de eerste plaats, onnoodig treft, en die hen te meer bezwaart, omdat alle gelegenheid bestond, en dezerzijds aangewezen werd, om gevaar en last te keeren en af te wenden.

Ik zal niet breedvoerig terugkomen op de beginsels, die ik, de eerste maal deze zaak beschouwende, heb ontvouwd. Maar met weinige woorden meen ik te mogen te kennen geven, dat de ondervinding mij heeft geleerd, dat bij de toepassing van het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19), rakende de vergunningen ter oprigting van sommige fabrieken en trafieken, de nijverheid, ten minste in het onderhavige geval, op onbegrijpelijke wijze is beschermd; dat ten haren behoeve en in haar voordeel eene uitlegging aan de voorschriften, de oprigting betreffende, werd gegeven; dat het onderzoek *de commodo et incommodo* voor haar alleen gunstige uitkomsten heeft opgeleverd; en dat de regten der niet-nijveren, hierin betrokken, en die als van eerst gevestigden den voorrang moesten hebben, niet zijn erkend.

Dat is van den kant dezer laatsten als eene niet met de vrijgevigheid bestaanbare daad beschouwd, te minder, omdat besluiten zijn genomen op kadastrale stukken, die gebleken zijn onjuiste voorstellingen te bevatten; terwijl van de zijde der deskundigen bij de toenmaals verdedigende partij geen onderzoek werd ingesteld, maar deze steeds geplaatst werd tegenover *faits accomplis*, geheel ten voordeele van den heer de la Vieter tot stand gebragt, en die men als geldende redenen heeft aangemerkt om dezen in het gelijk te stellen.

Daarover is geklaagd op dezelfde gronden als vroeger door den heer van Lijnden gedaan werd in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, toen hij, sprekende over de begrooting van 1859, en art. 66 van het hoofdstuk V van het Departement van Binnenlandsche Zaken behandelende, zeide: »Ik voor mij geloof, dat de uitbreiding, die de nijverheid in de laatste jaren genomen heeft, niet meer met het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 overeenkomt, en dat de eischen, waarmede zij voor den dag treedt, wel eens wat hoog zijn opgevoerd. Bij het besluit van 1824 is voorgeschreven het onderzoek *de commodo et incommodo.* Nu blijkt het mij, dat het *commodum* niet altijd in het oog wordt gehouden, en dat, wanneer het geldt de bevordering van de belangen der nijverheid, — ik wil niet zeggen, dat dit met voordacht gebeurt — het *commodum* van den buurman er onder lijdt. Ik wensch de nijverheid volstrekt niet te belemmeren, en ik hoop, dat zij eene hooge vlugt moge nemen; maar ik wensch tevens, dat men de regten van den nabuur in het oog houde, want het gebeurt, en kan dikwijls gebeuren, dat, door de oprigting van stoomwerktuigen, in digt bevolkte plaatsen, de belendende huizen voor huurder en eigenaar benadeeld, ja soms bijna onbruikbaar worden.« Ziedaar juist de geschiedenis dezer zaak. Het *commodum* voor de geburen werd niet gezocht bij de eerste behandeling door de deskundigen; en de autoriteiten, op hunne adviezen beslissende, namen een besluit tot in het hoogste ressort, waardoor aan dit *commodum* in de hoogste mate werd te kort gedaan. Naar aanleiding van mijn tweede adres aan heeren Gedeputeerde Staten heeft eene nadere behandeling plaats gehad; en uit het toen ingesteld onderzoek is de onregelmatigheid van het eerste gebleken. Burgemeester en Wethouders hebben alstoen te kennen gegeven, dat hun vroeger gunstig advies was gegrond op eene kadastrale kaart, waarbij de toestand van het terrein niet naauwkeurig was voorgesteld, zoodat zij niet aarzelden te verklaren, dat dit advies zou hebben gestrekt tot aanwijzing eener andere plaatsing van het stoomwerktuig, bijaldien zij met den waren staat van zaken waren bekend geweest. Scherper afkeuring der hun bij de eerste behandeling verstrekte inlichtingen kan wel niet geleverd worden. Heeren Gedeputeerde Staten eindelijk hebben in hun advies aan de Regering op het antidotaal adres van den appellant in deze zaak verklaard, dat eene goede politie vordert, dat ingezetenen rustig gebruik maken van hunne bezittingen; en aangezien voor mij door de uitoefening van het bedrijf van den heer de la Vieter, op de hem toegestane wijze, zoodanig ongestoord gebruik niet mogelijk is, werd door hen geoordeeld

dat die toestand behoorde te veranderen. Ware men, bij de eerste behandeling, zoodanig gevoelen toegedaan geweest, dan hadde aan de bedoeling van het Koninklijk besluit van 1824 voldaan kunnen worden. Die bedoeling is om hinder en last voor den gebuur te verwijderen. De memorie van beantwoording op het voorloopig verslag van het Vde hoofdstuk der staatsbegrooting voor 1859 doet dit op art. 66 op de meest duidelijke wijze uitkomen. Aldaar leest men: „Wanneer aan de hinderlijkheid, het gevaar of nadeel eener op te rigten fabriek te vreezen door genoegzame voorzorgen kan worden te gemoet gekomen, *moet* volgens art. 6 van het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19) eene voorwaardelijke toestemming worden gegeven; wanneer het dus bij het onderzoek van een deskundige blijkt, dat de klagten der naburen, bij de informatiën *de commodo et incommodo* over de op te rigten fabriek aangewend, opgeheven kunnen worden, door de fabriek eenigzins meer zijwaarts te plaatsen, ligt die verplaatsing in de bedoeling van het besluit.„

Ziedaar juist wat wij in den geest van het aangehaald besluit verlangd hebben. Het beginsel van beschermende toepassing dier bepalingen ten opzigte der nijverheid bestrijdende; aandringende op de erkenning der regten van de eerstgevestigden, wier panden onbezwaard waren van servituten van geburen; verlangende, dat het onderzoek *de commodo et incommodo* geen doode bepaling, maar voor den niet nijveren man van waarde zoude zijn; ons verzettende tegen het beschikken op fautive kadastrale voorstellingen, — gaven wij niettemin een middel aan de hand, waardoor in den zin van het Koninklijk besluit zou worden te werk gegaan, en stelden voor de plaatsing der machinekamer zijwaarts, te weten aan de noordoostzijde der drukkerij, waardoor de last voor de geburen wel niet geheel weggenomen, maar voor een deel op den concessionaris zelven overgedragen zou worden. Op welke gronden dit voorstel afgewezen, het *fait accompli* gehuldigd, en de uitoefening van het bedrijf, in dit geval, tot hinder en gevaar der geburen toegestaan werd, leert het debat van 24 October des vorigen jaars, voor uwe vergadering gevoerd.

Dit voorstel niet aangenomen zijnde, heb ik bij den eersten regter op nieuw de onhoudbaarheid en de onregtvaardigheid van het genomen besluit van concessie aangetoond, en verzocht om herstel van grieven. Op mijn adres is gevolgd de beschikking, dat, ter tegemoetkoming aan de door mij opgegeven bezwaren, door den heer de la Vieter ten spoedigste, evenwijdig aan den gemeenschappelijken muur, een spouwmuur van den grond ter volle hoogte onder het dak moest worden opgetrokken. Tegen die beslissing nu is de concessionaris gekomen in hooger beroep.

En waarop grondt zich dat verzet? Op de bewering, dat dit laatste besluit van heeren Gedeputeerde Staten van 6/13 Augustus 1867, de Koninklijke beschikking van 10 November 1866, n°. 66, handhavende die van heeren Gedeputeerde Staten van 7 Augustus deszelfden jaars betreffende de verleende concessie, geheel en al illusoir maakt en ten onderste boven werpt. Maar deze bewering is ten eenemale onjuist, en zij wordt door de verklaringen van alle autoriteiten wederlegd. Gedeputeerde Staten geven, in hun advies op het antidotaal adres, duidelijk te kennen, dat ten onregte beweerd is, dat de herziening van hun vroeger besluit met de boven aangehaalde Koninklijke beslissing zou strijden. De concessie is daarmede niet ingetrokken, noch de last opgelegd de stoommachine te verplaatsen. Neen, alles is hetzelfde gebleven, alleen is er eene voorwaarde bijgevoegd, die niets bezwarends in zich sluit.

De appellant verklaart, dat die voorwaarde, nu noodzakelijk geacht op te leggen, hem niet kan binden, omdat deze beslissing zou afbreuk doen aan het Koninklijk besluit van 7 November des vorigen jaars, en zoo iets door een besluit van Gedeputeerde Staten ten opzigte van eene beschikking des Konings niet kan geschieden. Maar, indien deze leer juist is, waartoe dient dan zijn hooger beroep? Volgens

haar zou dan de regter dat tweede besluit van Gedeputeerde Staten wel voor nietig verklaard hebben. En dit zoo zijnde, waarom zich dan om den nu opgelegden last bekommerd? Waarom niet doorgewerkt, zonder eene poging aan te wenden om de zaak hangende te houden? Waarom geene aanmaning van het Gemeentebestuur, en des noods vervolging afgewacht? De regter zou dan toch in deze zaak ten zijnen voordeele beslissen. Maar de appellant heeft het voorzigtiger geacht zich ten aanzien van deze administrative beschikking te begeven in hooger beroep; door die handeling de zwakheid zijner stelling en bewering aantoonende, en gevoelende op dit punt bij den regter geene gunstige beslissing te zullen erlangen.

Aan het Koninklijk besluit van 7 November 1866 wordt dan ook in het minst niet gederogeerd. Wat betreft het? De handhaving van de vergunning tot plaatsing van een stoomwerktuig ten behoeve eener snelpersdrukkerij; maar onder de voorwaarde zich te onderwerpen aan zoodanige verpligtingen, die later blijken mogten in het belang eener *goede politie* noodig te zijn. *Die* concessie met *deze* voorwaarden is bij besluit des Konings van 7 November 1866 gehandhaafd. De appellant wil de handhaving daarvan en dus ook van de eerste beslissing van Gedeputeerde Staten, omdat, naar zijne meening, daaruit voor hem *onherroepelijke regten* zijn geboren, gelijk zijn adres vermeldt. Dit geschiedt; door de tweede beschikking van heeren Gedeputeerde Staten wordt het Koninklijk besluit niet aangevallen. Moest dit gewijzigd worden, dan werd nu de wettige weg ingeslagen, door van onder op de zaak weder te behandelen. Maar wijziging is niet noodig; en zoo er aanraking mede plaats heeft, dan is dit het gevolg eener verkeerde redenering van den appellant, en naar aanleiding van het nu door hem ingesteld hooger beroep. Hij let alleen op de handhaving der vergunning, en vergeet het verband met de gestelde voorwaarde: *onderwerping aan verpligtingen*, die later geacht zullen worden noodig te zijn. Heeren Gedeputeerde Staten hebben nu van die bevoegdheid, blijkens hun advies aan de Regering op het antidotaal adres, gebruik gemaakt, en eene nieuwe voorwaarde gesteld.

Maar gesteld, aan het Koninklijk besluit van 7 November 1866 werd door de latere beslissing van Gedeputeerde Staten te kort gedaan. Zou dat dan ongeoorloofd zijn? Hebben we hier te doen met wetten van Perzen en Meden? Wetten worden veranderd; Koninklijke besluiten ingetrokken; zijn de eenmaal genomen beschikkingen van Gedeputeerde Staten alleen onherroepelijk? Want de latere, de eerste wijzigende, zouden dan door de hoogere magt vernietigd worden, bij de onderstelling, dat uit die der laatste onherroepelijke regten ontstaan. Maar waar staat het geschreven, dat Gedeputeerde Staten onbevoegd zouden zijn in eenmaal verleende concessiën verandering te brengen? Dat zij niet zouden vermogen op eens gegeven regten terug te komen? Daartoe bezitten zij, in het belang eener goede politie, volkomen de magt naar de voorschriften van het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824.

Hebben zij die niet, welnu dan roep ik de kracht van het argument ten voordeele van alle belanghebbende geburen in. En waarom? Omdat in het besluit van concessie van 7 Augustus 1866 stond, onder n°. 3, dat de *stoommachine* binnen *drie* maanden (dus uiterlijk op 7 November) moest zijn in werking gebragt, bij gebreke waarvan de vergunning vervallen was. Het werktuig was op den bepaalden tijd niet gereed; bij resolutie van 7 November hebben Gedeputeerde Staten, volgens eene mij door Burgemeester en Wethouders gedane kennisgeving van 24/28 December 1866, die beschikking veranderd, en den termijn van oprigting met drie maanden verlengd. Volgens de meening van den appellant was die eerste beslissing onherroepelijk! Het zij zoo; maar dan is ook de concessie vervallen.

Nog een voorbeeld. Bij beschikking van Gedeputeerde Staten van 7 Augustus 1867 is aan den appellant opgelegd de verpligting tot het stellen van een spouwmuur, en

wel binnen ééne maand, zijnde dus de uiterste termijn 7 September. Aan dat besluit mogt niets veranderd worden; en het is toch geschied, want anders zou de muur gezet zijn geweest, hetgeen het geval niet is. Mogt het niet gedaan zijn, dan is ten tweede male de concessie vervallen, en had ik het regt om de toepassing van het voorschrift van art. 7 van het besluit van 1824 te eischen: aanschrijving van wege het Gemeentebestuur; sluiting der fabriek; vervolging der overtreding naar art. 1 der wet van 1818.

Tweemalen is alzoo ten behoeve van den appellant in eene beschikking van Gedeputeerde Staten verandering gebragt; tweemalen heeft hij van die bevoegdheid alle voordeelen genoten. Thans staat hij de leer der onherroepelijkheid van dergelijke besluiten voor. Hij dringe niet te zeer aan op de kracht van dat argument, of wij zullen dan ook van onze zijde het nadrukkelijk doen gelden.

Eindelijk beweer ik volkomen in mijn regt te zijn geweest, door eene verandering in eene eens genomen beschikking uit te lokken. Ik herinner de omstandigheid, dat de, bij de stukken overgelegde , kadastrale kaart *fautief* was. Art. 382 van het Wetboek van Burgerlijke Regtsvordering, behoorende tot den tienden titel, *van request civiel*, schrijft voor, dat de vonnissen op tegenspraak, in het laatste ressort gewezen, en die, welke op verstek gewezen, en niet meer vatbaar voor verzet zijn, herroepen kunnen worden op het verzoek van degenen, die partij geweest of geroepen zijn, onder anderen om de volgende reden: indien gevonnisd is op stukken, die na het vonnis voor valsch erkend of valsch verklaard zijn. Dat artikel, voor burgerlijke zaken geschreven, wordt door mij bij analogie ook voor administratieve ingeroepen. Even als eene burgerlijke zaak, in laatste ressort uitgemaakt, nog kan worden aangevallen, als op valsch bevonden stukken uitspraak is gedaan, zoo kan ook in administratieve beslissingen wijziging gebragt worden, zoo de stukken, waarop geoordeeld is, erkend zijn *onjuist* te wezen. En dat dit hier het geval is, heb ik vroeger betoogd, en is nu van algemeene bekendheid. In zoodanige beschikking, hetzij de onjuistheid vóór of na het vonnis is ontdekt, heeft men niet mogen berusten, te minder , daar concessie zijnde verleend voor de plaatsing eener stoommachine op de plek, bij de kadastrale kaart aangegeven, en het bedoelde punt een ander zijnde, dan waar feitelijk het werktuig is opgerigt, daarmede het besluit van vergunning niet is opgevolgd, ten gevolge waarvan deze laatste vervallen is.

Hoe of men de zaak ook gelieve te wenden of te keeren, de tweede beschikking van heeren Gedeputeerde Staten is eene volkomen wettige daad. Zij valt het Koninklijk besluit van 7 November 1866 niet aan; maar daarmede wordt gehandeld volkomen in den geest van dit laatste, daar opgelegd wordt eene voorwaarde, onder welke het bedrijf kan worden voortgezet, in het belang eener *goede politie*, volgens de acte van vergunning onder n°. 4, hebbende de concessionaris zich verbonden zich aan zoodanige verpligtingen te onderwerpen. De vraag is nu alleen te beantwoorden, of het stellen van het nader beding is geschied in het belang eener *goede politie?*

De appellant beantwoordt die vraag ontkennend, vermenende, dat hier uitsluitend sprake is van *privaat belang;* en tot staving zijner bewering is hij getreden in bijzonderheden mijner hem onbekende huishouding, en verdeeling mijner woning. Ik van mijne zijde merk op, dat *politie* hier niet moet worden opgevat in dien engeren zin, welke gewoonlijk daaraan wordt gehecht, maar in eene ruimere beteekenis, in zich sluitende de zorg tot voorkoming van gevaar en schade en hinder voor de ingezetenen, tot handhaving van ieders regten en tot wering van elke stoornis in de zamenleving. Het privaat belang lost zich daarbij op in het algemeen belang; het belang van één is dat van allen, en omgekeerd.

Het gansche Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 betreft politie. Art. 10

zegt dat uitdrukkelijk: „De beschikkingen door Ons, de provinciale en plaatselijke besturen nimmer anders dan uit het oogpunt van *goede politie* kunnende worden beschouwd” enz. De informatiën *de commodo et incommodo* te nemen, volgens art. 4, raken *politie.* Daartoe behoort dus mede het voorschrift van art. 6, van hinderlijkheid gewagende, waarvan hier, ten gevolge van geraas en gedreun, sprake is, onverschillig of dat de gansche stad dan wel een enkel persoon hindert. *Goede politie,* verklaren Gedeputeerde Staten in hun advies aan de Regering op het adres van den appellant, brengt mede, dat ingezetenen rustig gebruik maken van hunne bezittingen. En nu is bij het tweede onderzoek, in strijd met het eerste, uitgemaakt, dat dit voor het pand n°. 852, mijn eigendom, het geval niet is.

Dat schijnt, niettegenstaande de herhaalde waarschuwingen dezerzijds, niet te zijn voorzien: deskundigen meenden vroeger, dat de werking der machine niet hinderen zoude. Klaarblijkelijk heeft men de ondervinding willen raadplegen. In dien zin moet ook het Koninklijk besluit van 7 November 1866 worden opgevat, daar het anders de grootste tegenstrijdigheden zou bevatten, en overwegingen en conclusie in geenen deele op elkander passen. Het erkent immers, dat het eerste onderzoek verkeerd en de overgelegde kadastrale kaart, waarop uitspraak werd gedaan, onjuist was; en nu zou het op grond van het *fait accompli* de concessie handhaven? Zulk eene redenering is niet mogelijk, indien niet, gelijk werkelijk het geval is, aan die conclusie verbonden was de handhaving der bepaling, dat de concessionaris zich aan die verpligtingen zoude onderwerpen, als later bleken noodig te zijn.

En nu heeft de ervaring geleerd, dat de vroeger geuite meening der deskundigen, hoe ook van dezen kant wedersproken, zich niet heeft bevestigd. Dat punt is nu niet uitgemaakt door één persoon, maar door velen. Door wie?

Vooreerst door de bouwcommissie dezer gemeente, die bij mij opname heeft komen doen, en door eene verbeterde teekening de onjuistheid der kadastrale kaart, waarop wij in het ongelijk werden gesteld, heeft doen uitkomen; deze heeft in haar verslag aan Burgemeester en Wethouders van 21 Maart dezes jaars verklaard, dat de stoommachine, werkende met de persen, in het boven- en benedendeel van het achterste deel mijner woning een hinderlijk geraas maakte.

2°. Burgemeester en Wethouders, die in hunne missive van 12 April aan Gedeputeerde Staten rondborstig hunne dwaling bij de eerste behandeling, op grond van hun gegeven inlichtingen, hebben erkend, gelijk zoo straks door mij werd opgegeven.

3°. Gedeputeerde Staten, van welke eene Commissie, met eene Commissie uit het Collegie van Burgemeester en Wethouders, benevens den Hoofd-Ingenieur, den 3 Julij bij mij een plaatselijk onderzoek heeft ingesteld, en die in hun besluit van 6/13 Augustus hebben te kennen gegeven, dat dit laatste heeft doen zien, dat de ingebragte bezwaren niet van grond zijn ontbloot, zoodat de billijkheid eischt, dat daarin worde voorzien;

4°. de Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in het tiende district, die in eene missive aan Gedeputeerde Staten van 13 Julij heeft opgegeven, dat, blijkens een bij mij met den Ingenieur nog later ingesteld onderzoek, des avonds, door de stilte der omgeving, het gedruisch sterker was, dan over dag.

Alle deze bijzonderheden, geput uit de officiële stukken, gewisseld gedurende de tweede behandeling, tusschen deskundigen en autoriteiten, wederleggen de bewering, als zouden geene nieuwe bezwaren van mijne zijde zijn ingebragt. Eigenlijk heeft de appellant gelijk: zij waren dezelfde, maar vroeger, wegens gemis van onderzoek, werden zij niet geloofd, en zijn nu bewaarheid geworden.

Van de zijde van mijnen tegenstander wordt geklaagd, dat hij, bij de vervulling der hem nu gestelde voorwaarde, in aanzienlijke kosten zal vervallen, zonder dat

hiervoor eenige grond bestaat. In dit laatste gevoelen staat hij, gelijk zoo straks is aangetoond, tegenover alle deskundigen en autoriteiten geheel alleen. Kosten zullen er voorzeker moeten worden gemaakt; doch zoude hij nu verlangen, dat de vereischte tot wegneming van het nadeel van een of meer zijner geburen, door dezen zouden moeten worden goedgemaakt, terwijl hij zelf alleen de voordeelen van zijn bedrijf genoot? Zouden die kosten minder zijn geweest, indien hem vroeger de verpligting ware opgelegd om zijne machinekamer zijwaarts aan de noordoostzijde te plaatsen, waarvoor alle gelegenheid bestaat; eene verpligting, geheel overeenkomende met het besluit van 1824? En nu die beslissing omtrent de plaatsing van het stoomwerktuig genomen is op eene onjuiste kadastrale voorstelling, moeten dan de kosten tot herstel dier ongelegenheid komen voor rekening van hen, die deze kaart niet hebben overgelegd noch beoordeeld?

De appellant beweert, dat de vervulling der nu gestelde voorwaarde gelijkstaat met eene *opheffing* zijner drukkerij. De Hoofd-Ingenieur zegt in zijn rapport van 18 September, dat die bewering ongegrond is; en Gedeputeerde Staten verklaren in hun advies van 24 September, dat die verpligting de uitvoering der verleende concessie niet onmogelijk maakt. De deskundigen en autoriteiten wederspreken dus ten volle ook deze zijne bewering; niet ten ongerieve der geburen moet hij zich in de tegenwoordige ruimte willen blijven bewegen. En zoo hij voor zich eene ruimere plaats verlangt, hij zoeke die dan aan de andere zijde van het voor de machine bestemde gebouw, dat reeds lang bestond en niet nieuw opgebouwd is; en met goeden wil zal hij die voorzeker vinden.

Eindelijk heeft de appellant doen vermoeden, dat mijn tegenstand aan onedele drijfveren moest worden toegeschreven. In zijn adres geeft hij te kennen, dat op zijne drukkerij het leven niet grooter is, nu het *Dagblad van Zuidholland en 's Gravenhage* er wordt gedrukt, dan wanneer de *'s Gravenhaagsche Nieuwsbode* of het *Dagblad van Nederland* er zou gedrukt worden. Hij is daarbij getreden op het terrein van insinuatiën en personaliteiten. Welligt heb ik ook daaraan te danken den dezer dagen in het bij hem uitgegeven wordende *Dagblad* op mij gerigten aanval (1). Dat gebied heb ik bij de behandeling dezer zaak nimmer betreden; en ik zal mij daarvan blijven onthouden, en op dergelijke aantijgingen zwijgen. Niet van de soort van werk, maar van het werk zelf moet hier sprake zijn.

Dit alleen heb ik nog te zeggen, dat ik mij ten eenemale vrij ken van in deze zaak verbittering te hebben aan den dag gelegd. Ik heb de waarheid gezocht; ik wensch met niemand in onmin te leven; ik ben geene oorzaak van gerezen moeijelijkheden, men heeft ze ons aangedaan. Ik heb gebruik gemaakt van mijne bevoegdheid om onze eigendommen te verdedigen; ik wil niemand benadeelen, maar ook niet benadeeld worden. Ik wil de voorschriften tot uitoefening van het bedrijf des heeren de la Vieter juist omschreven en duidelijk gesteld hebben; opdat niet, wanneer eenig ongeluk of schade uit die uitoefening ontsta, aan de belanghebbenden worde beteekend: „gij moet u die schade getroosten! de voorschriften waren niet juist gesteld, maar zij werden niet overtreden."

Ook uit dat oogpunt hoop ik, dat de appellant in zijn beroep, volgens het advies van Gedeputeerde Staten van 24 September, niet-ontvankelijk worde verklaard maar dat hij tot de overtuiging gelieve te komen, dat het, ter bevordering eener goede verstandhouding tusschen de twistvoerende partijen, hoogst wenschelijk zal zijn, in den geest van het oorspronkelijke denkbeeld, het stoomwerktuig aan de noordoostzijde der drukkerij te verplaatsen.

---

(1) Zie *Dagblad* van Vrijdag 29 November 1867, n°. 282, bldz. 2, kol. 4.

De VOORZITTER: Ik heb den heer Noordziek niet in de rede willen vallen. Ik had hem anders willen doen opmerken, dat hij alleen van de vroegere belanghebbenden in beroep is gekomen en dus niet in naam van anderen kon spreken, gelijk hij bij herhaling gedaan heeft. Had hij als gemagtigde kunnen opkomen, ik zou hem hebben moeten verzoeken zijn magtiging te vertoonen.

De heer Mr. J. VAN GIGCH: Het allereerste wat door mij op het gesprokene door den heer Noordziek was aangeteekend, betrof juist datgene wat door den geëerden President dezer Afdeeling zoo op het oogenblik is in het midden gebragt. De heer Noordziek heeft twee malen met nadruk er op gewezen, dat hij niet alleen spreekt voor zich zelf, maar ook voor anderen.

Als dat zoo is, en ik heb ook geene reden om daaraan te twijfelen, dan bestaat er geen de minste grond om toe te geven aan hetgeen door hem en zijne medebelanghebbenden geëischt en door Gedeputeerde Staten schoorvoetend toegestaan is. Dan vraag ik: waarover klagen nu de heeren van der Linden en de Thomèse? En als dan die muur zal opgetrokken zijn, zal dat dan zijn in hun belang? Hebt gij getoond, dat zij zullen benadeeld worden door het niet-optrekken van den muur?

Antwoord: neen, want de muur zou opgetrokken worden aan een gansch anderen kant. Dus dan is er niet de minste grond om aan het verlangen toe te geven.

Ik moet evenwel opmerken, dat al de stukken, die omtrent deze zaak zijn uitgegaan, en daaronder ook de brief aan Burgemeester en Wethouders, alleen door den heer Noordziek zijn onderteekend, en in allen voorkomt als belanghebbende *de* ondergeteeken*de* als opkomende voor eene personele zaak, hem alleen betreffende.

Vergunt mij nu, Mijne Heeren, nog enkele opmerkingen, daar ik niet op alles kan antwoorden en door den heer Noordziek veel is gezegd, wat buiten de zaak was.

Er is, heeft belanghebbende gezegd, niet voldaan aan het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824. Er moest eene voorwaardelijke toestemming zijn gegeven.

Waarom? Het blijkt toch, dat de bezwaren, door u geopperd, ongegrond, overdreven, hersenschimmig waren. Waarom zou dan niet eene definitieve concessie zijn gegeven?

Er is, zegt belanghebbende verder, geen concessie; men heeft bij Gedeputeerde Staten gezien, dat eene verkeerde plaats was opgegeven, maar er is door de nadere beschikking van Gedeputeerde Staten niets veranderd aan de Koninklijke beslissing,

Intusschen is er toch eene nieuwe voorwaarde bijgekomen. En nu zeg ik: het is een ingrijpen in de Koninklijke bevoegdheid, als in eene niet voorwaardelijk gegeven concessie eene voorwaarde wordt bijgevoegd en als die voor eene der partijen financieel zeer bezwaarlijk en materieel onoverkomelijk en onuitvoerlijk is.

Waarom, vroeg de heer Noordziek, u in hooger beroep gegeven? Waarom niet liever voortgegaan en rustig afgewacht, tot gij aangemaand en vervolgd wierdt, en de regter hadde uitspraak gedaan?

Ik geloof, dat dit argument wel geene opzettelijke behandeling verdient.

Het is alsof de wet niet aangegeven had de gedragslijn, die wij nu te volgen hadden. Alsof er niet sedert een besluit gevallen was, dat strijdt tegen de wet of het Koninklijk besluit. En dat is de grondslag van ieder appel.

Waarom, vroeg de belanghebbende, zouden Gedeputeerde Staten niet mogen terugkomen op hetgeen zij vroeger verordend hebben?

O ja, dat mogen zij zeker. Maar de verandering moet uitgaan van dezelfde magt, die het voorschrift gaf.

Tweemaal hebben Gedeputeerde Staten nadere beschikkingen in onderdeelen genomen op *ons* verzoek; maar zij zijn toch teruggekomen *op hun eigen besluit.*

Maar hier geldt het een Koninklijk besluit. Dat Koninklijk besluit is genomen in het hoogste ressort. Daarop konden Gedeputeerde Staten niet terugkomen, want dat is eene mindere magt, die ten deze heeft ingegrepen in het besluit eener hoogere magt. Dit nu is ten eenemale uit het oog verloren.

Belanghebbende meent, dat *jure publico*, in dit administratief geschil, kon worden ingeroepen art. 382 van het Wetboek van Burgerlijke Regtsvordering, dat namelijk spreekt van het geval, dat er gevonnisd is op valsche stukken.

Ik meen mij te herinneren, dat dat art. 382 spreekt van request civiel. Daarvan is hier zeker geen sprake.

Maar ook dan, in een burgerlijk geding, als er alleen bleek van eene misstelling in de stukken, dan zou dat in den loop van het geding kunnen verbeterd worden.

Ziedaar wat hier gebeurd is. Er is hier geene uitspraak gedaan op een valsch kadastraal kaartje, maar op eene kaart, waarin een klein verschil is ontdekt, en daarop is ook destijds gewezen. En nadat daarover lang gedebatteerd was, is er wel degelijk op gelet bij Koninklijk besluit. Dus er is niet op valsche stukken, zelfs niet op onjuiste stukken regt gedaan, want er was den Koning op gewezen.

De bijvoeging van Gedeputeerde Staten, zegt de heer Noordziek, is later geschied in het belang eener *goede politie*, volgens de bedoeling van het Koninklijk besluit van 1824.

Ik behoef niet te zeggen, dat de woorden: *goede politie* het algemeen belang omvatten; en daarin gaat het bijzonder belang op. In het woord *goede politie* is begrepen al wat de veiligheid, de gezondheid als anderzins der ingezetenen, van het publiek betreft. Maar het woord zelf, naar zijne afleiding, kan nooit omvatten het persoonlijk materieel, zeer miniem belang van een enkel.

Intusschen, wat hier ook van zij, de machine zelve (de Hoofd-Ingenieur heeft het verklaard) kan in het huis van den heer Noordziek niet worden gehoord. Maar de Ingenieur is 's avonds bij hem geweest en heeft toen gehoord, dat de persen werkten in verband met de machine. Dat heeft plaats van half zes tot ruim acht ure. Maar van 's morgens af tot half zes ure kan men er niets van hooren, om de eenvoudige reden, dat er dan niet gedrukt wordt, maar gezet.

Dus dat geringe gedruisch hindert den heer Noordziek slechts gedurende twee en een half uur. Den ganschen voormiddag heeft hij geenerlei hinder en ook niet den verderen avond.

Ziedaar, Mijne Heeren, waarover men zich beklaagt. En als de heer Noordziek vraagt, of wij dan verlangen, dat de kosten van dien muur door hem zullen gedragen worden, dan vraag ik op mijne beurt: moeten dan op ons drukken die kosten, die tot niets leiden, die u geen voordeel geven, maar ons groot en dubbel nadeel berokkenen? Wij hopen evenwel, dat door 's Konings beslissing de kosten door *niemand*, noch door den heer Noordziek, noch door ons zullen behoeven gedragen te worden.

Ik herhaal: er is hier eene stoommachine, die geen geraas geeft. Over de persen kan de heer Noordziek zich niet beklagen, want die kunnen wij laten werken zonder concessie. Er bestaat dus geene reden om op de eenmaal gegeven concessie terug te komen.

En hiermede meen ik ook voor repliek op hetgeen door den belanghebbende is aangevoerd, te kunnen volstaan.

De heer J. J. F. NOORDZIEK: Wanneer ik, *Mijnheer de President*, in den loop mijner rede, ook van het belang mijner geburen heb gesproken, dan is dit geschied ten gevolge van de omstandigheid, dat, bij de behandeling der geheele geschiedenis van deze zaak, het hunne van het mijne in dit debat niet te scheiden, maar naauw

aan elkander verbonden is. Ik veroorloof mij dit op uwe aanmerking te antwoorden.

En wat de zaak zelve betreft, zoo moet ik mij bepalen bij de verklaring, dat de woordvoerder der tegenpartij niets aangevoerd heeft, dat andere weêrspraak dan herhalingen zou vorderen. De hoofdpunten van mijn betoog zijn niet opgevat, noch wederlegd. Wel is hij in bijzonderheden getreden omtrent mijne bezwaren, die hij overdreven acht; maar de ondervinding heeft bewezen, dat mijne vroegere verklaringen gegrond waren; en thans word ik hierin door de deskundigen en autoriteiten gesteund.

De VOORZITTER: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het geschil tusschen de gemeenten Leyden en Haarlemmermeer over het domicilie van onderstand van de minderjarige wees Engeltje Raakwat.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Op 27 Junij ll. werd zekere in de gemeente Nieuwer-Amstel armlastige Hendrik Hoek door het Gemeentebestuur van Nieuwkoop naar zijn onderstandsdomicilie Nieuwer-Amstel overgebragt om in het Armhuis aldaar te worden verpleegd. Genoemde Hendrik Hoek bragt bij die gelegenheid met zich een kind van acht jaren, geboren uit de ongehuwde Engeltje Raakwat, te Leyden, in het voorjaar van 1858.

Dien ten gevolge schreef het Gemeentebestuur van Nieuwer-Amstel aan dat van Leyden, met verzoek dat achtjarig kind over te nemen, als aldaar geboren en armlastig zijnde; — waarop het Gemeentebestuur van Leyden antwoordde, dat het 't domicilie van onderstand van dat kind niet erkende, op grond van een daarbij overgelegd extract uit het geboorte-register van de gemeente Leyden, waarin verklaard wordt, dat op 6 April 1858 voor den ambtenaar van den burgerlijken stand te Leyden was verschenen Jacobus Johannes Dool, ziekenvader, wonende aldaar, die te kennen gaf, dat Engeltje Raakwat, ongehuwd, oud 44 jaren, dienstbode, wonende in de Haarlemmermeer, op den 5 April 1858 te Leyden was bevallen van een kind van het vrouwelijk geslacht, aan hetwelk de aangever den voornaam gaf van Engeltje.

Het Gemeentebestuur van Nieuwer-Amstel schreef alsnu aan dat van Haarlemmermeer, met uitnoodiging om aldaar het kind in onderstand over te nemen, daar de moeder, tijdens hare bevalling, woonplaats had in laatstgenoemde gemeente. De Burgemeester van Haarlemmermeer gaf echter in antwoord daarop te kennen, dat de moeder Engeltje Raakwat onbekend was te Haarlemmermeer en ook in de bevolkingsregisters aldaar volstrekt niet te vinden was.

Een en ander gaf aanleiding, dat nader gehoord werd de reeds gemelde Hendrik Hoek. Burgemeester en Wethouders van Nieuwer-Amstel gaven daaromtrent aan den Commissaris des Konings in de provincie Noordholland, onder dagteekening van 9 Augustus 1866, te kennen, dat, toen Hendrik Hoek te Nieuwer-Amstel aankwam, hij ernstig ziek was. Sedert was zijn toestand van dag tot dag verergerd, zoodat hij den 8 Augustus te voren was overleden. De binnenvader in het Armhuis had hem intusschen nog ondervraagd, en Hendrik Hoek had, zoover zijne krachten tot spreken en zijn geheugen hem toelieten, medegedeeld, dat hij met de moeder van het kind in ongeoorloofde betrekking had geleefd, en dat hij was de natuurlijke vader van het kind; dat de moeder te Zoetermeer was geboren en in 1860 of 1861

te Nieuwkoop was overleden, en dat hij sedert het kind steeds bij zich had gehouden. Op de vraag, of hij ook wist, dat de moeder vroeger in de Haarlemmermeer had gewoond en waar hij kennis aan haar had gekregen, antwoordde hij, dat hij vermeende, dat zij niet regtstreeks *in*, maar *aan* de gemeente Haarlemmermeer, onder Lisse, had gewoond.

Hiermede houdt verband de acte van overlijden, uit de gemeente Nieuwkoop ontvangen, blijkens welke acte aldaar den 25 Maart 1862 is overleden Engeltje Raakwat, ongehuwd, oud 38 jaren, zonder beroep, geboren te Zegwaart, wonende te Nieuwkoop, dochter van Pieter Raakwat en Jannetje Groenewoud, beiden overleden.

Met het oog op de verklaringen, door Hendrik Hoek gedaan, werd ook geraadpleegd het Gemeentebestuur van Lisse, dat, onder dagteekening van 15 October 1867, te kennen gaf, dat, voor zoover bekend, de moeder van de minderjarige wees Engeltje Raakwat nimmer met der woon te Lisse was gevestigd geweest.

Het Gemeentebestuur van Nieuwkoop, almede gehoord, gaf, onder dagteekening van 26 Januarij 1867, te kennen, dat de moeder, Engeltje Raakwat, toevallig zich in den nacht van 30 op 31 December 1859, en alzoo bij het doen der laatste tienjarige volkstelling, zich te Nieuwkoop heeft opgehouden. Bij de invulling van het inschrijvingsbillet voor de volkstelling, had zij als hare woonplaats opgegeven de gemeente Zegwaart. Daar zij echter later, tusschen die volkstelling en de opmaking der nieuwe bevolkingsregisters, zich te Nieuwkoop in dezelfde slaapstede, waar Hendrik Hoek voortdurend verblijf hield, bleef ophouden en bij onderzoek was gebleken, dat zij niet op de bevolkingsregisters van Zegwaart voorkwam, werd zij op de nieuwe bevolkingsregisters van Nieuwkoop gebragt.

Uit de gemeente Zegwaart is vervolgens opgevraagd de geboorte-acte van Engeltje Raakwat; en het Gemeentebestuur van Zegwaart zond daarop extract uit het geboorteregister dier gemeente van het jaar 1826 betrekkelijk zekere Engeltje Raakwat, die, hoewel verschillende in leeftijd, nogtans vermoed werd dezelfde te zijn als in het reeds gemeld overlijdens-extract is genoemd. In dat geboorte-extract staat namelijk, dat den 7 October 1826 te Zegwaart is geboren Engeltje, dochter van Petrus Raakwat en van Joanna Groen in 't Woud, zijne huisvrouw.

Het Gemeentebestuur van Leyden heeft van het begin af tot het einde toe volgehouden, dat het kind van Engeltje Raakwat niet te Leyden armlastig was. Het geeft o. a. te kennen, dat, als de zienswijze algemeen gedeeld werd, dat, op grond van art. 32, al. 2, in verband met al. 6 van art. 28, der wet op het armbestuur, Leyden als het onderstands-domicilie van genoemde wees te beschouwen ware, — dit voor die gemeente, waar een Akademisch Ziekenhuis is gevestigd, de nadeeligste gevolgen zou na zich slepen, en het Gemeentebestuur daardoor gedrongen zou worden de administratie over die inrigting te verzoeken om geene vrouwen, van elders gezonden, met oogmerk om in de kraamzaal te worden opgenomen, in het vervolg meer te verplegen. De ondervinding toch heeft reeds genoegzaam geleerd, zegt het Gemeentebestuur van Leyden, welke minder goede practijken door enkele besturen van kleine gemeenten worden gepleegd om patienten, die uitsluitend te Leyden komen om als kraamvrouw in het Nosocomium Academicum te worden behandeld en die na hare bevalling naar dezelfde gemeente terugkeeren, — met getuigschrift van woonplaatsverandering, naar Leyden te zenden. De moeder van Engeltje Raakwat heeft vóór en na hare bevalling in het Ziekenhuis bepaaldelijk verklaard, dat zij in de Haarlemmermeer woonde; en die verklaring wordt, volgens het Gemeentebestuur van Leyden, door Hendrik Hoek, natuurlijken vader van dat kind, in zooverre aangevuld, dat hij vermeende, dat de moeder van meergemeld kind niet regtstreeks *in*, maar *aan* de gemeente Haarlemmermeer, onder Lisse, had gewoond. Het geschil over de armlastigheid van het kind is dan ook, volgens Leyden, niet tusschen die gemeente, maar tusschen Lisse en Haarlemmermeer aanhangig. Eindelijk legt het Gemeente-

bestuur van Leyden nog twee verklaringen over, als: eene van den Administrateur van het Nosocomium Academicum, houdende, dat uit de registers van de kraamzaal blijkt, dat Engeltje Raakwat, ongehuwd, oud 44 jaar, boerenmeid, den 5 April 1858 aldaar van eene dochter verlost, zich toen heeft opgegeven als wonende in de gemeente Haarlemmermeer; en 2°. eene verklaring van J. J. Dool, straks reeds door mij vermeld, houdende, onder aanbod van eede, dat Engeltje Raakwat, op den 5 April 1858 in het gesticht van een kind bevallen, vóór hare opname en verpleging uit de gemeente Haarlemmermeer is gekomen, alwaar zij destijds woonplaats had en, volgens hare opgave, later weder daarheen is vertrokken.

Gedeputeerde Staten van Noord- en Zuidholland, beiden in deze zaak betrokken, zijn van oordeel, dat de gemeente Leyden moet worden aangewezen als het domicilie van onderstand van de armlastige wees.

Verdere memoriën zijn er niet ingediend; ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Acht-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 11 *December* 1867.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden :*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Aan de orde is:

I. *de beroepen van G. Fockens en van J. Brukker, beiden te Groningen, van een besluit van Burgemeester en Wethouders van Groningen, waarbij aan laatstgenoemden vergunning is verleend tot oprigting eener ijzersmederij.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Op 17 Augustus ll. had er een onderzoek *de commodo et incommodo* plaats te Groningen ter zake van een verzoek van J. Brukker, van beroep wagenmaker, wonende aldaar, daarbij vergunning verzoekende om in zijn perceel op den Nieuwen weg, letter P, n°. 438, een smidshaard te mogen oprigten.

Bij die gelegenheid zijn tegen dat verzoek bezwaren ingebragt: 1°. door P. H. Hendriks, kaasfabrikant, wiens pakhuis ligt ten oosten van genoemd perceel, zijnde het achtergedeelte van perceel letter P, n°. 280, aan het Schuitendiep; 2°. door G. Fockens Gz. wiens perceel is liggende ten westen van dat van Brukker, en bekend is onder letter P, n°. 439.

Door P. H. Hendriks werd te kennen gegeven, dat hij veel bezwaar had tegen de aangevraagde oprigting, daar zijn kaaspakhuis, steeds openstaande, zeer veel last zoude ondervinden van de neêrvallende kooldampen en rook, en de kaas daardoor zoude bederven.

G. Fockens Gz. gaf mede te kennen veel bezwaar te hebben: 1°. daar zijn kamertje, dat hij verhuurt, meestal aan een Hulp-Onderwijzer, onmiddellijk grenst aan het

perceel van Brukker, en het geraas van dien smidshaard voor den Onderwijzer zeer hinderlijk zou zijn; 2°. daar zijne behuizing in innerlijke waarde zeer veel zoude verliezen; en 3°. daar de bedsteden tegen dien muur aangrenzen, hetgeen veel last zoude veroorzaken bij ziekte en het doen wakker worden van kinderen enz.

Onder dagteekening van 26 Augustus daaraanvolgende hebben Burgemeester en Wethouders van Groningen besloten aan J. Brukker voormeld, onder voorbehoud van later te geven meerdere of andere voorschriften, tot wederopzeggens toe, vergunning te verleenen om in het achterste gedeelte op den Nieuwen weg een smidshaard te bouwen, mits die geheel van ijzer en steen worde zamengesteld, en de schoorsteen loodregt worde opgetrokken tot minstens achttien ellen boven den beganen grond der smederij.

Onder gelijke dagteekening gaven Burgemeester en Wethouders aan P. H. Hendriks — die zich te dezer zake nader tot hen gewend had, — te kennen: dat het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19) geene aanleiding geeft om het verzoek van Brukker te wijzen van de hand; dat echter het bezwaar van adressant grootendeels, zoo niet geheel, kan worden weggenomen door het bepalen van eene aanzienlijke hoogte voor den schoorsteen van de op te rigten smederij, gelijk dan ook door Burgemeester en Wethouders bij hun besluit van dien dag, n°. 19/5, gedaan was.

Tegen de vergunning, door Burgemeester en Wethouders, aldus verleend, zijn in hooger beroep gekomen J. Brukker en G. Fockens Gz. voormeld.

Brukker geeft in zijn verzoekschrift te kennen: dat hij zich bezwaard gevoelt door de beschikking van Burgemeester en Wethouders, daar, ten gevolge van de voorwaarde, dat de schoorsteen 18 ellen boven den beganen grond moet zijn opgetrokken, die beschikking voor hem gelijkstaat met eene geheele weigering van het door hem gedaan verzoek; dat toch, daar adressants woning slechts 27 voet hoog is en de belendende huizen van ongeveer dezelfde hoogte zijn, een schoorsteen van meer dan dubbel die hoogte, bij den minsten storm, gevaar zou loopen van in te storten, zoo niet de voet daarvan een wijden omvang had, waardoor de geheele beschikbare ruimte in de werkplaats zou worden ingenomen, terwijl ook thans in de gemeente Groningen geen enkele smederij bestaat, welke van een zoo hoogen schoorsteen is voorzien; — reden waarom de adressant verzoekt, dat bedoelde beschikking aan eene herziening worde onderworpen.

Bij het adres aan den Koning, door G. Fockens Gz. aangeboden, worden de bezwaren herhaald, reeds door hem in het midden gebragt bij het onderzoek *de commodo et incommodo*. Hij geeft voorts te kennen, als een feit, dat Brukker reeds sedert twee jaren eene eigene smederij bezit, kort bij zijne woning aan den Ouden weg, zoodat hij, Brukker, Burgemeester en Wethouders misleid heeft, door in het midden te brengen, dat zijne tegenwoordige smederij in eene gehuurde woning zoude zijn en hem de huur daarvan zou zijn opgezegd, daar het gebouw hem in eigendom toebehoort. Ten slotte verzoekt hij, dat, als onverhoopt de gegeven vergunning mogt blijven gehandhaafd, alsdan aan Brukker gelast worde geen uitgang der smederij in den Hopmansgang te maken, en aan adressant overigens door Brukker eene billijke schadevergoeding worde gegeven voor het niet-kunnen verhuren enz. van adressants aangrenzende kamer en voor de waarde-vermindering bij eventuelen verkoop van zijn huis.

Deze beide adressen zijn door den Minister van Binnenlandsche Zaken gesteld in handen van Gedeputeerde Staten van Groningen; en deze hebben daarop weder gehoord het Gemeentebestuur van Groningen.

Burgemeester en Wethouders geven, onder dagteekening van 1 October ll., te kennen, dat de voorwaarde aan Brukker opgelegd, strekt tot vermindering van de bezwaren, welke de buren moeten ondervinden, bepaaldelijk de kaashandelaar Hendriks, wiens

affaire anders naar hun inzien zeer zoude lijden. De buren meenen, blijkens hunne daarover ingediende adressen, dat de smederij, ook *met* de aan Brukker opgelegde voorwaarde, hun nog grooten hinder zal veroorzaken. Burgemeester en Wethouders hebben gemeend door het gegeven voorschrift, om namelijk den schoorsteen 18 ellen hoog te moeten maken, op de beste wijze te handelen, ten einde de verschillende strijdige belangen in deze te vereenigen; het belang van beide partijen moest daardoor iets lijden; van daar, zoo als te verwachten was, klagten van beiden. — Omtrent het adres van Fockens merken Burgemeester en Wethouders op, dat diens bezwaren van dien aard zijn, dat Burgemeester en Wethouders daartegen wel niet konden voorzien; die bezwaren kwamen hun ook voor niet dat gewigt te hebben, dat zij tegen het verleenen der vergunning in ernstige overweging konden komen. Burgemeester en Wethouders zijn dan ook van oordeel, dat hunne beschikking zal behooren te worden gehandhaafd.

Gedeputeerde Staten hebben ook een berigt ingewonnen van den Provincialen Ingenieur, die, onder dagteekening van 18 October ll., zijn gevoelen heeft uitgebragt.

De bezwaren, zegt de Ingenieur, die door adressanten worden aangevoerd tegen bedoelde oprigting, zijn van algemeenen aard en worden in den regel tegen elke smederij aangeheven; en ingeval deze bezwaren werden aangenomen, dan zoude er in eene zoo volkrijke stad, als Groningen, wel geene smederij te plaatsen zijn. Het Gemeentebestuur, zegt de Ingenieur, heeft, om den last zooveel mogelijk op te heffen, een flinken schoorsteen van 18 ellen hoogte aan de concessie verbonden, hetgeen hem, Ingenieur, billijk en wenschelijk schijnt; geloovende hij, dat daardoor het bezwaar van rook en stof bijna geheel als weggenomen is te beschouwen. De concessionaris Brukker vindt zich over de bepaalde hoogte des schoorsteens bezwaard, doch het werk is, naar het inzien van den Ingenieur, zeer wel uitvoerbaar. Het bezwaar zal zeer waarschijnlijk gelegen zijn, zegt de Ingenieur, in de kosten, doch daaraan is niet te veranderen. Het komt hem alzoo voor, dat het Gemeentebestuur wijsselijk heeft getracht de onderscheidene belangen zooveel doenlijk te vereenigen.

Gedeputeerde Staten geven, onder dagteekening van 1 November ll., te kennen, dat, ook naar hun inzien, Burgemeester en Wethouders teregt in de ingebragte bezwaren geen genoegzamen grond hebben kunnen vinden om de verzochte oprigting der smederij te weigeren, en alleen uit het oogpunt van het algemeen belang de aanzienlijke hoogte van 18 el voor den te maken schoorsteen hebben voorgeschreven. Zij adviseren mitsdien het daarheen te leiden, dat aan beide adressanten worde te kennen gegeven, dat de door hen ingebragte bezwaren tegen de door Burgemeester en Wethouders genomen beschikking ongegrond zijn bevonden.

Bij deze Afdeeling is nog ingekomen, onder dagteekening van 16 November ll., eene memorie van den belanghebbende P. H. Hendriks. Deze geeft daarbij te kennen, dat hij in zijn groot pakhuis, grenzende onmiddellijk aan het perceel van J. Brukker, gemiddeld een voorraad kaas heeft staan van 36,000 Ned. ponden, ter waarde van p. m. *f* 9000, die frisch van den boer wordt aangevoerd, zoodat daarbij een vereischte is, dat de luiken nacht en dag openstaan, om dit artikel droog en oud te maken; en het niet anders kan, of, als die zwarte damp door het pakhuis trekt en op de kaas valt, die nog frisch en nat is, zoodat die driemaal per week gewreven en gekeurd moet worden, — de kaas zulk eene vuile kleur zal verkrijgen, dat de blanke huid, die in de eerste plaats dat artikel doet verkoopen, geheel verloren gaat, en hij zijne affaire dáár ter plaatse niet meer zoo zal kunnen uitoefenen; want dit is iets, zegt hij, waaraan de kaashandelaar bij het koopen of huren van een huis zorgvuldig denkt. Daarbij komt nog, zegt hij, dat het terrein zoodanig gelegen is, dat de schoorsteen, naar men hem verzekerd heeft, maar eene halve

Nederlandsche el van zijn eigendomsmuur verwijderd blijft. Om alle welke redenen hij verzoekt, dat 's Raads voordragt moge strekken om het verzoek van J. Brukker te wijzen van de hand.

Verdere stukken zijn er omtrent deze zaak niet ingekomen; en ik meen dus met dit verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn in deze zaak geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

II. *het beroep van Dijkgraaf en Heemraden van de polders Bleiswijk en een gedeelte van Hillegersberg en het Bestuur van den Binnenwegschen polder van besluiten der Vereenigde Vergadering van Schieland en van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij aan het Polderbestuur van Kralingen vergunning is verleend tot het stichten van een stoomgemaal op den lagen boezem van de Rotte.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES: Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES. Mijne Heeren! In eene vergadering van stemgeregtigde Ingelanden van den polder Kralingen, gehouden op den 8 October 1866, is besloten om van de Vereenigde Vergadering van Dijkgraaf, Hoogheemraden en Hoofd-Ingelanden van Schieland vergunning te vragen om met een te stichten scheprad-stoomgemaal het water van dezen polder uit te slaan in den lagen boezem van Schieland.

Dit verzoek om vergunning geschiedde op grond van art. 90 van het reglement voor het Hoogheemraadschap van Schieland, waarbij aan de Vereenigde Vergadering de beslissing is toegekend over de toelating om op een der boezems van Schieland of op een der gemeene boezems van de waterschappen uit te malen of de bestaande middelen van uitmaling te vermeerderen.

In de Vereenigde Vergadering is daarop, 11 December 1866, door den Dijkgraaf voorgesteld, aan het Polderbestuur van Kralingen toe te staan een scheprad-stoomgemaal aan den lagen boezem te mogen stichten, in plaats van den thans aldaar bestaanden watermolen, onder voorwaarde, dat het stoomgemaal eerst dan in werking zal mogen worden gebragt, wanneer dit gedeelte van den polder Kralingen, dat door het stoomgemaal zal worden bemalen, door den te leggen ringdijk volkomen afgesloten zal zijn van de droog te maken plassen in Schieland beoosten Rotterdam. Omtrent dat voorstel hebben de stemmen gestaakt, waarna, op grond van art. 14, al. 2, van het reglement van orde, de Voorzitter beslist heeft, dat het door hem gedane voorstel was aangenomen en mitsdien de vergunning verleend.

Tegen dit besluit zijn bij Gedeputeerde Staten van Zuidholland opgekomen Dijkgraaf en Heemraden der drooggemaakte polders van Bleiswijk en een gedeelte van Hillegersberg, uitmakende het Bestuur van die droogmaking, en het Bestuur van den Binnenwegschen polder, beide waterschappen gelegen in Schieland en uitwaterende op de rivier de Rotte. Reclamanten beklaagden zich in de eerste plaats, dat door de verleende vergunning inbreuk gemaakt wordt op de verkregen regten van de op de Rotte uitwaterende waterschappen, en in de tweede plaats, dat de toestand van die waterschappen, met betrekking tot hunne waterontlasting op de Rotte, als hun lagen boezem, nu reeds ongunstig zijnde, door de verleende vergunning nog wordt verergerd.

Zij voerden ten betooge van een en ander aan: dat in 1772 bij de droogmaking

van de polders van Bleiswijk en Hillegersberg een hooge boezem is gesticht ter betere ontlasting van het water voor de op de Rotte uitmalende polders, overeenkomstig octrooi van de Staten van 14 Januarij 1769; dat acht watermolens gesteld zijn om het water uit de Rotte of lagen boezem op te voeren in den hoogen boezem, uit welken het door de sluis aan de Oostpoort te Rotterdam wordt uitgeloosd; dat de polder Kralingen, hoewel vroeger op de Rotte uitmalende, door den aanleg van dien hoogen boezem van den lagen boezem of Rotte werd afgesneden, maar daarentegen langs een anderen weg genot van den hoogen boezem verkreeg, nl. door het gebruik van den molen, genaamd Kostverloren, staande onmiddellijk op den hoogen boezem aan het uitwateringspunt bij de Oostpoort, naar welken negenden hooge boezemmolen het water uit den polder Kralingen langs de Slaak of Saladevaart werd aangevoerd door die molens, die het uit dien polder op die vaart opmaalden. Na dien tijd kon Kralingen niet meer geacht worden tot de op de Rotte uitmalende polders te behooren. Zoo bleef de toestand tot 1833, toen, ten gevolge van verkregen consent van het Hoogheemraadschap, zonder dat de waterschappen, die op de Rotte uitmaalden, waren gehoord, aan Kralingen werd toegestaan een zijner molens te verplaatsen en daarmede, in plaats van op de Saladevaart, uit te malen op de Rotte. Het verzet daartegen van de andere polders bleef in zoover vruchteloos, dat de molen op zijne nieuwe standplaats is gelaten. Alleen werd de polder Kralingen met hooger bedrag van lasten in den hoogen boezem bezwaard. Reeds door die verandering was aan de regten der waterschappen, op de Rotte uitmalende, te kort gedaan, omdat Kralingen, aan wien bij voornoemd octrooi een andere maalboezem was aangewezen, geen regt meer op den lagen boezem had. Door de nu verleende vergunning worden de regten van eerstgenoemde waterschappen nog veel erger verkort, doordat nu al het water van den polder Kralingen op den lagen boezem zal worden gebragt, daar het plan is de beide molens op de Saladevaart en den molen Kostverloren op te ruimen.

De toestand, schreven reclamanten verder, van de op de Rotte uitmalende polders is na 1833, door den toevoer van water uit Kralingen, zoo ongunstig geworden, dat reeds in 1846 door Hoofd-Ingelanden van Schieland plan is gemaakt om den hoogen boezem te vergrooten, ten gevolge waarvan in 1854 een bergboezem is aangelegd, die, hoewel verbetering aanbrengende, echter niet voldoende heeft gebaat. De molens, die het water op den hoogen boezem opbrengen, zijn niet geëvenredigd aan de krachten der molens, die het water op de Rotte malen, zoodat deze dikwijls, het water aan het Rottepeil gebragt hebbende, moeten stilstaan, omdat de hooge boezemmolens ontoereikende zijn om den lagen boezem spoedig genoeg te ontlasten en om dien beneden peil te houden, zelfs al blijft de gelegenheid tot ontlasting op de Maas bestaan. Wordt nu de gunstig geplaatste molen Kostverloren weggenomen, en al het water uit den polder Kralingen door het te stichten stoomgemaal op den lagen boezem gebragt, dan zal deze nog zooveel te eer en te langer aan peil zijn en de molens der reclamanten alzoo des te meer tot stilstaan worden gedwongen; daargelaten nog de belemmering, die het nieuwe gebouw in den windvang der hooge boezemmolens zal veroorzaken.

Vervolgens betoogden reclamanten: dat het voorgeven van Kralingen, dat die polder behoefte heeft aan betere bemaling, onjuist is; dat toch die polder groot is 1262 bunders, doch van die oppervlakte bij de in uitvoering zijnde droogmaking der plassen aldaar ruim 576 bunders worden ingedijkt, zoodat de polder Kralingen slechts eene uitgestrektheid van 686 bunders behoudt, tot wier bemaling de drie molens, die nu de 1262 bunders bemalen, zeker ruim voldoende zullen zijn. Maar volgens reclamanten beoogt Kralingen iets anders, namelijk doorspuijing van water door de inlaatsluis bij het slot te Honingen voor dat gedeelte des polders, dat tusschen dat slot en de stad Rotterdam is gelegen, en hetwelk zoo zeer bebouwd wordt, dat

dáár straten aangelegd en fabrieken gesticht worden, zoodat het in een stadspolder zal worden herschapen. Dat doorspuijing voor dat gedeelte tot zuivering van het water noodig is, wordt niet tegengesproken, maar daartoe mag de lage boezem niet ten nadeele van reclamanten worden belast. Wel verbiedt art. 18 van Schielands keuren het inlaten van water zonder vergunning van Dijkgraaf en Hoogheemraden; maar als dat inlaten ter bevordering van de zuiverheid van het water, en dus in het belang der openbare gezondheid noodig is, zal die vergunning niet kunnen worden geweigerd.

Het Bestuur van den polder Kralingen, op deze bezwaren gehoord, heeft in zijn schrijven aan Dijkgraaf en Hoogheemraden van Schieland in de eerste plaats er op gewezen, dat ongetwijfeld het finantiële bezwaar om de drie Kralingsche watermolens, bij het aanleggen van den hoogen boezem, naar den lagen boezem te verplaatsen, de oorzaak zal geweest zijn van het in werking brengen van den molen Kostverloren, uitsluitend voor Kralingen; en, zoo dit waar is, Kralingen dan slechts voor een tijd van zijn oud regt om in de Rotte uit te slaan verstoken is geweest en, nu de finantiële toestand het toelaat, hervat hetgeen hem evenzeer toekomt als de overige polders, die op de Rotte uitmalen.

Het is, schrijft het Polderbestuur, gebleken, dat Kralingen door de afsnijding van de Rotte benadeeld is geworden, dewijl Kostverloren niet magtig genoeg was het door de drie molens aangebragt wordende water te verplaatsen, en de stichting van eenen molen aan den lagen boezem ten behoeve van Kralingen was slechts eene gedeeltelijke terug-erlanging der oude regten.

Kostverloren, hoe magtig ook, kan na de aangebragte verbeteringen aan de twee in de Slaakvaart uitslaande poldermolens nog niet ten allen tijde het toegevoerde water met den noodigen spoed in den hoogen boezem uitwerpen, zoodat een onzer molens, vervolgt het Polderbestuur, bij wijlen moet stilstaan om het verloopen der kaden te voorkomen.

Nu de finantiën van den polder het toelaten, is dus niets natuurlijker, dan dat Kralingen worde hersteld in zijne oude regten, en zijn water weder geheel brenge in de Rotte.

Volgens het gevoelen van deskundigen wordt door den op den lagen boezem uitslaanden molen, zoo als de stand van zaken nu is, de helft van het overbodige water, en dus van 631 bunders land en water, in den lagen boezem gebragt, en na de volbragte afsluiting van den polder en het vestigen van het stoomgemaal aan de Rotte, zullen slechts 826 bunders land en water droog te houden overblijven en 195 bunders meerder op den Rotte-boezem uitwateren; en dan moet niet uit het oog worden verloren, dat het veelal water is (436 bunders water van de 1262 bunders land en water), dat van den polder wordt afgescheiden. Het regt om in de Rotte uit te slaan daarlatende, kan het water van 195 bunders onmogelijk de Rotte zoo zeer bezwaren, dat daardoor de waterschappen, die in de Rotte uitslaan, met totalen ondergang, zoo als reclamanten schrijven, zouden worden bedreigd.

Hoewel het nu niet ontkend kan worden, dat de Rotteboezem door het Kralingsche water van 195 bunders zal worden bezwaard, zoo kan nog worden aangevoerd, zegt het Polderbestuur, dat na de droogmaking der plassen Spiegelnisse, Ommoorden, Achter-Ommoorden en Bospolder niet meer in de Rotte, maar in de Maas zullen uitwateren, waardoor de Rotte zal worden ontlast van de bemaling van ruim 1000 bunders meestal water; en het is dus onbegrijpelijk, hoe de adressanten zich zoo zeer vernietigd kunnen achten door die 195 Kralingsche bunders.

Vooral dient nog in aanmerking genomen te worden, dat, al wordt de Rotte met het water van die 195 bunders bezwaard, de hooge boezem van het Kralingsche water van 631 bunders wordt ontlast (aangenomen dat de molens aan de Slaakvaart de helft van het water verzetten), welke meerdere ruimte aan de acht blijvende hooge boezemmolens de gelegenheid zal geven om langer door te malen, waardoor de,

volgens de adressanten, zoo zeer bezwaarde polders op hunne beurt zooveel langer zullen kunnen doormalen, eer het Rottepeil aan is.

Het fonds van den hoogen boezem zal gemiddeld met ƒ800 's jaars worden ontlast; en, hoewel die last nu wel geen bezwaar voor de bijdragende bundertalen zijn zal, zoo mag die bate wel degelijk in aanmerking genomen worden. Ons doel, schrijft verder het Polderbestuur, met het vestigen van een stoomgemaal is: om onafhankelijk van den wind te zijn nà afsluiting van den polder (door welke afsluiting het water bij bergingsvermogen zoo zeer wordt verminderd, vooral doordien het alleen water is, dat wordt afgescheiden), niet bloot te staan voor het bezwaar om, bij plotselinge rijzing van het water ten gevolge van regen, die niet te kunnen bestrijden, en niet genoodzaakt te zijn daartoe den benoodigden wind af te wachten. En eindelijk wijzen de adressanten op het bezwaar van windvang, dat door het stoomgemaal zal worden veroorzaakt, doch verzuimen te bedenken of minstens te vermelden, dat bij slaging van ons plan, zegt het Polderbestuur, de windmolen aan den lagen boezem zal worden weggebroken en dus bij den voor den hoogen boezem gewenschten oostelijken wind geen windvang meer zal daarstellen, terwijl het lage gebouw en de ranke schoorsteen slechts weinig van den zeldzaam waaijenden zuidoostelijken wind zullen opvangen en die gebouwen ruim twee malen zoo ver van den molen n_o. 8 zullen worden geplaatst, als thans de Kralingsche molen van nº. 8 verwijderd is.

Dit schrijven van het Polderbestuur van Kralingen is door Dijkgraaf en Hoogheemraden met hun berigt aan Gedeputeerde Staten ingezonden. In dat berigt vereenigen zij zich met het door het Polderbesruur aangevoerde en lichten dat nader toe.

Ten aanzien van de regten, die de reclamerende polders uit het octrooi van 1769 hebben trachten te ontleenen, verwijzen Dijkgraaf en Hoogheemraden naar een rapport, dat op 1 September 1838 door hunne voorgangers aan Gedeputeerde Staten is ingediend (thans bij de stukken aanwezig), waarop de handhaving der vergunning om den molen van Kralingen op de Rotte te behouden, zoowel door Gedeputeerde Staten als door den Minister van Binnenlandsche Zaken destijds is gevolgd. In dat rapport, schrijven Dijkgraaf en Hoogheemraden, wordt o. a. uiteengezet, dat het ambacht van Bleiswijk, hetwelk het octrooi tot droogmaking verkregen had, het niet heeft uitgevoerd; dat het octrooi daardoor buiten effect is gebleven en de droogmaking van Bleiswijk en een gedeelte van Hillegersberg eerst daarna onder beheer van Dijkgraaf en Hoogheemraden van Schieland met gecommitteerden is ten uitvoer gelegd, wel in den geest van het octrooi, maar dat daarvoor geen octrooi verleend is.

Dijkgraaf en Hoogheemraden berigten voorts, dat het laten vervallen van den molen Kostverloren bij hen geene uitgemaakte zaak is; voor het geval toch, dat de Staatsspoorweg over Rotterdam gelegd wordt, in welk geval het Rijk gaarne de Binnen-Rotte wil dempen, zijn zij, daartoe gemagtigd door de Vereenigde Vergadering, met het Rijk overeengekomen, dat het Rijk voor zijne rekening de Slaak met de Rotte in verbinding zal brengen. De Kostverloren zou daardoor het water direct uit de Rotte op den hoogen boezem brengen. Of het Rijk den spoorweg over Rotterdam zal leggen en mitsdien tot het maken van de genoemde verbinding verpligt zal zijn, is nog onbeslist; maar, schrijven Dijkgraaf en Hoogheemraden, het buitengewoon natte jaar 1866 heeft doen zien, dat zoodanige verbinding hoogst nuttig zou zijn, en de handhaving der nu aan Kralingen verleende vergunning zal ook dien polder tot belanghebbende bij zoodanige vergunning maken. De vrees voor water-inlating achten Dijkgraaf en Hoogheemraden ongegrond, zoo op grond van eene geruststellende verklaring daaromtrent, door het Polderbestuur van Kralingen gegeven, als met het oog op art. 18 van Schielands keur. Ten slotte verklaren zij, dat, wel is waar, de polder van Kralingen, die volgens hen in 't vervolg 826 bunders groot zal zijn, alsdan beter dan nu door zijne drie molens zal kunnen worden be-

malen, maar dat het al te bezwarend zou zijn om op die 826 bunders voortaan steeds drie molens te blijven onderhouden.

Gedeputeerde Staten hebben den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat geraadpleegd. Deze neemt in zijn berigt aan, dat door de vroegere beslissing, dat de in 1833 door Kralingen aan de Rotte geplaatste molen dáár kon blijven staan, uitgemaakt is, dat die polder het regt heeft zijn water op de Rotte te brengen. Werden toch aan dien molen verbeteringen aangebragt, zoodat hij de dubbele hoeveelheid water kon opmalen, dan zou, indien de andere molens toevallig onklaar raakten, van zelf reeds al het water van Kralingen door dien éénen molen op de Rotte worden gebragt. Ook de Hoofd-Ingenieur wijst op de aanstaande verkleining van den Kralinger polder en op de omstandigheid, dat door de droogmaking der Kralingsche plassen weldra ongeveer duizend bunders minder hun overtollig water op de Rotte zullen brengen; zoodat deze lage boezem belangrijk zal worden gebaat, ook al wordt al het water van den polder Kralingen daar voortaan op uitgemalen. Naar zijn oordeel zal ook van inlating van versch water geen nadeel te vreezen zijn. Dit geschiedt toch alleen bij zeer lagen stand van het polderwater, des zomers, bij warm weder; en het is niet twijfelachtig, dat dan ook op de Rotte de stand des waters laag zal zijn. Daarenboven is de inlating van water niet overgelaten aan willekeur, maar staat zij onder toezigt van het Bestuur van Schieland, dat wel tegen misbruik zal weten te waken.

Na deze berigten te hebben overwogen, hebben Gedeputeerde Staten het verzoek van reclamanten om vernietiging van de door de Vereenigde Vergadering van Schieland verleende toestemming van de hand gewezen. Bij hunne resolutie namelijk van 23/30 Julij dezes jaars is, op de overweging, dat de adressanten zich met hun verlangen om vernietiging van voormeld besluit gronden op schending der regten, aan de Ingelanden hunner polders verleend bij het octrooi van de Staten van Holland en West-Friesland dd. 14 Januarij 1769; dat Schout en Ambachtsbewaarders van Bleiswijk, mitsgaders Schout, Ambachtsbewaarders en Achtermannen van Hillegersberg en Rotteban, bij dat octrooi waren gequalificeerd tot het maken van den hoogen boezem, tot ontlasting van den lagen boezem der Rotte; maar hieraan geen gevolg hebben gegeven, omdat zij bij dat werk niet meer dan de andere op de Rotte uitwaterende ambachten waren geïnteresseerd, ten gevolge waarvan de stichting van dien hoogen boezem eerst in 1772 door Dijkgraaf en Hoogheemraden van Schieland is ondernomen „propter utilitatem publicam” met belangrijke provinciale subsidiën, ten laste van alle op de Rotte uitmalende polders, o. a. ook van den polder Kralingen, die, niettegenstaande gedane oppositie, door de Staten van het gewest tot betaling van zijn aandeel in de gemaakte kosten is verwezen; dat voormeld octrooi, als niet ten uitvoer gelegd, aan den polder geene regten toekent, en alzoo het bestaan der regten, waarop adressanten zich beroepen, bij gebreke van andere bewijsmiddelen, moet worden geacht niet te zijn bewezen.

Voorts in aanmerking nemende, dat de voorgenomen stichting van het stoomgemaal en daaruit volgende veranderde water-ontlasting voor den polder Kralingen in verband staat met de droogmaking der plassen beoosten Rotterdam, waartoe een gedeelte van den polder Kralingen behoort; dat, volgens het gevoelen der door deze Vergadering geraadpleegde deskundigen, ten gevolge van de droogmaking dier plassen, eene zóó gunstige verandering zal ontstaan in den toestand der Rotte als maalboezem, dat de veranderde wijze van water-ontlasting van den polder Kralingen op de Rotte hoegenaamd geen nadeel zal toebrengen aan de overige polders, die hun water op dien boezem zal uitslaan; dat de vergunning tot stichting van het stoomgemaal door de Vereenigde Vergadering van Schieland is verleend onder voorwaarde, dat het stoomwerktuig niet in werking mag worden gesteld, dan nadat het gedeelte van den polder Kralingen, 't welk door het stoomgemaal zal worden bemalen, door

den te leggen ringdijk volkomen afgesloten zij van de droog te maken plassen in Schieland beoosten Rotterdam; dat hierdoor wordt voorkomen iedere gegronde klagt van de overige op de Rotte uitmalende polders, daar hun toestand, na het in werking komen van bedoeld besluit, eer beter dan erger zal worden; — besloten Gedeputeerde Staten, dat er geene termen bestaan tot vernietiging van voormeld besluit der Vereenigde Vergadering van 11 December 1866, als strijdig met het reglement en andere wettig bestaande verordeningen, of strekkende ten nadeele van den algemeenen waterstaat van Schieland, of van andere daarin gelegen waterschappen.

Reclamanten hebben zich thans tot den Koning gewend, met vernietiging dezer resolutie van Gedeputeerde Staten tevens vernietiging van het aangevallen besluit van de Vereenigde Vergadering van Schieland verzoekende. Zij betoogen in hun adres, dat zij zich niet hebben voorgedaan als stichters van den hoogen boezem, noch als bevoorregten, in wier belang alleen die boezem zou zijn aangelegd. Zij erkennen ten volle, dat de uitvoering dier werken is opgedragen geweest aan het Collegie van Schieland „propter utilitatem publicam,” dat is ten voordeele van al de op de Rotte uitwaterende polders; doch zij blijven volhouden, dat zij, even als alle andere waterschappen, op de Rotte uitmalende, hebben bijgedragen in het tekort van ƒ 47,000 op den aanleg dier hooge boezemwerken, zonder te gewagen van de belangrijke concessiën, die de stad Rotterdam, als eigenaresse indertijd van den Binnenwegschen polder, bij de daarstelling van den hoogen boezem heeft gedaan; en dat zij, sedert den aanleg dier werken, in alle onderhoudskosten tot heden hebben bijgedragen. Zij meenen, door het bezit van bijna eene eeuw van de wijze van water-ontlasting van hunne polders door behulp van den hoogen boezem, regt te hebben verkregen om in het genot der hooge boezemwerken te blijven gehandhaafd overeenkomstig de oorspronkelijke bestemming; en dat daarin geene veranderingen mogen worden gemaakt ten voordeele van een der op de Rotte uitmalende polders en ten nadeele van de andere.

Reclamanten wijzen er op, dat door Gedeputeerde Staten niet is weêrsproken, dat door het te stichten stoomgemaal de waterstaat van de op de Rotte uitwaterende polders zal worden benadeeld, maar dat dit Collegie eene vergoeding daarvoor vindt in de verbetering, die de toestand van de Rotte, als maalboezem, zal ondergaan door de droogmaking der plassen beoosten Rotterdam. Maar volgens reclamanten is die verbetering, welke de zoo gebrekkige toestand van de Rotte door toevallige omstandigheden zal ondervinden, geene reden om een ander daarvan nut te laten trekken, in dier voege, dat voor hen die toestand voortaan even ongelukkig zal zijn, als hij tot hiertoe was.

Het Bestuur van den polder Kralingen heeft een adres aan Zijne Majesteit ingediend, in het vertrouwen, dat zijn goed regt bij Zijner Majesteits beslissing zal worden gehandhaafd, op eene spoedige beschikking aandringende.

Aan den Raad van State is door de reclamerende polders eene nadere memorie ingezonden, waarbij in de eerste plaats in het breede wordt bestreden het beweerde oude regt van Kralingen op uitwatering in de Rotte, en door overlegging van oude kaarten getracht wordt aan te toonen, dat de polder Kralingen vóór den aanleg van den hoogen boezem nooit in de Rotte heeft uitgemalen, van welke hij door de polders Rubroek, Spiegelnisse en Bospolder was gescheiden; dat integendeel die polder ook te dier tijde uitsluitend uitmaalde in de Slaak of Kralingervaart, van waar het water door de stadsvest naar de Langebrug en door deze naar de Binnen-Rotte en zoo verder naar de Maas werd afgevoerd. Kralingen is dus volgens reclamanten nooit in onmiddellijke verbinding met de Rotte geweest, en beweert alzoo zeer ten onregte door den aanleg der hooge boezemwerken van de Rotte te zijn afgesneden. — In de tweede plaats wordt in de memorie betoogd, dat wel de droogmaking der plassen beoosten Rotterdam den toestand der Rotte zou kunnen verbeteren, maar

dat dit voordeel wordt opgewogen door het buiten werking stellen van den krachtigen molen Kostverloren, zoodat onder deze omstandigheden het erkende bezwaar, door het stoomgemaal op de Rotte te brengen, de reclamanten belangrijk benadeelen zal. In de derde plaats verklaren reclamanten, dat het plan om den spoorweg volgens de ontworpen wijze door Rotterdam te brengen wel tot de vrome wenschen zal blijven behooren, en dat dus ook van de vereeniging van de Slaak met de Rotte, waarop Schielands Bestuur heeft gewezen, wel niets komen zal, zoodat op het behoud van den molen Kostverloren geen hoop bestaat. In de laatste plaats wordt in de memorie de aandacht gevestigd op de laatste woorden van art. 90 van Schielands reglement, volgens welke het Bestuur des Hoogheemraadschaps, de toelating op een gemeenen boezem vergunnende, tevens de voorwaarden bepaalt, waarop, en de wijze, hoe die toelating geschiedt, met andere woorden, aan de door die vergunning benadeeld wordende partij eene vergoeding, gelijkstaande met het veroorzaakte nadeel, wil zien toegekend, waaraan ten deze niet is gedacht.

Bij die memorie zijn overgelegd: 1°. eene kaart, houdende een ontwerp tot droogmaking van de zoogenaamde kleine plassen in Schieland dd. 1859;

2°. een atlas, bij H. Hondius in 1632 te Amsterdam uitgegeven;

3°. een dito, bij G. Tirion in 1745 te Amsterdam uitgegeven;

4°. een plattegrond van Rotterdam, waarop de aanleg van den Staatsspoorweg is aangeduid, waarbij later nog gevoegd zijn twee kaarten, op grooter schaal den toestand aanwijzende van de Rotte in betrekking tot Kralingen, zoo als die was tot aan den aanleg van den hoogen boezem.

De Afdeeling is thans geroepen omtrent deze zaak een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit voor te dragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn belanghebbenden tegenwoordig. Hebben de belanghebbenden ook eenige nadere inlichtingen te geven of te vragen?

Namens het Bestuur van den polder Kralingen, vertegenwoordigd door de heeren James Smith, Heemraad, en J. Oudorp Kortebrant, Secretaris, wordt hierop door den laatstgemelde te kennen gegeven, dat het Polderbestuur nogmaals speciaal de aandacht wenscht te vestigen op de navolgende punten:

1°. dat het beweren van de tegenpartij, alsof Kralingen vóór het stichten van den hoogen boezem nimmer in de Rotte heeft uitgemalen, inderdaad ongegrond is. Het water van Kralingen werd uitgeslagen in de Slaakvaart en stroomde van dáár door de vest van Rotterdam naar de Rotte, en had dezelfde uitwateringen in de Maas, zoodat de Rotte wel degelijk met het Kralingsche water werd belast;

2°. dat, bij het in aanmerking nemen van het belasten van de Rotte door het geprojecteerde stoomgemaal met het Kralingsche water van 195 bunders meer dan thans het geval is, vooral behoort te worden gelet op de daadzaak, dat de hooge boezem daarentegen wordt ontlast van het water van 631 bunders, dat door den molen *Kostverloren* daarin wordt uitgeslagen, waardoor de acht blijvende watermolens langer kunnen doormalen, eer de Rotte tot het peil is opgevoerd;

3°. dat het beweren van de tegenpartij, alsof het doel zoude zijn het stoomgemaal in het bijzonder ook tot waterverversching te doen strekken, onwaar is. Wel zal er met concessie van het Schielandsch Bestuur water worden ingelaten, indien de waterstand in den polder te laag is; doch dit kan wel nimmer eene oorzaak zijn tot benadeeling van andere polders, daar er van gelijktijdigen uitslag in de Rotte geen sprake is.

Overigens wordt het uitgebragt rapport ten volle juist en duidelijk beschouwd,

waarom het Polderbestuur gelooft, dat het goed regt van Kralingen gereedelijk zal blijken.

De Voorzitter: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het beroep van den Raad der gemeente Wehl en van Th. Kempers, te Wehl, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij genoemde Kempers niet als lid van dien Raad is toegelaten.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Meeussen. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Meeussen: Mijne Heeren! Op den 16 Julij ll. waren in de gemeente Wehl, provincie Gelderland, voor de verkiezing van twee leden van den Gemeenteraad ingeleverd 73 stembriefjes. Daarbij waren uitgebragt op W. Woopereis 41 stemmen, op J. Spall Jr. 36 stemmen, op Th. Kempers 35 en op H. Bles Lz. 31 stemmen. Volgens het proces-verbaal van stemopneming, op den daaraanvolgenden dag opgemaakt, bleek het, dat het getal van 73 stembriefjes, vergeleken zijnde met het geta der kiezers, die volgens de lijst briefjes hadden ingeleverd, twee grooter was dan het getal dier kiezers. Het Stembureau verklaarde, dat Willem Woopereis, aftredend Raadslid, de volstrekte meerderheid had verkregen, en dat, aangezien het verschil, hetwelk bestaat tusschen het getal stembriefjes, in de stembus aanwezig bevonden, en de lijst der kiezers, die stembriefjes hebben ingeleverd, van invloed heeft kunnen zijn op de verkiezing, naar aanleiding van art. 104 der kieswet, eene lijst moest worden opgemaakt van hen, die de meeste stemmen hadden erlangd, zijnde de heeren Jan Spall Jr. en Th. Kempers.

Bij de herstemming, die daarop volgde, verkreeg laatstgenoemde de meeste stemmen.

Bij besluit van den Gemeenteraad van den 26 September 1867 werd hij als lid van den Raad toegelaten.

Bij missive van den 22 Julij 1867 hadden Burgemeester en Wethouders van Wehl aan Gedeputeerde Staten medegedeeld, dat bij een naauwkeurig onderzoek was gebleken, dat door het Stembureau onwillekeurig was verzuimd twee namen in te vullen van personen, die werkelijk op den 16 Julij hadden gestemd, namelijk van Gerrit Hendrik Paul Welling en Theodorus Siebes, waaruit zou volgen, dat 73 geldige stemmen zijn uitgebragt, waarvan de volstrekte meerderheid is 37; en dat alzoo teregt door het Stembureau was verklaard, dat Willem Woopereis was verkozen, en dat er eene herstemming moest plaats hebben tusschen de heeren J. Spall Jr. en Th. Kempers.

Gedeputeerde Staten van Gelderland hebben, bij besluit van den 8 October 1867, beslist, dat de heer Kempers niet als lid van den Raad der gemeente Wehl kon worden toegelaten, op grond, dat de Raad ten onregte heeft aangenomen, dat het door het Stembureau aangegeven verschil tusschen de stembriefjes en de volgens de lijsten gestemd hebbende kiezers niet bestond, daar, volgens het gevoelen van den Raad, werkelijk 73 en niet 71 kiezers hebben gestemd, zoodat de volstrekte meerderheid bedroeg 37, en de herstemming tusschen J. Spall Jr. en Th. Kempers, die 36 en 35 stemmen erlangden, teregt is geschied, niettegenstaande het verzuim, door het Stembureau onwillekeurig gepleegd, door het niet-opteekenen op de lijst der kiezers; die aan de stemming deelnamen, van de namen van twee kiezers, die mede aan die stemming hebben deelgenomen; — dat art. 70 der kieswet gebiedend heeft voorgeschreven, dat, wanneer een Bureau van stemopneming heeft beslist, dat een

tusschen het getal der in de bussen gevonden stembriefjes en dat der kiezers, die stemden, bestaand verschil op eene verkregen meerderheid van stemmen van invloed heeft kunnen zijn, er altijd eene vrije stemming moet plaats hebben; — en dat de bevolen herstemming alzoo is in strijd met de wet.

Van dit besluit zijn gekomen in beroep, op den 19 October 1867, zoowel de Gemeenteraad van Wehl als het niet-toegelaten lid Th. Kempers. In zijn adres geeft de Gemeenteraad hoofdzakelijk te kennen, dat Gedeputeerde Staten na de mededeeling, den 22 Julij 1867 door Burgemeester en Wethouders van Wehl gedaan, hiervoor vermeld, geen bezwaar schijnen te hebben gevonden, dat er eene herstemming was bevolen; — dat er bij de eerste stemming 73 geldige stemmen zijn uitgebragt; — dat het Stembureau onwillekeurig heeft verzuimd de wettig gestemd hebbende kiezers Welling en Siebes op de lijst aan te teekenen; — en dat het Stembureau, na dit verzuim, teregt art. 11 der gemeentewet heeft toegepast; — dat wel, volgens de letter van art. 70 der kieswet, eene vrije stemming had moeten worden bevolen, omdat in het proces-verbaal van stemopneming voorkwam, dat de twee briefjes, meerder in de bus bevonden dan de namen op de lijst van de gestemd hebbende kiezers, van invloed op de verkiezing had kunnen zijn, — maar dat dit bezwaar bij den Raad niet had kunnen wegen, vooral uit hoofde bij art. 31 der gemeentewet is bepaald, dat de Raad de geschillen beslist, welke aangaande de verkiezing oprijzen, en aldus ook de vraag, of het Stembureau teregt eene herstemming heeft bevolen.

In het adres van den heer Kempers wordt gezegd, dat, wijl J. Spall 36 stemmen, Kempers 35 en H. Bles slechts 31 stemmen verkregen, het verschil van twee stemmen nooit invloed heeft kunnen hebben op de meeste stemmen; — dat hier geen sprake is van eene volstrekte meerderheid, waarop enkel het ingeroepen art. 70 der kieswet doelt; — dat ook nog de vraag kan rijzen, of de Raad, bij het onderzoek der geloofsbrieven, de beslissing van het Bureau, als die blijkt op dwaling te berusten, niet mag verbeteren.

Gedeputeerde Staten, in wier handen deze adressen zijn gesteld, hebben daarop den 30 October jl. berigt, dat zij blijkbaar, door niet te antwoorden op het voormeld berigt van Burgemeester en Wethouders in dato 22 Julij 1867, niet hebben berust of konden berusten in de beslissing van het Stembureau van den 17 Julij; — dat die beslissing uitwerking moest hebben, en de Raad over de benoeming, later te volgen, zou hebben moeten uitspraak doen, vóórdat zij Gedeputeerde Staten konden worden geroepen over de geldigheid van de al of niet toelating als Raadslid van hem, die bij de herstemming de meeste stemmen verkreeg, te beslissen; dat sinds lang als uitgemaakt wordt aangenomen, dat het Stembureau beslist, of er eene volstrekte meerderheid van stemmen is verkregen en alzoo de geloofsbrieven kunnen worden uitgereikt, — of wel dat er tot eene herstemming moet worden overgegaan; en dat, al mogt de Raad oordeelen, dat die laatste beslissing ten onregte is genomen, de Raad onbevoegd is om de begane fout te herstellen, en dat er in dat geval altijd eene vrije stemming moet plaats hebben; — dat in dit geval slechts 71 geldige stembriefjes zijn uitgebragt, waarvan de meerderheid is 36; dat het dus mogelijk is, dat J. Spall heeft bekomen 36 geldige stemmen, en dat de twee ongeldige stemmen van de 75 ingebragte zijn uitgebragt op Kempers, die dan nog slechts op zich vereenigde 33 geldige stemmen; dat J. Spall dan wettig zou zijn verkozen; dat alzoo het gepleegd verzuim werkelijk van invloed heeft kunnen zijn op de volstrekte meerderheid van stemmen; — dat, dit daargelaten, art. 70 ook van toepassing is, wanneer niemand der betrokken personen de volstrekte meerderheid van stemmen heeft verkregen; — dat art. 70 toch bepaalt, dat de artt. 37 tot en met 69 der kieswet gelden in elk geval, dat eene herstemming of andermaal eene vrije stemming moet plaats hebben; en dat de laatste altijd plaats heeft, wanneer een Bureau van

stemopneming heeft beslist, dat een tusschen het getal der in de bussen gevonden stembriefjes en dat der kiezers, die stemden, bestaand verschil op eene verkregen meerderheid van stemmen van invloed heeft kunnen zijn; — dat art. 66, in art. 70 aangehaald, spreekt van *meerderheid van stemmen*, welke uitdrukking omvat evenzeer de betrekkelijke als de volstrekte meerderheid; — dat de kieswet alzoo door het woord *meerderheid* niet enkel bedoelt de volstrekte meerderheid, waaruit dan eene benoeming dadelijk voortkomt, maar ook eene betrekkelijke meerderheid, waaruit later eene benoeming kan voortspruiten. Zij verwijzen te dien aanzien naar eene beslissing, door de Provinciale Staten van Gelderland genomen den 6 Junij 1853, (*Notulen*, pag. 75 tot 80).

Omtrent dit geschil van bestuur, hetwelk, krachtens magtiging des Konings, bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij brief van den 9 November ll., zal door de Afdeeling alsnu een ontwerp van besluit aan den Koning moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

Er vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik deze openbare vergadering.

Negen-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 18 *December* 1867.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden :*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1o. van den 5 dezer, no. 77, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeentebesturen van Steenwijkerwold en Schiedam over het domicilie van onderstand van Antonie Beekman* (zie het verslag over deze zaak op blz. 295 en 296).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeenten Steenwijkerwold, provincie Overijssel, en Schiedam, provincie Zuidholland, over het onderstandsdomicilie van Antonie Beekman;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 20 November 1867, no. 66;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 2 December 1867, no. 240, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat genoemde behoeftige in Januarij 1867 in onderstand is opgenomen te Steenwijkerwold, voor rekening van de gemeente Schiedam, op grond, dat zijne ouders op het tijdstip zijner geboorte in de koloniale inrigtingen, tot verzorging van behoeftigen bestemd, waren geplaatst voor rekening der Sub-Commissie van de Maatschappij van Weldadigheid, gevestigd te Schiedam;

dat het Gemeentebestuur van Schiedam echter de armlastigheid heeft betwist, bewerende, dat die gemeente nimmer iets voor de bedoelde plaatsing heeft betaald, en dat zij door de handelingen der Sub-Commissie niet kan zijn verbonden;

dat, blijkens eene verklaring van den Directeur der Maatschappij van Weldadigheid te Frederiksoord, de gemelde ouders, tijdens de geboorte van hunnen zoon Anthonie, werkelijk in de koloniën waren gevestigd voor rekening der Schiedamsche Sub-Commissie van de Maatschappij; dat de behoeftige alzoo, volgens de bepaling van art. 28, 4de lid, der armenwet, moet geacht worden geboren te zijn te Schiedam, als zijnde de gemeente, waartoe het Bestuur behoorde, voor wiens rekening zijne ouders in de genoemde inrigtingen als kolonisten waren gevestigd;

Gezien de wet van den 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat Schiedam is het onderstands-domicilie van Antonie Beekman.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 5 December 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE KOCK.

2°. van den 5 dezer, n°. 78, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeentebesturen van Heemstede en Haarlemmermeer over het domicilie van onderstand van Leintje Visser* (zie het verslag over deze zaak op blz. 292 en 293).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeenten Heemstede en Haarlemmermeer over het domicilie van onderstand van Leintje Visser;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 20 November 1867, n°. 65;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 2 December 1867, n°. 245, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat deze behoeftige is eene onechte dochter van de thans overledene Meintje Visser; dat zij, blijkens hare geboorte-acte, ingeschreven in de registers der gemeente Heemstede, den 20 October 1853 is geboren in een huis, staande aan de Cruquius, terwijl de moeder, Meintje Visser, volgens de opgave in die acte, woonde te Heemstede;

dat het niet wordt betwist, dat de grond, waarop het stoomgemaal de Cruquius is gesticht, en waarop het huis stond, waarin de behoeftige is geboren, thans behoort tot de gemeente Haarlemmermeer;

dat het Gemeentebestuur van Heemstede op dezen grond van oordeel is, dat het onderstandsdomicilie dezer behoeftige is gevestigd in de gemeente Haarlemmermeer; doch dat het Bestuur van laatstgemelde gemeente daartegen aanvoert, dat uit de vermelding in de geboorte-acte van Heemstede als de woonplaats der moeder, in tegenoverstelling van de Cruquius, als de plaats, waar de geboorte voorviel, zou zijn af te leiden, dat de moeder tijdens de geboorte woonplaats had binnen de tegenwoordige gemeente Heemstede, zoodat het 1ste lid van art. 28 der armenwet ten deze van toepassing zou zijn;

dat echter, aangenomen al, dat aan de vermelding van Heemstede als woonplaats der moeder in de geboorte-acte de beteekenis kon worden gehecht, welke daaraan door het Gemeentebestuur van Haarlemmermeer wordt gegeven, ook dan nog de enkele vermelding in de geboorte-acte, zonder dat die door van elders gebleken omstandigheden wordt bevestigd, niet als voldoend bewijs zou kunnen worden aangenomen, dat werkelijk de tegenwoordige gemeente Heemstede tijdens de geboorte der behoeftige de woonplaats der moeder was;

Gezien artt. 27 en 32, 2de lid, der wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de gemeente Haarlemmermeer aan te wijzen als het onderstandsdomicilie van de behoeftige Leintje Visser.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 5 December 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE KOCK.

3°. van den 6 dezer, n°. 68, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Nieuwe Pekel-A van een besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen betreffende de toelating van de heeren H. L. A. B. Vroom en G. B. Smit als leden van dien Raad* (zie het verslag over deze zaak op blz. 303—305).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door den Gemeenteraad van Nieuwe Pekel-A bij Ons ingesteld beroep tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen van 30 Augustus 1867, n°. 47, waarbij de toelating van H. L. A. B. Vroom en G. B. Smit als leden van den Raad dier gemeente is bevolen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 20 November 1867, n°. 68;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 3 December 1867, n°. 194, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat bij de op 16 Julij 1867 plaats gehad hebbende stemming voor vier leden van den Gemeenteraad van Nieuwe Pekel-A zijn ingeleverd 132 briefjes, waarvan door het Stembureau geen van onwaarde is verklaard; dat H. L. A. B. Vroom en G. B. Smit daarbij ieder 68 stemmen verkregen en door het Stembureau verkozen zijn verklaard; dat evenwel later is gebleken, dat aan deze stemming was deelgenomen door twee personen, welke de bevoegdheid daartoe misten; dat de Gemeenteraad bij het onderzoek der geloofsbrieven van Vroom en Smit heeft besloten hen niet als raadsleden toe te laten, op grond, dat de volstrekte meerderheid der uitgebragte stemmen bedroeg 67, terwijl zij, na aftrek der beide door onbevoegde personen uitgebragte stemmen, slechts 66 stemmen, en dus niet de volstrekte meerderheid op zich zouden hebben vereenigd;

dat Gedeputeerde Staten van Groningen deze beslissing hebben vernietigd en de toelating van Vroom en Smit hebben bevolen, en dat de adressant tegen dit besluit bij Ons in beroep is gekomen;

dat art. 47 der kieswet ongetwijfeld in deze is overtreden, doch dat de niet-nakoming van voorzegd wets-artikel op zich zelve geenen grond tot vernietiging der verkiezing kan opleveren, daar de wet noch in het algemeen op de niet-nakoming der regels, bij de verkiezingen te betrachten, noch voor het tegenwoordig geval, nietigheid bedreigt;

dat, volgens art. 66 der kieswet, eene verkregen meerderheid van stemmen niet geldt, wanneer daarop een tusschen het getal der in de bus gevondene stembriefjes en dat der kiezers, die stemden, bestaand verschil van invloed heeft kunnen zijn;

dat zoodanig verschil hier bestaat, daar er slechts door 130 kiesbevoegden is gestemd, en er 132 briefjes in de bus zijn gevonden;

dat dit verschil echter van geenen invloed heeft kunnen zijn op de verkregene meerderheid, daar, wanneer er door de beide onbevoegde personen geene stembriefjes in de bus waren gestoken, het getal uitgebragte stemmen 130, en de volstrekte meerderheid 66 zou hebben bedragen; terwijl de beide meergenoemde personen in elk geval, ook na aftrek der beide onbevoegdelijk uitgebragte stemmen, een getal van 66 stemmen op zich hebben vereenigd;

dat derhalve door Gedeputeerde Staten teregt de toelating der beide raadsleden is bevolen;

Gezien art. 66 der kieswet en art. 36 der gemeentewet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen van 10 Augustus 1867, n°. 47, het daartegen door den adressant ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 6 December 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,
DE KOCK.

4°. van den 6 dezer, n°. 70, houdende beschikking op *het verzoek van G. Barger Lz., te Utrecht, tot wijziging der voorwaarden, waarop hem bij Koninklijk besluit van 29 Maart ll. vergunning is verleend om nevens zijne vleeschhouwerij in perceel wijk E, n°. 98, te Utrecht, eene kaarsenmakerij op te rigten* (zie het verslag over deze zaak op blz. 291).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een door G. Barger Lz., te Utrecht, aan Ons ingediend adres, daarbij verzoekende, dat Ons besluit van 29 Maart 1867, n°. 81, waarbij hem is toegestaan om nevens zijne kaarsenmakerij eene vleeschhouwerij uit te oefenen, in dien zin moge worden gewijzigd, dat door hem ook rolpens moge worden verkocht;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 20 November 1867, n°. 50;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 3 December 1867, n°. 193, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat bij Ons in het hoofd dezes aangehaald besluit aan den adressant vergunning is verleend om in het perceel wijk E, n°. 98, te Utrecht, eene slagterij op te rigten, onder anderen onder voorwaarde, dat in de slagterij geene varkens zullen worden geslagt, en dat aldaar geene worst, hoofdkaas of rolpens zal worden gemaakt of verkocht; dat de adressant thans van Ons verzoekt, dat uit deze voorwaarde het woord: *rolpens* moge worden weggelaten, daar hij vreest door het verbod om dit artikel te verkoopen in de uitoefening van zijn bedrijf te zullen worden benadeeld;

dat de voorwaarden, waarop de meergemelde vergunning door Ons is verleend, door de plaatselijke Commissie van toezigt op vee en vleesch noodig werden geoordeeld; dat zij door deze Commissie aan den adressant zijn medegedeeld, en deze zich bereid heeft verklaard, zich daaraan te onderwerpen;

dat in de omstandigheden, welke tot het stellen dezer voorwaarden hebben geleid, geene verandering is gekomen;

dat zoowel de bedoelde Commissie van toezigt als het Gemeentebestuur van Utrecht het behoud van het verbod om rolpens te maken en te verkoopen noodig oordeelen, omdat de adressant in hetzelfde perceel eene vetsmelterij en kaarsenmakerij uitoefent; dat hij aldaar voortdurend afval van vet en vleesch, door anderen aangebragt, voorhanden heeft; dat hij dit in de rolpens zoude kunnen mengen, zonder dat dit te controleren zij, en dat daardoor het in het belang der openbare gezondheid ingestelde toezigt op den verkoop van vleesch zou kunnen worden verijdeld of belemmerd;

dat dit bezwaar niet ongegrond is te achten, en dat er dus geene termen zijn om op des adressants verzoek gunstig te beschikken;

Gezien het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het verzoek van den adressant van de hand te wijzen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 6 December 1867.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) HEEMSKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Minister van Staat, *Directeur van het Kabinet des Konings*,

DE KOCK.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van den Dijkstoel van het polderdistrict Tielerwaard van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland in een geschil met het Bestuur van den Tielschen polder over het openen van eene sluis in de kwelkade achter den Tielschen Waaldijk*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! Achter den Waaldijk, onder de gemeente Tiel, is eene kwelkade gelegd, waardoor het kwelwater tusschen den dijk en de kade kan worden opgehouden. De gronden tusschen dijk en kade zijn zeer laag.

In het vroege voorjaar dezes jaars heeft W. M. de Jongh, landbouwer te Tiel, zich bij den Dijkstoel van het polderdistrict Tielerwaard beklaagd, dat op 21 Februarij bij een waterstand der rivier de Waal van 5.30 el en later nog twee malen de sluis in de kwelkade op last van Poldermeesters van den Tielschen polder was geopend, en daardoor een groot gedeelte van zijnen daarachter gelegen boomgaard onder water was gezet; verzoekende, dat maatregelen mogten worden genomen om zijne landerijen voortaan tegen zoodanige handelingen te beschermen.

De Dijkstoel besloot daarop het Polderbestuur van den Tielschen polder te wijzen op art. 310 van het reglement op het beheer der rivierpolders in Gelderland, waarbij verboden is, zonder schriftelijke vergunning van den Dijkgraaf of den Heemraad van den post kwelwater af te laten; en voorts dat Bestuur aan te schrijven zich voor het vervolg daarvan te onthouden, daar anders de strafbepaling van art. 551 van het reglement zou worden toegepast.

Het Bestuur van den dorpspolder van Tiel, zich met de zienswijze van den Dijkstoel in deze niet vereenigende, heeft de beslissing van Gedeputeerde Staten van Gelderland ingeroepen, die op den 16 Julij 1867 hebben beslist, dat het Polderbestuur in de gegeven omstandigheden bevoegd was tot het laten openen der bedoelde sluis. Deze beslissing steunde op de volgende overwegingen: dat door den Dijkstoel in de eerste plaats wordt beweerd, dat aan het Dorpspolderbestuur in deze niet zou vrijstaan, de beslissing van Gedeputeerde Staten in te roepen, op grond, dat hier sprake is van een geschil van bevoegdheid tusschen een Dijkstoel en een Polderbestuur, en alzoo van een geval, bij art. 5 van bovengenoemd reglement, regelende de beslissing over geschillen door Gedeputeerde Staten, niet met name genoemd; — dat bij gemeld art. 5, o. a., onder letter *b*, aan Gedeputeerde Staten wordt opgedragen de beslissing over geschillen van bevoegdheid en andere geschillen van bestuur, tus-

schen de polderbesturen gerezen; — dat, terwijl in lett. *a* van het artikel de verschillende besturen, wier bevoegdheid het reglement regelt, met namen worden onderscheiden, in letter *b* en in letter *c* daarentegen in het algemeen van *polderbesturen* wordt gesproken, en dit woord kennelijk in denzelfden algemeenen zin als in artt. 4 en 6 en een aantal andere artikelen van het reglement moet worden opgevat, zoodat de bewuste bepaling ook de beslissing door Gedeputeerde Staten omvat van geschillen van bevoegdheid (waarvan het bestaan in deze niet wordt betwist), die tusschen een Dijkstoel en een Polderbestuur zijn gerezen; — dat de onderwerpelijke zaak betreft een geschil van bevoegdheid en de toepassing van artt. 309 en 310 van het reglement; dat van deze artikelen, naar het oordeel van Gedeputeerde Staten, de zin en strekking deze is: dat art. 309 de waterlossing, voor zooverre die door sluizen en kweldammen plaats heeft, in het algemeen belang aan eenig toezigt van het poldergezag heeft willen binden, en dat uitdrukkelijk aan Poldermeesters heeft opgedragen; dat echter het 2de lid van het artikel mogelijke willekeur van de zijde van Poldermeesters heeft willen voorkomen, door hun de verpligting tot de lastgeving voor het openen der sluizen op te leggen, wanneer de dáár genoemde omstandigheden aanwezig zijn, en contracten of gebruiken die opening niet in den weg staan; terwijl in het 3de lid aan den Dijkstoel de beslissing over de opening is gegeven ingeval van verschil; dat er evenwel buitengewone omstandigheden kunnen zijn, die noodig maken, dat, gelijk het doorsteken der kweldammen of waterkeeringen, zoo ook het aflaten van kwelwater, welks behoud binnen den kweldam tot steun van den voet des dijks kan strekken, onderworpen zij aan het toezigt van hem, die is belast met het toezigt over den dijk, en dat voor zulke buitengewone omstandigheden art. 310 van het reglement is geschreven; — dat daartegen niet kan afdoen het beroep van den Dijkstoel, in zijn berigt op art. 258 van het reglement gedaan, als zoude daaruit voortvloeijen, dat van den Heemraad van den post ten allen tijde ook in gewone omstandigheden schriftelijke vergunning tot aflaten van kwelwater door de sluizen noodig zou zijn, vermits toch gemeld artikel alleen bepaalt, dat aan den Heemraad een post of een bepaald gedeelte dijks en daartoe behoorende waterwerken wordt aangewezen voor zijn toezigt, doch zulks is bepaald ter uitvoering der schouwing, en dat voor de kweldammen eerst bij art. 268 wordt voorzien; — dat de tijdelijkheid der aanwijzing aan Heemraden van een post of gedeelte dijks mede blijkt uit art. 329 van het reglement, namelijk voor den tijd, dat het dijkleger betrokken is, en alzoo ook daaruit voortvloeit, dat een Heemraad, volgens het reglement, niet ten allen tijde het uitvoerend gezag bekleedt; — dat het verder betoog van den Dijkstoel, gebouwd op de letter der artt. 309 en 310, door haren hierboven verklaarden zin en strekking wordt weêrsproken; dat uit de stukken van buitengewone omstandigheden, als bovenbedoeld, in het onderwerpelijk geval niet is gebleken; dat toch als zoodanig niet kan gelden hetgeen in het rapport des Dijkstoels wordt gezegd, dat namelijk de waterstand van ruim vijf el hoog is te noemen, en het buitenwater dan ook niet genoegzaam gevallen was, terwijl de uitwateringssluis open was; — dat toch hier art. 309 toepassing moest vinden, en alzoo niet art. 310 van het reglement; — dat dus in deze, bij verschil over de opening der sluis, de Dijkstoel van Tielerwaard wel volgens art. 309 daarover zou hebben kunnen beslissen, maar er geene termen bestonden om, gelijk is gedaan, in plaats van zoodanige beslissing, het Dorpspolderbestuur te wijzen op art. 310 van het reglement, terwijl bovendien zijne bedreiging der Poldermeesters, met toepassing der strafbepaling van art. 551, ter zake onjuist was, als zijnde deze strafbepalingen niet van toepassing op ambtenaren, in deze hoedanigheid handelende, voor wie de bepalingen van art. 108 van het reglement zijn geschreven.

Tegen deze beslissing is de Dijkstoel in hooger beroep gekomen bij den Koning. Zijne bezwaren zijn niet ontwikkeld in zijn adres, maar in eene nadere memorie.

aan den Raad van State ingediend. Het Bestuur van den Tielschen polder heeft geene nadere stukken ingediend, maar alleen een afschrift ingezonden van zijnen brief aan Gedeputeerde Staten van 23 April jl., waarin de gronden voor zijn beweren in het breede zijn uiteengezet. De oorspronkelijke klager de Jongh heeft in een adres aan den Raad te kennen gegeven, dat door het aflaten van kwelwater ongeveer zestig van zijne kersenboomen zijn gestorven, waardoor hij eene schade van *f* 1000 heeft geleden; dat, bij eene uitlegging van het polder-reglement, zoo als Gedeputeerde Staten gegeven hebben, Poldermeesters zijn land altijd onder water kunnen zetten, en hij zijne schade op niemand verhalen kan; daar toch eene beslissing van een geschil over het aflaten van kwelwater door den Dijkstoel eerst kan plaats hebben, wanneer het kwelwater is afgelaten en de schade geleden, terwijl met eene uitlegging als die van den Dijkstoel willekeur wordt voorkomen, en hij, wanneer door den Dijkgraaf of Heemraad van den post schriftelijke vergunning was gegeven tot het aflaten van kwelwater, op dezen steeds zijne geleden schade zou kunnen verhalen.

De beweringen van partijen komen hoofdzakelijk hierop neder:

Volgens het Bestuur van den Tielschen polder, regelen artt. 309 en 310 van het reglement geheel verschillende gevallen. Bij hoogen waterstand, als het kwelwater tusschen de kwelkade en den bandijk tot steun voor dezen laatsten gevorderd wordt, is het niet geoorloofd, zonder schriftelijke vergunning van den Dijkgraaf of van den Heemraad van den post, het kwelwater af te laten, zoo als in het algemeen onder die omstandigheden, krachtens art. 342, het Polderbestuur staat onder de bevelen van de bij dat artikel genoemde autoriteiten. Maar in gewone gevallen, als het rivierwater genoeg gevallen is en de uitwaterings-sluizen geopend zijn, zijn de Poldermeesters bevoegd om de sluizen in de kweldammen te doen openen, welke bevoegdheid in het belang der eigenaars van de tusschen de kwelkade en den dijk gelegen landerijen noodig is, omdat het dikwerf gebeurt, dat, nadat de hooge rivierstand heeft opgehouden of bij hevige stortregens het water tusschen den dijk en den kweldam, geheel doelloos, groote schade aan die eigenaars zou veroorzaken, en dan de opening dier sluizen in hun belang noodzakelijk gevorderd wordt, terwijl voor het vragen van vergunning van den Dijkgraaf of Heemraad van den post voor de opening der sluizen alsdan geene reden bestaat, — daardoor noodeloos vertraging zou worden veroorzaakt. Dat art. 310 alleen ziet op het geval van hoogen waterstand, blijkt ook daaruit, dat het gewag maakt van een Heemraad van den post en dus veronderstelt, dat het dijkleger betrokken is. Art. 309 daarentegen veronderstelt, dat het polderdistrict bij het al of niet uitlaten van het kwel- of regenwater, in gewone omstandigheden bij lagen stand van het rivierwater, volstrekt geen belang heeft, zoodat het toezigt daarover, zonder eenig gevaar, aan Poldermeesters kan worden overgelaten. Dat door de opening der sluizen, waarvan art. 309 gewag maakt, geheel iets anders bedoeld wordt dan het aflaten van kwelwater, waarvoor art. 310 voorschriften geeft, blijkt, volgens het Polderbestuur, uit eene vergelijking met de artt. 521 en 522 van het reglement, waarbij beide zaken, als geheel onderscheiden, aan Poldermeesters, d. i., aan één en hetzelfde Bestuur worden opgedragen.

De Dijkstoel doet in zijne memorie opmerken, dat kwelkaden achter de dijken gelegd zijn met tweeërlei doel: 1°. om door opkeering van het kwelwater den dijk te steunen; 2°. om te voorkomen, dat het kwelwater, dat door dijken kwelt, de polders overstroome.

Dat art. 310 alleen zou gelden, als het dijkleger betrokken is, is niet verdedigbaar. Het Dijkleger wordt opgebroken, als de algemeene rivier-correspondentie is ingetrokken, d. i., wanneer het rivierwater tot beneden den waterstand van 19 voet is gezakt; maar ook bij dezen en lageren waterstand heeft de dijk behoefte aan den steun van het kwelwater en kan dus niet aan Poldermeesters vrijgelaten zijn dat

kwelwater te laten schieten. Art. 310 spreekt van een Heemraad van den post, doch deze is er niet slechts, als het dijkleger betrokken is, maar volgens art. 258 voortdurend, niet voor de schouwen, zoo als men gezegd heeft, maar om voortdurend toezigt te houden. Art. 310 geldt dus ten allen tijde.

Art. 309 is hier niet van toepassing. Blijkens het verband met de voorafgaande artikelen is in art. 309 alleen sprake van sluizen, overeenkomstig art. 308 door particulieren in kweldammen gelegd om hun land binnen de kwelkaden van het overtollige kwelwater te ontlasten. Die dergelijke sluis heeft, mag haar niet naar willekeur openen, maar alleen dan, wanneer Poldermeesters daartoe last geven, en het artikel bepaalt, wanneer deze dien last zullen geven. Het artikel spreekt van het geven van last, niet van het geven van toestemming. De bedoelde sluizen staan geheel onder Poldermeesters. Maar hier is sprake van eene sluis, door den polder zelven gelegd en uit de polderkas onderhouden, daarop ziet art. 309 niet. Poldermeesters kunnen toch zich zelven geen last geven tot het openen der sluis. Daarenboven art. 309 spreekt alleen van het openen van sluizen, niet van het aflaten van kwelwater, waarover hier quaestie is; tusschen beide uitdrukkingen bestaat een groot verschil. Ging de uitlegging van Gedeputeerde Staten op, op het aflaten van kwelwater door deze poldersluis zou geen controle zijn; Poldermeesters zouden daarin naar willekeur kunnen te werk gaan, en de benadeelde eigenaars zouden geen verhaal hebben. Neen, op dergelijke poldersluizen is art. 310 van toepassing; waar bijzondere personen sluizen hebben gelegd in kweldammen, zijn Poldermeesters met het toezigt belast; maar waar het, zoo als hier, eene poldersluis is, moet het Bestuur, over Poldermeesters gesteld, toezien, dat het belang van bijzondere personen door het aflaten van kwelwater niet worde benadeeld.

In het stelsel van Gedeputeerde Staten, dat aflating van kwelwater alleen moet beoordeeld worden met het oog op het belang van den dijk, niet op mogelijke benadeeling van particulieren, zou er geene sprake kunnen zijn van verantwoordelijkheid als waarvan art. 310 gewaagt. Voor zijne zorgen voor den dijk is de Dijkgraaf of Heemraad alleen verantwoordelijk tegenover hooger Bestuur, maar daarover kan geen privaat persoon hem aanspreken; die verantwoordelijkheid is algemeen en behoefde geene speciale vermelding. Maar art. 310 bedoelt verantwoordelijkheid jegens den privaat-persoon, die door het verleenen der vergunning benadeeld mogt zijn, en heeft die opgenomen, omdat door het aflaten van kwelwater ten voordeele van eenigen de belangen van anderen kunnen worden gekrenkt. Ook in de artt. 521 en 522 wordt wel onderscheiden. Volgens het eerste geven Poldermeesters in die polders last tot het openen der sluizen, volgens het andere geven zij schriftelijke vergunning tot het aflaten van kwelwater en zijn daarvoor verantwoordelijk. Beide zaken zijn dus verschillend.

Maar zelfs in het stelsel van Gedeputeerde Staten hadden deze anders moeten beslissen, en hadden zij, met vernietiging van het besluit van den Dijkstoel, de zaak naar dezen moeten terugzenden om, op grond der derde alinea van art. 309, het verschil te beslissen.

Dit zijn in 't kort de gronden, door den Dijkstoel tot regtvaardiging van zijn hooger beroep aangevoerd. In zijn adres bevestigt hij wijders de schade, door meergenoemden de Jongh geleden, welke de Dijkstoel op plus minus *f* 500 begroot. De aflating is volgens den Dijkstoel alleen geschied ten behoeve van eene fabriek, die, op laag moerassig land staande, dat telken winter onder water staat, last van het kwelwater had; de aflating is voorts geschied, toen de waterstaat op de Linge, waarheen het kwelwater moest afloopen, zoo hoog was, dat de afloop werd belet, zoodat het onder water zetten van den boomgaard van de Jongh te voorzien was.

In deze zaak is de Afdeeling alsnu geroepen een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit voor te dragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er is een belanghebbende tegenwoordig. Heeft de belanghebbende ook eenige nadere inlichtingen te geven of te vragen?

De belanghebbende, W. M. de Jongh, landbouwer te Tiel, komt hierop kortelijk nog nader terug op hetgeen in zijne memorie aan deze Afdeeling is ontwikkeld.

De Voorzitter: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het beroep van het Bestuur aan den dorpspolder van Wamel van eene beschikking van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij de goedkeuring is onthouden aan de begrooting van dien polder van* 1865/6.

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Boot. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Boot: Mijne Heeren! In eene vergadering van geërfden van den dorpspolder te Wamel op 11 Julij 1865 werd de begrooting over het dienstjaar 1865/6 vastgesteld.

Het gecombineerd Collegie van het polderdistrict Maas en Waal, aan hetwelk die begrooting ter goedkeuring was toegezonden, zond dat stuk terug met eenige bedenkingen tegen posten, waartegen het bezwaren opperde. Die bedenkingen betroffen: 1°. dat in *ontvang* werd gesteld, onder n°. 6, eene som van *f* 200 als bijdrage der gemeente Wamel voor onderhoud van veldstraten en wegen, waartegen in *uitgaaf*, onder n°. 25, overstond *f* 400, waarvan de helft door de gemeente wordt bijgedragen volgens eene overeenkomst van 1845. Het Districts-collegie beweerde, dat de gelden, door de gemeente bij te dragen, in overleg met het Polderbestuur *regtstreeks* daartoe moeten worden aangewend en niet in de polderkas gestort, zoodat die geheele post in *ontvang* vervallen moest en de *uitgaaf* onder n°. 25 met *f* 200 moest worden verminderd; 2°. dat, onder n°. 15, *f* 150 in *uitgaaf* wordt geraamd voor „kosten voor huishoudelijk bestuur," welke post in *die* afdeeling, handelende over bezoldiging, toelagen en reis- en verblijfkosten van de bestuursleden, niet te huis behoorde, maar gebragt moest worden onder de rubrieken, waartoe die uitgaven geacht moeten worden te behooren; en 3°. dat onder n°. 28*a* *f* 1600 in *uitgaaf* geraamd wordt voor kosten van verbetering en begrinding van wegen, terwijl die gelden volgens de toelichting niet behooren tot het dienstjaar, waarvoor deze begrooting bestemd is, daar dat werk reeds vroeger is gemaakt, zoodat die uitgave eigenaardig behoort onder hoofdstuk VII, als restant-uitgave van vorige jaren. Het Polderbestuur werd uitgenoodigd de begrooting naar die opmerkingen te verbeteren.

Dien ten gevolge werd in den dorpspolder Wamel op 19 December 1865 weder een geërfden-dag belegd, waarin besloten werd, op het 3de punt toe te geven en die *f* 1600 dus te verplaatsen naar n°. 31*a* als „restant-uitgaven van vorige jaren", doch niet toe te geven ten aanzien der punten 1 en 2.

Het gecombineerd Collegie heeft daarop de begrooting goedgekeurd, in zijne vergadering van 15 Junij 1866, met uitzondering der posten n°. 6, *ontvangsten*, en n°. 15, 25 en 31*a* *uitgaven*. Het Collegie bleef van meening (wat betreft de posten 6 en 25), dat geene schikking tusschen de gemeente en den dorpspolder kon worden gemaakt, in strijd met de regelen der comptabiliteit, en geene gelden van het ééne beheer gestort mogen worden in de kas van het andere; hield ook op het 2de punt zijn gevoelen vol, en, hoewel de dorpspolder aan het verlangen van het

Collegie had voldaan ten aanzien van het 3de punt, door verplaatsing van den post van *ƒ* 1600, keurde het gecombineerd Collegie toch dien post af, omdat de aard en strekking dier uitgaven niet behoorlijk was toegelicht, en de straatweg minder had gekost volgens openbare aanbesteding, en niets in de toelichting was gemeld omtrent begrootingen en versieringen, waartoe de dorpspolder onbevoegd was geweest.

Op den geërfden-dag van 13 October 1866 werd het Bestuur van den dorpspolder gemagtigd tegen de weigering van goedkeuring door het Districts-collegie voor Maas en Waal de beslissing in te roepen van hooger gezag. Dat geschiedde op 1 December.

Gedeputeerde Staten van Gelderland hebben, bij besluit van 1 Mei 1867, zich vereenigd met de beschouwingen van het gecombineerd Collegie van het district Maas en Waal ten aanzien der twee eerste punten; doch, op de nadere toelichting van punt 3, dat de weg werkelijk had gekost *ƒ* 1225, volgens aanbesteding, en *ƒ* 375 voor het afhakken en het maken eener sleuf, zamen alzoo *ƒ* 1600, goedgevonden, dat die som onder n°. 31*a* bleef uitgetrokken.

Daartegen nu is gerigt het appel, door het Bestuur van den dorpspolder Wamel ingesteld bij adres aan den Koning, nadat de geërfden-dag op 30 Julij jl. daartoe behoorlijke magtiging had verleend.

In dat adres wordt gezegd, ten aanzien van het eerste punt, dat de gemeente Wamel en de dorpspolder sedert vele jaren volgens overeenkomst uit hunne wederzijdsche fondsen eene zekere som besteden tot onderhoud en verbetering der veldstraten en buurtwegen; dat jaarlijks door de beide besturen eene siering van kosten voor de voor te nemen werken wordt opgemaakt, welke, na goedkeuring door den Gemeenteraad en den geërfden-dag, door beide besturen gezamenlijk wordt ten uitvoer gelegd; dat ter bevordering van eenstemmigheid goedgevonden is, dat de som, door de gemeente beschikbaar gesteld, wordt gestort in de polderkas, zoo als al sedert jaren gedaan wordt, wordende dan over die gelden beschikt door mandaten op den Ontvanger. Zij voegen er bij, dat Gedeputeerde Staten jaarlijks die handeling bij de begrooting en rekening der gemeente Wamel hebben goedgekeurd.

Ten aanzien van punt 2 (de *ƒ* 150) geven de adressanten te kennen, dat eene opgave der redenen, die tot die uitgaven leiden, bij eene *raming* van *te doene* uitgaven niet nader kan worden gedaan, en dat daarbij ook is gerekend op mogelijke kosten van regtsgeleerde adviezen, omdat de moeijelijkheden, door den Dijkstoel van Maas en Waal aan den dorpspolder aangedaan, alreeds tot processen hebben aanleiding gegeven. Zij voegen er bij, dat, ofschoon het 3de punt (de *ƒ* 1600) door Gedeputeerde Staten wordt gebillijkt, toch die post nog niet is goedgekeurd.

Gedeputeerde Staten, op dat adres gehoord, geven te kennen, wat het eerste punt betreft, dat die door het Polderbestuur gevolgde handelwijze niet strookt met eene goede comptabiliteit, noch met de bepalingen der in 1845 geslotene overeenkomst, en dat zij dus de storting van *ƒ* 200 uit de gemeentekas in de polderkas niet kunnen goedkeuren, al mogen er ook vroeger geene aanmerkingen tegen gemaakt zijn, hetgeen trouwens hunnerzijds niet konde geschieden, daar de begrooting van dorpspolders niet aan hunne goedkeuring onderworpen is. (De Afdeeling zal echter opgemerkt hebben, dat het Polderbestuur dàt ook niet beweerd, maar opgemerkt had, dat Gedeputeerde Staten het storten van gelden uit de gemeente- in de polderkas hadden goedgevonden, door er geene bedenkingen tegen te maken bij de goedkeuring der begrooting en vaststelling der rekening van de gemeente). En wat het 2de punt betreft, achten Gedeputeerde Staten eene specificatie en betere motivering voor die uitgave van *ƒ* 150 mogelijk en noodig. Zij eindigen met de opmerking, of hier wel een beroep op den Koning is toegelaten, daar art. 207, j°. 217 van het polderreglement de beslissing ten deze aan Gedeputeerde Staten in het hoogste ressort opdragen.

Aan den Voorzitter dezer Afdeeling is nog ingediend eene memorie van het ge-

combineerd collegie van Maas en Waal ter bestrijding van het appel. De bekende gronden worden nader aangedrongen ten aanzien van punt 1 en 2; terwijl verre het grootste gedeelte der memorie strekt om te bestrijden de uitgaaf van *f* 1600, welker regtmatigheid echter door Gedeputeerde Staten is erkend in hun besluit van 1 Mei 1867.

Dit geschil is bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt bij brief van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 24 October jl., op 's Konings magtiging.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. *het geschil tusschen de gemeentebesturen van Groenlo en Eibergen over het domicilie van onderstand van Johannes Beeuwkes of Beemkes.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Boot. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Boot: Mijne Heeren! Bij besluit van den Burgemeester van Aalten is op 15 December 1866 in onderstand opgenomen de aldaar wonende Johannes Beeuwkes. Ingevolge de door hem gedane opgave zijner geboorteplaats, werd dat besluit medegedeeld aan het Bestuur van Groenlo. Burgemeester en Wethouders van Groenlo ontkenden de armlastigheid en deden het in hun antwoord voorkomen, alsof uit de doopacte bleek, dat de geboorte van den behoeftige had plaats gehad te Lindveld, eene buurtschap, welke vroeger kerkelijk onder Groenlo had behoord, maar gemeentelijk onder Beltrum en, door de vereeniging van deze gemeente met Eibergen, nu onder Eibergen ressorteert. Het is echter later opgehelderd, dat de omstandigheid, dat Beeuwkes onder Lindveld geboren is, aan Burgemeester en Wethouders van Groenlo door ingewonnen informatiën was kenbaar geworden, doch dat de doopacte eenvoudig inhoudt, dat op 2 November 1810 in de Roomsch-Katholijke kerk te Groenlo gedoopt is Johannes, zoon van Antonius Beeuwkes en Bernardina Bömer, doopgetuige Gerarda Weerbeek, met de (in het latijn gestelde) bijvoeging: „dat men niet weet, of dat kind wettig of onecht is, omdat de ouders zwervende zijn en alhier onbekend.”

Het Bestuur van Eibergen, door een brief van het Gemeentebestuur van Aalten onderrigt van Groenlo's bewering, dat het kind in de Roomsch-Katholijke kerk te Lindveld was gedoopt, antwoordde: dat er in 1810 geen Roomsch-Katholijke kerk te Lindveld had gestaan.

Door Groenlo is daarop aan Gedeputeerde Staten van Gelderland toegezonden eene verklaring van zekeren Arend ten Barge, oud 74 jaren, landbouwer, wonende in de buurtschap Lindveld (gemeente Eibergen), houdende: „dat in den nacht van 1 op 2 November 1810 in eene schuur van Altink te Lindveld een vagabonderende troep nachtverblijf had gehouden; dat de vrouw, zijnde de huisvrouw van Antonius Beeuwkes, aldaar bevallen is van een zoon; en dat zijns getuige's moeder, Gerarda ten Barge, geboren Weerbeek, zich den volgenden dag met dat kind begeven heeft naar de Roomsch-Katholijke kerk van Groenlo, waar het toen gedoopt is en den naam Johannes heeft ontvangen.”

De Burgemeester van Eibergen, daarmede bekend gemaakt, mistrouwde die verklaring, en ging dien getuige, Arend (eigenlijk genaamd Arnoldus) ten Barge ondervragen, in tegenwoordigheid van twee veldwachters. Volgens het daarvan door hem opgemaakt proces-verbaal, heeft toen ten Barge, nadat hem zijne verklaring, door Groenlo medegedeeld, was voorgelezen, gezegd: „dat hij die verklaring nooit zóó had afgelegd; dat nagenoeg alle daarin voorkomende daadzaken hem onbekend

zijn en dat het stuk dan ook niet door hem was onderteekend.″ Op de nadere vraag, hoe het stuk dan in de wereld was gekomen, heeft de man gezegd: ″dat de gasthuismeester Beekman uit Groenlo bij hem was gekomen om te vragen, of hij zich ook herinnerde, dat in den nacht van 1 op 2 November 1810 op het erf van Altink in Lindveld een kind was geboren, waarvan de vader was genaamd Antonius Beeuwkes, en ook dat zijne moeder dat kind 's anderendaags te Groenlo had doen doopen, en dat het toen den naam Johannes had gekregen; dat hij getuige hem had geantwoord, dat hij daarvan niets wist, maar wel zich herinnerde, dat hij eens op een nacht eene vrouw uit de buurt, die wel eens meer bij verlossingen dienst bewees, was gaan halen, omdat er eene vrouw in de schuur van Altink bevallen moest; dat Beekman daarop zeide: ″gij moet toch zien dien man te helpen; hij woont nu te Aalten en wilde dáár trouwen; maar de Pastoor is er mede verlegen, omdat er nergens aanteekening van zijn doop bestaat, en, als gij dat nu maar wildet verklaren, dan was de zaak in orde;″ waarop hij getuige had geantwoord, ″dat hij den man om *die* reden wel wilde helpen, maar zijne handteekening er niet onder zette, omdat hij niets wilde onderteekenen, wat geen waarheid was; dat Beekman het stuk daarop door zijns getuige's zoon heeft laten teekenen.

Nadat over de wijze, waarop van Groenlo's zijde de verklaring van ten Barge was uitgelokt, eene briefwisseling met Gedeputeerde Staten, gevoerd was, en Groenlo zich nog weder op eene andere getuigenis, van zekeren Huetink, had beroepen, heeft er, op aanschrijving van Gedeputeerde Staten op 10 Augustus jl. een verhoor van getuigen *onder eede* plaats gehad bij het Kantongeregt van Groenlo, en is de behoeftige zelf op 30 Augustus onder eede gehoord bij het Kantongeregt te Aalten, Die beëedigde verklaringen komen op het volgende neder:

A. ten Barge, oud 75 jaren: dat hij, nog een jongeling van 20 jaren zijnde, op een laten avond door een buurman geroepen werd, om, vermits eene zwervende vrouw in de schuur van Altink in barensnood was, spoedig zekere vrouw te gaan halen, die wel meer bij verlossingen hielp; dat hij later gehoord heeft, dat de vrouw was bevallen van een' zoon, die door zijns getuige's moeder Grada ten Barge, geboren Weerbeke, naar Groenlo gebragt is om gedoopt te worden; dat vóór eenigen tijd de gasthuismeester Beekman uit Groenlo hem getuige verzocht heeft om eene schriftelijke verklaring omtrent Beeuwkes te onderteekenen, wat hij echter geweigerd heeft, omdat er feiten in stonden, waarvan hij niets konde verklaren, waarop Beekman hernam, dat er geen kwaad in stak, omdat het stuk slechts dienen moest voor een huwelijksdocument, waarop zijns getuige's zoon het heeft onderteekend.

G. W. te Maarse, oud 62 jaren: dat hij zich herinnert, dat, toen hij een kind van ongeveer 6 jaren was, in het najaar eene zwervende vrouw in eene schuur in de nabijheid was bevallen, en dat hij wel later van zijne ouders had vernomen, dat de man, welke bij die kraamvrouw behoorde en medezwierf, Beeuwkes genaamd was.

H. Huetink, oud 72 jaren: dat hij zich herinnert, dat tusschen 1807 en 1813 in de buurt van Lindveld, volgens algemeen gerucht in de schuur van Altink, eene zwervende vrouw bevallen is, dat de haar vergezellende man, die voor den vader van het kind gehouden werd, Beeuwkes werd genaamd en bedelend rondging; dat hij verder al dadelijk had hooren zeggen, dat het kind in de Roomsch-Katholijke kerk te Groenlo was gedoopt en dáár gebragt door de moeder van ten Barge.

De beëedigde verklaring van J. W. Huetink, oud 64 jaren, komt ongeveer op hetzelfde neder; doch hij had, toen nog zeer jong zijnde, het van zijne ouders gehoord.

De Gasthuismeester en President van het Roomsch-Katholijk Armbestuur te Groenlo, J. M. Beekman, ondervraagd over de wijze van verkrijging der verklaring van ten Barge, heeft gezegd, dat deze laatstgenoemde de verklaring niet wilde teekenen, omdat hij bang was, dat het stuk misschien in eene armenzaak moest dienen, waarmede hij

liever niet wilde te doen hebben, waarna ten Barge het door zijn zoon heeft laten onderteekenen; dat hij getuige in deze handeling geen bezwaar heeft gezien, want dat de boeren somtijds zoo argwanend zijn, dat men, om achter de waarheid te komen, wel eens een omweg met hen gebruiken moet."

De verklaringen van den Burgemeester van Groenlo en van den behoeftige zelven verspreiden geen licht over de zaak en behoeven dus niet te worden vermeld.

Het Bestuur van Eibergen heeft in een brief aan Gedeputeerde Staten en later in eene memorie, aan dezen Raad ingediend, volgehouden, dat alleen de doopacte uitmaakte, dat de behoeftige armlastig is te Groenlo; dat aan de verklaringen van getuigen over een feit, dat meer dan vijftig jaren geleden is, geene waarde is te hechten; dat de identiteit van Johannes Beeuwkes met het in de schuur te Lindveld geboren kind niet is bewezen; en dat de getuigen den naam Beeuwkes noemen enkel ten gevolge van het middel, door den gasthuismeester Beekman aangewend.

Gedeputeerde Staten geven daarentegen aan den Minister van Binnenlandsche Zaken als hunne meening te kennen, dat op grond der afgelegde beëedigde getuigenissen Eibergen moet worden aangewezen als domicilie van onderstand van Johannes Beeuwkes.

Ik meen hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik deze openbare vergadering.

